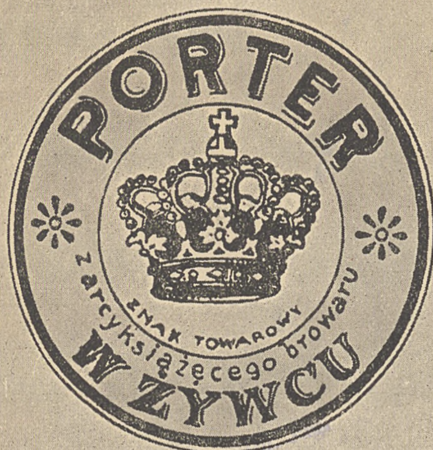

Kalendarz na rok 1930

Jl. Kuryera Codziennego

ZNAWCY I KONSUMENCI

PIWA ŻYWIECKIEGO

zwracajcie pilną uwagę na oryginalną etykietę piwa flaszkowego celem uniknięcia nadużyć nieuczciwej konkurencji. 13

Reprezentacje prawie we wszystkich miastach Polski.

Odznaczenia: Dyplom honorowy Ministerstwa Przemysłu i Handlu w Warszawie z 1926 r., „Złoty Medal" Targów Wschodnich we Lwowie z 1926 r., Medal Państwowy Min. spraw wewnętrznych na wystawie hygjeniczno-spożywczej przy VI Targach Wschodnich we Lwowie z 1926 r., Medal Złoty Międzynarodowej Wystawy Sanitarno-hygjenicznej w Warszawie z 1927 r., Medal Złoty na I-szej Ogólno Krajowej Wystawie spożywczej w Katowicach z 1927 r., Dyplom Honorowy Ministerstwa Przemysłu i Handlu w Warszawie z 1929 r. za wystawę ogólno-krajową w Poznaniu w 1929 roku i wiele innych odznaczeń tak krajowych jak i zagranicznych.

KALENDARZ

ILUSTROWANEGO KURYERA CODZIENNEGO

NA ROK 1930

ROCZNIK III.

NAKŁADEM WYDAWNICTWA „ILUSTR. KURYERA CODZIENNEGO" W KRAKOWIE
SKŁAD GŁÓWNY W ADMINISTRACJI „ILUSTR. KURYERA CODZ." – „PAŁAC PRASY"

SFERY ELEMENTÓW I PLANET.

Z DZIEŁA „COMPUTUS NOVUS ASTRONOMIAE" KRAKÓW 1514 — DRUK FLORJANA UNGLERA.

ZE ZBIORÓW BIBLJOTEKI JAGIELL.

WINIETĘ TYTUŁOWĄ ZAPROJEKTOWAŁ ART. MALARZ ALFRED ŻMUDA.
ZAKŁADY GRAFICZNE „IL. KURYERA CODZIENNEGO" W KRAKOWIE.
UL. WIELOPOLE L. 1 — POD ZARZĄDEM FELIKSA KORCZYŃSKIEGO

Opracował Dr. Jan Gadomski, adjunkt Obserwatorjum astronom. w Warszawie.

ROK 1930.

Charakterystyka roku.

Rok 1930 jest rokiem zwyczajnym i liczy 365 dni.

Wiosna zaczyna się 21 marca o godz. 10. — **Lato** dnia 22 czerwca o godz. 5. — **Jesień** dnia 23 września o godz. 20. — **Zima** dnia 22 grudnia o godz. 15.

Okresy roczne.

Liczba złota 12.

Wielkanoc, oraz święta, których daty są z nią związane, stanowią jedyne święta kościelne, które w krajach chrześcijańskich zależą od ruchów Księżyca. Wielkanoc bowiem przypada zawsze na pierwszą niedzielę po pierwszej wiosennej pełni Księżyca. Dla znalezienia daty pierwszej pełni wiosennej, a więc i Wielkanocy dowolnego roku, używa się t. zw. **liczby złotej**, która przybiera rozmaitą wartość dla różnych lat. Liczba złota podaje, w ile dni po wiosennem porównaniu dnia z nocą (przypadającem, jak wiadomo, na dzień 21 marca), zachodzi pierwsza pełnia wiosenna; tem samem ustala ona datę niedzieli wielkanocnej.

Celem obliczenia liczby złotej dla danego roku, dodajemy do liczby tego roku liczbę 1, otrzymaną zaś sumę dzielimy przez 19. Reszta, jaką otrzymamy z podziału, jest szukaną liczbą złotą. Jeżeli z podziału jako reszta wypadnie zero, to liczbą złotą jest 19.

Dzielenie liczby danego roku przez 19 tłumaczy się tem, że 19 lat juljańskich odpowiada prawie dokładnie 235 t zw. **miesiącom synodycznym**, co powoduje, że po upływie tego czasu, zwanego **cyklem księżycowym**, fazy Księżyca, a więc i pełnia, przypadają na te same dni miesiąca.

Cykl Słońca 7.

Podobnie jak po upływie cyklu księżycowego, wynoszącego 19 lat, fazy Księżyca przypadają na te same dni miesiąca, tak analogicznie po upływie **cyklu słonecznego**, liczącego 28 lat juljańskich, poszczególne dni tygodnia przypadają ponownie na te same dni miesiąca. Jako początek cyklu Słońca przyjęto rok przestępny, zaczynający się od poniedziałku. Rokiem takim był rok 9-ty przed narodzeniem Chrystusa.

Aby obliczyć liczbę cyklu słonecznego dla dowolnego roku, należy do liczby tego roku dodać 9, (ze względu na datę początku cyklu Słońca) i otrzymaną liczbę podzielić przez 28. Reszta otrzymana z podziału daje liczbę porządkową danego roku w cyklu Słońca.

Dla roku 1930 reszta ta wynosi 7.

Litera niedzielna E.

Aby wyznaczyć dni tygodnia, jakie odpowiadają poszczególnym dniom lat cyklu Słońca, wystarcza podać dzień tygodnia dla 1 stycznia danego roku, lub, co na jedno wychodzi, ustalić, którego stycznia przypada pierwsza niedziela danego roku. Jeżeli pierwsze dni stycznia oznaczymy kolejno literami: A, B, C, D, E, F, G, to litera, oznaczająca w tym szeregu niedzielę, stanowi **„literę niedzielną"** dla danego roku.

Dla roku 1930 literą tą jest E, czyli, iż pierwsza niedziela w tym roku przypada na dzień 5 stycznia.

Lata przestępne posiadają dwie litery niedzielne, z których pierwsza odnosi się do pierwszej części roku, obejmującej miesiące styczeń i luty, druga zaś do reszty roku.

Epakta 0.

Epaktą danego roku zowie się liczba, oznaczająca wiek Księżyca w dniu 1 stycznia tegoż roku. Wiek Księżyca liczymy w dniach, podając, ile ich upłynęło od ostatniego nowiu.

Dla roku 1930 epakta wynosi 0.

Epakty poszczególnych lat powtarzają się w okresie 19-letnim, odpowiadającym cyklowi księżycowemu. — Ponieważ t. zw. rok księżycowy, obejmujący 12 miesięcy synodycznych, jest krótszy od roku słonecznego o 11 dni, przeto, aby obliczyć epaktę pewnego roku, dodaje się liczbę 11 (względnie 12, jeżeli był to rok przestępny) do epakty roku poprzedniego. Jeżeli po dodaniu otrzymamy liczbę większą niż 30 (jest to maksymalny wiek Księżyca), to dla obliczenia epakty należy od liczby tej odjąć 30.

Zaćmienia w roku 1930.

W roku 1930 przypadają **cztery zaćmienia, dwa Słońca**, oraz **dwa Księżyca.** Tylko **drugie z rzędu zaćmienie Księżyca będzie widoczne w Polsce**, pozostałe zaś trzy zjawiska nie będą dla nas dostępne.

1) **Częściowe zaćmienie Księżyca w dniu 13 kwietnia.** Będzie widoczne na całym Oceanie Spokojnym, z wyjątkiem jego części zachodnich, w Północnej i Południowej Ameryce, na Oceanie Atlantyckim, oraz w fazach końcowych także w Hiszpanji, Portugalji i w północno-zachodniej części Afryki. Zjawisko odbędzie się wczesnym rankiem 13-go kwietnia, już po zachodzie Księżyca w Polsce, na skutek czego nie będzie u nas wcale widoczne. Zaćmieniu ulegnie 0'111 tarczy naszego satelity.

2) **Centralne zaćmienie Słońca w dniu 28 kwietnia.** Główny, wąski pas zaćmienia centralnego przesunie się kolejno przez zachodnie części Oceanu Spokojnego, poprzez kontynent Ameryki Północnej, oraz północne okolice Atlantyku. Na początku i końcu tego pasa zjawisko będzie widoczne jako zaćmienie obrączkowe, pośrodku zaś (w zachodniej części Ameryki Północnej) jako całkowite. Jako zaćmienie jedynie częściowe dostępne ono będzie na Polinezji, na wschodnim cyplu kontynentu azjatyckiego, na biegunie północnym, oraz w Irlandji i Szkocji. Zjawisko rozpocznie się dla Ziemi o godz. 17.20, zakończy się zaś o 22.46. Faza całkowitości zaćmienia trwać będzie tylko około 38 sekund.

3) **Częściowe zaćmienie Księżyca dnia 7 października.** Zjawisko rozpocznie się o godz. 17.41, a więc dla Polski o zmierzchu, zakończy się zaś o godz. 22.32. — W czasie największej fazy zaćmienia, która przypadnie na godzinę 20.07, zostanie przysłoniętych całkowitym cieniem Ziemi tylko 0'029 tarczy Księżyca, reszta natomiast satelity pogrążona będzie jedynie w półcieniu. Zjawisko widoczne będzie w Europie, Azji, Afryce, na Oceanie Indyjskim, oraz w Australji.

4) **Całkowite zaćmienie Słońca dnia 21—22 października.** Stosunkowo dość szeroki pas zaćmienia całkowitego przesunie się kolejno poprzez środkowe części Polinezji, oraz południową część Oceanu Spokojnego, kończąc się w Patagonji, na południowym cyplu kontynentu Ameryki. Zjawisko to, jako zaćmienie częściowe, będzie widoczne w Australji, na wielkich obszarach południowego Oceanu Spokojnego, oraz na Antarktydzie. Początek zjawiska przypada 21 października o godzinie 20.04, koniec zaćmienia 22 października o godz. 1.23. Faza całkowitego zaćmienia, widocznego kolejno w pasie całkowitego zaćmienia, trwać będzie z początku tylko 47 sekund, potem wzrośnie do 1 min. 55 sekund, w końcu skróci się do 33 sekund.

Najbliższe całkowite zaćmienia Słońca.

Data	Czas trwania całkowitego zaćmienia w minutach	Obszary widzialności całkowitego zaćmienia	Data	Czas trwania całkowitego zaćmienia w minutach	Obszary widzialności całkowitego zaćmienia
1932 VIII 31	1·5	Kanada	1938 V 29	—	Granica Antarktydy, oraz południowego Atlantyku
1934 II 14	2·7	Borneo, Celebes	1939 X 12	—	Antarktyda
1936 VI 19	2·5	Grecja, Azja środk., Japonja	1940 X 1	5·7	Kolumbia, Brazylja, Południowa Afryka
1937 VI 8	7·1	Ocean Spokojny, Peru			

Widzialność planet w r. 1930.

MERKURY, jako najbliższa Słońca planeta, zazwyczaj jest dla gołego oka niewidoczny, gdyż tonie w blasku naszej gwiazdy dziennej i czasem tylko daje się krótko obserwować, jako jasna gwiazda, niedługo po zachodzie Słońca, lub też przed jego wschodem, zawsze dość blisko horyzontu. Ponieważ obiega szybko Słońce, przeto przerzuca się w ciągu roku 6 razy z jednej jego strony na drugą. W r. 1930 Merkury będzie dostrzegalny: w pierwszej połowie stycznia — wieczorami na zachodniem niebie: w pierwszej połowie lutego — o świcie, w pobliżu wschodniego horyzontu; w końcu kwietnia (najdogodniej z całego roku), oraz na początku maja — ponownie na zachodniem niebie. W pierwszej połowie czerwca można z trudem odszukać planetę w brzasku świtu; z początku października przyświecać ona będzie na rannem niebie, wreszcie w końcu grudnia pojawiać się będzie na zachodzie, po zapadnięciu zmroku.

WENUS dochodzi zazwyczaj do największego blasku ze wszystkich planet. Podobnie jak Merkury, widoczna jest zawsze w pobliżu Słońca, bądź wieczorem na zachodzie, bądź też rankiem na wschodzie. Od Słońca odsuwa się na niebie dalej, niż Merkury, wskutek czego przyświeca nocą dłużej. — W r. 1930 Wenus pojawi się dopiero w połowie marca na zachodniem niebie, początkowo na krótko, jako Gwiazda Wieczorna. W ciągu wiosny stopniowo coraz to lepiej będzie widoczna wieczorami, przyświecając coraz to dłużej i zachodząc w 2 godz. po Słońcu. Latem, mimo iż coraz to bardziej odsuwać się będzie na niebie od Słońca, przyświecać będzie wieczorami coraz to krócej, gdyż równocześnie stopniowo przesuwać się będzie z północnego nieba na południowe. Jesienią warunki widzialności planety z tego samego powodu pogorszą się jeszcze bardziej, mimo, iż przybiera ona na blasku. — W połowie listopada zniknie wreszcie w promieniach zachodu, by w pierwszych dniach grudnia pojawić się na wschodzie, jako Jutrzenka. Następnie planeta odsuwać się będzie szybko od Słońca, przybierając na blasku. Pod koniec grudnia osiągnie największą jasność, pojawiając się już w 3 i pół godz. przed wschodem Słońca.

MARS w r. 1930 pojawi się dopiero w maju na rannem niebie, 1 godz. przed północą i świeci do świtu, przybierając zwolna na jasności. W jesieni warunki widzialności Marsa dalej się poprawiają, planeta pojawia się coraz wcześniej i świeci coraz dłużej. W połowie grudnia wyłania się z pod wschodniego horyzontu w 4 godz., w końcu zaś grudnia już w 3 godz. po zachodzie Słońca. Coraz to dłuższej widzialności towarzyszy wzrost blasku planety.

JOWISZ w r. 1930 będzie dogodnie dostrzegalny, ponieważ przebywać będzie w tych częściach ekliptyki, które są położone na północnem niebie i u nas wznoszą się wysoko ponad horyzont. Okres najlepszej widzialności przypada na koniec roku. — Z początku roku zmierzch wieczorny zastaje planetę wysoko na niebie. Zachodzi ona dopiero nad ranem. W ciągu następnych miesięcy Jowisz zapada pod horyzont w pierwszej połowie nocy coraz to wcześniej, przez co czas widzialności planety wciąż się skraca, a warunki obserwowania, z powodu zbliżenia do horyzontu, pogarszają się. Z początku maja planeta jest widoczna już tylko wieczorami na zachodniem niebie, zachodząc w 3 godziny po Słońcu. Blask jej wciąż zmniejsza się. Pod koniec maja pojawia się już tylko na krótko o zmroku; w czerwcu zaś niknie w promieniach zachodzącego Słońca. W lipcu pojawia się na rannem niebie, przed wschodem Słońca. W sierpniu zachodzi coraz to wcześniej i świeci coraz dłużej przez drugą połowę nocy. We wrześniu wyłania się z pod wschodniego horyzontu już przed północą i jest widoczna do świtu. Jasność planety stopniowo zwiększa się. W końcu roku Jowisz pojawia się na wschodzie już wczesnym wieczorem i przyświeca do rana.

SATURN. Warunki widzialności planety, podobnie jak w roku przeszłym, będą niedogodne, gdyż przebywać ona będzie w tych częściach ekliptyki, które widoczne są u nas nisko nad południowym horyzontem. Saturn pojawia się na wschodzie w połowie stycznia w brzasku zórz porannych. Odtąd wschodzi coraz to wcześniej i świeci coraz to dłużej pod koniec nocy. W kwietniu wschodzi już po północy, w maju przed północą, świecąc do rana. W czerwcu widoczny jest już o wieczornym zmroku, coraz to wyżej nad wschodnim horyzontem i daje się obserwować przez całą noc. Dnia 1 lipca osiąga opozycję ze Słońcem. Odtąd zwolna zaczyna zachodzić, coraz wcześniej, w sierpniu zapada pod zachodni horyzont już koło północy, we wrześniu widoczny jest tylko wieczorami w południowo-zachodniej stronie horyzontu, zachodząc w 4 godz. po Słońcu. Następnie czas jego widzialności wieczorem skraca się

jeszcze bardziej, aż wreszcie w końcu grudnia planeta znika na zachodzie w blaskach wieczornego zmierzchu.

KSIĘŻYC. W r. 1930 trwa dalej okres bardzo wysokich położeń na niebie Księżyca podczas pełni zimowych, oraz pierwszych kwadr wiosennych. Natomiast w czasie ostatnich kwadr wiosennych satelita nasz będzie się wznosił wyjątkowo nisko ponad południowy horyzont, jesienią zaś wyjątkowo wysoko.

W następnych latach zjawisko wysokich położeń Księżyca na niebie będzie się powtarzać.

Święta katolickie w Polsce urzędowo ustalone.

Nowy Rok 1 stycznia.
Trzech Króli 6 stycznia.
Matki Boskiej Gromnicznej 2 lutego.
Wielkanoc (święto ruchome).
Poniedziałek Wielkanocny.
Wniebowstąpienie (ruchome).
Zielone Świątki (ruchome).
2-gi dzień Zielonych Świąt.
Boże Ciało (ruchome).
Św. Piotra i Pawła 29 czerwca.
Wniebowzięcie 15 sierpnia.
WW. Świętych 1 listopada.
Niepokalane Poczęcie 8 grudnia.
Boże Narodzenie 25 grudnia.
Św. Szczepana 26 grudnia.

Święto państwowe przypada na 3-go maja.

Święta ruchome rzymsko-katolickie.

Niedziela starozapustna 16 lutego.
Popielec 5 marca.
Wielkanoc 20 kwietnia.
Wniebowstąpienie 29 maja.
Zielone Świątki 8 i 9 czerwca.
Boże Ciało 19 czerwca.
Najśw. Serca Jezusowego 27 czerwca.
1-sza niedziela Adwentu 30 listopada.

Wielkanoc przypada w tym roku na 20 kwietnia. Na tę samą datę przypadała Wielkanoc (licząc wstecz) w latach 1924, 1919, 1892 oraz 1851. Najbliższa w przyszłości Wielkanoc w dniu 20 kwietnia przypadnie dopiero po r. 2000.

Suche dni:

12, 14 i 15 marca. 17, 19 i 20 września.
11, 13 i 14 czerwca. 17, 19 i 20 grudnia.

Tabela świąt ruchomych w latach 1931—1950.

Rok	Popielec	Wielkanoc	Wniebowstąpienie Pańskie	Zielone Święta	Boże Ciało	Niedziela 1-a Adwentu
1931	18 lutego	5 kwietnia	14 maja	24 maja	4 czerwca	29 listopada
1932	5 „	27 marca	5 „	15 „	26 maja	27 „
1933	1 marca	16 kwietnia	25 „	4 czerwca	15 czerwca	3 grudnia
1934	14 lutego	1 „	10 „	20 maja	31 maja	2 „
1935	6 marca	21 „	30 „	9 czerwca	20 czerwca	1 „
1936	26 lutego	12 „	21 „	31 maja	11 „	29 listopada
1937	10 „	28 marca	6 „	16 „	27 maja	28 „
1938	2 marca	17 kwietnia	26 „	5 czerwca	16 czerwca	27 „
1939	22 lutego	9 „	18 „	28 maja	8 „	3 grudnia
1940	7 „	24 marca	2 „	12 „	23 maja	1 „
1941	25 „	13 kwietnia	22 „	1 czerwca	12 czerwca	30 listopada
1942	18 „	5 „	14 „	24 maja	4 „	29 „
1943	10 marca	25 „	3 czerwca	13 czerwca	24 „	28 „
1944	22 lutego	9 „	18 maja	28 maja	8 „	3 „
1945	14 „	1 „	10 „	20	31 maja	2 „
1946	6 marca	21 „	30	9 czerwca	20 czerwca	1 „
1947	19 lutego	6 „	15 „	25 maja	5 „	30 listopada
1948	10 „	28 marca	6 „	16 „	27 maja	28 „
1949	2 marca	17 kwietnia	26	5 czerwca	16 czerwca	27 „
1950	22 lutego	9 „	18	28 maja	8 „	3 grudnia

W następnych latach, aż do końca XX wieku, Wielkanoc przypadnie na następujące daty:
1951 — 25 III, 1952 — 13 IV. 1953 — 5 IV, 1954 — 18 IV, 1955 — 10 IV, 1956 — 1 IV, 1957 — 21 IV. 1958 6 IV, 1959 — 29 III, 1960 — 17 IV, 1961 — 2 IV, 1962 — 22 IV, 1963 — 14 IV, 1964 — 29 III, 1965 — 18 IV, 1966 — 10 IV, 1967 — 26 III, 1968 — 14 IV, 1969 — 6 IV, 1970 — 29 III, 1971 — 11 IV, 1972 — 2 IV. 1973 22 IV, 1974 — 14 IV, 1975 — 30 III, 1976 — 18 IV, 1977 — 10 IV, 1978 — 26 III, 1979 — 15 IV, 1980 — 6 IV, 1981 19 IV, 1982 — 11 IV, 1983 — 3 IV, 1984 — 22 IV, 1985 — 7 IV, 1986 — 30 III, 1987 — 19 IV, 1988 — 3 IV, 1989 26 III, 1990 — 15 IV, 1991 — 31 III, 1992 — 19 IV, 1993 — 11 IV, 1994 — 3 IV, 1995 — 16 IV, 1996 — 7 IV, 1997 — 30 III, 1998 — 12 IV, 1999 — 4 IV, 2000 — 23 IV.

Święta grecko-katolickie i prawosławne.

	Stary styl.		Nowy styl.
Rożdestwo Chryst.	25 grudnia	1929	7 stycznia
Sobor Bohorod.	26 „	„	8 „
Stefana mucz.	27 „	„	9 „
Obriz. Hosp.	1 stycznia	1930	14 „
Bohojawl. Hosp.	6 „	„	19 „
Tr. Swiat.	30 „	„	12 lutego
Stritenje Hosp.	2 lutego	„	15 „
Miasopustna	10 „	„	23 „
Blah. Pr. Bohor.	25 marca	„	7 kwietnia

	Stary styl.		Nowy styl.
Piatok Wel.	6 kwietnia	„	19 „
Woskresenije Hosp.	7 „	„	20 „
Poned. Switlyj	8 „	„	21 „
Wtorok Switlyj	9 „	„	22 „
Woznesenie Hosp.	16 maja	„	29 maja
Sosz. Św. Ducha	26 „	„	6 czerwca
Preswiatoi Trojcy	27 „	„	7 „
Roż. Św. Joanna Krest.	24 czerwca	„	7 lipca
Petra i Pawła	29 „	„	12 „

	Stary styl.	Nowy styl.
Przeobrażenie Hosp.	6 sierpnia	„ 19 sierpnia
Uspenje Bohor.	15 „	„ 28 „
Rożdestwo Bohor.	8 września	„ 21 września
Wozdwyżenyje Cz. Kr.	14 „	„ 27 „
Dymytria	26 paźdz.	„ 8 listopada
Sob. św. Arch. Mich.	8 listopada	„ 21 „
Wowed Bohorod.	21 „	„ 4 grudnia
Nikołaja Czudotw.	6 grudnia	„ 19 „
Zaczat. Pr. Diwy Marji	9 „	„ 22 „

Święta mahometańskie.

	Według kalendarza gregorjańskiego	Według kalendarza muzułmańskiego
Noc sprawdzania	16 I.	1348 Szabân 15
Ogłosz. Mekki Kaabą	17 „	„ „ 16
Abraham otrzymuje z nieba księgę	2 II.	„ Ramadân 3
Zesłanie Koranu	3 „	„ „ 4
Tora zstępuje z nieba	6 „	„ „ 7
Zesłanie Ewangelji	17 „	„ „ 18
Dzień żałobny z powodu klęski pod Wiedniem	19 „	„ „ 20
Noc wszechwładzy	26 „	„ „ 27
Wielki Bajram, Koniec postu	2, 3, 4 III.	„ Szewwâl 1, 2, 3
Dzień śmierci męczennika Hamsy	8 III.	„ „ 7
Roczn. bitwy pod Ohud	17 „	„ „ 16
Obietn. postu Mojżesza	31 „	„ Dsû l'hode 1
Siedmiu Braci śpiących idzie do piekła	3 IV.	„ „ „ 4
Abraham wznosi Kaabę	4 „	„ „ „ 5
Przejście Mojżesza przez Nil	6 „	„ „ „ 7
Objawienie głosu Pańsk.	7 V.	„ Dsû l'hedże 8
Dzień ofiar (mały Bajram)	9 „	„ „ „ 10
Święto pokoju	21 „	„ „ „ 22
Zwrot pierścienia Ali	24 V.	1348 Dsû l'hedże 25
Nowy Rok	29 „	1349 Moharrem 1
Zamordowanie Husseina	7 VI.	„ „ 10
Jerozolima została ogłoszona Kiblą	13 „	„ „ „ 16
Święto trąb, albo święto światów	26 VII.	„ Safar 29
Medyna zostaje stolicą	4 VIII.	„ Rebî el awwel 8
Święta noc	7 „	„ „ „ „ 11
Urodziny Mahometa	8 „	„ „ „ „ 12
Śmierć Mahometa	19 „	„ „ „ „ 23
Dzień urodzin Ali	1 X.	„ Dżem. el a[illegible]. 8
Dzień śmierci Ali	8 „	„ „ „ „ 15
Zdobycie Konstantynopola	13 „	„ „ „ „ 20
Gabrjel ukazuje się prorokowi	24 „	„ „ el accher 1
Urodziny Ebubekra	1 XI.	„ „ „ 9
Narodziny Fatmy (siostry Mahometa)	12 „	„ „ „ „ 20
Budowa Arki Noego	22 „	„ Redszeb 1
Noc tajemnic	25 „	„ „ 4
Mahomet prorokiem	19 XII.	„ „ 28
Noc wniebowstąpienia	20 „	„ „ 29
Urodziny Husseina	24 „	„ Szabâan 3

Dni szczęśliwe.

Według kalendarza mahometańskiego dni 13, 14, i 15 każdego z miesięcy mahometańskich zowią się dniami szczęśliwemi.

W r. 1930 dni szczęśliwe przypadają: 14, 15 i 16 stycznia; 12, 13 i 14 lutego: 14. 15 i 16 marca; 12, 13 i 14 kwietnia; 12. 13 i 14 maja; 10, 11 i 12 czerwca; 10, 11 i 12 lipca, 8, 9 i 10 sierpnia; 7, 8 i 9 września; 6, 7 i 8 października; 5, 6 i 7 listopada; 4, 5 i 6 grudnia.

Ramadan (miesiąc postu) rozpoczyna się w r. 1930 dnia 31 stycznia.

Rok ery mahometańskiej 1348 jest rokiem zwyczajnym, zaś rok 1349 przestępnym.

Święta żydowskie.

	Według kalendarza żydowskiego.	
10 stycznia	5690, *Tebet* 10	*Post (Oblęż. Jerozolimy)*
13 marca	„ *Adar* 13	*Post Estery*
14 „	„ „ 14	*Purim*
15 „	„ „ 15	*Suszan-Purim*
13 kwietnia	„ *Nisan* 15	* *I-sze Święto Paschy*
14 „	„ „ 16	* *II-gie Święto Paschy*
19 „	„ „ 21	* *VII-me Święto Paschy*
20 „	„ „ 22	* *VIII-e Święto Paschy*
16 maja	„ *Ijar* 18	*Lag-B'omer*
2 czerwca	„ *Sivan* 6	* *Zielone Święta*
3 „	„ „ 7	* *Ziel. Św.* (drugie Św.)
13 lipca	„ *Thamuz* 17	*Post. Zdobycie świątyni*
3 sierpnia	„ *Ab* 9	*Post. Spalenie świątyni*
23 września	5691 *Tischri* 1	* *Nowy Rok*
24 „	„ „ 2	* *II-gie święto N. Roku*
25 „	„ „ 3	*Post Gedalji*
2 paźdz.	„ „ 10	* *Św. Pojedn. Sądny Dz.*
7 „	„ „ 15	* *I-sze Święto Kuczek*
8 „	„ „ 16	* *II-gie Święto Kuczek*
13 „	„ „ 21	*Święto palmowe*
14 „	„ „ 22	* *Koniec Kuczek*
15 „	„ „ 23	* *Radość z Prawa*
15 grudnia	„ *Kislev* 25	*Poświęcenie Świątyni*
30 „	„ *Tebet* 10	*Post.* (Oblęż. Jerozol.)

Rok 5690 (według rachuby kalendarza żydowskiego) jest rokiem zwyczajnym i liczy 353 dni. Rok 5691 jest również zwyczajnym i liczy 354 dni. (W tabeli święta uroczyste oznaczone są gwiazdką).

Kalendarz stuletni.

Zamieszczone w tabelach miesięcznych przepowiednie pogody, zaczerpnięte z kalendarza stuletniego, opierają się na przekazanem jeszcze przez starożytnych założeniu, że przebieg pogody powtarza się w okresie siedmioletnim, odpowiadającym siedmiu podówczas znanym planetom: Księżyc, Merkury, Wenus, Słońce, Mars, Jowisz i Saturn. Oczywiście, iż pogląd taki nie wytrzymuje krytyki nauki nowoczesnej. Nie mniej jednak ciekawe jest porównywanie istotnego przebiegu pogody z przebiegiem przewidywanym.

Rok 1930, według tez kalendarza stuletniego, jako pozostający pod **wpływem planety Saturna,** ma być **naogół chłodny i wilgotny.**

Miesiące bliźniacze.

Tak nazwać można miesiące, w których wszystkie kolejne daty przypadają na te same dni tygodnia. Takich miesięcy są w roku **zwyczajnym** 3 pary, mianowicie: 1) **marzec** i **listopad;** 2) **kwiecień** i **lipiec;** 3) **wrzesień i grudzień.**

W każdej z tych grup oba miesiące zaczynają się tym samym dniem.

W roku **przestępnym** są 2 takie grupy; pierwszą tworzą: **styczeń i październik,** druga obejmuje aż 3 miesiące, mianowicie: **luty, marzec i listopad.**

Poza tem w takim samym stosunku pozostaje **maj** danego roku do **stycznia** roku następnego.

Miary długości mikrokosmosu i makrokosmosu.

Mikrokosmos.

1 kilometr (km.) = 1.000 m. — 1 metr (m.) = 10 dm.
1 decymetr (dm.)=10 cm. — 1 centymetr (cm)=10 mm.
1 milimetr (mm.)=1.000 μ — 1 mikron (μ)=1.000 μμ.
1 mikromikron (μμ) = 10 AE.
AE. (Angström) = 0‘000.000.000.1 m.

Makrokosmos.

1 jednostka astronomiczna = 149.500.000 km.
1 sekunda światła = 299.796 km.
1 minuta „ = 60 sekund światła
1 godzina „ = 60 minut „
1 doba „ = 24 godzin „
1 rok „ = $365\frac{1}{4}$ dni „
1 parsek „ = 3‘258 lat „
Parsek — jednostka długości, odpowiadająca paralaksie = 1".

1 metr stanowi $^{1}/_{40,000.000}$ część południka ziemskiego.

Jednostką astronomiczną zowiemy długość równą średniej odległości Ziemi od Słońca. Odpowiada ona 8 minutom 18‘69 sekundom światła i jest używana do wyrażania odległości w obrębie układu planetarnego Słońca.

1 rok światła = 9‘461$\times 10^{12}$ km. = 63.290 jednostek astronomicznych = 0‘3069 parseków.

1 parsek = 30‘84 $\times 10^{12}$ km. = 206.265 jedn. astr.

Światło posuwa się z szybkością 299.796 km. na sek.

Do Ziemi biegnie światło: Z Księżyca 1‘28 sekundy, ze Słońca 18‘69 sek., od najdalszej planety Neptuna 4 g. 10 m. 15 sek., od najbliższej gwiazdy „Proxima Centuari", 3‘6 lat, od krańców Drogi Mlecznej około 20.000 lat, od najdalszej gromady gwiazdowej 220.000 lat, od najbliższej mgławicy pozagalaktycznej (w gwiazdozbiorze Andromedy) około 800.000 lat, od najdalszych widzialnych mgławic pozagalaktycznych setki miljonów lat.

Czas urzędowy i miejscowy.

W Polsce czasem urzędowym jest **czas środkowo europejski,** odpowiadający czasowi miejscowemu południka, położonego dokładnie o 15° na wschód od Greenwich. Południk, według którego liczy się czas środkowo-europejski, przebiega przez terytorjum Niemiec, w pobliżu zachodnich kresów Polski

Czas miejscowy Warszawy, odpowiadający południkowi, przechodzącemu przez obserwatorjum astronomiczne w stolicy, jest o 24 minut 7‘25 sekund wcześniejszy od czasu środkowo-europejskiego.

Czasy miejscowe różnych miejscowości Polski, z powodu znacznej rozległości ziem polskich, różnią się dość znacznie od czasu miejscowego warszawskiego. Różnica ta dla miejscowości położonych na wschód od Warszawy jest ujemna (ich czas miejscowy jest wcześniejszy), dla miejscowości zaś na zachód od stolicy dodatnia (ich czas miejscowy jest późniejszy od warszawskiego). Różnice dla kilkunastu różnych miejscowości przedstawiają się następująco:

Gdańsk	+ 9‘5 min.	Pińsk	—20‘5 min.
Gniezno	+13‘7 „	Poznań	+16‘6 „
Kraków	+ 4‘3 „	Równe	—20‘9 „
Krzemieniec	—18‘8 „	Tarnopol	—18‘3 „
Lublin	— 6‘3 „	Toruń	+ 9‘7 „
Lwów	—12‘0 „	Wieluń	+19‘4 „
Łódź	+ 6‘1 „	Wilno	—16‘9 „
Nowogródek	—19‘2 „	Zakopane	+ 4‘3 „
Ostróg	—22‘1 „		

Największa różnica czasów miejscowych zachodzi pomiędzy Wieluniem a Ostrogiem i wynosi 41‘5 min.

Ważniejsze rocznice przypadające na rok 1930.

W roku 1930 upływa:

1930 lat od narodzenia Chrystusa.
1550 „ „ edyktu Teodozjusza zarządzającego powszechne przyjęcie chrześcijaństwa.
750 „ „ zjazdu w Łęczycy.
730 „ „ wprowadzenia weksli.
725 „ „ bitwy pod Zawichostem.
575 „ „ traktatu w Budzie dotyczącego następstwa tronu w Polsce po Kazimierzu Wielkim.
500 „ „ śmierci Witołda.
425 „ „ urodzin Mikołaja Reja.
400 „ „ wydania Statutu Litewskiego.
400 „ „ wybrania Zygmunta Aug. na króla polsk.
400 „ „ urodzin Jana Kochanowskiego.
350 „ „ zdobycia Wielkich Łuków.
325 „ „ zwycięstwa Chodkiewicza pod Kirchholmem,

W roku 1930 upływa:

325 lat od wyprawy Dymitra Samozwańca do Moskwy.
275 „ „ obrony Częstochowy.
275 „ „ zwycięstwa pod Ochmatowem.
175 „ „ urodzin Stanisława Staszica.
125 „ „ trzeciej wojny koalicyjnej z Napoleonem.
125 „ „ zwycięstwa Napoleona pod Austerlitz.
100 „ „ ogłoszenia Krakowa Rzecząpospolitą.
100 „ „ powstania listopadowego.
75 „ „ śmierci Adama Mickiewicza.
75 „ „ oblężenia Sebastopola.
75 „ „ pojawienia się pierwszego pancernika.
50 „ „ pojawienia się pierwszego elektrycznego tramwaju.
25 „ „ wojny rosyjsko-japońskiej.
25 „ „ rewolucji w Rosji.

Objaśnienia od Redakcji.

Przy używaniu niniejszego Kalendarza należy zwrócić uwagę na następujące momenty:

Daty astronomiczne wyrażone są w czasie urzędowym, tj. środkowo-europejskim. Momenty wschodu i zachodu słońca i księżyca obliczono dla Warszawy, jako w przybliżeniu pośrodku ziem polskich położonej.

Fazy księżyca zaznaczone są w tabelach miesięcznych konwencjonalnemi znakami: pełnia ◯, ost. kwadra ☾, nów ●, pierwsza kwadra ☽.

Przysłowia ludowe zamieszczone w tym roczniku, są dalszym ciągiem przysłów podanych w poprzednich rocznikach Kalendarza.

Kalendarzyk historyczny opracowany jest przez prof. dra Bogatyńskiego i obejmuje daty ścisłe, skontrolowane źródłowo.

Dawne widoki naszych miast oraz zdrojowisk i uzdrowisk, zamieszczone w części kalendarzowej i w przeglądzie statystycznym, są reprodukcjami starych rycin, obejmującemi m. i. sztychy nigdzie jeszcze nie reprodukowane. Niniejszy Rocznik obejmuje I serję tych widoków (12 miast, poza stolicą w układzie alfabetycznym, oraz cykl zdrojowisk), następne Roczniki Kalendarza „I. K. C." przyniosą dalsze serje.

Alfabetyczny wykaz św. Pańskich podajemy w tym roku w znacznie rozszerzonych rozmiarach, uwzględniając w pierwszej linji imiona najpopularniejsze.

Przy tematach astrologicznych, podanych w niniejszym Kalendarzu, należy uwzględnić horoskopy zamieszczone w rocznikach poprzednich.

Dział schematyczny i dział statystyki krajowej w zakresie personalnym, adresowym oraz pod względem dat (np. ludność miast itd.) podaje informacje z chwili redakcyjnego zamknięcia Kalendarza.

W dziale rozrywkowym różne zadania kombinacyjne i obliczeniowe podane są bez rozwiązywań. O ileby rozwiązania te nastręczały większe trudności, na życzenie Czytelników skierowane do Redakcji Kalendarza, rozwiązania trudniejszych zadań byłyby podane na łamach „I. K. C.".

STYCZEŃ

łaciński *Januarius* — angielski *January* — francuski *Jenvier*
niemiecki *Jaenner* — włoski *Gennaio.*

31 dni

Przysłowia i wróżby na styczeń:

Na Nowy Rok jasno,
W gumnach będzie
ciasno.

Od stycznia do Trzech
Królów
Dni patrzają,
Jak te dni, takie
miesiące bywają.

Fabian i Sebastjan
pierwsi drzewa budzą,
Ale radzi często łudzą.

Kto się rodzi w tym
miesiącu,
z flegmą podległy gorącu.

Makary jasny
Będzie styczeń krasny.

Styczeń

(Ze Stefana Falimirza).

Słońce wstępuje w zodjaku w znak Wodnika 20 stycznia.

Jako pierwszy drugi dni,
Takie sierpnia września
dni.

Jeśli dzień pochmurny
w Sebastjan święty,
Powietrzem będzie takiem
rok przejęty.

Gdy na św. Wicka
i Pawła
Słonko podśwituje,
Dobre latko obiecuje.

W św. Wincenty
i Pawła dzień jasny,
Zboża i wina czyni nam
znak krasny.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	Ś.	**Nowy Rok**	Mieczysław	**Nowy Rok**	19 Hrud. 1929	7·45	15·34	9·22	16·30
2	C.	Makarego op.	Strzeżysław	Abla i Seta	20 Ihnatyja J.	7·45	15·35	9·51	17·41
3	P.	Genowefy	Włoscimiła	Enocha	21 Juljanji	7·45	15·37	10·11	18·54
4	S.	Eugenjusza m.	Dobromir	Izabelli	22 Anastazja	7·45	15·38	10·27	20·07
5	**N.**	*Im. Jezus*	Włościbór	Szymona	23 10 Mucz.	7·45	15·39	10·40	21·19
6	**P.**	**Trzech Króli**	Bojomir	**Epifanji**	24 Wihylja	7·44	15·40	10·50	22·32
7	W.	Lucjana m.	Swiatosław	Izydora	25 **Rożd. I. C.**	7·44	15·41	11·01	23·46
8	Ś.	Seweryna ☽	Mścibój	Erharda	26 **Sob. Pr. B.**	7·44	15·42	11·13	—
9	C.	Juljana i Baz.	Władymir	Marcjany	27 **Stefana**	7·43	15·43	11·26	1·04
10	P.	Jana Dobrego	Dobrosław	Pawła	28 2 tys. m.	7·43	15·45	11·42	2·26
11	S.	Hygina pap.	Krzesimir	Matyldy	29 SS. Mł. ub.	7·42	15·46	12·05	3·53
12	**N.**	**1 po 3 Kr.** *św. Rodz.*	Czesława	Reinholda	30 Anysji	7·41	15·47	12·40	5·21
13	P.	40 żołn. mm.	Bogumir	Hilarego	31 Melanji	7·41	15·49	13·32	6·45
14	W.	Hilarego. dK. ○	Radogost	Feliksa	1 **Sicz. 1930**	7·40	15·51	14·45	7·52
15	Ś.	Pawła p.	Damosław	Maura	2 Sylwestra	7·39	15·52	16·15	8·39
16	C.	Marcelego pap.	Władzimir	Marcelego	3 Malachja	7·38	15·54	17·50	9·11
17	P.	Antoniego op.	Rościsław	Antoniego	4 Sob. 70 ap.	7·37	15·55	19·24	9·33
18	S.	Stolicy św. Piotra	Jaropełk	Pryski	5 Fteopem.	7·37	15·57	20·52	9·49
19	**N.**	**2 po 3 Kr.** Kanuta	Rodzisław	Sary	6 **Boh. Hos.**	7·35	15·59	22·15	10·03
20	P.	Sebastjana	Przedzisław	Fabjana i Seb.	7 Joana Krest.	7·35	16·00	23·36	10·15
21	W.	Agnieszki pan. m. ☾	Jarosław	Agnieszki	8 Jurja	7·33	16·02	—	10·27
22	Ś.	Wincentego	Witosław	Wincentego	9 Poljekta	7·32	16·04	0·55	10·41
23	C.	Rajmunda de Penn.	Warcisława	Emerencji	10 Hryhorja	7·31	16·05	2·12	10·57
24	P.	Tymoteusza b. m.	Chwalibóg	Tymoteusza	11 Fteodota	7·30	16·07	3·29	11·19
25	S.	Nawróc. św. Pawła	Miłosz	Nawróc. Pawła	12 Tatjany m.	7·29	16·09	4·42	11·48
26	**N.**	**3 po 3 Kr.** Polik. b. m.	Skarbimir	Polikarpa	13 Jermyła	7·27	16·11	5·48	12·27
27	P.	Jana Złotoustego dK.	Przybysław	Jana Złotoust.	14 Zacheja	7·26	16·13	6·42	13·18
28	W.	Flawjana m.	Boisław	Karola W.	15 Pawła	7·25	16·14	7·23	14·21
29	Ś.	Franciszka Salez. ●	Zdzisław	Walerego	16 Petra Wer.	7·23	16·16	7·54	15·30
30	C.	Martyny pn. m.	Dobrogniewa	Adelajdy	17 Antonia	7·22	16·18	8·17	16·43
31	P.	Piotra z Nol.	Spitogniew	Wirg.	18 Aftanasja	7·20	16·20	8·34	17·57

Ze stuletniego kalendarza: Od 2—4 pochmurno i dość zimno, 6 deszcz ze śniegiem, 12 śnieg, 13 pochmurno i wietrzno, 14 śnieg, 16 chmurno i wiatr, 21 ostry mróz, 22 i 23 wiatr ze śniegiem, 24 i 25 pogodnie i bardzo zimno, 29 i 30 śnieżyca, 31 ostry mróz.

Z przeszłości naszych miast.

WARSZAWA.

Widok od strony Pragi, z ok. 1825 r.
Litografja Tadeusza Byczkowskiego.

Kalendarzyk historyczny na Styczeń:

1. 1771. Początek oblężenia Częstochowy przez Rosjan.
3. 1795. Układ podziałowy Polski między Rosją a Austrją.
6. 1573. Pierwszy sejm konwokacyjny (t. zw. „Konwokacja“) w Warszawie.
6. 1864. Klęska powstańców w Uścimowie w Lubelskiem.
8. 1918. Orędzie prez. Wilsona, które w 13 punkcie wskrzesza Polskę.
9. 1797. Konwencja Dąbrowskiego z rządem lombardzkim w sprawie Legjonów.
11. 1386. Akt wołkowyski stwierdza wybór Jagiełły na króla polskiego.
12. 1860. Zgon gen. Skrzyneckiego.
14. 1733. August II Mocny układa się z Prusakami o rozbiór Polski.
14. 1807. Ustanowienie Komisji Rządzącej w Wielkopolsce, zajętej przez Napoleona.
15. 1462. Ścięcie sześciu mieszczan krakowskich za zabójstwo Andrzeja Tęczyńskiego.
15. 1582. Koniec układów z Moskwą w Jamie Zapolskim i podpisanie rozejmu, w którym Batory odzyskuje Inflanty, Połock i Wieliż.
15. 1734. Ostatnie trzy pogrzeby królewskie w katedrze wawelskiej: Jana III, Marji Kazimiery i Augusta II.
15. 1863. Początek branki powodującej wybuch powstania styczniowego.
17. 1649. Początek sejmu koronacyjnego.
17. 1656. Elektor brandenburski sprzymierza się z królem szwedzkim Karolem X Gustawem przeciw Polsce.
17. 1734. Początek oblężenia Gdańska przez Rosjan. (W Gdańsku przebywał król Leszczyński).
17. 1734. Koronacja Augusta III.
17. 1831. Koniec dyktatury Chłopickiego.
17. 1864. Zwycięstwo Rembajły pod Iłżą w walce z Moskalami.
19. 1831. Zebranie sejmu, obradującego odtąd przez całe powstanie.
20. 1320. Koronacja Władysława Łokietka w katedrze krakowskiej.
20. 1652. Hieronim Radziejowski, podkanclerzy koronny skazany na banicję.
20. 1797. Odezwa legjonowa Dąbrowskiego.
22. 1863. Dekrety uwłaszczenia włościan.
22/23. 1863. Wybuch powstania styczniowego.
23. 1770. Pobicie korpusu Szaniawskiego przez Rosjan pod Dobrą.
24. 1355. Akt budziński — Polacy uznają Ludwika W. następcą Kazimierza Wielkiego.
24. 1507. Koronacja Zygmunta I Starego.
24. 1588. Zwycięstwo hetmana Zamojskiego pod Byczyną i wzięcie do niewoli arcyks. Maksymiljana, kontrkandydata Zygmunta Wazy.
25. 1831. Sejm Królestwa Polskiego detronizuje króla polskiego cara Mikołaja.
26. 1564. Pobicie kniazia Szujskiego nad Ułą koło Połocka przez Radziwiłła Rudego.
26. 1736. Abdykacja króla Leszczyńskiego.
29. 1655. Początek pięciodniowej zwycięskiej bitwy pod Ochmatowem z Moskwą.
30. 1018. Pokój w Budziszynie z ces. Henrykiem II, pomyślny dla Polski.
30. 1601. Początek sejmu warszawskiego, który uchwalił wojnę Polski ze Szwecją.
31. 1667. Rozejmem Andruszowskim Polska traci na rzecz Moskwy Zadnieprze i Kijów.
31/I.—1/II. 1733. Zgon Augusta II Mocnego.

LUTY

łaciński *Februarius* — angielski *February* — francuski *Fevrier*
niemiecki *Februar* — włoski *Febbraio*.

28 dni

Przysłowia i wróżby **na luty:**

Jeśli Gromnice mają
zielone kwiatki,
Kwietną niedzielę śnieżną
mają dziatki.

Po św. Agacie
Wyschnie bielizna na
płocie.

Gdy mróz w lutym ostro
trzyma,
Tedy jest niedługo zima.

Gdy na św. Walek deszcz
pada,
Drugą zimę zapowiada.

Na św. Maciej lody,
Wróżą długie chłody,
A gdy płyną już strugą,
To i zimy niedługo.

Luty.

(Ze Stefana Falimirza).

Słońce wstępuje w zodjaku w znak Ryb dn. 19 lutego.

W lutym, gdy zagrzmi
od wschodniego boku,
Burze i wiatry walne są
w tym roku.

Gromniczna pogodna,
będzie jesień dorodna.

Na dzień św. Doroty
Ma być śniega nad płoty.

Piotr gdy katedrę
zasiędzie,
Mrozów już nie będzie.

Kiedy luty schodzi,
Człek po wodzie brodzi.

Przed Maciejem
jak połamie lody,
Po Macieju szukaj
pod lodem wody.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca		Księżyca	
						wschód	zachód	wschód	zachód
1	S.	Ignacego b. i m.	Żegota	Brygidy	19 Makarja	7·19	16·22	8·47	19·09
2	**N.**	**MP. Gromniczn.**	Miłosława	**Ocz. M. P.**	20 Jewtymja	7·17	16·23	8·58	20.22
3	P.	Błażeja b.	Ścibór	Błażeja	21 Maksyma	7.15	16·25	9·09	21·35
4	W.	Andrzeja Kors. bp.	Witosława	Weroniki	22 Tymofteja	7·14	16·27	9·19	22·50
5	Ś.	Agaty pn. m.	Dobrochna	Agaty	23 Kłymenta	7·12	16·29	9·32	—
6	C.	Tytusa b., Dor. pm. ☽	Bogdana	Doroty	24 Ksenji	7·10	16·31	9·46	0·08
7	P.	Romualda op.	Sulisław bl.	Ryszarda	25 Hryhora	7·09	16·33	10·05	1·30
8	S.	Jana z Matty	Gniewomir	Salomona	26 Ksenofonta	7·07	16·35	10·33	2·56
9	**N.**	**5 po 3 Kr.** Apol. p. m.	Gorysław	Apolonji	27 Joana Zł.	7·05	16·37	11·14	4·20
10	P.	Scholastyki p.	Tomiła bł.	Gabrjela	28 Jefrema	7.03	16·38	12·14	5·33
11	W.	M. B. z Lourdes	Świętochna	Eufrozyny	29 Ihnatja	7·01	16·40	13·36	6·28
12	Ś.	7 założycieli Serw.	Radosta	Eulalji	30 **Tr. Swiat.**	7·00	16·42	15·09	7·07
13	C.	Grzegorza II. ○	Lesław	Kastora	31 Kyra i Joan.	6·58	16·44	16·46	7·32
14	P	Walentego męcz.	Niemira	Walentego	1 Lutyj Tryf	6·56	16·46	18·18	7·51
15	S.	Faustyna i Jowit. m.	Szczęsław	Faustyna	2 **Stryt. H.**	6·54	16·48	19·48	8·06
16	**N.**	**Starozapust.** Juljan.	Przesława	Juljany	3 Symeona	6·52	16·50	21·12	8·19
17	P.	Juljana Kapad.	Swiętoród	Konstantego	4 Isydora	6·50	16·52	22·35	8·32
18	W.	Symeona męcz.	Wielosława	Zuzanny	5 Ahaftji	6·48	16·54	23·56	8·45
19	Ś.	Gabina m.	Ścisław	Gabina	6 Wukoły	6·45	16·56	—	9·01
20	C.	Leona bp. ☾	Lubomił	Eucharjusza	7 Partenja	6·43	16·58	1·15	9·21
21	P.	Feliksa b.	Onosława	Eleonory	8 Fteodora	6·41	17·00	2·31	9·47
22	S.	Stolicy św. Piotra	Wracisław	Pop. Kat. Piotra	9 Nikofora	6·39	17·02	3·41	10·23
23	**N.**	**Mięsop.** Piotra dK.	Przedzisław	Seweryna	10 Miasopustna	6·37	17·03	4·39	11·10
24	P.	Macieja ap.	Bogusz	Macieja	11 Wlasia	6·35	17·05	5·25	12·10
25	W.	Cezarjusza	Sławobój	Wiktora	12 Malecja	6·32	17·07	5·58	13·17
26	Ś.	Wiktora	Mirosław	Bogumiła	13 Nartynjana	6·30	17·09	6·23	14·31
27	C.	Aleks. Gabrjela M.	Luborod	Leandra	14 Auksencjusza	6·28	17·11	6·41	15·45
28	P.	Teofila i Tow. Rom. ●	Tworzymir	Romana	15 Onesyma	6·26	17·12	6·55	16·58

Ze stuletniego kalendarza: Do 5 bardzo zimno, 6 śnieg i zimno, 8—10 niezwykle mroźno, 11 i 12 mróz nieco mniejszy, 13 i 14 silna śnieżyca, od 15—20 pochmurno i nieco łagodniej, 21—28 deszcz, który stopi wielkie masy śniegu.

Widok z ok. połowy XIX w.
Staloryt Karóla Mayera z Norymbergi, wedle rysunku Beckera.

Kalendarzyk historyczny na Luty:

1. *1717.* Sejm Niemy.
2. *1772.* Oficerowie francuscy wprowadzają załogę konfederacką na Wawel.
4. *1676.* Początek sejmu koronacyjnego, który uchwalił utworzyć stutysięczną armję.
6. *1633.* Koronacja Władysława IV.
8. *1863.* Bitwa pod Węgrowem.
9. *1339.* Kazimierz Wielki zrzeka się Śląska.
9. *1918.* Pokój brzeski (Niemiec i Austro-Węgier z Ukrainą).
10. *1321.* Pierwszy wyrok przeciw Krzyżakom, skazujący ich na zwrot Pomorza Polsce.
12. *1564.* Zygmunt II August zrzeka się dziedzicznego prawa Jagiellonów do Litwy i przelewa je na Koronę polską, celem doprowadzenia do skutku ścisłej unji.
13. *1918.* Protest Rady Regencyjnej przeciw pokojowi brzeskiemu.
14. *1831.* Zwycięska bitwa pod Stoczkiem w powstaniu listopadowem.
15. *1386.* Chrzest Jagiełły.
15. *1918.* Część drugiej brygady Legjonów przechodzi przez front wschodni.
16. *1665.* Zgon Stefana Czarnieckiego w Sokołówce pod Brodami.
16. *1918.* Odezwa Koła Polskiego w Galicji przeciw pokojowi brzeskiemu.
17. *1831.* Bitwa pod Dobrem.
18. *1386.* Ślub Jagiełły z Jadwigą.
18. *1454.* Poselstwo miast i ziemian państwa krzyżackiego prosi Kazimierza Jagiellończyka o oswobodzenie z pod panowania Zakonu.
19. *1831.* Bitwa pod Wawrem.
19. *1921.* Przymierze francusko-polskie.
20. *1530.* Koronacja Zygmunta II Augusta.
21. *1809.* Zdobycie Saragossy po 50-ciu dniach oblężenia. Odznaczył się pułkownik Chłopicki.
22. *1846.* Manifest Rządu Narodowego Rzeczypospolitej Krakowskiej. — Wybuch powstania.
23. *1807.* Zdobycie Tczewa przez Dąbrowskiego. Polacy odznaczyli się pod wodzą Sierawskiego i Chłapowskiego.
23. *1859.* Zgon Zygmunta Krasińskiego.
24. *1831.* Bitwa pod Białołęką.
24. *1863.* Bitwa pod Małogoszczą.
25. *1831.* Bitwa pod Grochowem (strategicznie wygrana polska).
26. *1846.* Klęska powstańców Rzpltej Krakowskiej pod Gdowem.
27. *1578.* Hołd pruski złożony Batoremu.
27. *1861.* Krwawa manifestacja w Warszawie, jedna z poprzedzających wybuch powstania styczniowego.
28. *1596.* Żółkiewski zwycięża w Maciewicach przywódcę buntu kozackiego Nalewajkę.
29. *1768.* Zawiązanie konfederacji w Barze.

MARZEC

łaciński *Martius* — angielski *March* — francuski *Mars*
niemiecki *Maerz* — włoski *Marzo.*

31 dni

Przysłowia i wróżby na marzec:

Kto sieje groch w marcu,
Gotuje go w garncu;
A kto w maju,
Ten w jaju.

Na świętego Grzegorza
Nie stoi już świnia
o gospodarza.

Grzmot wskazuje
urodzaje,
A ile zaś mgły powstaje,
Tyle dżdżów nawalnych
w lecie
Mieć gospodarze
będziecie.

Na św. Benedyka,
Kwocze kura i jędyka.

Marzec.

(Ze Stefana Falimirza).

Słońce wstępuje w zodjaku w znak Barana 21 marca.

Kiedy pada w ostatni
wtorek,
To ze lnem uciekaj na
dołek.

Na Zwiastowanie
Zlatują się bocianie.

Na Tymona
siej jęczmiona,
Byś do św. Katarzyny
Poobsiewał koniczyny.

Na Zwiastowanie,
Kiedy mgła w zaranie,
Chociaż słonko jasno
wschodzi,
Znak niechybnej
to powodzi.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	S.	Albina b.	Radosława	Albina	16 Fteodora	6·24	17·14	7·07	18·11
2	**N.**	**Zapustna.** Hel. wd.	Budzisław	Symplicjusza	17 Lwa pap.	6·22	17·16	7·17	19·25
3	P.	Kunegundy	Sławomiła	Kunegundy	18 Archippa	6·19	17·18	7·27	20·40
4	W.	Kazimierza królew.	Kazimir	Adrjana	19 Lwa ep.	6·17	17·20	7·39	21·57
5	Ś.	*Popielec.* Hadrjana m.	Pakosław	Fryderyka	20 Tymoft.	6·15	17·21	7·52	23·18
6	C.	Marciana bisk.	Wojsław	Frydolina	21 Euchenji	6·13	17·23	8·09	—
7	P	Tomasza z Akw.	Bogowid bl.	Felicji i Perpet.	22 Połykarpa	6·10	17·25	8·32	0·41
8	S.	Wincentego K. Jana ☽	Miłogost	Filemona	23 O. Hł. J.	6·08	17·27	9·06	2·05
9	**N.**	**Wstępna.** Fran. wd.	Mścisł. bl.	Prudencjusza	24 Tarasa ar.	6·06	17·28	9·58	3·20
10	P	40 Męczenników	Bożosław	Aleksandra	25 Porfirja	6·04	17·30	11·08	4·21
11	W.	Sofronjusza b.	Ludosława	Rozyny	26 Prokopja	6·01	17·32	12·34	5·04
12	Ś.	*Such.* Grzeg. W. pap.	Światosz	Grzegorza W.	27 Wasyłyja	5·59	17·34	14·08	5·33
13	C.	Krystyny panny i m.	Niecisław	Ernesta	28 Kasjana	5·57	17·36	15·42	5·54
14	P.	*Such.* Matyldy ○	Bożenna	Matyldy	1 Berezeń	5·55	17·37	17·12	6·10
15	S.	*Such.* Klem. Dworzaka	Długomił	Krzysztofa	2 Fteodora	5·52	17·39	18·40	6·25
16	**N.**	**Sucha.** Abrah. pust.	Ojcosław	Cyrjaka	3 Ewtropja	5·50	17·41	20·05	6·36
17	P.	Patrycjusza bp.	Zbigniew	Gertrudy	4 Harasyma	5·48	17·43	21·30	6·50
18	W.	Cyryla	Pakosław	Anzelma	5 Konona	5·45	17·44	22·53	7·04
19	S.	*Józefa oblub. N. M. P.*	Bohdan	Józefa	6 SS. 42 m.	5·43	17·46	—	7·22
20	C.	Eutemji m.	Polemir	Ruprechta	7 Wasyłyja	5·41	17·48	0·13	7·45
21	P.	Benedykta opata	Błagosław	Benedykta	8 Fteotyłakta	5·38	17·50	1·28	8·17
22	S.	Katarzyny Szwedz. ☾	Godysław	Kazimierza	9 SS. 40 m.	5·36	17·51	2·32	9·00
23	**N.**	**Głucha.** Feliksa m.	Czcimisława	Eberharda	10 Kondrata	5·34	17·53	3·24	9·57
24	P.	Gabrjela	Zbisław	Gabrjela arch.	11 Sofronja	5·32	17·55	4·01	11·02
25	W.	*Zwiastow N. M. P.*	Bolesław	**Zwiast. M. P.**	12 Fteofanta	5·29	17·56	4·28	12·14
26	Ś.	Teodora bp.	Wieczysław	Emanuela	13 Nikofora	5·27	17·58	4·48	13·29
27	C.	Jana Damasc. dK.	Swiętobój	Huberta	14 Wened.	5·24	18·00	5·03	14·43
28	P	Jana Kap.	Bohdar bl.	Malachjasza	15 Ahapja m.	5·22	18·01	5·15	15·57
29	S.	Eustazjusza	Krzesław	Eustachego	16 Sawyna	5·20	18·03	5·26	17·11
30	**N.**	**Środop.** Jana Kl. ●	Szukosław	Gwidona	17 Alekseja	5·18	18.05	5·36	18·27
31	P.	Balbiny p.	Dobromira	Amosa pr.	18 Kiryła	5·15	18·06	5·47	19·44

Ze stuletniego kalendarza: Do 4 silny wiatr ze śniegiem, 5 i 6 bardzo pogodnie, 7—9 deszcz, 11 śnieg, 12 powietrze ostre, 13 i 14 pięknie, lecz zimno, 15 śnieg, 16 i 17 pogodnie i zimno, 18—20 bardzo zimno i śnieg, 21 zimno i wietrzno, od 22 do końca miesiąca chłodno i zimno, 30 śnieg.

Z przeszłości naszych miast.

GDAŃSK.

Według stanu z XVII wieku
Kwasoryt.

Kalendarzyk historyczny na Marzec:

1. 1578. Jan Zamojski zostaje kanclerzem.
1. 1594. Koronacja Zygmunta III Wazy w Upsali na króla szwedzkiego.
2. 1333. Śmierć Władysława Łokietka.
3. 1921. Przymierze polsko-rumuńskie.
4. 1386. Koronacja Władysława Jagiełły na króla polskiego.
4. 1846. Powstańcy krakowscy z dyktatorem Tyssowskim przechodzą granicę pruską i składają broń.
6. 1454. Poddanie się Prus Polsce.
6. 1579. List królewski Stefana Batorego zapowiada wojnę moskiewską.
6. 1673. Program wojny hetmana Jana Sobieskiego z Turkami.
8. 1799. Kniaziewicz wręcza rządowi francuskiemu sztandary, zdobyte we Włoszech.
9. 1652. „Liberum Veto" posła Sicińskiego.
9. 1863. Padlewski bije się dzielnie z Moskalami pod Myszyńcem.
10. 1863. Langiewicz ogłosił się dyktatorem.
11. 1566. Ogłoszenie nowego statutu litewskiego w drugiej redakcji przy zamknięciu sejmu wileńskiego.
11. 1646. Zgon hetmana Koniecpolskiego.
13. 1797. Wkroczenie do Mantui zajętej przez Francuzów, dwóch bataljonów legjonów polskich (2000 żołnierzy).
13. 1863. Zwycięstwo Lewandowskiego pod Staninem na Podlasiu nad Moskalami.
15. 1923. Ustalenie wschodnich granic Polski.
16. 1569. Dekret królewski Zygmunta II Augusta wciela do Korony trzy województwa pruskie.
17. 1846. Męczeńska śmierć Pantaleona Potockiego.
17. 1887. Śmierć Józefa Ignacego Kraszewskiego.
17. 1921. Konstytucja polska.
18. 1863. Zwycięska bitwa Langiewicza pod Grochowiskami.
18. 1921. Traktat pokojowy Polski z Rosją w Rydze.
19. 1863. Dyktator Langiewicz zostaje uwięziony przez Austrjaków przy przejściu granicy Galicji.
20. 1848. Wybuch powstania wielkopolskiego.
20. 1908. Ustawa o wywłaszczeniu pod zaborem pruskim.
20. 1921. Plebiscyt na Górnym Śląsku.
22. 1604. Wbrew prawom Zygmunta III Wazy, stryj jego Karol książę Sudermański zostaje królem szwedzkim.
23. 1613. Zygmunt III Waza zawiera przymierze z cesarzem Maciejem. (Najważniejszy punkt był przeciw rokoszowi własnych poddanych).
23. 1772. Zaremba, wódz konfederatów, stacza walkę z Łopuchinem pod Milejowem (niedaleko Rozprzy).
24. 1241. Spalenie Krakowa przez Tatarów.
24. 1644. Śmierć żony Władysława IV, Cecylji Renaty.
24. 1688. Smutna, lecz prorocza mowa Jana III Sobieskiego w senacie, po zerwaniu sejmu grodzieńskiego.
24. 1698. Aljans kopenhaski Polski z Danją.
24. 1794. Przysięga Kościuszki na rynku krakowskim.
24. 1922. Wcielenie ziemi wileńskiej do Rzpltej.
25. 1537. Rozejm Litwy z Moskwą kończy trzecią pomiędzy niemi wojnę.
25. 1691. Ślub królewicza Jakóba Sobieskiego z Jadwigą ks. neuburską, siostrą cesarzowej.
25. 1797. Dąbrowski przedstawia Napoleonowi projekt wyprawy do Galicji.
26. 1600. Zygmunt III Waza odstępuje Polsce Estonję, aby Polskę skłonić do wojny ze Szwecją.
26. 1799. Legjoniści polscy biorą udział w krwawej bitwie pod Weroną i pod Legnano.
27. 1809. Lansjerzy nadwiślańscy zdobywają most na rzece Guadiana pod Ciudad-Real i zmuszają Hiszpanów do odwrotu.
27/28. 1775. Ustanowienie Rady Nieustającej.
29. 1848. Akt zawiązania Legjonu Mickiewicza we Włoszech.
31. 1352. Walka Kazimierza Wielkiego z Ludwikiem węgierskim pod Bełzem.
31. 1831. Bitwa pod Wawrem.

KWIECIEŃ

łaciński *Aprilis* — angielski *April* — francuski *Avril*
niemiecki *April* — włoski *Aprile*.

30 dni

Przysłowia i wróżby na kwiecień:

Jeśli w św. Paweł
Śnieg albo deszcz pada,
Dobrych się urodzajów
Spodziewać wypada.

Kto sieje jarkę
po św. Wojciechu,
To lepiej, żeby
ją trzymał w miechu.

Po św. Pawle i Pietrze
Muchy tłuste jak wieprze.

Kiedy św. Jerzy skryje
wiosnę w życie,
Będzie zboża obficie.

W kwietniu po brzegach
lody,
Niosą jęczmienia urody.

Kwiecień.

(Ze Stefana Falimirza).

Słońce wstępuje w zodjaku w znak Byka 20 kwietnia.

Kiedy we Wielki Piątek
rosa,
To nasiej gospodarzu
dużo prosa.

Pogodny dzień
Wielkanocny,
Grochowi wielce
pomocny.

W Wielki Piątek gdy
deszcz hojnie
doliny zleje,
Że dużo mleka będzie,
Są pewne nadzieje.

Jak przylecą żórawie,
Można ryby łapać
w stawie.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	W.	Hugona bp.	Zbigniew	Ziel. Czw. T.	19 Chryzanta	5·13	18·08	5·59	21·05
2	Ś.	Franciszka z Pauli	Sudomir	Amalji	20 Irep. Otec	5·11	18·10	6·15	22·29
3	C.	Ryszarda biskupa	Mnożysław	Ryszarda	21 Jakowa	5·08	18·12	6·35	23·54
4	P.	Izydora bdK.	Wratysław	Ambrożego	22 Wasylja	5·06	18·13	7·06	—
5	S.	Wincentego	Borzywój bł.	Wincentego	23 Nikona	5·04	18·15	7·51	1·12
6	**N.**	**Czarna.** Cel. pap.	Świętobór bł.	Ireneusza	24 Zacharja	5·02	18·17	8·54	2·17
7	P.	Epifanjusza bp. m.	Przesław	Hegezypa	25 **Błah. P. B.**	4·59	18·18	10·15	3·05
8	W.	Djonizego	Radosław	Apolinarego	26 Hawryły	4·57	18·20	11·44	3·37
9	Ś.	Marji Kleof.	Dobrosław	Dymitra	27 Matrona	4·55	18·22	13·15	4·00
10	C.	Ezechjela proroka	Gorysław	Daniela	28 Hilarjona	4·52	18·24	14·44	4·16
11	P.	Leona W. papieża	Jaromir	Hermana	29 Marka	4·50	18·25	16·11	4·30
12	S.	Juljusza p., Wiktora	Lubosław	Juljusza	30 Iwana	4·48	18·27	17·36	4·43
13	**N.**	**Palmowa.** Herm.	Przemysław	Justyna	31 Ipatja	4·46	18·29	19·00	4·55
14	P.	Justyna m.	Myślimir	Tyburcjusza	1 Kwit Mar.	4·43	18·30	20·25	5·08
15	W.	Bazyl., Anast.	Wacław bł.	Olimpji	2 Tytusa	4·41	18·32	21·48	5·24
16	Ś.	Benedykta Labre	Szerzysław	Charyzjusza	3 Nikity	4·39	18·34	23·08	5·44
17	C.	*Wielki Czw.*, An. p.	Krasisław	*W. Czw.*, Rud.	4 Józefa	4·37	18·36	—	6·13
18	P.	*Wielki Piątek*, Ap.	Gościsław	*W. Piątek*, Flaw.	5 *Weł. Piat.*	4·34	18·38	0·19	6·52
19	S.	*Wielka Sobota*, Tym.	Władymir m.	*W. Sobota*, Wer.	6 *Weł. Sob.*	4·32	18·40	1·17	7·43
20	**N.**	**Wielkanoc**, Teod.	Czesław	**Wielkan.**, Sulp.	7 **Wosk. Chr.**	4·30	18·42	2·00	8·46
21	P.	**Pon. Wiel.**, Anzel. b.	Drogomir	**Pon. W.**, Adol.	8 **Poned. Św.**	4·27	18·43	2·32	9·57
22	W.	Sotera m.	Strzeżymir	Sotera i Kaja	9 **Wtor. Św.**	4·25	18·45	2·54	11·11
23	Ś.	Wojciecha bisk. m.	Wojciech św.	Albrechta	10 Terentja	4·23	18·47	3·10	12·25
24	C.	Fidelisa z S., Egberta	Jerzy św.	Jerzego	11 Antypy	4·21	18·48	3·23	13·38
25	P.	Marka Ewang.	Jarosław św.	Marka	12 Wasylja	4·19	18·50	3·34	14·52
26	S.	Kleta i Marcelina	Spitymir	Kleta	13 Artemona	4·17	18·52	3·44	16·07
27	**N.**	**Przewod.**, Zyty pn.	Bogufał	Anastazego	14 Martyna	4·15	18·53	3·55	17·25
28	P.	Pawła od Krzyża	Żywisław	Witalisa	15 Arystarcha	4·13	18·55	4·07	18·46
29	W.	Piotra m.	Sławogost	Sybilli	16 Ahapji	4·11	18·57	4·21	20·10
30	Ś.	Katarzyny panny	Chwalisława	Eutropjusza	17 Symeona	4·09	18·59	4·40	21·37

Ze stuletniego kalendarza: Do 4 bardzo zimno, 5 jasna, łagodna pogoda, 7—8 pochmurno i deszcz, 12—17 bardzo chłodno, pogodnie i wietrzno, 19 deszcz, 20—22 ostre powietrze, zimno, 23 gorąco i duszno, 24 i 25 ciepły deszcz, 26—28 pogodnie i ciepło, 29 deszcz, potem pogodnie.

Z przeszłości naszych miast.

GRODNO.

Z połowy XIX wieku.
Rysunek z natury, Napoleona Ordy, lit. M. Fajansa.

Kalendarzyk historyczny na Kwiecień:

1. 1548. Śmierć Zygmunta I. Starego.
1. 1656. Śluby Jana Kazimierza w kat. lwowskiej.
1. 1683. Aljans austrjacki zawarty przez Jana III Sobieskiego.
1. 1831. Bitwa pod Wielkim Dębem.
2. 1627. Koniecpolski zmusza Puck i Szwedów do kapitulacji.
3. 1849. Zgon Juljusza Słowackiego.
4. 1350. Układ o Ruś między Kazimierzem Wielkim a Ludwikiem węgierskim.
4. 1794. Bitwa pod Racławicami.
5. 1521. Rozejm toruński kończy wojnę z Zakonem.
5. 1656. Czarniecki znosi Szwedów pod Warką.
5. 1799. Bohaterska śmierć gen. Rymkiewicza w ataku na Weronę.
6. 1617. Królewicz Władysław, jako prawowity car, rusza na Moskwę, by odzyskać tron.
8. 1861. Krwawa manifestacja z powodu rozwiązania Tow. Rolniczego w Warszawie.
9. 1241. Nieszczęśliwa dla Polski bitwa z Tatarami pod Legnicą.
10. 1525. Hołd pruski.
10. 1831. Bitwa pod Iganiami.
10. 1864. Uwięzienie Traugutta.
11. 1597. Ścięcie Nalewajki, przywódcy buntu kozackiego.
12. 1627. Koniecpolski zmusza Niemców sprzymierzonych ze Szwedami do kapitulacji pod Hammerstein.
14. 1832. Ograniczenie praw języka polskiego w życiu publicznem W. Ks. poznańskiego.
16. 1340. Pierwsza wyprawa Kazimierza W. na Ruś Czerwoną.
17. 1577. Zwycięstwo polskie pod Lubieszowem nad zbuntowanym Gdańskiem.
17. 1794. Wybuch powstania w Warszawie.
17. 1863. Interwencja dyplomatyczna Francji, Anglji i Austrji w powstaniu styczniowem.
18. 1831. Bitwa pod Boremlem.
19. 1582. Przywilej Batorego dla Kozaków.
19. 1773. Rejtan protestuje przeciw rozbiorowi Polski na sejmie warszawskim.
19. 1809. Bitwa pod Raszynem ks. Józefa z Austrjakami.
19. 1809. Zgon pułkownika-poety Cyprjana Godebskiego pod Raszynem.
19. 1908. Ustawa o stowarzyszeniach i ograniczenie używania języka polskiego na zgromadzeniach publicznych pod zaborem pruskim.
21. 1809. Ks. Józef oddaje Warszawę Austrjakom, a sam z wojskiem wycofuje się na prawy brzeg Wisły.
22. 1919. Zajęcie Wilna przez Polaków.
23. 997. Męczeńska śmierć św. Wojciecha.
24. 1863. W bitwie pod Józefowem ginie poeta Romanowski.
25. 1352. Król węg. zrzeka się na rzecz Kazimierza W. „Królestwa Rusi".
26. 1848. Krwawe walki w Krakowie z wojskami austrjackiemi.
26. 1886. Pruska ustawa kolonizacyjna antypolska.
26. 1920. Wkroczenie wojsk polskich na Ukrainę.
28. 1772. Pułkownik Choisy poddaje Wawel Suworowowi.
29. 1848. Bitwa pod Książem.
30. 1632. Zgon Zygmunta III Wazy.
30. 1646. Pogrzeb hetmana St. Koniecpolskiego w Brodach.
30. 1848. Bitwa pod Miłosławiem.
30. 1905. Ukaz tolerancyjny pod zaborem rosyjskim.

MAJ

łaciński *Maius* — angielski *May* — francuski *Mai*
niemiecki *Mai* — włoski *Maggio.*

31 dni

Przysłowia i wróżby na maj:

Jeśli deszcz w nocy
Filipa Jakóba,
Na dobry urodzaj,
dość pewna rachuba.

Deszcz w Filipa Jakóba,
Obfity deszcz zapowiada.

Stanisławów owiesek,
Marcinkowe żytko,
Licho warte wszytko.

Dużo chrabąszczyków
w maju,
Proso będzie gdyby
w raju.

Len zasiany
w Stanisława,
Rośnie silnie kieby ława.

May

(Ze Stefana Falimirza).

Słońce wstępuje w zodjaku w znak Bliźniąt 21 maja.

Św. Stanisław len sieje,
Zofja konopie,
A Urban jęczmień i owies
Każe kończyć, chłopie!

Na św. Zofiją
Pola w kłos wybiją.

Pogoda na Urbana,
deszcz na Wita,
To dobre na żyta.

Jak w maju zimno,
To w stodole ciemno.

Jak się rozsierdzi
Serwacy,
To wszystko mrozi
i przeinacy.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	C.	Filipa i Jakóba apost.	Libomir	Filipa i Jakóba	18 Joana D.	4·07	19·00	5·07	23·01
2	P.	Zygmunta, Atanaz.	Witymir	Zygmunta	19 Pafnucja	4·05	19·02	5·48	—
3	**S.**	**Król. Korony Pol.**	Swiętosława	Znalez. św. Krz.	20 Teodora	4·03	19·03	6·46	0·12
4	**N.**	**2 po W.** Florjana	Wieńczysław	Florjana	21 Januarja	4·01	19·05	8·02	1·05
5	P.	Piusa V. pap.	Gościmił	Gotharda	22 Teodora	3·59	19·07	9·28	1·41
6	W.	Jana w Oleju	Ludomiła	Dytrycha	23 Heorchja	3·57	19·09	10·58	2·06
7	Ś.	Józefa	Godzisław	Bogumira	24 Sawwy	3·56	19·10	12·26	2·25
8	C.	Stanisława biskupa	Stanisław św.	Stanisława	25 Marka ew.	3·54	19·12	13·52	2·38
9	P	Grzegorza z Naz. bp.	Bożoród	Joba	26 Wasyłyja	3·52	19·13	15·15	2·50
10	S.	Izydora rolnika. Ant.	Cierpimir	Wiktoryna	27 Symeona	3·51	19·15	16·37	3·02
11	**N.**	**3 po W.** Franciszka	Ludowid	Adalberta	28 Św. 9 m.	3·49	19·17	18·01	3·15
12	P.	Pankracego	Wszemir	Pankracego	29 Jasona	3·47	19·18	19·24	3·28
13	W.	Serwacego	Cichosław	Serwacego	30 Jakowa	3·45	19·20	20·46	3·48
14	Ś.	Bonifacego	Dobiesław	Bonifacego	1 Traweń J.	3·44	19·21	22·01	4·12
15	C.	Zofji m.	Strzeżysława	Zofji	2 Anastazja	3·42	19·23	23·06	4·46
16	P.	Jana Nepomucena	Wiarosław	Jana Nepomuc.	3 Tymofteja	3·41	19·25	23·56	5·32
17	S.	Paschalisa Baylon.	Stabomił	Torpeta	4 Pełachji	3·39	19·26	—	6·32
18	**N.**	**4 po W.** Wenancjusza	Wrzesław	Liborjusza	5 Iryny	3·38	19·28	0·31	7·40
19	P.	Piotra Celest., pap.	Kresomyśl	Potencjany	6 Jowa	3·36	19·29	0·57	8·52
20	W.	Bernarda	Bronimir	Anastazego	7 Sawwy m.	3·35	19·31	1·16	10·07
21	S.	Tymoteusza	Przesława bł.	Pudensa	8 Joana Boh.	3·34	19·32	1·30	11·20
22	C.	Julji p. m., Heleny	Wisława bł.	Heleny	9 Isaji pr.	3·32	19·33	1·42	12·32
23	P.	Dezyderjusza bp. m.	Budziwój	Dezyderjusza	10 Symeona	3·31	19·35	1·51	13·46
24	S.	*NMP. Wsp. w.*	Tomira	Estery	11 Mokia	3·30	19·36	2·02	15·02
25	**N.**	**5 po W.** Grzegorza	Borysława	Urbana	12 Epitanji	3·29	19·37	2·13	16·21
26	P.	*Dni krzyż.* Filipa Ner.	Wiecymił	Bedy	13 Hłykerji	3·27	19·39	2·26	17·44
27	W.	Bedy W.	Rusław	Lucjana	14 Izydora	3·26	19·40	2·43	19·11
28	Ś.	Augustyna bp.	Jaromir	Wilhelma	15 Pachomja	3·25	19·41	3·06	20·39
29	**C.**	**Wniebowst. Pańs.**	Bogusława	**Wniebowst. P.**	16 **Woz. Hosp.**	3·24	19·43	3·42	21·58
30	P.	Feliksa pap.	Sulimir	Ferdynanda	17 Andonika	3·23	19·44	4·35	22·59
31	S.	Anieli Mer.	Bożesława	Petroneli	18 Teodota	3·22	19·45	5·47	23·42

Ze stuletniego kalendarza: 3 rano przymrozek, zresztą pogodnie, 4 grzmoty i deszcz, 5 zmiennie, 6 jasno, silny przymrozek, 7—26 chłodne noce i ciepłe, suche dni, 27 ostre powietrze, 28—30 pochmurno i deszcz, 31 silny szron, wieczór deszcz.

Z przeszłości naszych miast.

KRAKÓW.

Najstarszy widok miasta, z końca XV w.
Inkunabul z kroniki Hartmana Schedla „Liber chronicarum“ z r. 1493.

Kalendarzyk historyczny na Maj:

1. 1576. Koronacja Stefana Batorego.
1. 1686. Traktat Grzymułtowskiego z Moskwą przeciw Turcji.
3. 1660. Pokój oliwski ze Szwedami.
3. 1791. Uchwalenie Konstytucji 3 maja.
3. 1798. Legjony polskie wkraczają do Rzymu.
3. 1799. Legjoniści polscy wkraczają ponownie do Rzymu.
3. 1809. Zwycięska bitwa z Austrjakami pod Ostrowem.
3. 1815. Utworzenie Rzpltej Krakowskiej.
3. 1848. Odezwa Ad. Mickiewicza do Rządu Tymcz. Lombardji.
3. 1848. Klęska Mierosławskiego pod Wrześnią.
4. 1573. Pierwszy dzień wolnej elekcji pod Warszawą.
6. 1656. Porażka Czarnieckiego i Lubomirskiego pod Gnieznem w bitwie ze Szwedami.
7. 1764. Konwokacja przeprowadza za sprawą Czartoryskich szereg ważnych reform.
8. 1254. Ogłoszenie kanonizacji św. Stanisława w katedrze krakowskiej.
9. 1809. Jazda polska wkracza do Lublina, sforsowawszy przejście przez rzekę Wieprz pod Kockiem, gdzie zginął Berek Joselowicz.
10. 1034. Śmierć Mieszka II.
10. 1667. Zgon Ludwiki Marji, żony Jana Kazimierza.
11. 1768. Klęska konfederatów barskich pod Podhajcami.
11. 1918. Bitwa pod Kaniowem.
12. 1364. Akt założenia Uniwersytetu w Krakowie przez Kazimierza W.
12. 1813. Wojsko polskie rusza z pod Krakowa do Saksonji celem połączenia się z Napoleonem.
13. 1799. Dąbrowski stoczył bezskuteczną bitwę o miasto Cortona.
15. 1648. Klęska Polaków pod Żółtemi Wodami w walce z Kozakami.
15. 1807. Ułani polscy rozbijają oddział pruski na Śląsku pod Świdnicą.
16. 1573. Pierwsze „pacta conventa“.
16. 1811. Bitwa Francuzów z Anglikami pod Albuhera, gdzie lansjerzy polscy rozbili trzy pułki angielskie, zdobyli 11 krzyżów Legji honorowej, a Konopka został generałem.
17. 1602. Zamojski zdobywa Felin na Szwedach.
18. 1773. Wyznaczenie pełnomocnej delegacji (zamiast sejmu), która przyjęła traktaty rozbiorowe.
18. 1802. Trzy bataljony legjonistów polskich odpływają z Livorno na S. Domingo.
18. 1809. Zdobycie Sandomierza przez Sokolnickiego i Rożnieckiego.
20. 1648. Śmierć Władysława IV w Mereczu.
20. 1771. Odparcie Suworowa od Tyńca przez konfederatów.
20. 1809. Odebranie Austrjakom Zamościa.
20. 1901. Skatowanie dzieci polskich we Wrześni.
21. 1863. Albertus wygrał bitwę w puszczy Łabonarskiej.
24. 1702. Zajęcie Warszawy przez Szwedów.
25. 1807. Francusko-polskie wojska Napoleona zdobywają Gdańsk, oblęgany od 10-go marca.
25. 1809. Zajęcie Jarosławia przez Rożnieckiego.
26. 1648. Klęska Polaków pod Korsuniem w walce z kozakami.
26. 1831. Bitwa pod Ostrołęką.
26. 1863. Murawiew „Wieszatel“ obejmuje zarząd Litwy i tłumi bezwzględnie powstanie.
26. 1863. Bitwa pod Salichą na Wołyniu.
27. 1606. Rzeź Polaków w Moskwie.
27. 1809. Zajęcie Lwowa przez Polaków.
29. 1652. Klęska Polaków pod Batohem, poniesiona od kozaków.
29. 1734. Upadek Gdańska, oblęganego przez Rosjan.
29. 1861. Zgon Joachima Lelewela.
30. 1649. Ślub Jana Kazimierza z Ludwiką Marją.

CZERWIEC

łaciński *Junius* — angielski *June* — francuski *Juin*
niemiecki *Juni* — włoski *Giugno*.

30 dni

Przysłowia i wróżby na czerwiec:

Siej na św. Norberta,
Będzie jęczmienia sterta.

Jakim Medard dniem
zaświęci,
Takie będą sianożęci.

W św. Jan gdy deszcze
pluszczą,
To się orzechy wyłuszc

Ze św. Małgorzatą
Zaczyna się lato.

Protazy, Gerwazy,
Każdy groch waży.

Deszcz na Wita,
Źle z jęczmiony,
źle na żyta.

Czyrwiecż.

(Ze Stefana Falimirza).

Słońce wstępuje w zodjaku w znak Raka 22 czerwca.

Kto sieje tatarkę
W wilję św. Antoniego
i św. Wita,
To się uda i ta i ta.

Na św. Antoni
Pierwsza jagódka się
zapłoni.

Gdy na św. Piotr
pogoda,
To na równiach znów
uroda;
Ale bieda na górala,
Zboża upał powypala.

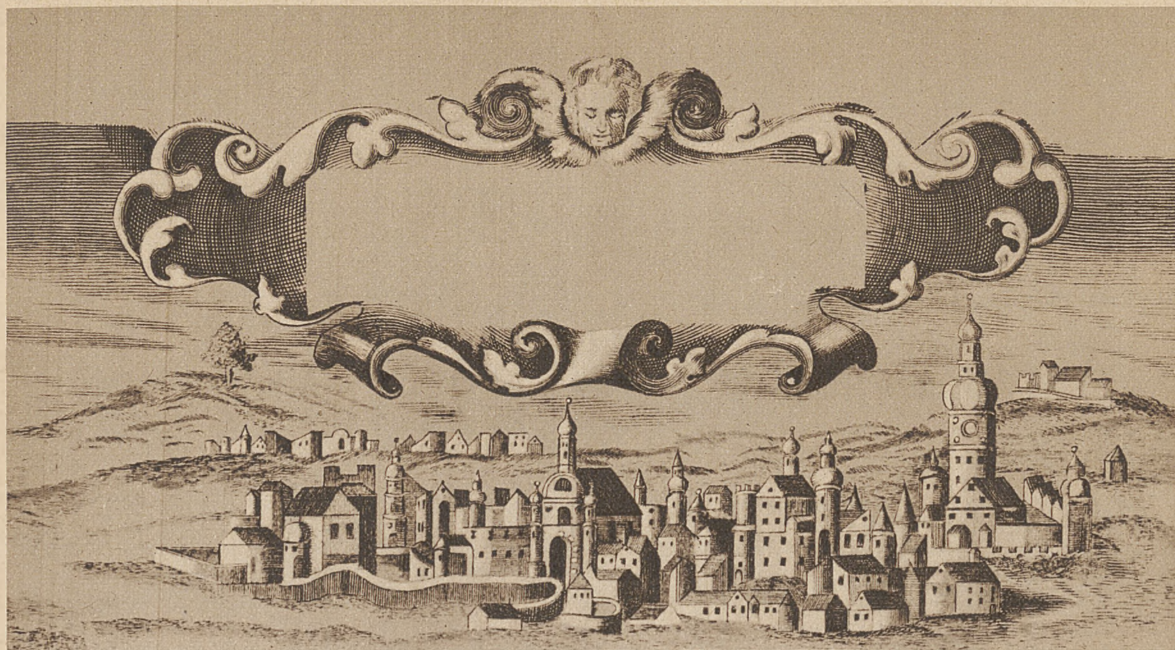
Święty Medard
w sobie mieści
Słót lub pogód
dni czterdzieści.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	N.	**6 po W.** Bl. Jakóba b.	Światopełk	Nikodema	19 Patrykja	3·21	19·46	7·13	—
2	P.	Marcelina	Ratysław	Efraima	20 Tałłaleja	3·20	19·47	8·44	0·11
3	W.	Klotyldy ☽	Bratomił	**Trójcy Św.**	21 Konstantyna	3.19	19·49	10·14	0·31
4	Ś.	Franciszka Caracciolo	Lutomił	Karpa	22 Bazyljusza	3·19	19·50	11·40	0·46
5	C.	Bonifacego	Dobromił	Bonifacego	23 Mychajła	3·18	19·51	13·02	0·59
6	P.	Norberta biskupa	Cichomił	Benignusa	24 Symeona	3·17	19·52	14·23	1·10
7	S.	*Wig.* Roberta op.	Wisław bł.	Lukrecji	25 Obr. Hł. J.	3·16	19·53	15.45	1·22
8	**N.**	**Zielone Świątki**	Wyszosław	Medarda	26 **Sosz. św. D.**	3·16	19·54	17·06	1·35
9	**P.**	**Pon. Św.** Felicjana	Sławój	Prym. i Fel.	27 **Preśw. Tr.**	3·15	19·55	18·27	1·52
10	W.	Małgorzaty	Bogumił św.	Onufrego	28 Wsich Św.	3·15	19·56	19·45	2·13
11	Ś.	*Suche dni*, Barnaby ○	Rudomił	Barnaby	29 Teodozji	3·14	19·56	20·54	2·43
12	C.	Jana a s. Facunda	Wyszomir	Bazylego	30 Isakja	3·14	19·57	21·49	3·26
13	P.	*Suche dni*, Ant. z Pad.	Chocimir	Tobjasza	31 Hermana	3·14	19·58	22·30	4·20
14	S.	*Suche dni*, Bazylego b.	Przedzimir bł.	Antonii	1 Czerweń	3·14	19·59	22·59	5·25
15	**N.**	**1 po Św. Ur. Tr. Prz.**	Witt	Wita	2 **Wsich Św.**	3·13	19·59	23·20	6·37
16	P.	Jana Franciszka	Budzimir	Justyny	3 Łukiljana	3·13	20·00	23·36	7·51
17	W.	Marcjana m.	Drogomysł	Wolmara	4 Mitrofana	3.13	20·00	23·48	9·04
18	Ś.	Efrema diak.	Długosław	Gerwazego	5 Dorofteja	3·13	20·01	23·58	10·16
19	C.	**Boże Ciało** ☾	Bożysław	Sylwerjusza	6 Wisarjona	3·13	20·01	—	11·28
20	P.	Sylwerego pap.	Bogna św.	Rafała	7 Teodota	3·13	20·01	0·08	12·41
21	S.	Alojzego Gonzagi	Domysław	Albanjusza	8 Teodora	3·13	20·02	0·19	13·57
22	**N.**	**2 po Św.** Paulina b.	Broniwój	Achacjusza	9 **Boże Tiło**	3·13	20·02	0·31	15·16
23	P.	Zenona	Wanda księż.	Bazylego	10 Tymoteja	3·14	20·02	0·45	16·41
24	W.	Jana Chrzciciela	Janisław	Jana Chrz.	11 Wartołom	3·14	20·02	1·05	18·09
25	Ś.	Wilhelma opata	Włastymił św	Eulogjusza	12 Onufrja	3·14	20·02	1.35	19·34
26	C.	Jana i Pawła ●	Rozmysław	Jeremjasza	13 Akiliny	3·15	20·02	2·19	20·45
27	P.	*Najś. Serca P. Jezusa*	Władysław	Siedmiu Braci	14 Jelyseja	3·15	20·02	3·24	21·37
28	S.	Ireneusza	Zbroisław	Leona i Józefa	15 Amosa	3·16	20·02	4·48	22·12
29	**N.**	**3 po Św. Piotra i P.**	Wyszomir	**Piotra i Paw.**	16 Tychona	3·16	20·02	6·21	22·36
30	P.	Wsp. św. Pawła	Cichosława	Wsp. Pawła	17 Manuiła	3·17	20·02	7·55	22·52

Ze stuletniego kalendarza: Do 4 chłodno, 5 zimny deszcz, 7—9 ciepły deszcz i słońce, 26 deszcz, 28 wspaniała pogoda, 30 chmurno.

Z przeszłości naszych miast.

LUBLIN.

Z drugiej połowy XVII wieku.
Miedzioryt z r. 1677.

Kalendarzyk historyczny na Czerwiec:

1. 1434. Zgon Jagiełły.
3. 1605. Śmierć kanclerza Jana Zamojskiego.
3. 1918. Deklaracja wersalska ogłaszająca niepodległość Polski.
4. 1917. Dekret prez. Rzpltej francuskiej w sprawie organizacji armji polskiej we Francji.
6. 1674. Hetman Jan Sobieski obrany królem.
8. 1772. Upadek Lanckorony, twierdzy konfederatów.
8. 1862. Wielopolski namiestnikiem cywilnym Królestwa Kongresowego.
9. 1815. Postanowienia kongresu wiedeńskiego dotyczące Ks. Warszawskiego.
10. 1798. Sułkowski prowadzi awangardę dywizji Marmonta na mury twierdzy maltańskiej La Valette.
11. 1157. Braniborz zdobyty przez Niemców.
11. 1675. Traktat jaworowski Polski z Ludwikiem XIV.
11. 1860. Pierwsza manifestacja w Królestwie Polskiem na pogrzebie generałowej Sowińskiej.
13. 1611. Zygmunt III zdobywa Smoleńsk.
13 1634. Pokój z Moskwą w Polanowie.
14. 1768. Kapitulacja Kazimierza Pułaskiego po bohaterskiej obronie w klasztorze berdyczowskim.
17. 1025. Zgon Bolesława Chrobrego.
17. 1501. Śmierć Olbrachta w Toruniu.
17. 1696. Zgon króla Jana III Sobieskiego.
17. 1799. Dywizja Dąbrowskiego odpiera fortpoczty Suworowa nad rzeczką Tidone.
17. 1799. Początek trzechdniowej bitwy nad Trebją z wojskami austrjacko-rosyjskiemi. Dąbrowski odnosi rany, Chłopicki odznacza się.
17—18. 1863. Druga interwencja mocarstw w powstaniu styczniowem.
18. 1815. W bitwie pod Waterloo szwoleżerowie polscy walczą do ostatka przy boku Napoleona.
18/19. 1574. Ucieczka Henryka Walezego z Polski.
19. 1205. Leszek Biały zwycięża ks. ruskiego Romana pod Zawichostem.
19. 1831. Klęska Giełguda pod Wilnem.
19. 1922. Powrót części Górnego Śląska do Polski.
20. 1624. Hetman Koniecpolski bije Kantymira-baszę pod Martynowem koło Halicza.
20. 1768. Upadek Baru.
22. 1812. Odezwa Napoleona do wielkiej Armji o drugiej wojnie polskiej.
23. 1264. Bolesław V. Wstydliwy bije Jadźwingów pod Brańskiem nad rzeką Bronką.
23. 1767. Konfederacja radomska.
23. 1912. Uchwała o wydzieleniu Chełmszczyzny z Królestwa Polskiego.
24. 1340. Drugie wkroczenie Kazimierza W. na Ruś Czerwoną.
24. 1768. Konfederacja krakowska.
24. 1812. Napoleon przeprawia swe wojska przez Niemen.
26. 1295. Koronacja Przemysława II, przywraca Polsce godność królewską po dwóch przeszło wiekach.
26. 1579. Stefan Batory wypowiada wojnę Moskwie.
27. 1629. Świetne zwycięstwo hetmana Koniecpolskiego pod Trzcianą nad Szwedami, którymi dowodził król Gustaw Adolf.
27. 1660. Czarniecki i Sapieha pobili wodza moskiewskiego Chowańskiego pod Połonką.
28. 1812. Zajęcie Wilna przez ułanów polskich. Wjazd Napoleona do Wilna.
28. 1919. Traktat pokojowy z Niemcami w Wersalu.
28—30. 1651. Bitwa z kozakami pod Beresteczkiem.
30. 1656. Odzyskanie Warszawy z rąk Szwedów.

LIPIEC

łaciński *Quintilis* — angielski *July* — francuski *Juillet*
niemiecki *Juli* — włoski *Luglio*.

31 dni

Przysłowia i wróżby na lipiec:

Gdy są w Nawiedzenie deszcze,
Długa słota potrwa jeszcze.

Jak deszcz na św. Prokopa,
To zgnije niejedna kopa.

Gdy siedmiu braci śpiących
Kroplą dżdżu porosi,
Na siedmiotygodniową
Wilgoć się zanosi.

W św. Małgorzatę skąd wiatr duje,
Drogę po zboże w te strony toruje.

Lipiecż.

(Ze Stefana Falimirza).

Słońce wstępuje w zodjaku w znak Lwa dnia 23 lipca.

Jak się św. Jan obwieści,
Takich będzie dni trzydzieści.

Na św. Jakóba
Ostatnia siewu próba.

W św. Jakób chmury,
Będą śniegu fury.

Po św. Prokopie,
Leży żyto w szopie.

Na św. Eljasza
Z nowego wziątku kasza.

Św. Marta,
Wodzi głód do czarta.

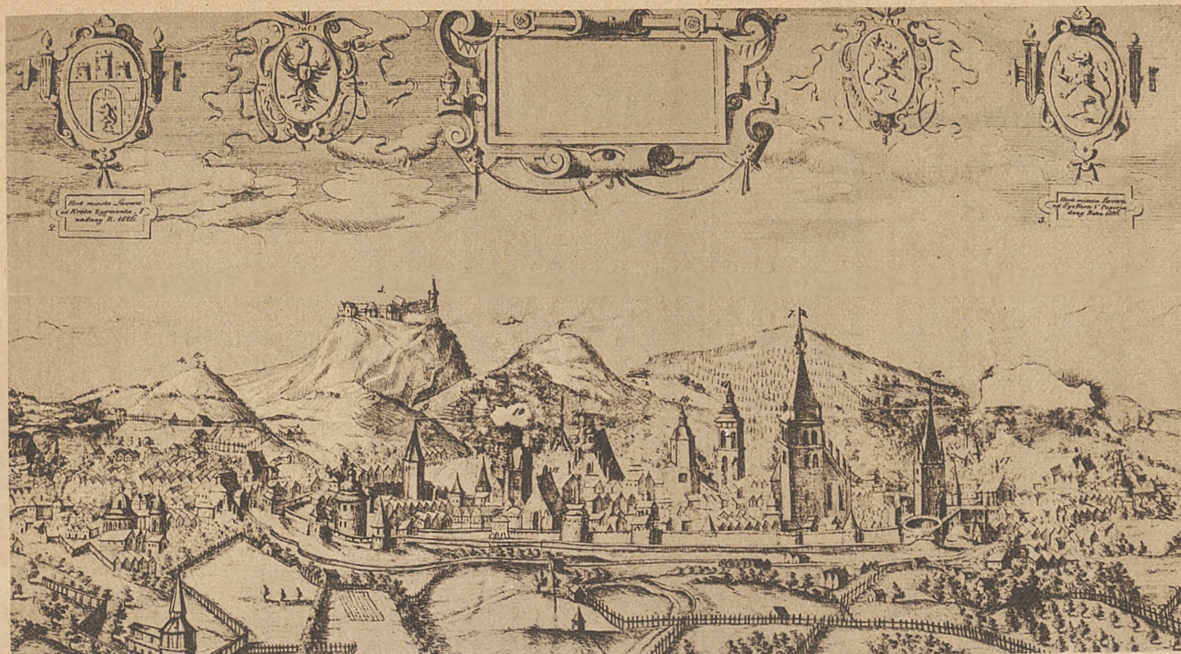
Około dnia św. Marty,
Ze żniwami już nie żarty.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	W.	*Przen. Krwi P. Jezusa*	Bogusław	Teobalda	18 Łeontja	3·17	20·01	9·24	23·06
2	Ś.	*Nawiedzenie N. M. P.*	Ojcomił	Naw. M. P.	19 Judy Ftad.	3·18	20·01	10·50	23·18
3	C.	Anatola pap. ☽	Miłosław	Kornelego	20 Meftodja	3·19	20·00	12·12	23·30
4	P.	Teodora b.	Wielisław	Ulrycha	21 Juljana	3·20	20·00	13·34	23·43
5	S.	Antoniego Zacc.	Prokop	Szarloty	22 Jewsebja	3·21	19·59	14·55	23·58
6	**N.**	**4 po Św.** Łucji m	Izasław	Goara	23 Ahrypiny	3·22	19·58	16·15	—
7	P.	Cyryla i Metodego	Krasnoroda	Wilibalda	24 **Roż. Joana**	3·23	19·58	17·33	0·18
8	W.	Elżbiety kr.	Chwalimir	Kiljana	25 Feuronji	3·24	19·58	18·44	0·45
9	Ś.	Weroniki, Mikołaja	Strachota	Ludwiki	26 Dawida	3·25	19·57	19·44	1·22
10	C.	7 Braci męcz., ○	Radziwój	7 Braci m.	27 Samsona	3·26	19·56	20·29	2·12
11	P.	Piusa I. papieża męcz.	Olga	Placyda	28 Kira i J'	3·27	19·55	21·02	3·14
12	S.	Jana Gwalberta, Marc.	Tolimir bł.	Henryka	29 **Petra, Paw.**	3·28	19·54	21·25	4·24
13	**N.**	**5 po Św.** Anakleta	Radomiła	Małgorzaty	30 Sob. 12 Ap.	3·29	19·53	21·42	5·38
14	P.	Bonawentury	Dobrogost	Bonawentury	1 Lipeń K.	3·30	19·52	21·55	6·51
15	W.	Henryka ces.	Radosław	Rozesł. Apost.	2 P. Rizy . D.	3·32	19·51	22·06	8·03
16	Ś.	*Matki Boskiej Szkapl.*	Dzierżysława	Ruty	3 Jakynfta	3.33	19·50	22·15	9·15
17	C.	Aleksego, Marcel.	Dzierżykraj	Aleksego	4 Andreja	3·34	19·49	22·25	10·26
18	P.	Szymona z Lipnicy	Unisław	Karoliny	5 Aftanazja	3·35	19·48	22·36	11·39
19	S.	Wincent. à Paulo ☾	Wodzisław	Rufina	6 Łukja	3·37	19·47	22·49	12·55
20	**N.**	**6 po Św.** Czesława	Dysław św.	Eljasza	7 Ftomy p.	3·38	19·46	23·06	14·15
21	P.	Praksedy	Stosław	Pauliny	8 Prokopa	3·39	19·44	23·29	15·40
22	W.	Marji Magdaleny	Bolesław	Magdaleny	9 Pankratja	3·41	19·43	—	17·06
23	Ś.	Apolinarego bisk. m.	Czesław	Apolinarego	10 SS. 45 m.	3·42	19·42	0·05	18·23
24	C.	Franciszka, Krystyny	Żelisław	Krystyny	11 Jewtymji	3·43	19·41	1·00	19·24
25	P.	Jakóba apost., Krz. ●	Sawosz	Jakóba ap.	12 Prokła	3·45	19·39	2·16	20·07
26	S.	Anny, matki N. M. P.	Mirosława	Anny	13 Hawryiła	3·46	19·38	3·47	20·36
27	**N.**	**7 p. Św.** 7 Braci śpiąc.	Wszebór	Marty	14 Akiły ap.	3·47	19·36	5·24	20·56
28	P.	Wiktora pap.	Swiętomir	Pantaleona	15 Kiryka m.	3·49	19·35	6·59	21·11
29	W.	Marty p. m.	Cierpisława	Beatrycy	16 Aftynohja	3·51	19·33	8·29	21·24
30	Ś.	Abdona	Lubomira	Abdona	17 Maryny	3·52	19·32	9·56	21·37
31	C.	Ignacego z Loyoli	Zdobysław	Ernestyny	18 Jemiljana	3·54	19·30	11·20	21·49

Ze stuletniego kalendarza: 2 pochmurno i chłodno, 3 deszcz, 4—8 wielkie upały, 10—11 niepogoda, oraz deszcze miejscowe, 12—18 wielkie upały, poczem do końca miesiąca obfite deszcze.

Z przeszłości naszych miast.

LWÓW.

Miedzioryt z XVII wieku.
U góry na lewo: herb miasta nadany przez króla Zygmunta I w r. 1526, na prawo: herb miasta od papieża Sykstusa V z r. 1586.

Kalendarzyk historyczny na Lipiec:

1. 1569. Unja Lubelska.
1. 1863. Oddział galicyjski powstańczy ponosi klęskę pod Radziwiłłowem.
2. 1625. Gustaw Adolf ląduje pod Rygą, by zdobyć na Polsce Inflanty.
3. 1815. Legjoniści nadwiślańscy, czyli 3 pułk cudzoziemski, staczają ostatnią walkę za sprawę napoleońską.
5. 1800. Sokolnicki, s użąc w dywizji Souhama, zdobył w kampanji niemieckiej nad Renem miejscowości Eschhorn i Hudelsheim.
6. 1607. Zygmunt III Waza bije rokoszan pod Guzowem.
6. 1610. Żółkiewski zajmuje Carowe Zajmiszcze.
7. 1572. Zgon ostatniego Jagiellona, Zygmunta Augusta.
7. 1578. Założenie uniwersytetu w Wilnie (akt erekcyjny Stefana Batorego).
7. i 9. 1807. Traktaty Tylżyckie dotyczące utworzenia Księstwa Warszawskiego.
8. 1659. Klęska Moskali pod Konotopem na Ukrainie.
8. 1831. Klęska Giełguda pod Szawlami.
10. 1797. Dąbrowski w piśmie do Napoleona domaga się reprezentacji polskiej na kongresie pokojowym i składa w ręce Napoleona losy Polaków.
11. 1812. Napoleon wyraża deputacji polskiej w Wilnie obietnicę poparcia zamierzeń polskich.
12. 1704. Stanisław Leszczyński okrzyknięty królem polskim.
13. 1666. Rokoszanin Lubomirski bije wojska królewskie pod Mątwami.
15. 1410. Grunwald. Złamanie potęgi Krzyżaków.
15. 1809. Ks. Józef Poniatowski zajmuje Kraków.
16. 1515. Kongres wiedeński.
17. 1399. Śmierć Jadwigi.
17. 1792. Kościuszko okrywa się chwałą w bitwie pod Dubienką.
20. 1680. Wyprawa Jana III Sobieskiego na Mołdawję.
20. 1800. Kniaziewicz zdobywa armaty pod Bergen. Sokolnicki i Godebski atakują przez rzekę Men wojska austrjackie.
21. 1621. Karol Chodkiewicz rozbija obóz pod Chocimem, by powstrzymać Turków.
21. 1809. Generał austrjacki Büking składa broń pod Wieniawką.
22. 1657. Kapitulacja Rakoczego pod Czarnym Ostrowiem.
22. 1807. Konstytucja dla Ks. Warszawskiego.
23. 1343. W pokoju kaliskim zostawia Kazimierz W Krzyżakom Pomorze.
23. 1466. Poddanie Polakom Starogardu przez Krzyżaków.
23. 1807. Odczytanie Komisji Rządzącej konstytucji Księstwa Warszawskiego.
24. 1633. Koniecpolski gromi Tatarów pod Sasowym Rogiem nad Prutem.
25. 1655. Kapitulacja pod Ujściem.
27. 1610. Żółkiewski zakłada obóz pod Moskwą.
28. 1920. Podział Śląska Cieszyńskiego.
28—30. 1656. Bitwa pod Warszawą ze Szwedami, niepomyślna dla Polski.
30. 1849. Gen. Dembiński wodzem powstania na Węgrzech.
31. 1847. Śmierć męczeńska Teofila Wiśniowskiego i Józefa Kapuścińskiego.

SIERPIEŃ

łaciński *Sextilis* — angielski *August* — francuski *Aout*
niemiecki *August* — włoski *Agosto.*

31 dni

Przysłowia i wróżby na sierpień:

W pierwszym tygodniu
pogoda stała,
Będzie zima długo biała.

Do św. Palikopy,
Nie twoje w polu snopy.

Na św. Dominik
Kopy z pola mig, mig,
Od św. Augustyna,
Orka dobrze się poczyna.

Jak we św. Wawrzyniec
idzie dysc,
To będzie duzo mys.

Bartłomieja cały
naśladuje wrzesień
I z nim jesień.

Sirpień.

(Ze Stefana Falimirza).

Słońce wstępuje w zodjaku w znak Panny 23 sierpnia.

Na św. Wawrzyniec
Idzie kapusta w wieniec.

Na Wniebowzięcie
Pokończone żęcie.

Na św. Roch
W stodole groch.

Na św. Rocha
Na pole socha.

Na św. Jacek
Z nowej pszenicy placek.

Gdy się w Bartłomieja
po górach kurzy,
W jesieni brona
rolę burzy.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	P.	Piotra w okowach	Rolisław	Piotra	19 Makrymy	3·55	19·28	12·43	22·04
2	S.	*N. M. P. Anielskiej*	Swiatosława	Gustawa	20 **Ilja pror.**	3·57	19·27	14·04	22·22
3	**N.**	**8 po Św.** Zn. św. Szcz.	Letosław	Augusta	21 Symeona	3·58	19·25	15·24	22·46
4	P.	Dominika	Ostromił bł.	Dominika	22 Marji Mah.	4·00	19·23	16·37	23·20
5	W.	*NMP. Śn.* Oswalda	Stanisława	Oswalda	23 Trofyma	4·01	19·22	17·40	—
6	Ś.	*Przemienienie Pańskie*	Chlebosław	Syksta	24 Chrystyny	4·03	19·20	18·29	0·06
7	C.	Kajetana w., Don.	Olech.	Donata	25 Uśp. ś. Anny	4·05	19·18	19·05	1·06
8	P.	Cyrjaka m, Emila	Niezamyśl	Cyrjaka	26 Jermołaja	4·06	19·16	19·30	2·13
9	S.	Romana męc., Julj.	Borys i Chl.	Rolanda	27 Pantałejm.	4·08	19·14	19·49	3·26
10	**N.**	**9 po Św.** Wawrzyńca	Wawrzyniec	Wawrzyńca	28 Prochora	4·09	19·12	20·04	4·40
11	P.	Zuzanny	Włodzimira	Hermana	29 Kałynyka	4·11	19·10	20·14	5·53
12	W.	Klary p.	Sława bł.	Klary	30 Syły ap.	4·13	19·09	20·23	7·04
13	Ś.	Hipolita m.	Rosław	Kasjana	31 Jewdokima	4·14	19·07	20·33	8·16
14	C.	*Wig.* Euzebjusza bisk.	Dobrowój	Euzebjusza	1 Serpeń Poł.	4·16	19·05	20·43	9·27
15	**P.**	**Wnieb. N. M. P.**	Jacław św.	Uśp. Marji	2 Stefana m.	4·17	19·03	20·55	10·41
16	S.	Ioachima	Domorad	Rocha	3 Isakja	4·19	19·01	21·09	11·58
17	**N.**	**10 po Św.** Jacka	Miron św.	Bertrama	4 7 O. w Ef.	4·21	18·59	21·29	13·19
18	P.	Heleny ces.	Bolesław	Agapeta	5 Ewsychnja	4·22	18·57	21·58	14·43
19	W.	Ludwika z Tul.	Bronisława	Sebalda	6 **Pr. Hosp.**	4·24	18·55	22·41	16·03
20	Ś.	Bernarda op.	Sobiesław	Bernarda	7 Dometja	4·25	18·52	23·47	17·10
21	C.	Joanny, Fremio w.	Kazimira	Adolfa	8 Emyljana	4·27	18·50	—	18·01
22	P.	Tymoteusza	Radomił	Oswalda	9 Matteja ap.	4·29	18·48	1·09	18·35
23	S.	Filipa i Benicjana	Cichomił	Zacheusza	10 Ławrentja	4·30	18·46	2·45	18·58
24	**N.**	**11 po Św.** Bartł.	Cieszymir	Bartłomieja	11 Jewpła	4·32	18·44	4·22	19·15
25	P.	Ludwika króla	Namysław	Ludwika	12 Fotja m.	4·34	18·41	5·57	19·29
26	W.	*N. M. P. Jasnogórskiej*	Władysława	Zefiryna	13 Maksyma	4·36	18·39	7·28	19·42
27	Ś.	Jana Kalasantego	Strzedzisław	Gebharda	14 Micheja pr.	4·37	18·37	8·56	19·55
28	C.	Augustyna, Aleksego	Wyszomir	Augustyna	15 **Pr. D. M.**	4·39	18·34	10·22	20·08
29	P.	Ścięcie św. Jana Chr.	Racibór bł.	Ścięcie św. Jana	16 Norukot. O.	4·41	18·32	11·47	20·25
30	S.	Róży Limańskiej, Fel.	Szczęsny św.	Rebeki	17 Mirona	4·43	18·30	13·10	20·47
31	**N.**	**12 po Św.** Rajm.	Swiętosław	Paulina	18 Flora i Ław.	4·44	18·28	14·28	21·18

Ze stuletniego kalendarza: 1—4 chmurno i nieco deszczu, 6 wspaniała pogoda, chłodne noce, 7 deszcz i grzmoty, 8 dość pogodnie, 9—14 ustawiczne deszcze, 17 pięknie, 18 silna burza i niestała pogoda do końca miesiąca.

Z przeszłości naszych miast.

PŁOCK.

Z połowy XIX wieku.
Litografja M. Fajansa.

Kalendarzyk historyczny na Sierpień:

2. 1650. Chmielnicki poddaje się Turcji.
5. 1772. Potrójna petersburska konferencja podziałowa Polski.
5. 1864. Męczeńska śmierć Traugutta i innych członków Rządu Narodowego w powstaniu styczniowem.
6. 1914. Wymarsz kadrówki legjonowej z Krakowa do Królestwa Polskiego.
7. 1580. Jan Zamojski zdobywa Wieluń na Moskalach.
7. 1702. Szwedzi zajmują Kraków.
8. 1863. Heidenreich (Kruk) odnosi zwycięstwo pod Żyżynem, największe w powstaniu styczniowem.
10. 1109. Bolesław Krzywousty zwycięża pod Nakłem Pomorzan.
11. 1809. W bitwie Francuzów z Hiszpanami pod Almonacid dywizja polska wywalcza zwycięstwo, lecz dowódca jej Sobolewski ginie śmiercią bohaterską.
14. 1018. Bolesław Chrobry zajął Kijów.
14. 1399. Bitwa nad Worsklą.
15. 1831. Rozruchy w Warszawie.
16. 1920. Zwycięstwo nad Wisłą („Cud nad Wisłą").
17. 1629. Urodziny Jana Sobieskiego w Olesku.
17. 1649. Układ z Tatarami pod Zborowem.
17. 1768. Rosjanie zajmują Kraków.
18. 1812. Napoleon zdobywa Smoleńsk. Odznaczają się Polacy z ks. Józefem Poniatowskim, Zajączkiem, Kniaziewiczem, Krukowieckim i Sowińskim na czele.
19. 1506. Śmierć Aleksandra, króla polskiego.
19. 1587. Prymas Karnkowski ogłasza Zugmunta III Wazę królem polskim.
20. 1012. Bolesław zdobył Lubusz.
20. 1651. Śmierć głośnego pogromcy Kozaków ks. Jeremiego Wiśniowieckiego.
20. 1849. Odezwa gen. Józefa Wysockiego do narodu węgierskiego.
22. 1531. Zwycięstwo hetmana Tarnowskiego nad Wołochami pod Obertynem.
22. 1674. Zwycięstwo Jana III Sobieskiego pod Lwowem nad Turkami i Tatarami.
22. 1798. Odezwa Kościuszki z Paryża do oficerów legjonowych we Włoszech.
24. 1109. Cesarz Henryk V obległ Głogów.
24. 1581. Przybycie Polaków pod Psków.
26. 1576. Miasta Elbląg i Toruń uznają Batorego władcą.
26. 1671. Hetman Jan Sobieski bije Tatarów pod Bracławiem.
27. 1764. Początek ostatniej elekcji.
28. 1610. Żółkiewski zawiera układ z Moskwą w sprawie elekcji królewicza Władysława.
29. 1526. Bitwa pod Mohaczem, w której ginie ostatni Jagiellon węgierski.
30. 1579. Batory zdobywa Połock na Moskalach.
30. 1657. Szwedzi opuszczają Kraków.
30. 1704. Traktat narewski polsko-rosyjski.
30. 1802. Gen. Władysław Jabłonowski umiera na żółtą febrę na wyspie S. Domingo.
31. 1559. Pierwszy układ wileński z ostatnim mistrzem inflanckim w sprawie poddania Inflant Polsce.

WRZESIEŃ

łaciński *September* — angielski *September* — francuski *Septembre* — niemiecki *September* — włoski *Settembre.*

30 dni

Przysłowia i wróżby na wrzesień:

Czem głębiej na jesień
Włażą pędraki,
Tem bardziej zima
Daje się we znaki.

Na Matkę Boską Siewną
Zła to gospodyni,
Która lnu z wody
Nie wyczyni.

Św. Mateusz dodaje
chłodu
I raz ostatni podbiera
miodu.

Wielka dla zboża
I siewki wygoda,
Gdy w św. Idzi
Przyświeca pogoda.

Wrzesień.

(Ze Stefana Falimirza).

Słońce wstępuje w zodjaku w znak Wagi 23 września.

W jesieni wczas mróz,
Na wiosnę prędko
rychtuj wóz.

Pogoda na św. Mateusza,
Cztery niedziel się nie
rusza.

Michałowe sianko,
Marcinowe żytko,
Na nic się nie zdało
wszytko.

Jak grzmot
po św. Michale,
To siej żyto na skale.

Na św. Michał
Kto nie posiał,
Będzie zdychał.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	P.	Bronisławy, Idziego	Dzierżysław	Idziego	19 Andreja	4·46	18·25	15·36	22·01
2	W.	Stefana kr. węg.	Czcibóg	Absolona	20 Samuiła	4·48	18·23	16·30	22·56
3	Ś.	Zenona, Szymona	Przesława	Mansweta	21 Ftadeja	4·49	18·21	17·08	—
4	C.	Rozalji p., Róży Wit.	Rościsława	Rozalji	22 Ahaftona	4·51	18·18	17·37	0·02
5	P.	Wawrzyńca, Just.	Włochisław	Herkulana	23 Łupa m.	4·52	18·16	17·56	1·14
6	S.	Zacharjasza pror.	Drogowid	Magnusa	24 Jewtychja	4·54	18·14	18·11	2·29
7	**N.**	**13 po Św.,** Melch.	Domosława	Reginy	25 Warftołom.	4·56	18·12	18·23	3·42
8	P.	*Narodz. N. M. P.*	Radosława	Narodz. M. P.	26 Adrjana	4·58	18·09	18·32	4·54
9	W.	Piotra Klawera	Sobiebór	Gorgonjusza	27 Pimena	4·59	18·07	18·42	6·06
10	Ś.	Mikołaja z Tol.	Władybój	Jodoka	28 Mojseja	5·01	18·04	18·52	7·18
11	C.	Prota i Jacka	Ięcisław	Prota	29 **U. Hoł. ś. J.**	5·02	18·02	19·03	8·31
12	P.	*Najśw. Imienia M. B.*	Radzimir	Cyrusa i Amad.	30 Aleksandra	5·04	18·00	19·15	9·47
13	S.	Filipa męcz., Aleks.	Chronisław	Materny	31 P. p. Pr. B	5·06	17·58	19·33	11·06
14	**N.**	**14 po Św.,** *Podw. K.*	Ziemiomysł	Podw. Krzyża	1 Wereseń	5·07	17·55	19·57	12·29
15	P.	*M. B. Bol.* Nikod.	Budymił	Nikodema	2 Mamanta	5·09	17·53	20·33	13·49
16	W.	Kornela, Cyprjana	Sędzisław	Eufemji	3 Antyma	5·11	17·51	21·28	15·00
17	Ś.	*Such.* Piętna św. Fr.	Drogosław	Lamberta	4 Wawyły	5·12	17·48	22·42	15·55
18	C.	Józefa z Kupertynu	Dobrowid	Tytusa	5 Zachar. p.	5·14	17·46	—	16·33
19	P.	*Such.* Januarego, K.	Krepimir	Sydonji	6 Wosp. M.	5·16	17·44	0·10	17·00
20	S.	*Such.* Eustachego m.	Myślisław	Faustyna	7 Sozanta	5·17	17·41	1·44	17·19
21	**N.**	**15 po Św.,** Mateusza	Bożydar	Mateusza	8 **Roz. Pr. D.**	5·19	17·39	3·20	17·34
22	P.	Tomasza b.	Zelimir	Maurycego	9 Joakima	5·20	17·36	4·52	17·47
23	W.	Tekli p. m.	Bogusława b.	Tekli	10 Minodory	5·22	17·34	6·23	17·59
24	Ś.	*NMP. od wykupu niew*	Homir	Gerarda	11 Fteodory	5·24	17·32	7·52	18·12
25	C.	Władysława, Kleofasa	Swiętopełk	Kleofasa	12 Awtonoma	5·25	17·30	9·20	18·28
26	P.	Cyprjana, Justyny	Ładysław bł.	Cyprjana	13 Kornyła	5·27	17·27	10·47	18·48
27	S.	Kosmy i Damjana	Damian (cz.)	Adolfa	14 **Wozd. C. K.**	5·29	17·25	12·11	19·16
28	**N.**	**16 po Św.,** Wacława	Wacław św.	Wacława	15 Nikity	5·30	17·22	13·24	19·54
29	P.	*Michała Arch*	Dadzibóg	Michała arch.	16 Jewmysji	5·32	17·20	14·25	20·45
30	W.	Hieronima w. dK.	Imisław	Hieronima	17 Sofji	5·34	17·18	16·10	21·49

Ze stuletniego kalendarza: Do 5 wietrzno i zimno, 6 - 8 grzmoty i deszcz, 11 pochmurno, 13—14 nocne przymrozki, 15 pogodnie i ciepło, 16—17 chmurno bez przymrozków, od 18 do końca miesiąca mglisto, zimno i wietrzno, jak w zimie.

Z przeszłości naszych miast.

POZNAŃ.

Z połowy XIX wieku.
Staloryt H. Finkego, według rysunku Juljana Minutoli.

Kalendarzyk historyczny na Wrzesień:

1. 1435. Bitwa nad Świętą pod Wiłkomierzem z Krzyżakami, zwycięska dla Polaków i Litwinów.
3. 1592. Początek sejmu „inkwizycyjnego".
4. 1633. Król Władysław IV przybywa z odsieczą Smoleńskowi zagrożonemu przez Moskali.
5. 1725. Marja Leszczyńska, córka króla polskiego, zostaje żoną Ludwika XV, króla francuskiego.
6. 1577. Stefan Batory przerywa oblężenie zbuntowanego Gdańska, postanawiając ekonomicznie go zrujnować.
6. 1580. Stefan Batory zdobył Wielkie Łuki.
6. 1771. Hetman Ogiński bije Rosjan pod Bezdzieżem.
6. 1831. Bohaterska śmierć gen. Sowińskiego.
7. 1887. Pruski minister oświaty znosi język polski w szkołach ludowych.
8. 1514. Zwycięstwo Ostrogskiego pod Orszą.
8. 1831. Paskiewicz zajmuje Warszawę.
9. 1698. Hetman Feliks Potocki bije Tatarów pod Podhajcami.
10. 1770. Pułaski zajmuje Częstochowę.
11. 1628. Lanckoroński bierze w niewolę pod Helem załogę admiralskiego okrętu szwedzkiego.
12. 1683. Odsiecz Wiednia.
12. 1917. Ustanowienie Rady Regencyjnej Król. Polskiego.
13. 1813. Szarże brygady polskiej Weyssenhoffa na kozaków ocalają park artylerji francuskiej w Saksonji.
15. 1339. Drugi wyrok przeciw Krzyżakom skazujący ich na oddanie Pomorza Polsce.
15. 1697. Koronacja Augusta II Mocnego.
17. 1374. Pakt koszycki przyznaje tron córkom Ludwika węgierskiego.
17. 1462. Zwycięstwo Polaków pod Puckiem.
18. 1621. Elektor brandenburski składa Zygmuntowi III Wazie hołd z lenna pruskiego.
18. 1773. Traktat rozbiorowy między Polską a Rosją.
20. 1526. Przyłączenie Mazowsza do Korony.
24. 1621. Śmierć Chodkiewicza.
27. 1331. Władysław Łokietek zwycięża Krzyżaków pod Płowcami.
27. 1605. Zwycięstwo pod Kircholmem.
28. 1466. Poddanie Chojnic przez Krzyżaków.
29. 1812. Zwycięska walka Francuzów z Rosjanami pod Czarykowem, gdzie odznaczyli się Polacy pod ks. Józefem (korpus V).
30. 1773. Sejm porozbiorowy ratyfikuje uchwały delegacji w sprawie rozbioru Polski.

PAŹDZIERNIK

łaciński *October* — angielski *October* — francuski *Octobre* — niemiecki *October* — włoski *Ottobre*.

31 dni

Przysłowia i wróżby na październik:

Po św. Franciszku
Pasą na owsisku.

Kiedy lato babie,
Nie jeżdżaj między
drzewami na szkapie.

O św. Brygidzie
Babie lato przyjdzie.

Teresa, Jadwiga,
Bydło z pola ściga.

Gdy Jadwigę deszcz
spotka,
To kapusta niesłodka.

Na św. Łuka,
Schowaj pług i włóka.

Październik.

(Ze Stefana Falimirza).

Słońce wstępuje w zodjaku w znak Niedźwiadka 24 paź.

Po św. Jadwidze,
Są dojrzałe grzyby
i rydze.

Na Szymona i Judy
Spodziewaj się śniegu
i grudy.

Na św. Szymona
Babskie lato kona.

Babskie lato czasem
się opłaci,
Ale od Judy
bywają grudy,
Ciepło się traci.

Na św. Bartłomi
Śliweczka się zapłoni.

Rzymsko-katolicki			Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	Ś.	Jana z D. Ter. od D. Jez.	Znatysław	Benigna	18 Jewmenja	5·35	17·16	15·41	23·00
2	C.	Aniołów Stróżów	Stanimir	Leodegera	19 Trofyma	5·37	17·13	16·03	—
3	P.	Kandyda, Gerar. op.	Siemian	Kandyda	20 Eustachja	5·39	17·11	16·20	0·14
4	S.	Franciszka z Assyżu	Bratysław	Franc. Ser.	21 Konrada	5·40	17·09	16·32	1·28
5	**N.**	**17 po Św.,** Placyda	Zasław	Fidesa	22 Foki m.	5·42	17·06	16·42	2·41
6	P.	Brunona	Bronisław	Fryderyki	23 Zacz. Joana	5·44	17·04	16·51	3·53
7	W.	*N. M. P. Różańc.* 🌕	Rosława	Amalji	24 Tekły	5·45	17·02	17·01	5·06
8	Ś.	Brygidy p., Laurencji	Wojsława	Pelagji	25 Jefrozyny	5.47	17·00	17·11	6·19
9	C.	Ludwika Bert., Djon.	Domogost	Dionizjusza	26 Joana B.	5·49	16·58	17·23	7·35
10	P.	Francisz. B., Paul.	Tomił	Germana	27 Kołystrata	5·50	16·55	17·39	8·54
11	S.	Emiljana, Germana	Dobromira	Burkarda	28 Charytona	5·52	16·53	18·00	10.16
12	**N.**	**18 po Św.,** Maksym.	Grzmisław	Maksymiljana	29 Kirjaka	5·54	16·50	18·32	11·38
13	P.	Edwarda kr.	Ziemisław	Edwarda	30 Hryhorja	5·56	16·48	19·19	12·52
14	W.	Kaliksta pap.	Dzierżymir	Kaliksta	1 Żołteń, **P. P.**	5·57	16·46	20·26	13·51
15	Ś.	Jadwigi ks., Ter. ☾	Drogosława	Jadwigi	2 Kaprjana	5·59	16·44	21·48	14·35
16	C.	Gerarda	Radzisław	Gawła	3 Djonysyja	6·01	16·42	23·18	15·03
17	P.	Małgorzaty	Zytysława	Florentyny	4 Jerofteja	6·03	16·40	—	15·24
18	S.	Łukasza ew.	Bratomił	Łukasza ew.	5 Charytyny	6·04	16·37	0·50	15·40
19	**N.**	**19 po Św.,** Piotra	Ziemowit bł.	Ferdynanda	6 Tomy ap.	6·06	16·35	2·21	15·53
20	P.	Jana Kant., Ireny	Budzisława	Wendelina	7 Serchja	6·08	16·33	3·51	16·05
21	W.	Urszuli p. m. 🌑	Daromiła	Urszuli	8 Pelagji	6·10	16·31	5·19	16·17
22	Ś.	Korduli p., Filipa b.	Przybysława	Korduli	9 Jakowa	6·11	16·29	6·47	16·31
23	C.	Ignacego, Seweryna	Włastymir	Seweryna	10 Jewłapja	6·13	16·26	8·16	16·49
24	P.	Rafała Archanioła	Siemisław	Salomona	11 Fyłypa	6·15	16·24	9·43	17·13
25	S.	Chryzanta i Darji m.	Samomysl	Wilhelminy	12 Tarasa	6·17	16·22	11·05	17·46
26	**N.**	**20 po Św.,** *Chr. Kr.*	Lutosław	Ewarysta	13 Karpa	6·19	16·20	12·13	18·33
27	P.	Florenciusza, Sabiny	Witomił	Sabiny	14 Nazarja	6·21	16·18	13·06	19·33
28	W.	Szymona i Tadeusza	Władybóg	Szymona i Judy	15 Jewtymja	6·23	16·16	17·42	20·43
29	Ś.	Narcyza bp. ☽	Dalemił	Narcyza	16 Lonhyna	6·25	16·14	14·08	21·57
30	C.	Alfonsa Rodr.	Przemysława	Klaudjusza	17 Osiji, Andr.	6·27	16·12	14·26	23·12
31	P.	*Wig.* Lucyli, Antonin.	Godzimir	**Pam. Reform.**	18 Łuki jew.	6·28	16·10	14·40	—

Ze stuletniego kalendarza: Do 9 deszcze z silnemi wiatrami, 10—11 pogodnie, 21—22 chmurno i deszczownie, 24—26 mglisto i zmiennie, 29—31 mglisto i zimno.

Z przeszłości naszych miast.

SANDOMIERZ.

Z początku XVII wieku.
Kwasoryt z dzieła G. Brasena (1572—1613) „Civitates orbis terrarum“, Kolonja.

Kalendarzyk historyczny na Październik:

1. 1626. Bitwa ze Szwedami pod Gniewem.
2. 1413. Unja horodelska Polski z Litwą.
3. 1501. Unja piotrkowska Polski z Litwą.
3. 1575. Druga konwokacja w Warszawie.
4. (15) 1582. Stefan Batory zaprowadza kalendarz gregorjański.
5. 1763. Zgon Augusta III w Dreźnie.
5. 1831. Przejście armji polskiej do Prus i koniec powstania listopadowego.
6. 1554. Zygmunt August otrzymuje rządy na Litwie.
7. 1606. Rokoszanie Zebrzydowski i Radziwiłł przepraszają króla pod Janowcem.
7. 1620. Śmierć Żółkiewskiego pod Cecorą.
7. 1918. Manifest Rady Regencyjnej ogłasza niepodległość i zjednoczenie Polski.
8. 1610. Żółkiewski wprowadza swe wojska na Kreml.
9. 1621. Pokój chocimski z Turkami.
10. 1611. Nierozstrzygnięta bitwa Chodkiewicza z powstańcami moskiewskimi pod Moskwą.
10. 1794. Bitwa pod Maciejowicami.
11. 1779. Głośny konfederat barski, Kazimierz Pułaski umiera ranny w bitwie pod Sawannah.
13. 1282. Leszek Czarny bije Litwinów i Jadźwingów. Jadźwingowie wyginęli wtedy doszczętnie.
13/14. 1767. Ambasador rosyjski Repnin porywa senatorów polskich i wywozi w głąb Rosji.
14. 1775. Uchwalenie Komisji Edukacji Narodowej.
14. 1809. Przyłączenie zach. Galicji do Ks. Warszawskiego.
14 i 15. 1810. Polacy pod Młokosiewiczem i Chełmickim przeprowadzają świetną obronę fortu nadmorskiego Fuengirola przeciw Anglikom.
15. 1384. Koronacja Jadwigi.
15. 1817. Zgon Kościuszki.
15. 1861. Krwawa manifestacja w Warszawie w rocznicę śmierci Kościuszki.
16. 1848. Gen. Józef Bem wodzem powstańców we Wiedniu.
16—19. 1813. Bitwa pod Lipskiem i śmierć ks. Józefa w Elsterze (19. X.).
17. 1610. Poselstwo bojarów moskiewskich przybywa pod Smoleńsk, by ofiarować królewiczowi Władysławowi koronę carską.
17. 1849. Zgon Fryderyka Chopina.
17. 1863. Traugutt obejmuje dyktaturę w powstaniu styczniowem.
18. 1529. Wyniesienie królewicza Zygmunta Augusta na tron wielkoksiążęcy litewski.
18. 1812. Bitwa wojsk Murata pod Tarutinem (Woronowem) z armją rosyjską Kutuzowa. Ks. Józef na czele Polaków okrywa się chwałą, ginie gen. Stanisław Fiszer.
19. 1466. Pokój toruński z Krzyżakami.
19. 1655. Szwedzi zajmują Kraków.
19. 1812. Napoleon opuszcza Moskwę.
20. 1506. Zygmunt I. Stary wybrany wielkim księciem Litwy.
21. 1578. Wojska polskie, litewskie i szwedzkie odnoszą zwycięstwo nad Moskalami w bitwie pod Kiesią (Wenden) w Inflantach.
22. 1633. Koniecpolski odpiera Turków i Tatarów pod Paniowcami na Podolu.
22. 1770. Konfederaci ogłaszają bezkrólewie.
24. 1795. Traktat rozbioru Polski między Rosją a Prusami.
25. 1812. Szwadron Kozietulskiego ratuje Napoleona, napadniętego przez Kozaków w czasie rekognoskowania pozycyj rosyjskich pod Małojarosławcem.
26. 1497. Klęska Olbrachta z powodu zdrady Wołochów pod Łukawicą.
27. 1430. Zgon Witolda.
28. 1659. Stefan Czarniecki opuszcza Danję, po triumfach orężnych, powołany na Litwę przeciw Moskwie.
29. 1611. Wjazd triumfalny Żółkiewskiego do Warszawy na zamek z carami Szujskimi jako jeńcami.
30. 1610. Żółkiewski opuszcza Moskwę.
30. 1813. Szwoleżerowie polscy torują drogę odwrotu Napoleonowi. W bitwie pod Hanau ginie pułkownik Dominik Radziwiłł.
30. 1918. Śląsk Cieszyński łączy się z Polską zjednoczoną.

LISTOPAD

łaciński *November* — angielski *November* — francuski *Novembre*
niemiecki *November* — włoski *Novembre*.

30 dni

Przysłowia i wróżby na listopad:

Wszyscy Święci, gdy
jasnością nas uraczą,
A Zaduszki nie popłaczą,
Marcin też nie posiwieje,
Wówczas bracie
miej nadzieję,
Że w Ofiarowanie
Masz piękne zaranie,
Na Niepokalaną
Rzeki nam nie staną;
A tak do Wilji na to,
Dotrwa babie lato.

Kiedy swego czasu
Goły las nastaje,
Św. Hubert z lasu
Cały obiad daje.

Na Stanisława Kostkę
Śniegu troszkę.

Listopad.

(Ze Stefana Falimirza).

Słońce wstępuje w zodjaku w znak Strzelca 23 listopada.

Marcin św. bez gęsi
Nas tego nauczy:
Jeśli deszcz ciepły,
Zimy niedostatek
dokuczy.
Jeśli jaśnie pogodny,
Miej zimy nadzieje,
Suchy mróz mokrych
śniegów
Na szyje nawieje.

Kiedy na Cecylję
grzmi,
Rolnik o dobrym roku
śni.

Święta Katarzyna
Adwent zawiązała,
Dziewucha nieszczęśliwa,
Co się nie wydała.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	**S.**	**Wszystk. Św.**	Warcisław	**Wszyst. Św.**	19 Joila pr.	6·30	16·08	14·51	0·25
2	**N.**	**21 po Św.** Wiktoryna	Witimir	Dzień Zaduszny	20 Artemja	6·32	16·06	15·00	1·37
3	P.	Dzień Zaduszny	Chwalisław	Bogumiła	21 Ilarjona	6·34	16·05	15·09	2·50
4	W.	Karola Boromeusza	Mściwój	Emeryka	22 Awerkja	6·36	16·03	15·19	4·02
5	Ś.	Zacharjasza i Elżbiety	Bogusław	Blandyna	23 Jakowa	6·37	16·01	15·31	5·18
6	C.	Leonarda ○	Wszewład	Ziemowita	24 Arefty	6·39	15·59	15·45	6·37
7	P.	Antoniego Bal.	Żytomir	Malach.	25 Markjana	6·41	15·58	16·05	8·00
8	S.	Gotfryda bp.	Sędziwój	Sewera	26 **Dymytra**	6·43	15·56	16·34	9·24
9	**N.**	**22 po Św.**, Teodora	Bogdar	Teodora	27 Nestora	6·45	15·54	17·17	10·42
10	P.	Andrzeja z Awel.	Ludomir	Probusa	28 Stefana	6·47	15·53	18·17	11·48
11	W.	Marcina	Spitosław	Marcina	29 Anastazji	6·48	15·51	19·36	12·36
12	S.	5 Braci Polaków	Nowosław	Jonasza	30 Zynowji	6·50	15·49	21·03	13·08
13	C.	Stanisława Kostki ☾	Wszerad	Brykcjusza	31 Stachja	6·52	15·48	22·33	13·31
14	P.	Józafata bp.	Wodzimir	Lewina	1 **Padołyst.**	6·54	15·46	—	13·47
15	S.	Leopolda. Gertrudy	Przebysław	Leopolda	2 Akindyna	6·55	15·45	0·01	14·01
16	**N.**	**23 po Św.**, *MB. Ostr.*	Radomir	Otmara	3 Josyfa	6·57	15·44	1·28	14·12
17	P.	Salomei, Grzegorza	Zbisława	Hugona	4 Joannyka	6·59	15·42	2·53	14·24
18	W.	Romana	Stanisława K.	Gelazego	5 Hałaktjona	7·01	15·41	4·19	14·36
19	S.	Elżbiety kr. w.	Drogomira	Elżbiety	6 Pawła w.	7·02	15·40	5·47	14·52
20	C.	Feliksa Wal., Eust. ●	Sędzimir	Edmunda	7 Jerona	7·04	15·38	7·14	15·12
21	P.	*Ofiar. N. M. P.*	Sławogost	Ofiarow. M. P.	8 **Sob. Mich.**	7·06	15·37	8·39	15·42
22	S.	Cecylji pn.	Wszemiła	Cecylji	9 Onysyfora	7·07	15·36	9·54	16·23
23	**N.**	**24 po Św.**, Klemensa	Miłowój	Klemensa	10 Erasta	7·09	15·35	10·55	17·18
24	P.	Jana od Krzyża	Darosław	Emilji	11 Miny m.	7·11	15·34	11·39	18·25
25	W.	Katarzyny p. m.	Chwalimira	Katarzyny	12 **Św. Josafata**	7·12	15·33	12·09	19·39
26	S.	Jana Berchm.	Lechosław	Konrada	13 Joana Zł.	7·14	15·32	12·30	20·54
27	C.	Walerjana biskupa	Tomir	Walerego	14 Fyłypa	7·15	15·31	12·46	22·08
28	P.	Zdzisł., Grzeg. pap. ☽	Gościrad	Rufina	15 Hurja	7·17	15.30	12·58	23·19
29	S.	Saturnina	Przemyśl	Waltera	16 Matteja	7·19	15·29	13·07	—
30	**N.**	**1 Adwentu.**, Andrz.	Ludosław	Andrzeja	17 Hryhorja	7·20	15·29	13·17	0·31

Ze stuletniego kalendarza: Do 3 piękna pogoda, 4—5 deszcz, 6—8 pogodnie, 9—15 deszcze i ulewy, 16—20 deszczownie, 23 i 24 zimno, 25 deszcz, 26 piękny dzień jesienny, 27 w dzień pogodnie, w nocy deszcz, 29 pogoda, 30 wietrzno.

Z przeszłości naszych miast.

TARNÓW.

Z końca XVIII wieku.
Kwasoryt Freya, według rysunku Zygmunta Vogla.

Kalendarzyk historyczny na Listopad:

1. 1893. Śmierć Jana Matejki.
3. 1656. Rozejm wileński z Moskwą.
3. 1771. Zamach konfederatów barskich na króla.
4. 1810. Lansjerzy polscy pod Konopką zdobywają na wzór Somosierry pozycję najeżoną baterjami hiszpańskiemi pod Cullar nad rzeką Almanzor.
5. 1370. Śmierć Kazimierza Wielkiego.
6. 1799. Druga bitwa pod Novi z Austrjakami, w której legjoniści z Dąbrowskim przyczynili się do zwycięstwa.
6. 1806. Wjazd Dąbrowskiego do Poznania.
7. 1575. Druga wolna elekcja.
8. 1632. Elekcja Władysława IV.
10. 1444. Bitwa pod Warną z Turkami i śmierć króla Polski i Węgier Władysława.
10. 1673. Zgon króla Michała Wiśniowieckiego.
11. 1673. Świetne zwycięstwo Sobieskiego pod Chocimem.
11. 1846. Wcielenie Krakowa do Austrji.
12. 1623. Krzewiciel unji kościelnej Jozafat Kuncewicz, arcybiskup połocki, zamordowany przez schizmatyków.
13. 1632. Nominacja królem polskim Władysława IV.
14. 1308. Krzyżacy, przywołani przeciw Brandenburczykom, urządzają rzeź w Gdańsku.
14. 1918. Objęcie władzy przez Józefa Piłsudskiego.
16. 1611. Elektor brandenburski Jan Zygmunt, jako książę pruski składa hołd Zygmuntowi III Wazie w Warszawie, na Krak. Przedmieściu przed kościołem Bernardynów.
17. 1797. Nowa konwencja Dąbrowskiego z rządem lombardzkim w sprawie legjonów.
18. 1812. Bitwa pod Krasnem, podczas odwrotu Napoleona.
19. 1655. Początek oblężenia Częstochowy przez Szwedów.
19. 1809. Bitwa pod Ocanna, zwycięska dla Francuzów, w której odznaczył się Sułkowski na czele piechoty.
20. 1812. Dąbrowski w walce z Rosjanami pod Borysowem okrywa się sławą.
22. 1619. Lisowczycy zadają klęskę wojskom księcia siedmiogrodzkiego Bethlena Gabora, zmuszając go do odstąpienia od Wiednia (29. XI.).
25. 1764. Ostatnia koronacja w niepodległej Polsce Stanisława Augusta Poniatowskiego.
26. 1812. Początek przeprawy Napoleona przez Berezynę.
26. 1855. Zgon Adama Mickiewicza.
27. 1806. Napoleon przybywa do Poznania na główną kwaterę.
27/8. 1627. Zwycięstwo morskie Polski nad Szwedami pod Gdańskiem i u Helu.
28. 1561. Drugi układ wileński za Zygmunta II w sprawie przyłączenia Inflant do Polski.
28. 1907. Śmierć Stanisława Wyspiańskiego.
28—29. 1812. Bitwa Berezyńska. Dąbrowski dwukrotnie ranny, Zajączek traci nogę.
29. 1830. Wybuch powstania listopadowego.
30. 1808. Słynna polska szarża pod Somo-Sierrą.

GRUDZIEŃ
łaciński *December* — angielski *December* — francuski *Decembre*
niemiecki *December* — włoski *Dicembre*.
31 dni

Przysłowia i wróżby na grudzień:

Na święto Barbarki
Najlepsze tarki.

Na św. Ambroży
Poprawiają się mrozy.
Na św. Mikołaja
Strzeż bydła i koni,
A świnia psiajucha
Niech sama się broni.

Na św. Tomasz
Dzień się z nocą sili,
Mniej nocy, więcej dnia
Będzie po Anieli.

Kto rano w Wigilję
wstaje,
Ten przez rok cały
Nie będzie ospały.

Grudzień.

(Ze Stefana Falimirza).

Słońce wstępuje w zodjaku w znak Koziorożca 22 grudn.

Kiej w zimie piecze,
To w lecie ciecze.

Jeśli pola zielone
Gdy się Chrystus rodzi,
W Zmartwychwstanie
śnieg z mrozem
kołaczom przeszkodzi.

Kiedy Gody mróz
zaczyna,
Na Wielkanoc
chlapanina.

Gdy w dzień Adama
i Ewy
Mróz i pięknie,
Zima wcześnie pęknie.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	P.	Eligjusza, Natalji	Samosław	Długosza	18 Płatona	7·21	15·28	13·26	1·43
2	W.	Bibjany p. m.	Sulisława	Aurelji	19 Awdija	7·23	15·27	13·37	2·56
3	Ś.	Franciszka Ksawerego	Wiślimir	Kasjana	20 Prokła	7·24	15·27	13·50	4·14
4	C.	Barbary, Piotra Zł.	Lubomiła	Barbary	21 **Wowed. Pr.**	7·26	15·26	14·08	5·35
5	P.	Anastazego, Sabby o.	Spitosława	Saby	22 Fyłymona	7·27	15·25	14·32	7·00
6	S.	Mikołaja biskupa ○	Jarogniew	Mikołaja	23 Amfyłochja	7·28	15·25	15·10	8·23
7	**N.**	**2 Adw.**, Ambrożego b.	Ludomyśl	Agatona	24 Katetyny	7·30	15·25	16·06	9·36
8	P.	**Niepokal. Pocz.**	Sławomir	**Dzień pokut.**	25 Kłymenta	7·31	15·24	17·21	10·31
9	W.	Leokadji, p.	Wyszosława	Joachima	26 Ałypja	7·32	15·24	18·47	11·10
10	Ś.	*N. M. P. Loret.*, Jul.	Radzisława	Judyty	27 Jakowa	7·33	15·24	20·19	11·36
11	C.	Damazego pap.	Woimir	Damazego	28 Stefana	7·34	15·24	21·49	11·54
12	P.	Aleksandra ☾	Wolidar	Epim.	29 Paramona	7·35	15·23	23·15	12·08
13	S.	Łucji pny. m.	Władysława	Łucji	30 Andreja	7·36	15·23	—	12·20
14	**N.**	**3 Adw.**, Spirydjona	Sławibór	Nikazego	1 Hruden	7·37	15·23	0·40	12·32
15	P.	Walerjana, Celiny	Wolimir	Ignacego	2 Awakuma	7·38	15·23	2·03	12·44
16	W.	Euzebjusza, Albiny	Zdzisława	Ananjasza	3 Sofonja	7·39	15·24	3·28	12·57
17	Ś.	*Such.* Łazarza bp., Fl.	Zyrosław	Łazarza	4 Warwary	7·40	15·24	4·53	13·16
18	C.	*Oczekiwanie N. M. P.*	Wszemir	Wunibalda	5 Sawwy	7·41	15·24	6·17	13·41
19	P.	*Such.* Nemezjusza, T.	Mścigniew	Abrahama	6 **Nykołaja**	7·41	15·24	7·36	14·16
20	S.	*Such.* Teofila ●	Bogumiła	Amona	7 Amwrozja	7·42	15·25	8·42	15·05
21	**N.**	**4 Adw.**, Tomasza ap.	Tomisław bł.	Tomasza	8 Patapja	7·43	15·25	9·33	16·08
22	P.	Zenona m.	Dragomir	Beaty	9 **Zacz. Pr.**	7·43	15·26	10·08	17·20
23	W.	Wiktorji p. m.	Sławomira	Dagoberta	10 Miny	7·44	15·26	10·33	18·36
24	Ś.	*Wigilja.* Adama i Ewy	Godysława	Adama i Ewy	11 Danyiła	7·44	15·27	10·51	19·51
25	**C.**	**Boże Narodzenie.**	Grzmisława	**Nar. Chr. P.**	12 Spirydona	7·45	15·27	11·04	21·03
26	**P.**	**Szczepana m.**	Wróciboj	**Szczepana**	13 Eustratja	7·45	15·28	11·14	22·14
27	S.	Jana apostoła i ewag.	Radomysł	Jana Ewangel.	14 Tyrsja	7·45	15·29	11·23	23·25
28	**N.**	**1 po B. N.**, Młodz. ☽	Godzisław	Młodzianków	15 Elewterja	7·45	15·30	11·32	—
29	P.	Tomasza, Urbana p.	Gosław bł.	Jonatana	16 Aheja	7·46	15·30	11·43	0·36
30	W.	Eugenjusza bp.	Ludmiła	Dawida kr.	17 Łazarja	7·46	15·31	11·55	1·50
31	S.	Sylwestra p.	Lassota	Boguchwała	18 Sewastjana	7·46	15·32	12·09	3·08

Ze stuletniego kalendarza: 5 deszcz ze śniegiem, potem do 7 pogodnie, 8 deszcz, 9 chmurno i ciepło, 10 obfity deszcz, 11 pogoda, 12 pochmurno, 13 silny deszcz, 14—18 pochmurnie, 20 pogodnie, pojawia się lód, 31 mglisto i ponuro.

Z przeszłości naszych miast.

WILNO.

Widok miasta z przedmieścia Popław, z ok. r. 1825.
Litografja Tadeusza Byczkowskiego, według rysunku z natury K. Raczyńskiego.

Kalendarzyk historyczny na Grudzień:

2. 1800. Zwycięstwo francuskie pod Hohenlinden, gdzie odznaczył się Kniaziewicz na czele kawalerji legjonowej.
4. 1796. Pierwsze spotkanie Dąbrowskiego z Napoleonem.
4. 1836. Manifest Towarzystwa Demokratycznego Polskiego w Paryżu.
5. 1830. Chłopicki ogłosił się dyktatorem.
6. 1916. Utworzenie Tymczasowej Rady Stanu w Królestwie Polskiem.
7. 1550. Koronacja Barbary Radziwiłłówny, drugiej żony Zygmunta Augusta.
8. 1506. Zygmunt I Stary wybrany królem polskim.
9. 1587. Zygmunt III Waza przybywa do Krakowa, po odparciu przez Zamoyskiego kontrkandydata arcyks. Maksymiljana.
10. 1850. Śmierć gen. Józefa Bema w Aleppo.
11. 1618. Rozejm Polski z Moskwą w Dywilinie.
12. 1586. Zgon Stefana Batorego w Grodnie.
13. 1581. Początek układów z Moskwą w Jamie Zapolskim.
13. 1867. Zgon Artura Grottgera.
14. 1575. Szlachta ogłasza królem Annę Jagiellonkę przydając jej za męża Batorego.
15. 1616. Manifest królewicza Władysława, jako cara, z obietnicą spełnienia umowy Żółkiewskiego
15. 1653. Ugoda polsko-tatarska pod Żwańcem. Chan porzuca Chmielnickiego.
16. 1577. Gdańszczanie składają Batoremu przysięgę na wierność.
16. 1672. Zgon Jana Kazimierza we Francji w opactwie Nevers.
16. 1907. Zamknięcie „Macierzy Szkolnej“ w Królestwie Polskiem.
17. 1611. Ponowne poselstwo moskiewskie żąda od Zygmunta III wykonania układu Żółkiewskiego.
18. 1529. Królewicz Zygmunt August wybrany na sejmie piotrkowskim królem polskim.
18. 1601. Zamoyski, w wojnie ze Szwecją odzyskuje Wolmar i bierze do niewoli Karlsona, syna Karola Sudermańskiego.
18. 1655. Jan Kazimierz powraca do Polski.
18/19 1806. Przybycie Napoleona do Warszawy.
21. 1655. Lubomirscy przygotowują konfederację krakowską w Nowym Sączu przeciw Szwedom.
22. 1914. Bitwa pod Łowczówkiem.
23. 1595. Biskupi ruscy Terlecki i Pociej wysłani do Rzymu, zawarli unję kościelną.
24. 1815. Ogłoszenie Konstytucji Królestwa Kongr.
27. 1463. Dunin zdobył Gniew.
27. 1587. Koronacja Zygmunta III Wazy.
27. 1655. Odstąpienie Szwedów z pod Częstochowy.
27. 1918. Oswobodzenie Księstwa Poznańskiego.
29. 1655. Potocki i Lanckoroński zawiązują konfederację w Tyszowcach.
30. 1565. Zaprowadzenie na Litwie sejmików powiatowych za wzorem Korony.
31. 1435. „Wieczysty pokój“ w Brześciu Kujawskim korzystny dla Polski i Litwy.

Kalendarz wieczysty.

Tablica I.

Lata ponad sto				Stary styl 0 / 700 / 1.400	100 / 800 / 1.500	200 / 900 / 1.600	300 / 1.000 / 1.700	400 / 1.100 / 1.800	500 / 1.200 / 1.900	600 / 1.300 / 2.000
			00	DC	ED	FE	GF	AG	BA	CB
01	29	57	85	B	C	D	E	F	G	A
02	30	58	86	A	B	C	D	E	F	G
03	31	59	87	G	A	B	C	D	E	F
04	32	60	88	FE	GF	AG	BA	CB	DC	ED
05	33	61	89	D	E	F	G	A	B	C
06	34	62	90	C	D	E	F	G	A	B
07	35	63	91	B	C	D	E	F	G	A
08	36	64	92	AG	BA	CB	DC	ED	FE	GF
09	37	65	93	F	G	A	B	C	D	E
10	38	66	94	E	F	G	A	B	C	D
11	39	67	95	D	E	F	G	A	B	C
12	40	68	96	CB	DC	ED	FE	GF	AG	BA
13	41	69	97	A	B	C	D	E	F	G
14	42	70	98	G	A	B	C	D	E	F
15	43	71	99	F	G	A	B	C	D	E
16	44	72	—	ED	FE	GF	AG	BA	CB	DC
17	45	73	—	C	D	E	F	G	A	B
18	46	74	—	B	C	D	E	F	G	A
19	47	75	—	A	B	C	D	E	F	G
20	48	76	—	GF	AG	BA	CB	DC	ED	FE
21	49	77	—	E	F	G	A	B	C	D
22	50	78	—	D	E	F	G	A	B	C
23	51	79	–	C	D	E	F	G	A	B
24	52	80	—	BA	CB	DC	ED	FE	GF	AG
25	53	81	—	G	A	B	C	D	E	F
26	54	82	—	F	G	A	B	C	D	E
27	55	83	—	E	F	G	A	B	C	D
28	56	84	—	DC	ED	FE	GF	AG	BA	CB
			00	C	—	E	—	G	BA	—
Lata ponad sto				1.700 / 2.100	—	1.800 / 2.200	—	1.500 / 1.900	1.600 / 2.000	—
				Nowy styl						

Tablica II.

		A	B	C	D	E	F	G
Styczeń Październik		1	2	3	4	5	6	7
		8	9	10	11	12	13	14
		15	16	17	18	19	20	21
		22	23	24	25	26	27	28
		29	30	31	1	2	3	4
Luty Marzec Listopad		5	6	7	8	9	10	11
		12	13	14	15	16	17	18
		19	20	21	22	23	24	25
		26	27	28	29	30	31	1
Kwiecień Lipiec		2	3	4	5	6	7	8
		9	10	11	12	13	14	15
		16	17	18	19	20	21	22
		23	24	25	26	27	28	29
		30	31	1	2	3	4	5
Sierpień		6	7	8	9	10	11	12
		13	14	15	16	17	18	19
		20	21	22	23	24	25	26
		27	28	29	30	31	1	2
Wrzesień Grudzień		3	4	5	6	7	8	9
		10	11	12	13	14	15	16
		17	18	19	20	21	22	23
		24	25	26	27	28	29	30
		31	1	2	3	4	5	6
Maj		7	8	9	10	11	12	13
		14	15	16	17	18	19	20
		21	22	23	24	25	26	27
		28	29	30	31	1	2	3
Czerwiec		4	5	6	7	8	9	10
		11	12	13	14	15	16	17
		18	19	20	21	22	23	24
		25	26	27	28	29	30	—
Dni tygodnia według litery niedzieli	A	Nd	Po	Wt	Śr	Cz	Pt	So
	B	So	Nd	Po	Wt	Śr	Cz	Pt
	C	Pt	So	Nd	Po	Wt	Sr	Cz
	D	Cz	Pt	So	Nd	Po	Wt	Śr
	E	Śr	Cz	Pt	So	Nd	Po	Wt
	F	Wt	Śr	Cz	Pt	So	Nd	Po
	G	Po	Wt	Sr	Cz	Pt	So	Nd

Objaśnienie.

1) Znaną jest data: 3 maja 1510 r., chcemy oznaczyć odpowiedni dzień tygodnia.

Najpierw na tablicy I. wyszukujemy literę niedzieli danego roku, t. j. literę F, którą w r. 1510 są na tej tablicy oznaczone wszystkie niedziele. Następnie na tablicy II. odnajdujemy szereg, w którym jest data dnia, którego szukamy. Idziemy tym szeregiem w dół i na skrzyżowaniu szeregu z linją poprzeczną od odpowiedniej litery niedzieli — czyli w naszym wypadku na prawo od litery F — odczytamy „Pt", t. j. piątek, jako dzień 3 maja 1510 r.

2) Znaną jest data: piątek w maju 1510 r., szukamy odpowiedniego dnia miesiąca.

Literą niedzieli na r. 1510 jest według tabl. I. litera F. Na tabl. II. w szeregu poprzecznym litery F posuwamy się pionowo w górę i spotykamy w grupie dat maja dni 3, 10, 17, 24 i 31, jako dni piątkowe w maju 1510 r. Tak więc mniej-więcej można bliżej określić dzień miesiąca.

3) Znamy datę: piątek 3 . . . 1510 r., szukamy miesiąca.

Dla r. 1510 jest literą niedzieli F; na tablicy II posuwamy się od F do Pt (piątek), następnie w szeregu pionowym, w którym jest ten dzień, idziemy w górę i spotykamy cyfrę 3 w grupie, należącej do miesiąca maja, t. j. szukanego miesiąca.

4) Znamy datę: piątek 3 maja r. 15 . ., szukamy roku.

Na tabl. II. w grupie maja pod dn. 3 znajduje się piątek w rzędzie poprzecznym litery F, zatem literą niedzieli szukanego roku jest F albo druga litera, o ile jest to rok przestępny. Na tablicy I. znajdujemy pod stuleciem 1500, jako należące do niedzielnej lit. F, następujące lata: 1504, 1510, 1521, 1527, 1532, 1538, 1549, 1555, 1560, 1566, 1577, 1583, 1588, 1594; oprócz nich jeszcze lata: 1585, 1591, 1596 nowego stylu. Na jedną z tych dat przypada szukany rok.

5) Znaną jest data: piątek 3 maja . . . 10, szukamy stulecia.

Na tabl. II. znajduje się w szeregu pionowym 3 maja piątek w poprzecznym szeregu lit. F. Na tabl. I. znajduje się w poprzecznym szeregu 10-tki litera F tylko przy 100, 800 i 1500, a więc jedno z tych stuleci jest szukanem przez nas.

Alfabetyczny wykaz Św. Pańskich.

Hilarji m. 12 sierpnia
Hipolita bisk. Pont. 19 listopada
Hipolita bisk. Port. m. 22 sierpnia
Hipolita m. Afr. 3 lutego
— w. 2 grudnia
Honorata bisk. Amb. 16 maja
Honorata op. 16 stycznia
Honoraty p. 11 stycznia
Huberta b. w. 3 listopada
Hugona b. Rat. 9 kwietnia
— b. w. 1 kwietnia
— op. 29 kwietnia
— w. 17 listopada

I.

Idziego op. 1 września
Ignacego b. Konst. 23 października
Ignacego b. m. 1 lutego
— z Loj. w. 31 lipca
— m. Afr. 3 lutego
Ildefonsa b. w. 23 stycznia
Imienia Marji 12 września
Innocentego b. fer. 17 kw.
— m. 4 lipca
— I. p. w. 28 lipca
Ireneusza b. m. 25 marca
— b. m. 28 czerwca
Ireny m. 5 kwietnia
— m. Tess. 5 maja
— m. Sof. 18 września
— p. m. 20 października
Iwona kapł. w. 19 maja
Izydora Aleks. 15 stycznia
— bisk. Ant. 2 stycznia
— b. w. d. K. 4 kwietnia
— Chio. 15 maja
— Cord. 17 kwietnia
— m. 5 lutego
— op. 14 grudnia
— rolnika w. 10 maja

J.

Jacka Cez. m. 3 lipca
— m. 10 lutego
— m. Rzym. 11 września
— w. 17 sierpnia
Jadwigi ks. wd. 15 paźdz.
Jakóba bisk. Niz. 15 lipca
— m. Lam. 30 kwietnia
— młod. ap. 1 maja
— pust. 28 stycznia
— pust. Am. 6 sierpnia
— star. ap. 25 lipca
— Strepy b. w. 1 czerwca
Jana ap. i ew. 27 grudnia.
— ap. w ol. 6 maja
— Berch w. 26 listop.
— bisk. Raw. 12 stycznia
— Boż. w. 8 marca
— cal. 15 stycznia
— Chryz. 27 stycznia
— Chrzc. 24 czerwca
— Dam. w. d. k. 27 marca
— Dobr. 10 stycznia
— Dukl. w. 1 paźdz.
— Gwalb. op. 12 lipca
— Kant. w. 20 paźdz.
— Milcz. w. 13 maja
— Mnicha Rzym. 17 stycz.
— Nep. m. 16 maja
Jana od Krzyża w. 24 list.
— Reg. w. 16 czerwca
— Salle w. 15 maja
— z Maty 8 lutego
Jerzego bisk. Ant. 19 kw.
— bisk. Vien. 2 listopada
— djak. m. 27 lipca
— Lim. 24 sierpnia
— m. 23 kwietnia
Joachima, ojca NMP. 20 marca
Joachima Sen. 16 kwietnia
Joanny 24 maja
— Fr. d. Ch. wd. 21 sierp.
Jolenty Ks., 15 czerwca
Jozafata b. m. 14 listopada
Józefa Antioch. 15 lutego
— Just. 20 lipca
— Kal. w. 27 sierpnia
— Leon. 4 lutego
— Obl. NMP. 10 marca
— z Kup. w. 18 września
Juljana m. 7 i 9 stycznia
— b. w. 28 stycznia
— b. Apam. 9 grudnia
— cap. 17 lutego
— m. 9 sierp. i 2 września
— m. 12 lutego
— pust. 18 października
— w. 9 czerwca
Juljany p. m. 16 lutego
— m. 17 sierpnia
— Falk. p. 29 czerwca
— wd. 7 lutego
Julji m. 16 kw. i 16 lipca
— m. 1 października
— Nol. m. 27 lipca
— p. m. 21 lip. i 22 maja
— p. m. 10 grudnia
— p. m. Aug. 7 paźdz.
Juljusza m. 19 sier., 20 gr.
— m. 27 maja
— m. Afr. 9 stycznia
— pap. 12 kwietnia
— prezb. 31 stycznia
Justyna fil. m. 13 i 14 kw.
— prezb. m. 17 września
Justyny m. 26 września
— m. Mag. 16 czerwca
— m. Sard. 14 maja
— p. m. 17 paź., 30 list.

K.

Kajetana w. 7 sierpnia
Kaliksta p. m. 14 paźdz.
Kamila Lell. w. 14 i 18 lip.
Karola Bor. b. w. 4 listop.
Katarzyny Bon. 9 marca
— p. m. 25 listopada
— R. p. 2 lutego
— Sen. p. 30 kwietnia
— Szw. 22 marca
— wd. 22 marca
Kazimierza kr. w. 4 marca
Klary p. 12 sierpnia
— p. 17 sierpnia
Klaudji m. 20 marca
Klemensa Dw. w. 15 marca
— p. m. 23 listop.
Klotyldy kr. 3 czerwca
Konrada b. w. 26 listop.
— mnicha 12 grudnia
— w. 19 lutego
Konstancji m. 19 września
Konstancji p. 22 grudnia
Konstantego bisk. 1 wrz.
— b.m. 9 stycznia
— m. 26 sierpnia
— m. Trew. 12 grudnia
— misjon. 23 września
— Rzym. 30 listop.
Korduli p. m. 22 paźdz.
Kornela żołn. i bisk. 12 lut.
— pap. 14 i 16 września
— m. 31 grudnia
Kornelji m. 31 marca
Kosmy m. 27 września
Kryspiny m. 5 grudnia
Krystyna pust. 12 listop.
Krystyny p. m. 24 lipca
— p. m. Persk. 13 marca
Krzysztofa m. 25 lipca
— mnicha 31 paźdz.
Kunegundy ces. p. 3 marca
— księżny p. 24 lipca

L.

Leokadji p. m. 9 grudnia
Leona b. m. 14 kwietnia
— b. w. 20 lutego
— m. 1 marca
— pap. 19 kw.
— p. w. 28 czerwca
— p. w. d. K. 11 kwietnia
— wyzn. 25 maja
Leonarda w. 6 i 26 listop.
Leony m. 15 czerwca
Leopolda w. 15 listop.
Longina żołn. 15 marca
Ludwika Bert w. 9 paźdz.
— bisk. polsk. 19 sierp.
— kr. Frank. 25 sierp.
— m. cor. 30 kwietnia
Ludwiki wd. 31 stycznia

Ł.

Łucjana Afr. 13 czerwca
— Bel. 8 stycznia
— Dyr. 7 lipca
— Em. 28 maja
— m. 7 stycznia
— Nic. 26 paźdz.
— Tryp. 24 grudnia
Łucji p. m. 25 czer., 26 lip.
— p. m. 13 grudnia
— m. 16 września
Łukasza Apel. 10 września
— ewang. 18 paźdz.
— m. 22 kwietnia

M.

Macieja ap. 24 lutego
— b. Jer. 30 stycznia
Makarego Antioch. 10 kw.
— b. Jer. 10 marca
— m. 2 stycznia
— m. Syr. 12 sierpnia
— ap. 15 stycznia
Makryny Neoc 14 stycznia
— p. 19 lipca
Maksyma b. m. 18 czerwca
— b. w. 8 stycznia
Maksymiljana p. m. 12 października
— b. w. 29 października
Małgorzaty Alac. p. 17 paź.
— k. w. 10 czerw.
— p. m. 20 lipca
Małgorzaty z Kort. 22 lut.
Marcela p. m. 16 stycznia
— m. 30 paźdz.
— b. w. 1 listop.
Marceli m. 28 czerwca
— wd. 21 stycznia
Marcelina kapł. w. 14 lip.
— p. m. 26 kwiet.
Marcina b. w. 11 listop.
— b. Trew. 19 lipca
— b. Tung. 21 czerwca
— b. Vien. 1 lipca
— p. m. 12 listopada
— opata 24 paźdz.
— op. Sant. 7 grudnia
Marjana m. 17 czerwca
Margarety 22 lutego
— kr. 10 czerwca
— p. m. Ant. 20 lipca
— wd. 27 sierpnia
Marjana djak. 17 stycznia
— m. 30 kw. i 17 paźdz.
— w. 19 sierpnia
Marji Anielskiej 2 sierpnia
— cypryjsk. 29 czerwca
— Dobr. Rady 26 kwietn.
— egipc. 2 kwietnia
— Franciszki p. 6 paźdz.
— Jakob. 25 maja
— Jasnogórsk. 26 sierp.
— Kleof. 9 kwietnia
— Król. Kor. Pol. 3 maja.
— Loret. 10 grudnia
— m. 26 sierpnia
— Magd. 22 lipca
— Magd. de Pazz 29 maja
— M. Rzym. 2 grudnia
— NP. Zaśl. 23 stycznia
— N. Pomocy 27 czerwca
— Niep. Pocz. 8 grudnia
— Najśw. Im. 12 wrześń.
— Nawiedz. 2 lipca
— Narodz. 8 wrześn.
— Objaw. w. L. 11 lut.
— Ofiarow. 2 listopada
— Opieki 16 listopada
— Panny 19 września
— p. m. 1 listopada
— p. m. Cord. 24 list.
— Pośr. łask 31 maja
— Różańcowa 1 paźdz.
— Salomei 22 październ.
— 7 Boleści 15 września
— Śnieżnej 5 sierpnia
— Szkaplerz. 16 lipca
— Wniebowz. 15 sierpnia
— Wsp. wier. 24 maja
— Wykupu 24 marca
— Zwiast. 25 marca
Marjusza m. 19 stycznia
Marka b. Ant. 28 kwietnia
— b. Ryb. 27 września
— ew. 25 kwietnia
— m. 18 czerwca i 3 lipca
— m. Nic. 13 marca
— m. Rob. 31 sierpnia
— p. w. 7 października
Marty m. 20 września
— m. 19 stycznia
— m. 21 czerwca
— p. 29 lipca
— p. m. 23 lutego.
— p. m. 20 paźdz.
Mateusza ap. ew. 21 września
— pust. m. pol. 12 listop.

Matyldy kr. wd. 14 marca
Maurycego m. 10 lipca
Medarda b. w. 8 czerwca
Melanji zak. 31 grudnia
Melchjora kr. 6 stycznia
— m. 7 września
Metodego ap. Słow. 7 lipca
Michaliny wd. 19 czerwca
Michała arch. 8 maja
— bisk. Syn. 23 maja
— 10 kwietnia
Mikołaja b. w. 6 grudnia
— kard. b. Bon. 10 maja
— m. 13 października
— pap. Rzym. 13 listop.
— Peregr. 2 czerwca
— W. 10 września
Modesta b. Trew. 24 lutego
— Lewity m. 12 lutego
— m. Agr. 12 stycznia
Moniki wd. 4 maja

N.

Nar. św. Jana Chrzciciela 24 czerwca
Natalji małż. 1 grudnia
— m. Cord. 7 lipca
Nawr. św. Pawła ap. 25 stycznia
Norberta b. w. 6 czerwca

O.

Odona b. Urg. 7 lipca
Oktawiana m. Karł. 22 marca
Onufrego pust. 12 czerw.
Oresta m. Dioc. 9 listop.
Ottona bamb. b. W. 2 lipca
— m. Mar. 18 styczn.
Otylji p. 13 grudnia.

P.

Pafnucego m. 19 kwietn.
Pankracego m. 12 maja
Paschalisa w. 17 maja
Paulina b. Brix 29 kw.
— b. m. 31 sierp.
— b. w. z Noli 22 czerw.
— m. Tud. 26 maja
Pauliny m. 6 czerwca
— m. Rzym. 2 grudnia
— m. Rzym. 31 grudnia
Pawła ap. 20 czerwca
— b. Tel. 7 marca
— b. Tric. 1 lutego
— m. Air. 19 stycznia
— m. Aug. 1 czerwca
— m. Cord. 17 kw.
— m. Rzym. 2 marca
Pawła m. Syr. 20 marca
— od Krzyża w. 28 kw.
— pap. 29 czerwca
— I pust. 15 stycznia
Pelagji m. 23 marca
— p. m. 4 maja
— pok. 8 paźdz.
Piotra bicz. i m. Rzym. 2 czerwca
— b. kard. Alp. 8 lutego
— Dam. b. w. d. k. 23 lutego
Piotra Klaw. w. 9 wrześ.
— Ks. ap. 29 czerwca
— m. 29 kw.
— m. Aleks. 11 stycz.
— Nolasko w. 31 stycz.
— Ursc. 10 stycznia
— w okowach 1 sierpn.
— z Alk. w. 19 paźdz.
— Złotoust. 4 grudn.
Polikarpa b. m. 26 stycz.
Prokopa m. 8 lipca

R.

Rafała arch. 14 paźdz.
Rajmunda w. 31 sierp.
Reginy p. m. 7 września
Roberta op. 29 kwietnia
— op. 7 czerwca
— w. 17 kwietnia
Rocha w. 16 czerwca
Romana b. Rot. 23 paźdz.
— b. w. 6 paźdz.
— m. 9 sierpnia i 24 list.
— m. Bar. 18 listop.
— op. 28 lutego
— op. Ant. 22 maja
Romany p. 23 lutego
Romualda op. 7 lutego
Rozalji p. 4 wrześn.
Róży Lim. p. 30 sierp.
— Witerb. p. 4 wrześn.
Ryszarda b. And. 9 czerw.
— b. w. 3 kwietn.
— kr. w. 7 lutego

S.

Sabiny m. 27 paźdz.
Sadoka m. z tow. 2 czerw.
Salomei księż. p. 17 list.
Samuela pror. 20 sierp.
Scholastyki p. 10 lutego
Ścięcie św. J. Chrzc. 26 sierpnia
Sebastjana m. 20 stycznia
Serafina w. 12 paźdz.
Serwacego b. .w 13 maja
Sewera m. 8 listop.
— b. w. 30 kwietn.
Seweryna op i b. 8 stycz.
— b. w. 23 paźdz.
Sokratesa m. 19 kwietnia
— m. 17 września
Stanisława b. i m. 8 maja
— Kostki 13 listopada
Stefana kr. w. 2 września
— op. Mun. 8 lutego
— I-go m. 20 grudn.
— m. Egipt. 1 kwietnia
— b. Ant. m. 25 kwietn.
Sylwerjusza pap. m. 20 czerwca
Sylwestra b. cap. 20 list.
— op. 26 listop.
— I p. w. 31 grudnia
Szymona ap. 28 paźdz.
— pust. 26 lipca
— Słupn. w. 3 wrześn.
— Tryd. 24 marca
— z Lipn. w. 18 lipca

T.

Tadeusza ap. 28 paźdz.
Tekli p. m. 23 wrześn.
— ksieni 15 paźdz.
Telesfora p. m. 5 stycznia
Teodora b. m. 26 marca
— m. 7 lutego
— żołn. 9 listopada
Teodory pok. 11 września
Teofila b. w. antj. 13 paź.
— b. w. 27 kwietnia
— b. m. 7 marca
— m. 22 lipca
— m. 2 października
Teofili p. m. 28 grudnia
Teotyma (Bogusława m.) 18 grudnia
Teresy p. 15 paźdz.
— od Dz. J. 1 paźdz.
Tomasza ap. 21 grudnia
— bisk. Herf. 2 paźdz.
— b. 22 września
— b. m. 29 grudnia
— z Akw. w. d. 7 marca
Tymoteusza b. m. 24 styc.
— m. 24 marca
Tytusa b. w. 6 lutego

U.

Urbana b. 2 kwietnia
— m. 16 kwietnia
— p. m. 25 maja
— p. w. 29 grudnia
Ursyna b. w. 9 listop.
Urszuli p. m. 21 paźdz.

W.

Wacława kr. m. 28 wrześ.
Walentego b. m. 16 lipca
Walentego k. m. 14 lut.
Walentyny p. m. 25 lipca
Walerego b. w. 28 stycz.
Walerjana b. w. 15 grudn.
— m. 14 kwietnia
Walerji m. 28 kwietn.
— p. m. 9 grudnia
Wawrzyńca arch. m. 10 sierpnia
— b. w. 28 paźdz.
— w. 22 lipca
Weroniki p. 13 stycznia
— Jul. ksieni p. 9 lipca
Wiktora b. w. 23 sierpnia
— m. 25 lutego
— m. ż. 21 lipca
— p. m. 28 lipca
— w. 26 lutego
Wiktorji m. 17 listop.
— p. m. 23 grudnia
Wilhelma b. w. 10 stycz. i 29 lipca
— op. 6 kw. i 8 czerw.
Wincentego a Paulo w. 19 lipca
— Fer. w. 5 kwietnia
— Kadł. b. w. 8 marca
— Lewity m. 9 czerwca
— m. 22 stycznia
Wita m. 15 czerwca
Witalisa m. 9 stycznia
— m. 28 kwietnia
Władysława kr. węg. 27 czerwca
— z Gielniowa 25 wrześn.
Włodzimierza w. 15 lub 25 lipca
Wojciecha arc. i m. 23 kwietnia

Z.

Zacharjasza pr. 6 wrześn.
— oj. św. Jana 5 listop.
Zenona b. m. 12 kwiet.
— b. w. 8 grudnia
— m. 5 kwietnia
— żołn. m. 9 lipca
— żołn. m. 12 grudnia
Znal. św. Stefana I-go m. 3 sierpnia
Zofji wd. m. i 3 córek 15 maja
— m. 18 września
Zuzanny p. m. 11 sierpnia
Zygmunta kr. 1 maja
Zyty p. 27 kwietnia

Święci polscy.

4 marca św. Kazimierz królewicz, zmarł 1484 r.

8 marca bł. Wincenty Kadłubek, biskup krakowski, cysters w Jędrzejowie, zmarł 1223 r.

15 marca św. Klemens Dworzak, redemptorysta w Wiedniu, zmarł 1820 r.

17 marca bł. Jan Sarkander, kapłan w Skoczowie na Śląsku, zmarł 1620 r.

23 kwietnia św. Wojciech, biskup praski, benedyktyn, zmarł 997 r.

8 maja św. Stanisław, biskup krakowski, zm. 1079 r.

16 maja bł. Andrzej Bobola, kapłan T. J. w Janowie na Podlasiu, zm. 1657 r.

1 czerwca bł. Jakób Strzemie, arcybiskup lwowski, franciszkanin, zm. 1409 r.

2 czerwca bł. Sadok, dominikanin w Sandomierzu, zmarł 1260 r.

10 czerwca bł. Bogumił, arcybiskup gnieźnieński, zmarł 1182 r.

15 czerwca bł. Jolanta, klaryska w Gnieźnie, zmarła 1298 r.

18 lipca bł. Szymon z Lipnicy, bernardyn w Krakowie na Stradomiu, zm. 1482 r.

20 lipca bł. Czesław, dominikanin we Wrocławiu, zmarł 1242 r.

21 lipca św. Andrzej Żórawek, zmarł około 1011 r.

21 lipca św. Benedykt, pustelnik, zmarł około 1014 r.

24 lipca bł. Kinga (Kunegunda) klaryska w Starym Sączu, zm. 1292 r.

17 sierpnia św. Jacek, dominikanin w Krakowie, zmarł 1257 r.

1 września bł. Bronisława, norbertanka w Krakowie, zmarła 1259 r.

7 września bł. Melchior Grodzicki, kapłan T. J., zmarł 1619 r.

25 września bł. Władysław z Gielniowa — bernardyn w Warszawie, zmarł 1505 r.

1 października bł. Jan z Dukli, bernardyn we Lwowie, zmarł 1484 r.

17 października św. Jadwiga, księżna Śląska, cysterska w Trzebnicy, zmarła 1243 r.

20 października św. Jan Kanty, kapłan i prof. U. J., zmarł 1473 r.

12 listopada święci: Benedykt, Jan, Mateusz i Izak Chrystyn, pustelnicy, wszyscy zm. (zamordowani) 1005 r.

13 listopada św. Stanisław Kostka, nowicjusz T. J. w Rzymie, zmarł 1568 r.

14 listopada św. Jozefat Koncewicz, bazyljanin, arcybiskup połocki w Witebsku, zm. 1623 r.

17 listopada bł. Salomea, klaryska w Krakowie, zm. 1268 r.

Alfabetyczny wykaz imion słowiańskich.

B.

Bogna św. 20 czerwca
Bogodar 9 listopada
Bogomil 10 czerwca
Bogomir 13 stycznia
Bogosław 29 kwietnia
Bogowit 7 marca
Boguchwał 18 marca
Bogufał 27 kwietnia
Bogumiła 20 grudnia
Bogusław 1 lipca
Boguslawa 29 maja
— 23 września
Bogusz 24 lutego
Boguwola 8 grudnia
Bohdan 19 marca
Bohdana 6 lutego
Bohdar bł. 27 marca
Bojomir 6 stycznia
Bolesław 19 sierpnia
Bolesława 22 lipca
Bolisław 1 sierpnia
Borys i Chleb. 9 sierpnia
Borysława 25 maja
Bożena 14 marca
Bożesława 31 maja
Bożeslaw 10 marca
Bożydar bł. 9 maja
— 21 września
Borzyslaw 19 czerwca
Borzywój bł. 5 kwietnia
Błażej 3 lutego
Branmiła 3 czerwca
Bratumil 18 października
Bratysław 4 października
Bronimir 20 maja
Bronisława 18 sierpnia
Bronisław 6 października
Broniwój 22 czerwca
Budzimił 15 września
Budzimir 16 czerwca
Budzisław 1 marca
Budzisława 20 paźdz.
Budziwój 23 maja

C.

Chlebosław 6 sierpnia
Chocisław 5 maja
Chotymir 13 czerwca
Chronisław 13 września
Chwalibóg 24 stycznia
— 28 lutego
Chwalimir 8 lipca
Chwalimira 25 listopada
Chwalisław 3 listopada
Chwalisława 30 kwietnia
Cichomił 23 sierpnia
Cichomir 6 czerwca
Cichoslaw 13 maja
— 30 czerwca
Cierpimir 10 maja
Cierpislawa 29 lipca
Cieszymir 24 sierpnia
Czcibóg 2 września
Czcimislaw 29 marca
Czcisława bł. 19 lutego
Czesław 20 lipca
— m. 20 kwietnia
Czesława 12 stycznia

D.

Dadzibóg 29 września
Damelit 29 października
Damian 27 września
Daromila 21 października
Długomir 15 marca
Dlugosław 18 czerwca
Dlugosława 15 paźdz.
Dobiesław 14 maja
Dobrochna 5 lutego
Dobrogniew 30 stycznia
Dobrogost 14 lipca
Dobromiła 11 paźdz.
Dobromir 4 stycznia
— 5 czerwca
Dobromira 31 marca
Dobrosław 10 stycznia
Dobrosława 9 kwietnia
Dobrowit 18 września
Dobrowój 14 sierpnia
Dogomost 9 października
Domorad 16 sierpnia
Domosław 15 stycznia
Domoslawa 7 września
Domysław 21 czerwca
Dorosław 24 listopada
Drogomil 21 kwietnia
Drogomir 22 grudnia
Drogomira 9 listopada
Drogomysł 17 czerwca
Drogosław 17 września
Drogowit 6 września
Dzierżykraj 17 lipca
Dzierżymir 14 paźdz.
Dzierżysław 16 lipca
— 1 września

G.

Gniewomir 8 lutego
Godysław 22 marca
Godysława 24 grudnia
Godzimir 31 października
Godzislaw 28 grudnia
Gorysław 9 lutego
— 10 kwietnia
Gościsław 18 kwietnia
Gościsław 28 listopada
Gościwit 6 maja
Gosław 29 grudnia
Grzmisław 12 paźdz.
Grzmisława 25 grudnia.

H.

Homir 24 września

I.

Imisław 30 września
Iścisław 11 września
Izasław 6 lipca

J.

Jacław św. 15 sierpnia
Janisław 24 czerwca
Jarogniew 6 grudnia
Jaromir 11 kwietnia
— 28 maja
Jaropełk 18 stycznia
Jarosława 21 stycznia
Jarosław 25 kwietnia
Jerzy św. 24 kwietnia
Jordan św. 13 lutego

K.

Kazimierz 4 marca
Kazimira 21 sierpnia
Krasisław 17 kwietnia
Krasnoroda 7 lipca
Krzepimir 19 września
Krzesimir 11 stycznia
Krzeslaw 28 marca
Krzesomyśl 19 maja

L.

Lassota 31 grudnia
Lechosław 26 listopada
Letosław 3 sierpnia
Litomił 4 czerwca
Lubomiła 4 grudnia
Lubomira 21 marca
— 24 marca
— 24 lipca
Lubomir 1 maja
Lubosław 12 kwietnia
Ludomił 30 grudnia
Ludomila 7 maja
Ludomir 10 listopada
Ludomyśl 7 grudnia
Ludowił 20 lutego
— 11 maja
Ludowir 31 lipca
Ludoslawa 11 marca
Ludosław 30 listopada
Lutosław 26 października

Ł.

Ładysław bł. 26 września

M.

Mieczysław 1 stycznia
Milada bł. 16 lutego
Miłogost 8 marca
Miłosława 2 lutego
Miłosław 3 lipca
Miłosz 25 stycznia
Miływój 23 listopada
Miron św. 17 sierpnia
Mirosław 26 lutego
Mirosława 26 lipca
Mnożysław 4 kwietnia
Mścigniew 19 grudnia
Mścisław 8 stycznia
Mścisława 9 marca
Mściwój 4 listopada
Myślimir 14 kwietnia
Myślisław 20 września

N.

Namysław 25 sierpnia
Niecisław 13 marca
Niemir 14 lutego
Niezamyśl 8 sierpnia
Nosisław 16 kwietnia
Nowosłów 12 listopada

O.

Ojcomił 2 lipca
Ojcoslaw 16 marca
Olek św. 7 sierpnia
Olga św. 11 lipca
Onoslawa 21 lutego
Ostromir bł. 4 sierpnia

P.

Pakosław 5 marca
Polemir 20 marca
Prokop 5 lipca
Przebysława 22 paźdz.
Przedzimir 14 czerwca
Przedzisław 23 lutego
— 27 sierpnia
Przemysław 13 kwietnia
— 30 października
Przemyśl 29 listopada
Przeslaw 7 kwietnia
— św. 3 września
Przesława 21 maja
Przybyslaw 27 stycznia
— 15 listopada

R.

Racibor bł. 29 sierpnia
Radogost 14 stycznia
Radomil 11 czerwca
Radomiła 13 lipca
Radomir 28 stycznia

Radomir 16 listopada
Radomyśl 27 grudnia
Radosław 2 marca
— 8 kwietnia
— 15 lipca
Radosława 8 września
Radzimir 12 września
Radzisław 16 paźdz.
Radzisława 10 grudnia
Radziwój 10 lipca
Radzyn św. 12 lutego
Ratymir 19 stycznia
Ratysław 2 czerwca
Rosław 13 sierpnia
Rosława 7 października
Rościsław 17 stycznia
— 4 września
Rozmysław 26 czerwca
Rustaw 27 maja

S.

Samomysł 25 październ.
Samosława 1 grudnia
Sebastjan 20 stycznia
Sędzimir 20 listopada
Sędzisław 16 września
Sędziwój 8 listopada
Siemian 3 października
Siemisław 24 paźdz.
Skarbimir 26 stycznia
Sław 21 listopada
Sława bł. 12 sierpnia
Sławiflor 14 grudnia
Sławimir 17 maja
Sławobój 25 lutego
Sławomiła 3 marca
Sławomir bł. 5 listopada
Sławomira 23 grudnia
Sławosz 25 lipca
Sławój 9 czerwca
Sobiebór 9 września
Sobiesław 20 sierpnia
Spitogniew 31 stycznia
Spitosław 11 listopada
Spitosława 5 grudnia
Spitymir 26 kwietnia
Stanisław św. 8 maja
— św. 5 sierpnia
— R. 18 listopada
Stanimir 2 października
Stosław i D. 21 lipca
Strachota 9 lipca
Strzeżymir 22 kwietnia
Strzeżysław 2 stycznia
— 15 maja
Sudomir 2 kwietnia
Sulimir 30 maja
Sulisław bł. 7 lutego
Swatosz 12 marca
Świętobój 26 marca
Świętobór 6 kwietnia
Świętochna 11 lutego
Świętomir 28 lipca
Świętopełk 1 czerwca
— 25 września
Świętorad 17 lutego
Świętosław 7 stycznia
— 3 maja
— 31 sierpnia
Świętosława 2 sierpnia
Szczęsław 15 lutego
Szczęsny św. 30 sierpnia
Szukosław 30 marca
Szulisław 2 grudnia

T.

Tolimir bł. 12 lipca
Tomił 10 października
Tomila bł. 10 lutego
Tomir 27 listopada
Tomira 24 maja
Tomisław bł. 21 grudnia

U.

Unisław 18 lipca

W.

Wacław bł. 15 kwietnia
— św. 28 września
Wanda 23 czerwca
Warcisław 1 listopada
Wawrzyniec 10 sierpnia
Welisław 4 lipca
Wislimir 3 grudnia
Wisław bł. 7 czerwca
Wisława bł. 22 maja
Wit św. 15 czerwca
Witomil 27 października
Witosław 22 stycznia
Witosława 4 lutego
Witymir 2 maja
— 2 listopada
Wiarosława 27 lutego
Więcymil 26 maja
Więcysław 25 marca
Wieńczysław 4 maja
— 16 maja
Wielosława 18 lutego
Wiesława 9 grudnia
Władybóg 28 października
Władybój 10 września
Władymira 9 stycznia
Władysław 3 kwietnia
Władysława 13 grudnia
Włastybór 5 stycznia
Włastymił 25 czerwca
Włastymiła 3 stycznia
— 26 sierpnia
Włastymir 23 października
Włastysław ś. 27 czerwca
Włodzimierz 16 stycznia
— 19 kwietnia
Włodzimira 11 sierpnia
Wodzimir 14 listopada
Wodzisław 19 lipca
— 5 września
Wojsław 6 marca
Wojciech św., 23 kwietnia
Wojmir 11 grudnia
Wojsława 8 października
Wolidar 12 grudnia
Wolimir 15 grudnia
Wrócisława 23 stycznia
— 22 lutego
Wróciwój 26 grudnia
Wrzesław 18 maja
Wszebór 27 lipca
Wszemił 12 maja
Wszemiła 22 listopada
Wszerad 13 listopada
Wszewład 6 listopada
Wyszomir 12 czerwca
— 29 czerwca
Wyszosław 8 czerwca

Z

Zasław 5 października
Zatysława 17 października
Zbigniew 17 marca
— 1 kwietnia
Zbisław 23 marca
— 17 listopada
Zbroisław 28 czerwca
Zdobysław 30 lipca
Zdosława 16 grudnia
Zdzisław 29 stycznia
Zelimir 22 września
Ziemisław 13 października
Ziemiomysł 14 września
Ziemowit bł. 19 paźdz.
Znatysław 1 października.

Ż

Żegota 1 lutego
Żelisław 23 lipca
Żyrosław 17 grudnia
Żytomir 7 listopada
Żywisław 28 kwietnia.

Twarz Chrystusa
pośród modlących się aniołów.
Francuska rzeźba w kamieniu, z XIV wieku, w kościele Marjackim w Krakowie.

Ilustracja ze Stefana Falimirza „O ziołach i o mocy ich", Kraków 1534, poprzedzająca rozdział p. t. „O przyrodzeniu, A sposobu dwanaście miesiąców, A o sprawie ludzkiej tych to czasów". (Bibl. Jag.).

Iudiciū Cracouieñ. mgri Iohis
ð glogouia maiori. āno. M. ccccc. v.

Personifikacja Słońca i Jowisza.
Karta tytułowa Prognostyku Jana Głogowczyka na r. 1505.
Kraków, druk Kaspra Hochfedera.

¶ Judicium Magistri Nicolai
de Toliskow. Excelebe rrimo Cracouiensi
Studio editum. Ad Annum Domini. 1512.

Personifikacja Księżyca i Merkurego.
Karta tytułowa Prognostyku Mikołaja z Toliszkówa na r. 1512.
Kraków, druk Jana Hallera.

Gwiazdy i ludzie.

Z dziejów astrologji.

Wedle dawnych tez astrologicznych, gwiazdozbiory zodjaku i planety wywierają *wpływ na życie człowieka i na jego sprawy.*

Dawne mity, będące odzwierciedleniem prastarych totemistycznych wierzeń, sięgają okresu, gdy w czasie wiosennego zrównania dnia z nocą Słońce wstępowało w *znak Byka.* (Zob. „Rok Platoniczny" w Kalendarzu I. K. C. r. 1929). Wykładnikiem tych wierzeń był w Babilonie *kult Keruba,* w Egipcie *kult Apisa.* Ten czczony byk dostał się *na pierwsze miejsce w Pasie Zwierzyńca* w czasie, *gdy zaczęły się kształtować religje astralne,* gdy święte zwierzęta zaczęto z ziemi przenosić na obszary gwiezdne.

Skutkiem stałego cofania się wiosennego punktu zrównania dnia i nocy wzdłuż ekliptyki, w miejsce konstelacji Byka weszła *zkolei konstelacja Barana.* To przesunięcie odzwierciedlają słoneczne *mity Ramy,* który poprowadził Arjów z Europy do Azji, obalił kult Byka i w jego miejsce wprowadził kult Barana.

Ponieważ okres cofania się punktu wiosennego zrównania wynosi 2.166 lat, a era dominowania konstelacji Barana w tym punkcie rozpoczynała się około r. 2.300 przed Chr., zatem *początek ery Byka* dla danego punktu przypadał na rok około 4,500 przed Chr. Do tych więc czasów należałoby odnieść zaczątki kształtowania się astrologicznych wierzeń we wpływ zodjaku na człowieka.

Z biegiem wieków te astrologiczne założenia rozwinęły się i skonkretyzowały w następujących najogólniejszych wytycznych:

Od danej konstelacji, za której panowania w miesiącu rodzi się człowiek, otrzymuje on pewne *charakterystyczne cechy czy właściwości.* Dalej konstelacje opiekują się pewnemi *częściami organizmu,* wreszcie wywierają wpływ dodatni lub ujemny *na pewne poczynania,* podejmowane za ich rządów.

Jako ciekawy dokument takich wierzeń podajemy tu rozdział z dzieła *Stefana Falimirza: „O ziołach i o mocy ich"*, Kraków, r. 1534 (ze zbiorów Bibl. Jag.), zawierający charakterystyki gwiazdozbiorów zodjaku i zakres ich wpływów na człowieka, oraz podający astrologiczne wskazania.

(Przytaczamy we współczesnej pisowni).

Wpływ zodjaku na człowieka.

Według biegu niebieskiego, któremu Pan nad wszytkiemi rzeczami świata tego moc niezmierzoną dał, kto chce na powietrzu znamienie którejkolwiek rzeczy, czas słuszny ku sprawowaniu potrzeb, wiedzieć. Aby było powiedziano jako tu na tej figurze jest wypisano.

Przyrodzenie znamion.		Panuje członkom.	Co ma być sprawowano, gdy miesiąc jest w którem znamieniu.
Skop.	Jest przyrodzenia ognistego, ciepłego i suchego, panuje nad kolerą. Przyrodzenie ma męskie, ma krew przełożoną gorzkiem, farbą żółtą, gorącą.	Głowie i obliczu.	Z 3 książętami, z 3 pannami bogatemi dobrze rozmawiać. Rzeczy które chcesz mieć rychło dokonane i wypełnione, poczynaj. Ale co chcesz mieć długo i trwale, nie poczynaj. W łaźni się możesz myć, w nowe odzienie obłóczyć. Ale głowy waruj żelazem urazić, albo leczyć, albo też golić.
Byk.	Jest przyrodzenia zimnego a suchego. Przyrodzenia jest niewieściego, melankolijnego.	Szyji i gardzieli.	Gdy co chcesz mieć trwałego, poczynaj w tem znamieniu. Buduj, dziedzictwa kupuj, drzewa szczep, winnice naprawiaj, na rolach siej. Z paniami rozmawiaj, wesela używaj, żonę sobie pojmuj. Myślistwa patrz, woły kupuj: wszytko dobrze.
Bliźnięta.	Są przyrodzenia powietrznego, męskiego, ciepłego i wilgotnego. Panują nad kompleksją krwi subtelnej, nad smakiem słodkim, nad ptactwem cudnie śpiewającem.	Plecom, ramionom i rękom.	Rachunek dobrze czynić, dziatki ku nauce dawać. W łaźni się myć, ale baniek na ręku nie stawiać, kupczyć możesz i ptaki łowić.
Rak.	Jest przyrodzenia wodnego, wilgotnego a zimnego. Przyrodzenia niewieściego, flegmy pełen.	Piersiom, płucom i śledzionie.	Dzień ten jest próżnowania i pokoju. W łaźni się dobrze myć, odzienie nowe obłóczyć. Krew kolerykom dobrze puszczać, w lektwarzu purgacją dobrze brać. Kupczyć. Ale na morze ani na żadną wodę nie puszczać się.
Lew.	Jest ognistego przyrodzenia, ciepłego i suchego, panuje kolerze. Przyrodzenia męskiego.	Sercu, żołądkowi, grzbietowi i bokom.	Dobry dostęp do królów, książąt, żądaj od nich czego chcesz. Rzeczy, które chcesz mieć trwałe, poczynaj. Odzienia sobie nie daj przykrawać, ani się w nowe przybieraj, krwi nie myśl puszczać, ani żadnego lekarstwa nie zażywaj.
Panna.	Jest przyrodzenia ziemnego, zimnego i suchego, przyrodzenia niewieściego, pełnego melankolji.	Żywotowi, jelitom i innym wnętrznościom.	Dzień jest średni. Dzieci na naukę dawać, pismo czytać. Liczbę od swych pisarzów brać. Poselstwo słać i kupować i sprzedawać. Z paniami gadać i zakazować się im. Żony nie pojmuj. Bo dla niepłodności zaskrobiesz się nieraz w łeb.
Waga.	Jest przyrodzenia powietrznego, ciepłego, suchego, wilgotnego, męskiego.	Pępkowi, biodrom, miecherzowi i innym.	Dzień ten jest godny ku wszytkiemu, jedno ku miłowaniu. Nie sprzedaj, nie kupuj, na drogę wyjedź. Nowe odzienie obłócz. Rzeczy które rychło chcesz dokonać, poczynaj. W pierwszej połowicy tego znamienia dobrze melankolikom krew puszczać i włosy dobrze strzyc.
Niedźwiadek.	Jest przyrodzenia wodnego a tak wilgotny a zimny. Niewieście pełne flegmy.	Łonu.	Tego dnia jest dobra rzecz nic nie poczynać, bo to jest znamię w swej chytrości i faleszności. W łaźni się możesz myć. Purgacja brać. W drogę, ani na wodę ani po ziemi nie wyjedź.

Przyrodzenie znamion.		Panuje członkom.	Co ma być sprawowano, gdy miesiąc jest w którem znamieniu.
Strzelecz.	Jest przyrodzenia ognistego a tak ciepły i suchy, męski i kolery obfity.	Lędźwiom i udom	Dobry dzień ku kupiectwu i ku myślistwu zwierza rozmaitego, a najwięcej strzelba. Z sędziami albo uczonemi dobrze rozmawiać. Flegmatykom dobrze krew puszczać.
Kozorożecz.	Jest przyrodzenia ziemnego, zimny a suchy. Melankolja w nim panuje, przyrodzenia męskiego.	Kolanom i żyłom pod kolanami.	Rzeczy rychło poczynaj. Sprawę miej ze starcami. Rolę, winnice, ogrody kop. Dziedzictwa rozdzielaj.
Wodnik.	Jest powietrznego przyrodzenia, ciepłego a wilgotnego, męskiego. Komplekssji ślicznej i subtelnej.	Goleniom.	Dzień dobry ku sianiu, i ku szczepieniu, i ku przenoszeniu się z domu do drugiego domu. Studnie kopać i źródeł dobywać. Dom budować. Fundamenty miastom, wieżom, murom zakładać. Ze staremi rozmawiać. Dziedzictwa kupować.
Ryby.	Są wodnego przyrodzenia, zimne a wilgotne. Flegma w nich panuje niewieście.	Przyszwom i stopom i w nogach niemocom.	W łaźni się myć. Ubierać się w nowe odzienie, po wodzie jedź. Około ryb się obierać łowiąc je, sieci na ryby dziać. Purgacja brać, kupczyć. Przyjacieli jednać, żonę sobie pojąć. Kolerykom dobrze krew puszczać.

Kult gwiazd.

Składanie ofiary gwiazdom, w orjentalnem ujęciu. (Z „Codex Bodleianus Orientalis" w Oksfordzie).

Z lewej i prawej: Domy planet, wedle starożytnych wyobrażeń. (Z rękopisu bibljoteki uniwersyteckiej w Tübingen).

Zakres wpływów zodjaku.

(Zestawienie Antiochosa z Aten, astrologa z II-go wieku po Chr.).

Konstelacje	Pory roku	Okres życia	Żywioły	Wiatry	Powietrze	Usposobienie	Barwa
Baran Byk Bliźnięta	Wiosna	Dzieciństwo	Powietrze	Południowy	Ciepłe wilgotne	Sangwiniczne	Czerwona
Rak Lew Panna	Lato	Młodość	Ogień	Wschodni	Ciepłe suche	Choleryczne	Żółta
Waga Niedźwiadek Strzelec	Jesień	Wiek męski	Ziemia	Północny	Zimne suche	Melancholiczne	Czarna
Koziorożec Wodnik Ryby	Zima	Starość	Woda	Zachodni	Zimne wilgotne	Flegmatyczne	Biała

Horoskopy według miesięcy.

„Prognostyki wedle obrotu planet niebieskich obserwowane", zarejestrowane w starych źródłach, stawiają następujące horoskopy:

♒ Styczeń.

Dzieci, które się natenczas rodzą, miewają dobrą pamięć i dobrą przezorność za dowcipem, do bogactwa przychodzą, dobra po zmarłych, po krewnych dostawają, a osobliwie dzieci męskiej płci bywają smutni i melancholiczni, w naukach się kochający, w młodych leciech się żenią, a to wszystko tem lepiej, im lepsze aspekty natenczas panują. W 30 lat przychodzą do lepszego bytu. Córka, która się natenczas urodzi, bywa chytra, od wody niebezpieczeństwa też strzec potrzeba; pierwszego męża przeżyje, a od czworonogiego zwierza szkodę podejmie. Miesiąc styczeń i maj są przychylne, pod panowaniem Lwa, mężczyzna najlepiej się ożeni i panna dobrze męża znajdzie.

♓ Luty.

Synowie podtenczas się rodzący, bywają do nauk skłonni, śmieli, chytrzy, nikomu, tylko sami sobie wierzą, z swojej się umiejętności chlubią, wiele wędrujący, aż do bogactw przez cudzoziemców przychodzą. Córka zaś gniewliwa i zwadliwa, przyjemna u ludzi, miewa szczęście.

♈ Marzec.

Dzieci, które się podtenczas rodzą, bywają serdeczne, śmiałe i wstydliwe, u wielkich panów wielką łaskę mają i do wielkich urzędów przychodzą, z wielką jednak innych zazdrością, niełaską, niechęcią i gniewem.

♉ Kwiecień.

Dzieci, które się podtenczas rodzą, mają skłonność do roli i do gospodarstwa, bywają weseli, muzykę radzi miłujący, ochotni i ciekawi, i w skrytych i tajemnych, a głębokich naukach się kochający. Do białychgłów mało szczęścia mają, a jak prędko do lat przyjdą, bywają skąpi i bogaci, duchownym jednak przychylni.

♊ Maj.

Dzieci, które się pod tem znamieniem rodzą, mają chęć do mądrości, do nauki, uczą się pilno i bez ciężkości, bywają rachmistrzami, pisarzami, żartobliwi, krotofilni i weseli, ale nieprzyjaźni nie uchodzą od znajomych, zbierający pieniądze, ale nie długo zatrzymywają, gniewliwi, radzi płacz w powietrze obracają (jako pospolicie mówią).

♋ Czerwiec.

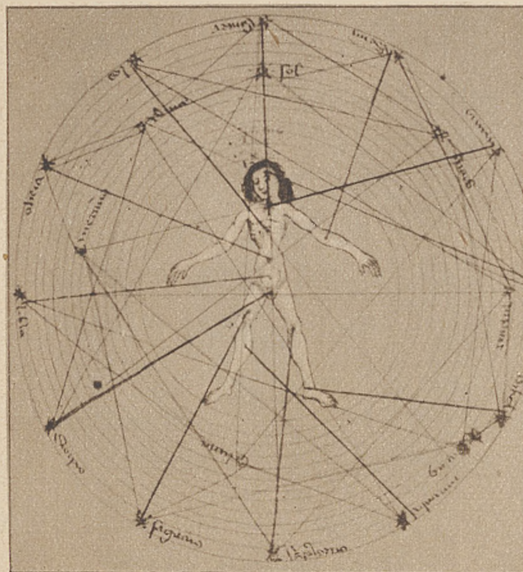
Dzieci, które się pod tem znamieniem rodzą, bywają bystre i wielkiego dowcipu, dobrej pamięci, wysokiego rozumu, kochają się w piękności i obyczajach, nienawidzą przewrotności, obżarstwa i pijaństwa, prędko się gniewają, prędko gniew opuszczają, miewają szczęście, ale niestateczne.

♌ Lipiec.

Dzieci, które się pod tem znamieniem rodzą, bywają skłonne do dobroci i sprawiedliwości i prawdy, bywają pańskiego, wspaniałego umysłu, serdeczne i śmiałe, w zabawie się kochają i u potentatów łaski dostępują.

♍ Sierpień.

Dzieci, które się pod tem znamieniem rodzą, bywają dobre, łaskawe, roztropne, wesołe, nauki prędko pojmujące; do kupiectwa, rachunku, pisarstwa i duchowieństwa szczęście

Człowiek kosmiczny w sieci zodjaku i planet.

(Z „Codex Vindobonensis", XV w.).

mają. Dworu i wielkich panów niech się strzegą. Niewiasty są przenikliwe i w miarę ostrożne.

♎ **Wrzesień.**

Dzieci, które się pod tym znakiem rodzą, bywają cudne, ochędożne, piękność miłujące, w naukach i astrologji się kochające, zazdrość jednak od tych, którzy od nich dóbr zażywają, miewają.

♏ **Październik.**

Dzieci, które się pod tym znakiem rodzą, są krnąbrne, złe, nieposłuszne, swywolne, chytre, gniewliwe, ponure, głupie, chciwe, łakome, skąpe. Szczęście mają w górach kruszcowych.

♐ **Listopad.**

Dzieci pod tem znamieniem urodzone, bywają dowcipne, mądre, do duchowieństwa skłonne albo nabożne, wiele jednak chorują i często niebezpiecznie, zwłaszcza na głowę i na kolkę.

♑ **Grudzień.**

Dzieci, które się pod tym znakiem rodzą, są melankolijne i w sobie smutne, przecie na zewnątrz gładkie, pięknego oblicza i słodkiej wymowy, będą mieć szczęście w handlu i w innych rzeczach. Córki są niestałe w miłowaniu, póki w sakrament małżeński nie wstąpią, tedy mąż im to wyperswaduje i do statku przywiedzie.

Planety starożytności. (Według miedziorytu z ok. 1580 r.).

Wpływ planet.

Obok Zwierzyńca Niebieskiego także planetom przypisywano *wpływ na człowieka.* Wedle pojęć starożytnych do planet zaliczane były:

Słońce ☉ Księżyc ☾ Mars ♂ Merkury ☿
Jowisz ♃ Wenus ♀ Saturn ♄

Te planety miały *pod swą władzą kolejno dni tygodnia* (Słońce rządziło niedzielą, Księżyc poniedziałkiem itd.) i dlatego każda z nich w „swoim“ dniu oddziaływała w szczególniejszy sposób na człowieka, na jego losy i czyny. Wpływ ten, podobnie jak gwiazdoziorów zodjaku, miał być jednak *silniejszy,* skutkiem powtarzania się sfery rządów co 7 dni. Rozpoznanie tych wpływów, a raczej ich astrologiczne określenie nastąpiło znacznie później, niż wyśledzenie oddziaływania zodjaku, albowiem stwierdzenie perjodyczności ruchu planet wymagało dłuższych obserwacyj.

Wedle dzieła *Stefana Falimirza* wpływy planet przedstawiają się następująco:

Co mówią planety i jakie mają moce?

Przyrodzenie planety.

Między planetami jest najwyższy. Rodzajowi ludzkiemu bardzo przeciwny i innym rzeczom. Jest przyrodzenia zimnego i suchego. Według biegu najleniwszy. Pan Sekty Żydowskiej. Planeta niefortuny wielkiej, męski, pełny melankolji.

Którym członkom w ludziach panuje.

Uchu prawemu, śledzionie, melankolji, miecherzowi, kościom wielkim.

Jakie obyczaje w ludziach czyni.

Człowiek bywa krnąbrny, pracowity i łakomy, zawistny, plugawy, chudy, krótki, rzadko takiego znaleźć, osobny, waleczny, milczący, bardzo jedzący, zdradliwy, o skarbach myśli.

Dary i dostojności drugich.

Oracz dobry bywa, któremu Saturnus jest pan z urodzenia. Panuje też sukiennikom, szewcom, garbarzom, górnikom i wszelkim robotnikom, ciężką albo plugawą robotę robiącym. Tym Saturnus ze strony swej dziedzictwa albo państwa dawa.

Które niemoce z niej przychodzą.

Pleura-sapka, zimnica czwartego dnia, niedostatek w śledzionie, opuchlina powietrza, zakażenie, biegunka, podagra, liszaje i niemoc melankolji.

Przyrodzenie planety.

Jest przyrodzenia męskiego, ciepły i wilgotny jako i powietrze. Planeta wielkie fortuny i łaski każdemu przywodzący, bo jest przyjaciel wielki rodzajowi ludzkiemu. A jest bardzo wierny.

Którym członkom w ludziach panuje.

Płucom, kościom małym, chrząstkom, wątrobie w przyrodzeniu męskiem i w niewieściem pokoleniu.

Jakie obyczaje w ludziach czyni.

Człowiek bywa sprawiedliwy, poczesny, prawdziwy, łaskawy, swobodny, wierny, pokorny, miłosierny, niesromieszliwy, przyjemny, każdemu miły, wysokiej myśli. Nabożny.

Dary i dostojności drugich.

Czci i dostojności w duchownych rzeczach dawa. Umiejętność w prawie, sprawiedliwe rozsądzenie.

Które niemoce z niej przychodzą.

Ślinogosz, kordjał, kurcz, odeście od pamięci.

Przyrodzenie planety.

Planeta jest niefortunny, mniejszy niźli inne planety. Przyrodzenia męskiego, gorący, suchy, ognisty, rodzajowi ludzkiemu przeciwny. Pan kolery, gniewu, łotrostwa, krwie wylewania, zwady i walk wszelkich przyczyna.

Którym członkom w ludziach panuje.

Uchu lewemu, żółci i żyłom.

Jakie obyczaje w ludziach czyni.

Człowiek bywa gniewliwy bardzo, nieludzki, niezgodny, pragnący zwady i śmierci ludzkiej, gwałtownik, niesromieszliwy, drapieżny, waleczny, śmiały, z jednej sekty do drugiej łatwo przechodzący.

Dary i dostojności drugich.

Okrutność, hetmaństwa na wojnach, barwierstwo, kowalstwo i inne rzemiosła albo roboty, które przez ogień robią.

Które niemoce z niej przychodzą.

Niemocom z kolery przychodzącym, które rychło zabijają, panuje Mars. Daje febrę trzeciego dnia, gorączkę, biegunkę, ranę wielką, płodu niedonoszenie.

Przyrodzenie planety.

Między planetami jest jako pan. Bo w światłości i w mocy nad inne jest mocniejszy. Przyrodzenia jest ciepłego i suchego ale miernie, nie tak jako Mars szkodliwie. Nad ludźmi, królmi, nad lwy, nad orły, nad sokoły panuje.

Którym członkom w ludziach panuje.

Ma w mocy oko prawe, serce, mózg, w kościach bok prawy.

Jakie obyczaje w ludziach czyni.

Ludzie takowi są wysokich myśli, dowcipni, opatrzni, cudowni, uczciwi i wysokiej czci i stanu wysokiego, ustawiczne zadanie mają.

Dary i dostojności drugich.

Dawa cesarstwa, królestwa, księstwa, województwa, starostwa, urzędy, i inne państwa znamienicie przełożone, tak w mieściech, na zamkach, we wsiach, rządzenie dobra pospolitego, które bywa za łaską i za miłosierdziem.

Które niemoce z niej przychodzą.

Bolączce, zamierzknieniu oczu, kurczowi, kordjace, częstemu omdlewaniu, reumatyzmowi, obrażeniu ust, Słońce panuje.

Przyrodzenie planety.

Jest planeta niefortunny, ale mniej niźli Jowisz. Płci niewieściej, jest przyrodzenia zimnego a wilgotnego. Panuje nad rzeczami rozkosznemi i wesołemi. Wszytki panie i panny, które się rade chędogo noszą, ich ubiór wszytek w swej mocy ma i ich strojom nadolnym panuje.

Którym członkom w ludziach panuje.

Macicy panuje, piersiom u panien, gardłu, wonieniu, pacierzom, temu wszytkiemu panuje.

Jakie obyczaje w ludziach czyni.

Człowiek niewielki bywa, a wszakże swym zamierzeniom podoła. Rozkoszny a towarzystwo miłujący, miłosierny, na panny rad patrzy, a jeśli się panna urodzi pod tą planetą, tedy (acz nic, ale aby wejrzeniem) miłuje rada. Ci ludzie tańcują i każdy z nich rad miłuje.

Dary i dostojności drugich.

Cokolwiek z wielką dowcipnością bywa sprawiane, to wszytko Wenusce jest poddano. Jako jest umiejętność haftowania kosztownych rzeczy i misternego wyszywania kobierców, albo namiotów. Miłowanie, śpiewanie i na wszelkich przyprawach granie, lutnie, gęśli, organ.

Które niemoce z niej przychodzą.

Ciężkości skroni, macicy, boleści w miejscach skrytych, zimności w żołądku, strzykaniu koło serca, oziębieniu wątroby Wenus panuje.

Przyrodzenie planety.

Jest przyrodzenia przemiennego, według jako się ku któremu planecie przytoczy. Jestli ku dobremu, tedy dobrze z nim, a ze złym zły. Jest rozmaity a tłukący się po niebie.

Którym członkom w ludziach panuje.

Językowi, fantazji, pamięci, żółci i rękom.

Jakie obyczaje w ludziach czyni.

Człowiek bywa mądry, dowcipny, wymowny, wielkiej chytrości, uporny nieskrzętnie, w rzeczach sprawca dobry.

Dary i dostojności drugich.

Człowiek bywa nauczony w gwiezdarskiej nauce, muzyce, w działaniu liczby, w rozmierzaniu rzeczy trudnych, w naukach mistrzowskich, w filozofji, w kupiectwie, w wykładaniu języków, w rzeczach chytrych.

Które niemoce z niej przychodzą.

Stracenie rozumu, od pamięci odeście, niemoc św. Walantego, dychawica, wszytki smutki i szeplenienie od Merkurjusza przychodzi.

Przyrodzenie planety.

Jest zimnego i wilgotnego przyrodzenia. Wszytkich planet przyrodzenie ku sobie przyjmuje, a tu na ten świat swą mocą szafuje a spuszcza. Wodom wielkim i rzekom panuje.

Którym członkom w ludziach panuje.

Mózgowi, głowie, lewemu oku, żołądkowi, smakowi i brzuchowi.

Jakie obyczaje w ludziach czyni.

Człowiek bywa myślący wiele, i tu i tam się błąkający, bojaźliwy, nieśmiały, szemrzący (mówiący cicho), nowe rzeczy roznoszący a podczas tego mataczący (intrygant. Przyp. Red.).

Dary i dostojności drugich.

Komornikiem bywa, niewolnym człowiekiem, pielgrzymem, żeglarzem, rybitwem albo kuśnierzem, albo tym, co pieniądze kuje: to jest mincerzem.

Które niemoce z niej przychodzą.

Sapanie, szlak to jest powietrza zabicie, kolka, zamulenie w żyłach, biegunka czerwona, paniom rzecz przyrodzona przychodzi.

Rok Saturna.

Personifikacja Saturna.
Fragment średniowiecznego drzeworytu.

Planetą panującym w r. 1930 jest *Saturn*. Dawne obserwacje charakteryzują *lata Saturna jako naogół zimne i mokre*, a „lubo ziemia czasem pragnie dżdżu, jednak czas bywa zawsze wilgotny". Wprawdzie mogą się zdarzyć miejscami suche okresy, ale naogół przeważa deszcz w roku, stąd horoskopy urodzajów niezbyt pomyślne.

Wiosna w roku Saturna bywa z początku sucha i do maja bardzo zimna. Początek kwietnia przynosi kilka dni ciepłych, ale wnet po nich nastają znowu dłuższe chłody. Dni majowe bywają przyjemne, noce zaś dokuczliwie zimne. Naogół maj bywa suchy, ale ze szkodliwym szronem, dlatego trawy i kwiaty nie rychło się ukazują.

Lato bywa zimne i deszczowe, bez deszczu trafia się niewiele dni, co nie znaczy dobrych urodzajów. Tylko połowa lipca jest ciepła i pogodna, z czego należy korzystać, bo miesiąc ten nosi burze i srogie miejscowe opady.

Jesień jest bardzo wilgotna i chłodna i wcześnie mroźna, poczem znowu nastaje pluta i wiatry. Około połowy października są wielkie mrozy, zaś listopad bywa ciepły, ale wilgotny.

Zima zaczyna się obfitemi deszczami, wnet jednak nastają śniegi i mrozy, wytrzymujące do wiosny. Dlatego trzeba wcześnie przysposobić zapasy paszy dla bydła, a także zaopatrzyć się w dostateczny opał.

Urodzaje na rok Saturna zapowiadają się wedle dawnych spostrzeżeń jak następuje:

Ponieważ wiosna bywa zimna i przed czerwcem trudno się spodziewać statecznego ciepła, zaczem *z jarzynną siejbą* nie spieszyć się, zwłaszcza z *jęczmiony*. *Groch* i inne *płonkowate* ziarno siać na niezbyt tłustej ziemi, bo zbytnia wilgoć zaszkodziłaby. *Jęczmień* późny będzie bujny i dobry. *Lny* i *konopie* mierne. *Kapusty* i wszystkie *rozsady* soczyste i wielkie, ale prędko się psują, także *rzepy* i inne *podziemne owoce*. *Siana* będzie w miarę, z którem prędko z łąk umykać w lipcu. *Potraw* także dobry będzie. W teraźniejszy i przyszły rok szanować *słomy* i *siana*, albowiem mało się *jęczmienia, owsa* i *siana urodzi*, a następny rok będzie bardzo suchy (rok Jowisza). *Ozimina* tegoroczna licha bardzo, ażeby nie było jeszcze mniej, nie uchybiać pogody, której dość mało będzie. Na jesień trzeba oziminę siać wcześnie, bo lubo będą częste deszcze, ale że zimne, ozimina się nie rychło rozkrzewi. Ogrody tego roku obfitować będą w *owoce*, szczególnie *w gruszki* i *śliwki*, ale wszystkie prędko psuć się będą dla wilgoci wielkiej. *Chmielu* będzie mało. *Wino*

Wstępowanie i zstępowanie Saturna.
(Wedle Demonologji, z Britisch Muzeum, XIV w.).

złe i mało go będzie, wcześnie je zbierać, a latorośle nie prędzej chować chyba w początku grudnia. *Robactwo* będzie bardzo szkodliwe w zbożu. *Wężów* i *żab* tego roku mnóstwo będzie i *kretów*, a w zimie dość *myszy* psujących zboże, które ponachodzą domy. *Wołki* większą częścią wyginą. *Ryb* się połowi w miarę, szczególnie na jesień, lecz *łososiów* i *pstrągów* w tym roku będzie mało.

Choroby pod znakiem Saturna zwykły panować: febry zimne, czerwonka, katary, trąd, paraliże, suchoty, żółtaczka, reumatyzmy, kaszel, złe gardła albo ślinogorze.

Co do *wpływu na człowieka*, tezy astrologiczne przypisują Saturnowi, że w szczególności „sprawuje rząd nad staremi, rolnikami, kopiącemi kruszce, żydami i zatopionemi w myślach swoich".

Prognostyki meteorologiczne.

Pierwsze „Kalendarze krakowskie", które jak wiadomo były pierwowzorem dzisiejszych wydawnictw kalendarzowych na całym świecie, zyskały sobie rozgłos i wziętość w kraju, a następnie zagranicą głównie przez to, że oprócz właściwego calendarium zamieszczały różne *przepowiednie meteorologiczne* oraz przepowiednie dotyczące losu ludzi, miast i państw.

Przepowiednie meteorologiczne opierały się *na biegu planet* i zestawiano je na każdy miesiąc i na każdy dzień miesiąca, układano je zaś tak ostrożnie, aby się zawsze i wszędzie spełniły, tj. aby wróżbita nie ośmieszył się; stąd też zrodziła się ich popularność i zaufanie do nich. Np. „Prognostyki na r. 1796, które w sobie zawierają różne ciekawości", stawiają na ów rok ogólną nast. przepowiednię (cytujemy w pisowni współczesnej):

Szczęśliwy rok ma się zdarzyć,
Kto potrafi gospodarzyć.
Owies, groch, jęczmień, pszenica i żyto
Żyzność przyniosą i plenność obfitą.

„Wynalazki prognostyków, okazujące wyobrażenia zdarzeń fizycznych, moralnych i politycznych na rok przybyszowy", stawiają *na Nowy Rok* następującą wróżbę:

Chceszli wiedzieć jaki będzie
Nowy Rok? Odpowiem, że wszędzie
Pomyślny będzie.

Prognozy meteorologiczne *na pory roku* opiewały w „Prognostykach":

Wiosna.

Śniegi dość długo leżące, przecież znikną. Miejscami wylewy zbytecznie wezbranych rzek. Rozwijają się pączki, susza potrzebuje deszczu.

Lato.

Upały przeplatane są odwilżą. Rolnik cieszy się, wielkie żniw nadzieje. Zrywają się stronami srogie wichry i przerażają świat grzmotami.

Jesień.

Rychłe niepogody przykrość sprawują. Świat uspokaja się po długich sporach. Szczęśliwość błyska znaczna, ale tylko dla niektórych narodów.

Kalendarz kamienny Azteków.

Zima.

Początek zimy rozmaity, ale środek wielkie mrozy z niemałemi obiecuje śniegami. Dla podróżnych wielka nadzieja. Spokojność pożądana. Gospodarzu w lubym domku słodkich twego szczęścia kosztuj momentów. Poustawały wszelkie burze, jedna tylko zalęknione umysły przeraża.

Pomnij byś twarde znosił przygody,
Spokojność miłe gotuje nagrody.

Znaki pogody wedle starych spostrzeżeń.

Przodkowie nasi, zwłaszcza rolnicy, żyjący od pokoleń w ścisłym związku z przyrodą, od której zależał ich byt, posiadali bogaty zasób obserwacyj, na podstawie których wysnuwali przepowiednie dotyczące zmiany pogody. Niejedna z takich obserwacyj przetrwała do dzisiaj i nieraz bywa p o d s t a w ą t r a f n e j p r o g n o z y, stawianej przez naszych wieśniaków i górali. W tej tradycyjnej meteorologji jest niewątpliwie wiele „spostrzeżeń" błędnych i nie ujawniających żadnego związku między przyczyną a skutkiem, ale poza tem nie jedna dawna obserwacja, która okazuje się trafną, zasługiwałaby na zbadanie.

Niektóre z tych osobliwszych „znaków" pogody i niepogody, wedle zapisków w książkach gospodarskich z połowy XVIII i początku XIX wieku przytaczamy poniżej (we współczesnej pisowni).

Znaki pogody obserwowane na ziemi i niebie wedle stuletniej praktyki.

J a k p o z n a ć p o g o d ę z e S ł o ń c a. Jeżeli czerwone niebo przed zachodem Słońca, noc piękna i pogodna będzie.

Jeżeli rzadkie obłoki na wschód Słońca rano się rozstępują, piękna i nieomylna pogoda na ten dzień i później się znaczy.

Jeśli się podczas deszczu ukaże tęcza na zachodzie Słońca, znak pewny, że się prędko niepogoda w pogodę obróci, ale jeżeli tęcza na wschód jest Słońca, to nierychło deszcz ustanie.

Z cyklu żywiołów: Ogień.
(Miedzioryt Filipa Galle, r. 1537—1612, Antwerpja).

Z n a k i p o g o d y z M i e s i ą c a albo K s i ę ż y c a. Miej pilny wzgląd na Miesiąc, który nowo nastał, trzeciego i czwartego dnia. Także po pełni, od pierwszej i ostatniej kwadry, trzeci i czwarty dzień pilno uważaj. Jeżeli bowiem pod te czasy pięknie i jasno świeci, nie mając około albo przy sobie żadnej chmurki, będziesz miał nieomylną pogodę. Jeżeli ma białe i cienkie chmurne koło równe i wszędzie jednakie, a że się nie rwie, ale razem zginie, znaczy, że ten czas bez wichru i niepogody zejdzie.

Z n a k i p o g o d y p o p t a k a c h. Kiedy krukowie zwykli się do kupy zlatywać, jakoby do igrzyska, pierwej trochę po powietrzu latając, potem trochę w r z e s z c z ą c, znak pogody.

Jeżeli puhacz śpiewa z wieczora, suchy czas niechybnie będzie.

Leśne gołębie gruchając, pogodę znaczą, także wrony kupą latające, komary i drobne muchy w kupie z wieczora, nakształt r o j ą c y c h się pszczół, o pogodzie znak nieomylnie pewny podają.

Znaki deszczu na Słońcu.

Jeżeli p r o m i e n i e słoneczne świecą przez obłoki czerwone i czarno-brunatne, deszcz jest pewny.

Jeżeli Słońce, kiedy wschodzi albo zachodzi, zda się blade, ponure albo poczerniałe, deszcz tęgi potem bywa.

Jeśli blade koło albo czerwone powstanie około, albo niedaleko Słońca, pewne wiatry albo deszcz, a czasem nawet oboje razem przypadają wkrótce.

Znaki deszczu po Miesiącu.

Deszcz pewny i burza, jeśli Miesiąc po nowiu albo pełni, po pierwszej i ostatniej kwadrze, blado-czarnawo się pokaże, uważać jednak to wszystko potrzeba, co się niżej o pogodzie powiedziało.

Jeśli koło, które około Miesiąca bywa, jest z rozmaitych farb nakształt tęczy, albo że przydłużej około Miesiąca trwa, odmiana pogody będzie i srogi deszcz z wiatrem.

Wiele kół około Miesiąca, jedno po drugiem następujące, a że się odmieniają w czarne albo brunatne obłoki, strzeż się długiego deszczu.

Znaki deszczu z górnego powietrza.

Gdy widać wodnistej barwy albo czerwonawej ciemno-zielonawe obłoki, rozwlekłe nakształt wełny, od wschodu albo od zachodu pochodzące, drugiego albo trzeciego dnia deszcze nastaną. Po-

Z cyklu żywiołów: Woda.
(Miedzioryt Filipa Galle).

spolicie też obłoki od zachodu słońca powstające szare, deszcze trwające przywodzą. Toż znaczą czerwonawe i bladawe obłoki, które ze wszech stron kupami się zbiegają po niebie.

Cichy wiatr, który się po stronach tam i sam kręci, a najbardziej od zachodu, jest pewnym posłem deszczu.

Gdy wiele grzmotów na początku wiosny, lata i jesieni, wichrowate niepogody z gwałtownemi wiatrami następować zwykły bez omylenia. A to tem większe i dłuższe niepogody, im częściej i bardziej w czarnych obłokach błyskania się jawią i grzmoty.

Jeśli się po godzinie tęcza na powietrzu ukaże z czarnemi obłokami, przez kilka dni potem deszcz trwać często lubi.

Z cyklu żywiołów: Ziemia.
(Miedzioryt Filipa Galle).

Długo trwający zachodni wiatr, pospolicie deszczem się kończy, a im tęższy ten wiatr bywa, tem większy i dłuższy deszcz, nie rzadko ulewę ciężką przynosi.

Znaki deszczu po wodzie.

Jeżeli rosa nie upadnie, a zwłaszcza kiedy wiatru niemasz, w nocy na ziemi, podczas pełni, następuje potem deszcz, choćby nawet niedługi.

Jeśli ciepły deszcz w ziemię wsiąknie bez wiatru, zazwyczaj nagle mokry czas potem nastąpi.

Znaki deszczu z tych rzeczy, które się na ziemi znajdują.

Kiedy dzwony nadzwyczaj daleko albo zegar słychać, deszcz znaczą, także kiedy się struny na instrumentach wszelakich rwią albo targają się, bez widocznej przyczyny.

Ptacy, którzy się na skałach albo na drzewach mnożą, gdy swoje miejsca opuszczają, a w pole wylatują kupą, deszcz znaczą. — Także ptacy, które się na wodach, na mokrych miejscach, na jeziorach lęgną, gdy się często nurzają, znaczy się, że się deszcze pojawią.

Kiedy kurowie często pieją zaraz po zachodzie Słońca, albo na początku nocy, deszcz oznajmują, że wnet będzie.

Także kiedy się kury w piasku trzepoczą, albo w ziemi.

Albo wrony, gdy kupami wysoko latają wrzeszcząc.

Toż znaczą jaskółki, gdy nad wodą latające, piersiami i skrzydłami w wodę uderzające i tam i sam się przelatują, długi deszcz potem bywa.

Z cyklu żywiołów: Powietrze.
(Miedzioryt Filipa Galle).

Pchły i muchy, gdy nadzwyczaj bardzo kąsają i są srodze dokuczające, deszcz też znaczą.

Wiatry, tak wprzód nim przypadną, poznać możesz.

Gdy się błyska rano albo w wieczór, a niemasz na ten czas grzmotu albo obłoków na niebie, któreby deszcz wieściły, grozi gwałtownemi wiatry.

Wiatr południowy jest zwyczajny podczas porównania dnia z nocą.

Zachodowy wiatr zwykł nastawać natenczas, gdy Słońce w Wagę, znak niebieski wchodzi, co snadnie łatwo wyobserwować można.

Od wschodu Słońca wiatry, które każdego roku bywają, zwykły nastawać nieomylnie dnia 27 sierpnia, ziemi bardzo pożyteczne i przyjemne.

Humor i satyra.

Niezawodne prognostyki w ludzkich rzeczach
czyli najoczywistszy związek między przyczyną a skutkiem.

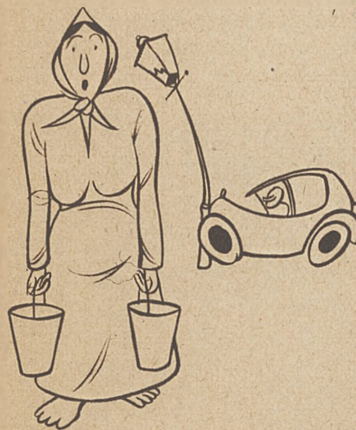
Jeśli się szkło tłucze, pieniądze przyjdą do domu.

Jeśli pies wyje do Księżyca, napewno cię coś złego spotka.

Jeśli szef wstanie lewą nogą, napewno w biurze „zrobi piekło".

Gdy baba z pustemi wiadrami przejdzie drogę, oczywisty wypadek w drodze.

Jeśli się nóż wbije w podłogę, gość zjawi się niechybnie.

Jeśli stara baba myśliwemu przejdzie drogę, niema poco iść na polowanie.

Schematyzm Państwa Polskiego.

Polski Sejm.

Jeden z najpiękniejszych i najpokaźniejszych drzeworytów polskich, z początku XVI w., mieszczący się w Statutach Królestwa Polskiego, wydanych przez Jana Łaskiego w Krakowie w r. 1506. (Według pergaminowego egzemplarza Bibl. Dzieduszyckich we Lwowie). Drzeworyt przedstawia króla Aleksandra, któremu kanclerz Jan Łaski wręcza uchwalone już przez Sejm statuty. Około króla u góry siedzą senatorowie, u dołu stoją posłowie. Naokoło rysunku herby ziem.

Prezydent Rzeczypospolitej.

Ignacy Mościcki, wybrany dnia 1 czerwca 1926 r.

Poprzedni Prezydenci:

Gabrjel Narutowicz, wybrany dnia 9 grudnia 1922, † 16 grudnia 1922 r.

Stanisław Wojciechowski, wybrany dnia 20 grudnia 1922 r., ustąpił dnia 14 maja 1926 r.

Pierwszy Zwierzchnik Państwa:

Józef Piłsudski. Po przejęciu władzy od Rady Regencyjnej dnia 14 listopada 1918 r., zatwierdzony

Aleksander Prystor
Min. pracy i op. społ.

Dr. Kazimierz Świtalski
Prezes Rady Ministrów.

Ignacy Matuszewski
Kierownik Min. skarbu.

przez Sejm dnia 20 lutego 1919 jako Naczelnik Państwa — do dnia 9 grudnia 1922 r.

Dotychczasowe gabinety.

1) Za czasów okupacji:

8 XII 1917 — 13 II 1918 *Kucharzewskiego* Jana.

27 II 1918 — 4 IV 1918 *Ponikowskiego* Antoniego.

4 IV 1918 — 5 X 1918 *Steczkowskiego* Jana Kantego.

23 X 1918 — 4 XI 1918 *Świerzyńskiego* Józefa (pierwszy gabinet bez aprobaty okupantów).

4 XI 1918 — 14 XI 1918 *Wróblewskiego* Władysława (tymczasowy gabinet urzędniczy kierowników ministerstw).

2) W Rzeczypospolitej:

17 XI 1918 — 16 I 1919 *Moraczewskiego* Jędrzeja.

16 I 1919 — 9 XII 1919 *Paderewskiego* Ignacego Jana.

13 XII 1919 — 8 VI 1920 *Skulskiego* Leopolda.

24 VI 1920 — 24 VII 1920 *Grabskiego* Władysława.

24 VII 1920 — 13 IX 1921 *Witosa* Wincentego.

19 IX 1921 — 5 III 1922 *Ponikowskiego* Antoniego.

10 III 1922 — 5 VI 1922 *Ponikowskiego* Antoniego (II).

28 VI 1922 — 30 VI 1922 *Śliwińskiego* Artura.

30 VII 1922 — 14 XII 1922 *Nowaka* Juljana.

17 XII 1922 — 26 V 1923 gen. *Sikorskiego* Władysława.

28 V 1923 — 15 XII 1923 *Witosa* Wincentego (II).

20 XII 1923 — 13 XI 1925 *Grabskiego* Władysława (II).

20 XI 1925 — 5 V 1926 *Skrzyńskiego* Aleksandra.

10 V 1926 — 14 V 1926 *Witosa* Wincentego (III).

15 V 1926 — 4 VI 1926 *Bartla* Kazimierza.

8 VI 1926 — 24 IX 1926 *Bartla* Kazimierza (II).

27 IX 1926 — 30 IX 1926 *Bartla Kazimierza* (III).

1 X 1926 — 27 VI 1928 *Piłsudskiego* Józefa.

27 VI 1928 — 13 IV 1929 *Bartla* Kazimierza (IV).

14 IV 1929 — *Świtalskiego* Kazimierza.

II. Sejm zwyczajny.

Obecny Sejm jest trzecim z rzędu Sejmem Rzeczypospolitej Polskiej, a drugim Sejmem zwyczajnym.

I. Sejm ustawodawczy: data wyborów 26 I 1919, pierwsze posiedzenie 10 II 1919, data rozwiązania 27 XI 1922. Sejm rozwiązany został na mocy własnej uchwały.

I Sejm zwyczajny: data wyborów 5 XI 1922, pierwsze posiedzenie 28 XI 1922, data rozwiązania 28 XI 1927.

II Sejm zwyczajny: data wyborów 4 III 1928, pierwsze posiedzenie 27 III 1928.

Prezydjum Sejmu.

Marszałek: Ignacy *Daszyński.*

Wicemarszałkowie: Seweryn *Czetwertyński,* Jan *Dąbski,* dr. Zygmunt *Marek,* Jan *Woźnicki,* dr. Włodzimierz *Zahajkiewicz.*

Sekretarze: Władysław *Fijałkowski,* Jakób *Karau,* dr. Dmytro *Ładyga,* dr. Mieczysław *Michałkiewicz,* Zygmunt *Piotrowski,* dr. Henryk *Rosmarin,* Michał *Róg,* Franciszek *Urbański.*

Stan liczbowy klubów sejmowych przy końcu sesji wiosennej w r. 1929:

	Posłów
Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem	122
Związek Parl. Polskich Socjalistów	53
Klub Parlamentarny „Wyzwolenie“	40
Klub Narodowy	37
Ukraińsko-Białoruski Klub Sejmowy	26
Klub Stronnictwa Chłopskiego	25
Klub Parl. Polsk. Str. Lud. „Piast“	21
Niemiecki Klub Parlamentarny	19
Klub Parl. Chrześcijańskiej Demokracji	15
Klub Parl. Narodowej Partji Robotniczej	14
Koło Żydowskie	13
P. P. S. (dawna Frakcja Rewolucyjna)	11
Kl. Ukraińskiej Socjal.-Radykal. Parl. Repr.	8
Komunistyczna Frakcja Poselska	7
Frakcja N. P. R. (Lewica)	5
Białoruski Klub Chłopsko-Robotniczy	5
Białoruski Klub Sejmowy	4
Klub Ukr. Włośc.-Robotn. Socjal. Zjednocz.	3
Związek Chłopski	3
Grupa Śląska Chrześc. Demokracji	3
„Sel.-Rob. Jedność“	3
Klub Frakcji Niemieckich Posłów Socjal.	2
Posłowie, którzy nie zgłosili przynależności klubowej	5

Pałac w Spale, letnia rezydencja Prezydenta Rzeczypospolitej.

II. Senat.

I Senat: data wyborów 12 XI 1922, pierwsze posiedzenie 28 XI 1922, data rozwiązania 28 XI 1927.

II Senat: data wyborów 11 III 1928, pierwsze posiedzenie 27 III 1928.

Prezydjum Senatu.

Marszałek: *Szymański* Juljan.

Wicemarszałkowie: *Gliwic* Hipolit, *Haluszczyński* Michał, *Posner* Stanisław.

Sekretarze: *Gołuchowski* Agenor, *Iżycki* Aleksander, dr. *Kamieniecki* Witold, dr. *Kopciński* Stefan, dr. *Schreiber* Dawid, *Wasiutyński* Bohdan.

Stan liczbowy klubów Senatu przy końcu sesji wiosennej w r. 1929:

Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem — senatorów 46.
Klub Ukraiński — 12.
Związek Parl. Polskich Socjalistów — 10.
Klub Narodowy — 9.
Polskie Stronnictwo Ludowe „Wyzwolenie" — 7.
Klub Chrześc. Demokracji — 5.
Koło żydowskie — 6.
Niemiecki Klub Parlamentarny — 5.
Klub Stronnictwa Chłopskiego — 3.
Narodowa Partja Robotnicza — 3.
Polskie Stronnictwo Ludowe „Piast" — 3.
Ukr. Włośc.-Robot. Soc. Zjedn. — 1.
Bez przynależności klubowej — 1.

Dekrety, rozporządzenia i ustawy sejmowe.

Rada Regencyjna wydała ogółem 33 dekrety.

Naczelnik Państwa wydał w okresie trzymiesięcznym, t. j. do czasu zebrania się Sejmu ustawodawczego (19. I. 1919) 182 dekrety.

Dekrety i rozporządzenia wydane na podstawie *specjalnych pełnomocnictw,* udzielonych przez Sejm, przedstawiają się następująco:

Rada Obrony Państwa w czasie od 14. VII. 1920 do 22. IX. 1920 wydała 58 rozporządzeń.

Prezydent Rzpltej na mocy pełnomocnictw w zakresie naprawy Skarbu Państwa w I okresie trwania pełnomocnictw (14. I. 1924—30. VI. 1924) wydał 66 rozporządzeń, w drugim okresie (po przedłużeniu pełnomocnictw do 30. XII. 1924) 70 rozporządzeń.

Rozporządzeń z mocą ustawy, wydanych przez Prezydenta Rzpltej *w czasie niefungowania Sejmu* (na mocy zmiany konstytucji z dn. 2. VIII. 1926) wydanych zostało w czasie od dn. 6. VIII. 1926 do 27. III. 1928 (t. j. do zebrania się II. Sejmu zwyczajnego) razem 485. Z tego przypada na r. 1926 — 41, r. 1927 — 225, na I. kwartał 1928 — 219.

Ogółem w okresie pierwszego dziesięciolecia Niepodległości Państwa (od 14. XI. 1918 do 11. XI. 1928) ogłoszonych zostało w „Dzienniku Praw Państwa Polskiego" oraz w zastępującym później tę publikację „Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej" blisko 1100 ustaw i przeszło 900 zastępujących ustawy dekretów Naczelnika Państwa i Prezydentów Rzpltej. Zbiór tych publikacyj liczy 9.052 pozycyj i prawie 20.000 stron druku.

Sejm ustawodawczy wydał 603 ustaw i uchwał z mocą ustawy (t. j. w r. 1919 — 126, r. 1920 — 178, r. 1921 — 127, r. 1922 — 172), odbył ogółem 342 posiedzenia, t. j. w r. 1919 — 106, r. 1920 — 93, r. 1921 — 76, r. 1922 — 67. Na 10 posiedzeń przypadało 18 załatwionych ustaw.

I-szy Sejm zwyczajny wydał 463 ustawy i uchwały z mocą ustawy (t. j. w r. 1923 — 121, r. 1924 — 134, r. 1925 — 117, r. 1926 — 62, r. 1927 — 29), odbył 340 posiedzeń (Senat 157), t. j. w r. 1922 — 5, r. 1923 — 85, r. 1924 — 83, r. 1925 — 92, r. 1926 — 45, w r. 1927 — 30. Na 10 posiedzeń sejmowych przypadało przeciętnie 14 załatwionych ustaw lub uchwał.

I. Sejm Śląski.

Wybory do pierwszego sejmu śląskiego odbyły się dn. *24 IX 1922.* Sejm zwołany dekretem Naczelnika Państwa z dn. 3 X 1922 odbył *pierwsze posiedzenie dn. 10 X 1922.* — Otwarcia dokonał w imieniu Naczelnika Państwa ówczesny premjer dr. Juljusz Nowak, przewodniczyła ze starszeństwa posłanka Janina *Omańkowska.* Dn. 13 X 1922 marszałkiem sejmu wybrany został pos. Konst. *Wolny.*

Rozwiązanie sejmu na mocy dekretu Prezydenta Rzpltej nastąpiło *dn. 12 II 1929.*

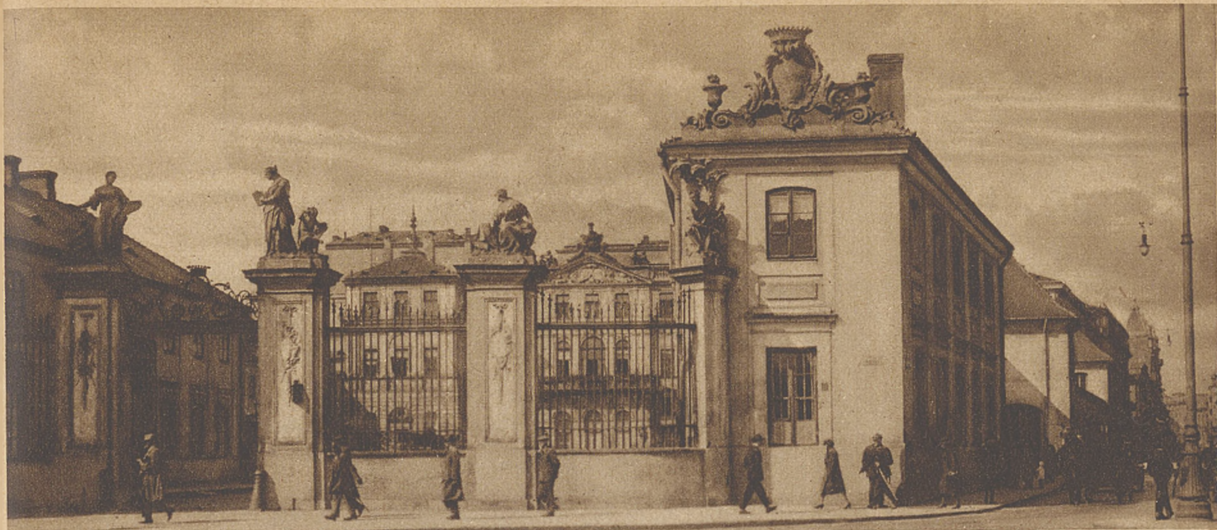
Pierwszy Sejm śląski liczył *48 posłów* (w tem 14 Niemców) i był *sejmem konstytucyjnym,* mającym za zadanie uchwalenie ustawy o *śląskim ustroju wewnętrznym.* Sejm tej ustawy *nie uchwalił.*

W czasie swego trwania Sejm odbył 187 plenarnych posiedzeń i uchwalił 313 ustaw, m. in. dn. 28 XI 1922 r. uchwalił wprowadzenie w województwie śląskiem waluty polskiej, a dn. 14 VI 1923 zaprowadzenie na G. Śląsku powszechnej służby wojskowej, od której Śląsk był na 8 lat uwolniony przez Sejm i Rząd Rzpltej.

Nowy gmach województwa i sejmu śląskiego w Katowicach.

Wybory do drugiego Sejmu śląskiego odbędą się *na podstawie nowej ordynacji wyborczej* dla Śląska, *którą ma uchwalić Sejm Rzeczypospolitej.*

Gmach Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Warszawie.
Dawny pałac Brühla.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej: Kancelarja cywilna, zamek, tel. 136-34. Dni przyjęć: poniedziałki, środy i piątki, w godzinach 11½—2 w południe.
Prezydjum Rady min.: Pałac Namiestnikowski, Krakowskie Przedmieście 46/48, tel. 310—310-11.
Ministerstwo spraw zagranicznych: Wierzbowa 1, tel. 413-50, 413-57, 414-50, 414-56.
Ministerstwo spraw wewnętrznych: Nowy Świat 69, tel. 62-50.
Ministerstwo skarbu: Rymarska 3/5, tel. Centrala Min. skarbu 314-36, 314-37, 318-30, 318-31.
Ministerstwo spraw wojsk.: Nowowiejska 5, tel. 272-51.
Ministerstwo sprawiedliwości: Długa 7, tel. 28-67.
Ministerstwo wyznań rel. i ośw. publ.: Bagatela 12, tel. 78-39.
Ministerstwo rolnictwa i D. P.: Pałac Prymasowski, Senatorska 15, tel. 39-01.
Ministerstwo reform rolnych: Pl. Dąbrowskiego 5, tel. 60-95.
Ministerstwo komunikacji: Nowy Świat 14, tel. 2-60 do 2-63, 2-70—2-73.
Ministerstwo poczt i telegraf.: Pl. Napoleona 8, tel. 313, 40—312-46.
Ministerstwo robót publ.: Kredytowa 9, tel. 314-12 do 314-17.
Ministerstwo przemysłu i handlu: Elektoralna 2, tel. Centrala Min. przem. i handlu. 312-45—312-49, 412-60—412-64.
Ministerstwo pracy i O. S.: Pl. Dąbrowskiego 1, tel. 316-34.
Najwyższa Izba kontroli państwa: Żórawia 44, tel. 505-50 do 505-75, 505-77.
Generalna dyrekcja służby zdrowia: Nowowiejska 39, tel. 43-30.
Generalna dyrekcja monopolu tytoniowego: Nowy Świat 4, tel. 77-51.
Generalna dyrekcja loterji państwowej: Nowy Świat 70, tel. 45-71.
Główna komenda policji państwowej: Nowy Świat 67, tel. 86-27, 76-26.
Główny urząd likwidacyjny: Foksal 3, tel. 35-14, 35-38.
Główny urząd statystyczny: Al. Jerozolimska 32, tel. 316-35, 55-85.
Główny zarząd drukarń państwowych: Miodowa 22, tel. 67-86.
Główny urząd ziemski: Ujazdowska 7, tel. 75-55.
Główny urząd probierczy: Złota 22, tel. 69-28.
Monitor Polski: Miodowa 22, tel. 4405.
Polski Bank: Bielańska 10/12, tel. 83-81, 37-37.
Prokuratorja generalna Rzpltej: Leszno 5, tel. 101-15 do 101-17.
Urząd emigracyjny: Królewska 23, tel. 317-15.
Urząd patentowy: Elektoralna 2, tel. 110-16.
Sejm i Senat: Wiejska 4/8.

Władze rządowe polskie w Gdańsku.

Generalny komisarz Rzpltej Polskiej: dr. Henryk **Strassburger.**
Generalny komisarjat: Neugarten 27, tel. 210-51.
Mieszkanie generalnego komisarza: Gralhatstr. 2, tel. 239-79.

Oddziały Gen. Komisarjatu:

Biuro paszportowe: Neugarten 27 (tel. przez centralę).
Dział spr. wojsk.: Neugarten 27 (tel. przez centralę).
Zastępstwo Gen. Prokuratorji: Neugarten 27 (tel. przez centralę).
Urząd marynarki handl.: Neugarten 27 (tel. przez centralę).
Urząd handlu zagr.: Neugarten 27 (tel. przez centralę).
Oddział adm. majątku państw.: Neugarten 27 (tel. przez centralę).
Oddział dla spraw administracyjnych: Munitionshof („Wisłoujście").
Polska Kasa Rządowa: Reitbahnstr. 4, tel. 267-73, 267-74, 267-75, 267-85.
Nacz. insp. ceł na obszar w. m.: Neugarten 27 (tel. przez centralę).
Dyrekcja kolei państw.: Olivaertor 2/4, tel. 286-45.
Polska Dyrekcja Poczt i Telegr.: Hevelius str. 1/2.

Oddział Banku Polskiego w Gdyni.
Nowy gmach, oddany do użytku w jesieni r. 1929.

Urzędy wojewódzkie.

M. stoł. Warszawa: Komisarjat rządu — Senatorska 16, wojewoda grodzki: *Jaroszewicz* Władysław.

Województwo warszawskie: urząd wojewódzki — Warszawa (Al. Ujazdowska 5), powiatów 23.
Wojewoda: *Twardo* Stanisław.

Województwo białostockie: urząd wojewódzki — Białystok, powiatów 14.
Wojewoda: *Kirst* Karol.

Województwo kieleckie: urząd wojewódzki — Kielce, powiatów 18.
Wojewoda: *Korsak* Władysław.

Województwo krakowskie: urząd wojewódzki — Kraków, powiatów 22.
Wojewoda: *Kwaśniewski* Mikołaj.

Województwo lubelskie: urząd wojewódzki — Lublin, powiatów 20.
Wojewoda: *Remiszewski* Antoni.

Województwo lwowskie: urząd wojewódzki — Lwów, powiatów 28.
Wojewoda: *Gołuchowski* Michał.

Województwo łódzkie: urząd wojewódzki — Łódź, powiatów 14.
Wojewoda: *Jaszczołt* Władysław.

Województwo nowogrodzkie: urząd wojewódzki — Nowogródek, powiatów 7.
Wojewoda: *Beczkowicz* Zygmunt.

Województwo poleskie: urząd wojewódzki — Brześć n. B., powiatów 10.
Wojewoda: *Krahelski* Jan.

Województwo pomorskie: urząd wojewódzki — Toruń, powiatów 17.
Wojewoda: *Lamot* Wiktor.

Województwo poznańskie: urząd wojewódzki — Poznań, powiatów 34.
Wojewoda: *Raczyński* Roger.

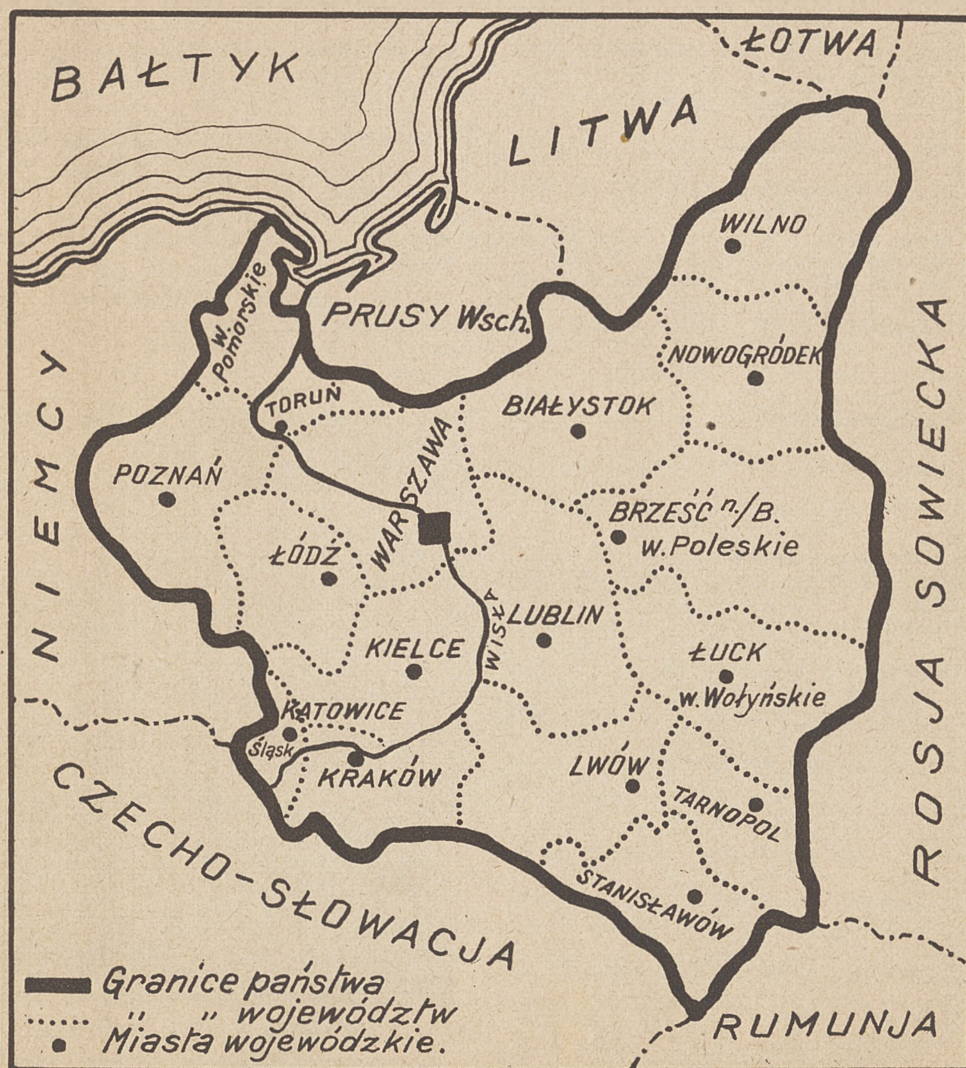
Województwo stanisławowskie: urząd wojewódzki — Stanisławów, powiatów 16.
Wojewoda: *Nakoniecznikow-Klukowski* Bronisław.

Województwo śląskie: urząd wojewódzki — Katowice, powiatów 8.
Wojewoda: *Grażyński* Michał.

Województwo tarnopolskie: urząd wojewódzki — Tarnopol, powiatów 17.
Wojewoda: *Moszyński* Kazimierz.

Województwo wileńskie: urząd wojewódzki — Wilno, powiatów 9.
Wojewoda: *Raczkiewicz* Władysław.

Województwo wołyńskie: urząd wojewódzki — Łuck, powiatów 10.
Wojewoda: *Józewski* Henryk.

Rezydencja Prezydenta Rzeczypospolitej na Wawelu.
Część zamku z loggją, odnowiona, mieszcząca na II p. salony reprezentacyjne p. Prezydenta, a na I p. pod loggją pokoje mieszkalne p. Prezydenta.

OKRĘGOWE IZBY KONTROLI.

Brześć n/B. (Białostocka 44) — prezes: Józef *Minkowski.*
Katowice (gmach województwa) — prezes: dr. Andrzej *Bajda.*
Kielce (Kolejowa 54) — prezes: Henryk *Kondratowicz.*
Kraków (Krowoderska 5) — prezes: dr. Włodzimierz *Krauss.*
Lwów (Romanowicza 11 a) — prezes: Henryk *Dobrowolski.*
Poznań (Al. Marcinkowskiego 53) — prezes: Mikołaj *Zawadzki.*
Warszawa (Złota 22) — prezes: Bolesław *Sylwestrowicz.*
Wilno (Wielka Pohulanka) — prezes: Jan *Pietraszewski.*

IZBY SKARBOWE.

Białystok	—	prezes	August *Franc.*
Brześć n/B.	—	„	Wiktor *Mańkowski.*
Grudziądz	—	„	Michał *Brzecki.*
Kielce	—	„	Józef *Kościelski.*
Kraków	—	„	Dr. Józef *Greger.*
Lublin	—	„	Wiktor *Grażewicz*
Lwów	—	„	Dr. Tadeusz *Polak.*
Łódź	—	„	Leon *Towarnicki.*
Łuck	—	„	Wacław *Dziewota.*
Poznań	—	„	Mieczysław *Naruszewicz.*
Warszawa	—	„	Karol *Góra* (Izba skarb. grodzka).
Warszawa	—	„	Dr. Edward *Tomkiewicz* (Izba skarb. okręgowa).
Wilno	—	„	Edward *Ratyński.*

WYDZIAŁ SKARBOWY.

Katowice — naczelnik Antoni *Kankofer*

DYREKCJE KOLEJOWE.

Gdańska: — dyrektor: Tadeusz *Czarnowski.* wicedyrektor: Stanisław *Okołowicz.*
Katowicka — dyrektor: inż. Bogumił *Dobrzycki,* wicedyrektor: inż. Mieczysław *Niebieszczański.*
Krakowska — dyrektor: inż. Mieczysław *Gronowski,* wicedyrektor: inż. Ferdynand *Gisman.*
Lwowska — dyr.: inż. Paweł *Prachtel-Morawiański,* wicedyrektor: Zygmunt *Swatoń.*
Poznańska — dyrektor: inż. Stanisław *Ruciński,* wicedyrektor: inż. Witold *Wyszyński.*
Radomska — dyrektor: inż. Seweryn *Andrzejewski,* wicedyrektor: inż. Aureli *Rybicki.*
Stanisławowska — dyrektor: inż. Stefan *Wiktor,* wicedyrektor: dr. Jakób *Grauer.*
Warszawska — dyrektor: inż. Witold *Bieniecki,* wicedyrektor: inż. Edward *Ziętkiewicz.*
Wileńska — dyrektor: inż. Juljan *Staszewski,* wicedyrektor: inż. Stanisław *Łaguna.*

DYREKCJE POCZT I TELEGRAFÓW.

Bydgoska	—	prezes	Sylwester *Maciejewski.*
Katowicka	—	„	Leonard *Kuntze.*
Krakowska	—	„	inż. Kazimierz *Dutczyński.*
Lubelska	—	„	Jan *Walcher.*
Lwowska	—	„	Dominik *Moszoro.*
Poznańska	—	„	Władysław *Kaźmierski.*
Warszawska	—	„	Kazimierz *Zeidler.*
Wileńska	—	„	Józef *Żółtowski.*

Dyrekcja P. i T. Rzpltej w Gdańsku — prezes Józef *Zakrzewski.*

W obrębie tych dyrekcyj istnieje 1.948 urzędów pocztowych, 1.953 agencyj pocztowych i 1.086 pośrednictw pocztowych.

Z rezydencji Prezydenta Rzpltej na Wawelu.
Plafon środkowy sufitu sali „pod ptakami“, dzieło prof. Felicjana Kowarskiego.

W obrębie dyr. toruńskiej 3: Toruń, Chełmno, Tczew.
W obrębie dyr. wileńskiej 8: Wilno, Grodno, Słonim, Pińsk, Łuck, Brześć n/B., Telechany, Augustów.

DYREKCJE CELNE.

Warszawa, prezes *Klośryn-Siewierski;* Mysłowice, prezes *Gabryałowicz* Zygmunt; Poznań, prezes *Radwański;* Gdańsk, prezes *Kurnatowski;* Wilno, prezes dr. *Lewakowski* St.; Lwów, prezes *Jodko-Narkiewicz.*

Urzędów celnych jest 250. Na dyrekcję celną warszawską przypadają 22, na mysłowicką 79, poznańską 78, wileńską 20, lwowską 26, gdańską 25.

Inspektoratów okręgowych straży granicznej jest 6: w Ciechanowie (mazowiecki), Czersku (pomorski), Poznaniu (wielkopolski), Katowicach (śląski), Sanoku (małopolski), Warszawie (wewnętrzny).

WYŻSZE URZĘDY GÓRNICZE.

1) Warszawa, 2) Kraków, 3) Katowice.
Okręgowych urzędów górniczych jest 12 (po 4 na terytorjum każdego wyższego urzędu górniczego).

DYREKCJE LASÓW PAŃSTWOWYCH.

I. Warszawska, II. Siedlecka, III. Wileńska, IV. Białowieska, V. Łucka, VI. Radomska, VII. Lwowska, VIII. Poznańska, IX. Bydgoska, X. Toruńska.
Nadleśnictw jest 349, tj. na każdą Dyrekcję przypada od 26 do 46.

DYREKCJE DRÓG WODNYCH.

Krakowska: prezes inż. Wiktor *Poźniak*, Kraków, Rynek gł. (Zakres działania: Wisła od ujścia Przemszy do ujścia Kamiennej; dopływy Wisły: Przemsza poniżej połączenia się Białej i Czarnej Przemszy, Dunajec poniżej ujścia Łasosiny, Nida poniżej połączenia się Białej i Czarnej Nidy, San poniżej ujścia Wisłoku; Kanał żeglugi z krakowskiego zagłębia węglowego do Krakowa).

Warszawska: prezes inż. *Rodowicz*, Warszawa, Jasna 10. (Zakres działania: Wisła od ujścia Kamiennej do km 684 pod Włocławkiem; dopływy Wisły: Wieprz poniżej ujścia Bystrzycy, Pilica poniżej ujścia Wolborki, Bug poniżej ujścia Warężanki, Narew poniżej ujścia Narewki; dopływy Narwi: Supraśla poniżej Sokółdy, Pisa od granicy państwa).

Z rezydencji Prezydenta Rzpltej na Wawelu.
Gabinet p. Prezydenta (na II p.) wykończony w r. 1929.

Toruńska: prezes inż. Artur *Born,* Toruń, Bydgoska 22. (Zakres działania: Wisła od km 684 pod Włocławkiem do granicy państwa).

Wileńska: prezes inż. *Bosiacki,* Wilno, Bernardyński zaułek 8. (Zakres działania: Niemen w granicach państwa, z żeglownemi i spławnemi odcinkami dopływów i Prypeć od ujścia Turji do granicy państwa, z żeglownemi i spławnemi odcinkami dopływów; Kanał Królewski z kanałami zasilczemi i ze skanalizowanym odcinkiem Muchawca; Kanał Ogińskiego z żeglownym odcinkiem Jasiołdy; Kanał Augustowski z Biebrzą poniżej Dębowa; graniczny odcinek Dźwiny ze spławnemi odcinkami jej dopływów).

Zarządy dróg wodnych.

W obrębie dyrekcji krakowskiej 3: Kraków, Tarnów, Sandomierz.
W obrębie dyrekcji warszawskiej 5: Warszawa, Puławy, Płock, Wyszków, Pułtusk.

OKRĘGOWE URZĘDY ZIEMSKIE.

Warszawa	—	prezes dr. inż. *Rosłowiec* Stan.
Białystok	—	„ *Kieczyński* Marjan.
Brześć n/B.	—	„ inż. *Rychłowski.*
Grodno	—	„ *Uszacki.*
Grudziądz	—	„ *Gykier.*
Katowice	—	„ *Okołowicz* Alfred.
Kielce	—	„ *Sosnowski.*
Kraków	—	„ *Bulanda* Józef.
Lublin	—	„ *Janiszowski* Henryk.
Lwów	—	„ inż. *Chmielewski.*
Łuck	—	„ *Czarnocki* Bogdan.
Piotrków	—	„ *Khoman.*
Poznań	—	„ *Radwan* Jerzy.
Stanisławów	—	„ *Chamiec.*
Tarnopol	—	„ *Krzyżanowski.*
Wilno	—	„ *Łęczyński* Stanisław.

Schematyzm wyznaniowy.

KOŚCIÓŁ RZYMSKO-KATOLICKI.

Obrządek łaciński.

Nuncjatura Stolicy Apostolskiej w Polsce: Warszawa, Aleja Batorego (Szucha) 10. Nuncjusz: Ks. Dr. Franciszek *Marmaggi*, arcyb. tyt. hadrianopolski.

I. Prowincja kościelna gnieźnieńsko-poznańska: Obejmuje archidiecezję gnieźnieńską i poznańską z diecezjami chełmińską i włocławską.

1) *Archidiecezja gnieźnieńsko-poznańska:* Arcybiskup metropolita gnieźnieński i poznański, prymas Polski: ks. kardynał dr. August *Hlond*.

Ks. bisk. Walenty Dymek
mianowany biskupem sufraganem poznańskim w maju r. 1929.

Sufragan gnieźnieński: ks. Antoni *Laubitz*.

Sufragan poznański: ks. Walenty *Dymek*, biskup tytularny Jass.

2) *Diecezja chełmińska z rezydencją w Pelplinie:* Biskup chełmiński, ks. dr. Stanisław *Okoniewski*.

Sufragan: ks. *Dominik Konstanty*, biskup tyt. atrybitański.

3) *Diecezja włocławska:* Biskup włocławski: ks. dr. Karol *Radoński*.

Sufragan ks. dr. Wojciech *Owczarek*, biskup tyt. askalonitański.

II. Prowincja kościelna warszawska: Obejmuje archidiecezję warszawską z diecezjami płocką, sandomierską, lubelską, siedlecką czyli podlaską i łódzką.

1) *Archidiecezja warszawska:* Arcybiskup metropolita warszawski ks. dr. Aleks. *Kakowski*, kardynał.

Sufragani: ks. dr. Stanisław *Gall*, biskup tyt. halikarnaski, biskup polowy W. P.; ks. dr. *Szlagowski* Antoni, biskup irenopolitański.

2) *Diecezja płocka:* Biskup płocki ks. Antoni Juljan *Nowowiejski*.

Sufragan ks. *Wetmański Leon*, biskup tyt. kamacheński.

3) *Diecezja sandomierska:* Biskup sandomierski ks. Marjan Józef *Ryx*.

Sufragan ks. Paweł *Kubicki*, biskup tyt. Kuss.

4) *Diecezja lubelska:* Biskup lubelski ks. Marjan Leon *Fulman*.

Sufragan ks. Adolf Józef *Jełowicki*, biskup tyt. lorymeński.

5) *Diecezja siedlecka*, czyli podlaska (z siedzibą w Siedlcach): Biskup podlaski ks. Henryk *Przeździecki*.

Sufragan ks. dr. Czesław *Sokołowski*, biskup tyt. pentakomeński.

6) *Diecezja łódzka:* Biskup łódzki ks. Wincenty *Tymieniecki*.

Sufragan ks. *Tomczak*, biskup tyt. sykcyjski.

III. Prowincja kościelna krakowska: Obejmuje archidiecezję krakowską z diecezjami: częstochowską, katowicką, kielecką i tarnowską.

1) *Archidiecezja krakowska:* Książę arcybiskup-metropolita krakowski ks. dr. Adam *Sapieha*.

Sufragan ks. dr. Stanisław *Rospond*, biskup tyt. Dardanelski.

2) *Diecezja częstochowska:* Biskup częstochowski ks. dr. Teodor *Kubina*.

3) *Diecezja katowicka:* Biskup śląski ks. Arkadjusz *Lisiecki*.

4) *Diecezja kielecka:* Biskup kielecki ks. Augustyn *Łosiński*.

5) *Diecezja tarnowska:* Biskup tarnowski ks. dr. Leon *Wałęga*.

Sufragan ks. dr. Edward *Komar*, biskup tyt. alindyjski.

IV. Prowincja kościelna lwowska: Obejmuje archidiecezję lwowską z diecezjami przemyską i łucką.

1) *Archidiecezja lwowska:* Metropolita arcybiskup lwowski ks. dr. Bolesław *Twardowski*.

Sufragan ks. dr. Franciszek *Lisowski*, biskup tyt. mirjanicki.

2) *Diecezja przemyska:* Biskup przemyski ks. Anatol *Nowak*.

Sufragan ks. Karol *Fischer*, biskup tyt. mallijski.

3) *Diecezja łucka:* Biskup łucki ks. Adolf *Szelążek*.

Sufragan ks. Stefan *Walczykiewicz*, biskup tyt. zenopolitański.

V. Prowincja kościelna wileńska: Obejmuje archidiecezję wileńską, z djec. łomżyńską i pińską.

1) *Archidiecezja wileńska:* Arcybiskup metropolita wileński, ks. Romuald *Jałbrzykowski*.

Sufragan ks. Kazimierz *Michalkiewicz*, biskup tyt. tyatyryjski.

2) *Diecezja łomżyńska:* Biskup łomżyński ks. Stanisław *Łukomski*.

3) *Diecezja pińska:* Biskup piński ks. Zygmunt *Łoziński*.

Kurja polowa biskupia W. P.

Biskup polowy: ks. dr. Stanisław *Gall*.

Biskupi rezydujący w Polsce.

Ks. dr. Władysław *Bandurski*, b. biskup sufragan lwowski (rezyduje w Wilnie).

Ks. Piotr *Mańkowski*, b. biskup kamieniecki (we Włodzimierzu).

Ks. Edward *Ropp*, arcybiskup mohylewski (w Warszawie).

OBRZĄDKI WSCHODNIE.

Prowincja kościelna grecko-katolicka.

1) *Archidiecezja lwowska:* Arcybiskup lwowski obrz. gr. kat. z rezydencją we Lwowie: ks. dr. Andrzej *Szeptycki*.

Sufragan: *vacat*.

2) *Diecezja przemyska:* Biskup obrz. gr. kat. z rezydencją w Przemyślu ks. dr. Józafat Józef *Kocyłowski*.

Sufragan ks. dr. Grzegorz *Łakota*.

3) *Diecezja stanisławowska:* Biskup obrz. gr. kat. z rezydencją w Stanisławowie, ks. dr. Grzegorz *Chomyszyn*.

Archidiecezja ormiańsko - katolicka: Arcybiskup metropolita ormiański z rezydencją we

Ks. bisk. Karol Radoński
mianowany biskupem włocławskim w kwietniu r. 1929.

Lwowie, ks. dr. Józef *Teodorowicz.*

Kościół prawosławny.

Głową Kościoła prawosławnego w Polsce jest metropolita warszawski, wołyński i wszechpolski, *Djonizy*, zarazem archimandryta Poczajowskiej Ławry (Warszawa, Praga, ul. Zygmuntowska 13).

Diecezje:

1) grodzieńska — biskup *Aleksy* Gromadzki.

2) wileńska — arcybiskup wileński i lidzki *Teodozjusz* Fiedozjew.

3) poleska — biskup poleski i piński *Aleksander* Inozjemcow.

4) warszawsko-chełmska,

5) wołyńska.

Biskupi sufragani:

1) diecezji wołyńskiej — *Simon*, biskup krzemieniecki.

2) diecezji warszawskiej *Antonjusz*, biskup lubelski.

Kościółek w Spale
przy pałacu Prezydenta Rzpltej.

Seminarjum duchowne 10-klasowe: 1) w Krzemieńcu, 2) w Wilnie.

W armji polskiej naczelnym kapelanem wyznania prawosławnego jest ks. protoprezbiter (infułat) Bazyli *Martysz* (w randze pułkownika).

Kościół ewangelicki.

1) *Kościół ewangelicki augsburskiego wyznania* (luterski), z konsystorzem w Warszawie. Superintendent Generalny ks. Juljusz *Bursche.*

2) *Kościół ewangelicki unijny* (połączenie administracyjne luterskiego i kalwińskiego kościoła) z konsystorzem w Poznaniu. Superintendent ks. dr. Paweł *Blau.*

3) *Kościół ewangelicki wyznania augsburskiego i helweckiego* (kalwińskiego) w Małopolsce z konsystorzem w Stanisławowie. Superintendent ks. dr. Teodor *Zöckler.*

4) *Kościół ewangelicki kalwińskiego wyznania* z konsystorzem w Warszawie. Superintendent ks. Władysław *Semadeni.*

5) *Kościół ewangelicki kalwińskiego wyznania* z konsystorzem w Wilnie. Superintendent ks. Michał *Jastrzębski.*

6) *Kościół ewangelicki unijny na Śląsku* z konsystorzem w Katowicach (utworzony na podstawie konwencji genewskiej). Prezydent kościoła ks. dr. *Voss.*

7) *Kościoły staroluterskie* w b. dzielnicy pruskiej z centralą w Poznaniu.

Poza tem są w Polsce:

Baptyści i ewangeliczni chrześcijanie (sztundyści, przeważnie na kresach wschodnich), tworzący razem wspólną organizację.

Dla armji utworzyło M. S. Wojsk. dla około 4% ewangelików następujące etapy kapelanów w czasie pokoju:

Po 1 naczelnym kapelanie w randze pułkownika, wyznania ewang.-augsb., ewang.-reform. i ewang.-unijnego przy M. S. Wojsk., po 1 kapelanie w 7 okręgach korpusów, mianowicie: w Warszawie, Grodnie, Łodzi, Krakowie, Lwowie, Poznaniu i Toruniu.

Naczelnym kapelanem wyznania ewang.-augsb. w Warszawie jest ks. senior płk. Ryszard *Paszko*, wyznania ewang.-ref. ks. sen. płk. Kazimierz *Szefer* w Warszawie.

Szefem duszpasterstwa ewangelickiego okręgu korpusu Nr. V. w Krakowie, a faktycznie dla całej Małopolski i Śląska jest ks. proboszcz ppłk. Karol *Grycz*, dla okręgu korpusu Nr. VII. w Poznaniu, a faktycznie dla całej Wielkopolski — ks. proboszcz ppłk. Józef *Mamica*, w Grodnie dla Wileńszczyzny ks. Paweł *Hause.*

Muftjat muzułmański.

Siedzibą muftjatu jest Wilno.

Mufti: dr. Jakób *Szymkiewicz.*

Meczet w Doubuciszkach.
Malownicza świątynia polskich Tatarów w pow. oszmiańskim wojew. wileńskiego.

Muftjat obejmuje *20 parafij*, ilość muzułmanów w Polsce wynosi *około 6.000 osób.*

Hachamat Karaimów.

Hacham w Trokach: *Seraj bej Szapszał*, tytularny hacham taurydzko-odeski.

Ustrój wyznania Karaimów w Polsce jest autokefaliczny.

Do hachamatu należą *4 gminy:* w Trokach, Wilnie, Łucku i Haliczu.

Gminy wyznaniowe żydowskie.

Na podstawie ustawy o organizacji gmin wyznaniowych żydowskich z dn. 7 lutego 1919 r. i rozp. Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 14 października 1927 r. o uporządkowaniu stanu prawnego organizacji gmin wyznaniowych żydowskich (Dz. U. R. P. Nr. 911), należy do zadań gmin żydowskich zaspakajanie potrzeb religijnych swoich członków, tudzież utrzymywanie i popieranie swoich religijnych, naukowych i dobroczynnych zakładów.

Fundusze na opędzenie wydatków, połączonych z temi zadaniami, uzyskuje gmina żydowska przez nakładanie na swych członków podatku wyznaniowego, oraz pobieranie zatwierdzonych przez władzę państwową opłat od rzezi i taks cmentarnych.

Organizacja i działalność gmin żydowskich ustaloną jest w ustawie z dn. 14 października 1927 r., która wprowadza powszechne prawo głosowania do rad gminnych, względnie zarządów gmin żydowskich z tem, że z wyjątkiem kobiet uprawnione są do głosowania przy wyborach osoby, które ukończyły 25 lat życia i mieszkają w obrębie dotyczącej gminy żydowskiej bez przerwy przynajmniej przez jeden rok.

Na czele związku gmin żydowskich stoi *Rada religijna*, składająca się z 34 świeckich członków i 17 rabinów, z siedzibą w *Warszawie.*

Nacz. *rabinem wojskowym* jest dr. Józef *Mieses.*

Malowniczy widok ruin opactwa w Tyńcu pod Krakowem.

Szkolnictwo.

Na czele administracji szkolnej stoi minister W. R. i O. P. (Bagatela 12, II p.).

Ministrem obecnie jest dr. Sławomir *Czerwiński.*

Ministerstwu są podległe kuratorja szkolne, obejmujące większe terytorja, niż województwa.

Osobną organizację stanowi t. zw. Fundacja Liceum Krzemienieckiego, obejmująca rozległe dobra i utrzymująca z dochodów, płynących z tych dóbr, szereg szkół.

W skład ministerstwa wchodzi *7 departamentów:*

1) Departament ogólny;
2) Departament szkolnictwa ogólno-kształcącego;
3) Departament szkolnictwa zawodowego;
4) Departament nauki i szkół wyższych;
5) Departament sztuki;
6) Departament wyznań religijnych;
7) Wydział Archiwów Państwowych.

Przy ministerstwie istnieją *pracownie:* humanistyczna, biologiczna, geograficzna i oświaty pozaszkolnej. Pracownie mają na celu: dokształcenie nauczycieli w zakresie przedmiotu nauczania, umożliwienie pracy naukowej w tych dziedzinach, wypożyczanie szkołom przyrządów, książek, obrazów itp., wreszcie dostarczanie porady wytwórniom środków pomocy szkolnych.

Poza tem w ministerstwie istnieje *komisja pedagogiczna*, składająca się z oddziałów: pedagogji ogólnej, psychologji porównawczej, metodyki nauk humanist. i metodyki nauk matem.-przyrodniczych.

Szkoły powszechne.

Ogółem istnieje w Polsce 26.476 szkół powszechnych. Z tej liczby 18.796 szkół przypada na szkoły jednoklasowe i dwuklasowe wiejskie.

Ilość nauczycieli wynosi 70.197, w czem jest 36.920 kobiet. Naukę w języku polskim pobiera 2,859.565 dzieci. (Daty dotyczą stanu z r. 1928).

Bezpośrednio szkoły powszechne podlegają inspektoratom.

Liczba dotyczy uczniów szkół powszechnych, przygotowawczych, specjalnych i wyższych klas (do III kl. włącznie) szkół średnich.

Stosunek liczby uczniów, bez różnicy wieku, pobierających naukę początkową, do liczby 7 roczników dzieci w wieku 7—18 lat, w okresie obowiązku szkolnego wynosi 90'2 procent.

Szkoły średnie ogólno=kształcące.

W r. 1928 było ogółem szkół średnich 796, w tem państwowych 268, samorządowych 71, prywatnych 457 (męskich 314, żeńskich 249, koedukacyjnych 233). Najliczniejszy jest typ humanistyczny, zkolei matematyczno-przyrodniczy, wkońcu klasyczny.

Ilość nauczycieli wynosi 14.808, w tem mężczyzn 9.963; ilość uczniów 215.470, t. j. chłopców 136.072, dziewcząt 79.398. (Stan za r. 1928).

Zakłady kształcenia nauczycieli.

Seminarjów nauczycielskich i ochroniarskich oraz kursów nauczycielskich było w r. 1928 razem 225, w tem państwowych 130.

W Seminarjach nauczycielskich kształciło się w r. 1928 ogółem 37.420 młodzieży, t. j. 15.542 chłopców i 21.878 dziewcząt.

Dr. Sławomir Czerwiński.
Minister W. R. i O. P.

Szkoły techniczne.

Bielsko — Państw. szkoła przem., *Borysław* — Kraj. szkoła górnicza i wiertnicza, *Brześć n. B.* — Szkoła techniczna kolejowa, *Bydgoszcz* — Państw. szkoła przemysłowa, *Dąbrowa Górnicza* — Państw. szkoła górnicza i hutnicza, *Grudziądz* — Państw. szkoła budowy maszyn, *Jarosław* — Państw. szkoła budownictwa, *Kowel* — Państw. szkoła miernicza i drogowa, *Kraków* — Państw. szkoła przemysłowa, *Kraków* — Państw. szkoła sztuk zdobniczych i przemysłu art., *Królewska Huta* — Wojew. szkoła mechaniczna i hutnicza, *Leszno* — Państw. szkoła przemysłowo-handlowa, *Lwów* — Państw. szkoła przemysłowa, *Łomża* — Państw. szkoła miernicza i przemysłowo-leśna, *Łódź* — Państw. szkoła włókiennicza, *Poznań* — Państwowa szkoła budownictwa i mierniczo-meljoracyjna, Państw. szkoła budowy maszyn, Państw. szkoła sztuk zdobniczych i przemysłu art. Pierwsza cywilna szkoła pilotów, *Radom* — Państw. szkoła techniczno-kolejowa, *Sosnowiec* — Państw. średnia szkoła techniczna kolejowa, *Tarnowskie Góry* — Szkoła górnicza górnośląskiego Związku Przemysłowców, *Tczew* — Szkoła morska pod zarządem ministerstwa przemysłu i handlu, *Warszawa* — Państw. szkoła budownictwa, Państw. szkoła budowy maszyn i elektrotechniki, Państwowe kursa radjotechniczne, Państw. szkoła miernicza, Państw. szkoła techniczna, Państw. średnia szkoła techniczno-kolejowa. Miejska szkoła sztuk zdobniczych i malarstwa, Towarzystwo kursów technicznych, *Wieliczka* — Państw. szkoła górnicza, *Wilno* — Państwowa szkoła techniczna, Zawod. kursa rysunkowe.

Dla dzieci głuchoniemych: Państw. instytut głuchoniemych w *Warszawie*, Państw. szkoła rolniczo-ogrodnicza dla głuchoniemych, *Willa Góra*, p. *Nowy Dwór;* Kraj. Zakład głuch., *Poznań;* Kraj. zakład głuch., *Kościan;* Kraj. Zakład głuch., *Wejherowo.*

Uniwersytet Stefana Batorego.
Widok na dziedziniec Sarbiewskiego z plebanją Świętojańską.

Nowy gmach Akademji górniczej w Krakowie.
W r. 1929 gmach ten oddany został częściowo do użytku.

Dla dzieci ociemniałych: Państw. instytut głuchych i ociemniałych, *Warszawa;* Kraj. zakład ociemniałych *w Bydgoszczy;* Szkoła Tow. opieki nad ociemniałymi, Małopolski Zakład ciemnych, *Lwów.*

Dla dzieci moralnie zaniedbanych: Zakłady wychowawczo-poprawcze w *Głazie,* pow. Wieluń; w *Wielucianach,* p. wileński; w *Przedzielnicy,* p. Dobromil.

Krajowe zakłady wychowawcze: Antoniowo, woj. poznańskie; *Cerekwica Nowa,* woj. poznańskie; *Szubin,* woj. poznańskie; *Cieszyn,* woj. śląskie; Krajowy zakład wychowawczy *Chojnice;* zakład wychowawczo-poprawczy *Studzieniec,* woj. warszawskie.

Dla dzieci umysłowo-upośledzonych: Szkoła ćwiczeń państwowego instytutu pedagogji specjalnej, *Warszawa;* szkoły powsz. specjalne w *Warszawie, Krakowie, Lwowie, Łodzi* i *Poznaniu.* Szkoły przy kraj. zakładach psychjatrycznych, *Owińska,* woj. poznańskie; *Świecie* nad Wisłą, wojew. pomorskie; zakład wychowawczy gminy ewangelickiej *Warszawa,* zakład wychowawczy dra Gawrońskiego, *Wieleń,* wojew. poznańskie; zakład wychowawczy dra Onufrowicza, *Kraków.*

Wyższe uczelnie niepaństwowe.

1) Wyższa Szkoła Handlowa w Warszawie (szkoła akademicka).
2) Wyższa Szkoła Handl. w Poznaniu.
3) Uniwersytet Lubelski.
4) Wolna Wszechnica Polska w Warszawie.
5) Wyższa Szkoła Handlu Zagranicznego we Lwowie.
6) Wyższe Studjum Handlowe w Krakowie.
7) Wyższa Szkoła Dziennikarska w Warszawie.
8) Szkoła Nauk Politycznych w Warszawie.
9) Wyższe Kursy Ziemiańskie we Lwowie.
10) Szkoła Nauk Politycznych w Krakowie.

Wyższe uczelnie państwowe.

1) Uniwersytet Jagielloński w Krakowie.
2) Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie.
3) Uniw. Warszawski.
4) Uniwersytet St. Batorego w Wilnie.
5) Uniwersytet Poznański.
6) Politechnika Warszawska.
7) Politechnika Lwowska.
8) Akademja Górnicza w Krakowie.
9) Szkoła Główna Gosp. Wiejskiego w Warszawie.
10) Akad. Medycyny Weterynaryjnej w Warszawie.
11) Akademja Sztuk Pięknych w Krakowie.
12) Państwowy Instytut dentyst. w Warszawie.

Kuratorja.

1) *Kuratorjum krakowskie:* Kraków, ul. Wielopole, P. K. O., kurator: dr. T. *Kupczyński.*
2) *Kuratorjum lubelskie:* Lublin, ul. 3-go Maja 6, kurator: dr. Eustachy *Nowicki.*
3) *Kuratorjum lwowskie:* Lwów, ul. Karmelicka 6, kurator: Ignacy *Pytlakowski.*
4) *Kuratorjum łódzkie:* Łódź, ul. Piotrkowska 56, kurator: Jerzy *Gadomski.*
5) *Kuratorjum poleskie:* Brześć n/Bugiem, ul. Dąbrowskiego 8, kurator: Zygmunt *Gąsiorowski.*
6) *Kuratorjum pomorskie:* Toruń, ul. Sienkiewicza 44, kurator: Jan *Szwemin.*
7) *Kuratorjum poznańskie:* Poznań, ul. Towarowa 23, kurator: dr. Joachim *Namysł.*
8) *Kuratorjum śląskie* (właściwie wydział szkolny wojew. śląskiego): Katowice, ul. Wojewódzka, kurator: dr. Ludwik *Ręgorowicz.*
9) *Kuratorjum warszawskie:* Warszawa, Al. Ujazdowska 20, kurator: Grzegorz *Zawadzki.*
10) *Kuratorjum wileńskie:* Wilno, Wolana 10, kurator: Stefan *Pogorzelski.*
11) *Kuratorjum wołyńskie:* Równe, kurator: Kazimierz *Szelągowski.*

Polska Akademja Umiejętności.

Instytucja powstała z Krakowskiego Tow. Naukowego w r. 1871. Składa się z trzech wydziałów: filozoficznego, historyczno-filozoficznego i matema-

Nowe gimnazjum polskie w Bielsku.
Najokazalszy gmach gimnazjalny w kraju, wybudowany przez Sejm śląski.

tyczno-przyrodniczego. Członkowie dzielą się na zwyczajnych i nadzwyczajnych, zwyczajni na czynnych i korespondentów.

Polska Akademja Umiejętności rozporządzając różnemi fundacjami i zasiłkami rządowemi, wydaje pomnikowe dzieła naukowe i nagradza twórczość naukową lub artystyczną.

Bibljoteka Akademji liczy około 180.000 voluminów.

Akademja utrzymuje dwie placówki naukowe za granicą, t. zw. stacje, mianowicie stację rzymską i paryską, obie zaopatrzone w bibljoteki, czytelnie, zbiory, oraz złączone z hospicjami.

Adres: Kraków, ul. Sławkowska.

Prezes: prof. Dr. Kazimierz *Kostanecki*, prof. U. J.

Gen. sekretarz: Dr. Stanisław *Kutrzeba*, prof. U. J.

Dyr. kancelarji: Józef *Rydel*.

Dr. Kazimierz Kostanecki.
Prezes Polskiej Akademji Umiejętności.

Ważniejsze bibljoteki.

Polska posiada przeszło 400 bibljotek publicznych i prywatnych o charakterze publ. Do bibljotek liczących ponad 100.000 t. należą:

Bydgoszcz — Bibljoteka Miejska ok. 160.000 t.
Kraków — B. Jag., ok. 500.000.
Kraków — B. Muzeum Czartoryskich, ok. 150.000.
Lwów — B. Uniw. J. K., ponad 300.000.
Lwów — B. Zakładu Nar. im. Ossolińskich, ok. 400.000.
Poznań — B. Uniwers., ok. 340.000.
Poznań — B. Tow. Przyj. Nauk, ponad 130.000.
Poznań — B. Diecezjalna, ok. 100.000.
Puławy — B. Państw Inst. Naucz. Gosp. Wiejsk., ok. 100.000.
Toruń — Książnica Miejska, ok. 100.000.
Warszawa — Centr. B. Wojsk., ok. 100.000.
Warszawa — B. Uniw. ok. 700.000.
Warszawa — B. Publiczna, ok. 140.000.
Warszawa — B. Ord. Krasińskich, ok. 250.000.
Warszawa — B. Ord. Zamoyskich, ok. 100.000.
Wilno — B. Publiczna i Uniwersytecka, ok. 300.000.
Włocławek — B. Seminarjum Duchown., ok. 100.000.

Założenie i odnowienie krakowskiej Akademji.

Podobizna z nagrobka kaplicy Jagiellonów na Wawelu.

Na rycinie na lewo Jagiełło, otaczający opieką Litwinów. Za królem stoi Zbigniew Oleśnicki. Na prawo Jadwiga, osłaniająca Rusinów. Za królową stoi Kazimierz Wielki. Jadwiga i Jagiełło podtrzymują dom o dwu salach szkolnych, opierający się na ścianach kaplicy (prawdopodobnie kaplicy św. Jana Kantego).

Władze wojskowe.

Belweder, siedziba Generalnego Inspektoratu sił zbrojnych.
(Zdjęcie od strony historycznego wejścia, którem wdarli się do pałacu powstańcy listopadowi).

Zwierzchnik sił zbrojnych.

Prezydent Rzeczypospolitej.

Minister spraw wojskowych: Marszałek Józef *Piłsudski.*

I-szy wiceminister: gen. dyw. Daniel *Konarzewski.*

II-gi wiceminister: gen. bryg. Kazimierz *Fabrycy.*

Szef gabinetu ministra: płk. S. G. Józef *Beck.*

Szef sztabu generaln.: gen. dyw. Tadeusz *Piskor.*

Biuro sztabu gen.: Warszawa, pl. Saski 6.

Gen. Inspektorat sił zbrojnych

Warszawa, Belweder. Warszawa, Al. Ujazd. 1—5.

Generalny Inspektor: Marszałek Józef *Piłsudski.*

Inspektorowie armji.

Generałowie dywizji: Jan *Romer*, Aleksander *Osiński*, Edward *Rydz-Śmigły*, Józef *Rybak*, Mieczysław *Norwid - Neugebauer*, Leonard *Skierski*, Kazimierz *Sosnkowski*, Leon *Berbecki*, Juljusz *Rómmel.*

Generałowie brygady: Stefan *Dąb-Biernacki*, Gustaw *Orlicz-Dreszer*, Stanisław *Burhardt-Bukacki.*

Dowództwa okręgów korpusów.

Nr. I Warszawa — gen. bryg. Jan *Wróblewski*, Nr. II. Lublin — gen. bryg. Stanisław *Taczak*, Nr. III. Grodno — gen. bryg. Aleksander *Litwinowicz*, Nr. IV. Łódź — gen. bryg. Stanisław *Małachowski*, Nr. V. Kraków — gen. dyw. Stanisław *Wróblewski*, Nr. VI. Lwów — gen. bryg. *Popowicz*, Nr. VII Poznań — gen. dyw. Kazimierz *Dzierżanowski*. Nr. VIII. Toruń — gen. bryg. Stefan Wiktor *Pasławski*, Nr. IX. Brześć nad Bugiem — gen. bryg. Mieczysław *Trojanowski*. Nr. X. Przemyśl — gen. bryg. Andrzej *Galica.*

Siedziba dowództwa floty polskiej w Gdyni.

Marynarka wojenna.

Kierownictwo marynarki: Warszawa, ul. Chałubińskiego 3.

Szef kierownictwa marynarki: komandor Jerzy *Świrski.*

Szef sztabu: komandor ppor. Marjan *Wolbek.*

Władysław Jaxa Rożen
gen. bryg.,
gł. komendant Zw. Strzeleckiego.

Dowódca floty: kom. Józef *Unrug*.

Szef sztabu: kom. ppor. Karol *Korytowski*.

Dowódca dywizjonu torpedowców: kom. ppor. Eugenjusz *Solski*.

Komendant portu wojen.: kom. por. A. *Mohuczy* (Gdynia).

Dowódca flotyli pińskiej: kom. por. Wł. *Blinstrub* (Pińsk).

Składowemi częściami marynarki wojennej są: Flotylla rzeczna w Pińsku, Kadra marynarki wojennej w Świeciu, fort wojenny Modlin.

Związek Strzelecki.

Protektor Związku: Marszałek Józef *Piłsudski*.

Prezes honorowy: Wacław *Sieroszewski*.

Członkowie honorowi: ks. biskup dr. Władysław *Bandurski*, gen. broni Józef *Haller*, senator Bolesław *Limanowski*, gen. dyw. Edward *Rydz-Śmigły*, gen. dyw. Kazimierz *Sosnkowski*, gen. broni Lucjan *Żeligowski*, dr. Kazimierz *Dłuski*, poseł mjr. Kazimierz *Kierzkowski*.

Prezes Zarządu Gł.: Antoni *Anusz*.

Komendant główny: gen. bryg. Władysław *Jaxa-Rożen*.

Antoni Anusz
prezes Zarządu głównego
Związku Strzeleckiego.

Warsztaty polskiego portu wojennego w Gdyni.

Polskie urzędy dyplomatyczne i konsularne zagranicą.

Argentyna. Poselstwo — Buenos Aires (Calle Rincon 280), Konsulat Buenos Aires (przy poselstwie).

Austrja. Poselstwo — Wiedeń (III. Rennweg 1). Konsulat — Wiedeń (przy poselstwie).

Australja. Konsulat — Sydney (46—52 Carrington).

Belgja. Poselstwo — Bruksela (29, Avenue des Galois). Konsulaty: Antwerpja (38 rue van Dyck), Bruksela (39 rue de la Loi).

Albert Martin hr. Franklin.
Pierwszy ambasador Włoch w Polsce.

Brazylja. Poselstwo — Rio de Janeiro (Senador Vergueiro 197). Konsulaty — Rio de Janeiro (przy pos.), Kurytyba (Rue 18 do Maio 63).

Bulgarja. Poselstwo — Sofia (Patriarch Eftimi 35). Konsulaty — Sofia (przy poselstwie) i Warna (Angle des Rues Tsar Boris et Raukow).

Chile. Poselstwo — Santiago (Calle Nueva York 54).

Chiny (Mandżurja). Delegatura — Charbin (Gloukhaia 21).

Czechosłowacja. Poselstwo — Praga (Staromestké Namesti. Pałac Kinskeho). Konsulaty — Praga (Smichov, Stefanikova 46), Bratislava (Gundolicova 12), Koszyce (Rakoczy 16), Marjanské Lazne (Hans Hannover) i Morawska Ostrawa (Denisovo Namesti).

Danja. Poselstwo — Kopenhaga (Frederiksgade 17). Konsulaty — Kopenhaga (przy poselstwie), Aalborg (Jumfru 16), Aarhus (Rosenkranzgade 23), Hasle a Bornholm (Kinker og Chammotestenfabriker) i Odense (Odensen Aegforretning).

Stefan hr. Przeździecki.
Pierwszy ambasador Polski we Włoszech.

Ambasador Polski w Kwirynale.
Orszak pierwszego ambasadora Polski po złożeniu przez tegoż listów uwierzytelniających królowi włoskiemu opuszcza pałac kwirynalski.

Estonja. Poselstwo — Tallin (Kohtu tanaw 10). Konsulat — Tallin (przy poselstwie).

Finlandja. Poselstwo — Helsingfors (Annegatan 16). Konsulat — Helsingfors (przy poselstwie).

Francja. Ambasada — Paryż (14, Avenue de Tokio). Konsulaty — Paryż (43 rue Theophile Gautier), Algier (rue Empereur Vespasien 8), Bordeaux (Allée de Chartres 7), Le Havre (Boulevard de Strassbourg 148), Lille (Boulevard de la Republique 119), Lyon (Boulevard de la Cote 14), Marsylja (Place

Saint Ferreol 6), Nicea (rue de France 98), Strassburg (Boulevard Clemenceau 41).

Grecja. Poselstwo — Ateny (Guilford 2, Mateo Syrigo).

Hiszpanja. Poselstwo — Madryt (Calle de Goya 9). Konsulaty: Madryt (przy poselstwie) i Barcelona (Rambla Cataluna).

Holandja. Poselstwo — Haga (Prinsessegracht 9). Konsulaty — Amsterdam (Heerengracht 495) i Rotterdam (Schiekade 190a).

Indje Holenderskie (Jawa). Konsulat — Batawja.

Japonja. Poselstwo — Tokjo (55 Zaimkucho, Azabu-ku). Konsulaty — Tokio (przy poselstwie) i Osaka.

Jugosławja. Poselstwo — Belgrad (Krunska 58). Konsulaty — Belgrad (przy poselstwie) i Zagrzeb (Kukovicera 16).

Kanada. Konsulat — Montreal (430, Mackay street).

Luxemburg. Konsulat — Luxemburg (5 rue Joseph).

Liga Narodów. — Delegacja (Genewa, Quai Wilson 33).

Łotwa. Poselstwo — Ryga (Nikolaja iela 27—29). Konsulaty — Ryga (Rainis bul. 6), Dyneburg (Tetra iela 8) i Libawa (Lorenca iela 17).

Portugalja. Konsulaty — Lizbona (rua dos Luziadas) i Porto (Avenida dos Aliados 41. II).

Rosja. Poselstwo — Moskwa (Powarskaja 21). Konsulaty — Moskwa (przy poselstwie, 2. Mieszczanskaja 32—34), Charków (Rakowskiego 15), Kijów, Leningrad, Mińsk (Sowiecka 84) i Tyflis.

Rumunja. Poselstwo — Bukareszt (Sosea Kissieleff 47). Konsulaty — Bukareszt (Strada Popa Tatu 47), Czerniowce (Str. Vlahuta 8), Gałacz (Cura Voda 53) i Kiszyniów (rue de Mohileff 5).

Stany Zjedn. Am. Półn. Poselstwo — Waszyngton (C. C. 2640, 16-th street). Konsulaty — Chicago (III America Fore 844 Rush street), Buffalo (N. Y. Filmore Avenue 761—765), Detroit (80 E. Garfieldave), Nowy Jork (953, Third Avenue, 57-th street) i Pittsburg (249 N. Craig street).

Szwajcarja. Poselstwo — Bern (Elfenstr. 20). Konsulaty, Bern (przy pos.), Zurych (Fraumünsterstr. 13).

Szwecja. Poselstwo — Sztokholm (Narvavägen 32). Konsulaty — Sztokholm (przy poselstwie, Sztokholm, Strandvägen 1) i Malmö (Jöns Filsgatan 2).

Utworzenie ambasady polskiej w Londynie.

W połowie października z. r. na podstawie porozumienia między Polską a W. Brytanją dotychczasowe poselstwa tych państw zamienione zostały na ambasady. Fakt ten obok utworzenia w czerwcu z. r. ambasady włoskiej w Warszawie i polskiej przy Kwirynale stanowi wymowny dowód wzrostu mocarstwowego stanowiska Polski.

W okresie wzajemnego kreowania ambasad polskiej i brytyjskiej przedstawicielami obu mocarstw byli:

W Londynie: Konstanty Skirmunt, minister pełnomocny Polski (na lewo).

W Warszawie: William Erskine, minister pełnomocny Wielkiej Brytanji (na prawo).

Niemcy. Poselstwo — Berlin (Kurfürstenstrasse 136). Konsulaty — Berlin (Kurfürstenstrasse 137), Bytom (Gleiwitzerstr. 10), Elk (Freystr. 3), Essen (Bahnhofstr. 90—92), Hamburg (Kirchenallee 27), Kolonja (Lindenthal Duerenerstr. 248), Królewiec (Neudammgasse 20), Kwidzyń (Herrenstr. 14), Lipsk (Petersteinweg 10), Monachjum (Von der Tannstr. 26), Olsztyn (Kaiserstr. 28), Piła (Koenigstr. 37), Szczecin (Breiterstr. 46/1), Wrocław (Freiburgerstr. 7).

Norwegja. Poselstwo — Oslo (Riddervoldsgate 2). Konsulaty — Oslo (przy poselstwie) i Tönsberg.

Palestyna. Konsulat — Jerozolima (Bab-el-Zahré).

Państwo kościelne. — Ambasada — Rzym (Lungotevere del Melini 24).

Paragwaj. Konsulat, Asuncion (Calle 15 de Agosto 225).

Persja. Poselstwo — Teheran (Parc Amin-ed-Dowleh Khiaban Darvaze Chimran).

Turcja. Poselstwo — Angora (rue Stamboul). Konsulat (przy poselstwie), Konstantynopol (Nichantache 53).

Urugwaj. Konsulat — Montevideo (Calle Brandren 2282).

Węgry. Poselstwo — Budapeszt (I. Orszaghaz utca 13). Konsulat — Budapeszt (przy poselstwie, I. Orszaghaz-utca 15).

Wielka Brytanja. Ambasada — Londyn (W. I. 47. Portland Place). Konsulat — Londyn (2, Upper Montague street W. C. I. Russel Square).

Włochy. Ambasada — Rzym (Piazza Campitelli 3). Konsulaty — Rzym (przy ambasadzie, Via Sicilia 66), Florencja (Lung Arno del Tempio 22), Medjolan (Piazza Cajazzo 33), Neapol (Via dei Mille 47), Palermo (Piazza della Marina 18), Wenecja (S. Marcuola 1459), Triest (Piazza della Borsa 4) i Turyn (Via Milano 20).

Zagraniczne urzędy dyplomatyczne i konsularne w Polsce.

Argentyna. Poselstwo — Warszawa (Żabia 4). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Langfuhr, Jäschkentalerweg 46), Kraków (Radziwiłłowska 23).

Austrja. Poselstwo — Warszawa (Koszykowa 11 b). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Bielsk (Blichowa 27), Gdańsk (Langermarkt 38), Katowice (Pl. Wolności 6), Poznań (Pl. Wolności 18), Kraków (Wolska 4), Lwów (Sykstuska 35), Łódź (Targowa 63), Poznań (Pl. Wolności 18).

Belgja. Poselstwo — Warszawa (Świętokrzyska 25/6) Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Hansaplatz 13), Katowice (Andrzeja 5), Lwów (Na bielaka 37 a), Łódź (Nawrot 13), Poznań (Słowackiego 35).

Brazylja. Poselstwo — Warszawa (Al. Róż 4). Konsulaty — Warszawa (Zgoda 4), Gdańsk (Weidengasse 38), Katowice (Marjacka 13), Lwów (Lindego 9), Poznań (Kantaka 7).

Bułgarja. Poselstwo — Warszawa (Al. Ujazdowska 39). Konsulat — Warszawa (przy poselstwie).

Chile. Poselstwo — Warszawa (Mokotowska 14/5). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Langfuhr, Hauptstr. 48).

Costarika. Konsulat — Łódź (Andrzeja 3).
Czechosłowacja. Poselstwo — Warszawa (Zgoda 10/4). Konsulaty — Warszawa (Złota 4), Katowice (Mickiewicza 14), Kraków (Gołębia 18), Lwów (3-go Maja 2), Poznań (Pl. Sapieżyński 8).
Danja. Poselstwo — Warszawa (Pl. Małachowskiego 4). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Langgasse 73), Katowice (Wełnowice, huta Hohenlohego), Lwów (Nowy Świat 14), Łódź (Piotrkowska 135), Poznań (Słowackiego 57).
Egipt. Poselstwo — Praga (Hotel d'Europe).
Estonja. Poselstwo — Warszawa (Al. Ujazdowska 19/4). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Langermarkt 18/I).
Finlandja. Poselstwo — Warszawa (Pl. Napoleona 3). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Werftgasse 4), Katowice (Słowackiego 15), Lwów (Łozińskiego 4), Łódź (Piotrkowska 282), Poznań (Drużbackiej 7).
Francja. Ambasada — Warszawa (Al. Róż 2). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Langermarkt 17), Gdynia (10-go Lutego), Katowice (3-go Maja 23), Lwów (Czarnieckiego 4), Łódź (Piotrkowska 177), Poznań (Berwińskiego 1), Toruń (Mostowa 28), Kraków (Smoleńsk 1).
Grecja. Poselstwo — Warszawa (Marszałkowska 48/5). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Heumarkt 4), Kraków (Wiślna 3), Łódź (Zachodnia 41/3), Poznań (Rzeczypospolitej 1).
Gwatemala. Konsulaty — Gdańsk (Hundegasse 65).
Hiszpanja. Poselstwo — Warszawa (Hotel d'Europe 101). Konsulaty — Warszawa (Książęca 6), Gdańsk (Hundegasse 89).
Holandja. Poselstwo — Warszawa (Czackiego 19/8). Konsulaty — Warszawa (Czackiego 9), Gdańsk (Langgasse 34), Kraków (Podwale 7), Lwów (Mickiewicza 10), Łódź (Kopernika 40), Poznań (Mickiewicza 31).
Honduras. Konsulaty — Warszawa (Piękna 52/17), Gdańsk (Hundegasse 65).
Japonja. Poselstwo — Warszawa (Foksal 10). Konsulat — Warszawa (przy poselstwie).
Jugosławja. Poselstwo — Warszawa (Al. Ujazdowska 33). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Langermarkt 12/13).
Łotwa. Poselstwo — Warszawa (Szkolna 6). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Langfuhr, Jäschkentalerweg 3/I), Łódź (Piotrkowska 143), Poznań (27-go Grudnia 2), Lwów (Romanowicza 1), Wilno (Piaskowa 14).
Meksyk. Konsulaty — Warszawa (Szpitalna 5), Gdańsk (Hundegasse 89).
Nikaragwa. Konsulat — Gdańsk (Hundegasse 65).
Niemcy. Poselstwo — Warszawa (Piękna 17). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Dominikswall 3), Katowice (Sokolska 8), Kraków (Warszawska 7), Łódź (Al. Kościuszki 85), Poznań (Zwierzyniecka 15), Toruń (Bydgoska 34).
Norwegja. Poselstwo — Warszawa (Foksal 3). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Hundegasse 89), Gdynia.
Panama. Konsulat — Gdańsk (Elisabethwall 5).
Państwo kościelne. Ambasada — Warszawa (Al. Szucha 12).
Persja. Poselstwo — Warszawa (Kredytowa 8).
Peru. Konsulat — Warszawa (Oboźna 11), Kraków (Długa 27), Poznań, Toruń.
Portugalja. Poselstwo — Warszawa (Foksal 14). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Dominikswall 12).
Rosja. Poselstwo — Warszawa (Poznańska 15). Konsulat — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Langgarten 74), Lwów (Nabielaka 27).
Rumunja. Poselstwo — Warszawa (Wiejska 10). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Hundegasse 85), Lwów (Pl. Marjacki 8), Poznań (Pl. Wolności 17).
San Marino. Konsulat — Warszawa (Wspólna 29).
Stany Zjedn. A. Półn. Poselstwo — Warszawa (Foksal 3). Konsulaty — Warszawa (Jasna 11), Gdańsk (Elisabethwall 9).
Szwajcarja. Poselstwo — Warszawa (Smolna 25). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Holzraum 21/II).
Szwecja. Poselstwo — Warszawa (Królewska 3). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Bydgoszcz (Gdańska 120), Gdańsk (Langermarkt 20), Gdynia, Katowice (Jul. Ligonia 3), Kraków (Jana 3), Łódź (Cegielniana 20), Poznań (św. Marcina 26).
Turcja. Poselstwo — Warszawa (Szopena 2 a). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Langfuhr).
Urugwaj. Poselstwo — Wiedeń (Reisnerstrasse 16). Konsulat — Łódź (Kościuszki 37/I).
Venezuela. Konsulat — Gdańsk (Breitgasse 21).
Węgry. Poselstwo — Warszawa (Mokotowska 48). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Katowice (Piłsudskiego 5), Kraków (Podwale 7), Gdańsk (Jopengasse 66), Lwów (Łyczakowska 3).
W. Brytanja. Ambasada — Warszawa (Nowy Świat 18). Konsulaty — Warszawa (Al. Róż 10/2), Borysław, Bydgoszcz, Gdańsk (Stadtgraben 14), Katowice (3-go Maja 33), Lwów (Asnyka 1), Łódź (Ewangielicka 1).
Włochy. Ambasada — Warszawa (Pl. Dąbrowskiego 6). Konsulaty — Warszawa (przy ambasadzie), Gdańsk (Rennerstifgasse 11), Katowice (Pocztowa 11), Łódź (Kilińskiego 222).

Kronika roku 1929.

Przegląd polityczny.

Z pobytu Prezydenta Rzeczypospolitej w Krakowie.

Prezydent Rzpltej ze świtą na kopcu Kościuszki w czasie swego letniego pobytu w Krakowie (dn. 16 VII z. r.), oprowadzany przez marszałka pow. krakowskiego dra St. Skrzyńskiego (1) i dowódcę O. K. V. gen. Wróblewskiego (2). Na prawo przy ścieżce wieża koszar na kopcu, w głębi panorama Krakowa.

Ubiegły rok przyniósł nam *szereg nader doniosłych wydarzeń w życiu politycznem*, szereg faktów ważnych tak dla całokształtu stosunków politycznych świata jak i dla naszego państwa.

Od lat 11-tu, t. zn. od chwili zakończenia wielkiej wojny, ciągnęły się niemal bez przerwy rokowania, konferencje i rozmowy, mające na celu *likwidację wielkiej wojny*.

W r. 1929 przystąpiono do ostatecznego rozwiązania najbardziej trudnego zagadnienia z całego kompleksu „likwidacji wojny", t. zn. do *sprawy reparacyj*. Z początkiem roku rozpoczęły się w Paryżu konferencje rzeczoznawców finansowych państw w reparacjach zainteresowanych, które doprowadziły do ustalenia projektu ostatecznego załatwienia sprawy reparacyj, planu, ochrzczonego wedle imienia najwybitniejszego z jego współtwórców, amerykańskiego delegata Owena Younga — *planem Younga*.

Stworzony przez rzeczoznawców finansowych plan reparacyjny stał się przedmiotem obrad *konferencji haskiej*, na której po licznych tarciach, zdających się zapowiadać nawet rozbicie konferencji, *przyjęto wkońcu plan Younga*. Na czoło mężów stanu obradujących w Hadze wysunęła się postać angielskiego ministra skarbu *Snowdena*, który nieustępliwie domagając się zmiany rozdziału spłat reparacyjnych, przewidzianych w planie paryskim, przeprowadził ostatecznie prawie wszystkie swe żądania.

Równocześnie z podpisaniem planu Younga w Hadze otrzymały Niemcy od b. państw sprzymierzonych obietnicę *wcześniejszej ewakuacji Nadrenji*. Wojska alianckie rozpoczęły opróżnianie okupowanych terenów we wrześniu z. r.

Na drugiej widowni międzynarodowej polityki, *na forum Ligi Narodów*, należy w ub. roku zarejestrować również szereg faktów wiele znaczących. I tak na posiedzeniu Rady Ligi Nar. w Madrycie *Niemcy* usiłowały *ze sprawy mniejszościowej* uczynić narzędzie do mięszania się w politykę wewnętrzną państw, obarczonych traktatami mniejszościowemi. Usiłowania te spotkały się jednak ze *zdecydowanym oporem większości Rady*. Wrześniowa zaś sesja Ligi Narodów przyniosła *wybory niestałych członków Rady Ligi*, wydarzenie *dla Polski szczególnie ważne*, gdyż jej mandat w Radzie Ligi skończył się w r. 1929.

Obydwa mocarstwa anglo-saskie, Anglja i Stany Zjedn., doznały w r. 1929 zmiany kierowniczych osobistości. W *Stanach Zjedn.* wybrany w r. 1928 prezydent *Hoover* objął w marcu 1929 r. swój urząd prezydenta. *Anglji* zaś ubiegły rok przyniósł *nowe wybory*, które zakończyły się zupełnem przekształceniem jej oblicza politycznego. Zwycięstwo w walce wyborczej odniosła *Partja Pracy*, jednakże rząd jej, utworzony przez *Mac Donalda*, nie rozporządza większością bezwzględną, czem można tłomaczyć pewną powściągliwość rządu brytyjskiego w sprawach wewnętrznej polityki angielskiej, wyrównaną jednak żywą *ruchliwością na terenie zagranicznym*. — Wymieniliśmy wyżej wystąpienie Snowdena w Hadze. Drugim ważnym krokiem rządu Mac Donalda było przystąpienie do załatwienia *sprawy zbrojeń morskich*, będących stale płaszczyzną nieporozumień angielsko-amerykańskich. Energja Mac Donalda znalazła swój wyraz *w podróży premjera angielskiego do Stanów Zjedn.*, gdzie zaprojektowano *wspólne zwołanie konferencji rozbrojenio-*

Podpisanie paktu polsko-sowieckiego.

Przedstawiciel Polski minister pełnomocny Stanisław Patek (x) w rozmowie z komisarzem dla spraw zagr. Z. S. R. R. Litwinowem (xx) bezpośrednio po podpisaniu protokółu dodatkowego do paktu Kelloga w Moskwie dn. 9 lutego 1929 r.

wji i stworzono nowy podział administracyjny na 9 banatów. Kroki te miały na celu *złagodzenie i usunięcie przeciwieństw narodowościowych* w państwie.

Na Wschodzie przez ubiegły rok sypały się *iskry zbrojnych starć, które* niejednokrotnie *groziły wybuchem pożogi wojennej* między państwem sowieckiem a budzącem się państwem Dalekiego Wschodu — Chinami.

Co się tyczy państw sąsiadujących z Polską, to *na Litwie kowieńskiej* wrzesień przyniósł zupełnie *niespodziewany upadek Waldemarasa* i w związku z tem pewne wyjaśnienie wewnętrzno-politycznej sytuacji Litwy. Jednak w odniesieniu do Polski nowy premjer *Tubielis* nie przedsięwziął żadnych kroków mogących zapowiadać zmianę kursu litewskiej polityki.

Czechosłowacja z końcem roku znalazła się w obliczu agitacji przedwyborczej, ponieważ prez. Masaryk wobec rozbicia koalicji rządowej, zarządził *rozwiązanie parlamentu* i nowe wybory.

Środkowa Europa była widownią *naprężonych stosunków węgiersko-czeskich,* gdyż Węgry ciągle domagają się wypełnienia traktatu wersalskiego i *nadania Słowaczyźnie autonomji.*

Niespokojny też rok spędziła *Austrja,* której w każdą niemal niedzielę groziły krwawe awan-

wej morskiej, na którą Anglja i Stany Zjednoczone przyjdą z gotowym już planem.

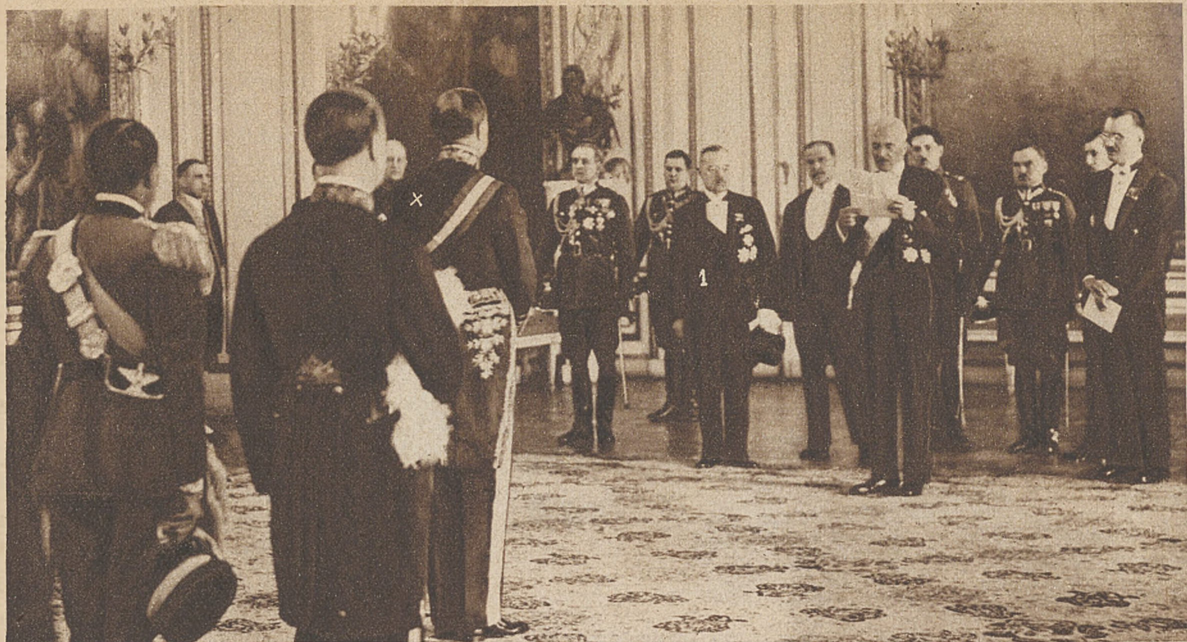
Znamienne przesunięcia nastąpiły *we Włoszech.* Przedewszystkiem Mussolini przeprowadził w ub. roku *pierwsze wybory faszystowskie,* będące raczej plebiscytem na rzecz faszyzmu, gdyż wyborca mógł tylko oddać głos: tak, lub nie. W jesieni Mussolini utworzył normalny rząd, oddając ministrom resortowym 5 tek, będących dotąd w jego rękach. Wydarzeniem o historycznem znaczeniu było zakończenie od 1870 r. trwającego sporu między państwem włoskim a Watykanem, które znalazło swój wyraz w podpisaniu umowy stwarzającej nanowo *suwerenne państwo kościelne.*

Drugie państwo adrjatyckie, *królestwo S. H. S.* wkroczyło równocześnie z Nowym Rokiem *w nową erę* swego rozwoju państwowego. Król *Aleksander* przeprowadził „bezkrwawą rewolucję" i *zniósł konstytucję,* przyłączając swe państwo do krajów rządzonych dyktaturą. W drugiej połowie roku weszła Jugosławja w drugi etap rozwoju, zapoczątkowanego zaprowadzeniem absolutyzmu królewskiego: nastąpiło ścisłe zespolenie dotychczasowych trzech t. zw. prowincyj, Serbji, Chorwacji, Slawonji, państwo otrzymało nową nazwę *Królestwa Jugosła-*

Z pobytu ministra Zaleskiego w Budapeszcie.

Min. Zaleski (w środku) podczas „garden party" u regenta Węgier Horthyego (z lewej) w rozmowie z regentem. Na prawo stoi hr. Festetich.

Wręczenie listów uwierzytelniających Prezydentowi Rzpltej przez ambasadora Włoch.
Prezydent Rzpltej odczytuje odpowiedź na przemówienie pierwszego ambasadora Włoch hr. Franklina (x).
W orszaku Prezydenta jest podsekretarz stanu min. spr. zagr. dr. Alfred Wysocki (1).

tury zbrojnych bojówek partyjnych. — Nowy rząd austrjacki b. prezydenta policji *Schobera*, utworzony w jesieni, stanął przed trudnem zagadnieniem pacyfikacji stosunków wewnętrzno-politycznych w państwie.

Rumunja obchodziła ub. roku wśród wielkich uroczystości *10-lecie swego zjednoczenia*.

Dla *Polski* rok ubiegły stanowi nader doniosły etap, gdyż w tym roku rozpoczęła się *kampanja o zmianę konstytucji. Projekt reformy konstytucji*, wniesiony przez obóz popierający rząd Marszałka Piłsudskiego, stał się przedmiotem ataków opozycji sejmowej, która następnie rozwinęła *kampanję przeciw rządowi*, głównie w dziedzinie budżetu państwa. W kampanji tej interpretacyjna sprawa, kiedy rząd ma przedłożyć parlamentowi ustawę o przekroczeniach budżetowych, doprowadziła do *oskarżenia min. Czechowicza* przed Trybunałem stanu. Wobec negatywnego ustosunkowania się Sejmu do współpracy z rządem, ustąpił gabinet dra Bartla, nowy rząd utworzył dr. Świtalski, a w skład gabinetu weszli nowi ministrowie: Czerwiński, Matuszewski i Prystor.

Wyrok Trybunału stanu, odsyłający sprawę b. min. Czechowicza do Sejmu, zamknął okres polityczny przedwakacyjny.

Senatorka Józefa Bramowska.
Górnoślązaczka wchodząca do senatu w miejsce ś. p. ks. prałata Londzina.

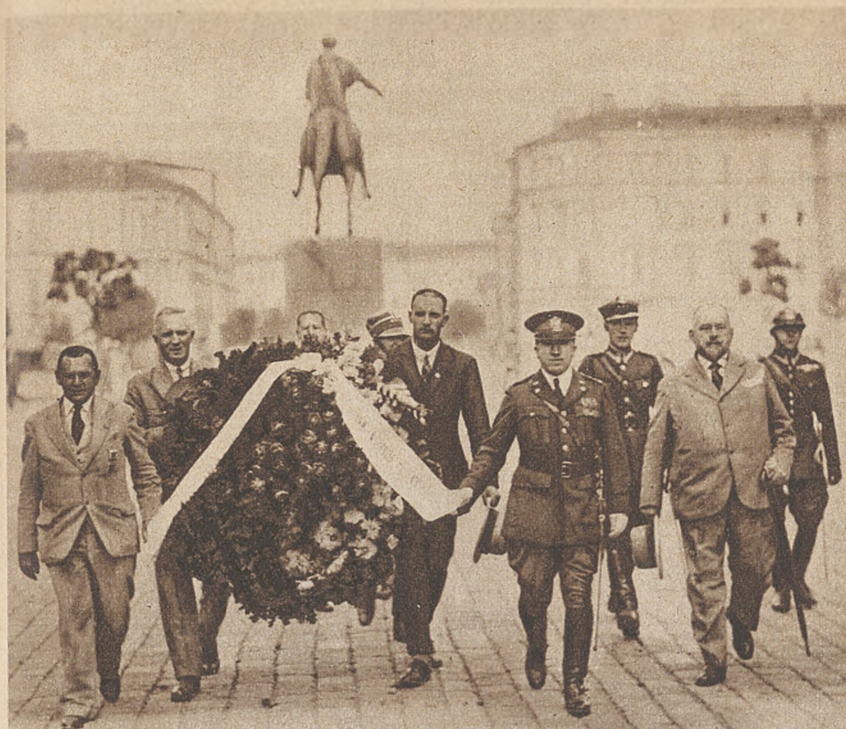
Po ferjach rząd i klub B. B. W. R. podjęły *próbę stworzenia platformy rzeczowych rozmów z Sejmem*. Premjer *Świtalski* wyraził wobec marszałka Sejmu chęć odbycia *konferencji z przywódcami stronnictw* sejmowych w celu usprawnienia obrad nad budżetem państwa. Inicjatywa rządu spotkała się *z odmową większości partyj*. Po raz drugi wystąpił z propozycją rozmów pozasejmowych na temat zmiany konstytucji prezes klubu B. B. W. R. pos. *Sławek*. I na ten krok odpowiedziały stronnictwa opozycyjne *negatywnie*.

Na tle stosunku rządu do Sejmu zaznaczyły się *wystąpienia Marszałka Piłsudskiego*, który niejednokrotnie w ub. roku zabierał głos czy to na łamach prasy, czy też wygłaszając mowy.

Wszystkie te przejawy wpływały na *przygotowanie się stronnictw do jesiennej sesji sejmowej*, zwołanej na 31 paźdz.

Na terenie polityki zagranicznej Polska w ub. roku zyskiwała sobie coraz silniejsze stanowisko, odpowiadające jej mocarstwowej roli. Znalazło to wyraz w jej *wyborze do Rady Ligi Narodów*, w ustanowieniu *ambasady włoskiej i angielskiej w Warszawie, a polskiej w Rzymie i Londynie*, oraz w przygotowaniach do wzajemnego utworzenia ambasad w Waszyngtonie i Warszawie.

Kronika krajowa.

Weterani armji Stanów Zjedn. w Warszawie.
Delegacja weteranów z wieńcem na grobie Nieznanego Żołnierza. W środku przy wieńcu attache wojskowy St. Zjedn. mjr. Yalgar.

Dn. 22 stycznia odbyło się posiedzenie Sejmu, na którem *uchwalono wniosek o przystąpienie do rewizji konstytucji.* — Stronnictwo narodowe zgłosiło żądanie dymisji ministra sprawiedliwości, które zostało odrzucone.

Walka o naprawę konstytucji weszła w pierwsze stadjum z chwilą *zgłoszenia projektu rewizji konstytucji przez klub* B. B. W. R. dn. 6 lutego.

Z okazji *10-lecia parlamentu polskiego* odbyły się dn. 9 lutego uroczyste posiedzenia obu Izb, a marszałkowie Izb wygłosili przemówienia.

Na posiedzeniu Sejmu dn. 11 lutego rozpoczęła się *wzmożona walka opozycji z rządem.* Tego dnia bowiem po uchwaleniu budżetu w 3 czytaniu stronnictwo „Wyzwolenie“ rzuciło *zapowiedź pociągnięcia ministra skarbu do odpowiedzialności przed Trybunałem Stanu* za nieprzedłożenie w terminie ustawy o przekroczeniach budżetowych.

Z ważniejszych wydarzeń dotyczących spraw politycznych Polski w roku 1929 należy w chronologicznym porządku wymienić następujące fakty:

Rok 1929 rozpoczął się tradycyjnem przyjęciem przedstawicieli państw obcych, władz państwowych i t. d. przez Prezydenta Rzpltej na Zamku.

Dn. 10 stycznia rząd polski wyraził zasadniczą zgodę *na propozycję Sowietów w sprawie podpisania dodatkowego protokółu* do paktu Kelloga, zgłoszoną dn. 30 grudnia z. r., zaznaczając, iż musi uprzednio porozumieć się z sygnatarjuszami tego paktu. Rząd polski wyraził przytem zdziwienie, dlaczego rząd Sowietów zaprasza Litwę do podpisu wraz z Polską, a pomija państwa bałtyckie oraz Rumunję. W ciągu 24 godzin, z pośpiechem niespotykanym dotąd w praktyce dyplomatycznej, rząd sowiecki udzielił odpowiedzi Polsce, w mętnej zresztą nocie.

Dn. 19 stycznia rząd polski polecił swemu przedstawicielowi w Moskwie podjęcie rokowań w sprawie podpisania protokółu dodatkowego do paktu Kelloga i w rezultacie *dn. 9 lutego nastąpiło w Moskwie podpisanie między Polską a Sowietami paktu dodatkowego.* Protokół ten podpisała równocześnie Rumunja, Estonja i Łotwa.

Dn. 15 stycznia odbyło się *posiedzenie komisji budżetowej Sejmu,* znamienne z tego powodu, iż *Marsz. Piłsudski nie przybył na nie,* ani nie przysłał przedstawiciela M. S. Wojsk. — Krok swój Marszałek motywował tem, że mundur oficerski mógłby być zagrożony przez członków Sejmu.

Emil Vandervelde w Warszawie.
Przywódca socjalistów belgijskich E. Vandervelde (w środku) za pobytu w Warszawie (17 VI z. r.) z wizytą u marszałka senatu dra Szymańskiego (z lewej). Na prawo wicemarszałek senatu St. Posner.

Dn. 12 lutego Prezydent Rzpltej *rozwiązał Sejm śląski.* Następnego dnia aresztowano przywódcę „Volksbundu“ na Śląsku, *posła Ulitza, za ułatwianie dezercji.*

Dn. 19 lutego lewica sejmowa zgłosiła *w Sejmie wniosek o postawienie min. Czechowicza w stan oskarżenia.*

Dn. 29 lutego przybył do Polski *rumuński minister spraw zagranicznych Mironescu.*

Gabrjel Czechowicz
min. skarbu w IV gabinecie Bartla.

Dn. 28 lutego na posiedzeniu senackiej komisji skarbowo-budżetowej *Marsz. Piłsudski* wygłosił *mowę przeciw obcinaniu budżetów* przez opozycję. Przy tej sposobności Marszałek poruszył sprawę *„wesołych budżetów"* z dawniejszych lat.

Dn. 8 marca *min. Czechowicz zgłosił dymisję.*

Marsz. Piłsudski na posiedzeniu senackiej komisji skarbowo-budżetowej.
W związku z kampanją opozycji sejmowej przeciw b. ministrowi skarbu Czechowiczowi i przeciw budżetowi, Marsz. Piłsudski przybył dn. 28 lutego z. r. na posiedzenie senackiej komisji skarbowo-budżetowej i wygłosił dłuższe przemówienie, w którem wystąpił przeciw obcinaniu budżetów przez opozycję.

Kampanja w sprawie przekroczeń budżetowych rozstrzygnęła się dn. 25 marca, tego dnia bowiem *Sejm głosami opozycji uchwalił postawienie min. Czechowicza w stan oskarżenia.*

Dn. 7 kwietnia *Marsz. Piłsudski* wystąpił po raz drugi publicznie z ostrem oskarżeniem *przeciw Sejmowi* w artykule p. t. *„Dno Oka"*. Artykuł ten wywołał liczne komentarze.

Dn. 12 kwietnia *rząd dra Bartla podał się do dymisji.* W ciągu dwóch następnych dni dotychczasowy minister oświaty *dr. Świtalski utworzył nowy rząd*, a lista gabinetu podpisana została dn. 14 kwietnia. Zmiany nastąpiły na stanowiskach ministra skarbu (nowy kierownik Ignacy *Matuszewski)*, ministra oświaty (dr. Stanisław *Czerwiński)*, oraz ministra pracy i opieki społecznej (Aleksander *Prystor*).

Dn. 28 kwietnia w *Opolu* pod wpływem szowinistycznej propagandy antypolskiej *pobito w krwawy sposób aktorów polskich z Katowic*, przybyłych do Opola na gościnny występ. Napad ten oddziałał nader podniecająco na nastroje na kresach zachodnich, a poseł polski w Berlinie przedsięwziął odpowiednie kroki u rządu Rzeszy.

Dn. 5 maja Prezydent Rzpltej dokonał otwarcia *nowego gmachu województwa i Sejmu śląskiego* w Katowicach.

Dn. 16 maja *otwarto w Poznaniu Powszechną Wystawę Krajową*. Oprócz znaczenia kulturalnego i gospodarczego wystawa ta posiadała wybitne znaczenie propagandowe i polityczne, w związku z nią bowiem przybył do Polski sze-

Walery Sławek w albumie rosyjskiej „ochrany".
Przedwojenna fotografja obecnego prezesa B. B. W. R. płk. Walerego Sławka, mieszcząca się w albumie rosyjskiej politycznej policji w Warszawie. Ten oryginalny dokument fotograficzny pochodzi z aktów warszawskiej „ochrany", rejestrującej podobizny „politycznie podejrzanych" polskich działaczy.

Oficerowie włoskiej marynarki przy grobie Nieznanego Żołnierza w Warszawie.

Grupa oficerów włoskiej marynarki za pobytu w Warszawie (dn. 1 VIII 1929) u stóp pomnika ks. Józefa, z wiceadmirałem Rottą (w środku grupy) na czele.

reg ministrów zagranicznych, polityków i dziennikarzy, którzy mieli przez to sposobność bezpośredniego zetknięcia się z nami i czynienia bezpośrednich spostrzeżeń.

W dniach 19—23 maja *bawił w Budapeszcie min. Zaleski*, entuzjastycznie przyjmowany przez ludność Węgier. Wizyta min. Zaleskiego przyczyniła się niewątpliwie do pogłębienia opartych na wiekowej tradycji serdecznych stosunków polsko-węgierskich.

Z początkiem czerwca na podstawie porozumienia między *Włochami i Polską* poselstwa obu tych państw zamienione zostały na *ambasady* i dn. 4 czerwca nowomianowany ambasador włoski hr. Franklin Martin złożył listy uwierzytelniające Prezydentowi Polski.

Dn. 15 czerwca *Prezydent Rzpltej rozpoczął zwiedzanie Wołynia*, witany wszędzie na kresach wprost entuzjastycznie.

Trybunał Stanu, zwołany dla *sprawy b. ministra Czechowicza*, zebrał się dn. 28 czerwca. Rozprawa zakończyła się przekazaniem Sejmowi sprawy dla ponownego jej zbadania. W toku rozprawy wygłosił również mowę Marsz. Piłsudski, któ-

Ze zjazdu Polaków z zagranicy w Warszawie.

Grupa uczestników Zjazdu w pochodzie do grobu Nieznanego Żołnierza. Na czele pochodu marsz. Senatu dr. Szymański.

Na lewo: Fragment ze Zjazdu legjonowego w N. Sączu. Uczestnicy Zjazdu podczas mszy polowej odprawionej na rynku.

Poniżej: Członkowie opery polskiej w Katowicach, którzy przybywszy dnia 28 IV z. r. do Opola na gościnny występ, napadnięci zostali i pobici przez szowinistów niemieckich. Na zdjęciu, dokonanem po napadzie, zespół operowy jest niekompletny, gdyż kilkanaście osób, ofiar napadu, znajdowało się wówczas w szpitalach.

ry wziął na siebie odpowiedzialność za przekroczenia budżetowe.

Dn. 14 lipca rozpoczęły się w Warszawie obrady przedstawicieli wszystkich zbiorowisk polskich zagranicą. Zjazd ten pogłębił łączność między polskiemi ośrodkami zagranicznemi a krajem macierzystym.

Dn. 15 lipca *Prezydent Rzpltej* przybył na czasowy letni pobyt *do Krakowa*, gdzie zamieszkał w swej rezydencji na Wawelu. — Podczas pobytu w Krakowie p. Prezydent zwiedzał zachodnią Małopolskę.

Dn. 25 lipca rozpoczął się w Katowicach *proces Ulitza*, zakończony wyrokiem *skazującym oskarżonego za zdradę główną na 5 miesięcy więzienia.*

„Il. Kuryer Codzienny" ogłosił dn. 25 lipca sensacyjne dokumenty, odsłaniające *tajniki propagandy antypolskiej*, wykazujące niezbicie, że publicysta angielski *Robert Donald*, autor dwóch antypolskich książek, był płatnym agentem propagandy niemieckiej. — Ta rewelacja wywołała w świecie wielkie poruszenie.

Dn. 11 sierpnia odbył się w Nowym Sączu tradycyjny doroczny *zjazd legjonowy*.

Rocznicę powstania górno-śląskiego obchodzono uroczyście dn. 18 sierpnia w kraju. W głównych uroczystościach w Katowicach wziął udział Prezydent Rzpltej.

Dn. 4 września premjer *dr. Świtalski* przedstawił marszałkowi Sejmu *propozycję odbycia wspólnej konferencji przedstawicieli klubów sejmowych* celem usprawnienia obrad budżetowych. Większość stronnictw opozycyjnych na propozycję tę odpowiedziała odmownie.

Otwarcie Targów Wschodnich w dniu 7 września było wykorzystane przez ukraińską organizację wojskową do wykonania *zamachów bombowych we Lwowie.* Na szczęście zbrodnicze poczynania nie pociągnęły za sobą katastrof większych rozmiarów. Sprawców aresztowano.

W zakresie polityki zagranicznej zanotować należy sukces osiągnięty na Zgromadzeniu Ligi Narodów, gdzie dn. 9 września Polska ponownie prawie jednogłośnie wybrana została *na członka Rady Ligi* na nadchodzące trzechlecie.

Wobec zbliżania się *sejmowej sesji jesiennej* obóz popierający rząd zaproponował stronnictwom odbycie *rzeczowych rozmów* w sprawie przygotowania dyskusji nad rewizją konstytucji. Stronnictwa opozycyjne odrzuciły tę propozycję. W związku z tem marsz. *Piłsudski* ogłosił artykuł p. t. *„Gasnącemu światu"*, oświetlający zakulisowe pociągnięcia niektórych stronnictw w kierun-

ku nawiązania kontaktu z rządem. Na artykuł ten odpowiedział marszałek Sejmu *Daszyński* artykułem p. t. *„Niewczesne żale"*, wyjaśniającym jego inicjatywę co do takiego zbliżenia.

W dn. 30 września podczas uroczystości związanych *z zamknięciem P. W. K.* wygłosili mowy o tematach politycznych i ekonomicznych premjer *Świtalski* oraz ministrowie *Kwiatkowski* i *Matuszewski*.

Proces przeciw sprawcom napadu na polskich aktorów *w Opolu* rozpoczął się dn. 7 października i po szeregu rozpraw, toczących się w atmosferze teroru, zakończył się 12 października skazaniem kilku tylko oskarżonych na drobne kary.

Rząd polski i angielski wydały w dn. 14 października oficjalny komunikat w sprawie *podniesienia poselstw w Londynie i Warszawie do rzędu ambasad.*

Równocześnie rozpoczęły się między rządami Stanów Zjednoczonych i Polski rozmowy na temat wzajemnego *podniesienia poselstw w Warszawie i Waszyngtonie do rzędu ambasad.*

Kronika zagraniczna.

Z początkiem stycznia nastąpił *w Jugosławji przewrót polityczny.* Król Aleksander wobec trudności wewnętrznych kraju, spowodowanych wadliwym ustrojem parlamentarnym, w nocy z dn. 5 na 6 stycznia zniósł konstytucję i zaprowadził czasowo *absolutyzm królewski.*

Dn. 16 stycznia znany publicysta angielski Wickham Steed opublikował *tajny memorjał gen. Groenera* w sprawie budowy *pancernika „A"*. Memorjał ten stwierdzał, że zbrojenia niemieckie na morzu są w pierwszym rzędzie skierowane przeciw Polsce. Sprawa pancernika „A" w ciągu obrad nad nią zdawała się grozić rozbiciem koalicji rządowej niemieckiej, gdyż socjaliści jako partja oświadczali się przeciw pancernikowi, a ministrowie socjalistyczni za budową, jednak w decydujących momentach socjaliści głosowali za budową.

Dn. 27 stycznia *Holandja* obchodziła uroczystości *350-lecia zjednoczenia państwa.*

Dn. 29 stycznia *Trocki opuścił państwo sowietów jako wygnaniec,* udając się do Turcji. Próby Trockiego uzyskania pozwolenia na pobyt w Niemczech, Austrji, Czechosłowacji i Anglji nie powiodły się.

Dn. 7 lutego kard. Gasparri zawiadomił dyplomatów akredytowanych przy Watykanie o *zawarciu ugody między Kwirynałem a Watykanem,* w myśl której wskrzeszone zostało Państwo kościelne. Podpisanie układu między Stolicą Apostolską a rządem włoskim nastąpiło dnia 11-go lutego.

W Paryżu otwarto dn. 9 lutego *konferencję rzeczoznawców finansowych* Stanów Zjedn., Anglji, Francji, Belgji, Włoch, Japonji i Niemiec, którzy mieli się zająć wypracowaniem projektu *ostatecznego uregulowania kwestji odszkodowań wojennych.*

Rada Ligi Narodów zebrała się *w Madrycie* dn. 4 marca na sesję wiosenną. Najważniejszą

Konferencja rzeczoznawców finansowych w Paryżu.

Uroczystość otwarcia konferencji w dniu 9 lutego z. r. w hotelu „George V" w Paryżu. Przewodniczy przedstawiciel Stanów Zjednoczonych Oven Young (w środku za stołem).

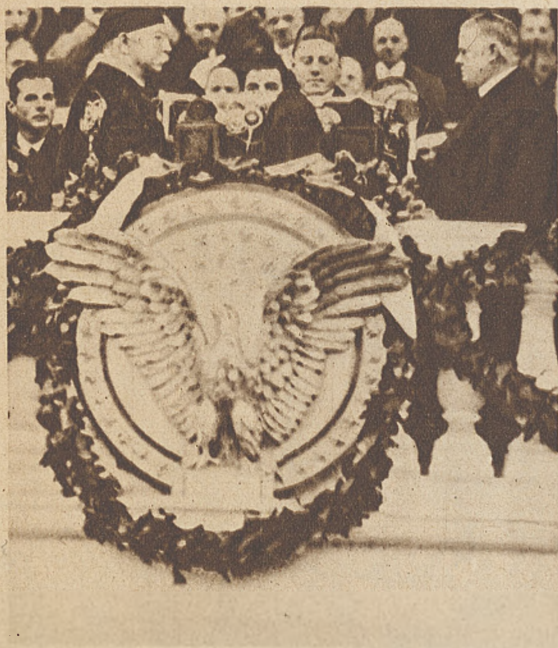
nych przedstawicieli państw obcych dłuższe przemówienie o *znaczeniu podpisanych umów watykańskich.*

Dn. 25 marca odbyły się *we Włoszech pierwsze wybory* od czasów objęcia dyktatury przez Mussoliniego. Wybory te posiadały raczej charakter plebiscytu w sprawie faszyzmu, gdyż każdy z głosujących mógł się oświadczyć tylko za rządami faszystowskiemi lub przeciw nim. — Uroczyste otwarcie parlamentu włoskiego nastąpiło dn. 20-go kwietnia.

Dzień 1-go maja minął naogół spokojnie. Tylko w Niemczech w pierwszych dniach maja wydarzyły się krwawe rozruchy komunistyczne, które w Berlinie przybrały miejscami nawet rozmiary rewolty.

Obrazek z powstania w Meksyku.
Grupa powstańców przy budowie barykady podczas walk ulicznych w Vera Cruz.

Zmiana prezydenta Stanów Zjedn.
Nowy prezydent Hoover wobec przedstawicieli władz składa dnia 4 III z. r. przysięgę na konstytucję przez pocałowanie biblji, którą prezydentowi podaje najwyższy sędzia Mr. Taft. Na zdjęciu bocznem: Nowy prezydent Herbert Hoover i ustępujący prezydent Coolidge (z lewej).

sprawą znajdującą się na porządku dziennym była sprawa mniejszościowa i sprawa Ulitza.

W *Meksyku* wybuchła dn. 4 marca *nowa rewolucja,* która zakończyła się po kilkutygodniowych walkach zwycięstwem rządu.

Wybrany w r. 1928 prezydent Stanów Zjednoczonych *Hoover* objął swój urząd dn. 5 marca.

Dn. 9 marca papież przyjął na audjencji korpus dyplomatyczny, wygłaszając do zgromadzo-

Dn. 6 maja dokonano *zamachu na Waldemarasa.* Waldemaras wyszedł cało. Sprawa zamachu nie została bliżej wyjaśniona.

W *Anglji* król rozwiązał dn. 10 maja parlament i zarządził *nowe wybory.*

Mimo zawarcia ugody *między Stolicą Apostolską a rządem włoskim* zaznaczyły się *pewne tar-*

Plebiscyt w sprawie faszyzmu we Włoszech.
Propaganda uliczna w Rzymie na rzecz głosowania za faszyzmem. Na gmachu olbrzymi portret Mussoliniego, oraz hasła głosowania „si" (tak).

cia, zwłaszcza na tle ingerencji państwa i Kościoła do wychowania młodzieży. Odmienne zapatrywania na tę sprawę papieża i Mussoliniego znalazły wyraz w mowie Mussoliniego dn. 14-go maja i odpowiedzi Papieża 16-go maja.

Rumunja obchodziła w dn. 21 maja z wielkiemi uroczystościami *10-lecie powstania wielkiej Rumunji.*

Na Litwie rozstrzelano dn. 24 maja studenta Wasyljusa, *rzekomego sprawcę zamachu na Waldemarasa*, pomimo, iż poszlaki wskazywały raczej na to, że jest on niewinny.

Tarcia chińsko-sowieckie w sprawie t. zw. kolei transsyberyjskiej weszły w bardzo groźne stadjum w dn. 29 maja, wskutek aresztowania przez władze chińskie całego personelu konsulatu sowieckiego w Charbinie, pod zarzutem uprawiania agitacji wywrotowej.

Wybory angielskie odbyły się dn. 30 maja. Przyniosły one *zwycięstwo partji pracy.* Wobec wyników wyborów gabinet angielski podał się do dymisji 3 czerwca, a w 2 dni później przywódca partji pracy *Mac Donald* utworzył nowy rząd.

Na konferencji paryskiej po kilkumiesięcznych obradach osiągnięto nareszcie dn. 4 czerwca *porozumienie na podstawie planu reparacyjnego,* opracowanego przez rzeczoznawcę amerykańskiego *Ovena Younga.* Podpisanie planu Younga nastąpiło w dn. 7 czerwca w uroczysty sposób.

W dn. 10 do 15 czerwca odbywała się *letnia sesja Rady Ligi Narodów.*

Wojna religijna w Meksyku zakończyła się dn. 22 czerwca podpisaniem umowy między Watykanem a rządem meksykańskim.

Nowy rząd angielski rozpoczął swe prace staraniem *nawiązania stosunków dyplomatycznych z sowietami*, zapraszając rząd sowiecki do podjęcia rozmów na ten temat.

Król angielski otworzył w tradycyjny i uroczysty sposób dnia 2-go lipca *nowy parlament angielski.*

Dn. 11-go lipca *Briand* w artykule dziennikarskim wystąpił niespodziewanie z projektem utworzenia *stanów zjednoczonych Europy,* początkowo na polu gospodarczem.

August Waldemaras.
B. premier Litwy, którego gabinet upadł nagle dn. 19 IX z. r.

Z obrad konferencji reparacyjnej w Hadze.
Historyczny gmach parlamentu, w którym obrady konferencji doprowadziły do ustalenia planu reparacyj.

kę parlamentarną o *ratyfikację układów dłużnych z Ameryką.* Poincare osiągnął dwukrotnie (16 i 23 lipca) zwycięstwo i parlament ratyfikował układy dłużne. Po tym wspaniałym sukcesie *Poincare* z powodu ciężkiej choroby dn. 26 lipca *zgłosił dymisję,* a nowy rząd francuski utworzył Briand dn. 27 lipca.

Zapowiedziany hucznie przez komintern *czerwony dzień* w dn. 1 sierpnia zakończył się *zupełnem fiaskiem* i wykazał upadek wpływów komunistycznej międzynarodówki na świecie.

Dn. 6 sierpnia rozpoczęła w *Hadze* obrady *konferencja haska,* na której przedstawiciele 14 państw mieli ustalić ostateczny tekst planu rozwiązującego *sprawę reparacyj.* Konferencja ta mimo bardzo krytycznych nieraz chwil *doprowadziła do ostatecznego porozumienia* w dn. 28 sierpnia i w 3 dni później została zamknięta po podpisaniu dokumentów w sprawie reparacyj i *przedterminowej ewakuacji Nadrenji.*

W drugiej połowie sierpnia *Palestyna* stała się widownią *krwawych walk między Arabami a kolonistami żydowskimi* w następstwie nieporozumień wynikłych na tle sporu o t. zw. *ścianę pła-*

Powyżej: Komuniści demonstrujący dn. 1 maja w Berlinie. Na prawo: Fragment z konfliktu chińsko - sowieckiego. Chińskie pogotowie sanitarne na terenie walk w Mandżurji.

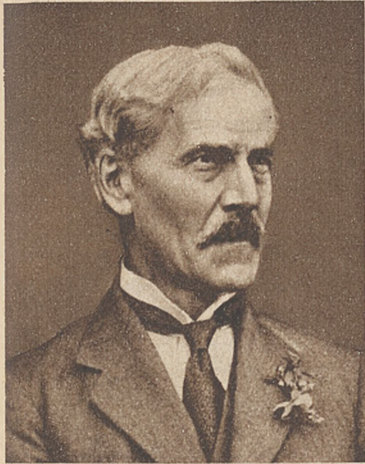
Rząd sowietów upatrując w dążeniu Chin do zlikwidowania wpływów rosyjskich na kolei transsyberyjskiej naruszenie istniejących umów, wystosował dn. 13-go lipca *ultimatum do Chin.* Ponieważ odpowiedź Chin nie zadowoliła Sowietów, nastąpiło 18-go lipca formalne *zerwanie stosunków dyplomatycznych.*

W drugiej połowie lipca *rząd Poincarego* musiał stoczyć ciężką wal-

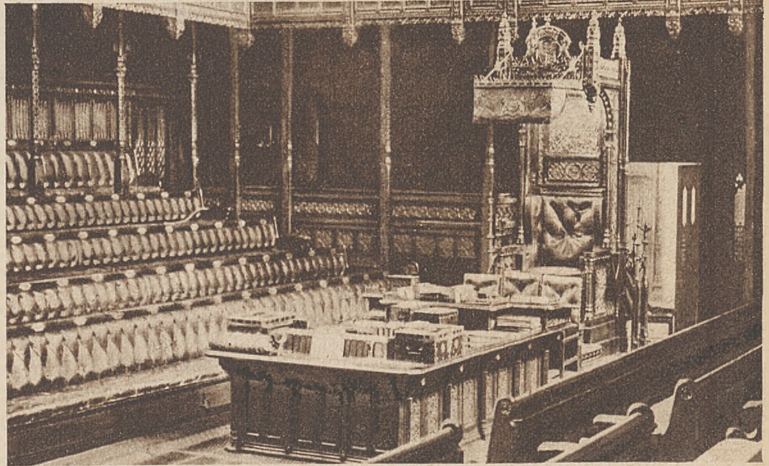

Obrazki z wyborów w Anglji.
Na lewo: Liberalna kandydatka, panna Dora West, w jednym z okręgów Londynu agituje wśród robotników za swoją kandydaturą. Na prawo: Lloyd George agitujący wśród robotnic.

Ramsay Mac Donald
premjer W. Brytanji.

Fragment z parlamentu angielskiego.
Wnętrze sali parlamentu, z krzesłem tronowem.

czu. Władze angielskie stosunkowo rychło przywróciły tam porządek i położyły kres starciom, niemniej jednak zagadnienie nie zostało uregulowane, gdyż tubylcza ludność arabska jest przeciwna kolonizacji Żydów.

Jesienna sesja Rady Ligi Narodów rozpoczęła się dn. 29-go sierpnia, a dn. 2 września otwarto *posiedzenie Ligi Narodów.*

Dn. 12-go września nastąpiła *w rządzie włoskim zmiana,* mianowicie Mussolini, który w swoim ręku trzymał dotychczas kierownictwo wszystkich ministerstw, zrzekł się 5 tek ministerjalnych, powierzając ich prowadzenie resortowym ministrom.

Dn. 14 września Anglja rozpoczęła *ewakuację Nadrenji.*

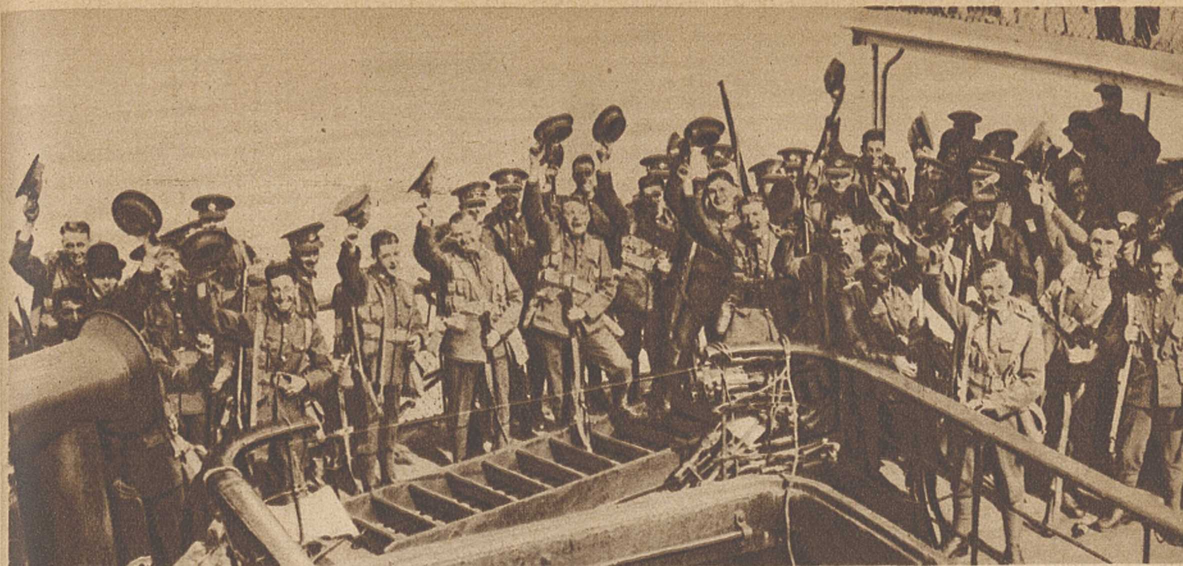
Małgorzata Bondfield
brytyjski minister pracy.

Filip Snowden
brytyjski minister skarbu.

„Ściana płaczu" w Jerozolimie.
Pamiątkowy dla żydów zabytek, przedmiot sporu i krwawych starć między Arabami a kolonistami żydowskimi.

Z zaburzeń w Palestynie.
Oddział brytyjskiej marynarki biwakuje na ulicach Haify, aby nie dopuścić do starć arabsko-żydowskich.

Ewakuacja Nadrenji.
Oddział angielskich wojsk okupacyjnych w chwili odjazdu z Nadrenji do Anglji.

Oven Young
autor planu reparacyjnego.

Dyktatura Waldemarasa upadła zupełnie niespodziewanie dn. 19-go września, kiedy po powrocie z Genewy zmuszono Waldemarasa do zgłoszenia dymisji. Nowy rząd litewski utworzył premier *Tubielis.*

Dn. 25 września parlament czesko-słowacki został rozwiązany.

Dn. 25 września gabinet austrjacki Steruwitza zgłosił dymisję, a nowy rząd utworzył b. prezydent policji *Schober.*

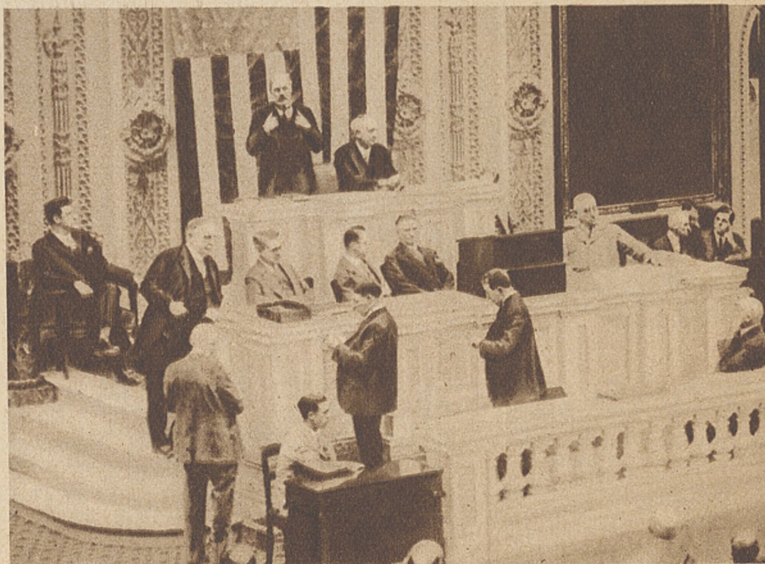
Dn. 3 października po długich rokowaniach ambasador sowietów w Paryżu i sekretarz stanu Henderson podpisali układ w sprawie *podjęcia stosunków dyplomatycznych sowiecko-angielskich.*

Minister spraw zagr. Rzeszy *dr. Gustaw Stresseman zmarl nagle* w dniu 3 października. Sprawa obsadzenia teki spraw zagranicznych stała się powodem nieporozumień w łonie koalicji rządowej.

Dn. 4 października przybył *do Stanów Zjednoczonych witany uroczyście* premier angielski *Mac Donald.* Podróż ta miała znaczenie głownie dla sprawy ograniczenia zbrojeń morskich.

Dr. Jan Schober
nowy kanclerz Austrji.

Z pobytu brytyjskiego premiera Mac Donalda w Waszyngtonie.
W sali Kongresu w Waszyngtonie Mac Donald wygłasza mowę za rozbrojeniem.

GEOGRAFJA.
ETNOGRAFJA.
DEMOGRAFJA.
DZIEJE 10-LECIA.
DZIEJE ORĘŻA.

—

USTRÓJ PAŃSTWA.
WŁADZE NACZELNE.

POLITYKA WEWNĘTRZNA.
POLITYKA ZAGRANICZNA.

UNIFIKACJA
USTAWODAWSTWA.
SĄDOWNICTWO.

OBRONA
I BEZPIECZEŃSTWO
KRAJU.

STOSUNKI
WYZNANIOWE.

—

ODBUDOWA KRAJU.
ODBUDOWA MIAST.

KOMUNIKACJE.

BALNEOLOGJA.
UZDROWISKA.
LETNISKA.

TURYSTYKA.

—

SZKOLNICTWO.
NAUKA.

PIŚMIENNICTWO.
SZTUKI PIĘKNE.
MUZYKA.
TEATR.

REGJONALIZM.

—

USTRÓJ SPOŁECZNY.
SPÓŁDZIELCZOŚĆ.

—

POLACY
NA OBCZYŹNIE.

—

KULTURA FIZYCZNA.
SPORT.

—

DZIAŁ KOBIECY.

—

ROZWÓJ GOSPODARCZY.
GOSPODARKA PAŃSTWA
I SAMORZĄDU.
ROLNICTWO,
GÓRNICTWO I HUTNICTWO.
PRZEMYSŁ.
RZEMIOSŁO.
HANDEL.
BANKI.
UBEZPIECZENIA.
NAUKA
I PUBLICYSTYKA
GOSPODARCZA.

„DZIESIĘCIOLECIE POLSKI ODRODZONEJ"

Tak jak „Powszechna Wystawa Krajowa" w Poznaniu była dokumentem Polski Odrodzonej z kamienia, żelaza i drzewa, tak „Dziesięciolecie Polski Odrodzonej" jest jej dokumentem w słowie i obrazie. Tylko, że Wystawa przeminęła a „Dziesięciolecie Polski Odrodzonej" przetrwa pokolenia.

Bo „Dziesięciolecie Polski Odrodzonej" jest niejako encyklopedją pierwszych 10 lat Rzeczypospolitej — dokumentem objektywnym, ujmującym ściśle i rzeczowo a jednak żywo i barwnie całokształt dziejów, spraw i życia Odrodzonej Polski.

To też dzieło powinno się znaleść w rękach każdego Polaka w kraju (a tembardziej zagranicą) bo nietylko będzie mu ono, dzięki swemu dokumentarycznemu charakterowi, księgą informacyjną i pomocniczą — dzięki swej treści, niewyczerpaną kopalnią lektury poważnej — dzięki tysiącom ilustracyj przedmiotem rozrywki — dzięki swej szacie zewnętrznej ozdobą każdej bibljoteki i każdego salonu — ale da mu zarazem dokładny obraz tak olbrzymich rezultatów pracy dokonanej w pierwszem dziesięcioleciu, jakich ani oko ludzkie ani umysł zmierzyć nie mogły w ich rozprószeniu na drobiazgi zjawisk codziennego życia.

Pochód kultury.

Czego dokonał na polu kultury rok ubiegły? Jakiemi wytycznemi zaznaczył się w postępie, jakie przyniósł prawdy, jakie zdobycze, jaką wiedzę z otchłani niewiedzy? Niełatwe to zadanie odróżnić rzeczy istotne od nieistotnych, znaleźć istotne ziarno wśród głośno i szumnie brzmiących a nierzadko fałszywych doniesień.

Ale mimo tych zastrzeżeń można naogół stwierdzić, że rok ubiegły *pogłębił, rozszerzył i rozbudował hasła i idee bieżącej epoki*. Epoka ta nosi jeszcze wybitne *piętno powojennych nastrojów i zmian w strukturze duchowej*. Zabliźniliśmy już rany jeśli nie fizyczne, to przynajmniej moralne. I tutaj uderza, że w miarę jak oddalamy się od wielkiej wojny i zyskujemy historyczną perspektywę na nią, widzimy coraz wyraźniej ogrom katastrofalnych skutków tego zjawiska, do którego w r. 1914 przystępowano z zimnem wyrachowaniem. To też ideą przewodnią dzisiejszej myśli twórczej, kształtującej życie, jest *zapobiec powtórzeniu się podobnego kataklizmu, usunąć wojnę z form życia narodów*.

Na podłożu takich dążności pojawiły się w ub. roku *różne projekty rozbrojeniowe*, może czasem wysunięte jako czysto taktyczne pociągnięcia, ale *odzwierciedlające kierunek zbiorowej pracy mózgów narodów*.

Na takiem podłożu zrodziła się wysunięta przez Brianda *idea Stanów Zjednoczonych Europy*, w pierwszej chwili robiąca wrażenie utopji, jednakże charakterystyczna dla poszukiwania środków skasowania wojny.

W tej atmosferze pokojowych wytycznych na przyszłość dojrzewać zaczęły w ub. roku *wielkie koncepcje techniczne*, mogące być realizowanemi *tylko w ciągu lat pokoju*.

Z wyprawy Byrda do bieguna południowego.

U góry: Obóz zimowy wyprawy na barjerze lodowej w Zatoce Wielorybiej. Zdjęcie przedstawia moment, gdy łódź wyprawy śpieszy na ratunek mechanika Hardinga, który skutkiem oberwania się barjery spadł z niej w morze. Na lewo: Główny okręt wyprawy „City of New York", zimujący przy barjerze, na której mieści się obóz.

Poniżej: Straszna przygoda foksterjera Byrda, „Igloo". Pies po raz pierwszy ujrzał niesamowitego mieszkańca podbiegunowego, pingwina i aż przysiadł ze zdumienia.

I tak w fazę realnych studjów wszedł *projekt tunelu podmorskiego pod kanałem La Manche*, wznowiono *problem tunelu od Gibraltaru do Afryki*, wysunięto *zagadnienie nawodnienia Sahary*, aby olbrzymi obszar jałowych piasków zrobić użytecznym w służbie cywilizacji.

A u nas *w Polsce podjęto gigantyczny plan osuszenia Polesia, największe dziś przedsięwzięcie techniczne w Europie*.

Również w atmosferze pokoju mogła być realizowana wielka *wyprawa Byrda* w okolice bieguna

Wykopaliska w Egipcie.

U góry: Olbrzymi blok kamienny z hieroglifami, odkryty w ubiegłym roku w Egipcie koło I-ej katarakty na Nilu.

Na lewo: Alabastrowa łódka pogrzebowa na alabastrowym cokole, znaleziona w grobowcu Tutankhamena.

Ruiny świątyni boga Słońca odkopane w Baalbek w Syrji.

Nowe interesujące odkopaliska z czasów helleńskiej kultury, podobne do znajdujących się w Baalbek i Palmirze ruin starych świątyń. W głębi ruiny czworobocznej budowli z czasu wypraw krzyżowych.

połudn., oraz *szereg wypraw archeologicznych* dla wydzierania ziemi tajemnic minionych dziejów.

Jeżeli jeszcze uwzględnimy rejestrowany stale przez prasę codzienną *ogrom wynalazków*, które przyniósł rok ubiegły, wynalazków w najróżnorodniejszych dziedzinach życia, od różnych specjalnych ulepszeń do środków czysto praktycznych, widzimy tutaj *błogosławione skutki pokoju,* w którym myśl twórcza człowieka może pracować *owocnie dla zbiorowego dobra.*

Zarząd Związku oświaty i obrony kresów polskich w Ameryce.

Pośrodku siedzi prof. Uniw. Jag. dr. Roman Dyboski, który w z. r. wygłosił szereg odczytów o Polsce w Stanach Zjednoczonych, pogłębiając niemi interesowanie się Polską.

U nas *w Polsce*, gdzie *pragnienie pokoju* i chęć utrwalenia go w świecie jest *kierującym czynnikiem naszego życia państwowego*, zaznaczył się rok ubiegły *rozwojem i wzrostem fabryk*, zbliżając nas *do ideału samowystarczalności przemysłowej*. Wielkim etapem w tym kierunku jest ukończona w z. r. *olbrzymia fabryka związków azotowych w Mościcach pod Tarnowem*, a drugi taki wielki etap — to *nasze okno na świat, Gdynia*, zarówno miasto jak i port, którego amerykański rozwój budzi niekłamany podziw zagranicą.

Przegląd chronologiczny.

W porządku chronologicznym należy zarejestrować z ub. roku m. in. następujące ważniejsze przejawy:

Z początkiem roku podjęto dalsze *poszukiwania w grobowcu Tutankhamena* i odkryto czwartą komorę, gdzie znaleziono szereg cennych przedmiotów obrzędowych i użytkowych. Z pośród nich najpiękniejszym i najcenniejszym jest alabastrowy model łodzi pogrzebowej.

Wielkie zainteresowanie w całym świecie wzbudziły *losy wyprawy amerykańskiego lotnika Byrda* do terenów pod biegunem południowym. Byrd, który w jesieni r. 1928 wyruszył okrętem do Antarktydy, założył swą podstawę operacyjną przy zatoce Wielorybiej i stamtąd przy pomocy samolotów rozpoczął badania terenów i mórz. Tam też uczestnicy wyprawy spędzili zimę podbiegunową,

Na zdjęciu na prawo: Jeden ze słynnej kolekcji 156 sztuk arrasów wawelskich, wywiezionych w r. 1795 z Warszawy do Petersburga, a obecnie odzyskanych w ilości 95 sztuk.

Pomnik Adama Mickiewicza w Paryżu.
Uroczystość odsłonięcia pomnika, dzieła francuskiego rzeźbiarza Emila Bourdelle'a, na placu Alma 28 kwietnia z. r.

Pomnik Bolesława Chrobrego w Gnieźnie.
Uroczystość odsłonięcia pomnika, dłóta art. rzeźb. Marcina Rożka, przez Prezydenta Rzpltej dnia 30 maja z. r.

urządziwszy sobie odpowiednie kwatery. Wyprawa rozporządzając stacją iskrową, komunikowała światu wyniki swych badań oraz szczegóły ze swego pobytu; te relacje przyjmowane były skwapliwie przez cały świat. Przypomnieć tu trzeba, że wyprawa Byrda zimowała pod biegunem w tem miejscu, gdzie przed 32 laty kierownik naukowej belgijskiej wyprawy do bieguna południowego, właściwy odkrywca Antarktydy, Polak *Henryk Arctowski*, pierwszy z badaczy spędził zimę pod biegunem południowym.

Z początkiem roku ukończono po 4-ch latach pracy budowę *kolei podziemnej w Londynie*, obecnie największej tego rodzaju kolei na świecie.

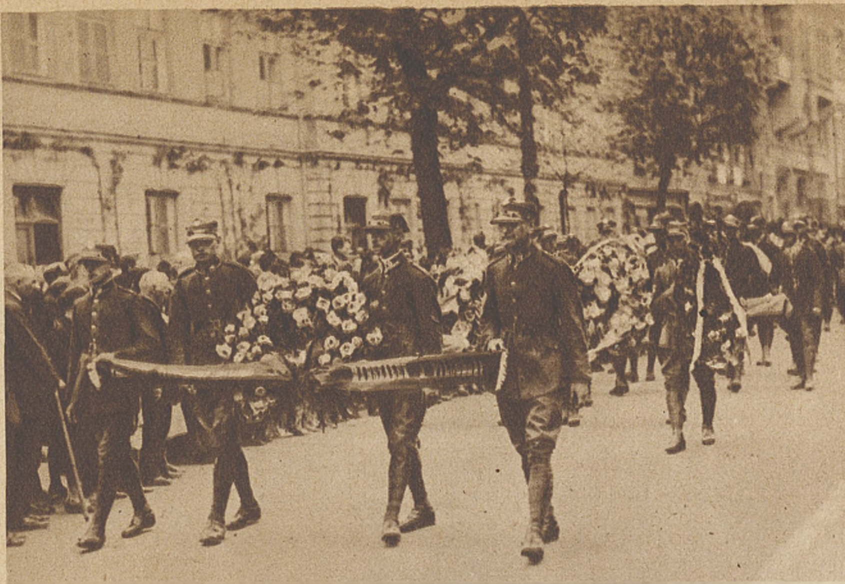
Wybitny polski uczony dr. *Roman Dyboski*, który jako pierwszy wymienny profesor z Polski, między Polską a Ameryką, wyjechał do Stanów Zjedn., wygłosił tam w wielu osiedlach polskich oraz w wyższych zakładach naukowych szereg odczytów o Polsce. Odczyty te okazały się nader owocną propagandą naszego kraju w Ameryce, oraz poważnym czynnikiem ściślejszego zbliżenia Polonji amerykańskiej z Ojczyzną.

Pierwszy pomnik ofiar wojny gazowej.
Pomnik wzniesiony w Belgji, odsłonięty w obecności króla d. 26 IV z. r. Płaskorzeźba na frontonie obrazuje straszne skutki wojny gazowej.

Z początkiem stycznia wróciły do Polski *rewindykowane od Sowietów cenne zabytki*, wywiezione przez Moskali, m. in. berło króla Władysława IV, płaszcz koronacyjny, berło i korona cara Aleksandra I i Mikołaja I, którzy koronowali się jako królowie w Warszawie. Wśród później zrewindykowanych zabytków, znalazł się płaszcz króla Jana III, ofiarowany mu przez Ludwika XIV, chorągiew turecka z XVII w. i t. p.

W ub. r. kościół katolicki podniósł *do rzędu błogosławionych:* ks. Jana Bosko, założyciela zak. Salezjanów, Małgorzatę Redi, Karmelitankę Bosą, zmarłą w r. 1770, Franciszka da Camboroso, braciszka z zakonu Kapucynów, zmarłego w roku 1866, O. Klaudjusza de la Colombierre, b. Ojca duchownego św. Małgorzaty Alacoque, wreszcie ks. Kosmę da Carboniano, Ormianina, misjonarza, zamęczonego w roku 1707.

Pogrzeb ś. p. por. Kazimierza Szałasa w Warszawie.
Zwłoki ś. p. Szałasa, który w lecie r. 1928 poniósł śmierć podczas lądowania w Bagdadzie, przewieziono do kraju, gdzie je dn. 24 maja z. r. uroczyście pochowano w Warszawie.

W kwietniu mistrz *Ignacy Paderewski złożył królewski dar dla ofiar wojny we Francji*, przeznaczając dochód 3 miljonów fr. uzyskany ze swych koncertów w różnych miastach Francji, na przytułki dla wdów wojennych.

W kwietniu powstała *polsko - brytyjska linja morska*, która na czterech parowcach, będących własnością przeważnie Polaków, pełni pomiędzy Gdynią a Anglją służbę pasażerską i przesyłkową.

Dn. 28 kwietnia odbyła się *piękna uroczystość odsłonięcia pomnika Adama Mickiewicza w Paryżu na placu Alma.* — Wieszcz polski jest przedstawiony w postaci pielgrzyma, kroczącego z kijem pielgrzymim w ręku. Pomnik wyszedł z pracowni najwybitniejszego współczesnego rzeźbiarza francuskiego Bourdelle'a. Uroczystość odsłonięcia była podniosłą manifestacją przyjaźni polsko-francuskiej.

W lutym prof. Hans Fischer z Monachjum, po 17-letnich żmudnych doświadczeniach, zrobił duży krok naprzód na polu *syntezy barwika krwi*, uzyskując substancję bardzo blisko pokrewną hemoglobinie. Poprzednikiem badań prof. Fischera na tem polu jest światowej sławy polski uczony prof. Uniw. Jag. dr. *Leon Marchlewski*, który odkrył powinowactwo między czerwonemi ciałkami krwi a chlorofilem.

W lutym oddano do użytku publicznego *najdłuższy most świata*, wybudowany na James River, w stanie Virginja w Am. Płn. Most ten ma 5 mil ang. długości.

W lutym archeolog berliński dr. Herzfeld odkrył *ruiny starożytnego miasta Bazargadae*, dawnej stolicy Cyrusa Wielkiego.

Piękny czyn obywatelski zanotować należy z kwietnia z. r. — Zmarły w tym czasie obywatel ziemski w pow. opoczyńskim ś. p. *Gabrjel Krasiński, zapisał Polskiej Akademji Umiejętności dwa doskonale zagospodarowane majątki.* — Ta ofiarność na popieranie polskiej nauki zasługuje na jaknajwiększe uznanie, gdyż nader skromne u nas dotacje na rzecz Akademji nie mogą wystarczyć na żywszy rozwój nauki w Polsce, zagranicą zaś, zwłaszcza w Ameryce, na te cele idą miljonowe fundacje.

W bibljotece Kórnickiej odkryto w maju obraz *Tycjana*, przedstawiający 8-letniego ks. Urbina Galeazina. Obraz ten powiększa wydatnie nasz stan posiadania dzieł wielkich mistrzów.

Pierwsza rozmowa telefoniczna między Krakowem a Buenos-Aires odbyła się dn. 15 czerwca. Rozmawiała redakcja „I. K. C." z przebywającym

Odrestaurowanie grobów Scypionów w Rzymie.
Słynne groby Scypionów przy Via Appia, pochodzące z r. 312 przed Chr., odrestaurowane zostały obecnie. — Na zdjęciu: Uroczystość otwarcia odnowionych historycznych zabytków w obecności Mussoliniego, oraz członków włoskiego rządu.

Z wystawy iberyjsko-amerykańskiej w Sewilli.
Malowniczy pawilon wystawowy dzieł religijnych dawnej sztuki.

Panorama międzynarodowej wystawy w Barcelonie.
W głębi widoczny Pałac Narodów, centralny punkt wystawy.

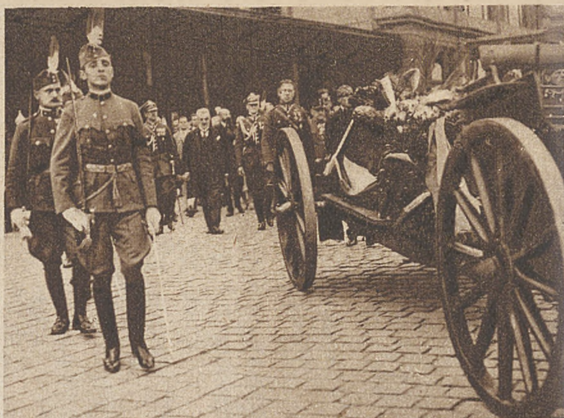
tam na gościnnych występach słynnym tenorem polskim Kiepurą.

W Wilnie odbyło się 15 czerwca uroczyste *odsłonięcie pomnika-nagrobka arcybiskupa wileńskiego ks. Cieplaka,* zasłużonego kapłana patrjoty, ofiary teroru bolszewickiego.

Dn. 20 czerwca odbyła się w Aleppo w Syrji ekshumacja zwłok *gen. Józefa Bema.* Pośmiertne

Uroczystości sprowadzenia do kraju zwłok generała Józefa Bema.

Na lewo: Składanie szczątków pośmiertnych generała z grobu do trumny na cmentarzu w Aleppo. Kości składa porucznik madagaskarskiego pułku kolonjalnego, Rakoto, pochodzący z królewskiej rodziny madagaskarskiej. Za trumną stoją członkowie polskiej delegacji, przybyłej do Aleppo po zwłoki, z przewodniczącym delegacji, płk. Emilem Przedrzymirskim, szefem depart. art. M. S. Wojsk. na czele.

W kole: 104-letni Turek, obecny przy ekshumacji, który znał gen. Bema z czasu przyjazdu generała do Turcji.

U góry: Fragment z uroczystości w Budapeszcie. Trumna na lawecie w drodze do Muzeum Narodowego.

U dołu: Trumna, ustawiona na podwórzu arkadowem na Wawelu. Przy trumnie warta honor. strzelców podhalańskich. (Zdjęcie fotograficzne zrobione w nocy).

Na lewo: Wyniesienie trumny z Wawelu przez główną bramę wjazdową. Trumnę niosą generałowie armji polskiej. Obok idą członkowie polskiej delegacji i eskorta honorowa oficerów artylerji.

Na prawo: Fragment z uroczystości złożenia trumny w Mauzoleum w Tarnowie. Na trybunie inspektor armji gen. Jan Romer wypuszcza gołębia pocztowego z meldunkiem do Warszawy, że zwłoki gen. Bema spoczęły w wolnej Polsce.

Poniżej: Moment wnoszenia trumny do Mauzoleum. Trumnę niosą członkowie delegacji węgierskiej przybyłej na uroczystości. — Przy Mauzoleum w rogach platformy stoją czterej trębacze, który odegrali historyczne pobudki wojskowe z czasów Bema.

Z międzynarodowego zlotu harcerzy w Birmingham.
W lecie z. r. odbył się w Birmingham doroczny międzynarodowy zlot harcerski przy udziale grup z całego świata. Na zdjęciu grupa harcerzy hinduskich.
Na prawo: Wódz harcerzy Baden Powell na rogu „kudu" daje znak otwarcia zlotu.

Goście węgierscy w „Pałacu Prasy" w Krakowie.
Z końcem września z. r. bawiła w Polsce reprezentacyjna wycieczka węgierska. — Na zdjęciu grupa uczestników wycieczki w gmachu I. K. C. w Krakowie.

szczątki bohatera Polski i Węgier przewieziono do ojczyzny przez Węgry, gdzie odbyły się imponujące manifestacje hołdownicze ku czci tego wielkiego wodza węgierskiego powstania Po 2-dniowych uroczystościach w Krakowie, gdzie trumnę wystawiono na podwórzu zamkowem na Wawelu, odbyło się dn. 30 czerwca w Tarnowie, rodzinnem mieście generała, złożenie trumny do wspaniałego Mauzoleum, potężnej koncepcji architektonicznej prof. dr. A. Szyszki-Bohusza. Uroczystość ta, w której wzięła udział specjalna delegacja węgierska oraz przedstawiciele Turcji i kilkudziesięciotysięczne tłumy, przybrała rozmiary wprost niezwykłe. Miasto udekorowane z prawdziwym przepychem, wśród ślicznej pogody, robiło wrażenie wspaniałego bukietu, uwitego na przyjęcie powracającego bohatera. Wzruszające zaś momenty ceremonjału złożenia zwłok w Mauzoleum wywierały niezapomniane wrażenie.

Dn. 24 maja przewieziono do ojczyzny z honorami *zwłoki śp. por. Kazimierza Szałasa*, który zginął w Bagdadzie w r. 1928, kończąc tam brawurowy lot z Warszawy. Zwłoki pogrzebano na cmentarzu powązkowskim w Warszawie.

W lecie otwarto *w Hiszpanji dwie wystawy*. Pierwsza z nich *w Sewilli*, przygotowywana od dwudziestu lat, była wystawą *iberyjsko-amerykańską*, reprezentującą kulturę narodów mówiących językiem hiszpańskim. Druga wystawa

w Barcelonie o charakterze międzynarodowym, obejmowała z jednej strony eksponaty pewnych dziedzin z szeregu państw europejskich, a z drugiej obrazowała rozwój współczesnej Hiszpanji na polu przemysłowem i kulturalnem.

W czerwcu dokonano na uniwersytecie Princetown w Stanach Zjednoczonych *pierwszego sfilmowania powierzchni księżyca.*

W lipcu w zakładzie weterynarji i medycyny doświadczalnej prof. dr. Juljana Nowaka w Krakowie udało się *wykryć i sfotografować ultramikroskopowy przesączalny zarazek zarazy płucnej u bydła.* Odkrycie to jest jedną z najpiękniejszych zdobyczy nietylko nauki polskiej, ale i zwycięstwem nauki na arenie międzynarodowej.

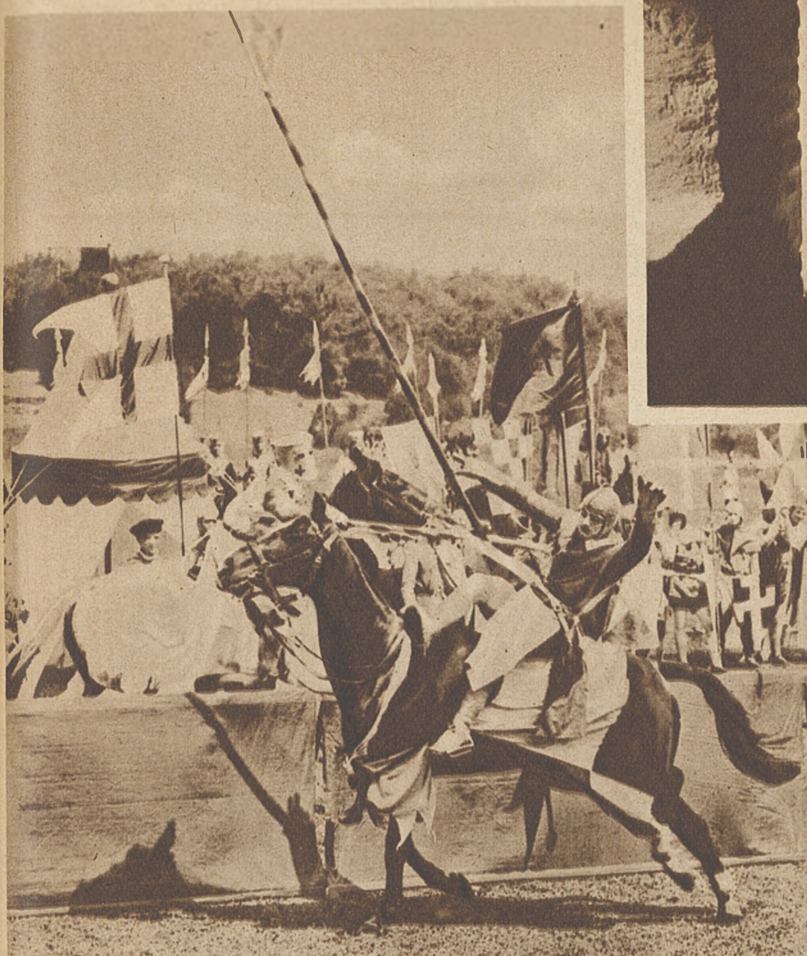
W powiecie kostopolskim na Wołyniu odkryto w lipcu znaczne *tereny rudy miedzianej*, zawierającej blisko 99% miedzi i 1% czystego srebra. Eksploatacją rudy zajmie się rząd.

Dn. 17 sierpnia rząd polski zakupił od hr. Branickiego, właściciela Wilanowa, drogocenny *dywan turecki o zabytkowej wartości*, za sumę 900.000 zł. Sprawa tego kupna była w prasie żywo omawiana, gdyż dywan miał być sprzedany zagranicę.

Dn. 14 września odsłonięto w Toruniu tablicę pamiątkową ku czci marszałka Focha.

W dniach od 26 do 29 września odbył się w Wilnie 13-sty kolejny zjazd lekarzy i przyrodników polskich, zaszczycony obecnością Pre-

W średniowiecznym stylu.

Na lewo: średniowieczny turniej rycerski urządzony w Anglji w ub. r. Powyżej: średniowieczny halabardnik w korytarzu Barbakanu w Krakowie. Występowanie takich stylowych strażników w uroczystych momentach, łączących się z Barbakanem, dodaje momentom tym wiele uroku.

U dołu: Fragment z uroczystego otwarcia Targów Wschodnich we Lwowie z. r. Na czele pochodu grupa historyczna typów mieszczańskich polskich w starodawnych strojach.

zydenta Rzpltej. Na zjazd ten przybyło 1.300 przedstawicieli polskiej nauki.

W połowie września podały dzienniki interesującą wiadomość, że amerykański miljarder J. Cumming, z wdzięczności za pomyślne wyniki leczenia raka, uzyskane przez Polaka, pracującego we Wiedniu i w Marjenbadzie, *dra Edelmanna*, złożył na ręce tegoż kwotę 100.000 dolarów, jako pierwszą ratę na założenie *Instytutu dla walki z rakiem*, pod kierownictwem dra Edelmanna. Czynione były starania, by Instytut ten powstał w Krakowie, albowiem ani miljarder amerykański, ani tem mniej dr. Edelmann, który w Krakowie studjował, nie mieli nic przeciwko temu. Niestety starania te nie znalazły u nas w kraju dostatecznego poparcia i ostatecznie placówka ta, tak doniosła dla badań naukowych lekarskich, powstaje we Wiedniu.

Skopjowana karavela Krzysztofa Kolumba.

Admiralski okręt Kolumba „Santa Maria", zbudowany w Sevilli według pierwowzoru i odtworzony ściśle we wszystkich szczegółach.

Święto weteranów z r. 1863 w Poznaniu.

Dn. 22 września z. r. odbył się w Poznaniu zjazd weteranów z r. 1863, połączony ze zwiedzaniem P. W. K. Miasto Poznań nader serdecznie podejmowało sędziwych gości.

Na zdjęciu grupa weteranów odbierająca defiladę stowarzyszeń Przysposobienia Wojskowego. Z lewej strony w grupie widoczny sztandar Stowarzyszenia Weteranów, który był używany w walkach w r. 1863.

Powszechna Wystawa Krajowa w Poznaniu.

W czasie od 16 maja do 30 września była otwarta *w Poznaniu Powszechna Wystawa Krajowa,* owoc dwuletnich prac przygotowawczych Poznania i komitetów rozrzuconych po całej Polsce, obrazująca *współczesną kulturę polską i imponujący rozwój Polski w okresie dziesięciolecia* niepodległości.

Rozmiarami tworzyła ona prawdziwe *miasto w mieście.* Wystarczy zaznaczyć, że eksponaty mieściły się w 110 wielkich budynkach i szeregu pawilonów o łącznej powierzchni 134.000 m^2. Przeprowadzono tam 15 km kabla, 8 km dróg dla pieszych, 6 km dróg kołowych, 13 km sieci wodociągowej, 12 km rur kanalizacyjnych i t. d.

Wystawa budziła prawdziwy *podziw u licznie ją zwiedzających cudzoziemców* i dzięki tej wystawie Polska w ub. r. stała się terenem tak licznych wycieczek z całego świata. Szczególnie silnie zaznaczył się na wystawie napływ drogich naszemu sercu *rodaków amerykańskich.*

W związku z wystawą odbywały się w Poznaniu liczne międzynarodowe kongresy i zjazdy, m. in. zlot drużyn śpiewaczych słowiańskich, kongres harcerzy, zjazd filologów klasycznych, literatów polskich, rolników, esperantystów, zlot straży pożarnych i t. d. Nadto odbywały się konkursy hippiczne i przeróżne zawody sportowe, a w początku lipca odbył się *pokaz żywego inwentarza,* tak wielki, jakiego *dotąd na świecie żadne państwo nie zorganizowało.*

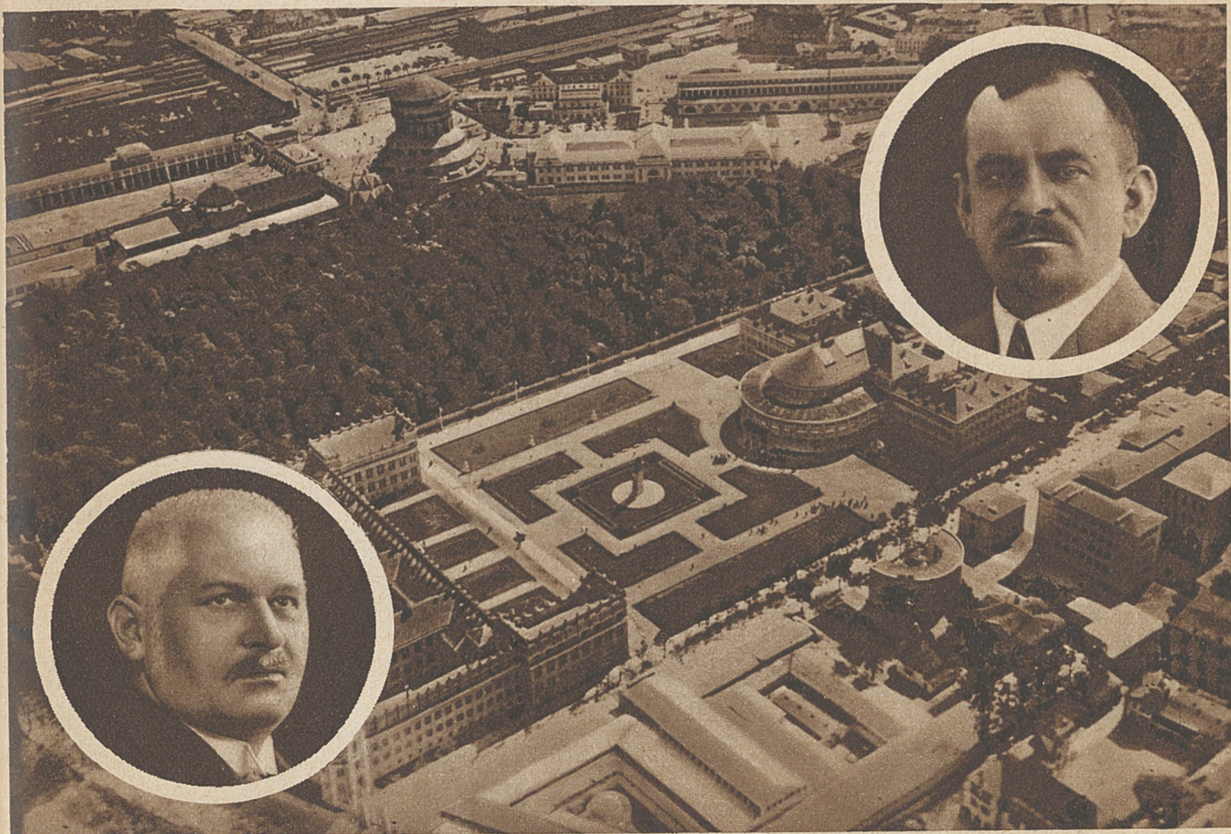
Wystawę zwiedziło *cztery i pół miljona ludzi.*

Wystawa *chlubnie i owocnie wypełniła swe zadanie,* dzięki *wybornej organizacji,* na której czele stali: dyrektor wystawy Stanisław *Wachowiak* i prezydent m. Poznania Cyryl *Ratajski,* tak zasłużeni około doprowadzenia do skutku tego imponującego dzieła.

Stwierdzić też należy, że wystawa została *otwarta w zapowiedzianym terminie,* co przy tego rodzaju wielkich imprezach należy *do wyjątków.*

Do tego, podczas gdy różne wielkie wystawy krajowe czy międzynarodowe, urządzane w tym wieku, zamykały się z reguły poważnemi deficytami — wystawa poznańska *nie wykazała żadnych strat,* co przypisać należy umiejętnemu i energicznemu jej prowadzeniu.

Wystawa poznańska chlubnie okazała światu, a zwłaszcza naszym sąsiadom, jak właściwie wygląda w rzeczywistości „polska gospodarka".

Panorama wystawy poznańskiej.

(Zdjęcie z samolotu).

Powyżej: Dr. Stanisław Wachowiak, prezes i nacz. dyrektor P. W. K.
U dołu: Cyryl Ratajski, przewodniczący Rady Głównej P. W. K.

Uroczystość otwarcia P. W. K. dn. 16 maja 1929 r.

Na prawo w pierwszych krzesłach: Prezydent Rzpltej z małżonką, w głębi oraz na lewo od trybuny członkowie rządu i członkowie dyrekcji P. W. K. Z trybuny przemawia prezes Rady Głównej PWK. Cyryl Ratajski.

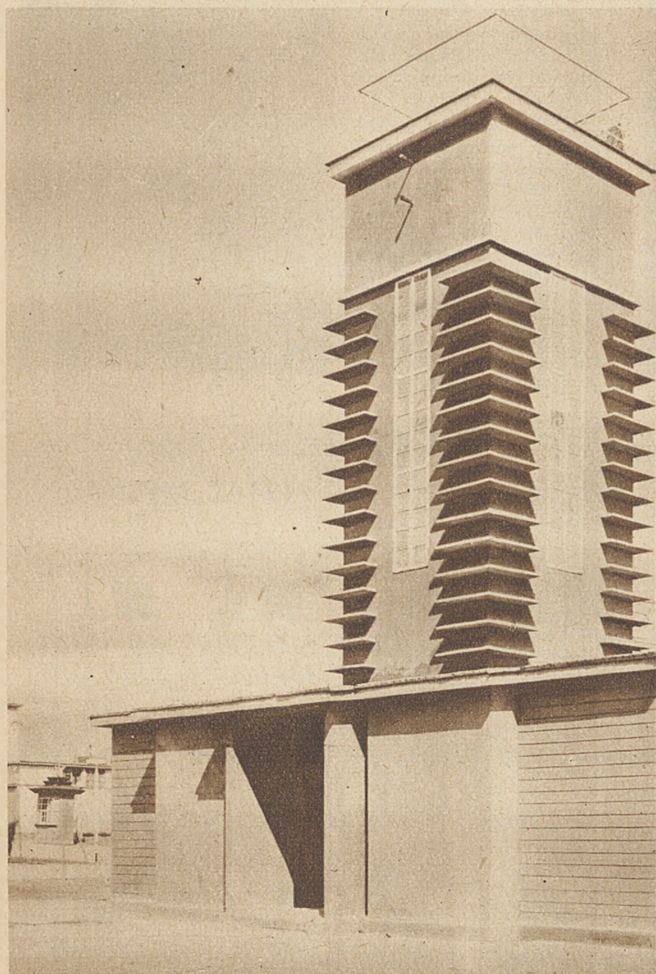
Część terenów zachodnich P. W. K. z pawilonami przemysłu spożywczego.

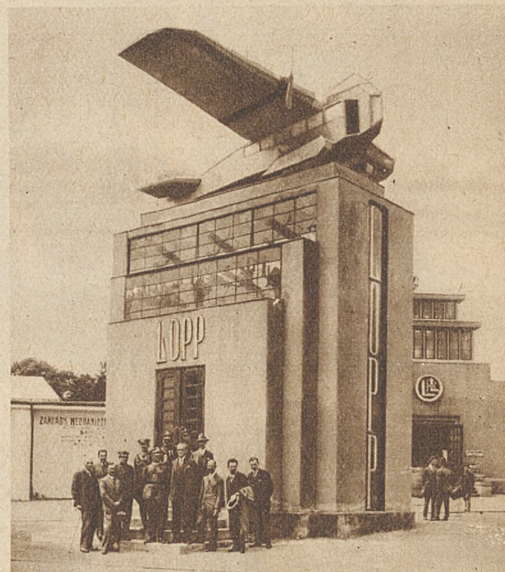
W głębi na lewo samoczynna turbina o sile 20 KM, największa w Polsce.

Fragment działu rolnictwa na P. W. K.

Zabudowania dla gospodarstwa hodowlanego bydła i koni rasowych.

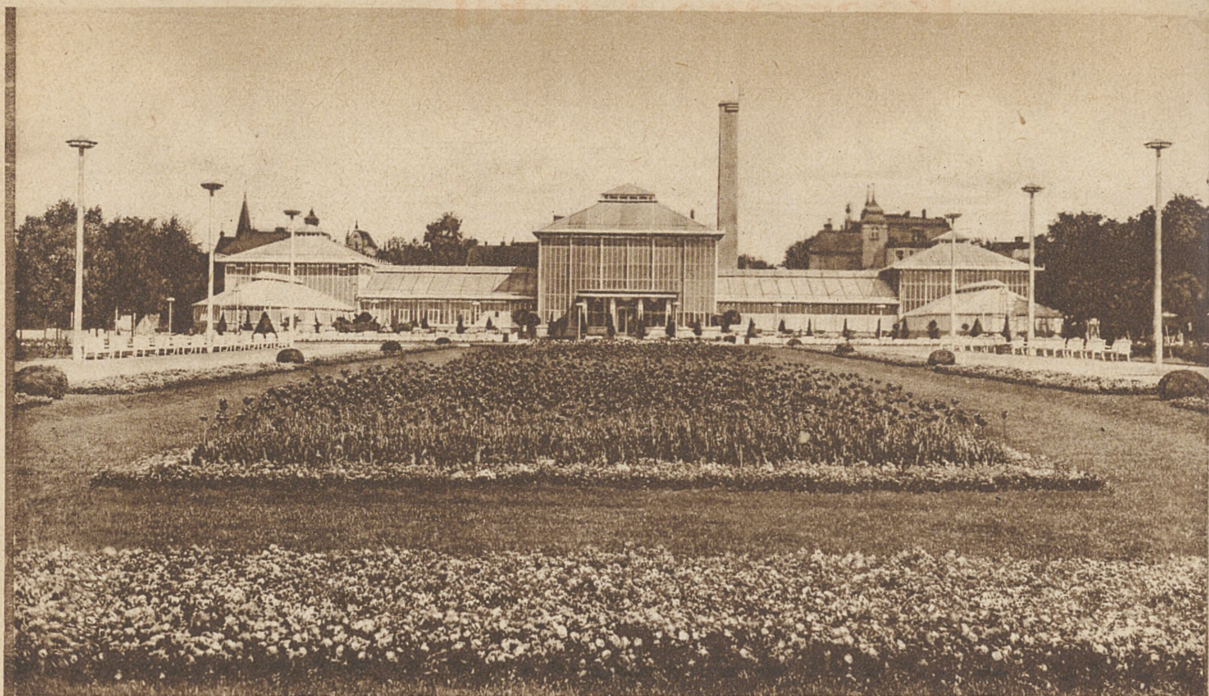

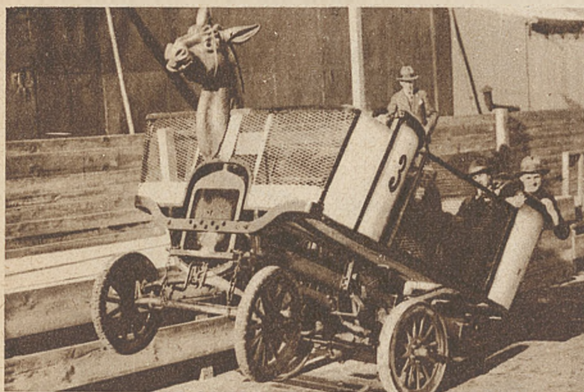

Pawilon Ligi Obrony Powietrznej Państwa.

Pawilon Państwowego Instytutu Meteorologicznego.

U góry: Fragment wystawy ogrodniczej.

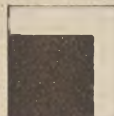
Pośrodku palmiarnia w parku Wilsona, na pierwszym planie wielkie pole hiacyntów.

Na lewo: Jedna z atrakcyj „Wesołego miasteczka" na wystawie, „dziki osioł", samochód z oślim łbem, wyprawiający dziwne harce w czasie przewożenia publiczności.

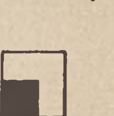
Na prawo: Fragment karuzeli samolotowej z „Wesołego miasteczka", cieszącej się wielkiem powodzeniem.

▭ Teren wystawowy ogółem. ■ Powierzchnia zabudowana.

	ST. LOUIS.	PARYŻ.	BRUKSELA.	WEMBLEY.	MEDJOLAN.	POZNAŃ.	DÜSSELDORF.
Teren wystawowy ogółem	5,260,000 M²	1,360,000 M²	1,000,000 M²	874,000 M²	840,000 M²	600,000 M²	530,000 M²
Powierzchnia zabudowana	825,000 M²	800,000 M²	250,000 M²	250,000 M²	210,000 M²	134,000 M²	130,000 M²

Liczby na polach dolnego wykresu oznaczają koszt urządzenia wystawy.

WEMBLEY.	ST. LOUIS.	PARYŻ.	BRUKSELA.	POZNAŃ.	MEDJOLAN.	DÜSSELDORF.
250,000,000 FR.	148,000,000 FR.	116,500,000 FR.	25,000,000 FR.	15,000,000 ZŁ.	12,000,000 FR.	10,000,000 FR.

Przegląd porównawczy ważniejszych wystaw w XX wieku.

Rocznice i jubileusze.

W rocznicę urodzin Kościuszki i Lincolna.
Dn. 12 lutego, w rocznicę urodzin tych dwóch wielkich demokratów Ameryki, dzieci polskie w N. Yorku złożyły wieńce przy drzewkach Wolności w parku koło ratusza.

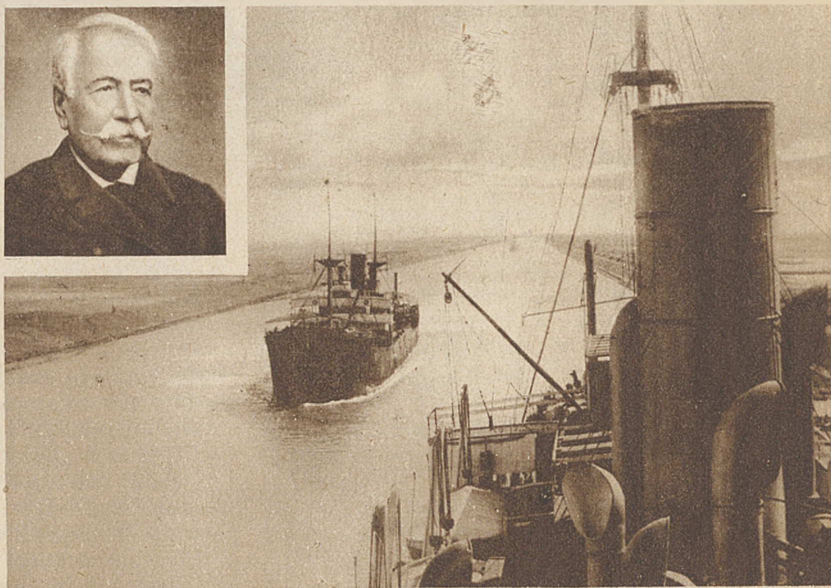
Świat naukowy angielski obchodził w styczniu 25 rocznicę śmierci wielkiego filozofa i socjologa angielskiego *Herberta Spencera*, znakomitego myśliciela, który stworzył własny system filozoficzny i socjologiczny, zwany ewolucyjnym. W polskim przekładzie posiadamy niemałą liczbę jego utworów, jak „Szkice filozoficzne", „Etyka", „Zasady socjologji" i t. p.

Nestor polskich pianistów, *Aleksander Michałowski, święcił* w dniu 26 stycznia 60-tą rocznicę swej pracy muzycznej. Michałowski jest jako kompozytor epigonem Szopena. Jako pedagog stworzył własną szkołę.

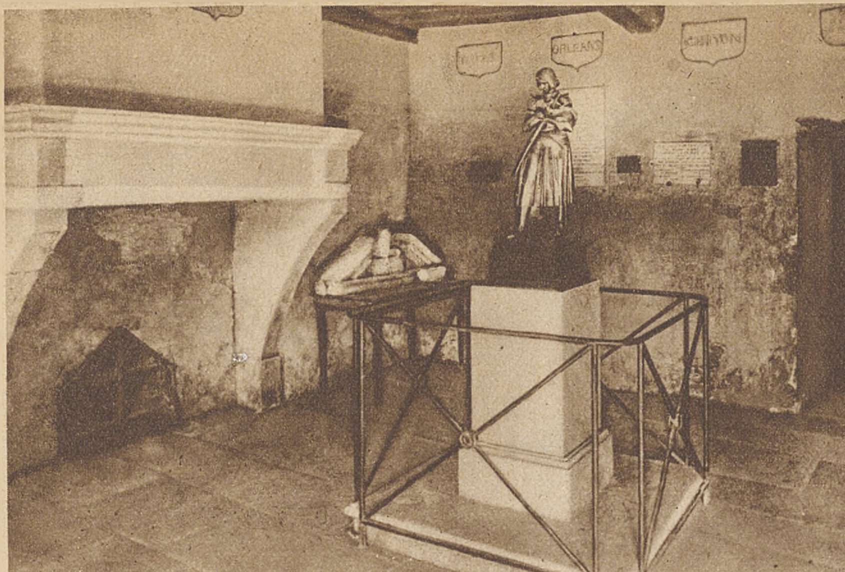
Dn. 2 lutego zoologowie całego świata obchodzili stulecie urodzin głośnego badacza fauny i podróżnika *Alfreda Brehma,* autora znanego dzieła syntetycznego, opisującego życie zwierząt.

Powyżej: Odsłonięcie olbrzymiego pomnika w Verdun na pamiątkę bohaterskiej obrony miasta w 15-lecie walki o tę twierdzę. Na prawo: Kanał Sueski, którego 60-lecie istnienia, a 70-lecie rozpoczęcia budowy obchodzono w z. r. Obok twórca kanału inż. Ferdynand Lesseps.

W styczniu upłynęło 200 lat od urodzin poety i krytyka niemieckiego Gottholda Ephraima *Lessinga*. Jego dramaty „Minna von Barnhelm" i Nathan der Weise" były reakcją przeciw bezdusznemu naśladowaniu pseudo-klasycyzmu, a dzieła krytyczne „Hamburska dramaturgja" i „Laokoon" odegrały wielką rolę na polu zwrócenia oryginalnej twórczości literackiej Niemców ku nowym kierunkom.

Pięćsetlecie Joanny d'Arc.

Na lewo: Wnętrze pokoju, w którym urodziła się Joanna d'Arc, w wiosce Domremy. Poniżej z lewej: Pomnik Joanny d'Arc odsłonięty podczas obchodów w Orleanie. Rzeźba symbolizuje zwycięską Francję, której anioł pokoju wręcza gałązkę oliwną. Z prawej: Fragment z uroczystości jubileuszowych przy pomniku Joanny d'Arc w Paryżu na placu Piramid. — Przed pomnikiem arcybiskup Paryża ks. kardynał Dubois.

W marcu obchodziła Francja i sprzymierzone z nią państwa 15-lecie największej bitwy świata, stoczonej w r. 1916 o zdobycie *twierdzy Verdun*. Bitwa ta trwała 140 dni i pociągnęła z obu stron miljon ofiar. Zakończona zwycięstwem Francji, jest ta bitwa jedną z najchlubniejszych kart w dziejach francuskiego oręża.

W kwietniu obchodzono 70-lecie rozpoczęcia budowy kanału Sueskiego przez francuskiego inżyniera Lessepsa. Otwarcie tego kanału odbyło się po 10-letnich pracach dnia 19 listopada 1869 r. Kanał Sueski jest jednem z największych dobrodziejstw technicznych, jakiemi ludzki umysł i ludzki trud zorganizowany obdarzył świat. Skraca on o przeszło połowę drogę okrętową z Europy do Indji oraz na Daleki Wschód.

Dn. 22 kwietnia uczczono wspomnieniami 25-lecie śmierci *Piotra Chmielowskiego*, jednego z najświetniejszych krytyków literackich polskich, autora doskonałej kilkutomowej „Historji Literatury Polskiej".

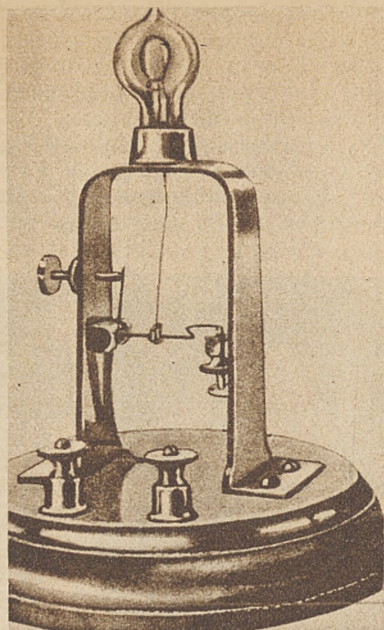
Dn. 28 kwietnia rozpoczęły się we Francji kilkotygodniowe uroczystości ku uczczeniu *500-lecia bohaterskich czynów Joanny D'Arc*. Koroną tych obchodów były wielkie manifestacje religijno-polityczne w Orleanie.

Polski świat lekarski obchodził w maju 10-tą rocznicę śmierci prof. dra *Napoleona Cybulskiego*, jednego z najwybitniejszych fizjologów polskich.

Pięćdziesięciolecie swej pracy naukowej obchodził 3 maja lwowski krytyk literacki i etnograf dr. *Henryk Biegeleisen*, zasłużony na polu histo-

Jubileusz Edisona.
W październiku z. r. uczcił cały świat wielkiego wynalazcę Tomasza Edisona jubileuszowemi obchodami z okazji przypadającej w tym czasie 50-tej rocznicy wynalezienia przez Edisona żarówki elektrycznej. Szczególnie uroczyście obchodzono tę rocznicę w ojczyźnie wynalazcy, gdzie wydano ku jego czci specjalny znaczek pocztowy (u góry na lewo), oraz na mocy uchwały Kongresu uczczono go medalem (w środku). Na trzeciem zdjęciu podobizna pierwszej żarówki, wynalezionej przez Edisona. — Żarówka ta świeciła się wówczas przez 40 godzin.

W tysiąclecie Bułgarji.
Granitowy nagrobek na mogile króla Władysława Warneńczyka w Warnie. — Z okazji jubileuszu Bułgarji złożono przy tym nagrobku liczne wieńce.

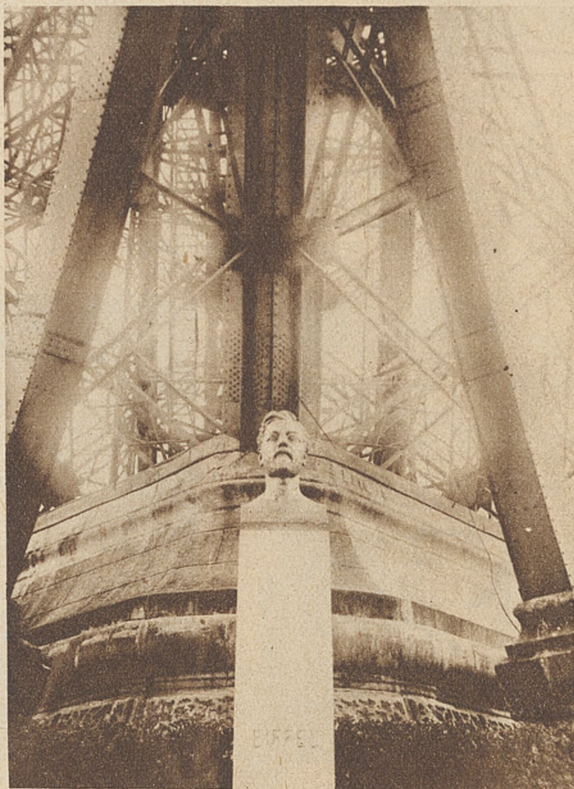
rji literatury polskiej pierwszem najobszerniejszem wydaniem pism Słowackiego.

Dn. 8 maja świat muzyczny uczcił 40-lecie pracy artystycznej jednego z najwybitniejszych pianistów polskich *Józefa Śliwińskiego*, świetnego interpretatora muzyki romantycznej.

Dn. 22 maja obchodził 70-tą rocznicę urodzin słynny angielski powieściopisarz *Conan Doyle*, obecnie przywódca spirytystów angielskich.

Tysiąclecie Bułgarji obchodził uroczyście dn. 15 maja naród bułgarski. Po ciosach wielkiej wojny Bułgarja podnosi się intensywną pracą i wykazuje wielką żywotność. Uroczystościom z okazji tysiąclecia istnienia państwa towarzyszyły serdeczne życzenia narodu polskiego, oparte na tradycjach walk w obronie przed Turkami, sięgających czasów Warneńczyka.

W czerwcu upłynęło 40 lat od wybudowania przez *inż. Eiffla* w Paryżu wieży żelaznej, wysokości 300 m., będącej dotychczas unikatem w ar-

Czterdziestolecie wieży Eiffla.
Popiersie twórcy wieży inż. Gustawa Eiffla, u stóp wieży.

chitekturze świata. Wieża Eiffla miała być przed wojną zburzona, ponieważ psuje rzekomo architekturę Paryża, ocalała jednak ze względu na wielkie korzyści, jakie daje umieszczenie na jej szczycie stacji radjowej.

Dn. 8 czerwca przypadało *50-lecie istnienia gramofonu*, wynalezionego przez *Edisona*. Ten przyrząd do reprodukowania wszelkich dźwięków wzbudził z chwilą jego wynalezienia podziw połączony z niedowierzaniem. Udoskonalany w ciągu pół wieku, znalazł gramofon ogromne rozpowszechnienie w całym świecie, już to jako popularyzator muzyki i śpiewu, już to w zastosowywaniu dla celów czysto naukowych.

Ten sam wielki wynalazca obchodził 21 października 50-letni jubileusz *skonstruowania pierwszej żarówki elektrycznej*. Jubileusz ten obchodzono uroczyście w całym świecie.

Dn. 17 czerwca upłynęło 40-lecie otwarcia *Parku Jordana w Krakowie*. Twórcą tego parku oraz inicjatorem podobnych parków dla młodzieży był prof. Uniw. Jag. dr. Henryk Jordan (1842—1907), wielki reformator na polu wychowania fizycznego, który w tę dziedzinę wychowania młodzieży pierwszy wprowadził zabawy i gry ruchowe na wolnem powietrzu, czynnik niedoceniany poprzednio i zaniedbywany w całej Europie.

Z uroczystości św. Wacława w Czechach.

U góry: Fragment z obchodów w Pradze. Czaszka św. Wacława, ukoronowana, obnoszona w uroczystym pochodzie. Na lewo: Statua św. Wacława w katedrze św. Wita na Hradczynie w Pradze, w kaplicy św. Wacława.

W lipcu odbyły się w Czechach wielkie uroczystości z powodu *tysiąclecia śmierci św. Wacława*, który rozszerzył w swoim kraju chrześcijaństwo.

Dr. Michał Bobrzyński.

Wybitny historyk polski, w 80-lecie urodzin.

Ks. Marjan Ryx.

Biskup sandomierski, w 50-lecie kapłaństwa.

Prof. Tad. Zieliński.

Największy hellenista świata, w 70-lecie urodzin.

Dn. 31 lipca obchodził 70-tą rocznicę urodzin wielki pisarz norweski *Knut Hamsun*, laureat nagrody Nobla z r. 1920.

Setna rocznica zgonu twórcy sceny narodowej *Wojciecha Bogusławskiego* była uroczyście święcona przez polski świat artystyczny. Dla uczczenia pamięci Bogusławskiego wystawiono w Warszawie w ciekawej reżyserji na Starem Mieście jego najwięcej spopularyzowany utwór sceniczny „Krakowiacy i górale", a w Krakowie odegrano ten utwór we wspaniałej wystawie w teatrze im. Słowackiego.

Dn. 11 sierpnia upłynęło 100 lat od *pierwszego koncertu Chopina.*

W lecie świat chrześcijański obchodził *1400-lecie założenia przez św. Benedykta zakonu Benedyktynów*, tak zasłużonego na polu pielęgnowania grecko-rzymskiej kultury. — Szczególnie wspaniałe uroczystości odbyły się w pierwszem opactwie Benedyktynów, założonem na Monte Cassino we Włoszech.

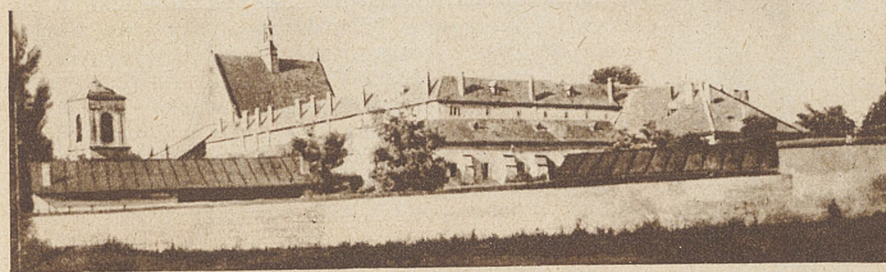
Równie piękny jubileusz *700-lecia klasztoru PP. Benedyktynek w Staniątkach* obchodzono dn. 15 września.

Biskup sandomierski *ks. Marjan Ryx*, zasłużony około utrzymania polskości pod zaborem rosyjskim, obchodził w sierpniu 50-lecie kapłaństwa.

Dn. 17 sierpnia upłynęło *300-lecie urodzin króla Jana Sobieskiego*, uczczone specjalnemi obchodami, szczególnie we Lwowie.

Na dzień 11 października przypadła 150 rocznica śmierci bohatera konfederacji Barskiej, oraz walki o wolność Stanów Zjednoczonych, *Kazimierza Pułaskiego*. W myśl orędzia prez. Hoovera Ameryka zjednoczyła się z Polską, celem oddania hołdu bohaterowi dwóch krajów. W obu państwach w szeregu miast obchodzono tę rocznicę bardzo uroczyście.

W październiku *uniwersytet Stefana Batorego* obchodził uroczyście 350-lecie swego powstania. Uniwersytet ten był ośrodkiem polskiej nauki i kultury na kresach północno-wschodnich, a za-

U góry: Ogólny widok pierwszego klasztoru reguły św. Benedykta na Monte Cassino we Włoszech. Zakon św. Benedykta święcił w ub. r. 1.400-ną rocznicę swego założenia.

Na lewo: Klasztor i kościół PP. Benedyktynek w Staniątkach, najstarszy żeński klasztor tej reguły w Polsce, założony przed 7 wiekami.

Jubileusz 350-lecia U. S. B.

U góry: Uroczyste nabożeństwo w bazylice wileńskiej w dniu 19 październ. z. r., z okazji jubileuszowych uroczystości Uniwersytetu St. Batorego. Na prawo: Medal pamiątkowy na 350-lecie Uniwersytetu.

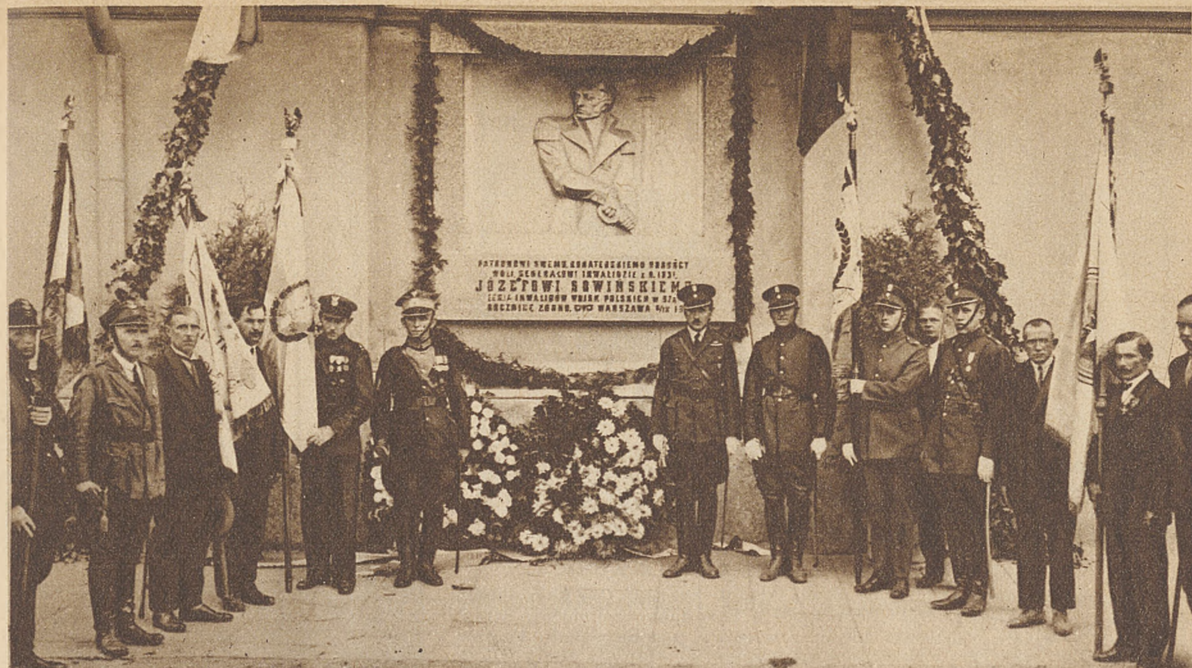

błysnął szczególną świetnością z początkiem XIX w., wydając uczonych pierwszorzędnej miary, jak Groddeck, Lelewel, Poczobut, bracia Śniadeccy i t. d. Pierwszym jego rektorem był ks. Piotr Skarga, a uczniami byli m. in. Adam Mickiewicz i Juljusz Słowacki. Z obchodem uniwersytetu wileńskiego łączyło się równocześnie 10-lecie wskrzeszenia tej uczelni, dekretem naczelnika państwa Józefa Piłsudskiego. — W związku z obchodem jubileuszowym sprowadzono do Wilna z Paryża zwłoki *Joachima Lelewela* i podczas uroczystości jubileusz. pochowano na cmentarzu wileńskim.

Pod koniec września Zamość uczcił obchodem 300-ną rocznicę śmierci znakomitego polskiego poety i orga-

Na lewo: Grób Joachima Lelewela na cmentarzu Montmartre w Paryżu. Zwłoki Lelewela przewiezione do kraju pochowano na cmentarzu w Wilnie w czasie obchodu jubileuszu U. S. B.

W rocznicę bohaterskiej śmierci gen. Józefa Sowińskiego.
Delegacje organizacyj wojskowych z wieńcami przy tablicy pamiątkowej generała w Warszawie na Woli.

nizatora Akademji Zamojskiej, *Szymona Szymonowicza,* autora najpiękniejszych w literaturze staropolskiej sielanek. Uroczystość ta była połączona ze zjazdem literatów i krytyków literackich Polski.

Dn. 1 października obchodził 80-lecie urodzin profesor Wszechnicy Jagiellońskiej, wydziału prawniczego, dr. *Michał Bobrzyński,* znakomity uczony polski, autor m. in. głośnej publikacji „Dzieje Polski", która w swoim czasie wywołała bardzo ożywione polemiki.

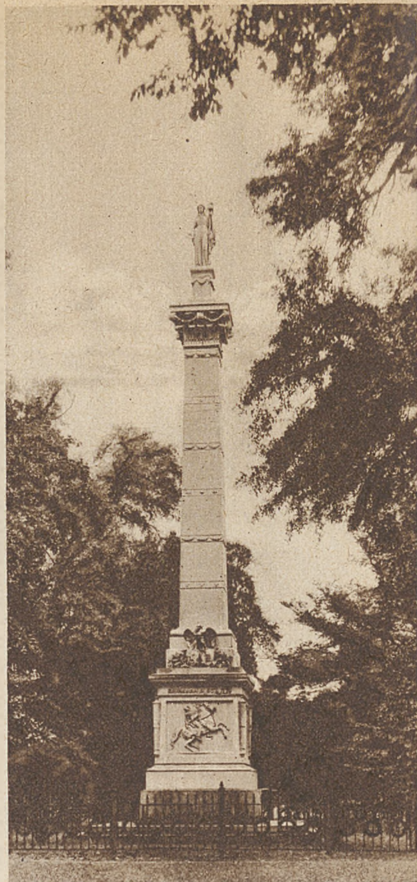
Indje obchodziły dn. 2 października 70-tą rocznicę urodzin najgłośniejszego ze swych przywódców *Mahatmy Gandhiego,* który w wybitnym sto-

W trzechsetlecie urodzin Jana III.
U góry: Muzeum Nar. im. króla Jana III we Lwowie.
Na prawo: Pomnik Jana Sobieskiego na Wałach Hetmańskich we Lwowie.

Kult Kazimierza Pułaskiego w Stanach Zjedn.

U góry: Port Savannah, gdzie w bitwie zginął Pułaski. (Według obrazu Verneta). — Na prawo: Pomnik Pułaskiego w Savannah. — Poniżej: Sztandar pułku kawalerji Pułaskiego, niesiony w bitwie pod Savannah; Pułaski zginął walcząc przy tym sztandarze. Na sztandarze widnieją litery U. S. i napis: „Unita virtus forcior". Sztandar znajduje się w marylandzkiem muzeum hist. w Baltimore. U dołu: Pomnik Pułaskiego w Waszyngtonie.

pniu przyczynił się do rozbudzenia poczucia narodowego wśród Hindusów. Mahatma Gandhi jest twórcą oryginalnego sposobu prowadzenia walki z angielskiemi władzami w Indjach, t. zw. non cooperation (niewspółpraca).

W październiku świat lekarski obchodził 80-lecie jednego z najwybitniejszych współczesnych fizjologów *Iwana Pawłowa*, kierownika petersburskiego instytutu fizjologicznego. Uczony ten dokonał szeregu doniosłych prac z zakresu fizjologji serca i żołądka. W r. 1904 odznaczony został nagrodą Nobla za medycynę.

Laureaci polscy z roku 1929.

Laureaci Polskiej Akademji Umiejętności.

Dr. Michał Janik.
Nagroda im. P. Barczewskiego
za pracę historyczną.

Stefan Filipkiewicz.
Nagroda im. P. Barczewskiego
za dzieło malarskie.

Czesław Marek.
Nagroda im. F. Jasieńskiego
za kompozycje muzyczne.

Laureaci nagród państwowych.

Na lewo:
Pius Weloński
laureat państwowej nagrody
za sztukę.

Na prawo:
Juljusz Kaden-Bandrowski
laureat państwowej nagrody
za literaturę, za rok poprzedni.

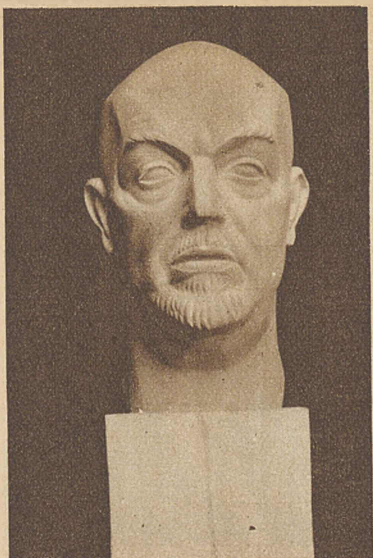

Laureaci miast.

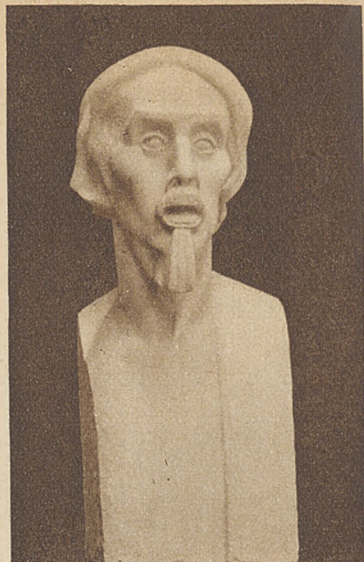
Wacław Berent.
Nagroda literacka
m. stoł. Warszawy.

Zofja Nałkowska.
Nagroda m. Łodzi.

Wład. Marcinkowski.
Nagroda m. Poznania
za całą twórczość.

Konkurs na podobizny znakomitych Polaków.

Stanisław Noakowski.
Autor:
Alfons Karny.
Rzeźba odzn. I nagrodą.

Jan z Kolna.
Autor:
Aleksander Żurakowski.
Rzeźba odzn. II nagrodą.
(Konkurs organizował warsz. Zw. Art. „Rzeźba").

Cyprjan Norwid.
Autor:
Bazyli Wojtowicz.
Rzeźba odzn. III nagrodą.

Stanisław Rączka
z Zawiercia, zdobył I nagrodę na konkursie kompozytorskim Kolegjum Zw. Narodowego Polskiego w Cambridge Springs (w Stanach Zjedn.).

Zygmunt Weininger
z Katowic, zdobył II nagrodę na konkursie kompozytorskim Kolegjum Zw. Narodowego Polskiego w Cambridge Springs (w Stanach Zjedn.).

Zygmunt Dessauer
architekt z Krakowa, odznaczony jedną z trzech nagród na konkursie architektonicznym m. Paryża.

Pomnik Wojciecha Bogusławskiego.
Projekt Jana Szczepkowskiego odznaczony na konkursie I nagrodą.

Józef Birkenmajer
z Warszawy, laureat konkursu na wiersz ku czci matki, ogłoszonego przez Krak. Koło T. N. S. W.

Kronika lotnicza 1929 roku.

Polskie zdjęcie lotnicze odznaczone I nagrodą na wystawie fotografji lotniczej w Paryżu.
Zdjęcie wykonane przez p. Maysenhaltera z 2-go p. lotniczego, przedstawiające lot kpt. Orlińskiego nad Tatrami, odznaczone zostało w z. r. pierwszą nagrodą na paryskim konkursie fotografji lotniczej. Na zdjęciu na prawo widoczny statecznik samolotu, z którego dokonano zdjęcia.

W ubiegłym roku pierwszeństwo w sukcesach lotniczych przypadło nie samolotom, lecz sterowcom. *Pierwszy raid dokoła świata dokonany przez sterowiec* „Graf Zeppelin" zapoczątkował *nową erę* w rozwoju i zastosowaniu tego rodzaju środków komunikacyjnych. Statki sterowe stają się w ten sposób uzupełnieniem samolotów i prawdopodobnie już w niedalekiej przyszłości będą mogły objąć służbę *w stałej komunikacji powietrznej na wielkich przestrzeniach,* zapewniają bowiem stosunkowo znaczne bezpieczeństwo oraz większą wygodę w czasie podróży.

Samoloty okazały się *najsprawniejszemi do służby na krótkich przestrzeniach,* jednakowoż do długodystansowych lotów, a zwłaszcza do skutecznej walki z żywiołami dotychczas nie zostały jeszcze dostatecznie uzdolnione. Wykazały to w ub. roku *liczne niestety katastrofy samolotowe,* a w ich rzędzie *tak bolesna dla nas katastrofa samolotu „Józef Piłsudski",* która spowodowała *śmierć majora Ludwika Idzikowskiego.* Pod wrażeniem tej katastrofy nasunęła się refleksja, że może dobrze się stało, iż projektowany drugi polski lot do Ameryki *samolotu „Polonia"* nie doszedł do skutku i nie naraził innych naszych śmiałych lotników *na zbyt jeszcze ryzykowną próbę.* Niejednokrotnie bowiem i to w tragiczny sposób okazało się, że *droga powietrzna z Europy do Ameryki* jest dla samolotu jeszcze tak niebezpieczna, iż *lotnik ma tu zaledwie 1% prawdopobieństwa przelotu.* Sukces zaś *„Pathfindera",* który z Hiszpanji zdołał przelecieć do Ameryki, należy jeszcze uważać *za wyjątkowo szczęśliwy przypadek.*

Wysiłki techniczne w dziedzinie lotnictwa idą ciągle jeszcze *w kierunku bezpieczeństwa lotu,* od startu do lądowania. Co do startu interesujący jest wynalazek angielski, polegający na wyrzucaniu startującego samolotu przez olbrzymie katapulty wprost w powietrze. Wynalazek ten jest w trakcie prób.

Równocześnie praca techników idzie w kierunku *zwiększenia szybkości lotu.* W tej dziedzinie rok ubiegły przyniósł *niezwykły rekord.* Mianowicie na zawodach szybkości hydroplanów, urządzanych z początkiem września z. r. w południowej Anglji, o puhar Schneidra, lotnicy angielscy Stainworth i Orlebar osiągnęli *średnią chyżość 572 kilometrów na godzinę.*

Na polu *rozwoju komunikacji pasażerskiej i przesyłkowej* we wszystkich państwach widać tendencje *rozszerzenia sieci komunikacyjnej i zwiększenia liczby lotnisk.*

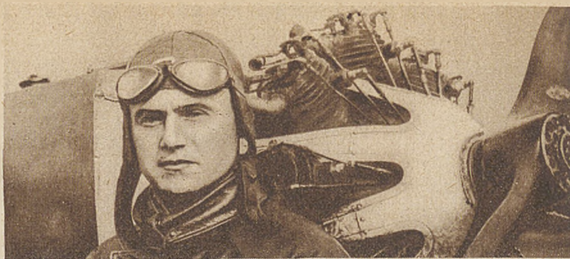
U nas znać także *intensywniejszą pracę w tym*

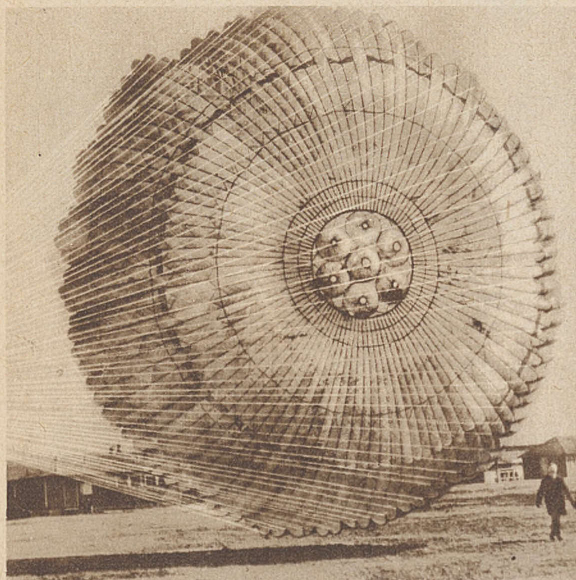
Piąty przelot Atlantyku.
Lotnicy francuscy (od lewej): Lotti, Assolant i Lefevre, którzy w czerwcu z. r. przelecieli Atlantyk na samolocie „Żółty Ptak".

Pierwszy przelot z Europy do Ameryki.
Angielscy lotnicy: Yancey (z lewej) i Williams, którzy na „Pathfinderze“ przelecieli ocean z Hiszpanji do Ameryki.

Światowy rekord wysokości lotu awionetki.
Polski lotnik, por. Franciszek Żwirko, ustanowił w z. r. światowy rekord wysokości lotu na awionetce na 4.500 km.

Nowy wynalazek w lotnictwie.
Spadochron dla samolotu, zwalniający tempo jego opadania. — Wynalazek wprowadzony w armji amerykańskiej.

kierunku. W ub. roku podjęto u nas *na szeroką skalę akcję budowy szeregu lotnisk*, a w przygotowaniu jest wprowadzenie za wzorem zagranicy *lotów nocnych.* Próby takich lotów dały dobre wyniki.

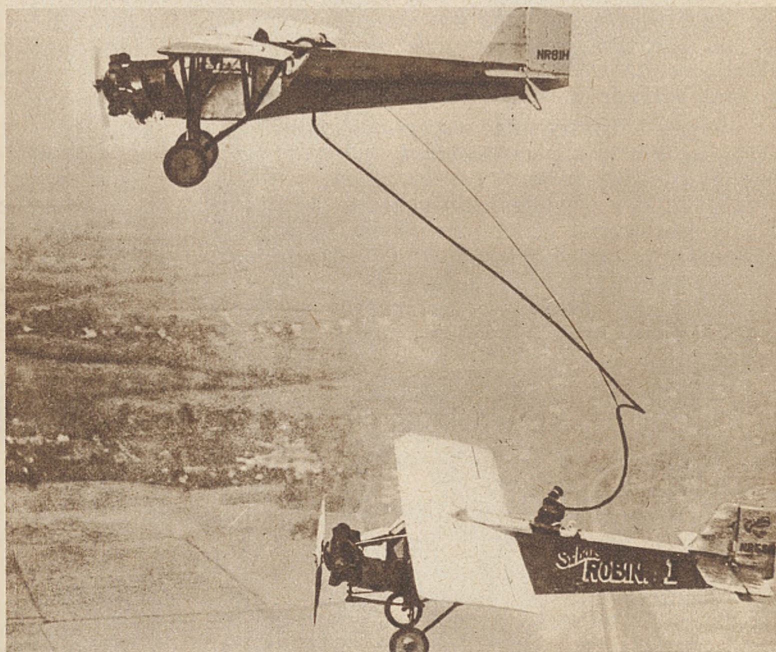
O rozwoju naszej komunikacji lotniczej świadczyć mogą następujące dane: Podczas gdy przed 5 laty samoloty naszych linij w ciągu całego roku przewiozły 2.791 podróżnych i 30.209 tonn towaru, to w ciągu jednego miesiąca lipca 1929 r. odbyły 699 lotów, przelatując 165.653 km i przewożąc 2.380 podróżnych, oraz 44.843 tonn towarów.

Poza tem nasze lotnictwo osiągnęło *piękne sukcesy w zakresie rozwoju własnego przemysłu lotniczego.* W znacznej już mierze zdołaliśmy *wyzwolić się z zależności od zagranicy i produkujemy w naszym kraju samoloty* wykonane przez naszych inżynierów i robotników. Samoloty te *zdały już egzamin* w zeszłorocznym raidzie Małej Ententy, *a szybkość lotu i pewność tych aparatów wzbudziła podziw u obcych.*

Rok ubiegły zaznaczył się u nas także *zwiększonem zainteresowaniem się samolotami słabosilnikowemi, awionetkami.* Kilka zeszłorocznych pięknych lotów na awionetkach wykazało, jak pociągający jest ten sport, wzrost zaś zainteresowania w tym kierunku wpłynął korzystnie na akcję budowy nowych lotnisk.

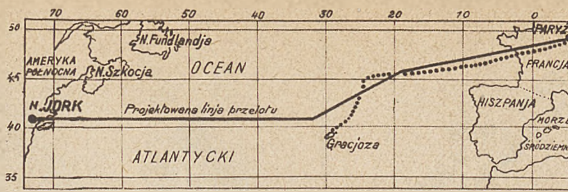
Wreszcie na rachunek ub. roku zarejestrować u nas należy projektowanie i konstruowanie różnych nowych typów samolotów, rozwój klubów samolotowych i rozwój czasopism poświęconych lotnictwu.

Podnieść należy, że *dnia 25 lipca 1929 r. upłynęło 20 lat od chwili, gdy Bleriot przeleciał Kanał La Manche.* Było to ząbkowanie samolotu, a przecież ów przelot wzbudził wówczas w całym świecie powszechny entuzjazm. Czem był

420 godzin w powietrzu.
Amerykańscy lotnicy Jackson i O'Brien na samolocie „St. Louis Robin“ stworzyli rekord lotu bez przerwy, utrzymując się w powietrzu 18 dni i 17 nocy. Samolot zasilany był z drugiego samolotu benzyną przy pomocy węża gumowego.

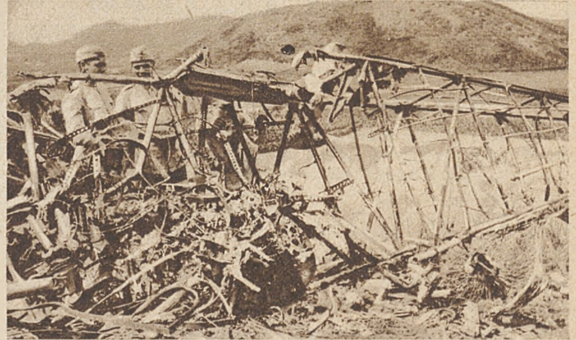

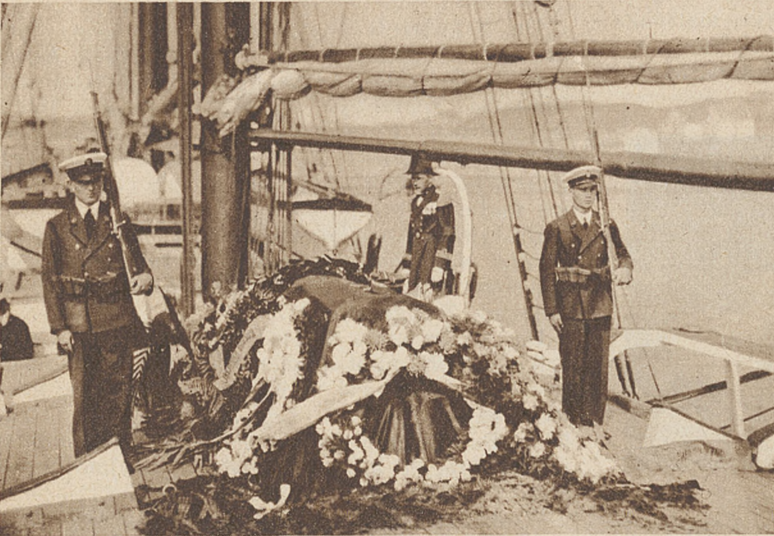

Tragiczny lot majora Ludwika Idzikowskiego.

Na lewo: Mjr. Idzikowski, na prawo: Mjr. Kubala. W środku: Mapka tragicznego lotu. Linja kropkowana oznacza przebytą drogę, aż do momentu katastrofy. Poniżej na lewo: Wyspa Graciosa, miejsce katastrofy. Na prawo: Szczątki samolotu po katastrofie na wyspie.

Powyżej: Trumna ze szczątkami majora Idzikowskiego na pokładzie okrętu „Iskra".

Kronika lotnicza ub. roku notuje następujące ważniejsze momenty (w chronologicznym przeglądzie):

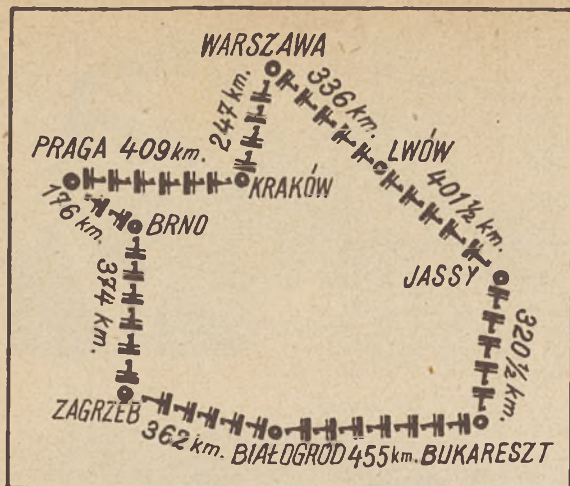
Z przełomu roku 1928/29 zaznaczyć należy, że międzynarodowa Liga Lotnicza nadała tytuł *najlepszego lotnika świata* za r. 1928 pułkownikowi włoskiemu *Arturowi Ferrarino*. Tytuł ten przypadł mu w udziale za lot *Rzym—Buenos Aires* (7.160 km) w ciągu 49 godzin.

W Nowy Rok wojskowy samolot amerykański *„Question Mark"* stworzył *pierwszy w z. r. rekord długotrwałości lotu*, utrzymując się w powietrzu 153

Poniżej: Kondukt pogrzebowy majora Idzikowskiego w Warszawie, w drodze do kościoła garnizonowego.

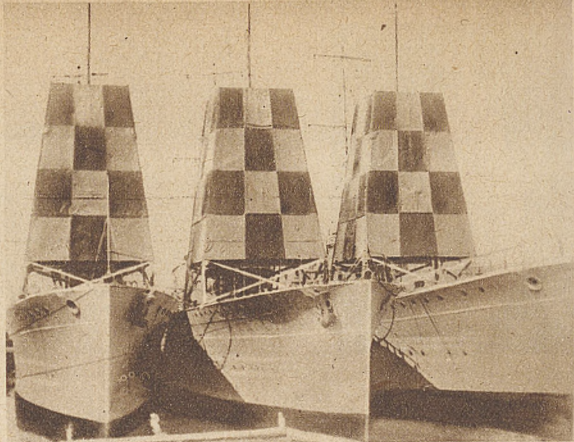

jednak ów rekord wobec dzisiejszych długodystansowych raidów i transoceanowych przelotów, czem ówczesna chyżość w porównaniu z dzisiejszemi chyżościami? W perspektywie 20-lecia rekordu Bleriota dzisiejszy rozwój techniki lotniczej i stan lotnictwa jest nader wymownym obrazem, *jak owocnie i jak olbrzymiemi krokami postępuje w tej dziedzinie twórczy umysł człowieka.*

Raid lotniczy M. Ententy i Polski.

Mapka lotu okrężnego, odbytego we wrześniu z. r. Podczas raidu zginął czeski pilot kpt. Soukup przy lądowaniu w czasie burzy na terytorjum Czechosłowacji.

Z zawodów o puhar Schneidra.

U góry: Torpedowce angielskie z wieżami szachownicowemi, pełniące na morzu służbę jako znaki orjentacyjne dla lotników podczas zawodów o puhar Schneidra.

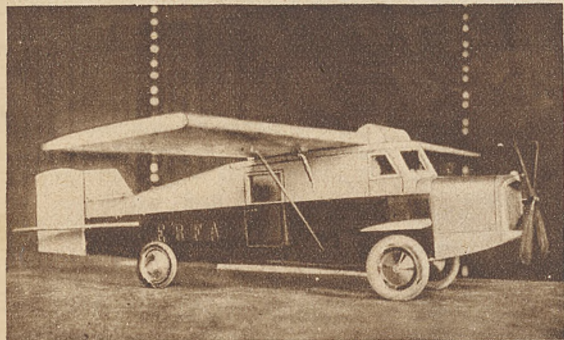
W kole: Lotnik Orlebar, który w zawodach osiągnął poza konkursem rekordową szybkość 572 km na godzinę.

godzin i przebywając 12.000 mil. Światowy rekord długości lotu w r. 1928 wynosił 60 godzin. Lotnicy w ciągu lotu zaopatrywali się w benzynę z innego samolotu.

W zimie polski lotnik wojskowy Bernard *Skórzewski* dokonał *na awionetce oryginalnego lotu na linji Londyn — Sahara — Kraków, długości* 10.000 km. Lotnikowi towarzyszyła małżonka.

Rekord skoku przy pomocy spadochronu *z wysokości 8.000 m* osiągnął lotnik francuski *Machenaud* w styczniu 1929 r.

Samochód-samolot.

Nowy wynalazek, umożliwiający przez złożenie lub rozpięcie skrzydeł, oraz puszczenie odpowiedniego motoru, użycie tego samego aparatu jako auta lub jako samolotu.

Dn. 3 kwietnia wyruszyło na samolocie *„Southern Cross“* dwóch lotników australijskich *Kingsford Smith i Charles Ulm*, głośnych z przelotu nad Oceanem Spokojnym (z Kalifornji do Sidney w Australji, w marcu 1928 r. na hydroplanie „Krzyż Południa“) celem dokonania *lotu ponad Australją. Lotnicy zaginęli* i nie odnaleziono ich śladów.

Dn. 10 kwietnia wystartował *z Paryża do Indochin płatowiec francuski*, lecz tuż przed osiągnięciem celu *spadł w płomieniach* na terytorjum Indochin. Załoga ocalała.

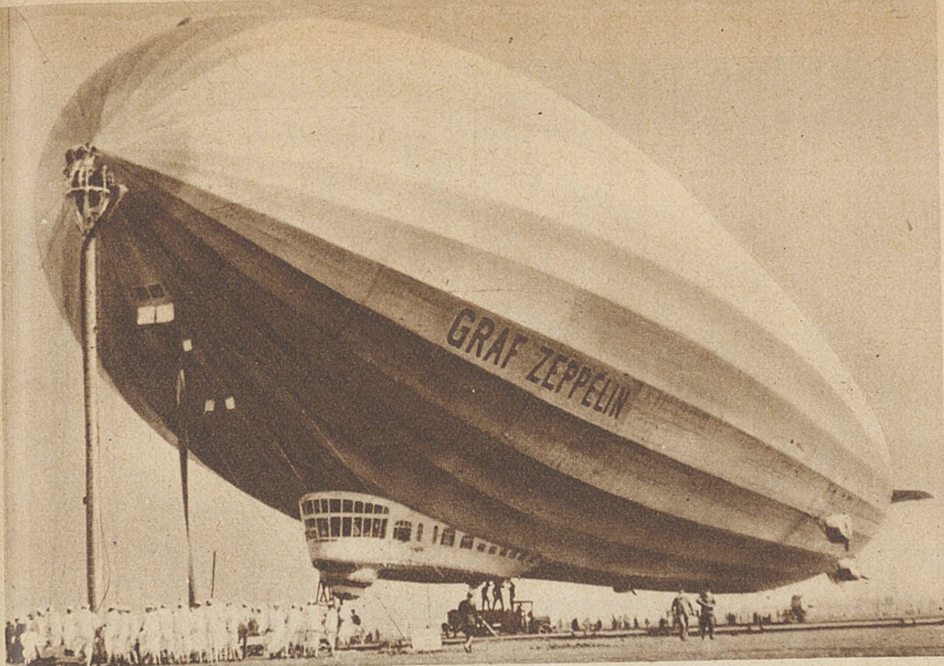
Dn. 24 kwietnia wyleciał z lotniska w Cramvell *w Anglji* pilot Johnes Williams, a dn. 26-go kwietnia wylądował w Karaszi *w Indjach*, przeleciawszy 6.644 km bez lądowania, w ciągu 50 godz. i 38 min. Był to *pierwszy lot dokonany na tej linji*, po kilku poprzednio podejmowanych nieudałych próbach.

W końcu maja jednopłatowiec *„Ford-Nord“* w Ameryce odbył *lot trwający 172 godz. 33 min.*, pobił zatem noworoczny rekord amerykański.

Udały start samolotu rakietowego inż. Opela.

Samolot rakietowy inż. Opela, oparty na tej samej zasadzie, co samochód rakietowy, startował z powodzeniem dnia 3 października z. r. na lotnisku koło Frankfurtu n. M. i przeleciał około 2 km.

Lot okrężny Zeppelina około świata.

U góry: Mapka półn. półkuli z linją przelotu Zeppelina.
Na lewo: Sterowiec po przybyciu do Los Angeles, umocowany przy maszcie na lotnisku.
U dołu: Koperta listu przewiezionego sterowcem, t. zw. przesyłka pocztowa Zeppelina.

MAIL FOR AIRSHIP GRAF ZEPPELIN

Par Avion
By Air Mail

Dn. 8 czerwca wylecieli *ze Szwecji* lotnicy Floden i Ahrenberg *do Ameryki*, jednak *musieli wylądować w Islandji* z powodu braku benzyny.

W czerwcu odbył się *kongres lotnictwa sanitarnego w Paryżu*. Kongres uchwalił humanitarną akcję *wprzągnięcia lotnictwa do transportu chorych* rozszerzyć *na całą kulę ziemską*.

Dn. 12 czerwca lotnik *A. Rob* przebył *100 km na szybowcu bezsilnikowym*, pobijając w ten sposób poprzedni rekord Nehringa, wynoszący 72 km.

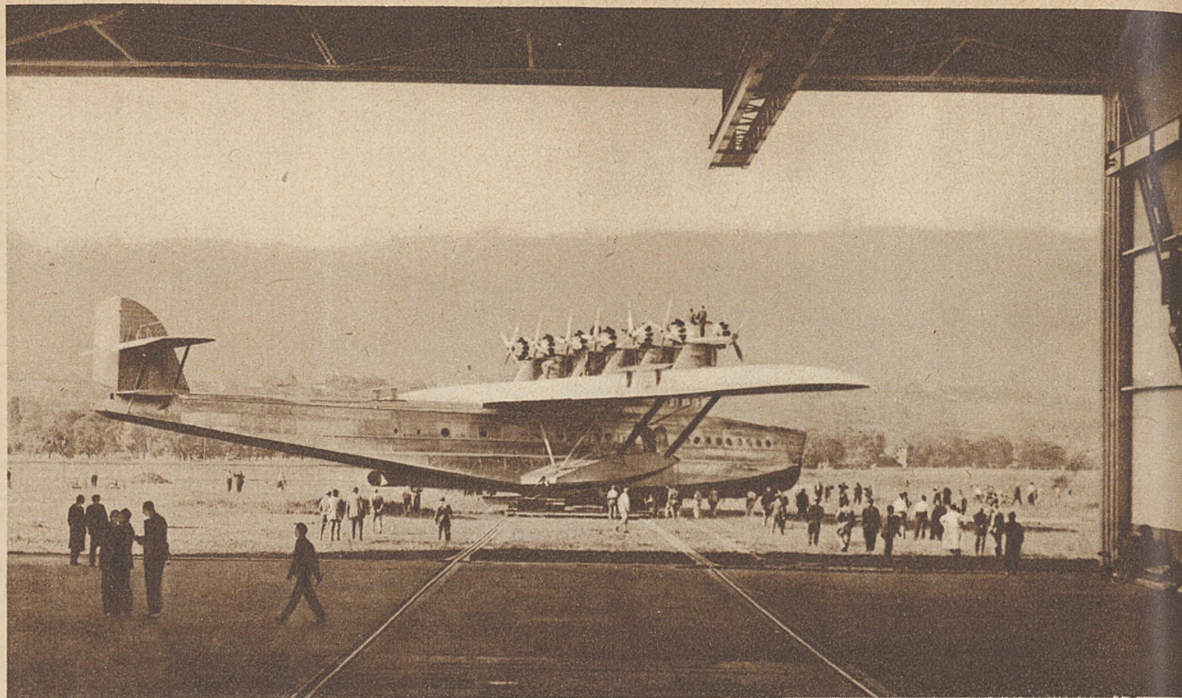
Samolot *„Żółty Ptak"* z francuskimi lotnikami Lefevrem, Assolantem i Lottim odleciał 13 czerwca *z N. Jorku przez Atlantyk do Paryża* i szybując z szybkością 165 km na godzinę, dotarł *do Hiszpanji*, skąd po wylądowaniu w miejscowości Comillas przybył *do Paryża* powitany owacyjnie. W ten sposób po Lindberghu, Byrdzie, Chamberlinie i Miss Earhardt *ocean został przebyty poraz piąty*, drogą z Ameryki do Europy.

Samolot hiszpański *„Numancja"*, kierowany przez pilota *Mello Franco*, wyleciał *z Hiszpanji do N. Jorku i opadł na morzu koło Azorów* dn. 23 czerwca. Po ośmiu dniach błąkania się, *załoga została uratowana*.

Samolot australijski *„Krzyż Południa"* odbył w początku lipca wielki lot w etapach: *Australja—Rzym—Anglja*. Lot ten trwał 15 dni.

Dn. 8 lipca wylecieli *z południowej Hiszpanji* angielscy lotnicy Williams i Yancey na samolocie *„Pathfinder"* i po 46 godzinnym locie *wylądowali na terytorjum amerykańskiem* w Old—Orhard w płn. Ameryce. Był to pierwszy całkowicie *udały lot z Europy do Ameryki*.

Olbrzymi samolot *„D. O. X"*, zwany też *„latającym hotelem"*, zbudowano w lipcu w warsztatach w Friedrichshafen. Samolot ten o sile 8.000 koni, jest przeznaczony do transportu 100 pasażerów i ma służyć do regularnych lotów transocea-

Olbrzym hydroplan D. O. X. w chwili startu.
Samolot wyposażony w 12 motorów, odbył w październiku próbny lot nad jeziorem Bodeńskiem, na wysokości 600 m. Aparat ma 40 m dług., 48 m rozpiętości. (Zdjęcie z wnętrza hangaru).

nicznych. Lot próbny odbył się w październiku nad jeziorem Bodeńskiem, przyczem samolot zabrał 169 podróżnych.

W lipcu lotnik amerykański *Harold Bromley* dokonał *lotu Waszyngton—Tokio,* przebywając drogę 6.400 km.

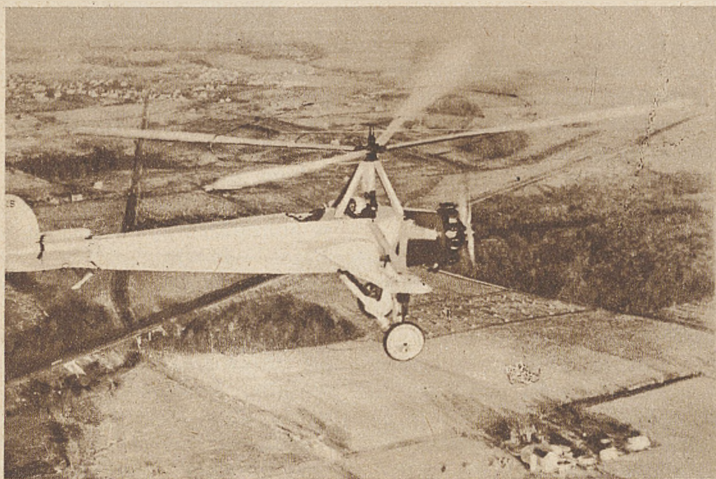
Samolot amerykański *„Untin Bowler"* wystartował dn. 11 lipca *z Chicago do Europy,* lecz był *zmuszony wskutek mgły wylądować w Kanadzie.*

Dn. 13 lipca wystartowali powtórnie *z Paryża do N. Yorku* mjr. *Idzikowski* i mjr. *Kubala* na samolocie *„Marszałek Piłsudski"*. Lot ten przygotowywany nader starannie i przez szereg miesięcy, skończył się *katastrofą. Polscy lotnicy stanęli na wysokości tak trudnego zadania — nie dopisała maszyna:* wskutek *defektu motoru* samolot był zmuszony *do lądowania na wyspie Graciosa* (jedna z grupy wysp Azorskich), *już po przeleceniu połowy drogi.* Było to *w porze nocnej* i pilot nie mógł zauważyć przeszkód terenowych podczas lądowania. Uderzywszy o nierówność terenu, *aparat przewrócił się, powodując wybuch benzyny.* Mjr. Kubala zdołał ujść z życiem, odnosząc nieznaczne tylko obrażenia, natomiast jego bohaterski towarzysz *mjr. Idzikowski zginął.*

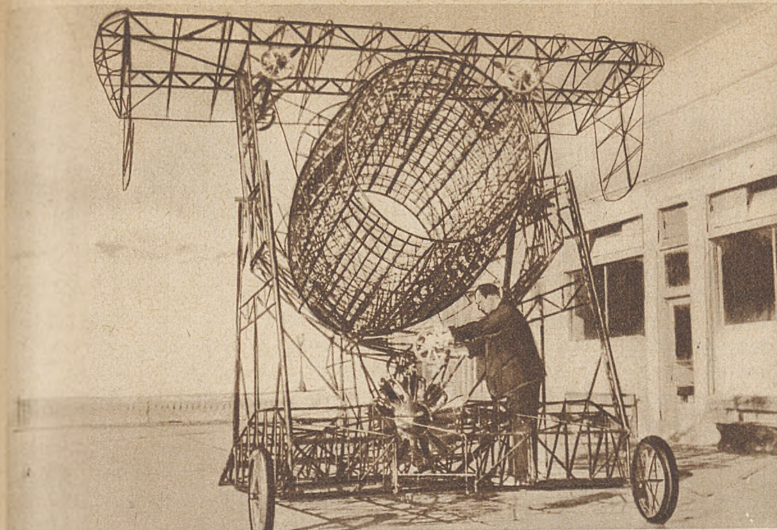
Wieść o tak tragicznem zakończeniu tego drugiego polskiego lotu, śledzonego w Polsce z olbrzymiem napięciem nerwów, odbiła się *boleśnie w całym kraju.* Wyrazem tych uczuć były *liczne manifestacje żałobne* w Polsce i w Ameryce. — Szczególnie imponującą była uroczysta *Akademja w Chicago,* na której tamtejsza ludność polska zdeklarowała w dowód łączności z Macierzą *zakupić 3 samoloty i ofiarować je Państwu Polskiemu.*

Zwłoki mjra Idzikowskiego przewiezione zostały na statku „Iskra" do ojczyzny i uroczyście pogrzebane w Warszawie.

Dn. 31-go lipca lotnicy amerykańscy *Fred Jackson* i *Forest O'Brien* osiągnęli *na samolocie 420 godzin lotu bez przerwy,* pobijając czerwcowy rekord niemieckich lotników Mendeda i Reinharta o 7 dni, 4 godz. i 37 min. Zwycięski samolot przebywał

Samolot bezpłatowy z helikopterem.
Nowy aparat skonstruowany przez lotnika Juana de la Cierva, podczas próbnego lotu nad Filadelfją.

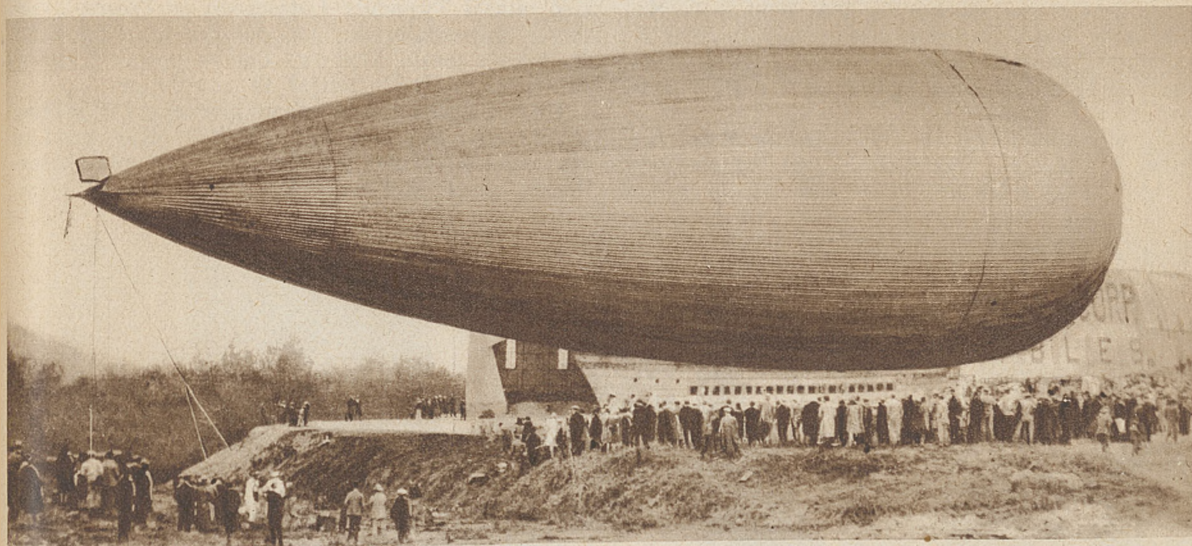

Nowy oryginalny samolot.
Aparat latający zapomocą ruchu obrotowego cylindra, odbywał w z. r. z powodzeniem próby w San Diego.

skiego akademickiego klubu lotniczego na trasie Warszawa — Berlin — Paryż — Barcelona — Marsylja — Medjolan — Wenecja — Wiedeń — Kraków — Warszawa. Ten raid okrężny odbył się zupełnie dobrze. Ten sam lotnik Franciszek *Żwirko* ustanowił dn. 17 października *światowy rekord wysokości lotu w kategorji lekkich awionetek dwumiejscowych,* wznosząc się z lotniska warszawskiego *na wysokość 4.500 m.*

W sierpniu pilot Makowski odbył na samolocie typu „Spad" lot długodystansowy z Poznania do Barcelony i z powrotem (4.000 km). Celem lotu było zawiezienie pozdrowienia wystawie barcelońskiej od wystawy poznańskiej.

Dn. 20 sierpnia wyleciał *z Lizbony do Ameryki* szwajcarski

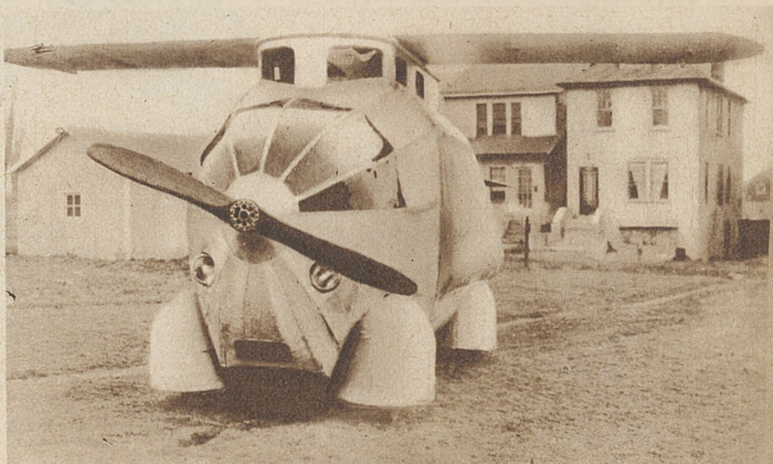

Metalowy sterowiec.
Pierwszy cały z metalu sterowiec w Stanach Zjedn., z turbinami okrętowemi, wyprowadzany z hangaru do próbnego lotu.

w powietrzu bez przerwy 18 dni i 17 nocy. Przebył on drogę 41.250 km, t. j. więcej niż długość południka. Śmigła motorów wykonały 32 miljony obrotów.

Z początkiem sierpnia odbył się dokoła Europy *raid słabosilnikowych samolotów,* z punktem wyjścia Orly we Francji. Trasa lotu wynosiła 6.400 km. W raidzie brało udział 55 awionetek różnych państw. — Raid był dobrą *propagandą awionetki* w służbie sportu lotniczego.

W sierpniu warszawscy akademicy piloci *Żwirko* i *Wigura* odbyli raid z ramienia warszaw-

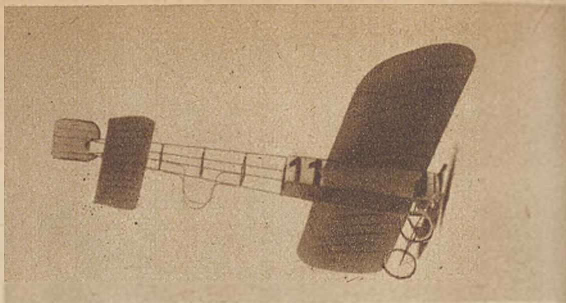

Niezwykły typ samolotu.
Nowy aparat skonstruowany w Ameryce, mający śmigła z przodu i z tyłu.

W dwudziestolecie rekordu Bleriota.

Na lewo: Portret głośnego lotnika Bleriota, który pierwszy przeleciał kanał La Manche, zdobywając tym czynem światową sławę. Na prawo: Aparat o sile 25 KM, na którym Bleriot dokonał przelotu.

lotnik *Kaefer*. Lotnik z towarzyszem *zaginął koło Azorów*.

Sterowiec niemiecki *„Graf Zeppelin“* odbył w z. r. *trzy duże loty*. Pierwszy z nich, podjęty w maju nad morzem Śródziemnem, z powodu trudności atmosferycznych zakończył się *przymusowem lądowaniem* w południowej Francji. Drugi podjęty z początkiem sierpnia, odbył się *do Ameryki i z powrotem*, a trzeci, w końcu sierpnia, objął *podróż dookoła świata*. Trasą lotu były punkty Friedrichshafen — Tokio — Los Angeles — Lakehurst — Friedrichshafen. Lot trwał *3 tygodnie*, przeciętna chyżość 120—150 km na g.

Dn. 3 września został zawarty *między Polską a Niemcami traktat lotniczy*, stanowiący uzupełnienie ważnej dotychczas na tem polu luki. Następstwem traktatu będzie stworzenie *bezpośredniej linji komunikacyjnej lotniczej między Warszawą a Berlinem, oraz Bytomiem i Katowicami, względnie Krakowem*.

We wrześniu odbył się *raid lotniczy Małej Ententy, z udziałem Polski*. Raid był interesujący z tego powodu, iż wzięły w nim udział poraz pierwszy samoloty myśliwskie najnowszej konstrukcji. Z polskiej strony wyznaczono do raidu 3 samoloty typu „Spad“ i 3 „Fiaty“. Trasa lotu przechodząca przez wszystkie państwa Małej Ententy, a także i Polski, wynosiła 3.112 km. W locie zwyciężyła Jugosławia i Rumunja.

Z początkiem października francuscy piloci Bellone i Costes odbyli *lot bez lądowania Paryż—Cziczekaru* (w Mandżurji koło Charbina), *stwarzając rekord długości lotu 7.800 km*.

Dn. 3 października niemiecki konstruktor samochodowy *Opel* dokonał szczęśliwie próbnego *lotu na samolocie poruszanym rakietą*.

Z okazji Tygodnia Lotniczego w Polsce urządzono 6 października *lot południowo-zachodniej Polski* na trasie Kraków—Częstochowa—Katowice—Kraków. Brało udział 19 samolotów.

Dn. 14 października odbył pierwszy *lot próbny wielki sterowiec angielski „R 101“*. Nie rozwinął on takiej szybkości jak Zeppelin, natomiast urządzenie wewn. sterowca okazało się wygodniejsze.

Pomnik ofiar lotnictwa.

Oryginalny pomnik ku czci wszystkich ofiar lotnictwa od czasu powstania awiatyki, wystawiony w Paryżu u Inwalidów.

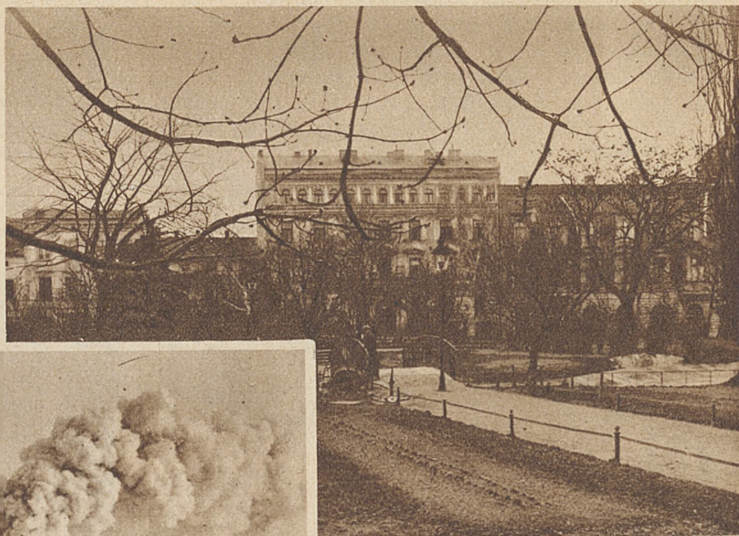
Kronika katastrof i nieszczęśliwych wypadków w roku 1929.

W rzędzie klęsk elementarnych, które w ub. roku nawiedziły ziemię, zarejestrować należy w pierwszej linji *niebywałe wprost mrozy*, które w pierwszych miesiącach z. r. nawiedziły półkulę północną. Na obszarach Polski *mrozy o —40°C* występowały wielokrotnie (w Wileńszczyźnie temperatura spadała do —46°C), a w bardziej na północ wysuniętych okolicach Europy zimno przekraczało —50°C.

Następstwem tak ostrej zimy były *liczne wypadki śmierci z przemrożenia, wielkie szkody w zwierzostanie*, zniszczenie w lasach, a zwłaszcza *w sadach*. Bezpośrednio zaś ujemne skutki mrozów zaznaczyły się *w zastoju komunikacyjnym* skutkiem psucia się lokomotyw, przez co silnie ucierpiało zaopatrywanie ludności w węgiel, a także w żywność, np. w Małopolsce Wschodniej i na Wschodnich Kresach. — Ostra, przeciągająca się zima, wobec nagromadzenia się olbrzymich opadów śnieżnych, mogła spowodować katastrofalne wiosenne wylewy, co jednak na szczęście nie nastąpiło, a także *późne rozpoczęcie się wiosny nie wpłynęło ujemnie na zbiory*. Z drugiej strony nader upalne lato — temperatura dochodziła do +40°C — także nie zaszkodziło zbiorom.

W dziedzinie innych *żywiołowych katastrof* rok 1929 nie obfitował naogół w tyle wybuchów wulkanów i katastrofalnych burz, co rok poprzedni, aczkolwiek i tutaj bilans zniszczeń był wielki.

Co do *nieszczęśliwych wypadków*, trudno porównywać rok ubiegły z poprzedniemi latami, gdyż w każdym roku zdarzają się rozliczne zatonięcia okrętów i łodzi podwodnych, zderzenia pociągów i t. d., a w ich porównaniu ilościowem i jakościowem zachodzą stosunkowo nieznaczne tylko różnice. Mimo to jednak przegląd kroniki wypadków wykazuje, że podczas gdy w r. 1928 częstością uderzały *katastrofy budowlane*, to w roku ub. były one *bardzo nieliczne* (poważniejszy wypadek zdarzył się w Algierze), a natomiast *dominowały różne eksplozje, powodujące pożary*.

U góry: „Zieloność" na plantach krakowskich w dniu 1 maja 1929 r. Zdjęcie unaocznia, że bzy i kasztany w dn. 1 V z. r. nie miały jeszcze nawet listków, skutkiem ciężkiej a spóźnionej zimy.

Na lewo: Zaspy śnieżne ub. zimy na linji Lwów—Tarnopol. Tor oczyszczają rzesze robotników, a zaspy śniegowe przebijają lokomotywy z pługami.

U dołu: Wielki zator lodowy pod Nowym Dworem na Wiśle w zimie z. r.

Trudno naturalnie wysnuwać z tych zjawisk ogólniejsze wnioski, jednakże nasuwa się tu pytanie, czy w dziedzinie wypadków nie odgrywa jakiejś głębszej roli *prawo serji.*

Poniżej podajemy w ugrupowaniach przegląd znaczniejszych wypadków i katastrof:

Burze i wylewy.

Orkan śnieżny, szalejący na wybrzeżach w północnej Japonji z początkiem stycznia, spowodował zamarznięcie 42 rybaków, którzy wyruszyli na połów.

Przez stan Georgia w Stanach Zjedn. przeszedł 26 kwietnia *tornado*, który spowodował *śmierć 100 osób*, oraz znaczne straty materjalne.

W maju *dorzecza Eufratu i Tygrysu* zostały dotknięte *olbrzymiemi wylewami*. Kilkaset ludzi znalazło śmierć we wzburzonych falach.

Dn. 23 maja nawiedziła prowincję Fukuszima *w Japonji straszliwa burza*, niszcząc około 5.000 domów i wyrządzając szkody na 10,000.000 jenów.

Pociąg uwięziony przez powódź.
W Ameryce płn. nagła powódź zalała tor i wyrwała szyny na znacznej przestrzeni, unieruchomiając pociąg.

Powódź w Japonji.
Miejscowość kąpielowa koło Hondo, nad Oceanem Spokojnym, zalana katastrofalnym wylewem.

Siła huraganu.
Stuletnia topola koło Świnoujścia pod naporem burzy runęła na przejeżdżający samochód pocztowy.

Na wybrzeżu *Wenezueli i Chile* szalała 22-go czerwca *gwałtowna burza*, która spowodowała zniszczenie wielu budynków i zatonięcie statków.

Oberwanie chmur w Azji mniejszej, w lipcu koło Trapezundu, spowodowało *400 ofiar w ludziach.* W tym samym czasie podobnie katastrofalne ulewy nawiedziły większe przestrzenie *Peru.*

Dn. 5 lipca szalała *nad Europą środkową nawałnica*, połączona z gradem, która spowodowała wielkie straty jako też liczne ofiary w ludziach.

Szosa Warszawa—Jabłonna zalana przez wylew Wisły.

Katastrofalny wybuch wulkanu Calbuco.

Z początkiem z. r. Chile nawiedzono zostało silnem trzęsieniem ziemi przy równoczesnym wybuchu wulkanu Calbuco. Na zdjęciu widać 3 czynne kratery wulkanu.

Fragment z trzęsienia ziemi w Wenezueli.

Z powodu *zerwania się wielkiej tamy* u źródeł rzeki Indus, *Kaszmir* został nawiedzony *ogromną powodzią.*

W połowie lipca nawiedziła *Małopolskę Wschodnią powódź,* która szczególnie wyrządziła *wielkie szkody w pow. stanisławowskiem.* Najbardziej dał się we znaki Prut i Czeremosz. W Nadwórnej i okolicy powódź zniszczyła 7 mostów, a na całej przestrzeni od Worochty do Jaremcza zostały zatopione nadbrzeżne domy. W kilku miejscowościach został też przerwany ruch kolejowy. Wylewy powtórzyły się na mniejszą skalę *w woj. stanisławowskiem* z początkiem sierpnia.

Dn. 19 lipca *wybrzeże Malej Azji nawiedziła powódź,* która w samej prowincji Trapezund spowodowała *śmierć tysiąca osób* i zniszczyła pola.

Trzęsienia ziemi, wybuchy wulkanów.

Wenezuelę nawiedziło w dniu 18 stycznia *silne trzęsienie ziemi,* które pociągnęło za sobą *200 ofiar w zabitych i 1.000 w rannych.*

Prowincję *Chorasan* w Persji dotknęło w lutym *trzęsienie ziemi,* które zniszczyło szereg mniejszych miejscowości, oraz spowodowało śmierć *około 3.000 ludzi.*

Dn. 26 maja *Turcja* została nawiedzona *trzęsieniem ziemi,* podczas którego najwięcej ucier-

Wybuch Wezuwjusza.

Widok na krater, czynny dn. 4 czerwca z. r.

Po pożarze miasteczka Karczew.
Fragment zgliszcz Karczewa, gdzie dn. 17 września z. r. pożar zniszczył 53 domy.

Pożar szybów w Moreni.
Jeden z szybów na terenach naftowych w Rumunji, płonących od czerwca z. r. do późnej jesieni.

piała okolica Siwasu. *1357 domów legło w gruzach.*

Dn. 5 lipca wybuchł niespodzianie na wyspie Jesso *w Japonji wulkan Komagatake,* wyrzucając przy silnem trzęsieniu ziemi wielkie masy lawy i *pozbawił dachu 8.000 osób.*

Dn. 29 września *miasto Hile* na wyspie Hawaj zostało nawiedzone trzęsieniem ziemi. *Kilkaset domów zniszczonych.*

Pod koniec października wybuchł wulkan *Mont Pele na Martynice,* nie powodując jednak znaczniejszych szkód. Ostatni katastrofalny wybuch tego wulkanu w 1902 r. pociągnął za sobą 30 tysięcy ofiar.

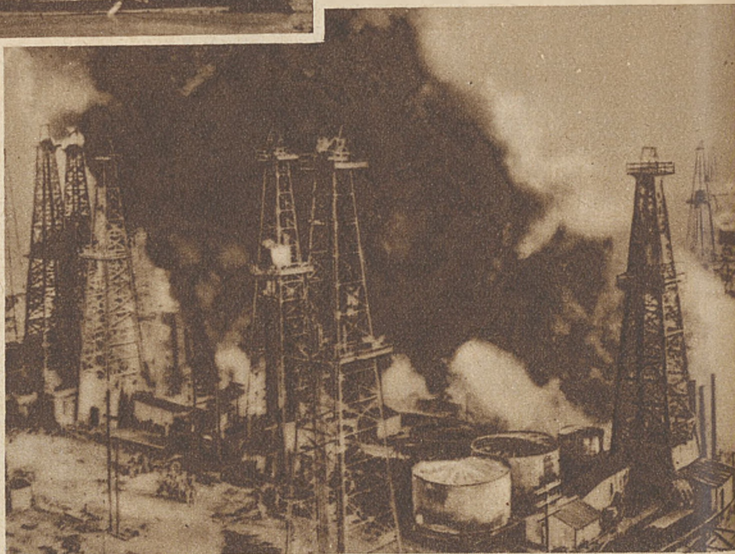
W późniejszych miesiącach z. r. działalność wulkanów i trzęsień ziemi nie zaznaczyła się już silniej.

Eksplozje i pożary.

Dn. 3 stycznia *spłonął doszczętnie największy kościół Ameryki* w Riverside, wystawiony kosztem multimiljonera Jana Rockfellera.

Gęsto zabudowaną *grecką dzielnicę Konstantynopola* zniszczył dn. 22 stycznia *pożar, który pochłonął 1.000 domów.*

Miasto greckie *Korynt,* odbudowujące się po zniszczeniu w r. 1927 przez katastrofalne trzęsienie ziemi, 31 stycznia *zostało zniszczone przez pożar.* Wszystkie baraki z drzewa

Pożar pól naftowych koło Los Angeles.
Olbrzymi pożar szybów w Santa Fe podczas upałów ub. lata, który spowodował szkody na 4 miljony dolarów.

Eksplozja w fabryce tlenu w Berlinie.
Katastrofalny wybuch dn. 24 lipca z. r., który zniszczył całą fabrykę.

oraz namioty dla bezdomnych padły pastwą płomieni.

Dn. 4-go marca *spłonął w Żurawnie pałac ks. Czartoryskich.* Meble oraz bibljotekę zdołano uratować.

Dn. 4-go marca *w Sofji wyleciał w powietrze arsenał,* przyczem 28 robotników poniosło śmierć.

Jeden z największych okrętów pasażerskich *„Europa“*, znajdujący się jeszcze *w porcie hamburskim, spalił* się z niewyjaśnionych przyczyn dn. 26 marca. Szkoda wynosi 40 miljonów mk.

Wybuch i pożar w szpitalu w Kantonie dn. 25 czerwca spowodował śmierć około 50-ciu osób.

Dn. 19 lipca *w New Kingston* w St. Zjedn. *wyleciała w powietrze fabryka prochu.* 20 robotników zabitych.

Eksplozja w fabryce tlenu w Berlinie dn. 24-go lipca spowodowała zniszczenie całej fabryki.

Dn. 30 lipca *eksplozja gazów* w szybie *„Nadzieja Pokoju“* w Dolnych Hermanicach na Śląsku niem., pociągnęła za sobą *śmierć 23 górników.*

W kwietniu *pożar zniszczył dzielnicę Szanghaju,* przyczem w płomieniach *zginęło 300 osób.*

Groźny pożar wybuchł 26 kwietnia *na lotnisku cywilnem w Warszawie,* powodując *straty kilkaset tysięcy złotych.*

Eksplozja w fabryce nitrogliceryny zdarzyła się dn. 30 kwietnia koło Pardubic w Czechosłowacji. 5 robotników straciło przy tem życie.

Miasto Czań-Czań w Chinach, *liczące około miljona mieszkańców,* zostało z początkiem maja *niemal doszczętnie zniszczone pożarem.*

Dn. 12 maja *zgorzał gmach parlamentu bulgarskiego* w Sofji.

Miasteczko Iwie zostało zniszczone dn. 18 maja *doszczętnie przez pożar.* Na pogorzelców *rodacy z Ameryki zebrali miljon złotych.*

W Los Angeles spaliło się dn. 11 czerwca *9 wież wiertniczych* i 45 tysięcy beczek nafty.

Na terenie naftowym *w Moreni* w Rumunji wybuchł *w czerwcu* gigantyczny pożar, który lo-

Pożar „Europy“ w porcie hamburskim.
Jeden z największych niemieckich okrętów pasażerskich „Europa“, zniszczony został pożarem dn. 26 marca z. r. Okręt miał 46.000 tonn pojemności.

Katastrofa parowca wycieczkowego w Ostendzie.
Parowiec wycieczkowy „Józef II" wypływając z Ostendy skutkiem uderzenia przez nadpływający okręt rozcięty został na 2 części i zatonął. Na zdjęciu widać maszt zatopionego parowca.

kalizowany częściowo przeciągnął się *do jesieni*. Straty idą w setki miljonów lei.

Fort Domnesti pod Bukaresztem *wyleciał w powietrze* dn. 20 sierpnia, wywołując w Bukareszcie niemałą panikę. Zginęło 25 ludzi.

W fabryce maszyn Poznańskiego, w *Köpenick* koło Berlina wybuchł 21 sierpnia ogromny pożar z powodu *eksplozji rezerwoarów z oliwą*.

Katastrofa pociągu Paryż—Warszawa.
Fragment zniszczonych wagonów koło Kolonji. Na pierwszym planie szyny pogięte w kabłąk.

Gwałtowna *eksplozja gazów kopalnianych w Hokkaido* w Japonji pociągnęła dn. 22 sierpnia 60 ofiar w zabitych.

Wybuch składu benzyny w Parmie 14 września spowodował śmierć 18 osób.

Dn. 30 września ogromny pożar zniszczył miasteczko *Słupia Nowa w woj. kieleckiem*. Większość zabudowań spłonęła.

Dn. 25 października wyleciała *w powietrze prochownia pod Bolonją*, powodując śmierć 18 osób.

Katastrofy okrętowe, kolejowe lotnicze.

Dn. 14 stycznia *zatonął koło Szanghaju parowiec chiński*. Zginęło 380 osób.

Najpoważniejsza katastrofa lotnicza w Stanach Zjedn. zdarzyła się dn. 18 marca koło N. Jorku, gdzie spadł samolot, powodując *śmierć 13 osób*.

Katastrofa kolejowa w Sobolewie.
Zderzenie pociągu warszawskiego z pociągiem lwowskim dn. 9 października z. r. Rozbitych zostało 7 wagonów.

Katastrofa kolejowa w Hesperia w Kalifornji.

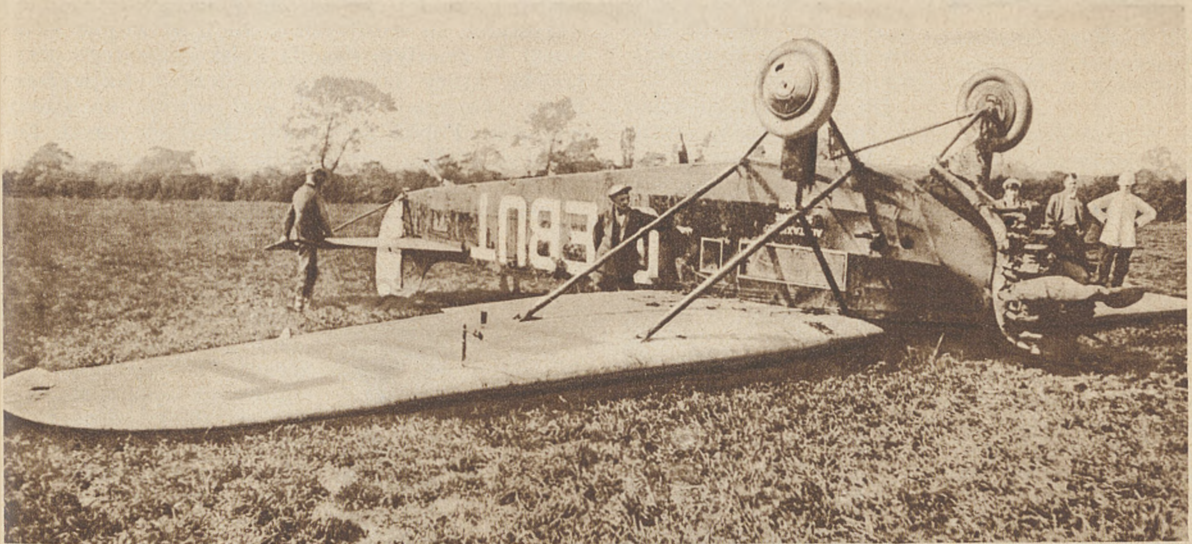
Zderzenie pociągu pośpiesznego zdążającego z Los Angeles z pociągiem idącym z Chicago.

Dn. 4 kwietnia *w Rumunji* koło stacji Boboc *wykoleił się pociąg pośpieszny*, powodując śmierć 20 podróżnych.

Dn. 3 lipca *padł ofiarą pożaru największy i najstarszy budynek teatralny Sztokholmu*. Na szczęście pożar powstał nie podczas przedstawienia.

Dn. 9 lipca *zderzyły się* w kanale św. Jerzego (między Anglją a Irlandją) *dwie łodzie podwodne angielskie*, przyczem łódź podwodna „H. 47" poszła na dno. Trzech ludzi wyratowano, 21 zginęło.

Dn. 29 lipca *samolot „Minesota"*, odbywający lot długotrwałości, spadł po 154 godzinach, pod-

Niezwykła katastrofa samolotowa.

Angielski samolot skutkiem defektu w motorze spadł koło Warwickshire w ten sposób, że przewrócił się kołami do góry. Mimo to trzej pasażerowie wyszli z katastrofy cało.

czas uzupełniania zapasów oliwy, powodując śmierć załogi.

Dn. 5 sierpnia *parowiec luksusowy „Józef II"* w porcie Ostendy *zderzył się z parowcem frachtowym* tak nieszczęśliwie, iż został rozdarty na dwie części. *40 osób utonęło.*

Dn. 14 sierpnia zdarzyła się *pod Łodzią katastrofa kolejowa* wskutek najechania na siebie dwóch pociągów. Pociągnęła ona *15 ofiar w zabitych i 27 w rannych.*

U brzegów Kalifornji *zatonął parowiec pasażerski „T. D. Dodd"* dn. 29 sierpnia, zderzywszy się z innym parowcem. Było *40 ofiar.*

Dn. 25 sierpnia *pociąg pośpieszny Paryż—Warszawa wykoleił się* koło Kolonji. *Straciło życie 20 osób, ciężko rannych było ok. 40.* Była to jedna z najpoważniejszych katastrof kolejowych w ub. roku. Pasażerami pociągu byli *przeważnie obywatele polscy.*

Z końcem września zdarzyła się *na Syberji* na linji Wjatka Swierdłowsk wielka katastrofa kolejowa, której ofiarą padło 48 osób.

Dn. 25 października *w falach jeziora Michigan zatonął prom z załogą* i pasażerami w liczbie 75 osób.

Dn. 9 października zderzył się na stacji Sobolewo (80 km od Warszawy) pociąg osobowy z towarowym, wskutek czego 3 osoby straciły życie, a 30 osób odniosło ciężkie lub lżejsze obrażenia.

Różne

Epidemja grypy przybrała w zimie *w Ameryce bardzo poważne rozmiary.* W ciągu 7-miu tygodni zanotowano tam 26.000 wypadków śmierci.

W maju *na wyspie Maderze* wskutek deszczów *obsunęła się ziemia* i zasypała wiele domów. — Spodowało to *śmierć około 100 osób.*

W Turkiestanie z początkiem czerwca *szarańcza* zniszczyła znaczną część zbioru bawełny, powodując 50 miljonów rubli straty.

Północne Chiny nawiedził w lecie *głód spowodowany długotrwałą suszą.* Klęska głodu dotknęła na ogromnych obszarach *23 miljony ludzi.*

Z kroniki żałobnej 1929 roku.

Nekrologja ubiegłego roku zanotowała m. in. następujące straty w kraju i zagranicą:

Dnia 3 stycznia 1929 r. zmarł w Krakowie *Antoni Kozakiewicz,* powstaniec z r. 1863, wybitny artysta malarz, który za swą działalność artystyczną zyskiwał liczne odznaczenia zagranicą, zwłaszcza w Anglji, Francji, Niemczech i Austrji.

Dr. Tadeusz Zwisłocki.
Dyrektor fabryk przetw. azotowych w Mościcach.

W Nicei zmarł dn. 5 stycznia *w. ks. Mikołaj Mikołajewicz,* wódz armji carskiej w pierwszym okresie wojny światowej, autor znanego obłudnego manifestu do narodu polskiego z jesieni 1914 r.

Dn. 24 stycznia zmarła w Warszawie głośna śpiewaczka operetkowa *Wiktorja Kawecka.*

Dn. 1-go lutego zmarł w Warszawie art. malarz *Józef Rapacki,* ceniony pejzażysta, popularny w kołach artystycznych.

Dn. 14 lutego zmarł w Krakowie dr. *Tadeusz Zwisłocki,* dyrektor fabryk przetworów azotowych w Mościcach, zasłużony oficer Legjonów i wybitny działacz idei niepodległościowej, odznaczony 4-krotnie Krzyżem Walecznych, orderem „Virtuti Militari" i „Polonia Restituta". Zmarły był zięciem Prezydenta Rzeczypospolitej Ignacego Mościckiego.

Dn. 17 lutego zmarł w Monachjum pionier parapsychologji w Niemczech, profesor uniw. dr. *Schrenck-Notzing,* który posunął o duży krok naprzód badania zjawisk medjumicznych.

Antoni Lange.
Poeta, tłómacz, autor wielu studjów.

Jan Postrygacz.
Pseud. Jan Palmira. Felietonista I. K. C.

Ofiarą nauki padł dn. 27 lutego paryski uczony dr. Etienne *Turchini,* który zajmował się od szeregu lat badaniem promieni Roentgena. Turchini, narażony na niszczący wpływ promieni, utracił w ciągu badań kilka palców, mimo to trwał na posterunku i nie przerywał prowadzenia badań, aż śmierć położyła kres jego życiu.

Dn. 30 lutego zmarł w Berlinie wybitny historyk niemiecki prof. *Hans Delbrück,* autor znanego dzieła „Historja wojny światowej".

Dn. 19 marca zmarł w Warszawie wybitny poeta *Antoni Lange,* autor wielu cennych poematów oraz studjów z literatury francuskiej, tłumacz licznych utworów poetyckich i beletrystycznych.

Dn. 20 marca zmarł w Paryżu marszałek Polski, Anglji i Francji, *Ferdynand Foch,* generalissimus wszystkich sił zbrojnych koalicji w wojnie światowej. W zmarłym straciła Polska szczerego przyjaciela, który jako przewodniczący Najwyższej Rady Wojennej Francji, stał zawsze na straży interesów Polski we Francji. Pogrzeb marsz. Focha był wielką manifestacją żałobną szeregu narodów i państw. Zwłoki wielkiego wodza spoczęły w podziemiach u Inwalidów, tam, gdzie spoczywają zwłoki Napoleona.

Dn. 20-go marca zmarł w Zakopanem przedwcześnie i z prawdziwą szkodą dla literatury, *Jan Ryszard Postrygacz Palmira,* literat-fejletonista, wybitny talent, odznaczający się żywością stylu i prawdziwym temperamentem literackim. — Jego świetne fejletony zamieszczane na łamach I. K. C., cieszyły się wielką poczytnością i budziły szerokie zainteresowanie.

Dn. 23 marca zmarł w Krakowie wiceprezydent m. Krakowa inż. *Józef Sare,* zasłużony około rozwoju miasta, wraz z prez. Leem współtwórca wielkiego Krakowa.

Dn. 25 marca zmarł w Pradze największy współczesny liryk czeski *Otokar Brzezina,* odznaczony w r. 1928 nagrodą państwową w wysokości 100.000 koron czeskich. Utwory Brzeziny są tłumaczone na język polski.

Dn. 2 kwietnia zmarła w Warszawie w wieku 83 lat literatka *Zofja Kowerska,* autorka wielu powieści, lauretka dwóch konkursów literackich.

Dn. 7 kwietnia zmarł w Krakowie jeden z największych miłośników i zbieraczów dzieł sztuki w Polsce, *Feliks Jasieński,* wybitny znawca sztuki, niestrudzony i nieprzejednany w zabiegach o zapewnienie sztuce należnego autorytetu w naszem społeczeństwie. Owocem jego pracy jest stworzony przez niego Oddział Muzeum Narodowego jego imienia w Krakowie, bezcenne zbiory, które ofiarował m. Krakowowi. Kolekcja japońszczyzny w tem Muzeum należy do największych w Europie. Znawca muzyki, krytyk i fejletonista, zaznaczył się jako wybitna indywidualność w życiu kulturalnem Polski. Jego artykuły i fejletony, zamieszczane w I. K. C., budziły powszechne zainteresowanie rozmachem stylu i żywiołowym temperamentem.

Dn. 7 kwietnia zmarł w Poznaniu prof. chemji organicznej w uniwersytecie poznańskim dr. *Antoni Korczyński,* wybitny uczony, autor szeregu cennych rozpraw naukowych.

Ferdynand Foch.
Marszałek Polski, Francji i W. Brytanji.

Dn. 12 kwietnia zmarł w Krakowie gwardjan klasztoru OO. Reformatów w Krakowie, *O. Zygmunt Janicki,* zasłużony kaznodzieja, misjonarz i działacz społeczny, osobistość popularna, otaczana powszechnym szacunkiem.

Dn. 13 kwietnia zmarł we Lwowie w 88 roku życia ks. arcybiskup dr. *Karol Hryniewiecki,* b. biskup wileński, zasłużony kapłan patrjota.

Dn. 16 kwietnia zmarł w Warszawie *Artur Gruszecki,* jeden z najpopularniejszych pisarzy polskich przeszłego wieku. Jego nader liczne powieści, osnute na tematach różnorodnych gałęzi życia, odznaczały się wysoką moralną tendencją.

Dn. 1 maja zmarł w Toruniu pierwszy krajowy starosta pomorski dr. *Józef Wybicki,* b. minister b. dzielnicy pruskiej, nader zasłużony dla sprawy narodowej na Pomorzu.

Dn. 2 maja zmarła w Warszawie wielka artystka scen polskich *Pichor - Śliwicka,* której talent błyszczał przed laty na scenach w Krakowie, Łodzi i Warszawie.

Dn. 21 maja zmarł we Lwowie dr. *Natan Opoka-Löwenstein,* poseł na Sejm konstytucyjny, do austr. Rady Państwa i na Sejm galic., zasłużony około ekonomicznego rozwoju Małopolski.

Dn. 11 czerwca zmarł w Budapeszcie wybitny polityk węgierski *Juljusz hr. Andrassy,* gorliwy orędownik sprawy polskiej podczas wojny, obrońca legjonistów więzionych na Węgrzech.

Dn. 15 czerwca zmarł w Kraplanach na Grodzieńszczyźnie *Kazimierz Stabrowski,* znakomity artysta malarz, twórca wielu oryginalnych obrazów przema-

Fragment z pogrzebu Marsz. Focha. Trumna ze zwłokami wystawiona pod Łukiem Triumfalnym.

O. Zygmunt Janicki.
Gwardjan OO. Reformatów w Krakowie.

wiających żywo zarówno swemi wartościami artystycznemi, jak i symboliką w ujmowaniu tematów.

Dn. 5 lipca zginął jako ofiara tragicznego wypadku w Tatrach prof. gimn. dr. Mieczysław *Świerz*, jeden z najstarszych i najwybitniejszych taterników. Dr. Świerz był autorem wielu przewodników turystycznych i odgrywał wybitną rolę w ożywieniu naszego ruchu turystycznego.

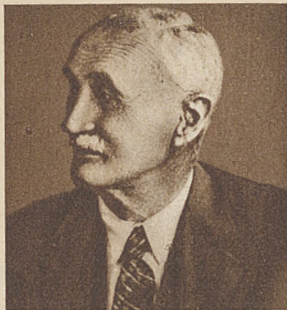
Dn. 9 lipca zmarł w Krakowie w wieku 76 lat nestor malarstwa polskiego, *Juljan Fałat,* b. dyrektor krakowskiej Akademji Sztuk Pięknych, świetny pejzażysta, którego zwłaszcza pejzaże zimowe uzyskały sławę światową. Również ulubionemi tematami obrazów Fałata były studja dzikich zwierząt, typy ludowe i architektura starych kościółków.

Ks. K. Hryniewiecki.
Arcybiskup Pergeński, b. biskup wileński.

Kazimierz Stabrowski.
Artysta malarz, b. dyr. warsz. szk. Szt. P.

Juljan Fałat.
Artysta malarz, b. dyrektor krak. Akademji Szt. P.

Feliks Jasieński.
Twórca Oddziału Muzeum Nar. w Krakowie.

Stanisław Barcewicz.
Muzyk, kompozytor, b. dyr. opery warszawskiej.

Dr. Józef Wybicki.
Starosta krajowy pomorski w Toruniu.

Dr. Józef Kallenbach.
Rektor Uniwersytetu Jag., badacz literatury.

Dr. Antoni Korczyński.
Profesor chemji w Uniwersytecie pozn.

Dr. Mieczysław Świerz.
Prof. gimn. w Zakopanem, wybitny taternik.

Juljusz hr. Andrassy.
Węgierski polityk, orędownik sprawy polskiej.

Dn. 12 lipca zmarł w Krakowie w 56 r. życia redaktor „I. K. C." *Sylwerjusz Chmurkowski,* zasłużony pracownik na niwie publicystycznej, ceniony przez kolegów zawodowych dla dużych zalet swego charakteru.

Dn. 18 lipca zmarł w Gracu znakomity poeta austrjacki *Hugo v. Hofmansthal,* powieściopisarz i dramaturg, który zdobył sobie sławę jako autor wielkich widowisk scenicznych, oraz librett operowych, pisanych dla R. Straussa.

Dn. 14 sierpnia zmarł w Poznaniu prof. Uniwersytetu poznańskiego dr. *Bolesław Namysłowski,* wybitny botanik i badacz grzybów krajowych.

Dn. 24 sierpnia zmarł w Warszawie znany i popularny dla swych zalet towarzyskich dziennikarz *Adam Zagórski,* ceniony krytyk teatralny, który przez szereg lat pracował także w prasie lwowskiej.

Dn. 30 sierpnia zmarł w Belgradzie najwybitniejszy przedstawiciel jugosłowiańskiej literatury *Ivon Vojnovicz.* Głośne jego sztuki dramatyczne wystawiane były na scenach polskich z dużem powodzeniem.

Dr. Gustaw Stresemann.
Minister spraw zagr. Rzeszy niemieckiej.

Dn. 3 września zmarł w Krakowie *Jan Kanty Steczkowski,* b. dyrektor Banku Kraj. Galic., b. minister skarbu, b. dyr. Polskiej Kraj. Kasy Pożyczkowej, wybitny finansista, członek Prawicy Narod.

Ks. dr. J. Londzin.
Działacz narod. na Śląsku, senator, b. poseł na Sejm.

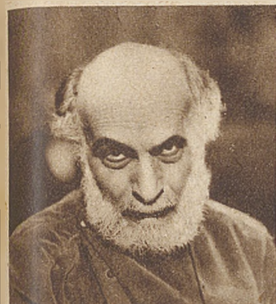
Jan K. Steczkowski.
B. minister skarbu, b. dyr. Banku Pol. i P. K. P. P.

Inż. Józef Sare.
Długoletni wiceprezydent miasta Krakowa.

Płk. dr. A. Maciesza.
Poseł na Sejm, wiceprezes B. B. W. R.

Antoni Bourdelle.
Art. rzeźb., twórca pomnika Mickiewicza w Paryżu.

Dn. 3 września zmarł w Warszawie *Stanisław Barcewicz*, wybitny polski skrzypek oraz kompozytor, b. dyrektor Opery warszawskiej.

Dn. 12 września zmarł w Krakowie dr. *Józef Kallenbach*, profesor i rektor Uniw. Jag., najwybitniejszy badacz dzieł Mickiewicza, odkrywca nieznanych rękopisów Wieszcza, autor syntetycznej, najgruntowniejszej dotychczas monografji o Mickiewiczu, nadto autor wielu cennych prac o Krasińskim, Słowackim i romantykach polskich.

Dn. 20 września zmarł w Paryżu kardynał francuski *ks. Ernest Dubois.* Wybitny ten dostojnik kościelny zaznaczył się w ostatnich czasach stanowczem i ostrem wystąpieniem przeciwko francuskiej organizacji prawicowej „Action Francaise", z powodu nadużywania przez nią religji do celów politycznych.

Dn. 2 października zmarł w Paryżu najgłośniejszy z rzeźbiarzy francuskich obecnej doby, *Antoni Bourdelle,* twórca odsłoniętego w Paryżu w lecie z. r. pomnika Mickiewicza oraz wielu innych o wysokich wartościach artystycznych dzieł sztuki.

Dn. 3-go października zmarł w Berlinie najwybitniejszy mąż stanu powojennych Niemiec dr. *Gustaw Stresemann.* Sterował on bardzo zręcznie nawą państwową Niemiec jako minister spraw zagranicznych i osiągnął szereg wybitnych sukcesów, jak np. wejście Niemiec do Ligi Narodów, traktat w Locarno, obniżenie sum reparacyjnych (plan Younga).

Dn. 5-go października zmarł w Wilnie *Czesław Jankowski,* wybitny publicysta i krytyk literacki, autor licznych utworów poetyckich i publikacyj historycznych, zasłużony krzewiciel ducha narodowego na kresach.

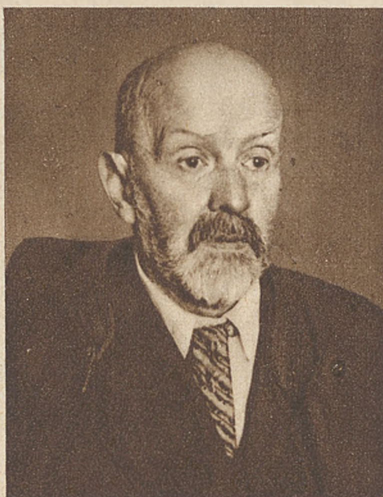
Dn. 7-go października zmarł w Krakowie w 75 roku życia najwybitniejszy współczesny malarz polski *Jacek Malczewski,* artysta, który w dziejach malarstwa polskiego stworzył własną epokę. Od pierwszego okresu swej twórczości, na którą duży wpływ wywarły wypadki z 1863 roku, do epoki najświetniejszego swego rozwoju stworzył Malczewski nader bogatą kolekcję dzieł, zarówno portretów, jak kompozycyj, wśród których do wyobraźni widza przemawiały zwłaszcza obrazy o treści symbolicznej, oraz wizyjne ujęcia tematów z okresu odradzania się Polski, które to momenty artysta odczuwał bardzo intensywnie. — Pogrzeb Jacka Malczewskiego odbył się kosztem państwa. Zwłoki złożono w krypcie Zasłużonych na Skałce w Krakowie.

Ks. Ernest Dubois.
Kardynał francuski, arcybiskup Paryża.

Dn. 4 października zmarł w Warszawie w wieku 84 lat jeden z najwybitniejszych polskich językoznawców, Jan Ignacy Niecisław *Baudouin de Courtenay.* Wykładał on na uniwersytetach: petersburskim, kazańskim, dorpackim, krakowskim i warszawskim, zajmując się głównie fonetyką i semantyką, a w swych badaniach wyróżniał się wszechstronnością i oryginalnością. Ogłosił drukiem mnóstwo publikacyj w językach: polskim, francuskim, włoskim, niemieckim, rosyjskim i czeskim. Zaznaczył się także bardzo wybitnie w życiu społecznem jako bojownik oświeconego liberalizmu.

Z polskiego świata parlamentarnego ubyli m. in.: dn. 30-go czerwca poseł płk. dr. Adolf *Maciesza,* wybitny oficer Leg., jeden z najbliższych współpracowników Marsz. Piłsudskiego, ostatnio wiceprezes B. B. W. R., a dalej senatorowie: dn. 13-go kwietnia Jan *Englisch,* długoletni dyrektor Kasy chorych w Krakowie, wybitny działacz P. P. S.; dn. 21 kwietnia ks. dr. Józef *Londzin,* członek BBWR., niestrudzony i nader zasłużony bojownik o polskość Śląska.

Jacek Malczewski.
Najwybitniejszy współczesny malarz polski.

Nowa zagadka.
Rysunek Ksawerego Pillatiego.

Marja Konopnicka.

Na Nowy Rok.

Witaj zdrowy, roku nowy,
Nowej pracy dniu!
Choć nie zdejmiesz troski z głowy,
Nie przysporzysz snu;

Choć się człowiek nie dopyta
W nowe gody te,
Czy mu na chleb starczy żyta,
Czy go minie złe;

Choć nie będzie lżej bić młotem,
Ani ciągnąć pił,
Chociaż musi krwawym potem
Spotnieć — aby żył,

Przecież sercu jego miło
Witać nowy rok,
I w świat boży z nową siłą
Podnieść jasny wzrok.

Bo jest w piersiach u człowieka
Taka dziwna moc,
Że z nadzieją słońca czeka,
Choć na ziemi noc...

Bo w nim żyje siła taka,
Taki pęd w nim tkwi,
Że się zrywa lotem ptaka
Do jutrzejszych dni.

Hej! niech życzy, kto życzliwy!
Uściśnijmy dłoń...
Jedność bratnia — skarb prawdziwy,
Tego skarbu broń!

Inż. T. Niedzielski
Naczelnik Wydziału Min. R. P.

Meljoracja Polesia.

Polesie w geograficznem tego słowa znaczeniu obejmuje obszar ograniczony idealnym trójkątem, którego wierzchołek mieści się w Brześciu n. B., a podstawę tworzy linja łącząca Kijów z Mohylowem i obejmuje *teren o powierzchni około 80.000 km²*. W granicach Rzeczypospolitej znajduje się *jedynie część całego obszaru,* określona granicą państwową od wschodu od stacji Stołbce do granicy województwa poleskiego i wołyńskiego, a od tych punktów linjami mającemi punkt przecięcia w Brześciu. Powierzchnia obszaru polskiego Polesia obejmuje *około 56.000 km²* i rozciąga się administracyjnie na województwa poleskie (41.000 km²), wołyńskie

U góry:
Typ Polesiuka, na tle jego domostwa wiejskiego, budowli tak charakterystycznej dla poleskiego krajobrazu.

Na prawo:
Mapka Polesia, według E. Romera i T. Szumańskiego.

Wieś na bagnach.
Charakterystyczny obrazek z Polesia. Osada wiejska wśród bagnisk, przy drodze do Sarn.

(10.000 km²), białostockie (800 km²) i nowogrodzkie (4.000 km²).

Powszechnie wyobrażają sobie, iż cały teren Polesia stanowi jedno nieprzebyte bagno, na którem tu i ówdzie znajdują się małe wioski połączone brodami przez mokradła. Tak jednak nie jest. Na obszarze Polesia *powierzchnia moczarów i bagien stanowi 14.000 km²*, a więc około ¼ części terenu; reszta pokryta jest lasami bądź piaskami, a duża część stanowi urodzajną glebę przechodzącą na południe w wołyński czarnoziem.

Liczne rzeki przerzynają Polesie i tworzą *sieć wodną* o długości 6.000 km, połączoną kanałami żeglownemi dla spławu drzewa i towarów.

Główną arterję wodną stanowi rzeka *Prypeć*, leniwa, ociężała królowa Polesia, z rzekami Turją, Stochodem, Styrem, Jasiołdą i pomniejszymi ściekami, które wachlarzem wodnym zlewają się w jedną całość, uchodzącą poza granicami Polski do Dniepru.

Dwa większe kanały, budowane przez dawne rządy Polski, łączą dorzecze Prypeci z dorzeczem Wisły i Niemna, względnie dorzecza dopływów Prypeci między sobą; prócz tego *dziesiątki drobnych kanałów*, bądź to osuszających bądź spławnych, uwypuklają rzeźbę tego ciekawego kraju.

Historja osuszenia Polesia ma już za sobą dłuższy okres badań, studjów i prac przygotowawczych. Po pracach rządu dawnej Rzeczypospolitej nastąpiła dłuższa przerwa. Rząd rosyjski uważał obszar Polesia za *przeszkodę dla działań nieprzyjaciela* i na niedostępności bagien poleskich opierał swoje wojskowe plany operacyjne. Dlatego też wybudowane zostały *systemy twierdz przy bramach wypadowych Smoleńska i Równego*, oraz *linja obronna brzegu Wisły umocniona została twierdzami Modlina i Dęblina.*

Ponieważ równocześnie olbrzymie obszary niżu rosyjskiego zapewniały Rosji samowystarczalność gospodarczą, a głodu ziemi nie odczuwano do tego stopnia, ażeby pozyskiwać rolę drogą kosztownych meljoracyj, przeto sama *myśl meljoracji Polesia nie miała zupełnie zwolenników w miarodajnych czynnikach carskiego rządu.*

Dopiero Polak *Żyliński*, wybitny geodeta, pozostający w rosyjskiej służbie wojskowej, pod pozorem prac topograficznych usiłował przemycić projekt osuszenia Polesia i zdołał przekonać w tym kierunku ministra Wałujewa, który złożył do Komitetu Ministrów raport o pierwszych oznakach osłabienia przemysłu rolnego, a w związku z tem podniósł konieczność rozpoczęcia pewnych prac meljoracyjnych w obszarze Rosji europejskiej. Powołano zatem komisję dla zbadania stanu rolnictwa i przemysłu rolnego w Rosji, a następnie w r. 1873 wysłano kilka ekspedycyj rolniczych, między innemi *ekspedycję poleską*. Na czele jej stanął generał *Żyliński*, który z niemałym trudem uzyskał kredyt 10.000 rubli i szczupły personel pomocniczy dla prowadzenia badań.

Żyliński z niebywałą energją zabrał się do dzieła. Przeprowadził przedewszystkiem precyzyjne pomiary, a następnie studja gleboznawcze i przedstawił bardzo obszerne sprawozdanie, ujęte w kilkutomowe dzieło, opisujące stan i postęp prac i ich organizację, oraz wskazujące *przyczyny zabagnienia terenu i sposoby osuszenia bagien.*

Równina poleska przedstawia lekko pochyłą ku wschodowi wklęsłość, której dno stanowią *pokłady kredowe* na głębokości 50—100 m pod terenem; oprócz kredy ujawniono też *pokłady bazaltów, granitów i innych skał*. To podłoże kredowe wychodzi w wielu miejscach aż na po-

wierzchnię. lub do głębokości zaledwo 8—10 m, a wielokrotnie występują nad nim jeszcze inne pokłady warstw skalistych, ponadto przytrafiają się *moreny* jako twory lodowcowe, w postaci piaszczystych i glinnych morenowych wzgórz.

Rozpatrując te i inne przyczyny utworzenia się tak wielkiej wklęsłości przypuszcza gen. Żyliński *istnienie w tem miejscu śródlądowego morza,* o czem świadczą *tradycje miejscowe,* a poniekąd i *wzmianki Herodota.* Zdaniem Żylińskiego *w miarę jak lodowce cofały się ku północy, masy wód wypełniły wklęsłość i utworzyły jezioro,* zasycane potokami z okolicznych wyżyn. Potoki te zmywając lekkie lodowcowe osady i moreny, *zamulały dno* i podwyższały poziom wody jeziora. Wody jeziora szukały odpływu i *prawdopodobnie przerwały dział wód koło Mozyrza* przez mało odporną warstwę osadów lodowcowych i *spłynęły do Dniepru.*

Ten proces namulania trwał *dziesiątki tysięcy lat,* rzeki żłobiły sobie koryta w mule poprzednio naniesionym, a między rzekami *potworzyły się bagna.* Bagna te *nie są zasilane naturalnemi źródłami* wody wgłębnej, a tylko utrzymują wody przypływające z zewnątrz, będąc zaś z natury rzeczy *bardzo porowatemi,* mają olbrzymią pojemność wody. Bagna poleskie *tworzą więc niejako nadal jezioro,* w którem *zamiast wody czystej znajduje się mul,* mniej lub więcej grząski.

Na tem podłożu rozwija się życie roślinne i zwierzęce, tworzą się i giną lasy, powstają torfowiska i ten skomplikowany obraz terenu, jaki dziś Polesie przedstawia.

Ogólną charakterystykę Polesia daje gen. Żyliński w nast. określeniu:

Piaski lotne na Polesiu.
Obszary piaszczyste w pow. łuninieckim.

Polesie jest to *kraj bagien i piasków, oraz rzek* z bardzo długiemi deltami przy ujściach i ze szerokiemi płaskiemi dolinami, wzdłuż których ciągną się wzgórza piaszczyste. Jest to kraj, gdzie wiosenne wylewy rzek zajmują niedające się objąć okiem przestrzenie i gdzie trzymają się nieraz do jesieni.

Przeważającą florą jest tu *na piaskach sosna, na bagnach trzcina i turzyca.* Liściaste drzewa znajdują się szczególnie na południowym i zachodnim krańcu. Na niegłębokich bagnach i płytkich piaskach z gliniastem podłożem rosną *lasy brzozowe,* a w dolinach rzek *gaje olchowe.*

Przeważającą glebą jest piasek i bagniste torfy, a pod niemi zalegają *niebieskie gliny,* wychodzące na powierzchnię w postaci wysp na bagnach.

Więcej urodzajne gleby znajdują się wyspowo, porozrzucane po całej poleskiej wklęsłości.

Wyjątki te, zacytowane z pism gen. Żylińskiego, dają ogólny pogląd na całokształt krajobrazu i charakterystykę terenu.

Dużo czasu poświęcił Żyliński studjom hydrometrycznym i meteorologicznym, badaniom szczegółowym gleby i jej możliwości zużytkowania po osuszeniu, a wreszcie opracował *generalny plan osuszenia Polesia.*

A więc przedewszystkiem proponuje *zapomocą kanałów nadać ujściom rzek basenu Prypeci bardziej skośny kierunek* i poprzestawiać te ujścia tak, ażeby znajdowały się *w większych od siebie odległościach.*

Następnie projektuje *gęstą sieć kanałów odprowadzających wody stojące* do wyprostowanych poprzednio rzek i kanałów głównych.

Projektuje *wyprostować kierunek Prypeci*

Zbiór siana na bagnach.
Łąki bagniste w czasie rozlewu rzeki Hrywdy w Lubieszczycach.

i innych rzek, przez co uzyskują one *większy spadek i oczyszczą się* z naniesionych mułowisk i sztucznych przeszkód.

Z tym ogólnie naszkicowanym projektem meljoracji Polesia połączył Żyliński roboty wykonawcze i rzeczywiście wykonał *około 5.000 km kanałów*, z czego *około 1.000 km na obecnem terytorjum polskiej części Polesia.*

Od roku 1898 działalność ekspedycji gen. Żylińskiego zmniejszała się z roku na rok dla braku funduszów i poparcia w miarodajnych sferach, aż wreszcie *w r. 1903 nastąpiło zlikwidowanie prac meljoracyjnych*, które ugrzęzły w miejscowych Zarządach Rolnictwa i Dóbr Państwowych.

Kamieniołomy wśród bagien.
W Klesowie, pow. sarneński.

Po wskrzeszeniu Państwa Polskiego Ministerstwo Robót Publicznych stanęło wobec zmienionego zadania. *Granica państwowa przecięła teren Polesia na dwie niezależne części*, a trudno jest porozumieć się z rządem sowieckim na temat ujęcia sprawy meljoracji Polesia w jednolitą całość, traktowaną wyłącznie z punktu widzenia gospodarczego. Musimy się na razie liczyć z tem, iż Prypeć kończy się u granic Państwa Polskiego, a chęć wciągnięcia obszaru rosyjskiego Polesia w jeden organizm techniczny prawdopodobnie spotkałaby się z niepowodzeniem.

Mamy więc inne warunki od tych, jakie miał Żyliński, wobec czego jego niesłychanie sumienna i wyczerpująca praca może mieć dla nas w wykonaniu planów jedynie informacyjne znaczenie, natomiast *techniczne przeprowadzenie musi ulec zasadniczej przeróbce.*

To też Ministerstwo R. P. po przestudjowaniu kwestji i po pierwszych próbach organizacji w łonie urzędów niższej instancji, postanowiło zorganizować *centralną instytucję w samem Ministerstwie* i jej powierzyć narazie *opracowanie projektu generalnego*, a potem opracowanie szczegółów tego projektu oraz ich wykonania.

Rozlew rzeki Kamionki.
Krajobraz charakterystyczny dla przyrzecznych obszarów moczarowych, w czasie roztopów.

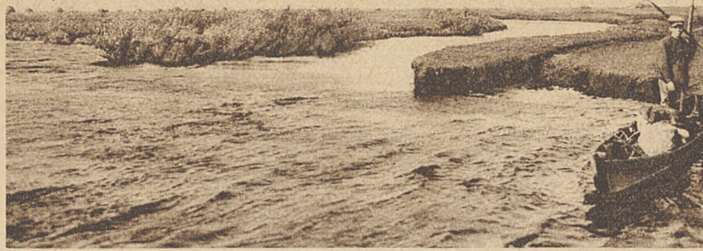
W roku 1928 rozp. Prezydenta Rzpltej z mocą ustawy zostało utworzone *Biuro Meljoracji Polesia, z siedzibą w Brześciu.* Kierownictwo powierzono wybitnemu specjaliście spraw wodnych b. ministrowi Robót Publ. *Józefowi Pruchnikowi. Na przeprowadzenie studjów wstępnych wyznaczono 4 lata, a wydatki określono na 6 miljonów złotych.*

Zadaniem Biura będzie *opracowanie generalnego projektu*, sporządzenie ko-

sztorysu, obliczenie wartości oraz *bezpośrednio przystąpienie do prac wykonawczych.* Generalny projekt ma *rozstrzygnąć wszystkie ważne problemy hydrotechniczne i rolniczo-gospodarcze,* a więc określić spady, przekroje nowych kanałów, spady rzek po ich regulacji i wysokości małych i wielkich wylewowych wód.

Wykonanie prac przez Biuro ograniczy się do *uregulowania rzek i wykopania kanałów głównych,* prace szczegółowe przy rozbudowie gęstej sieci drobnych kanałów nastąpią później, po ujawnieniu się skutków pierwszej głównej meljoracji, a zajmą się niemi spółki wodne, sejmiki i t. p.

Pierwsze kroki działalności Biura były bardzo trudne. Dobór ludzi, kwestja mieszkaniowa, sprawa wynagrodzenia za pracę w rzeczywiście ciężkich warunkach życiowych, stawiały Dyrekcję w trudnem położeniu, a jeżeli dodamy do tego nieraz bardzo gorącą polemikę i ścieranie się zdań i zapatrywań technicznych, ekonomicznych i politycznych, nawet i narodowościowych, to przyznać należy, iż zadanie do łatwych nie należało.

Zlewisko wód w nizinnym terenie.
Odnoga rzeki Szczary przy kanale Ogińskiego.

Termin rozpoczęcia prac opóźnił się niemal o cały rok. Pracę podzielono na *kilka działów.* Narazie najważniejszym i najpilniejszym działem jest *dział pomiarowy,* albowiem on musi dać *podstawę dla przyszłego projektu.*

A zatem przeprowadzić należy *gęstą i dokładną niwelację poziomów* i dać technikom innych gałęzi pewną *sieć reperów niwelacyjnych,* to jest znaków kamiennych czy żelaznych o określonych z milimetrową dokładnością wysokościach n. p. m. Potem trzeba *wykonać pomiary rzek i pasa nadrzecznego.* — Dawne plany Żylińskiego nie odpowiadają już obecnemu stanowi na gruncie, rzeki pozmieniały kierunki, potworzyły się nowe koryta, przekopano dużo kanałów. A jeżeli dodamy do tego, że rewindykacja planów z Rosji jest bardzo uciążliwa, to nic dziwnego, iż zdecydowano się na przeprowadzenie nowych pomiarów.

Główne kierownictwo pomiarów objął radca Ministerstwa R. P. Gryglaszewski, który w poprzedniej swej działalności jako kierownik przeprowadzenia granicy polsko-czeskosłowackiej, dał

Typowy trakt poleski.
Trakt piński, o szerokości 30 m, bez nawierzchni i bez żwiru.

się poznać jako zdolny technik i dobry organizator. Rozważania nad tem, jaką metodę zastosować należy w danym terenie, przy uwzględnieniu postępów ostatnich lat w tej gałęzi techniki wskazały na zdjęcia lotnicze jako jedyną nadającą się tutaj metodę. Dzięki współpracy Ministerstwa Komunikacji uzyskano jeden samolot, typu Fokkera, oraz pilotów i obsługę, a Ministerstwo Rob. Publ. zakupiło najnowsze przyrządy i kamery lotnicze i dostarczyło nawigatora oraz operatorów technicznych.

Stronę techniczną lotów objął *prof. Piątkiewicz* z Krakowa, jako nawigatora pozyskano *majora Rödera*, który podczas wojny polsko-bolszewickiej i później w pracach pokojowych wykazał w tym kierunku specjalne uzdolnienie.

W r. 1929 wykonano znaczną część zadania, bo dokonano pomiaru około 1.000 km rzek, w latach następnych sprawa pójdzie już szybszem tempem.

Przetwarzanie zdjęć fotograficznych na plany odbywać się będzie częściowo *w Krakowie*, częściowo *w Brześciu*.

Prace pomiarowe nie wyczerpują jednak całości zadań Biura. Są one coprawda fundamentem planu generalnego, ale równocześnie z niemi muszą być ujęte i inne czynniki, przedewszystkiem *służba hydrologiczna*, która obejmuje *zbadanie wszystkich wód*, a zatem *opadów deszczowych*, *ilości przepływu wody* w potokach i rzekach, a wkońcu *stan wód podziemnych wgłębnych i zaskórnych*. — Drugim czynnikiem miarodajnym o równorzędnej z poprzedniemi wartości są *studja geologiczne* i dokładne zbadanie warstw, na których spoczywa kotlina Polesia, oraz zbadanie *przekrojów geologicznych*, wskazujących kierunki opadu i głębokość warstw podziemnych.

A wreszcie wysuwa się *zagadnienie gospodarcze: Co zrobić z tym osuszonym terenem*, jak go eksploatować, jaką gospodarkę rolną czy hodowlaną należy tam zaprowadzić? — zagadnienie o bardzo wielkiej doniosłości ze względu na ogrom obszaru, jaki uzyska się po osuszeniu dla celów gospodarczych.

Są to *może najważniejsze studja*, gdyż *one dopiero wykazać mogą rentowność całego przedsięwzięcia*.

Studja te prowadzą się *na wielką skalę*, a zajmuje się niemi cały świat naukowo-rolniczy *na fermach doświadczalnych i specjalnych polach próbnych*.

Dyrekcja Biura meljoracji Polesia potrafiła zapewnić sobie *współpracę wybitnych czynników naukowych*, a aczkolwiek do dziś w poglądach na zagadnienie osuszenia tego obszaru zachodzą jeszcze *wielkie różnice zdań* i toczą się gorące dyskusje i tarcia, to jednak dają one przez to właśnie możność gruntownego ujęcia zagadnienia ze wszystkich stron i wyprowadzenia najwłaściwszych wniosków bez ryzyka.

Mnożą się zdania, iż Polesie po osuszeniu stanie się *lotnem piaskowiskiem* o skarłowaciałych sosenkach i jałowcu, są *obawy zeszpecenia krajobrazu*, podnoszą się uzasadnione argumenty, że obniżenie poziomu wód podziemnych *zniszczy kulturę rolną w pewnych częściach Polesia*. — A wreszcie podnoszą się głosy, że *równocześnie z osuszeniem należy przewidzieć także i nawodnienie pewnych partyj*. Wygląda to może paradoksalnie, ale kto wie, czy niema w tem racji.

W każdym razie praca wre, praca żmudna i sumienna i coraz bliżej dochodzimy do tego, że *wydrzemy bagnom kilkanaście tysięcy kilometrów kwadratowych, obszar równy nieomal powierzchni niejednego z mniejszych państw europejskich*.

Uzyskamy *kolonję poleską dla nadmiaru naszych rąk pracy ludu i przemysłu rolnego*, uzyskamy *rynki zbytu dla naszego przemysłu maszynowego* i damy światu *nowy dowód naszej zapobiegliwości, pracy i ładu*. — A technika nasza wystawi sobie pomnik pracy, trwalszy od spiżu.

Polesiuk (do inżyniera dokonywującego pomiarów): Poczekajcie panoczku, nie osuszajcie, bo tam są moje sieci! (Satyryczny rysunek w związku z pracami pomiarowemi. Wieśniacy sądzą, że dokonywanie pomiarów powoduje bezpośrednio ustąpienie wód).

Dr. Adam Gadomski.

Polski dorobek naukowy w geografji.

W poprzednim roczniku Kalendarza I. K. C. omówiliśmy wielkie zasługi polskich odkrywców i podróżników w dziedzinie geografji. Przypominanie tych zasług na terenie własnym oraz międzynarodowym, jakoteż rewindykowanie szeregu polskich badaczy na rzecz polskiej nauki jest postulatem ze względu na *rolę Polaków, jako geografów uczonych*, a także jako konstruktorów i wynalazców rozmaitych przyrządów i środków pomocniczych do nauki geografji i nauk z tą wiedzą związanych.

Już nasze położenie geograficzne wywierało bardzo wielki wpływ na rozwój u nas nauki geografji, zainteresowanie się zaś tą gałęzią wiedzy powstało głównie pod wpływem Odrodzenia. Na schyłku średniowiecza zakwitła ta wiedza zarówno na dworze królewskim, jak pośród kleru, a przedewszystkiem na *Uniwersytecie krakowskim*. Są to *czasy Kopernika*, który astronomję polską postawił na najwyższym poziomie, *czasy, w których uczeni polscy nie mieli sobie równych i sławą swoją ściągali zastępy obcych*, żądnych wiedzy, w mury Krakowa. W związku z astronomją rozwijały się również *nauki geograficzne*, a wszyscy profesorowie przyrodnicy i historycy wykładali geografję i jej nauki pomocnicze.

Od końca XV do połowy XVI w. możnaby wyliczyć kilkadziesiąt nazwisk polskich geografów, a wśród grona *pierwszych pionierów* tej wiedzy kroczy *na czele historyk i geograf Jan Długosz* (1415—1480), autor monumentalnej publikacji p. t. „Chorographia Regni Poloniae", *dokumentu pierwszorzędnej wartości w nauce światowej*.

W tej *pierwszej polskiej geografji* podaje Długosz świetny opis gór i wód w Polsce. Jakkolwiek zasługi Długosza, jako historyka, są powszechnie znane, należy jednak specjalnie podkreślić *jego znaczenie jako geografa*, nietylko krajowe, lecz i *międzynarodowe*, dzięki właśnie jego pierwszorzędnej polskiej geografji.

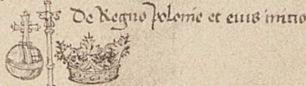
Jana Długosza należy uznać za pierwszego polskiego geografa o międzynarodowem znaczeniu, którego dzieło stanowi pierwsze źródło w rzędzie polskich prac geograficznych. On pierwszy opisuje 7 głównych rzek Polski, oraz częściowo *umiejscowia źródła Wołgi, Donu, Dniepru i Dźwiny* w jeziorze, co stanie się później wytyczną dla geografa Miechowity, by zerwać z błędnem pojęciem nieistniejących gór Ryfejskich. Zapewne też Długosz posługiwał się pierwszą mapą Polski; choć mapy tej nie znaleziono, są jednak dane historyczne, że istniała.

To samo powiedzieć należy o „Historji" Długosza, w której pomieścił mnóstwo cennych wiadomości geograficznych z epok minionych. Wszystkie te miejsca geograficzne zestawił prof. F. Bujak w rozprawie p. t. Długosz jako geograf, studja geograficzno-historyczne (Kraków 1925, str. 102—103).

Same wykłady w Uniwersytecie Jagiellońskim były właściwie w owych czasach objaśnianiem autorów od Arystotelesa aż do współczesnych mistrzów. Najwięcej przedewszystkiem uwzględniano Ptolomeusza i jego system, dalej opisy obcych krajów i najnowsze zdobycze geograficzne. W czasach Odrodzenia wzmogło się zainteresowanie geografją, wywoływane chęcią nawiązania stosunków handlowych z krajami nowo odkrywanemi. Wyrazem tego jest *pierwszy polski globus* po-kolumbowy, znajdujący się w Bibljotece Jag., tem ciekawszy, że wyrysowano na nim Amerykę po jej odkryciu. Brak na nim Ameryki północnej, jest natomiast południowa pod nazwą: „Mondus Novus, Terra Sanctae Crucis". Na południowy-wschód od Madagaskaru jest oznaczony kraj z napisem: „America noviter reperta". Globus ten został opisany przez prof. E. Estreichera (w Rozprawach Akad. Um.). Autor przypuszcza, że globus powstał *około 1510 roku*, kiedy odkrycie Ameryki, oraz nadanie jej tej nazwy było rzeczą zupełnie nową. Umieszczenie Ameryki na Oceanie Indyjskim powstało — jak pisze prof. Estreicher — z tego powodu, że twórca globusa widocznie chciał zarejestrować najnowsze odkrycia geograficzne i to tak dalece, że nawet nie wiedział dobrze, gdzie je zapisać i dlatego zapisał fałszywie. Powyższy globus prof. Estreicher uważa za *najstarszy globus pokolumbowy*, na którym podany jest ląd amerykański nie połączony z Azją.

Natomiast pierwszem u nas dziełem, wzmiankującem o Ameryce, i to już w roku 1512, jest naukowe potraktowanie nowych ziem przez *Jana ze Stobnicy*, autora *pierwszej mapy, wydanej w Polsce*. (Poprzednio istniała, jak np. u Długosza, mapa rękopiśmienna, która dopiero później, w XVI wieku, przyczyniła się do wydawnictwa oryginalnie polskiego. Pierwszą jednak mapą, wydaną w Polsce, są półkule globu ziemskiego, znajdujące się w książce Jana ze Stobnicy).

Polskie Pomorze w fantastycznem ujęciu średniowiecznego drzeworytu.

(Rycina nagłówkowa rozdziału „De Sarmatia regione Europe" z Hartmanna Schedla „Liber Chronicarum". Norymberga, r. 1493).

Jan Długosz.
Ze zbioru obrazów króla Stanisława Augusta w Belwederze. (Sztych Jana Ligbera).

Jan ze Stobnicy († ok. 1530), prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego i Kolegjum Lubomirskiego w Poznaniu, wydał w r. 1512 w Krakowie dzieło p. t. „Introductio in Ptolomei Cosmographiam“, które później trzykrotnie (w latach 1519, 1531 i raz bez daty) przedrukowano. Wprawdzie dzieło to nie jest oryginalne, lecz przeróbką dzieła *M. Waldseemüllera*, dopełnioną kilku opisami geograficznemi (m. in. relacją polskiego podróżnika do Ziemi świętej, Anzelma), jednakże zajmuje ono wybitne miejsce w dziejach geografji w Polsce, jako popularyzacja współczesnej wiedzy zachodniej, a w szczególności jako *pierwsze u nas dzieło, wzmiankujące o Ameryce*. Dodane do wydania 1512 roku półkule, nie są pracą oryginalną Jana ze Stobnicy, lecz kopją winiet z wielkiej mapy ziemi Waldseemüllera z 1507 roku, mają jednak wartość jako pierwsze mapy wydane w Polsce. Nadto Jan ze Stobnicy jest autorem trzeciego polskiego podręcznika geograficznego dla młodzieży uniwersyteckiej, ponieważ dla uzyskania tytułu naukowego magistra czy doktora filozofji musiała młodzież zdawać egzamin także i z geografji.

Pierwszym polskim podręcznikiem (po łacinie) była „Kosmografja“ *Wawrzyńca Rabego* z Nowej Środy (znanego jako Laurentius Corvinus Novoforensis), drugim był podręcznik *Jana z Głogowa*, czwartym (po Janie ze Stobnicy) podręcznik *Jana Honterusa* z Kronstadu w Siedmiogrodzie, jednak w Krakowie powstały i wydrukowany.

Podręczniki te, jak i wykłady, niewiele czasem posuwały się poza autorów nie tylko średniowiecznych, lecz i starożytnych, zwłaszcza Ptolomeusza, który wywierał wówczas największy wpływ. Profesorowie byli przeważnie duchownymi. Z tych, którzy specjalnie oddawali się geografji, najsłynniejszymi byli oprócz już wymienionych: Stanisław z Łowicza, Bogucki ze Świecia, Maciej Cichosz z Szamotuł. Tu należy też przypomnieć astronomów: Brudzewskiego, Marcina z Przemyśla i Michała z Wrocławia, ze względu na ich prace, ustalające *położenie poszczególnych miejscowości*.

Wielkie znaczenie w geografji ma wspomniany poprzednio geograf *Jan z Głogowa* († 1507), profesor U. J., filozof, astronom i geograf, który na wykładach geografji dla wyjaśnienia uczniom zarysu i położenia krajów posiłkował się mapami dodanemi do wydania geografji Ptolomeusza z r. 1480. Jest to jeden *z najstarszych znanych nam wypadków posiłkowania się mapami przy wykładzie geografji*, potrzeba też podkreślić ten fakt, tembardziej, że wyszedł on *ze strony polskiego geografa*.

Jan z Głogowa utrzymywał z uczonymi innych krajów tak żywy kontakt, iż mógł dzielić się ze swymi uczniami wiadomościami o najświeższych odkryciach nowych ziem. Dowodzą tego jego relacje z r. 1506 o odkryciach i podróżach Portugalczyków, świeżo właśnie odbywanych.

Jak żywo interesowano się w Polsce temi odkryciami, świadczy fakt, że kanonik krakowski *Maciej z Miechowa* zbierał prócz wiadomości nawet mapy ziem nowo odkrytych krajów, a dzieło tego autora: *„Tractatus de duobus Sarmatiis“*, wydane w r. 1517 w Krakowie, wywołało *wielką sensację* w świecie ówczesnym, czego dowodem było 10 wydań łacińskich, 4 włoskie i jedno niemieckie. Praca Miechowity wywołała żywą polemikę, ponieważ autor *ośmielił się przeciwstawić twierdzeniom Ptolomeusza*, głosząc, że rzeki Europy wschodniej, jak Dniepr, Don, Dźwina i Wołga, nie wypływają z fikcyjnych gór Ryfejskich i Hyperborejskich, lecz z jezior w krainie „płaskiej i moczarowatej“. Miechowita jest więc autorem *pierwszej mapy Sarmacji*, obejmującej kraje od Odry po Morze Kaspijskie.

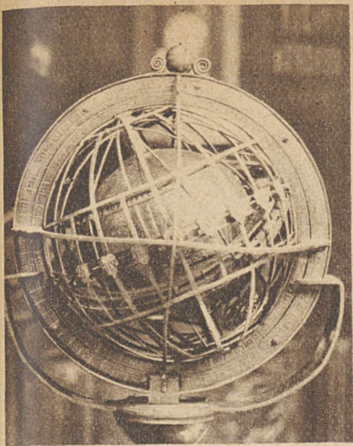
Maciej z Miechowa zatem *pierwszy umiejscowił źródła Wołgi, Donu, Dniepru i Dźwiny*, podając na swej mapie odległości poszczególnych krajów. On pierwszy przedstawił w ten sposób potęgę Słowiańszczyzny i zasięg jej kultury i języka, a zarazem w swej pracy zrekapitulował *chlubne wyniki pracy Polaków w dziejach poznania tajemnicy Orientu*. Jak Hiszpanie i Portugalczycy mają największe zasługi w dziejach poznania Zachodu, tak *Polacy posiadają największe zasługi w dziejach badania Wschodu*.

Przy rekonstruowaniu pierwszej mapy Orientu posługiwał się Miechowita również relacjami licznych kupców polskich, jeżdżących do krajów rosyjskich. Tu należy podkreślić, że nasze stosunki ze Wschodem rozpoczęły się znacznie dawniej. Mamy dane historyczne, iż w r. 1245 zostali wyprawieni w poselstwie Jean Carpin Polonais, oraz Benedykt Polonus, którzy rok i cztery miesiące wędrowali od śląskiej Lignicy aż do granic „Kitaju“, przez kraje Kumanów, Chazarów, Kirgizów, przez Bucharję i ziemie licznych hord tatarskich.

W dalszym dorobku na polu geografji w Polsce zarejestrować trzeba wydanie *pierwszych polskich krajowych map* Bernarda Wapowskiego, w r. 1528 w Krakowie, przez krakowskiego drukarza Florjana Unglera. O silnym ruchu geo-

Ks. Wład. Aleks. Łubieński
Prymas arcyb. gnieźnieński, geograf polski (1703—1767)

Pierwszy globus pokolumbowy.
Najstarszy znany globus pokolumbowy z r. 1510, pierwszy, na którym uwidoczniona jest część Ameryki i pierwszy, który ujmuje Amerykę jako odrębną część świata, nie złączoną z Azją, wbrew mniemaniu Kolumba.
(Ze zbiorów Bibljoteki Jagiellońskiej).

graficznym w tym czasie świadczą liczne wydania książek polskich, oraz znajdujące się w Bibl. Jag. liczne wydania Geografji Ptolomeusza z XV i XVI w., Kosmografja Münstera, opatrzona mapami i sławny *Atlas żeglarski* Baptysty Agnese.

Nadto oprócz wspomnianego już globusa pokolumbowego. Bibljoteka Jag. posiada z owych czasów jeszcze 7 innych *globusów* ziemskich. Obserwatorjum krakowskie ma globus z r. 1751. Toruń 2 globusy z XVIII w., bogate zaś zbiory Stanisława Augusta Poniatowskiego zawierały w r. 1781 pięć globusów niebieskich i cztery ziemskie, wysokiej wartości historycznej. Gdzie są one obecnie, nie wiemy.

Najstarsze *pomniki kartografji polskiej*, zachowane w Krakowie, sięgają XV w., a na ich czoło występują szkice rękopiśmienne ziem zakonu krzyżackiego z pierwszej połowy XV stulecia, załączone do kodeksu Sędziwoja z Czechła. Dalej do zabytków kartografji historycznej należą mapy Grodeckiego, oraz mapy Księstwa Oświęcimskiego i Zatorskiego, St. Porębskiego. Mapa Grodeckiego i jej pewne styczne z wywodami Długosza, żyjącego w XV w., dowodzą wedle prof. Wł. Semkowicza, iż *Długosz już się mapą posługiwał*, a nawet iż tej samej mapy mógł używać Grodecki, kartograf z XV w., co w następstwie rewindykowałoby Długosza nietylko jako pierwszego geografa, ale i jako kartografa polskiego.

Jak wiadomo, główny rozwój kartografji polskiej przypada dopiero na wiek XVII i XVIII.

Wielkie zasługi zwłaszcza w rozwoju geografji i kartografji w XVIII w. położył *Jan Śniadecki*, kierownik Obserwatorjum astronomicznego w Krakowie (w dziele p. t. Geografja, czyli matematyczne i fizyczne opisanie ziemi), a w kartografji zasłużył się przedewszystkiem przez wykonanie projektu *mapy hydrograficznej Polski*. Na mapy zwracano wielką uwagę w szkolnictwie polskiem. Z polecenia Komisji Edukacyjnej, jak nakazuje program, „Nauczyciel geografji bez kart dawać nie ma, ani historji bez geografji". Zaznacza się tu więc *zwrot w metodzie nauczania*: w miejsce czczej nauki pamięciowej — realna nauka poglądowa.

W tym okresie *Kołłątaj* staje się twórcą podwalin pod *nowy system geografji, geografji człowieka*, która jako taka walcząc długo o stanowisko w nauce, zdobyła je wkońcu po wiekowym wysiłku.

Wreszcie na widownię naukowości polskiej w końcu XVIII w. wysuwa się *Staszic* (1775—1820), a rezultatem jego badań naukowych w kraju jest dzieło „O ziemiorództwie Karpatów", oraz *mapa hypsometryczna, pierwsza nietylko w Polsce, ale bodaj i w Europie*. Dorobek naukowy Staszica miał to znaczenie dla XVIII w., co Długosza dla XV stulecia.

O ile chodzi o *geografję historyczną*, to pierwszym polskim geografem historycznym i niewątpliwie *jednym z pierwszych w tym rodzaju geografów w nauce wogóle*, był *Joachim Lelewel*.

Polskie wynalazki w dziedzinie geograficzno-kosmograficznej.

W dziedzinie konstrukcji różnych przyrządów i środków pomocniczych do nauki geografji i nauk z nią związanych, zarejestrować można kilka wynalazków polskich, mających przedewszystkiem na celu *ułatwienie nauki w zakresie geograficzno-kosmograficznym*, a uderzających zarówno oryginalnością pomysłu, jak i prostotą konstrukcji.

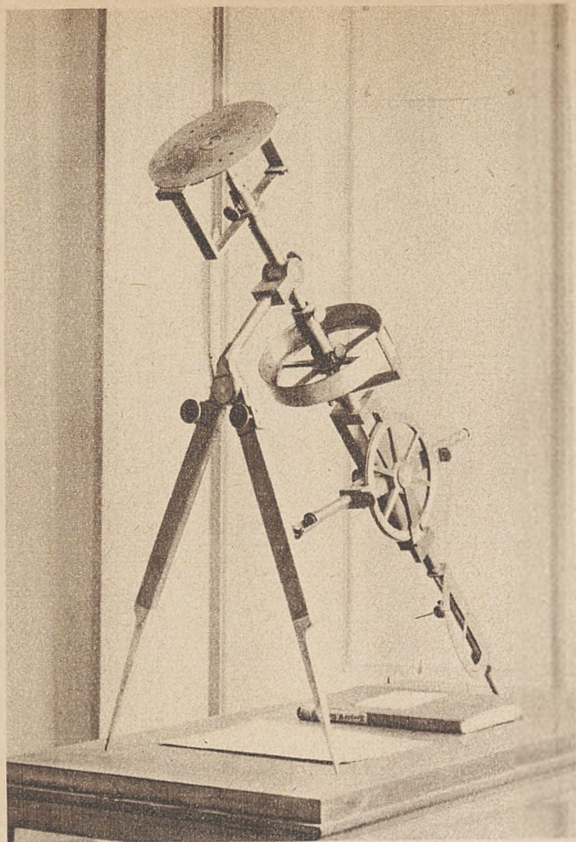
Tutaj zanotować trzeba przedewszystkiem *gnomonograf*, t. j. przyrząd do *rysowania zegarów słonecznych* nie tylko na płaszczyźnie, ale i na *powierzchniach krzywych, nieregularnych*, jakoteż do wyznaczania różnych funkcyj kosmograficznych, wynalazek Wojciecha Bogumiła Jastrzębowskiego (1779—1882), profesora fizyki i historji naturalnej w Instytucie gospodarstwa wiejskiego w Marymoncie. Przyrząd ten pozwala w sposób bardzo prosty kreślić zegary słoneczne *bez obliczeń*, na każdej dowolnie ustawionej powierzchni czy bryle. Ogółem *istnieją tylko trzy gnomonografy* Jastrzębowskiego. Jeden, zapomocą którego wykreślił Jastrzębowski *zegar słoneczny na wielkiej bryle w parku łazienkowskim*, mieści się w obserwatorjum astronomicznem w Warszawie, dwa inne pozostałe aparaty, wykonane w szereg lat po śmierci wynalazcy, znajdują się w prywatnym zbiorze gnomonograficznym.

Gnomonograf może pozatem służyć do dokładnego wyznaczania stron świata, do sprawdzania odchylenia igły magnetycznej, do oznaczania położenia ciał niebieskich, pozornego biegu Słońca, położenia w przestrzeni osi świata, równika niebieskiego, do oznaczania długości dnia i nocy na dany dzień roku dla danego miejsca, do oznaczania czasu padania na dane miejsce cienia od otaczających przedmiotów i t. d., oraz do pokazowego rozwiązywania szeregu zagadnień astronomicznych, bez pomocy rachunku.

Ze względu na tak szerokie zastosowanie, wynalazek ten przy swej *wielkiej prostocie*, może mieć *ogromne znaczenie pedagogiczne* przy wykładach z kosmografji. Dzięki temu wynalazkowi zegar słoneczny, sporządzony, na *nieobrobionej bryle* kamiennej, tworzy *specjalnie polski typ zegara słonecznego, nie spotykany nigdzie indziej*.

Dr. Wacław Jezierski
konstruktor Zenitarjum.

Gnomonograf W. Jastrzębowskiego.
Przyrząd do kreślenia zegarów słonecznych na nieregularnych powierzchniach.

Zegar słoneczny w Łazienkach w Warszawie
skonstruowany r. 1828 przy pomocy gnomonografu.

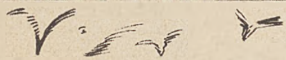

Zenitarium W. Jezierskiego.
Przyrząd demonstrujący kąt nachylenia osi ziemskiej do ekliptyki.

Dalej zanotować tu trzeba *Zenitarjum*, wynalazek *dra Wacława Jezierskiego*, przedwcześnie zmarłego wizytatora Min. W. R. i O. P. Przyrząd ten służy do pokazowego dowodu, że oś ziemska jest nachylona do ekliptyki pod kątem 66½°.

Wynalazek Jezierskiego na wystawie dydaktyki geografji we Florencji w marcu 1925 r., odniósł *wielki sukces międzynarodowy*, a za dowód jego ogromnej wartości pedagogicznej może służyć choćby ta okoliczność, że zaraz na wystawie florenckiej *Niemcy chcieli zakupić patent* tego przyrządu na państwo niemieckie. Prawo eksploatacji wynalazku pozostało jednak w rękach polskich.

Wreszcie wymienić należy *planiglob ruchomy*, wynalazek *Józefa Migacza* z N. Sącza, umożliwiający uzmysłowienie uczniom w sposób jasny i zrozumiały przyczyn, dlaczego dzień jest raz dłuższy, raz krótszy, dlaczego w okolicach podbiegunowych nastaje noc polarna i kiedy, dlaczego na kuli ziemskiej mamy pięć sfer klimatycznych i t. d. Do tego planiglob ten wyróżnia się wielką prostotą, co podnosi jeszcze jego zalety przy używaniu go *w szkole*.

Humor i satyra.

Taki kotek szary, bury,
Lubi ptaszki, ani słowa!
Zwróć go ogonem do góry,
Ujrzysz — malarza z Krakowa!

Żarcik rysunkowy.
Wyrysował i opisał
art. malarz Kasper Żelechowski.

Dr. Władysław Bogatyński.

Polskie dzwony.

Wyciąganie dzwonu Zygmunta, wobec króla i dworu (r. 1520).
(Drzeworyt Józefa Holewińskiego, według rysunku Jana Matejki).

Dzwony towarzyszą człowiekowi w życiu od kolebki do grobu, przedewszystkiem *w jego życiu religijnem*, następnie *obyczajowem*, wreszcie *w zajęciach codziennych*. Ich muzyka wywołuje w duszy człowieka całą skalę uczuć, radosnych lub smutnych. Głośny pisarz francuski, *Chateaubriand*, powiedział o dzwonach, że *„była to rzecz prawie cudowna wynaleźć środek, ażeby za uderzeniem kruszcu w jednej chwili jedno uczucie w tysiącznych obudzić sercach i zmusić wiatry i chmury do roznoszenia myśli człowieka“*.

Dzwony mają też znaczenie jako *dzieła sztuki*, przez swoje napisy i ornamenty, które mogą być także *źródłem dla historyka.*

Polskie dzwony owiane są sentymentem i poezją, zwłaszcza na tle wsi polskiej. W życiu religijnem odgrywają dominującą rolę. Wzywają codziennie wczesnym rankiem wiernych na nabożeństwo, dzwonią trzy razy przez dzień na *„Anioł Pański“*, rozbrzmiewają w czasie *„Podniesienia“*. One to potęgują nastrój uroczysty dni świętecznych, a szczególnie podnoszą ducha ku Bogu, gdy rozdzwonią się na *Narodzenie i Zmartwychwstanie Pańskie.* Wtedy to przy wtórze ich dźwięków z tysiącznych piersi, wezbranych radością, unosi się ku niebu pieśń: „Bóg się rodzi, moc truchleje“... i „Wesoły nam dziś dzień nastał“...

Na takie *„sursum corda“* ileż to razy rozkołysały się dzwony polskie także w naszem życiu narodowem. Ileż to razy nasz stary *„Zygmunt“* akompanjował dziękczynnemu *„Te Deum laudamus“*, bijącemu z piersi tysięcy w sklepienie *katedry wawelskiej!*

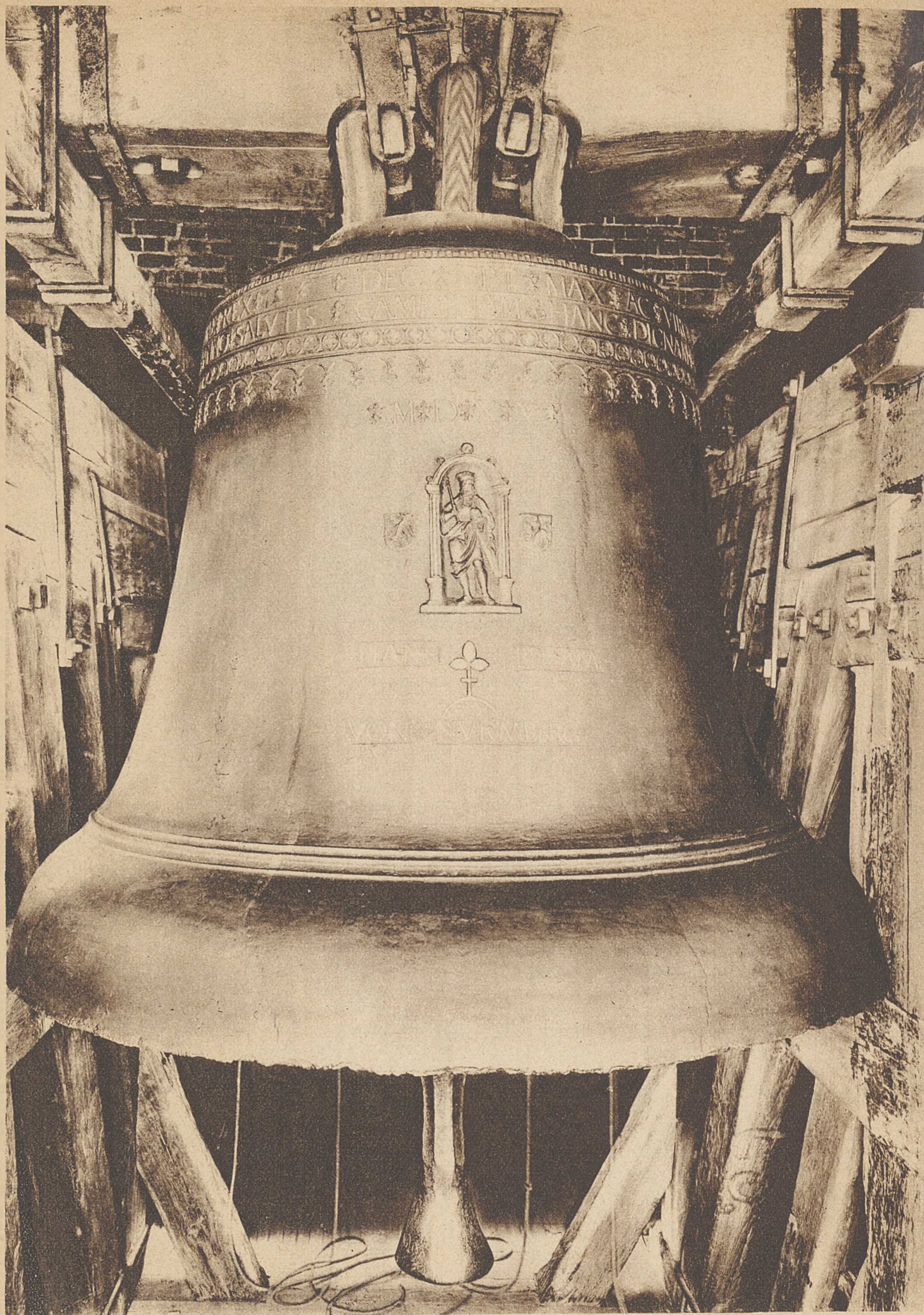
Ale bywało też inaczej. Głosiły nieraz dzwony nasze i żałobne wieści, jak zresztą częściej jeszcze głoszą w życiu codziennem, prywatnem.

Skoro tak ważne znaczenie mają dzwony w życiu naszem, nie od rzeczy jest przypomnieć ich dzieje i to właśnie, gdy na wielkie misterjum *Narodzenia Zbawcy świata*, a potem na *Nowy Rok* rozebrzmią wszystkie dzwony z *„Zygmuntem“* na czele, jak *Polska* długa i szeroka.

W szerokiej skali użyteczności zajął dzwon od najdawniejszych czasów pierwsze miejsce jako sprzęt liturgiczny. W Polsce odlewały go w XI i XII w. klasztory, główne wówczas ogniska rzemiosł, szukając odpowiedniego kształtu, celem wydobycia jak największej czystości, siły, głębokości i barwy głosu dzwonu. W XIII w. ustaliła się typowa jego forma, w której szerokość dolnej średnicy równa się mniej więcej *wysokości dzwonu*, wziętej razem z koroną, cz. tą górną nasadą, która służy do zawieszania. W XIII i XIV w. odlewali dzwony *rotgisarze*, zorganizowani w cech, od których pochodzi nazwa *ludwisarzy*, odlewających w swych warsztatach, zw. *ludwisarniami*, *dzwony*, a od XV w. także działa. W XV i XVI w. rzemiosło to stało się *artystycznem*, odkąd dzwony nasze pokryły *napisy i rzeźby.*

Inwentaryzacja i badania naukowe dzwonów postąpiły u nas naprzód w okresie powojennym, stwierdzając znaczne *szkody i uszczuplenie* wskutek działań i rekwizycyj wojennych w stanie posiadania dzwonów.

Z istniejących dzisiaj dzwonów *w Polsce najstarsze pochodzą z reguły z wieku XIV*, prócz

Dzwon Zygmunta w katedrze wawelskiej.

kilku, których pochodzenie wcześniejsze jest prawdopodobne, ale nie absolutnie pewne. Kryterjami do oznaczenia chronologji niedatowanych dzwonów są: *kształt*, *inskrypcje* czyli *napisy* i *ornamentyka*. Te ostatnie pozwalają też nieraz na określenie pochodzenia warsztatowego dzwonów, gdy nieznany autor.

Nasze dzwony *najdawniejsze* mają normalny kształt *gotycki*, wyjątek stanowi dzwon z *Gruszowa* w pow. wielickim i *„Nowak“* w naszej katedrze wawelskiej, pierwszy więcej, drugi mniej *wydłużony* od typu normalnego dzwonów średniowiecznych polskich i dlatego oba powstały zapewne w XIII w.

Napisy naszych dzwonów średniowiecznych mają najpierw *duże litery* o typie *łacińskim*, czyli t. zw. *majuskuły*, potem od drugiej połowy XIV w. litery drobne *gotyckie*, czyli t. zw. *minuskuły*. W XVI w. wróciło na dzwonach pismo *majuskułowe*, *pod wpływem renesansu* odmienne nieco od majuskuły średniowiecznej.

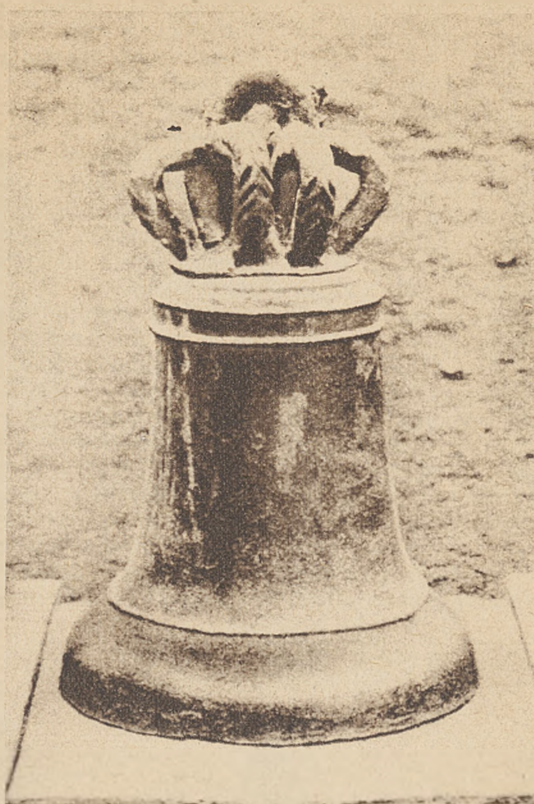
Napisy na dzwonach polskich średniowiecza były z reguły w języku łacińskim, rzadko w ruskim (np. świętojurski we *Lwowie* z 1341 r.), lub w niemieckim. — W późniejszych czasach, zwłaszcza od drugiej połowy XVI w., spotykamy także napisy *polskie i ruskie*. Treścią napisów była notatka, tycząca *powstania dzwonu*, więc *data* i *nazwisko fundatora*, rzadziej odlewacza, dopiero częściej od XV w., inwokacje do *Pana Jezusa*, *Matki Boskiej*, rzadziej do *Trójcy św.* i *W. Świętych*. Najczęstsze wezwanie średniowieczne brzmi: „O rex gloriae veni cum pace“. Spotykamy je np. na dzwonach z wieży niższej u P. Marji w Krakowie, na trzech z XIV w., na jednym z XV w., na dwóch z nich łącznie z inwokacją do Matki Boskiej. Na słynnym na całą Polskę *„Zygmucie“* wawelskim jest napis tyczący fundacji:

„Deo opt. max. ac Virgini Deiparae sanctisque patronis suis divus Sigismundus Poloniae rex campanam hanc dignam animi operumque ac gestorum suorum magnitudine fieri fecit anno salutis MDXX“.

Podobnej treści napis nosi dzwon z r. 1588 w kościele Bernardynów we Lwowie:

„Ten zwun dał uliacz Pan Stanislaw Zolkiewski woiewoda ruski Panu Bogu ku czci ku chwalie“.

Oprócz inskrypcyj zdobią dzwony *rzeźby*. Są to ornamenty napisów w formie zrazu *wałeczków* i *listewek*, potem *koronki*, częstszej dopiero w XVI w. i wtedy szerszej, złożonej z dużych liści stylizowanych. Od XIV w. począwszy, często biegną szerokie *pasy ornamentu* środkiem ściany dzwonu, jak np. w formie gałązki liściastej na dzwonach z końca XIV w. u P. Marji w Krakowie. Środkowe pole dzwonów pokrywają zwykle *plakietki*, względnie *medaljony* z płaskorzeźbami figuralnemi, nieraz kompozycjami i herbami. Najczęściej występuje w tych rzeźbach Chrystus Ukrzyżowany sam lub z Matką Boską i św. Janem, również często Matka Boska z Dzieciątkiem, rzadziej święci. U P. Marji w Krakowie na jednym z wyżej wymienionych dzwonów rozdzielają wyrazy napisu medaljoniki okrągłe z wyobrażeniem Ukrzyżowanego, Zwiastowania, Baranka, symbolów ewangelicznych. nadto są osobne medaljony z herbami i czterema symbolami ewangelicznemi. W tym samym kościele na innym dzwonie, t. zw. *„Półzygmuncie“* z r. 1438. oprócz *herbów Krakowa* i orła polskiego. spotykamy Matkę Boską z Dzieciątkiem i herby szlachty polskiej. — Na naszym sławnym *„Zygmuncie“* wawelskim są płaskorzeźby figuralne nieprzeciętnej wartości: jedna przedstawia króla Zygmunta, druga św. Stanisława wskrzeszającego Piotrowina.

Dzwonnica w Bochni.
(Drzeworyt Feliksa Zabłockiego, według rysunku Jana Matejki).

Do *najpiękniejszych kompozycyj* figuralnych na dzwonach zaliczyć można Matkę Boską z Dzieciątkiem adorowaną przez aniołów *na dzwonie czchowskim* z r. 1459 (powiat brzeski) i scenę spotkania Joachima z św. Anną na dzwonie z r. 1538 w *kościele św. Anny w Krakowie*.

Rzeźby te wykonywali zwykle nie sami ludwisarze, lecz osobni rzeźbiarze. W wiekach średnich mają rzeźby przeważnie małą wartość artystyczną, w późniejszych wiekach spotyka się na dzwonach coraz więcej rzeźb wartościowych. W dobie renesansu zdarzają się czasem rzeźby na *temat mitologiczny*, jak np. „Sąd Parysa“ na *jednym z najpiękniejszych naszych dzwonów w Ołpinach* (pow. jasielski) z r. 1569.

Ozdobność dzwonów wzrastała zupełnie w zależności od stylów, które na dzwonach XVII i XVIII w. wybiły piętno swe pod względem bogactwa ornamentacyjnego.

Porównanie dzwonów pod względem inskrypcyj i ornamentacyj między sobą, a często z innemi dziełami kunsztu ludwisarskiego, jak chrzcielnice, pozwoliło niedawno prof. *Szydłowskiemu* zgrupować dzwony małopolskie z przed roku

1600 i rzucić sporo światła na ich *pochodzenie* jak i stronę artystyczną.

Z pośród *dzwonów małopolskich* pierwszej połowy XV w. niejeden pochodzi z tej samej odlewni, co dzwon Marjacki z końca XIV, noszący na sobie nazwisko jej właściciela: „Johannes von dem Nevendorf", z Nowej Wsi na Spiszu. Inne znowu, też z tego czasu, wyszły z warsztatu głośnego mistrza krakowskiego, Jana Freudenthala. On to ulał „Półzygmunta" u P. Marji w Krakowie w r. 1438, dwa dzwony katedralne krakowskie i dzwon u Norbertanek na Zwierzyńcu, nadto liczne dzwony poza Krakowem.

Współcześnie z Freudenthalem była *w Krakowie* druga, większa jeszcze ludwisarnia, z której wyszły liczne dzwony: z Królówki (pow. bocheński), Zatora, Lipnicy W. (pow. grybowski), Dobczyc (pow. wielicki) i w. in. W drugiej połowie XV w. rozwijał działalność ludwisarz Erhard (Herard), twórca *dzwonu czchowskiego* z r. 1459, który też może odlał dzwony katedralne wawelskie z r. 1460 i 1463. W XVI w. wsławił się nieśmiertelnie swem arcydziełem odlewnictwa dzwonowego, *„Zygmuntem"* wawelskim, Jan Beham Norymberczyk, z którego warsztatu wyszło zapewne więcej jeszcze dzwonów. W drugiej połowie tego wieku prowadził warsztat ludwisarski w Krakowie, być może że nawet po Behamie, Oswald Baldtner, twórca przepięknego dzwonu w *Olpinach* w r. 1569. W tym czasie też działał *Szymon Hauwicz* i *Hans Wagner*, obaj Niemcy. Należy tutaj zaznaczyć, że odlewnictwem dzwonów trudnili się w Polsce aż do XVI w. wyłącznie Niemcy, którzy i w następnych wiekach główną jeszcze rolę odgrywali, jako ludwisarze dzwonów i dział.

We Lwowie występują odlewacze z r. 1382: *Nikol* (fusor campanarum) w XVI w.: *Hanusz* (campanifusor) i *Leonard*, równoznaczny, zdaje się, z *Lenartem Hirtem*, w XVII w. *Jerzy Frank*, w XVIII w. *Jan Andrzej Lebrecht*.

W Poznaniu głośnym odlewaczem dzwonów w XVII w. był *Wilhelm Hampel*, a w XVIII w. *Johann Christian Bruck* i *Johann Zacharias Neuberdt*.

W Warszawie występują w XVIII w. Niemcy ludwisarze *Wreden* i i *Witwerck*. — *W Wilnie* miał odlewać dzwony w XVII w. *Breutelt* i *Jan Delamars*, ostatni do katedry.

Od XVII—XVIII w. słynął *Gdańsk* z ludwisarstwa.

W różnych miejscowościach Polski, nieraz mniej znacznych, bywały ludwisarnie, jak w *Koniecpolu* (XVI w.) lub *Urzeczu Radziwiłłowskiem na Litwie* (XVIII w.).

Pierwsi Polacy ludwisarze znani są w XVI w. *Szymon Bochwicz* odlał dzwon zegarowy u *P. Marji w Krakowie* w r. 1565, a także odlewał *w Wilnie* z polecenia Zygmunta Augusta dzwony i działa, inny znowu Polak, *Urban Kołodziej* odlał dzwon dla *Ślemienia* w r. 1595, *w Koniecpolu* działał *Swoboda* w XVI w., a *w Lublinie* w XVII wieku odlali dzwon do Bernardynów *Andrzej Przybyłko* i *Wojciech Żmuda*. Polacy podobnie jak Niemcy zaznaczali często na dzwonach swą narodowość, czasem nawet w takiej charakterystycznej formie, jak na dzwonie w *Skalbmierzu* w XVIII w.: *„Non germanus, sed polonus me fecit Batazor"*.

Polska posiada *mnóstwo zabytkowych dzwonów liturgicznych w Krakowie, Lwowie, Warszawie, Poznaniu, Wilnie, Lublinie* i wielu mniejszych miastach, po kościołach katedralnych, parafjalnych i klasztornych, dalej w kościołach wiejskich.

Pośród staropolskich dzwonów obok liturgicznych są jeszcze *zegarowe* po kościołach, ratuszach i zamkach, jak dzwony zegarowe u P. Marji *w Krakowie* z r. 1564 i 1530 lub pięć słynnych dzwonów zegarowych z XVI do XVIII w. na *ratuszu poznańskim* lub dzwony zegarowe z XVII wieku na *zamku mirskim* czy w *pałacu wilanowskim*. Dzwonów liturgicznych i zegarowych używano też do alarmów w razie niebezpieczeństwa pożaru, powodzi, napadu wroga i t. p.

Najwięcej naturalnie dzwonów zabytkowych jest pośród kościelnych. Sam *Kraków* posiada je z XIII w. jeden *w katedrze wawelskiej* wspomniany już „Nowak", jeden z trzech t. zw. srebrnych, z XIV w. u P. Marji trzy, z XV w. — w katedrze trzy, u P. Marji, Norbertanek, z XVI w. — w katedrze dwa, u św. Krzyża, u P. Marji dwa, św. Anny dwa, św. Marka, u Karmelitów, u św. Katarzyny dwa, u Bożego Ciała i u św. Barbary dwa.

Prof. Szydłowski w katalogu dzwonów, pomieszczonym przy pracy o „Dzwonach starodawnych", podał z byłej Galicji z czasu od XIII do końca XVI w. *347 dzwonów*, z których pewne uległy zniszczeniu w czasie wojny światowej. To jest miarą, ile dzwonów kościelnych zachowało się w całej Polsce i to nietylko od XIII do XVI, ale także do XIX wieku włącznie. — Stanowią one cenny materjał dla przyszłego monografisty dzwonów polskich.

Dzwon z Gruszowa (koło Wieliczki).
Jeden z najstarszych dzwonów polskich z XIII w., wyróżniający się niezwykle wydłużonym kształtem.

Dr. Kazimierz Szczepański.

Wskrzeszenie Państwa Kościelnego.

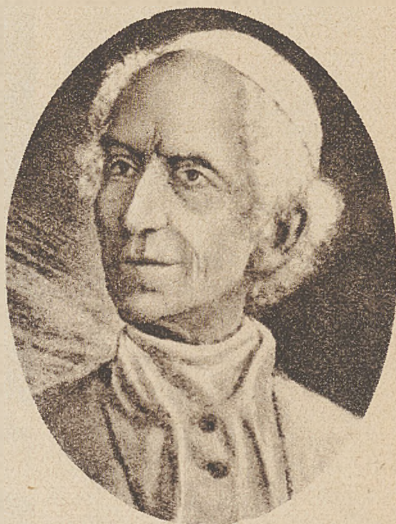
Rok 1929 przyniósł światu *zdarzenie o wielkiem znaczeniu dziejowem,* mianowicie *wznowienie Państwa Kościelnego, jako suwerennego.* Państwo to zniknęło w r. 1870 z szeregu państw świeckich, a w dniu 11 lutego 1929 r., wskrzeszone zostało na mocy ugody zawartej między Kwirynałem a Watykanem.

Do 20 września 1870, t. j. do chwili zaboru Rzymu przez ówczesne państwo włoskie, zajmowało Państwo Kościelne obszar 41.187 km² z przeszło 3 miljonami obywateli. *Papież,* wybierany przez Kolegjum Kardynałów, *był monarchą nieograniczonym.* Państwo Kościelne dzieliło się (prócz Rzymu) na *Legacje* z kardynałami na czele, a te znów rozpadały się na *Delegacje* (gubernje), rządzone przez prałatów lub osoby świeckie. Przed rewolucją francuską należały jeszcze do Państwa Kościelnego *Avignion* i *Veneisin we Francji,* zajmujące obszar 2200 km² z 55 tysiącami mieszkańców. Po wypadkach lat 1859—1860 (Napoleon III, Garibaldi zdobywający Królestwo Obojga Sycylji, zagrożenie Rzymu) zeszczuplało Państwo Kościelne do obszaru 12.803 klm.² z 692.100 mieszkańcami. Pozostał tylko *Rzym* z Comarcą i Delegacje Viterbo, Civitavecchia, Orvieto, Veletria i Frosinone.

Przed opisanym wyżej stanem miało Państwo Kościelne znacznie szersze granice, a historja jego w bardzo wielkim skrócie przedstawia się następująco:

Papieże z okresu od upadku do wskrzeszenia Państwa Kościelnego.

Na lewo: Papież Pius IX (panujący od r. 1846 do r. 1878), od r. 1870 dobrowolny więzień Watykanu.
Poniżej: Papież Leon XIII (1878-1903).
Na prawo: Papież Pius X (1903—1914).
Poniżej: Papież Benedykt XV (1914—1922).
W środku:
Mapa suwerennego Państwa Kościelnego w okresie jego upadku.

Początku *„Patrimonium Sancti Petri“* należy szukać w prywatnych posiadłościach Kościoła rzymskiego, rozrastających się od IV w. po Chr. i dających Biskupom rzymskim niezależność materjalną. Wysoki autorytet moralny i wielki majątek pozwoliły Papieżom stanąć skutecznie w obronie Rzymu w dobie najazdów barbarzyńców, zwłaszcza zaś w czasie, gdy ówczesny świecki władca Rzymu rezydował w Konstantynopolu i o Rzym mało się troszczył. Biskupi Rzymu, pełniący w tych czasach rolę obrońców i opiekunów Wiecznego Miasta, stawali się z natury rzeczy pierwszemi osobami w mieście, nie tylko w dziedzinie duchowej, lecz i politycznej. To zna-

czenie Biskupów rzymskich rozwinęło się głównie na przełomie VII i VIII w.

Reakcja, podejmowana przez cesarzy bizantyjskich przeciw Biskupom rzymskim, spełzła na niczem. Wprawdzie cesarz Konstancjusz uwięził w połowie VII w. papieża Marcina I i skazał go na wygnanie, ale gdy jeden z jego następców chciał w podobny sposób postąpić z papieżem Sergjuszem, napotkał zbrojny opór Rzymian, odkąd zaś cesarz Leon podjął ruch obrazoburczy, ustała faktycznie władza cesarska w Rzymie i przeszła „de facto" na papieża.

Niebawem jednak zagroziło tej faktycznej niezależności papieskiej królestwo Longobardji, które pragnęło zjednoczyć pod swem berłem całą Italję. Z pomocą papieżom przybył wówczas król Franków Pepin Mały, który pokonał Longobardów i odstąpił papieżom w roku 755 Egzarchat Raweny i okręg Rzymu. W ten sposób powstało *świeckie Państwo Kościelne.*

Z chwilą, gdy włoska armja wkroczyła w dniu 20-go września 1870 r. przez zburzoną strzałami *Porta Pia*, a kanclerz papieski otrzymał od *Piusa IX* rozkaz nie opierania się sile zbrojnej, nastąpiło *zerwanie stosunków między Watykanem a Włochami.* — Państwo włoskie udzieliło wprawdzie Watykanowi pewnej *gwarancji i przywilejów*, jednak *Kurja rzymska nie chciała ich uznać i nie uznawała*, a papieże postanowili *na znak protestu zostać dobrowolnymi więźniami Watykanu* i nie opuszczali jego granic. Stan taki, znany pod nazwą „kwestja rzymska" i nierzadko zaznaczający się kłopotliwie na terenie polityki międzynarodowej, trwał za *Piusa IX, Leona XIII, Piusa X i Benedykta XV*, a ustał dopiero w 8-mym roku panowania obecnego papieża *Piusa XI.*

Papież Pius XI.
Wskrzesiciel Państwa Kościelnego.

Pojednanie się Watykanu z Kwirynałem nastąpiło *na zasadzie zrzeczenia się przez papieża na rzecz Włoch prawie całego historycznego terytorjum Państwa Kościelnego, o które zabiegał Watykan od roku 1870.*

Obecne Państwo Kościelne *„Citta del Vaticano"*, nie wielkie obszarem, potężne jest jednak tem wszystkiem, co w swych murach zawiera. Papież, mówiąc o nowem Państwie Kościelnem do proboszczów, zebranych w Watykanie z okazji rozpoczęcia wielkiego postu w ub. roku, w ten sposób określił swoje państwo:

„Małe to terytorjum, lecz papież śmie twierdzić, że jest ono największe w świecie, zawiera bowiem kolumnadę Berniniego, kopułę

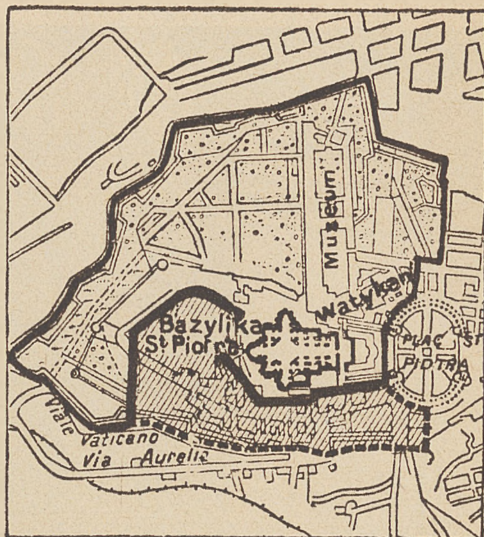
Siedziba papieska w Rzymie.
Pałace Watykanu (na prawo od obeliska). Pośrodku bazylika św. Piotra.

Ogólny widok Citta del Vaticano.
(Zdjęcie z samolotu).

Michała Anioła, skarby wiedzy w ogrodach i bibljotece, skarby sztuki w muzeach i galerjach i wreszcie grób Księcia Apostołów. Drogocenniejszego terytorjum niema".

Teren, na którym rozciąga się Państwo Kościelne, jest nierówny i wznosi się do wysokości 62 m nad pow. morza. Państwo Kościelne, z wyjątkiem słynnych ogrodów watykańskich i placów, jest prawie zupełnie pokryte wspaniałemi budowlami, zajmującemi ogólną powierzchnię 55.000 m². Cały ten kompleks gmachów wznosi się na różnych wysokościach, na północ od placu i kościoła św. Piotra ku *Monte Vaticano*, którego grzbiet pokrywają wspomniane wyżej ogrody, zamknięte od północy i zachodu historycznym murem granicznym.

Plan sytuacyjny wskrzeszonego Państwa Kościelnego.

Z budowli tworzących ten kompleks gmachów należy przedewszystkiem wymienić prześliczną bazylikę św. Piotra, skąd, z loggji, będą znów papieże, jak dawniej przez wieki, błogosławić „urbi et orbi", dalej słynną kaplicę Sykstyńską, Bibljotekę, Stanzę, komnaty i wieżę Borgiów, Loggję Bramantesa, rezydencję przy Dziedzińcu Damazego, Scala Regia Berniniego, Muzeum obok Belwederu. W rzędzie zaś 20 dziedzińców znajduje się wspaniały Dziedziniec Damazego, dokąd prowadzą imponujące schody wybudowane przez Piusa IX.

„Citta del Vaticano" ma kształt prawie trójkąta, którego ostry kąt zwraca się ku dolinie „Valle dell' Infermo", a za podstawę ma front Bazyliki. Całość Watykanu, wraz z ogrodami, otoczona jest pierścieniem odwiecznych murów. Zdala, w dni pogodne, widać z nich rzadkość we włoskim klimacie — lasek sosnowy, t. zw. „Pineta Sacchetti", poza którym w mgłach horyzontu lśni morze.

Znaczki pocztowe Państwa Kościelnego.

Poza bazylikami patrjarchalnemi i Lateranem w Rzymie, *prawo eksterytorjalności* przyznane zostało także jedynemu pałacowi papieskiemu poza Rzymem, t. j. siedzibie letniej w *Castel Gandoffo* w górach Albańskich, będących od wieków letniskiem Rzymu. Pałac ten wzniesiony został przez Urbana VIII, a rozszerzony przez Aleksandra VII i Klemensa XIII. Ostatnim papieżem, który tam bawił, był *Pius IX* w r. 1869. Pius XI postanowił użyć tego pałacu za miejsce odpoczynku dla dostojników kościelnych. Obecnie pałac wrócił do dawnego przeznaczenia.

Traktat, zawarty między *Stolicą Apostolską a Włochami* i ratyfikowany przez Watykan i rząd włoski, uznaje *suwerenną jurysdykcję stolicy apostolskiej nad Citta del Vaticano.*

Traktat postanawia m. in., że państwo włoskie wybuduje w Citta del Vaticano sieć tramwajową, oraz zorganizuje służbę telefoniczną, telegraficzną i pocztową, za pośrednictwem której Watykan będzie bezpośrednio połączony z innemi państwami. Dalej przewiduje traktat, iż na żądanie Watykanu Włochy podejmują się wykonywania kar za ewentualne zbrodnie, popełnione na terytorjum papieskiem. Winni będą oddawani w ręce władz włoskich. W jednej z klauzul Watykan oświadcza, że będzie się trzymał na uboczu w chwili nieporozumień pomiędzy państwami, oraz od kongresów międzynarodowych, chyba, że zainteresowane strony odwołają się same do Watykanu. W konsekwencji tego terytorjum Citta del Vaticano będzie musiało być uważane w tym wypadku za *neutralne i nienaruszalne.*

Dalej oświadcza Watykan, że wierzy, iż zawarte klauzule zapewnią mu możność wykonywania w sposób wolny i niezależny rządów w diecezji rzymskiej, Kościele katolickim we Włoszech i w całym świecie.

Inne artykuły określają osoby, które będą rezydowały w Citta del Vaticano, oraz ustalają przywileje, jakie będą przyznane dygnitarzom kościelnym. Np. kardynałowie kurjalni otrzymują prawa książąt domu panującego.

Konkordat między Watykanem a państwem włoskiem w artykułach, które regulują sposób mianowania biskupów, opiera się na wzorze *konkordatu z Polską.*

W ten sposób *kwestja rzymska* została ostatecznie uregulowaną. Watykan uznaje królestwo włoskie pod panowaniem dynastji sabaudzkiej, ze stolicą w Rzymie, a Włochy uznają państwo Citta del Vaticano, pod panowaniem papieży.

Zaprzysiężenie gwardji papieskiej na podwórzu Watykanu.
Gwardja rekrutująca się ze Szwajcarów, występuje w swych historycznych mundurach.

Na polskiem morzu.

Podemną szemrze zwełniona roztocz morza,
nademną płynie ptak śnieżysto-pióry;
krąży, polata, waży się w przestworzach,
uderza w falę; znów w otchłań lazurów
wzlata ku słońcu... Śnieżne jego skrzydła
radość wolności rwie jak wiatr proporce.
Mewa — a widzę w niej orła białego —
płynie jak jasna, dziękczynna modlitwa,
(oddawna śniony sen w węgierskich sercach)
że morze szumi tu u polskich brzegów.

Mewa — a widzę w niej orła białego:
jak żywy płomień wykwitł z polskich marzeń —
rwie przez błękity jako wicher śniegu,
jak lot skrzydlatych, srebrzystych husarzy.
Wolny! — Ku słońcu mknie, w niebiosów zenit!
Bratnie me serce gra pieśnią jak szczęście,
świat w jasnych bryzgach, w uśmiechach promieni:
niebo i morze i brzeg w złoty pierścień.

W podniebne gony ptak śnieżno-biały wzlata,
garnąc pod skrzydła Bałtyku toń zwełnioną.
Na jego drogę patrzę z miłością brata
i serce moje pieśnią jak winem płonie —
Na harfę nieba, na struny rzucam złote:
błogosławione niech będą jego loty!
błogosławiona ziemia i brzeg i morze
i brat mój, Polak, na swojej wolnej włości!
błogosławione przymierze nasze boże
w braterstwie serca, w niedoli i wolności!

Uleciał orzeł. — Znikł w dalach widnokręgu... —
Nad jaką ziemią mknie sztandar jego skrzydeł?
Może wzdłuż Dniestru? Nad Wisły srebrną wstęgą?
Nad morzem szumnem pszenicą, srebrnem żytem?
Gdziekolwiek lot go na skrzydłach nieba porwał,
wolność, zwycięstwo gra pod śmigami orła!
Patrzę na morze... w świat mkną zwełnione fale...
a w sercu mojem ból płacze mej ojczyzny...
Nie gardź mną, Bracie, że serce me się żali,
że przy Twem szczęściu we mnie się krwawią blizny,
że ucho słyszy zgubionej Adrji fale...

Tłumaczył z węgierskiego *Andrzej Łohoyski.*

Autor powyższego wiersza jest jednym z najwybitniejszych poetów węgierskich, nazywanym współczesnym Petöfim. Pisze pod pseudonimem literackim: Gyula diák. a jego nazwisko rodowe: witeź Gyula Somogyvári. We wrześniu z. r. poeta wraz z wycieczką Narodowego Związku Węgierskiego i węgierskich dziennikarzy bawił po raz pierwszy w Polsce i pod wrażeniami z tego pobytu, a przy swym gorącym sentymencie dla Polski, napisał wiersz powyższy. Drugi swój utwór poetycki napisany także za pobytu w Polsce p. t. „Pod pomnikiem Kościuszki", odczytał autor podczas manifestacji hołdowniczej, gdy wycieczka węgierska składała wieniec u stóp pomnika Kościuszki na Wawelu.
Gyula diák w chwili wybuchu wojny wstąpił jako ochotnik do służby w kompanji Legjonów Polskich w Budapeszcie. Wojnę przebył na kilku frontach. Po wojnie brał na Węgrzech żywy udział w ruchu kontrrewolucyjnym. Pracował jako publicysta, był kierownikiem wydziału politycznego Węgierskiego Biura Korespondencyjnego, a obecnie jest wicedyrektorem węgierskiego radja. Rozgłos uzyskał tomem poezyj p. t. „Podpalenie", wydanym w r. 1919.

Ludwik Szczepański.

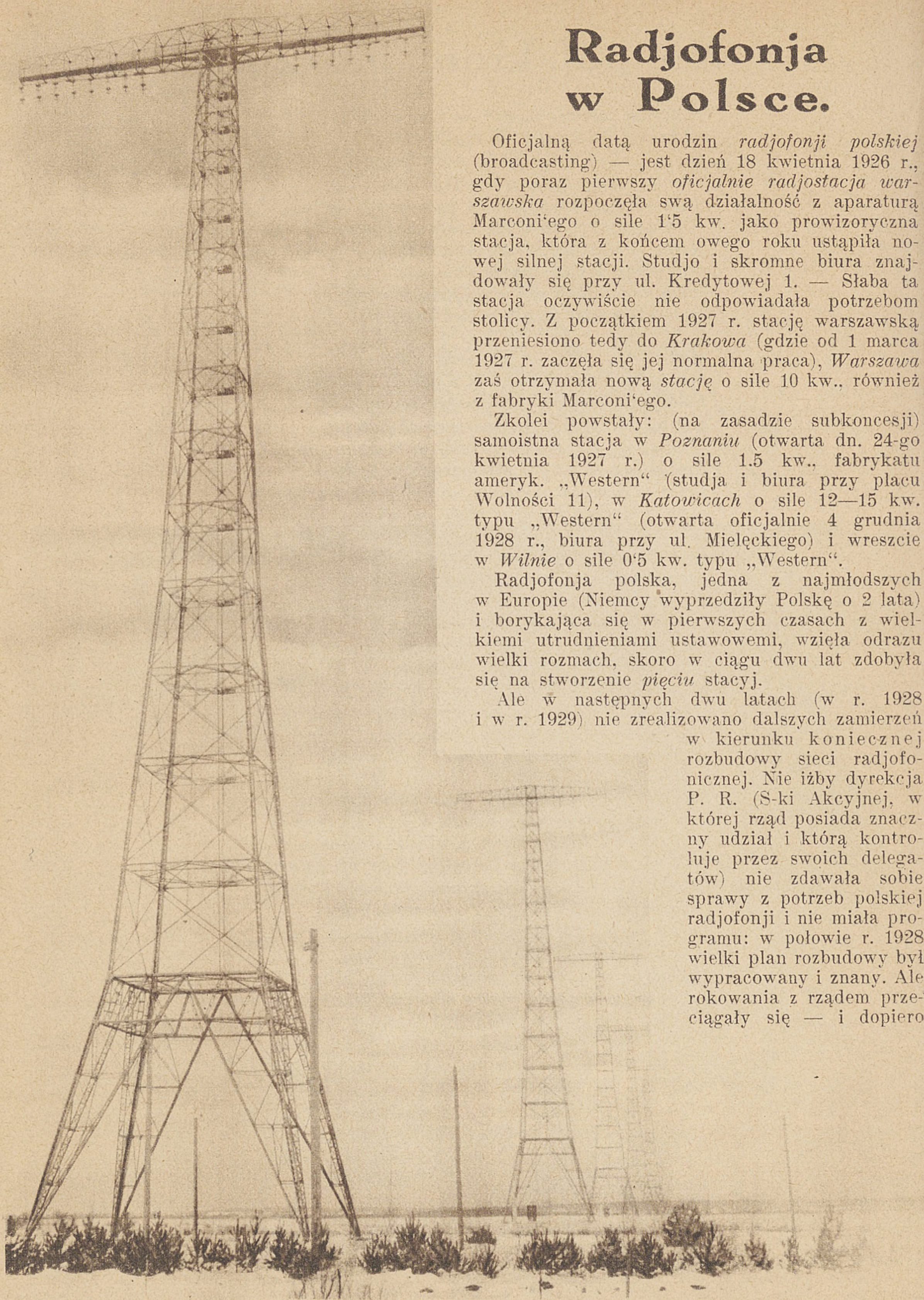
Radjofonja w Polsce.

Oficjalną datą urodzin *radjofonji polskiej* (broadcasting) — jest dzień 18 kwietnia 1926 r., gdy poraz pierwszy *oficjalnie radjostacja warszawska* rozpoczęła swą działalność z aparaturą Marconi'ego o sile 1'5 kw. jako prowizoryczna stacja, która z końcem owego roku ustąpiła nowej silnej stacji. Studjo i skromne biura znajdowały się przy ul. Kredytowej 1. — Słaba ta stacja oczywiście nie odpowiadała potrzebom stolicy. Z początkiem 1927 r. stację warszawską przeniesiono tedy do *Krakowa* (gdzie od 1 marca 1927 r. zaczęła się jej normalna praca), *Warszawa* zaś otrzymała nową *stację* o sile 10 kw., również z fabryki Marconi'ego.

Zkolei powstały: (na zasadzie subkoncesji) samoistna stacja w *Poznaniu* (otwarta dn. 24-go kwietnia 1927 r.) o sile 1.5 kw., fabrykatu ameryk. „Western" (studja i biura przy placu Wolności 11), w *Katowicach* o sile 12—15 kw. typu „Western" (otwarta oficjalnie 4 grudnia 1928 r., biura przy ul. Mielęckiego) i wreszcie w *Wilnie* o sile 0'5 kw. typu „Western".

Radjofonja polska, jedna z najmłodszych w Europie (Niemcy wyprzedziły Polskę o 2 lata) i borykająca się w pierwszych czasach z wielkiemi utrudnieniami ustawowemi, wzięła odrazu wielki rozmach, skoro w ciągu dwu lat zdobyła się na stworzenie *pięciu* stacyj.

Ale w następnych dwu latach (w r. 1928 i w r. 1929) nie zrealizowano dalszych zamierzeń w kierunku koniecznej rozbudowy sieci radjofonicznej. Nie iżby dyrekcja P. R. (S-ki Akcyjnej, w której rząd posiada znaczny udział i którą kontroluje przez swoich delegatów) nie zdawała sobie sprawy z potrzeb polskiej radjofonji i nie miała programu: w połowie r. 1928 wielki plan rozbudowy był wypracowany i znany. Ale rokowania z rządem przeciągały się — i dopiero

Maszty antenowe wielkiej stacji radjotelegraficznej pod Warszawą.
(Za fortem Bema, w okolicy Bielan).

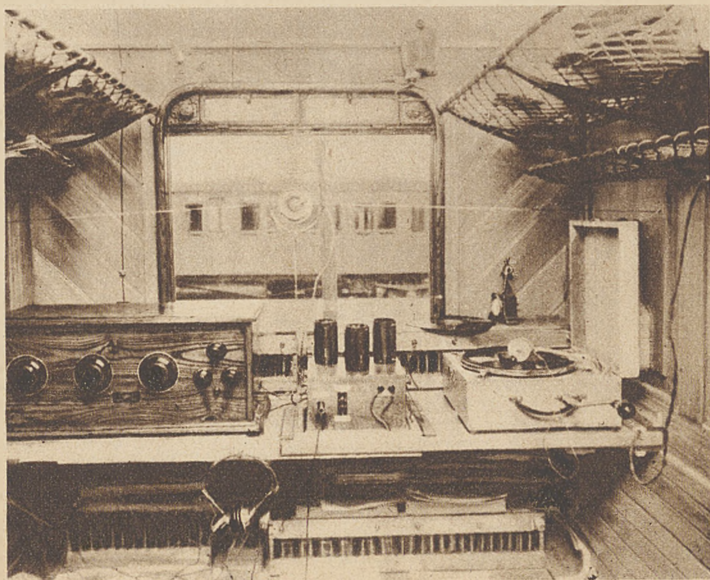

Gmach radjostacji w Wilnie.
Malowniczo położony nad urwistym brzegiem Wilji, w otoczeniu drzew, w jednej najpiękniejszych dzielnic Wilna, na Zwierzyńcu.

w lipcu 1929 r. rząd akceptował projekt przedłożony przez dyr. P. R.

Pod koniec września 1929 r. dyrekcja P. R. zawarła umowę z *Tow. Marconiego* w Londynie, które objęło całą techniczną stronę rozbudowy, udzielając zarazem Spółce akc. P. R. kilkuletniego kredytu. Dzięki wielkim inwestycjom radjofonja polska uzyska *nowe warunki rozwoju* — i Polska przestanie kroczyć tak jak dotychczas w ogonie państw europejskich. Nie ulega kwestji, że w bliskim czasie liczba radjoabonentów w Polsce przynajmniej się podwoi, albowiem po dokonanej rozbudowie blisko 70% mieszkańców Polski uzyska możność odbioru detektorowego — a w naszych warunkach gospodarczych deltektor pozostanie jeszcze na długie czasy odbiornikiem szerokich sfer społeczeństwa. Dzięki tej rozbudowie radjo stanie się istotnie potężnym, wszędzie docierającym instrumentem propagandy kulturalnej i narodowej — i Polska nie będzie musiała wstydzić się wobec swoich sąsiadów Niemiec i Rosji, którzy wszelkiemi siłami rozwijają radjofonję. Gdy w *Niemczech* liczba radjoabonentów dn. 1-go października 1929 roku doszła do 2,843.569, gdy w *Anglji* 1-go sierpnia 1929 r. wynosiła 2,805.003, w *Polsce* z końcem roku 1929 przekroczyliśmy dopiero liczbę 220.000 abonentów!

Jak na państwo o przeszło 30 milj. ludności, ilość ta jest za nikła!

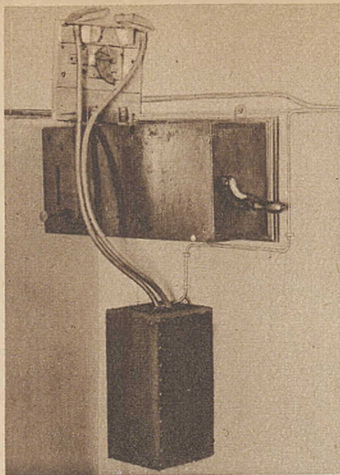

Radjo-stacja odbiorczo-nadawcza w pociągu Warszawa—Kraków.

Program rozbudowy.

W ciągu roku, względnie półtora roku wybudowane mają być w Polsce następujące stacje:

Potężna polska *centrala o sile 120 kw.*, (która byłaby w dzisiejszych przynajmniej warunkach najsilniejszą stacją w Europie). Stacja ta stanie na południu od Warszawy w odległości kilkunastu km. od stolicy, a jej energja nadawcza zapewnić ma

Kukułka wileńska.
Przyrząd, który zapomocą mieszków i fujarek daje popularny sygnał wileńskiej radjostacji: dźwięki, naśladujące głos kukułki.

możność odbioru detektorowego nawet mieszkańcom miast środkowej Małopolski, którzy dotychczas tylko lampkowemi aparatami mogli odbierać audycje radjowe. Ta potężna stacja będzie centralną stacją polską. — *Warszawa* zatrzyma zaś swoją obecną stację dla programu *lokalnego,* tylko energja tejże stacji zostanie zmniejszona. W Warszawie nadawane byłyby programy na różnych falach.

Lwów otrzymać ma stację o sile 16 kw. Ponieważ jednak budowa pawilonu na maszyny i urządzenie odpowiedniego studjo, oraz instalacja aparatury nie mogłyby nastąpić przed końcem wiosny 1930 r., P. R. zamierza uruchomić jeszcze przed upływem 1929 r. prowizoryczną stację we Lwowie o sile 1'5 kw., która będzie, w braku studjo, narazie wyłącznie stacją przekaźnikową.

Wilno otrzymać ma również 16 kw. stację, aparatura zaś istniejącej w Wilnie słabiutkiej stacji będzie przeniesiona do jednego z miast prowincjonalnych, aby służyć celom stacji przekaźnikowej. — Także *Toruń,* oraz *Łódź* otrzymać mają stacje dla potrzeb lokalnych.

Oto główne punkty programu rozbudowy radjofonji polskiej, która dopiero z chwilą pełnej realizacji tych zamierzeń wejdzie na tory należytego rozwoju i rozpocznie nową erę. Przygotowując się do nowych zadań, dyrekcja P. R. w Warszawie wydzierżawiła w r. 1919 gmach przy Zielnej 25, gdzie urządzono godne stolicy i placówki kulturalnej sale nadawcze i biura. Prócz wielkiej koncertowej sali istnieją tam 4 pomniejsze studja dla koncertów kameralnych, odczytów, prób etc.

Rady programowe.

Nowa umowa P. R. z rządem mieści postanowienie, że na żądanie ministra poczt i tel. P. Radjo obowiązane jest zorganizować *rady programowe* dla współpracy z jego dyrekcją.

Rada programowa stacji warszawskiej składać się będzie z 9 członków, z których 5 mianuje Ministerstwo poczt, a 4 P. Radjo. Rady programowe *stacyj prowincjonalnych* składać się będą z 5 członków, z których 3 mianuje Minist. poczt, a 2 P. Radjo.

Nowy rozdział fal w Europie.

W kwietniu 1929 r. obradowała w Pradze międzynarodowa konferencja, złożona z przedstawi-

Pierwszy obraz przesłany elektrycznie z Ameryki do Europy.
Transmisja meczu bokserskiego, odbywającego się w stadjonie Yankee, w N. Jorku, dokonana kablowo do Europy, jako pierwsza w tym rodzaju na tej przestrzeni dnia 27 czerwca 1929 r.

cieli państw, nad *nowym rozdziałem fal w Europie.* Chodziło o usunięcie „chaosu w eterze“, zapewnienie wszędzie możności dobrego odbioru wszystkich większych stacyj zagranicznych.

Według postanowień światowej konferencji w Waszyngtonie w listopadzie 1927 r. przeznaczono dla *radjofonji* (broadcasting) tylko pasma fal od *200—545* i od *1300—1875 m.*

Na zebraniu *Unji Radjofonicznej* (Związek tow. radjofonicznych) w *Brukseli* w r. 1928 rozdzielono fale między poszczególne państwa i stacje — i podział ten wszedł w życie 13 stycznia 1929 r. *Odstęp* między falami sąsiadujących stacyj ustalono na *9 kilohertzów* i wyrażono życzenie, aby fale określano nie według długości, lecz według *częstości drgań.* — Co należy rozumieć przez „długość fali“ i „częstość drgań“? Długością fali radjowej nazywamy *iloraz z prędkości rozchodzenia się fali* elektrycznej — prędkość ta jest stałą i wynosi 300.000 km. na sekundę — *i ilości drgań na sekundę* czyli *częstości drgań.* Częstość drgań oznacza się w *hertzach* albo *kilohertzach.* Częstość drgań można zmierzyć, długość fali zaś jest idealnem pojęciem rachunkowem.

Przy odstępie mniejszym od 9 KHZ między falami daje się słyszeć w słuchawce *przykry ton interferencyjny:* stacje sobie wzajemnie *przeszkadzają w odbiorze.*

Waszyngtońsko-brukselski rozdział fal nie zadowolił słuchaczów. W kwietniu 1929 r. na *międzynarodowej konferencji w Pradze* dokonano *nowego rozdziału* fal w Europie.

Konferencja Międzynar. Unji Radjofonicznej w *Lozannie* zatwierdziła z końcem maja projekt praski. I w nocy z 30 czerwca *na 1 lipca radjostacje europejskie przeszły na nowe fale.*

Radjofonji polskiej przyznano 7 fal: 1411 m, 408 m, 385 m, 335 m, 313 m, 234 m, 214 m, co zapewnia nam pełną *możność rozbudowy naszej* radjofonji i powstanie nowych stacyj polskich.

Radjofoniczne stacje nadawcze.

Stan z końca roku 1929.

Długość fali	Stacja nadawcza	Energja	Częstotl.	Strojeni·· kondensatora		
m		KW.	Kc.	I.	II.	III.
453	Akwizgran (Aachen)	0,7	662			
350,5	Barcelona	20	855			
1010	Bazylea	0.25	297			
418	Berlin	4	716			
283	Berlin O	1,5	1058			
2525	Berlin (Biuro Wolffa)	20	119			
403	Bern	1,5	743			
429	Białogród (Belgrad)	2,5	698			
279	Bratysława (Pressburg)	0,5	1076			
339	Brema	0,7	887			
342	Brno	2,4	878			
508,5	Bruksela	1.5	590			
550	Budapeszt	20	545			
394	Bukareszt	0,12	761			
1304	Charków	12	230			
479,2	Daventry Experimental	25	626			
1554,4	Daventy 5 XX	25	193			
319	Drezno	0 7	941			
218	Flensburg	1,5	1373			
390	Frankfurt n/M.	4	770			
570	Fryburg	0,7	526			
453	Gdańsk	0,7	662			
760	Genewa	0.35	395			
325	Gliwice	15	923			
322	Goeteborg	10	932			
372	Hamburg	4	806			
560	Hanower	0,7	536			
221	Helsingfors	1.5	1357			
298	Hilwersum	10	1004			

Długość fali	Stacja nadawcza	Energja	Częstotl.	Strojenie kondensatora		
m		KW.	Kc.	I.	II.	III.
1071	Hilversum od g. 17·40	10	280			
257	Hoerby	10	1166			
1875	Huiz	20	160			
1153	Kalundborg	7	260			
416	Katowice	10	721			
246	Kassel	0,7	1220			
246	Kilonja	1.5	1220			
800	Kijów	1	357			
1635	Koenigswusterhausen (Zeesen	30	1835			
227	Kolonja	4	1319			
281	Kopenhaga	4	1067			
293	Koszyce	2.5	1022			
1935	Kowno	7	155			
313	Kraków	1.2	959			
276	Królewiec	4	1085			
1800	Lathi	35	167			
473	Langenberg	40	635			
1000	Leningrad I.	20	300			
351	Leningrad	1	855,5			
259	Lipsk	4	1157			
572	Lublana	2,5	524,5			
356.3	Londyn	2	842			
283	Magdeburg	1,5	1058			
501	Medjolan	7	599			
533	Monachjum	4	563			
234	Monaster	1,5	1283			
1348	Motala	30	222,5			
263	Morawska Ostrawa	10	1139			
1481	Moskwa (Komintern)	40	202,5			
496,7	Oslo	1,5	604			
1725	Paryż	9	174			
335	Poznań	1,5	896			
487	Praga	5	617			
441	Rzym	3	680			
525	Ryga	4,5	572			
283	Szczecin	1.5	1058			
1200	Stambuł	6	250			
436	Stockholm	1,5	689			
360	Stuttgart	4	833			
296	Tallin	5	1013			
381	Tuluza	8	788			
1385,7	Warszawa	10	216.5			
516,3	Wiedeń	15	581			
456	Wilno	0,5	658			
253	Wrocław	4	1184			
308	Zagrzeb	0,7	973			
489,4	Zurych	0,65	613			

Ilustrował A. Żmuda

Jenö Heltai.

Jak lekarz operował śmierć.

Groteska.

Pewnej nocy marcowej dziwny i tajemniczy powóz stanął przed sanatorjum dr. Morbidusa, najwytworniejszą i najkosztowniejszą lecznicą wielkiego miasta. Lokaj w liberji, który dotychczas w grobowem milczeniu z założonemi rękami siedział na koźle koło woźnicy, zeskoczył i szarpnął gwałtownie za dzwonek u bramy. Ostry ton dzwonka przerwał nocne czuwanie wszystkich nie mogących zasnąć chorych, dyżurnych sióstr i lekarzy, a nie obudził tylko dyrektora sanatorjum, szefa tych wszystkich lekarzy i dyktatora wszystkich chorych, samego dra Morbidusa. Spał on snem doskonałym, a przytem chrapał tak, że aż portjery się ruszały.

Dr. Morbidus był profesorem uniwersytetu, uczonym światowej sławy, autorem ogromnego kompendjum anatomicznego i jedynym na całą Europę specjalistą od operacyj śledziony i żółci. Można też wyobrazić sobie, jakiej potrzeba było odwagi, a nawet zuchwalstwa, ażeby w nocy dzwonić do takiego sanatorjum i to w tym celu — jak się później okaże — aby wzywać samego szefa do konsultacji. — Na to mogli sobie pozwolić tylko wybrani i praktykujący trudną sztukę uiszczania wysokich honorarjów lekarskich.

Dwukrotnie, imperatywnie, nieustępliwie pociągnął lokaj za dzwonek. Otworzyła się brama, ukazał się zaspany portjer, jeden z tych, co swoją minę i zachowanie regulują wedle przypuszczalnej wysokości spodziewanego napiwka. — Obączywszy lokaja w liberji, pohamował złość.

Otworzyła się brama, ukazał się zaspany portjer.

— Szybko, szybko — zawołał lokaj podnieconym głosem. — Proszę obudzić pana profesora, księżna jest umierająca...

Portjer nawet nie próbował protestować. Gdyby to umierał zwyczajny człowiek, urzędnik, literat, czy robotnik, to nocny gość spotkałby się z przekleństwem i zatrzaśnięciem bramy przed nosem. Ale portjer dobrze wiedział, kiedy można budzić pana dyrektora! Bez wahania wpadł do pokoju dra Morbidusa i począł szarpać nocną koszulę wielkiego mistrza od operacyj śledziony.

Ciężko się było zbudzić profesorowi. Z początku był wściekły, usłyszawszy jednak, że chodzi tu o księżnę, sprężyście zeskoczył z łóżka i począł się ubierać: Po 10 minutach otulony w ogromne dostatnie futro, zeszedł na dół po schodach wysłanych puszystym chodnikiem. Przed westybulem czekał lokaj, który otwierając drzwiczki powozu, uniżenie zdjął cylinder.

— Do kogo jedziemy? — zapytał profesor wsiadając do karety.

— Do księżnej pani — odpowiedział lokaj.

— Dobrze, dobrze — mruknął profesor — kto jest ta księżna? — Jak się ona nazywa?

— Śmierć — odpowiedział spokojnie lokaj, zatrzaskując drzwiczki karety. Równocześnie powóz ruszył.

Dr. Morbidus usłyszawszy takie dosyć znane, a jednak denerwujące imię, wybuchł przyduszonym, niesamowitym śmiechem.

— Zdaje się, że śnię! tak, ja śnię! — rzekł do siebie.

Włożył rękę do kieszeni, wyciągnął małe srebrem okute pudełko z zapałkami i zaświecił jedną z nich. Rozjaśniła ona wnętrze powozu migotliwym blaskiem. Dr. Morbidus spostrzegł nagle ze drżeniem, że spogląda na niego blade, zmieszane oblicze — jego własne oblicze, odbite w lustrze wiszącem naprzeciw.

— Hm — mruknął — a może ja nie śnię?

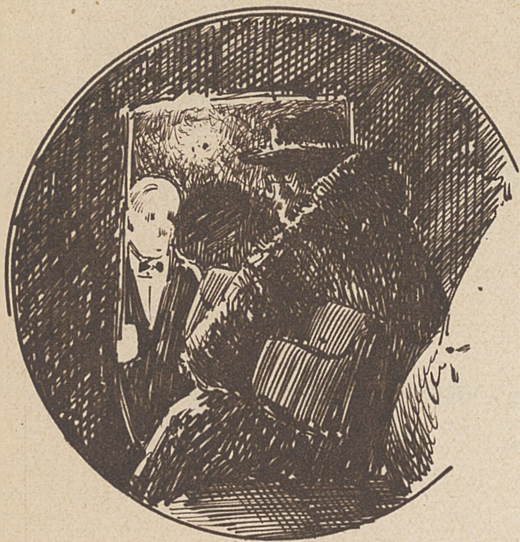
Wnętrze wozu było obite czarnym jedwabiem.

Profesor zaczął się czuć coraz bardziej nieswojo. Nie słyszał ani toczenia się kół, ani tupotu ko-

pyt końskich o kostki ulicy, kareta toczyła się cicho, bez szmeru. A może wogóle się nie toczyła.

Spojrzał przez okno i rzekł spokojnie:

— Ja jednak śnię... to nie może być rzeczywistość!

— Jesteśmy na miejscu — oznajmił lokaj uprzejmym głosem.

Zaledwie 5 minut upłynęło jak opuścili sanatorjum, a oto kareta jechała drogą górską pomiędzy dwoma rzędami wysokich skał, które od czasu do czasu odsłaniały bezdenną przepaść. Po obu stronach skał ukazywał się czasem jakiś niebiesko-błękitny słabo migocący cień, który szybko znikał.

— Tak, tak, to nie może być rzeczywistość — rozważał profesor — uświadamiając sobie jednak równocześnie, że myśli tak z coraz mniejszem przekonaniem... — Ale co to może właściwie być? Sen? Przecież do djabła, ja nie śpię. O, przecieram przecież oczy, zapalam zapałkę, dotykam się, rozumuję, obserwuję, zdaję sobie sprawę z tego, że mnie mój portjer obudził... Więc nie śpię! Ale w takim razie co to wszystko ma znaczyć? O ile mi wiadomo, medycyna, ani praktyka lekarska nie notuje ani jednego takiego wypadku, aby śmierć posyłała po lekarza swój własny powóz!... Dotychczas odwiedzała ludzi piechotą!... Co za zaszczyt!... Pierwszorzędny zaszczyt!... Bądź co bądź dla mnie, jako dla człowieka nauki, wypadek to niezwykle interesujący!... Wyobrażam sobie, co to będzie za sensacja, gdy na posiedzeniu towarzystwa lekarskiego...

Zapalił papierosa i powiedział sobie, że trzeba spokojnie oczekiwać dalszego ciągu tej awantury.

W gruncie rzeczy nie przeraziłby się nawet, gdyby przyszło mu w takich warunkach i umrzeć, ale miał wrażenie, że na to się nie zanosiło. — Przecież mógł umrzeć tam u siebie w sanatorjum, na własnem łóżku czy na stole operacyjnym. Po to nie potrzebował przyjeżdżać w tę jakąś niesamowitą okolicę i to w tak niezwykłych warunkach.

— Tu chodzi o co innego — zakonkludował pod koniec rozważań.

W tej chwili drzwiczki karety się otwarły i stanął przed niemi lokaj z cylindrem w ręku.

— Jesteśmy na miejscu — oznajmił uprzejmym głosem.

Profesor wysiadł i rozejrzał się. Znajdował się na niewielkiem ciemnem podwórzu, ledwo oświetlonem oliwną lampką. Panowała cisza taka, jaka panuje w nocy na podwórzach koszar i więzień.

Lokaj ruszył naprzód po kręconych schodach, a doktor skierował się za nim.

— Czegóż właściwie chcą tu odemnie? — zapytał.

Lokaj nie odpowiedział na to, tylko położył palec na ustach, jak aktor w romantycznej tragedji, grający tajemniczą rolę.

Na końcu niezbyt długiego korytarza lokaj zapukał do drzwi niskich.

— Na i co? — odezwał się jakiś głos z wnętrza.

— Pan profesor przybył — zameldował lokaj, zginając się uniżenie.

Oba skrzydła drzwi otworzyły się nagle, profesora zalała fala światła, tak silna, że odruchowo osłonił oczy ręką. Mimo to ruszył naprzód i wszedł do pokoju, jakby ciągnęła go tam jakaś niewidzialna siła.

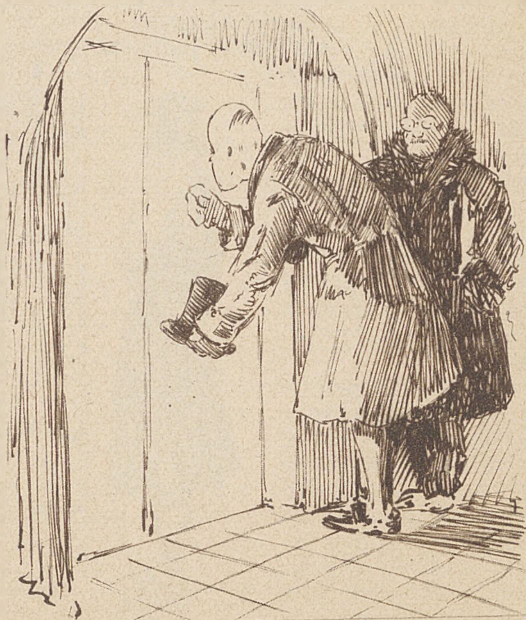
W pierwszej chwili pokój wydał się mu pusty.

— Proszę zająć miejsce, panie profesorze — rzekł lokaj — księżna pani zaraz przyjdzie.

Dr. Morbidus siadł na fotelu i nerwowo, niespokojnie, zaczął się rozglądać. Serce biło mu gwałtownie. Profesor był człowiekiem spokojnym i nawet cynicznym, jak większość współczesnych, wykształconych Europejczyków, w tej jednak chwili czuł, że dzieje się tu coś wielkiego czy osobliwego.

Nagle zjawiła się przed nim Śmierć.

— Kazałam poprosić pana profesora — rzekła zmęczonym głosem. — Pan daruje, że trudziłam o tak późnej porze, ale było to wprost konieczne.

— Pan profesor przybył — zameldował lokaj zginając się uniżenie.

Dr. Morbidus wstał i skłonił się głęboko. Momentalnie opanował się. Był już spokojny i nawet uczuł się tak wesoły, iż omal nie roześmiał się. Doprawdy nigdy nie wyobrażał sobie, żeby tak wyglądała śmierć. Jeżeli naturalnie nie myślał, że powinna była ukazać się jako owa przysłowiowa, tradycyjna kostucha, z płachtą na kościach i z kosą w ręce, to w każdym razie mógł spodziewać się, że będzie to coś imponującego, zastraszającego, albo też coś bardzo łagodnego. Ale ta Śmierć!... Była to mała, nędzna, szczupła, podupadła widocznie na zdrowiu staruszka, która sięgała mu zaledwie do bioder. Sto tysięcy zmarszczek na twarzy, rękach i nogach, a twarzyczka taka, jak u dziecka! Szybko przyrównał uczony profesor, który miał żywą fantazję, ową staruszkę do olbrzymiego bakcyla, który swe dostojeństwo jedynie tem zdradzał, iż miał na sobie ciężki, purpurowy płaszcz.

Śmierć usiadła, poczem profesor usiadł także.

Po chwilce Śmierć zaczęła mówić:

— Jestem bardzo przygnębiona, panie profesorze. Cierpię bardzo... jestem chora, bardzo chora.. boję się, że umrę...

— Nie zrozumiałem dobrze, co księżna pani mówi... — wykrztusił profesor zaskoczony i zdumiony. — Co pani raczyła powiedzieć?...

— Pan mnie dobrze zrozumiał, profesorze — rzekła Śmierć ze smutnym uśmiechem... — Może się panu tylko dziwnem wydaje to, co pan usłyszał... Dziwnem dlatego, że ja to mówię... Jeżeli inny to mówi... Krótko mówiąc, boję się, że będę musiala umrzeć...

— Księżna pani żartuje!

— Ja nigdy nie żartuję Ani mi się śni żartować. Gdybym chciała żartować, tobym pana nie wzywała. Znam przecież lekarzy. Jeżeli kto ich zna dobrze, to chyba ja. Pan jest jedynym człowiekiem, któremu ufam.

— Doprawdy księżno, nie wiem, jak mam się wywdzięczyć za to zaufanie, tak niezwykłe... ale...

— Niech pan ze mną nie dysputuje. Jestem chora. Pan to lepiej zobaczy, gdy pan mnie zbada. Naprawdę nie wiem, skąd mi się to wzięło. Dotychczas przez całe życie byłam zdrowa jak rydz, czyżbym się już miała tak zestarzeć? Bądź co bądź faktem jest, że boli mnie śledziona, boli mnie wątroba, wszystko mnie boli. Zeszłam na psy. Jeżeli pan mnie nie uleczy, to będzie po mnie.

W czasie tej przemocy Śmierć w widoczny sposób zaczęła słabnąć i słaniać się.

Natomiast profesor zaczął się czuć coraz pewniejszym siebie. Gdyby ktoś trzeci bezstronny obserwował tę scenę, orzekłby bezwarunkowo, że profesor jest istotą potężniejszą, groźniejszą, że czuć w nim siłę, że jest panem położenia, że jest panem pacjentki.

Nagle zjawiła się przed nim Śmierć.

Istotnie profesor opanował się i nawet wpadł w dobry humor. Do licha, przecież to wcale nie byle jaki wypadek. Ale co to za złośliwa choroba, która powaliła wreszcie tę starą morderczynię, grasującą przez miljony lat? A coby to była za nie prawdopodobna i fantastyczna historja, gdyby ta Śmierć — umarła!... A co za sensacja, gdyby wyzdrowiała!...

Przez chwilę dr. Morbidus nie mógł zestawić tych myśli.

— Cierpliwości księżno, cierpliwości — rzekł swobodnie, zacierając ręce. — Nie trzeba rozpaczać. Zaraz zobaczymy, co pani brakuje!

Śmierć spoglądała przed siebie tępo, beznadziejnie. Na skinienie profesora lokaj podniósł księżnę i zdjął z niej okrycie, tak — jakby rozbierał niemowlę. Staruszka zasuszona w całej swej nagości była jeszcze komiczniejsza, niż przedtem.

Dr. Morbidus zabrał się z zapałem do badania. Opukiwał, słuchał, potrząsał głową.

Wyraz jego twarzy stawał się coraz pogodniejszy, ale równocześnie jego dusza zaczęła się zasępiać.

— Wszystko w porządku, księżno, wszystko w porządku! — rzekł wesoło. — Trzeba tu będzie dokonać tylko drobnej nieznacznej operacji, ale za to za godzinę księżnej już nic wogóle nie będzie brakować.

A równocześnie myślał: Kończy się. Jeżeli mam ją uratować, to muszę jej wyjąć śledzionę i wątrobę i żółć. Ale nawet w takim wypadku wynik jest wątpliwy.

Śmierć spojrzała na profesora z odrobiną otuchy. Ten jednak unikając jej spojrzenia, wydobył z wielkiej torby ręcznej instrumenty i posłał lokaja po wodę i ręczniki.

— Czy ja jednak wytrzymam operację? — spytała Śmierć niespokojnie.

— To zabawka! Już nie jedna, ale tysiąc takich operacyj powiodło mi się. Moi pacjenci mówią, że mam rękę jak z aksamitu.

— Rękę jak z aksamitu, podoba mi się to, to ładnie powiedziane.

— Księżna pani zobaczy, iż moja ręka zasługuje na to określenie.

— Ale czy ja jednak wytrzymam narkozę? Czy się potem obudzę?•

— Ależ księżno...?

Śmierć zawstydziła się swego tchórzostwa i pozwoliła się uśpić. Poszło to bardzo szybko.

Profesor spoglądał ze skupieniem na śpiącą.

— Jesteś w moich rękach, łotrzyco! — przebiegło mu przez mózg. — Jeżeli zechcę, będzie z tobą koniec. Niech się tylko pomylę o włos, a uwolnię świat od ciebie! Bo... dlaczegóż nie miałbym się pomylić? Tak!... Sam stałbym się zbrodniarzem, gdybym się nie pomylił, gdybym ludzkości nie miał oddać tej przysługi... Ale... A może to — nie wypada? Ostatecznie jest to moja pacjentka! Pacjentka, która powierzyła mi życie! Nie mogę być jej sędzią i katem. Uratuję ją!

I podniósł nóż.

Ale nim zrobił cięcie, zaczął dygotać. Nerwy rozigrały się.

— Szaleństwo! — mruknął. Krew napłynęła mu do twarzy, w głowie zaczęło szumieć.

— Szaleństwo! — powtórzył. — Nigdy nie będę miał podobnej sposobności. Mam tego potwora

ratować? Ażeby mnie jutro porwała jako swoją ofiarę?... Śmieszne!... Będziemy wszyscy żyć wiecznie, jeżeli tylko ona umrze... I umrze!...

Silną i pewną dłonią wykonał dwa cięcia, poczem pochylił się nad chorą.

Śmierć nie poruszyła się.

Nie żyła.

Profesor spokojnie umył sobie ręce.

— Niestety — odezwał się po chwili do lokaja, który stał sztywnie przy łóżku — nie udało się. Księżna umarła... Jej żółć... Ale tego pan i tak nie zrozumie... Przykro mi, że się tak stało... Może gdyby mnie wcześniej zawezwano...

Mówił obojętnie, spokojnie, a równocześnie cały szalał wewnętrznie z radości. Ani na chwilę nie czuł się mordercą. W swem przekonaniu spełnił czyn wiekopomny, niezapomniany. Widział już, jak go będą uwieczniać... Wywiady, pomniki, prace naukowe, encyklopedje... Zrozumiał, że jest największym człowiekiem wszystkich czasów, że będzie czczony przez wszystkie narody, bardziej niż królowie i papieże...

Lokaj przyjął wiadomość całkiem obojętnie. Podał usłużnie doktorowi palto i poprowadził do karety, która czekała na podwórzu.

Doktor Morbidus w świadomości dobrze spełnionego dzieła zapalił papierosa i uśmiechnął się zadowolony. Sława, bogactwo, nieśmiertelność... wszystko to niósł teraz do domu ze sobą.

Powóz przebył kawałek drogi, gdy nagle rozległo się kilkakrotne: hop, hop! Powóz stanął.

Doktor Morbidus wyjrzał niespokojnie przez okno.

Koło karety stała wysoka kobieta, której szaty wydzielały blado błękitne błyski.

— Przepraszam, panie profesorze — odezwała się przybyła ponurym głosem. — Pan profesor zapomniał podjąć honorarjum.

Koło karety stała wysoka kobieta, której szaty wydzielały blado-błękitne błyski.

Przy tych słowach wręczyła lekarzowi zapieczętowaną kopertę.

Dr. Morbidus nie potrzebował otwierać koperty. Dzięki wyrobionemu w ciągu praktyki lekarskiej dotykowi wiedział, co w niej się znajduje. W kopercie było 50 miljonów.

— Dziękuję panu profesorowi uprzejmie za trudy — rzekła przybyła głosem, któremu starała się nadać łagodne brzmienie... — Ale kłopotliwe to tylko, że te trudy były bezskuteczne.

— Tak, tak... — rzekł niepewnie dr. Morbidus. — Księżna zaniedbała swój stan. Trzeba było wcześniej...

— Ja to ciągle mówiłam mamie.

Dr. Morbidus spojrzał przerażony.

— Co? Jak, proszę?...

— Tak jest — odrzekła przybyła spokojnie. — Ja jestem jej córką. Teraz obejmuję jej przedsiębiorstwo.

I znikła między skałami.

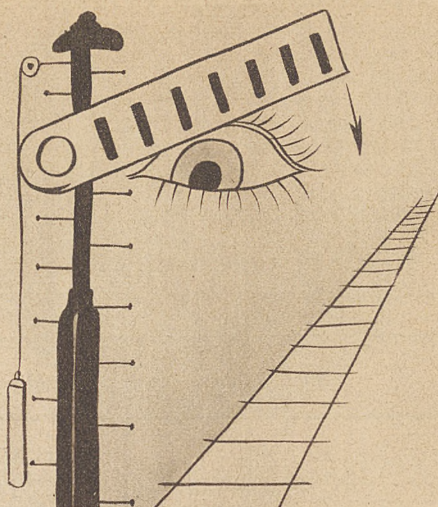
Przełożył z węgierskiego *Tk.*

Najnowsza poezja polska w rysunku.

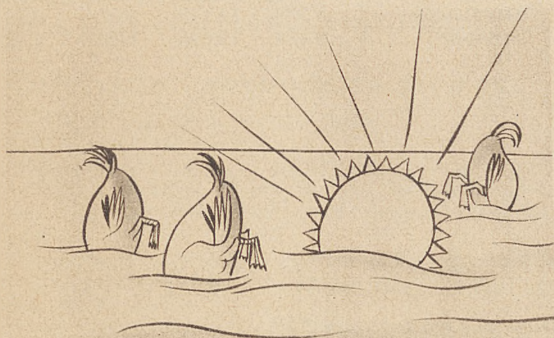
Rysował A. Wasilewski.

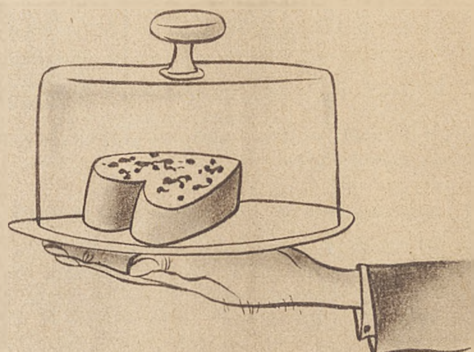
Żeby drzewa jak słonie rosły,
Z brzóz niech cieknie strumieniami śmietana.
Juljan Tuwim.

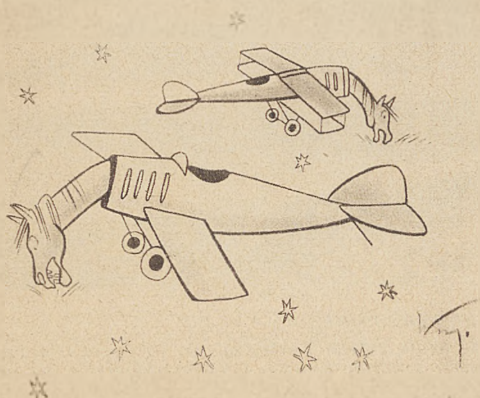
O zamknij oczu swoich semafor.
Bruno Jasieński.

Słońce nurkuje z kaczkami.
Stanisław Jerzy Letz.

O podaj mi swe serce jak ser szwajcarski.
Jan Brzękowski.

Na niebieskiej łące pasą się samoloty rumaki aluminjowe.
Alina Butrymowiczówna.

Czyli: ulicą idę, a pod pachą łaskoce mnie gwiazda.
Tadeusz Peiper.

Przegląd statystyczny Polski.

Położenie kraju i obszar.

Rzeczpospolita Polska leży w północno-wschodniej części Europy środkowej, między 55°50' a 47°44' szer. płn. i między 28°30' a 15°45' wsch. dł. (od Greenwich). Punkt kraju wysunięty najbardziej ku wschodowi znajduje się przy ujściu Dzisny do Dźwiny, ku południowi — u źródeł Czeremoszu, ku zachodowi — w miejscowości Pszczewo (woj. poznańskie), ku północy w załomie Dźwiny poniżej Dryssy.

Ogólny **obszar Polski** wynosi **388.390 km²**.

Rozwój ludności kraju.

(Szacunkowo, na podstawie spisów, rzeczywistego przyrostu naturalnego, emigracji, reemigracji i repatrjacji).

Data	Ogółem
1.1 — 1919	26,282.290
1.1 — 1920	26,664.277
1.1 — 1921	26.828.532
30.IX — 1921	27,201.342
1.1 — 1922	27,471.184
1.1 — 1923	27,941.243
1.1 — 1924	28,374.613
1.1 — 1925	28,809.570
1.1 — 1926	29,293.996
1.1 — 1927	29,638.097
1.1 — 1928	29,996.646
1.1 — 1929	30,408.247

Dane tej tabeli uważać należy za przybliżone, mające znaczenie orjentacyjne.

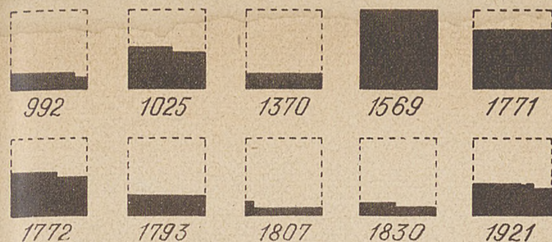
Naturalny ruch ludności.

Rok	Małżeństwa	Urodzenia żywe	Zgony	Przyrost naturalny
1923	286.741	1,014.796	493.835	520.961
1924	269.013	1,000.144	519.174	480.970
1925	238.582	1,036.660	492.248	544.412
1926	256.948	989.183	532.769	456.414
1927	259.306	952.672	526.400	426.272
1928	294.788	983·720	504.569	479.151
1929 I.	84.806	248.571	168.185	80.386
(Ruch ludności według województw) (Dane tymczasowe za I kwartał 1929)				
M. st. Warszawa	1.960	5.305	4.826	479
Warszawa . .	6.247	17.095	14.379	2.716
Łódź	8.346	17.766	14.116	3.650
Kielce . . .	8.413	22.493	15.868	6.625
Lublin . . .	6.435	17.852	12.599	5.253
Białystok . .	5.170	13.852	8.554	5.298
Wilno . . .	3.882	10.387	6.431	3.956
Nowogródek .	2.998	10.883	5.728	5.155
Polesie . . .	4 755	14.151	7.760	6.391
Wołyń . . .	7.065	17.014	8.929	8.085
Poznań . . .	4.042	14.945	9.436	5.509
Pomorze . . .	1.959	8.425	4.848	3.577
Śląsk	1.943	8 534	5.121	3.413
Kraków . . .	5.166	18.812	12.744	6.068
Lwów . . .	6.598	24.313	18.468	5,845
Stanisławów .	6.353	14.118	9.877	4.241
Tarnopol . .	3.474	12.626	8.501	4.125

Ustalanie granicy polsko-rumuńskiej.

Wytyczanie polsko-rumuńskiej granicy w terenie potrwa jeszcze około 2 lata. Nastręcza ono ogromne trudności z powodu częstego wzbierania nieuregulowanych jeszcze rzek górskich, których wylewy niszczą wykonane już prace pomiarowe w terenie, same zaś rzeki często zmieniają swe łożyska i wyznaczają nowe granice. Tak stało się np. z końcem sierpnia r. 1927, gdy olbrzymie wylewy i powodzie w ciągu kilku dni zniszczyły plon jednorocznej pracy techników na przestrzeni ok. 100 km. M. in. Czeremosz po tej katastrofalnej powodzi zmienił łożysko tak silnie, iż właściciele pogranicznych gruntów znaleźli się nagle z częścią swych zabudowań po drugiej stronie rzeki. — Na zdjęciu: Zwały drzewa na Czeremoszu pod Jabłonicą, po przejściu wielkich wód. Po prawej stronie dawne koryto Czeremoszu, po lewej — koryto nowoutworzone. Na zwałach drzew członkowie polsko-rumuńskiej komisji granicznej.

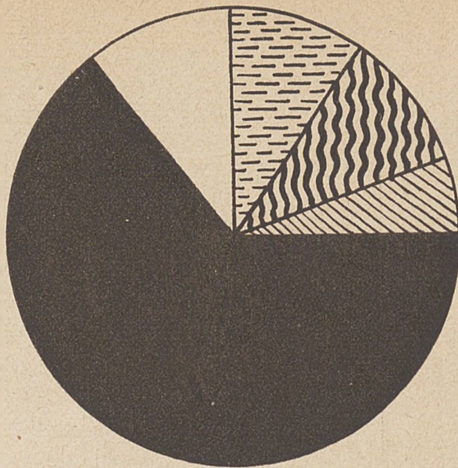

Obszar Polski w różnych okresach dziejowych.
Czarne pola obrazują obszar Polski w danym roku, w stosunku do obszaru z czasu największego rozrostu (linje kropkowane).

Średnie temperatury i opady.

	styczeń	lipiec	roczna	długość zimy	śr. rocz. opady
Białystok	—4'6	+18'6	+6'8	114 dni	507 mm
Bydgoszcz	—2'4	+18'6	+7'7	93 „	491 „
Cieszyn	—2'9	+18'4	+7'9	—	1020 „
Gdańsk	—1'6	+17'4	+7'4	85 „	553 „
Kalisz	—2'5	+19'0	+8'1	—	496 „
Kraków	—3'4	+18'6	+7'8	96 „	640 „
Krynica	—6'0	+15'8	+5'4	112 „	838 „
Lublin	—4'2	+18'7	+7'3	—	564 „
Lwów	—4'0	+18'7	+7'6	100 „	707 „
Poznań	—2'0	+18'6	+8'0	—	494 „
Radom	—3'4	+18'9	+7'8	—	667 „
Warszawa	—3'6	+17'9	+7'8	113 „	585 „
Wilno	—5'3	+18'8	+6'4	125 „	590 „
Zakopane	—5'6	+15'3	+4'6	135 „	1101 „

Średnie temperatury powietrza zostały wyprowadzone z 50-cioletniego okresu obserwacji (r. 1851—1900).
Najmniejsze śr. opady wykazuje Płock: 467 mm, największe Rycerka Górna (dorzecze Soły): 1296 mm.

Rzym.kat. 63'8%. Grek.kat. 11'2%.
Prawosł. 10'5%. Mojżesz. 10'5%.
Ewang. Augsb. i Reform. 3'7%.
Reszta ok. 0'3% przypada na różne drobne sekty. Liczby procentowe odpowiadają danym statystycznym spisu ludności z r. 1921.

Położenie i rozbudowa stolicy.

21°1' 51" dł. na wsch. od Greenwich.
52°13' 5" szer. płn.
Średnie wzniesienie n. p. m. 110 m. Średnie wzniesienie ponad poziom Wisły 35 m. Średnie roczne ciśnienie barometryczne 750'7 mm. Średnia temperatura roczna 7°9 C.

Temperatura najwyższa (w okresie 1886—1925) 38°9 C. najniższa — 30° C. (Średnia roczna wysokość opadów 545'2 mm.).

W roku 1928 Warszawa posiadała 16.655 nieruchomości, w tem zabudowanych 12.366. Budynków mieszkalnych było według spisu z 1921 r. 22.380, lokali zamieszkanych 194.441. Na jeden dom wypadało przeciętnie (spis 1921) 93'3 mieszkańców.

Rozwój ludności Warszawy.

Pod koniec panowania Stanisława Augusta Warszawa liczyła przeszło 100.000 mieszkańców. Po ostatnim rozbiorze Polski ludność stolicy zmniejszyła się prawie o połowę. Od roku 1800 rozwój ludności Warszawy przedstawia się następująco:

Rok	Ludność	Rok	Ludność
1800	63.359	1870	266.218
1810	77.727	1880	357.169
1820	100.338	1890	455.852
1830	145.000	1900	686.010
1840	139.591	1910	781.179
1850	163.597	1914	884.544
1860	162.805	1918	666.748

Dn. 1 I 1920 Warszawa liczyła już 945.155 miesz.

Zaludnienie i obszar miast.

Warszawa (1 stycznia 1929) 1,086.305
W tem mężczyzn 500.588, kobiet 585.717. (Na 100 mężczyzn przypada 117 kobiet). Wedle wyznania: rz.-kat. 758.812, żyd. 327.493 (30'29%).
Obszar 12.100 ha (dzielnice lewobrzeżne 7.605 ha, prawobrzeżne 3.878 ha), w tem śródmieście 3.273 ha, przedmieścia 8.210 ha, Wisła w obrębie miasta 617 ha. Z całego obszaru przypada na tereny zabudowane około 5.000, ulice i place 509 ha, ogrody i parki 311 ha, cmentarze 251 ha, tereny kolejowe 554 ha, tereny wodne (prócz Wisły) 116 ha.

Łódź (1 stycznia 1929) ok. 600.000
W tem Niemców ok. 42.000, innych ok. 2.000. (Wyznaniowo: żyd. 171.000).
Obszar 5.875 ha. W r. 1925 zabudowanych było 32'4% całego obszaru, obecnie prawdopodobnie ok. 40%. (Pomiary Łodzi są w toku i nie zostały jeszcze ukończone).

Lwów (1 lipca 1929) 240.262
W tem: rz.-kat. 51'3%, gr.-kat. 12'1%, żyd. 35%, ewang. 1%, innych 0'6%. Według narodowości: Rus. 8'9%, innych 1'4%.
Obszar 3.240 ha 33 ar 5 m².

Poznań (1 stycznia 1929) szacunkowo . . . 240.000
W tem 45'6% mężczyzn., 54'4% kobiet. Według wyznań: rz.-kat. 95'6%, ewang. 3'1%, żyd. 1%, innych 0'3%. Mniejszości nar. 3%.
Obszar 6.735'8 ha, w tem pow. zabudowana 700 ha, stare miasto lewobrzeżne 479 ha, stare prawobrzeżne 299 ha, dzielnica św. łazarska i górczyńska 1.034 ha, jeżycka 890 ha, wildecka 778 ha, Sołacz 87 ha, gminy wcielone w 1925 r. 3.171 ha.

Kraków (1 lipca 1929) 208.731

Z przeszłości naszych zdrojowisk: Druskieniki.
Stan z ok. 1850 r. (Litografja według rysunku z natury).

W tem mężczyzn 93.038, kobiet 115.693. Wedle wyznań: rz.-kat. 155.958, żyd. 52.773 (daty dotyczą ludności cywilnej i są obliczane na podstawie spisu z 31 marca 1927).
Obszar kat. (z końcem r. 1928) 4.854 ha, z czego grunta uprawne 3.944 ha, nieużytki 40 ha, powierzchnia zabudowana i podwórza 441 ha, inne grunta (drogi, wody i t p.) 429 ha. Obszar starych dzielnic (I—VIII) 522 ha, nowych (IX—XXII) 4.322 ha.

Wilno (1 lipca 1929) 199.172
W tem: rz.-kat. 124.577, żyd. 71.265, prawosławnych 2.030. Według narodowości: Białorusinów 1.917, Litwinów 3.599, Rosjan 2.030, innych 1.300.
Obszar 10.400 ha.

Katowice (koniec 1928) 126.679
W tem mężczyzn 63.079, kobiet 63.600. Według wyznania: rz.-kat. 114.915, ewang. 6.372, żyd. 4.998, innych 394. Wedle narodowości: Niemców 2.515, innych 969.
Obszar 4.023 ha.

Bydgoszcz (1 lipca 1929) 117.463
W tem mężczyzn 57.997, kobiet 59.466. Według wyznania: rz.-kat. 104.061, ewang. 11.409, żyd. 1.593, innych 400. Według narodowości: Niemców 8.920, innych 689. Obszar 6.499 ha 67 ar 26 m². W tem tereny zabudowane 617 ha 69 ar 64 m² (9'51%), niezabudowane 4.679 ha 05 ar 79 m² (71'99%), drogi, ulice, place 769 ha 13 ar 28 m² (11'83%), parki i ogrody publ. 41 ha 58 ar 33 m² (0'64%), cmentarze 37 ha 80 ar 19 m² (0'58%), wody 281 ha 64 ar 98 m² (4'33%), inne tereny (boiska) 72 ha 75 ar 08 m² (1'12%).

Lublin (1 stycznia 1929) 116.314

Sosnowiec (koniec października 1927) . . 106.000
Obszar 2.338 ha.

Częstochowa (1 sierpnia 1929) ok. 101.803
W tem mężczyzn 45.333, kobiet 56.470. Liczba ludności na przyłączonych ostatnio terenach nie zarejestrowana jeszcze, ok. 120.000. Według wyznań: rz.-kat. 75.888, ewang. 586, prawosł. 356, żyd. 24.975.
Obszar 3.166'87 ha, w tem: rola 1.640'20 ha, ogrody 241'02 ha, łąki 443'26 ha, pastwiska 95'08 ha, jeziora i stawy 50'42 ha, błota i piaski 278'70 ha, zabudowania 232'57 ha, ulice i place 185'62 ha.

Białystok (1 czerwca 1929) 93.415
W tem mężczyzn 46'1%, kobiet 53'9%. Wedle wyznań: rz.-kat. 38'6%, prawosł. 6'2%, ewang. 3'3%, innych wyznań chrześcijańskich 0'3%, żyd. 51'6%. Z mniejszości narodowych: Rosjan 1'8%, Białorusinów 0'8%, Niemców 1'9, innych 0'2%.
Obszar ok. 4.200 ha, w tem teren zabudowany ok. 2.500 ha, niezabudowany ok. 1.700 ha.

Stanisławów (1 października 1929) ok. . . 70.000
W tem mężczyzn ok. 48%, kobiet ok. 52%. Niemców ok. 2%, żyd. ok. 46%, Rusinów ok. 16%.
Obszar 2.692 ha 95 a 39 m², obszar śródmieścia 415 ha 08 a, przestrzeń zabudowana 370 ha, niezabudowana 2.322 ha 95 a 39 m².

Równe (1 sierpnia 1929) 67.800
W tem mężczyzn 27.200, kobiet 40.600. Według narodowości: Ukraińców 2.965, Rosjan 2.067, Czechów 652, innych 107, Według wyznania: rz.-kat. 12.402, prawosł. 5.684, żyd. 49.607, innych 107.
Obszar 653 ha, w tem śródmieście 125 ha, przedmieścia 528 ha. Zabudowane najsilniej 125 ha, luźnie 338 ha, niezabudowane 190 ha.

Grudziądz (1 sierpnia) 1929) 63.887
W tem mężczyzn 31.250, kobiet 32.637. Według wyznania: rz.-kat. 49.415, ewang. 12.996, żyd. 943, innych 533. Wedle naro-

Iwonicz.
Stan z 7-go dziesiątka XIX w. (Litografja Salba).

dowości: Niemców ok. 13%.
Obszar 2.132 ha, w tem przestrzeń zabudowana 215 ha, place i ulice 212 ha, ogrody 64 ha, cmentarze 7 ha, lasy 558 ha, pola, łąki, nieużytki 1.076 ha.

Przemyśl (1 stycznia 1929) ok. 62.000
W tem mężczyzn 45.333, kobiet 56.470. 35.000.
Obszar 1.651'94 ha, w tem tereny zabudowane 480 ha.

Radom (r. 1928) 61.599
W tem mężczyzn 28.764, kobiet 32.835.
Według wyznań: żyd. 22.499, innych 35.
Z mniejszości nar.: Niemców 81, Rosjan 52, Rusinów 14.
Obszar 2.193'5 ha, z tego na tereny zabudowane 660 ha, pow. niezabud. 1.326 ha, ogrody 15'5 ha, cmentarze 11 ha, ulice i place 108 ha, tereny kolejowe 62 ha, wody 11 ha.

Toruń (szacunkowo z 19 sierpnia 1929 r.) . 54.557
Wedle wyznań: kat. 93%, ewang. 6%, innych 1%. Wedle narodowości: Niemców 5'05%, innych 0'99%.
Obszar 3.641'64 ha, w tem przestrzeń zabudowana (łącznie z podwórzami i ogródkami przy domach) 350'84 ha, drogi, ulice, place publ. i koleje 449'26 ha, parki i ogrody publ. 97'00 ha, cmentarze 19'16 ha, lasy 186'54 ha, pola, łąki, nieużytki, oraz place budowlane i wody 2.538'84 ha.

Włocławek (1 sierpnia 1929) 53.796
W tem (w stosunku % według spisu z r. 1921) rz.-kat. 74'7%, żyd. 21%, ewang. 3'8%, innych 0'5%. Według narodowości: Niemców 1'1%, innych mniejszości 0'2%.
Obszar do 1927 r. wynosił 1.424 ha. Na skutek przyłączenia terenów podmiejskich w r. 1927, obszar ten powiększył się do 3.200 ha (bez Wisły i Zgłowiączki, których powierzchnia w granicach miasta wynosi ok. 795 ha). Z obszaru gminy przypada 186'12 ha na lasy państw., 9 ha na nieruchomości i place państw., 36'56 ha na ogródki kolejowe i na linję kolejową, 383'09 ha na lasy miejskie, 146'58 ha na ulice, place, zieleńce, 970'52 ha na grunty zabudowane, nieużytki i jeziora, 2,020'44 ha na obszar 665 gospodarstw, wg. statystyki produkcji rolnej ub. r. (w tem 3 gospodarstwa mające ponad 50 ha, o pow. 603'41 ha i 662 gospodarstw poniżej 50 ha, o pow. 1.417'03 ha).

Tarnów (sierpień 1929) ok. 52.000

Krynica.
Stan z 3-go dziesiątka XIX w.
(Rys. Ant. Lange, lit. Piller we Lwowie).

Żegiestów.
Stan z około 1860 roku.
(Drzeworyt według współczesnego rysunku).

Zakład kąpielowo-solankowy w Wieliczce.
Zał. w r. 1839, zamknięty został przez nieprzychylny rząd austrjacki w r. 1846.
(Miedzioryt współczesny z czasu istnienia zakładu).

W tem rz.-kat. 54%, żyd. 46%. Na 100 mężczyzn przypada 109 kobiet.
Obszar 1.760'87 ha, z tego śródmieście ok. 70 ha, place zabudowane 142 ha, ogrody ok. 79 ha, pola 1.462 ha.

Kielce (1 stycznia 1929) ok. 50.000
W tem: rz.-kat. ok. 32.500, żyd. ok. 17.500. (Według spisu z r. 1921 ludność Kielc wynosiła (bez wojska) 41.357, w tem mężczyzn 19.319, kobiet 22.038).

Zakopane. Widok na dawne Kuźnice.
Stan z r. 1822. (Litografja bar. Kronbacha, według rysunku z natury).

Według stanu z ok. 1865 r. (Litografja Salba w Krakowie).

Obszar 2.052 ha. W tem teren zabudowany ok. 40%, niezabudowany ok. 60%.

Pabjanice (1 czerwca 1929) ok. 48.000
Obszar 1.621'2 ha, w tem teren zabudowany 57'05 ha.

Grodno (1 sierpnia 1929) 47.000
W tem żydów 65%, prawosławnych 13%.

Piotrków (1 stycznia 1929) 46.524
W tem rz.-kat. 68'61%, ewang. 2'11%, prawosł. 0'52%, żyd. 28'20%, innych 0'46%.
Obszar 3.869 ha.

Będzin (sierpień 1928) 43.806
W tem mężczyzn 20.467, kobiet 23.330. Według wyznań: rz.-kat. 55%, żyd. 44'9%, innych 0'1%.
Obszar 1.600 ha. Obszar gęsto zabudowany 390 ha, luźno (przedmieścia) 809 ha, niezabudowany (wielka własność — obszar dworski) 401 ha.

Siedlce (Sierpień 1929) 40.000
Obszar 1.668 ha 0.054 m².

Brześć n. B. (1 sierpnia 1929) 37.222
W tem mężczyzn 17.217, kobiet 20.005. Według wyznań: rz.-kat. 11.546, prawosł. 4.620, gr.-kat. 41, żyd. 20.829, ewang. 146, bapt. 18, inne 22. Wedle narodowości: Ukraińców 522, Białorusinów 1.498, Rosjan 1.301, innych 36. (Liczbą 37.222 wyraża się ilość mieszkańców w śródmieściu, gdyż mieszkańcy przedmieść dopiero przyłączonych nie zostali jeszcze spisem objęci).
Obszar 1.781 ha, w tem śródmieście 347 ha, Nowa Dzielnica 125 ha, przedmieście Grajewskie 417 ha, Kijowskie 266 ha, Szpanowice 132 ha, Wołyńskie 330 ha, teren P. K. P. 164 ha.

Stryj (1 sierpnia 1929) ok. 35.000
W tem mężczyzn ok. 18.150, kobiet ok. 16.850. Wedle narodowości: Rusinów ok. 9.150, Niemców ok. 300. (Wedle wyznania: żyd. ok. 14.000).
Obszar 3.500 ha.

Tarnopol (wrzesień 1928) ok. 35.000
W tem mężczyzn ok. 16.000, kobiet ok. 19.000. Wedle wyznań: rz.-kat. ok. 11.000, gr.-kat. ok. 9.000, żyd. ok. 14.500, innych ok. 500.
Obszar 5.364 ha.

Płock (1 lipca 1929) 32.910
W tem rz.-kat. 21.823, żyd. 9.736, marjawitów 478, prawosł. 315, ewang.-augs. 452, baptystów 14, nieoznaczonych 92.

Pieniny. Fragment przełomu Dunajca pod Sokolicą.
(Lit. W. Loeillet, Berlin, r. 1858, według rysunku Józefa Szalaya).

Obszar 2.200 ha, w czem Radziwie 750 ha, śródmieście 150 ha, teren zabudowany 20 ha, inne 1.100 ha.

Nowy Sącz (sierpień 1929) 32.000
W tem mężczyzn ok. 40%, kobiet ok. 60%. Według wyznań: 32% żydów, 0'7% protestantów, reszta rz.-kat. Z mniejszości narod. jest 0'6% Rusinów.

Baranowicze (1 sierpnia 1929) ok. 30.000

Łuck (1 stycznia 1928) 29.508
W tem mężczyzn 16.200, kobiet 13.308. Według wyznań: rz.-kat. 7.026, prawosł. 4.531, ewang. 230, luteran. 402, żyd. 17.269, karaimów 49. Z mniejszości nar.: Rosjan i Ukraińców 4.578, Niemców 358, Czechów 261, innych 16.
Obszar 618 ha 1.782 m.²

Inowrocław (1 sierpnia 1929) 28.908
W tem mężczyzn 13.510, kobiet 15.392. Wedle wyznań: rz.-kat. 27.915, ewang. 797, żyd. 136, innych 60. Wedle narodowości: Niemców 811, innych 57.
Obszar 2.261 ha, w tem śródmieście 294 ha, przedmieścia 1.883 ha. Teren zabudowany obejmuje 185 ha, grunta orne 1.901 ha, drogi 166 ha, wody 9 ha.

Gniezno (1 sierpnia 1929) 28.870
W tem mężczyzn 13.462, kobiet 15.408. Według wyznań: rz.-kat. 27.942, ewang. 720, żyd. 180, innych 28.
Obszar ok. 1,363.58 ha.

Żyrardów (1 sierpnia 1929) 28.760
W tem mężczyzn 13.890, kobiet 14.870. Według wyznań: rz.-kat. 21.686, żyd. 3.360, ewang.-augsb. 2.834, ewang.-reform. 304, marjawici, hodurowcy i baptyści 576. Z mniejszości narod. 51 osób.
Obszar 701'25 ha, z tego śródmieście 38%, przedmieścia 52%. Teren zabudowany obejmuje ok. 40% całego obszaru.

Łomża (1 sierpnia 1929) 28.000
W tem mężczyzn ok. 48%, kobiet ok. 52%. Według wyznań: rz.-kat. i ewang. 63%, żyd. 36%, innych 1 %.
Obszar 700 ha (teren zabud. 350 ha).

Ostrowiec (1 sierpnia 1929) 27.292
W tem mężczyzn 13.516, kobiet 15.392. Według wyznania: rz.-kat. 19.095, żyd. 8.197.
Obszar 2.000 ha, z tego śródmieście 45 ha, teren zabudowany 135 ha, lasy 50 ha, łąki 150 ha ,wody 30 ha, nieużytki 20 ha, grunta uprawne 1.615 ha.

Zgierz (1 czerwca 1929) 24.050
W tem: rz.-kat 15.561, marjawitów 1.671, ewang. 2.462, baptystów 76, żyd. 4.083, prawosł. 22, innych 75. Z mniejszości narodowych: Niemców 1.638, innych 47.
Obszar 2.062 ha (budowle i ulice 626 ha).

Bielsko (sierpień 1929) ok. 24.000
Obszar 500 ha, z tego zabudowanych ok. 350 ha, niezabudowanych lub zabudowanych częściowo ok. 150 ha.

Tczew (1 sierpnia 1929) 21.324
W tem mężczyzn 10.594, kobiet 10.370. Według wyznania: rz.kat. 19.870, ewang. 1.284, żyd. 127, innych 43. Według narodowości: Niemców 1.876, Rosjan (Ukraińców) 6, różnych 56.
Obszar 2.401 ha, z tego na śródmieście 3'5%, przedmieścia 1'5%, zabudowania poza miastem 0'5%.

Biała (początek 1929 r.) ok. 21.000
Obszar 2.125 ha, w tem ok. 50 ha przypada na śródmieście, reszta na przedmieścia o przeważnie rolniczym charakterze.

Cieszyn (1 października 1921) 15.324
Obszar 476'74 ha, w tem pow. zabudowana 51'67 ha, ulice i place 38'92 ha, ogrody 8'55 ha, cmentarze 11'67 ha, pola 365'93 ha.

Góry w Polsce.

Panorama Tatr, z widokiem na Nowy Targ.
(Według rysunku z natury i litografji bar. Kronbacha z r. 1822).

W całokształcie geografji Polski, kraju przeważnie i wybitnie nizinnego, *góry nie odgrywają wybitniejszej roli*. Ściśle mówiąc, Polska posiada zaledwie część północno-wschodnich stoków Karpat, dotykając grzbietu głównego swą południową granicą. Jest to zarazem jedyna naturalna granica Polski. Granica ta w swym przebiegu obejmuje także część najwyższego i najbardziej do Alp zbliżonego gniazda

Kasprowy Wierch w Tatrach.

Nader efektowne zdjęcie lotnicze, ujmujące sam szczyt Kasprowego Wierchu, na tle pasma górskiego. Na lewo piramida Krywania. Na zdjęciu dokonanem z samolotu 2-go pułku lotniczego widoczny fragment skrzydła tegoż samolotu.

Karpat, mianowicie Tatr. Niestety najwyższe i najpiękniejsze ich partje przypadły mocą traktatów powojennych Czechosłowacji. Inne „góry“ w Polsce, jako to Łysogóry w Sandomierskiem, Miodobory, Gołogóry, Roztocze etc. we Wschodniej Małopolsce i t. d., są górami de nomine w pojęciu geograficznem jedynie, będąc raczej łańcuchami wybitniejszych wzgórz i pagórków. To też rola gór w życiu Polski jest stosunkowo niewielką, choć nie ostatnią.

Klimatycznie wywierają wpływ jedynie Karpaty, i to jedynie na najbliższą swą okolicę podgórską — i tu koncentruje się *większość naszych uzdrowisk i stacyj turystycznych.* Poza tem gospodarczo stanowią Karpaty *jeden z głównych ośrodków zalesienia Polski.* Wreszcie na Podkarpaciu leży polskie zagłębie naftowe, oraz główne kopalnie soli kamiennej, potasowej i innych.

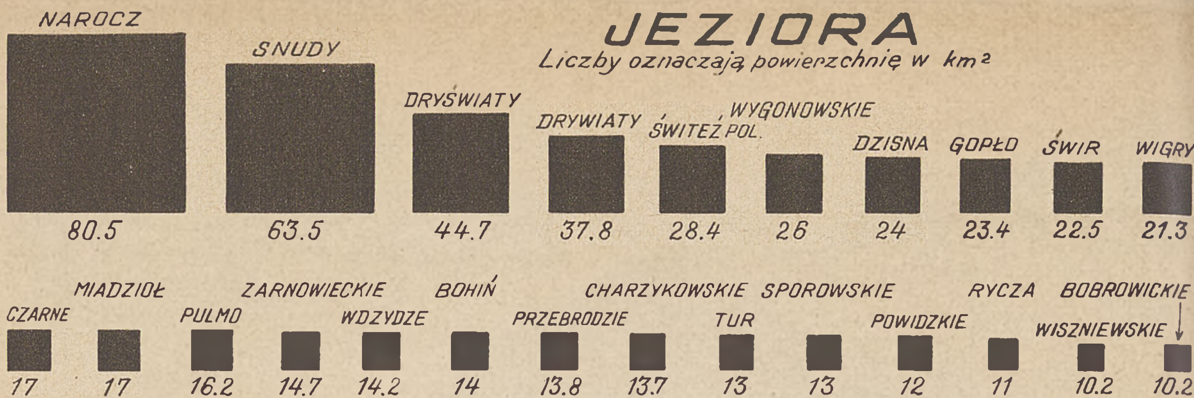
W zakresie *pasterstwa i hodowli bydła,* która ma w górach znakomite pole do rozwoju, dziedzina ta jest u nas jeszcze *mocno zaniedbaną* i okolice górskie w ogólnym bilansie tej gałęzi gospodarstwa krajowego nie zajmują takiego stanowiska, jakieby mogły i powinne zajmować.

W podanem poniżej zestawieniu wysokości uwzględnione są tylko najcharakterystyczniejsze wzniesienia oraz szczyty naszych pasm górskich.

Wybitniejsze wzniesienia.

(Wysokość w metrach n. p. m.).

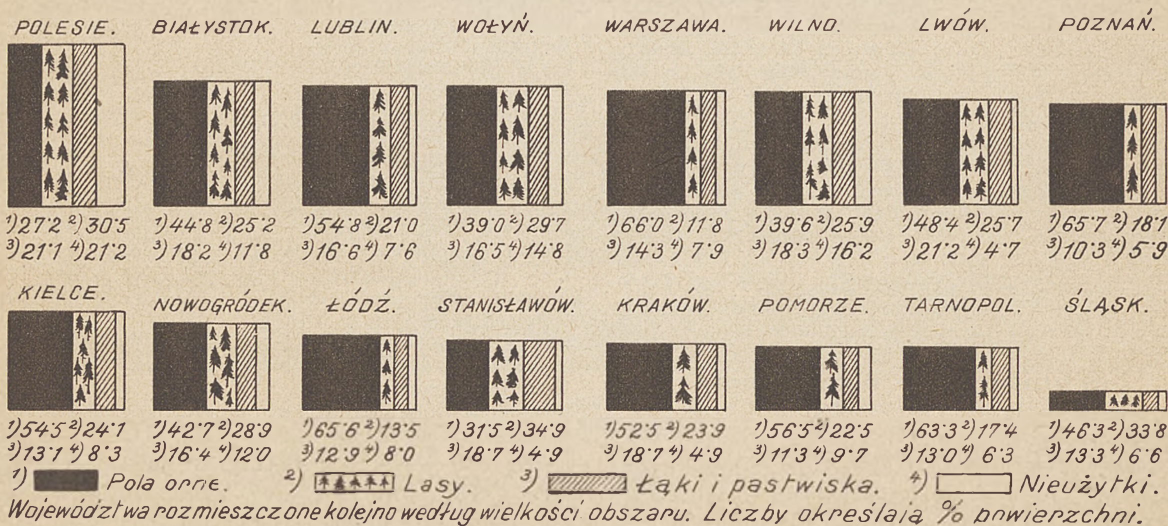
Rysy (Tatry Wys.)	2.503
Mięguszowieckie (Tatry Wys.)	2.437
Świnica (Tatry Wys.)	2.306
Kozi Wierch (Tatry Wys.)	2.295
Miedziane (Tatry Wys.)	2.238
Starorobociański W. (Tatry Zach.)	2.170
Błyszcz (Tatry Zach.)	2.163
Czerwone Wierchy, Krzesawica (Tatry Zach.)	2.128
Wołowiec (Tatry Zach.)	2.065
Howerla (Czarnohora)	2.058
Pop Iwan (Czarnohora)	2.026
Giewont (Tatry Zach.)	1.900
Sywula (Gorgany)	1.815
Ihrowyszcze (Gorgany)	1.807
Bratkowska (Gorgany)	1.792
Doboszanka (Gorgany)	1.757
Popadia (Gorgany)	1.742
Babia Góra (Besk. Zach.)	1.725
Pilsko (Besk. Zach.)	1.557
Menczuł (Gorgany)	1.459
Pikuj (Bieszczady)	1.405
Turbacz (Gorce)	1.311
Radziejowa (Besk. Sądecki)	1.265
Skrzyczne (Besk. Śląsk.)	1.250
Wielka Racza (Besk. Zach.)	1.236
Barania Góra (Besk. Śląski)	1.214
Jaworzyna (Besk. Sądecki)	1.116
Wysokie Skałki (Pieniny)	1.052
Luboń Wk. (Besk. Lim. Myśl.)	1.026
Trzy Korony (Pieniny)	982
Łamana Skała (Besk. Mały)	934
Długa Kiczera (Besk. Niski)	863
Łysica (Łysogóry)	611
Góra Zamkowa Ogrodzieniec (Wyż. Krak. Śl.)	504
Kamuła (Gołogóry)	473
Kamienna Góra (Woroniaki)	463
Jańcowa (Miodobory)	436
Czartowska Skała (Roztocze)	414
Góra Bony (Góry Krzemienieckie)	407
Góry Gorajskie (Wyż. Lub.)	335
Wieżyca (G. Szymbarskie Pomorze)	331
Góry Nowogrodzkie (Pojez. Litew.)	324

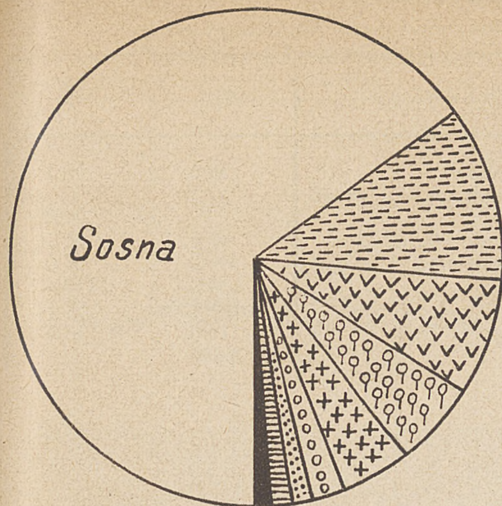

Jezioro Rospuda, koło Augustowa.

Fragment panoramy jeziora wśród lasów augustowskich.

Zużytkowanie ziemi. Podzial wedle województw.

	Sosna	66·3%
	Świerk	9·5
	Jodła	6·5
	Olcha	5·5
	Dąb	4·3
	Brzoza	3·3
	Jesion	2·0
	Buk	2·0
	Grab	0·8

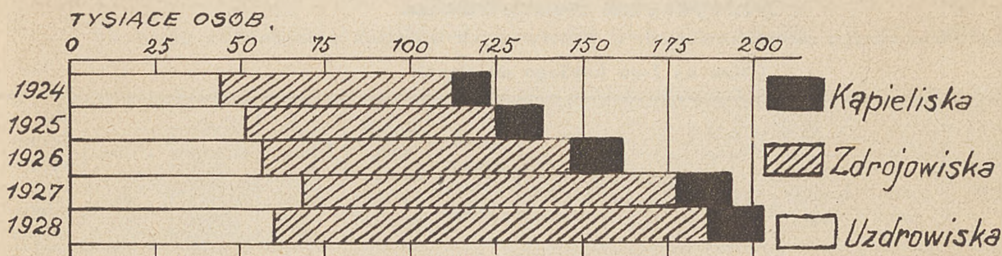
Powierzchni naszych lasów.

Zalesienie kraju.

Wykres zamieszczony obok wykazuje, że najbardziej rozpowszechniona w kraju jest sosna (66·3% ogólnej powierzchni lasów), najmniej — grab (0·8%). Najwięcej drzewa dostarcza woj. poleskie (2,340.000 m³ rocznie), najmniej woj. śląskie (40.000 m³). Pod względem rocznej produkcji drzewa w Europie Polska zajmuje 6-te miejsce, z wytwórczością 22,000.000 m³. (Na I miejscu jest Rosja z produkcją 234,000.000 m³).

Pasażerska międzymiastowa komunikacja autobusowa.

Województwa		Linje autobusowe	Przedsiębiorstwa	Autobusy	Długość szlaków, na których kursują autobusy, w km	Osoby przewiezione autobusami	Autobusokilometry	Pasażerokilometry
						Na dobę		
Polska	**1927**	**984**	**777**	**1.067**	**14.050**	**99.400**	**140.040**	**2.361.000**
	1928	**2.041**	**1.717**	**2.121**	**20.281**	**138.750**	**285.677**	**4.490.590**
Warszawa . .		341	275	365	2.579	21.378	58.142	990.250
Łódź . . .		379	301	363	2.134	23.132	55.932	880.720
Kielce . . .		287	212	312	2.029	20.054	43.902	556.850
Lublin . . .		246	209	247	1.906	12.966	34.256	572.990
Białystok . .		100	92	98	2.162	7.527	12.928	232.520
Wilno . . .		22	22	22	340	1.198	2.330	33.51
Nowogródek .		63	44	57	807	3.110	5.086	82.610
Polesie . .		54	41	45	646	2.798	4.608	89.800
Wołyń . . .		50	44	57	828	2.322	5.966	99.690
Poznań . . .		82	82	104	1.282	8.310	12.465	209.590
Pomorze , .		41	41	47	861	3.650	5.155	89.820
Śląsk . . .		24	24	42	353	8.010	6.222	110.350
Kraków . .		151	141	148	1.630	12.523	18.005	264.970
Lwów . . .		90	89	100	891	7.520	10.330	127.510
Stanisławów .		72	61	70	980	3.062	5.988	97.840
Tarnopol . .		39	39	44	853	1.190	4.362	51.570

Wykres zamieszczony obok obrazuje wzrost ruchu w naszych zdrojowiskach i uzdrowiskach (na podstawie dat statystycznych za lata 1924—1928).

Wskaźnik cen hurtowych.

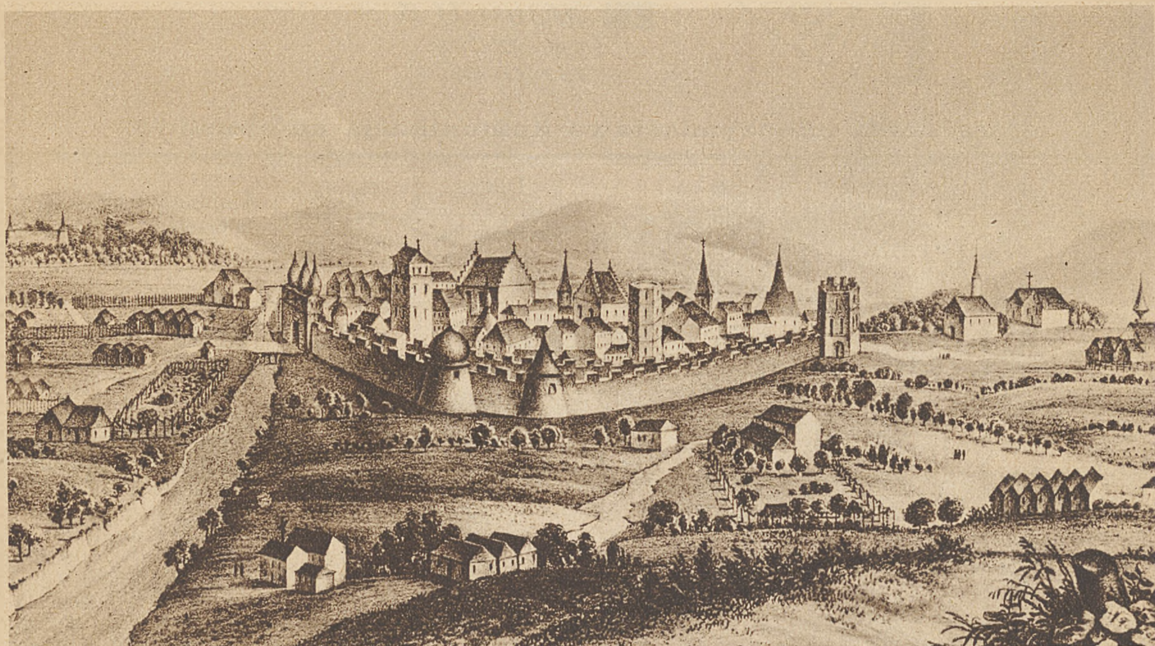
Przeciętna z r. 1927 = 100·00.

Wskaźniki	1928 VII	1928 VIII	1928 IX	1928 X	1928 XI	1928 XII	1929 I	1929 II	1929 III	1929 IV	1929 V	1929 VI	1929 VII
Ogólny . .	101·9	100·2	99·7	99·9	99·9	99·5	97·5	98·8	99·0	98·3	95·4	95·2	95·6
Artykuły rolne .	98·8	95·0	94·7	94·6	94·1	93·9	89·5	92·3	91·6	90·3	84·2	84·3	85·1
Art. przemysłowe	104·5	104·3	103·8	104·2	104·7	104·1	104·0	103·9	104·7	104·3	104·1	103·6	103·6

Produkcja górniczo-hutnicza.

(Liczby w tysiącach tonn oznaczają przeciętną produkcję miesięczną dla danego roku).

Produkty	1913	1928	Produkty	1913	1928
Węgiel kamienny . . .	3.393	3.384	Rudy żelazne	38·6	58·3
„ brunatny . . .	16·4	6·1	Rudy cynkowe i ołowiane		
Koks	76·5	139·0	surowe		91·8
Brykiety	26·7	22·0	Rudy cynk. i ołow. użyt. .	46·6	28·2
Ropa naftowa	92·8	61·9	Surowiec żelaza	87·9	57·0
Gaz z. 1000 m³		38.291	Stal	134·9	119·8
Wosk ziemny	0·113	0·064	Wytwory walcowane . .	101·9	87·3
Sole potasowe	0·195	28·5	Cynk	16·0	13·5
Sól kamienna i warzonka	15·7	33·4	Ołów	3.466	

Krosno, kolebka przemysłu naftowego w Polsce.

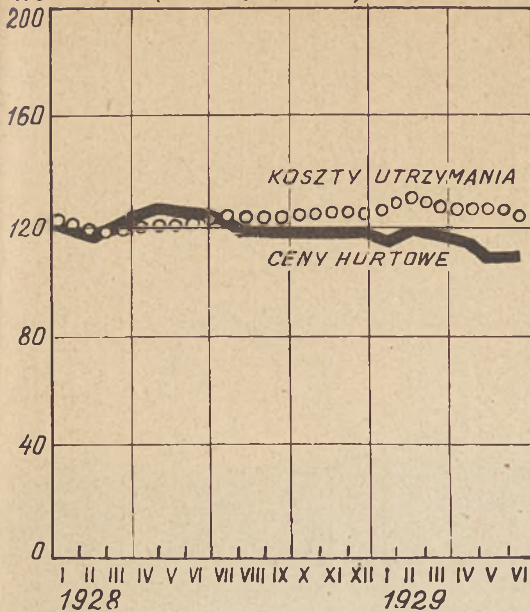
Wedle ryciny z dzieła Andrzeja Cellaryusza „Regni Poloniae Magnique“, Amsterdam, r. 1659.

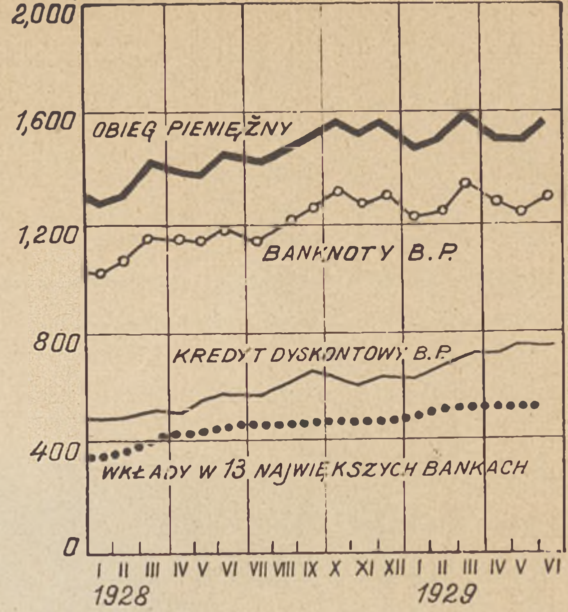
Statystyka bezrobocia.

Liczby bezrobotnych zarejestrowanych w państwowych urzędach pośrednictwa pracy.

(Stan na 1-go każdego miesiąca).

Miesiące		Ogółem	Grupa					Inne grupy zawodowe	Robotnicy niewykwalifikowani	Robotnicy rolni	Pracownicy umysłowi	Młodociani	Służba domowa i robot. komunikac.
			górnicza	hutnicza	metalowa	włókiennicza	budowlana						
1928	VII	116.719	15.544	1.986	6.618	13.817	4.683	6.883	48.701	1.781	11.842	2.249	2.615
„	VIII	103.451	14.716	1.905	6.020	11.183	3.511	5.824	43.092	1.517	11.404	1.863	2.416
„	IX	94.177	13.689	1.402	5.410	10.128	3.216	5.450	38.780	1.555	10.450	1.775	2.322
„	X	79.885	11.814	1.267	4.377	7.275	1.809	4.669	33.789	1.435	9.819	1.604	2.027
„	XI	79.689	10.629	1.336	4.203	7.805	2.331	5.277	33.438	1.141	10.147	1.442	1.940
„	XII	94.132	10.171	1.250	5.281	10.021	4.457	5.667	41.949	1.154	10.486	1.544	2.152
1929	I	126.429	7.417	1.336	6.720	10.308	12.279	7.183	65.372	1.990	9.918	1.647	2.259
„	II	160.843	6.783	1.189	8.269	12.039	19.650	9.199	86.230	2.598	10.506	1.651	2.729
„	III	177.462	6.614	1.143	8.944	13.553	21.828	10.215	96.563	2.841	11.109	1.673	2.979
„	IV	170.494	5.748	1.249	8.327	12.741	20.945	9.719	93.725	2.788	10.992	1.522	2.738
„	V	149.093	4.284	1.084	7.919	14.968	14.918	9.084	78.881	3.258	10.818	1.463	2.416
„	VI	119.877	3.253	858	6.421	18.941	7.833	7.339	59.537	2.100	10.421	1.084	2.090
„	VII	105.065	2.671	712	5.869	20.904	4.953	6.205	49.644	1·882	9.736	718	1.771

Zatrudnienie w przemyśle.

Miesiące	Górnictwo	Hutnictwo	Przemysł przetwórczy	Wytwórnie amunicji i warsztaty kolejowe	Elektrownie i wodociągi	Roboty publiczne
1928						
VI	143.380	63.510	571.717	63.262	6.760	41.544
VII	143.401	64.386	578.668	63.055	6.832	47.531
VIII	142.937	65.642	590.831	63.521	6.752	45.788
IX	142.952	65.945	591.108	63.780	6.938	46.516
X	143.999	66.708	617.388	63.651	7.176	42.067
XI	146.797	67.207	608.226	64.430	7.272	33.526
XII	147.397	66.638	576.966	64.678	7.110	17.336
1929						
I	149.429	65.546	534.658	63.799	7.008	9.772
II	149.807	65.914	520.987	62.531	7.062	9.360
III	149.740	65.484	532.752	62.498	7.013	10.715
IV	150.241	66.885	561.401	62.872	7.668	17.288
V	152.524	66.349	577.725	61.759	7.733	25.587
VI	154.245	67.029	576.740	60.389	7.698	35.800

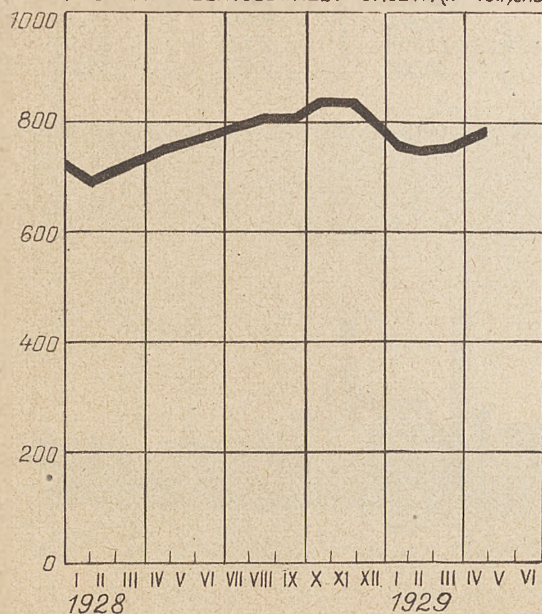

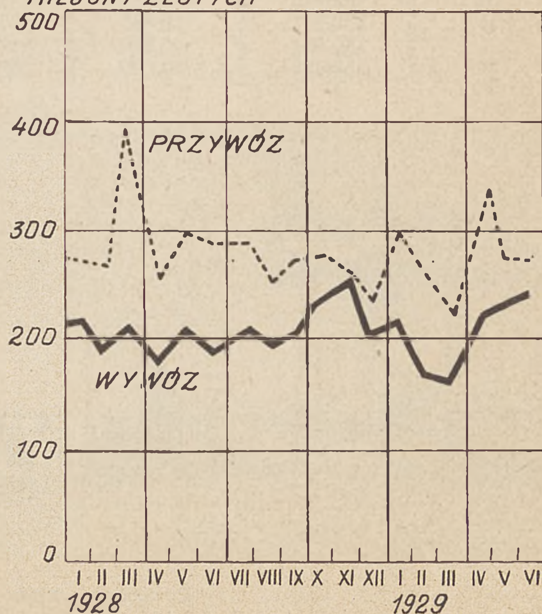
Fragment portu w Gdyni, w zimie.

Część urządzeń załadunkowych i wyładunkowych.

Torfowisko w Swoszowicach pod Krakowem, ze stertami suchego torfu.

Torfowiska w Polsce zajmują ok. 3 miljony ha. Z pokładów tych ok. 30% nadaje się do celów opałowych, reszta może być wyzyskana rolniczo, po przeprowadzeniu meljoracyj. Znaczna część torfowisk w kraju nie jest jednak eksploatowana, co powoduje uszczerbek w gospodarstwie narodowem.

Skarbowość państwowa.

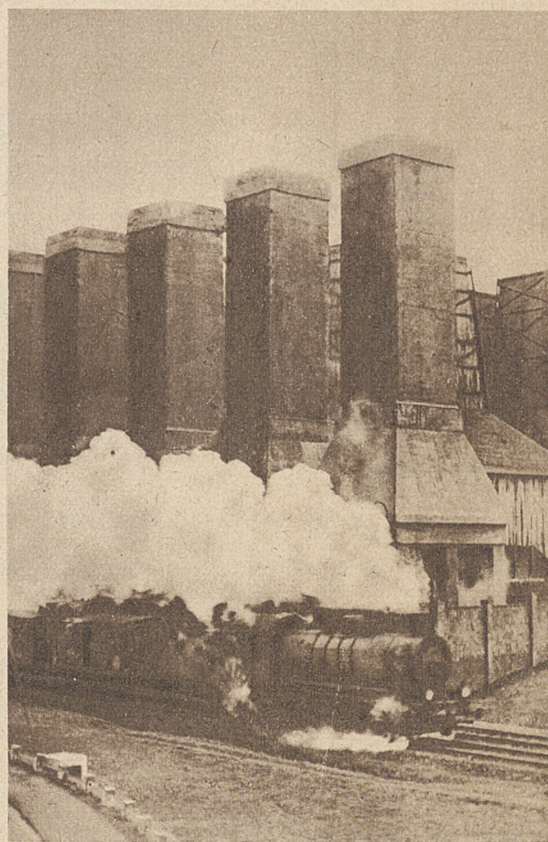
W tysiącach złotych.

Wyszczególnienie	Rzeczywiste 1928/29	Budżet na 1929/30	Rzeczywiste kwiecień-lipiec 1929
Wydatki ogółem	**2.808.463**	**2.787.788**	**968.945**
Wydatki zwyczajne .	2.563.835	2 576.955	892.319
„ nadzwyczajne	244.628	210.833	76.626
Administracja . .	**2.787.907**	**2.765.900**	**958.577**
Władze naczelne . .	23.367	24.755	7.710
Ministerstwa:			
Spraw Zagr. . . .	55.716	55.391	21.100
„ Wojsk. . .	840.444	812.835	271.596
„ Wewn. . .	248.704	235.221	76.178
Skarbu	169.991	145.986	42.105
Sprawiedliwości .	115.818	123.175	37.130
Przem. i Handlu .	55.288	56.524	25.503
Komunikacji . . .	16.126	18.775	15.867
Rolnictwa . . .	52.919	60.649	15.206
W. R. i O. P. . .	419.487	433.276	140.150
Robót Publ. . . .	137.399	162.133	54.724
Pracy i Opieki Społ.	62.218	65.410	19.204
Reform Rolnych .	80.598	72.910	15.820
Poczt. i Telegr. .	2.364	2.819	923
Emerytury	122.704	113.660	53.399
Renty inwal. i pensje	156.711	135.070	52.013
Długi państwowe .	228.053	247.311	109.949
Przedsiębiorstwa	**20.566**	**21.888**	**10.368**

Wyszczególnienie	Rzeczywiste 1928/29	Budżet na 1929/30	Rzeczywiste kwiecień-lipiec 1929
Dochody ogółem	**3.008.643**	**2.954.967**	**980.634**
Dochody zwyczajne .	2.788.468	2.741.648	930.566
nadzwyczajne	219.175	213.319	50.068
Administracja .	**2.013 514**	**1.885.849**	**651.142**
Podatki bezpośrednie	766.166	620.850	253.063
„ pośrednie .	181.750	172.210	62.736
Cło	425.178	425.000	144.738
Opłaty stemplowe .	198.933	195.600	69.093
Podatek majątkowy	48.903	90.000	5.206
10% dodatek do danin publ. . . .	116.884	98.000	40.076
Inne dochody admin.	275.700	284.189	76.230
Przedsiębiorstwa	**104.804**	**164.601**	**53.880**
Monopole . . .	**890.325**	**904.517**	**275.612**
Nadzwyczajne wydatki inwestycyjne z rezerw skarbowych	**54.752**	**88.160**	**11.694**

Prom węglarski
na Wiśle pod Wawelem.

Wysokie piece
w Tarnowskich Górach.

Wyszczególnienie	1928						1929						
	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII
	Produkcja w tysiącach tonn												
Węgiel	3 248	3 416	3 401	3 848	3 770	3 449	4 039	3 295	3 808	3 734	3 402	3 500	—
Surówka żelaza .	56,1	56,8	56,4	62 9	59,1	57,5	61,5	48,6	59,9	61,0	63,7	58,3	—
Stal	122,3	128,4	127,2	139.2	131,3	128,0	142,7	118.6	126,3	125,1	120,7	115.5	—
Cynk	13,7	13,7	13,2	13,7	13,9	14,8	14,5	12,4	13,8	14 4	14,3	13,0	—
Praca													
Zatrudnieni } tys.	786,4	799,7	800,7	828,1	823,6	791,6	749,6	737,2	748,0	778,5	796,6	798.0	—
Bezrobotni } tys.	103,5	94,2	79,9	79,7	94,1	126,4	160,8	177,5	170,4	149,1	119,9	105,1	—
częściowo %	7,8	9,5	11,9	12,6	5,7	7,4	6,1	10.7	11,7	17,5	23,5	16,0	—
Komunikacja													
Koleje, tys. wagonów . .	16,5	17,1	17,1	20,0	19,9	15,8	14,8	12,7	15,3	16,9	15,5	17.0	18,2
Statki tys. tonn.													
Gdańsk } weszło	432.4	462,2	445,0	454,5	419,8	417,0	418,4	111,9	202,3	505,5	528,0	523,2	550,7
i Gdynia } wyszło	453,4	453,0	451,0	442,6	433,8	407,0	434,0	109,3	185,2	495,3	547,8	550,3	548,5
Handel zagraniczny mil. złotych													
Wywóz ogółem .	201,5	196.3	204,3	238,7	255,1	209,2	215,8	167,5	161,5	214,3	226,8	237,9	276,4
Produkty rolne .	62,0	59,6	69.4	92,5	120,0	92,9	96,8	60,0	58,4	77,3	86,4	85,9	—
Węgiel	29,0	36,3	33,1	38,7	29,1	29,1	30,5	28,0	23,4	29,9	28,5	30,8	38,1
Przywóz ogółem .	288,2	258,8	272,8	277,3	261,1	238,4	294,0	264,9	233,3	321,1	271,9	271,8	266,4
Sur. włókiennicze	41,8	39,2	39,7	41,0	38,4	46,4	56,5	55,9	55,4	53,7	39,6	38,1	32,4
Saldo	−86,7	—62,5	−68,5	−38,6	—6,0	—29,2	−78,2	—97,4	−71,8	-106,8	—45,1	—33,9	+10,0
Ceny — Wskaźniki													
Hurtowy:													
Ogólny	120,8	118,7	118,1	118,4	118,4	117,9	115,5	117,1	117,3	116 5	113,0	112,8	113,3
Rolny	128,9	124,0	123,6	123,5	122,8	122,5	116,8	120,5	119 5	117,8	109,9	110,0	111,1
Przemysłowy . .	117,1	116,9	116,4	116,8	117,4	116,7	116,6	116,5	117,4	116,9	116,7	116.0	116,1
Koszty utrzym. .	122,6	122,1	122,1	123,2	125,2	125,0	124,5	127,7	124,6	125,1	125,1	123,2	123,4
Koszty żywności .	144,1	142,8	142 4	144,0	148,0	147,3	145,7	153,0	146,0	144,0	143,8	138,6	139,2
Kredyt													
Dolar, wskaźnik .	99,8	99,8	99,8	99,8	99,8	99,8	99,8	99.8	99,8	99,8	99,8	99,8	99,8
Akcje, wskaźnik .	21,84	23.16	23,18	21,81	21,94	21,58	19,72	18,92	17,70	16 88	16,59	16.01	17,35
Obieg pien. } mil. zł.	1 405	1 455	1 516	1 569	1 516	1 539	1 462	1 480	1 572	1 505	1 471	1 532	1 539
Banknoty } mil. zł.	1 159	1 207	1 262	1 313	1 270	1 295	1 222	1 249	1 333	1 274	1 244	1 298	1 293
Bilon } mil. zł.	246	248	254	256	246	244	240	231	239	231	227	234	143
Bank Polski													
Kruszec i waluty, mil. złotych . .	1 315,9	1 285,9	1 269,6	1 290,4	1 311,6	1 335,5	1 307,1	1 320,1	1 282,2	1200,6	1164 3	1147,9	1155,9
Dyskonto, mil. złotych . . .	591,1	633,3	660,0	640,2	623,5	640,7	638,0	660,2	704,0	697,5	742 2	741,4	699,6
Banki akcyjne													
Dyskonto } mil. zł.	406,2	422,2	427,4	433,9	441,4	437,6	443,1	448,1	449,5	448,4	445.0	450,0	—
Wkłady:													
Terminowe } mil. zł.	153,7	160,3	166,0	164,1	163,7	163,6	169.5	173,5	182,5	183,4	196,8	198,1	—
Beztermin. } mil. zł.	319,8	305,5	309,6	307,3	316,7	320,2	323,4	331,6	328,2	330.8	321,1	323,2	—
Kasy oszczędności													
Wkłady mil. zł. .	210,9	220,1	227,8	229,5	233,9	240,7	253,5	261,6	270,4	276,2	281,9	289,3	—
Spółdzielnie													
Wkłady, mil. zł. .	33.2	33,7	34,4	34,4	35,4	36,5	38,7	40,3	41,5	41,9	42,2	42,2	—

Statystyka przywozu i wywozu.

PRZYWÓZ	Za czas 1 I. 1929 31 VIII 1929 w tonnach	Za czas 1 I. 1929 31 VIII 1929 w tys. zł.
Ogółem	**3.612.868**	**2.150.032**
Pszenica	27.297	12.138
Żyto	986	408
Jęczmień	422	157
Owies	5.056	1.783
Kukurydza	12.438	5.132
Ryż	50.226	26.376
Mąka pszenna	1.104	719
Cytryny i pomarańcze	11.797	9.537
Herbata	1.482	12,341
Kawa	5.228	24.850
Ryby świeże, sol. i mr.	3.110	6.710
„ marynowane	376	2.092
Śledzie	58.827	33.525
Tłuszcze jadal. zwierz.	12.253	32.283
Tłuszcz. jadal. roślin.	12.570	20.413
Tytoń	11.709	40.043
Pasza	28.667	10.744
Nasiona oleiste	24.110	16.640
Skóry surowe	8.010	24.316
Futra surowe	2.390	28.636
Garbniki	8.989	8,811
Skóry wyprawione	2.344	54.685
Futra wyprawione	161	20.391
Obuwie skórzane	183	9.670
Szkło i wyroby szkl.	6.282	9.125
Juta i odpadki	17.549	23.273
Bawełna i odpadki	43.988	182·784
Przędza bawełniana	1.883	34.378
Tkaniny bawełniane	1.277	29.372
Wełna i odpadki	12.803	110.053
Wełna czesana	2.115	36.698
Przędza wełniana	1.517	38.666
Tkaniny wełniane	366	13.692
Przędza jedwabna	118	8.244
Tkaniny jedwabne	170	31.066
Odzież i konfekcja	263	15.401
Szmaty i makulatura	24.706	20.799
Papier i wyr. z pap.	14.324	21.115
Fosforyty	173.616	9.133
Sole potasowe	102.499	16.086
Saletra chilijska	76.882	34.497
Oleje roślinne tech.	19.754	30.182
Tłuszcze zwierz. techn.	12 231	19.510
Barwniki syntetyczne	432	7.652
Różne przetw. chem.	3.806	12.023
Gumelastyka	4.470	29.989
Koks	155.800	5.805
Rudy cynkowe	129 347	32.783
Rudy żelazne	480 620	23.692
Żelazstwo (szmelc)	426.113	62.302
Szyny, stal i żelazo wszelkie	32.714	11.098
Blacha żelazna i stal.	8.256	6.538
Narzędzia rzemieśln.	1.005	7.839
Miedź i wyr. z miedzi	8.253	32.242
Stopy z miedzi i wyr. z nich	1.708	11.276
Cyna i wyroby z cyny	580	5.430
Silniki	4.502	18.121
Maszyny elektryczne	2.936	21.600
Obrab. do drz. i met.	4.722	21.159
Maszyny włókiennicze	6.268	37.922
Maszyny rolnicze	8.069	20,243
Przyrządy, przewodniki i inne materjały elektrotechniczne	8·099	62.174
Kotły, aparaty i części do ogrzewań	6.186	26.548
Samochody	8.566	50.216

WYWÓZ	Za czas 1 I. 1929 31 VIII 1929 w tonnach	Za czas 1 I. 1929 31 VIII 1929 w tys. zł.
*) W sztukach	szt. 1.296 840	
Ogółem	**13.300.140**	**1.781.030**
Pszenica	672	328
Żyto	111.385	34.540
Jęczmień	132.422	48.716
Owies	18.079	5.681
Groch	15.930	9.393
Fasola	8.513	6.395
Ziemniaki	49.654	5.088
Płatki ziemn., mąka, krochmal ziemn.	7.083	2.726
Cukier surowy	86.638	39.182
„ kryształ	73.180	39.249
„ rafinada	134	148
Mięso świeże, solone, mrożone	21.078	63.558
Masło	9.497	54.503
Jaja	38.095	93.682
Chmiel	862	3.855
Pasza	135.834	32.445
Bydło rogate	*) 11.852	7.868
Trzoda chlewna	*) 688.933	129.185
Gęsi	*) 327.749	3.062
Skóry surowe	3.554	12.631
Futra surowe.	383	8.579
Drzewo surowe:		
Papierówka	718.029	48.237
Okrąglaki i kopalniaki	281,450	15.563
Kłody, kloce i dłużyce	386.530	41.678
Drzewo nawpółobr.:		
Bale, deski i łaty	652.272	133.660
Podkłady kolejowe	138.445	21.977
Wyroby z drzewa:		
Wyroby bednarskie	18.676	5.740
Meble wszelkie	5.106	11.164
Forniery klejone i wyroby z nich	24.937	20.154
Nasiona	62.393	44.084
Materjały budowlane i wyroby ceramiczne	341.005	7.992
Szkło i wyrohy szkl.	835	859
Len i odpadki	11.991	14.283
Konopie i odpadki	2.479	2.205
Tkaniny i worki jut.	4.036	9.864
Przędza bawełniana	927	5.296
Tkaniny bawełniane	2.015	21.659
Wełna i odpadki	1.148	5.897
Przędza wełniana	1.804	36.045
Tkaniny wełniane	1.426	31.612
Jedwab sztuczny	260	4.979
Papier, tektura i wyroby z papieru	3.370	2.810
Nawozy sztuczne	47.531	10.450
Benzol	10.213	6.164
Farby, barwn. i lakiery	3.574	4.170
Nafta	26.450	5.337
Oleje pędne	34.224	5.421
„ smarowe	25.450	6.261
Benzyna	22.076	9.154
Parafina	15.364	15.519
Węgiel	8.910.687	247.688
Koks	86.287	3.633
Szyny, żelazo i stal wszelkie	55.659	19.145
Blacha żelazna i stalowa	26.898	15.826
Rury	46.308	30.767
Ołów	10.608	10.729
Cynk i pył cynkowy	94.590	104.555
Blacha cynkowa	9.008	12.430
Maszyny i aparaty	3.501	10.749

Bilans płatniczy Polski za r. 1928.

Stan czynny	W miljonach zł.	
I. Przychody bieżące		
Wywóz towarów		2.466·1
Obrót dla uszlachetnienia . . .		19·2
Cła, przekazane przez Gdańsk Skarbowi Państwa		97·9
Koleje		171·2
Dochody statków polsk. z przewozów		37·6
Poczta i telegraf		5·8
Dobrane proc. i prowizje bankowe		30·7
Dywidenda od przedsięb. zagran.		0·9
Reasekuracja		14·7
Ruch podróżnych . , ...		98·3
Emigracja:		
a) Stany Zjednoczone	149·2	
b) Francja	42·4	
c) Niemcy	24·2	
d) Kanada i inne	40·0	255·8
Dochody placówek zagr.		13·7
Wydatki placówek zagranicznych w Polsce		21·7
Ofiary na cele publ. i dobrocz. .		9·8
Różne przychody		0·8
Razem . .		3.244·2
II. Przychody zwiększające zadłużenie		
Pożyczki zaciągnięte		
a) Państwowe	—	
b) Komunalne	167·0	
c) Prywatne (bez banków) . .	1.190·6	
d) Banki kredytu krótkotermin. .	136·9	
e) Instytucje kredytu długoter. .	56·3	1.550·8
Razem . .		1.550·8
III. Przychody zmniejszające majątek		
Zwrot pożyczek osób prywatnych		16·8
Zmniejszenie pożyczek udzielonych zagranicy		145·7
Sprzedaż papierów wartościowych		79·8
Udziały nabyte przez zagranicę w przedsiębiorstwach krajowych		101·3
Sprzedaż udziałów w przedsiębiorstwach zagranicznych . . .		2·2
Sprzedaż nieruchomości obcokraj.		2·1
Wycofane kapitały z zagranicznych oddziałów spółek krajowych . .		0·1
Razem . .		348·0
Ogółem przychodu . .		5.143·0
Przewyżka ujętych rozchodów nad ujętemi przychodami		140·2

Stan bierny	W miljonach zł.	
I. Rozchody bieżące.		
Przywóz towarów		3.458·3
Obrót dla uszlachetnienia .		3·9
Inne rozchody handlu zagran.		220·5
Koleje . . . , ...		122·4
Wydatki statków polskich w portach obcych		4·6
Poczta i telegraf		2·7
Zapłacone proc. od długów		
Państwowych	120·2	
Komunalnych	8·0	
Prywatnych (bez banków) . .	72·2	200·4
Procenty i prowizje bankowe		47·3
Wyplacone przedsięb. zagran.		
Diwidendy	64·0	
Tantjemy i koszty admin. .	3·9	67·9
Straty oddz. zagr. spół. krajow.		0·5
Reasekuracja		11·7
Za wynajem film., licencje i t. p.		23·4
Ruch podróżnych.		169·0
Emigracja		61·1
Wydatki placówek polsk. zagran		26·9
Dochody placówek zagr. w Polsce		13·2
Ofiary na cele publ. i dobrocz.		5·0
Razem . .		4.438·8
II. Rozchody zmniejszające zadłużenie.		
Pożyczki zwrócone		
a) Państwowe	90·2	
b) Komunalne	3·5	
c) Prywatne	529·8	
d) Banku Polskiego . . .	—	
e) Banków kred. krótkoterm.	—	
f) Instytucji kred. długoterm.	11·3	634·8
Razem . .		634·8
III. Rozchody zwiększające majątek.		
Pożyczki udzielone zagranicy przez osoby prywatne . .		101·7
Pożyczki udziel. zagran. przez:		
a) Bank Polski	—	
b) Banki krajowe	59·3	59·3
Kupno papierów wartościow.		38·8
Wycofane kapitały spółek zagran. działających w Polsce		1·2
Inwestycje w oddziałach zagranicznych spółek krajowych		1·4
Wykupno nieruchomości od obcych		7·2
Razem . .		209·6
Ogółem rozchody . .		5·283·2
Przewyżka ujętych przychodów nad ujętemi rozchodami . .		—

Autentyczne wyjątki z pism amerykańskich.

Teatralja: Sid Grauman wpadł na pomysł ozdobienia kinoteatru w Los Angeles *odciskami stóp sławnych ludzi.* Myśl tą podchwyciło miasto Melbourne z Australji i Paramount wysłał już 4 cementowe sześciany, ważące po 4.500 funtów, *z odciskami rąk i nóg, oraz podpisami Clary Bow, Buddy Rogers'a, Adolfa Menjou i Esther Ralstona.* Te wieczyste pamiątki naszych ulubieńców filmowych staną u wejścia do kinematografu w Melbourne.

Evening Herald z Los Angeles.

Agitacja wyborcza: Głosujcie na J. B. Chavous'a, kandydata na radnego miejskiego z piątego okręgu. Wiem sam, że *nie jestem znakomitością, ale dlaczego głosować na gorszego.*

Chronicle z Augusta.

Dwa wyroki sądowe ogłoszone w tym samym numerze: Adwokat G. H. Gilson, któremu udowodniono, że przywłaszczył sobie 55.459 dol. z majątku ś. p. W. H. Hudsona, został *skazany na 2 do 4 lat więzienia.*

Sędzia V. B. Moore skazał A. Busseya za kradzież pugilaresu zawierającego 15 ct. na 5 do 7 lat więzienia.

Constitution z Atlanta.

Do czytelników: *Koszt ogłoszeń pogrzebowych* będzie wynosił: a) 10 centów dla osób, które za życia *nie umieszczały żadnych ogłoszeń* w naszem piśmie, b) 15 ct. *dla zalegających z opłatą abonentów,* c) umieszczającym ogłoszenia w naszem piśmie lub płacącym abonament gotówką napiszemy *bezpłatnie pośmiertne wspomnienie,* najpiękniejsze, na jakie będziemy się mogli zdobyć. Lepiej odrazu przyślijcie abonament, bo *cholera grasuje po świecie.*

Tribune z Altoona.

Bądź szczęśliwy. Przepędź moce piekielne z własnego domu. *Nasz Olej Szczęścia* Van Van i *Sól Szczęścia uszczęśliwiły wielu ludzi* i dopomogły im w miłości, grze i we wszystkiem. Dlaczego Ty również nie miałbyś spróbować. Silny zapach Van Van i moc twórcza Soli Szczęścia zachwyci Cię. Kiedy używa się ich podług naszych tajnych wskazówek, ujawniają *tajemniczy i potężny wpływ,* przynosząc szczęście używającemu ich. Zakup je dzisiaj. (Następuje adres firmy).

Ulotka z Chicago.

Nowy rekord świata: Clarence Tillman, lat 17, uczeń miejscowego gimnazjum, włożył *40 kawałków gumy do żucia naraz do ust,* śpiewał „Home Sweet Home", a w przerwach pomiędzy wierszami piosenki wypił galon mleka.

United Press z Warsaw (Indiana).

Modele nóg do pończoch, rozmieszczone za wystawowemi szybami *zagrażają publicznej moralności.* Takie było zdanie pani J. D. Grudyer, wybitnej członkini klubu z Baton Rouge La, która przybyła do naszego miasta. Pani Grudyer opowiadała, że podczas ostatniej podróży do New Orleanu *wykupiła wszystkie nogi* z wystaw sklepowych i spaliła je.

Journal Post z Kansas City.

Wiadomości ekonomiczne: B. E. Balbock z Phelps N. Y. przewodniczył na zebraniu Narodowego Związku Producentów Kiszonej Kapusty. Posiedzenia odbywały się przy drzwiach zamkniętych. Na posiedzeniach tych 75 „baronów kapuścianych" wysłuchało sprawozdania z postępu propagandy, mającej na celu uświadomić Amerykę pod względem *spożywczej wartości kapusty.*

Journal of Commerce z Ohio.

Polska w statystyce światowej.

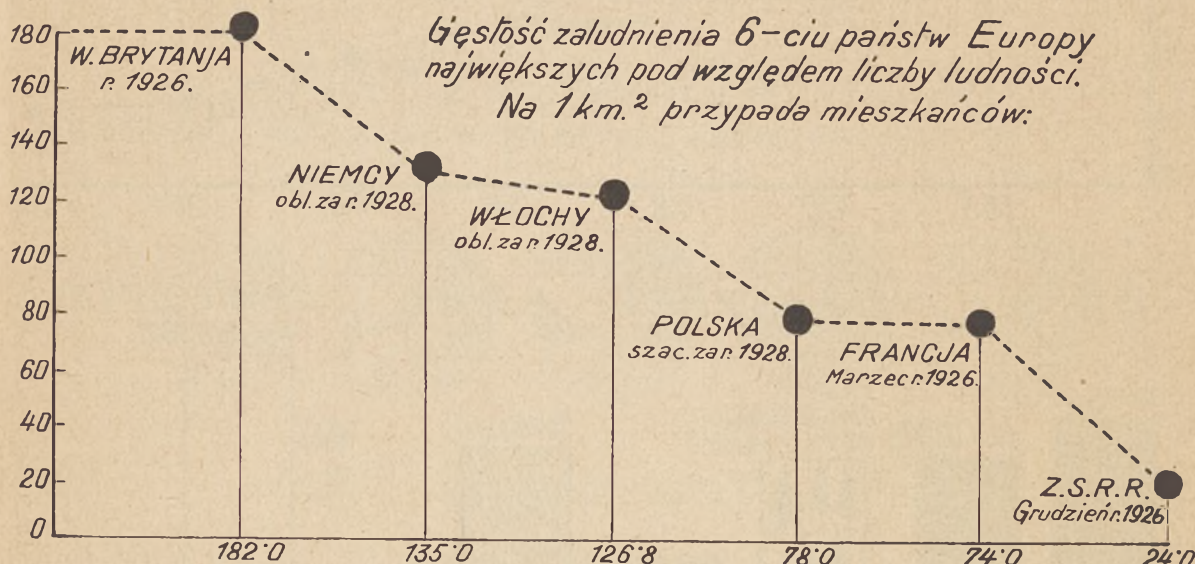
Polska wśród państw Europy.

Polska zajmuje pod względem obszaru 6-te miejsce w Europie. 1) **Z. S. R. R.** — 4,670.000 km^2, 2) **Francja** — 550.986 km^2, 3) **Hiszpanja** — 497.881 km^2, 4) **Niemcy** — 470.628 km^2, 5) **Szwecja** — 448.460 km^2, 6) **Polska** — 388.390 km^2.

Pod względem ludności 6-te miejsce w Europie.
1) **Z. S. R. R.** — 114,368.000 mieszk. (spis 17. XII. 1926).
2) **Niemcy** — 64,500.000 mieszk. (oblicz. pocz. 1928).
3) **Anglja** — 48,700.000 mieszk. (r. 1926).
4) **Francja** — 40,922.000 mieszk. (spis 7. III. 1926).
5) **Włochy** — 40,550.000 mieszk. (obl. pocz. 1928).
6) **Polska** — 30,408.247 mieszk. (szac. na 1 I 1929).

Granice ważniejszych państw.

Państwo	Ogółem km.	Gr. lądowe km.	Gr. lądowe %	Gr. wodne km.	Gr. wodne %
Japonja	27.648	—	—	27.648	100
Norwegja	21.854	2.418	11	19.436	89
Z. S. R. R.	20.837	8.335	40	12.502	60
Ameryka	15.550	8.480	55	7.070	45
W. Brytanja i Irlandja	12.880	—	—	12.880	100
Włochy	9.851	1.872	19	7.979	81
Szwecja	9.817	2.193	22	7.624	78
Niemcy	7.700	5.600	73	2.100	27
Hiszpanja	6.209	1.925	31	4.284	69
Francja	5.624	2.756	49	2.868	51
Polska	5.536	5.392	97	144	2·6
Jugosławja	4.323	2.752	64	1.751	36
Czechosłowacja	3.390	3.390	100	—	—
Austrja	2.637	2.637	100	—	—
Rumunja	2.627	2.207	84	420	16
Portugalja	2.463	1.212	49	1.251	51
Holandja	2.035	992	49	1.043	51
Szwajcarja	1.854	1.854	100	—	—
Węgry	1.736	1.736	100	—	—
Belgja	1.331	1.246	94	85	6

NA 1000 MĘŻCZYZN PRZYPADA KOBIET:

ŁOTWA.	1145.	WĘGRY.	1062.	BUŁGARJA.	995
ESTONJA.	1128	WŁOCHY.	1060	BRAZYLJA.	984
PORTUGALJA.	1112	WARMJA.	1054	JAPONJA.	977
Z.S.R.R.	1111	DANJA.	1051	AUSTRALJA.	967
FRANCJA.	1103	MEKSYK.	1049	ST. ZJEDN. AMERYKI PŁN.	961
LITWA.	1096	JUGOSŁAWJA.	1040	POŁD. AFRYKA.	957
W. BRYTANJA i IRLANDJA.	1093	SZWECJA.	1035	NOWA ZELANDJA.	956
POLSKA.	1080	FINLANDJA.	1027	INDJE BRYTYJSKIE.	945
AUSTRJA.	1076	HOLANDJA.	1013	KANADA.	940
CZECHO-SŁOWACJA.	1075	GRECJA.	1013	ARGENTYNA.	900
SZWAJCARJA.	1074	CHILE	1012	HONGKONG.	636
NIEMCY.	1064	INDJE HOLENDERSKIE	1009	MALAKKA BRYT.	581
HISZPANJA.	1062	BELGJA.	1000	PŁD. GEORGJA.	3

Ludność polska poza granicami kraju.

Zestawienia Wydziału konsularnego Ministerstwa spr. zagr. z połowy r. 1929, dotyczące ilościowego stanu ludności polskiej poza granicami Polski, a oparte na nowych sprawozdaniach i dodatkowych obliczeniach, wykazują, że **ogólna ilość Polaków poza krajem** w stosunku do zestawień z połowy r. 1928 **jest większa o przeszło 350.000.**

Rozmieszczenie pozakrajowej ludności polskiej przedstawia się następująco:

W Europie: Niemcy 1,100.000, Rosja 800.000,

Francja 500.000, Litwa 200.000, Czechosłowacja 250.000, Łotwa 83.000, Rumunja 100.000, Gdańsk 30.000, Węgry 17.000, Jugosławja 15.000, Belgja 12.600, Danja 12.000, Austrja 8.000, Anglja 5.000, Holandja 4.000, Luksemburg 3.000, Estonja 1.000, Włochy 980, Szwajcarja 800, Finlandja 500, Szwecja 200, wreszcie poniżej 100 osób zamieszkuje w Bułgarji, Grecji, Hiszpanji, Norwegji i Portugalji.

W Ameryce: Stany Zjednoczone 3,500.000, Brazylja 200.000, Kanada 72.000. Argentyna 27.000, Kuba 2.000, w małych republikach południowej Ameryki 1.000, w Meksyku 500.

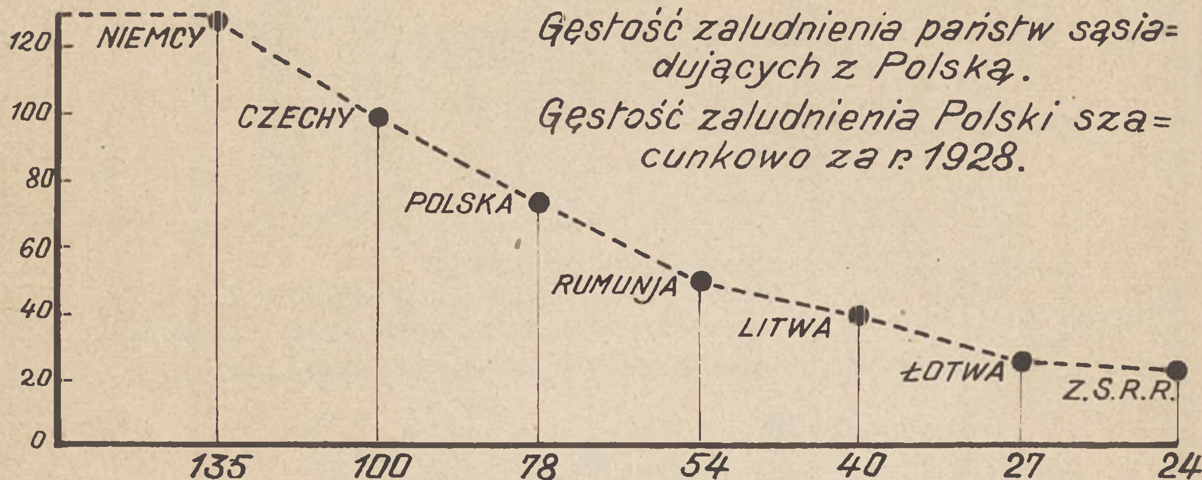
W Azji: Syberja 15.000, Chiny 3.000, Turcja 800, poniżej 100 ludzi w Persji, w Japonji i w Indjach Holenderskich.

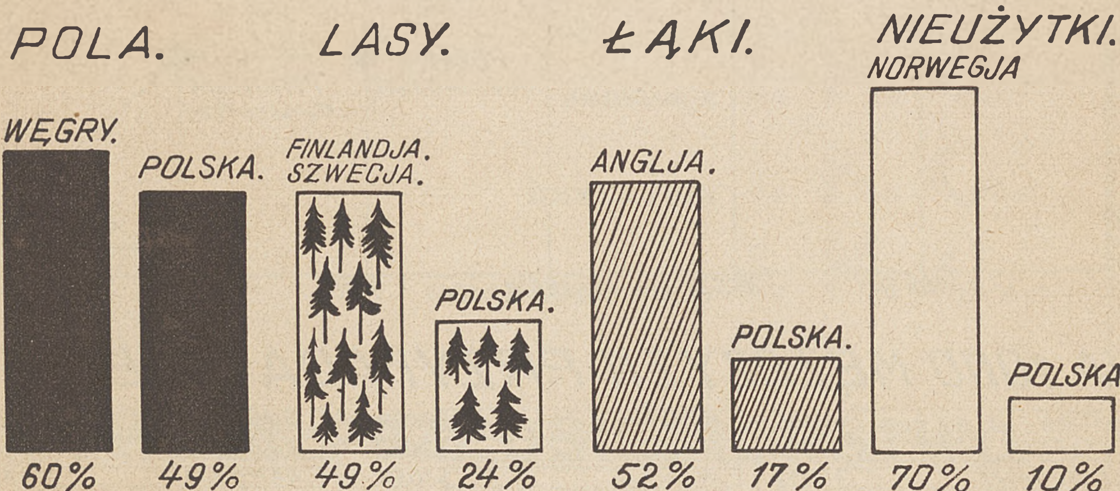
W Afryce: Algier 1.200, reszta rozrzucona.

Według części świata podział jest następujący:

Europa	3,143.320
Ameryka	3,802.150
Azja	18.950
Afryka	1.250
Australja	300

Ogólna ilość Polaków poza granicami kraju wedle najnowszej statystyki wynosi **6,965.970.**

Na lewo:
Światowy kalendarz żniw. — Nazwy krajów rozmieszczone na polach miesięcy oznaczają, że w tych krajach w danym miesiącu są główne żniwa.

Na prawo:
Liczby przy nazwach krajów określają wydajność zboża w hl z 1 ha. — Długości kłosów obrazują stosunek wydajności zboża w wyszczególnionych krajach.

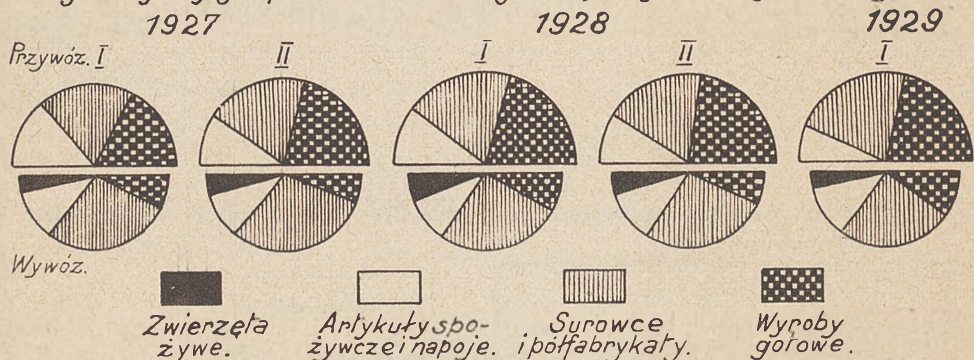
Ceny giełdowe zbóż.

Giełda (W dol. za 1 q)	Przeciętna 1913	Przeciętna 1928/29	Ceny w połowie październ. 1929
Pszenica			
Warszawa . . .	3·75	5·38	4·42
Poznań	4·53	4·98	4·27
Berlin	4·68	5·21	5·61
Hamburg . . .	4.69	4·98	5·02
Praga	4·27	5·69	5·27
Paryż	4·26	6·07	5·76
Liverpool . . .	4·04	4·96	—
Chicago	3·32	4·40	4·82
Nowy York . .	3·57	4·87	5·14
Buenos-Ayres . .	3·67	4·07	—
Jęczmień			
Warszawa . . .	3·13	3·96	3·15
Poznań	3·26	3·82	3·20
Berlin	4·24	5·27	4·79
Praga	3·42	5·20	4.44
Paryż	4·26	5·22	4·20

Giełda (W dol. za 1 q)	Przeciętna 1913	Przeciętna 1928/29	Ceny w połowie październ. 1929
Żyto			
Warszawa . . .	2·77	3·87	2·72
Poznań	3·72	3·63	2·78
Berlin	3·96	4·89	4·37
Hamburg	3·96	4·61	4·14
Praga	3·57	5·02	3·92
Paryż	3·82	5·03	3·93
Chicago	2·51	4·11	4·32
Nowy York . . .	—	4·52	4·47
Owies			
Warszawa . . .	2·98	3·92	2·68
Poznań	3·72	3·55	2·56
Berlin	4·13	4·77	4·22
Paryż	3·78	4·83	3·69
Liverpool	3·17	4·77	3·87
Chicago	2·72	3·39	—
Buenos-Ayres . .	2·33	3·26	3·35

HANDEL ZAGRANICZNY POLSKI.

Przegląd ogólny grup towarów, według klasyfikacji międzynarodowej.

Polski przywóz i wywóz.

Kraje	Styczeń — Czerwiec 1929 Przywóz	1929 Wywóz	1928 Przywóz	1928 Wywóz
	w tysiącach złotych			
Ogółem . .	**1.657.050**	**1 223.872**	**1.765.540**	**1.202.810**
Europa . . .	**1.249.540**	**1.158.640**	**1.345.953**	**1.163.218**
Anglja . . .	143.179	121.049	160.173	111.261
Austrja . .	95.779	150.798.	115.364	153.679
Belgja . . .	36.279	30.898	34.628	27.128
Czechosłowacja	120.732	135.306	107.787	147.413
Danja . . .	25.189	40.427	26.074	40.013
Francja . .	109.340	23.678	139.646	20.737
Holandja . .	61.322	27.831	73.350	47.123
Łotwa . . .	5.459	38.876	8.641	27.193
Niemcy . .	438 960	366.514	454.741	390.616
Z. S. R. R. .	17.635	32.564	20.145	16.196
Rumunja . .	14.403	27.720	22.031	27.124
Szwajcarja .	49.876	18.746	40.348	7.736
Szwecja . .	26.979	45.984	38.930	55,996
Węgry . . .	18.146	25.935	26.727	18.216
Włochy . .	43.974	19.988	49.056	23,888
Inne kraje .	42.338	52.326	28.312	48.899
Azja	**50.681**	**23 639**	**62.458**	**16.629**
Indje Bryt. .	44.164	1.091	55.805	712
Inne kraje .	6.517	22.548	6.653	15.917
Ameryka Półn.	**207.642**	**17.648**	**254.488**	**10.924**
Stany Zjedn.	206.582	17.123	248.902	10.734
Inne kraje .	1 060	525	5.536	190
Ameryka Śr. .	**5.636**	**421**	**5.456**	**106**
Ameryka Płd. .	**77.430**	**9.273**	**67.905**	**4.888**
Afryka . . .	**26.113**	**6.450**	**15.268**	**4.028**
Oceanja . . .	**39.877**	**136**	**13.700**	**50**
Zaopatrywanie statków morskich . . .	—	**6.202**	—	—
Transporty dyspozycyjne bez określonego kierunku . .	**131**	**1.463**	**362**	**2.967**

Floty bałtyckie.

Stan liczebny z dnia 1 stycznia 1929 r.

Liczby w nawiasach dotyczą okrętów będących w budowie	Pancerniki		Pancerniki obrony wybrzeżnej		Krążowniki		Torpedowce		Łodzie podwodne		Okręty pomocnicze o znacz. milit.		Razem	
	Ilość	Tonn	Ilość	Tonn	Ilość	Tonn	Ilość	Tonn	Ilość	Tonn	Ilość	Tonn	Ilość	Tonn
Niemcy .	8 (1)	105.600 (10.000)			11 (1)	46.300 (6000)	39	30.000			60	18.100	118 (2)	200.000 (16.000)
Z. S. R. R.	4	104.000			3	20.800	12	15.800	9	5.600	55	33.800	83	180.000
Szwecja .			10	50.000	1	5.000	40 (2)	10.000 (2 000)	16 (5)	5.000 (1 900)	16 (5)	15.000 (3.800)	83 (12)	85.000 (9.700)
Danja . .			5	17.500			23	3.200	16	3.500	10	8.800	54	35.000
Estonja .							3	3.700			4	1.300	7	5.000
Findlandja							7	650	(3)	(1.350)	8	4.000	15 (3)	4.650 (1.350)
Polska . .							5 (2)	1.750 (3.000)	(3)	(3.000)	6	1.400	11 (5)	3.150 (6.000)
Łotwa . .									2	800	3	1.100	5	1.900

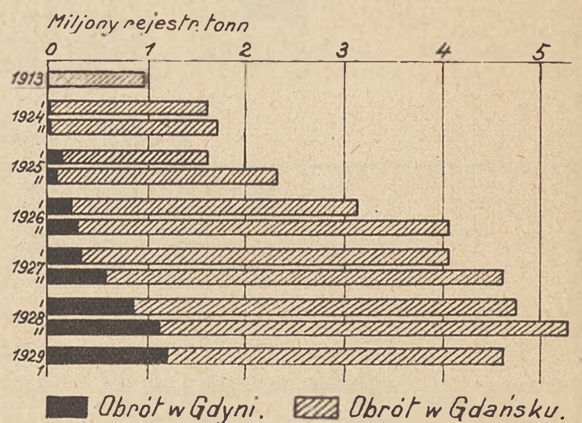
Ruch statków w porcie gdyńskim.

Podział według bander.

Bandera	II kwartał 1929			
	Liczba statków	Netto rej. tonn	Liczba statków	Netto rej. tonn
	Weszło		Wyszło	
Ogółem . .	**440**	**430.587**	**451**	**437 693**
Amerykańska .	3	9.139	2	6.139
Angielska . .	10	37.468	9	34.498
Belgijska . . .	1	1.384	1	1.384
Czeska . . .	1	323	1	323
Duńska . . .	47	54.191	47	54.573
Estońska . . .	5	3.116	4	3.097
Finlandzka . .	5	3.407	6	4.509
Francuska . .	14	44.551	14	44.551
Gdańska . . .	10	1.939	10	1.938
Grecka . . .	1	1.286	1	1.286
Holenderska .	5	5.964	5	5.965
Litewska . . .	2	1.170	2	1.170
Łotewska . .	39	33.518	40	35.067
Niemiecka . .	71	52.663	70	51.752
Norweska . .	37	26.986	38	28.116
Polska	34	32.848	37	36.954
Szwecka . . .	154	118.347	163	124084
Włoska . . .	1	2.287	1	2.287

Ruch w portach Gdańska i Gdyni

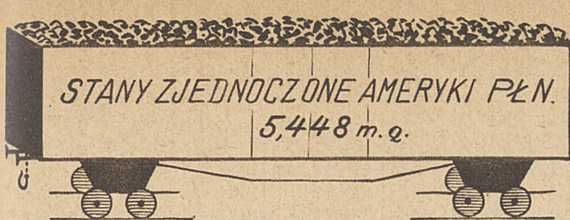
Za I i II półrocze.

Pola wykresów obrazują, ile w danem półroczu wpłynęło statków do każdego z portów i ile wypłynęło, w łącznej pojemności rejestrowanych tonn. Pole odnoszące się do r. 1913 obrazuje przeciętną półroczną ruchu okrętów w Gdańsku.

Rozwój portu gdyńskiego.

Wykres powyżej zamieszczony uwidocznia stały wzrost ruchu okrętów w Gdyni, zaznaczający się szczególnie silnie w latach 1926—1928. Dane statystyczne za III kwartał r. 1929 wykazują, że w stosunku do II kwartału (zob. powyższą tabelkę) ruch wjazdowy i wyjazdowy statków w Gdyni zwiększył się znacznie. I tak w III kwartale z. r. weszło do portu w Gdyni 507 statków o łącznej pojemności netto rej. tonn 461.445, wyszło 495 o pojemności 458.762 rej. tonn netto. — Podróżnych przybyło do portu gdyńskiego w II kwartale z. r. 2.692, w III kwartale 2.815, wyjechało z Gdyni w drugim kwartale 5.348, w trzecim kwartale 5.355.

Światowa produkcja w r. 1927. 14,750 milj. q.

POLSKA.

Pierwsze miejsce zajmują Stany Zjedn. Ameryki Płn. Polska w produkcji światowej zajmuje piąte miejsce.

Według stanu z r. 1928 produkcja węgla kamiennego w Polsce w r. 1928 wynosiła przeciętnie miesięcznie 3,384.000 tonn, w sierpniu 1929 r. wyniosła 3,942.000 (dane tymczasowe).

PRODUKCJA ROPY

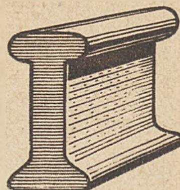
(Stan z r. 1927 w milj. hl.)

Światowa produkcja: 1,994. Polska zajmuje 12-te miejsce.

POLSKA. 92.

Produkcja ropy naftowej w Polsce w r. 1928 wynosiła przeciętnie miesięcznie 61.900 tonn, w sierpniu 1929 r. wyniosła 57.800 tonn (dane tymczasowe).

PRODUKCJA SOLI

(W miljonach q za r. 1925)

Światowa produkcja 236.
Polska zajmuje 11-te miejsce.

Produkcja w Polsce w r. 1917 wynosiła 3·78.

PRODUKCJA ŻELAZA i STALI

(W miljonach q, z roku 1927)

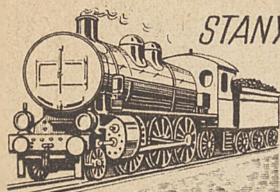
ŚWIATOWA PRODUKCJA:
Żelazo 868 milj. q.
Stal 1,014 milj. q.

STANY ZJEDN. AMERYKI PŁN.
Żelazo... 37·2.
Stal..... 45·7.

POLSKA.
Żelazo 6·2. (13 miejsce)
Stal... 12·5. (12 miejsce)

Produkcja surowca żelaza w Polsce w r. 1928 miesięcznie 5?.000 tonn, w sierpniu 1929 — 65.700 tonn (dane tymcz.), produkcja stali w r. 1928 mies. 119.800 tonn, w sierpniu 1929 — 112.000 tonn (dane tymczasowe).

STANY ZJEDN. AMERYKI PŁN. (r. 1925.)

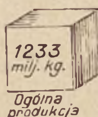
Parowozów .... 63,619.
Wagonów osob. .... 56,000.
Wagonów towar. ... 2,347,275.

POLSKA. (31-VII 1928.)

Parowozów .... 5,160.
Wagonów osob. .... 10,004.
Wagonów towar. .... 139,463.

Produkcja cynku

W produkcji c y n k u (r. 1926) Polska zajmuje 3-cie miejsce. (Około 10% światowej produkcji).
Światowa produkcja l n u (r. 1927) 590 miljonów kg. Polska zajmuje 2-gie miejsce.
Światowa produkcja k o n o p i (r 192?) 935 miljonów kg. Polska zajmuje 4-te miejsce.

WYTWARZANIE ENERGJI ELEKTRYCZNEJ w miljonach kWh z r. 1926.

STANY ZJEDNOCZONE AMERYKI PŁN. 74.

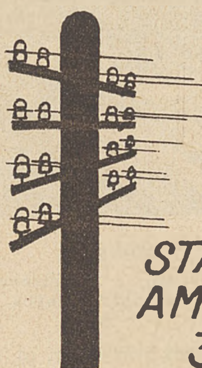
POLSKA 0·7.

Polska zajmuje 15-te miejsce.

LINJE TELEGRAFICZNE

(Stan z r. 1926 w km.)

Ogólna długość linji telegr. na całej ziemi z r. 1925 ok. 3,200,000 km.

STANY ZJEDN. AMERYKI PŁN. 396,386.

POLSKA. 32,945.

MAJĄTEK NARODOWY

(szacunkowo za r. 1928.)

STANY ZJEDNOCZONE AMERYKI PŁN.
na 1 mieszkańca około 43,000 zł.

POLSKA. około 140 miljonów zł.

POLSKA. na 1 mieszkańca około 4,700 zł.

Majątek światowy w r. 1928 szacunkowo około 10 200 miljardów złotych. W r. 1914 majątek światowy był obliczony na ok. 7.900 miljardów złotych. Majątek Europy w r. 1928 szacunkowo około 3.900 miljardów zł., t. j. ok. 37% światowego majątku. W r. 1914 majątek Europy był obliczony także na ok. 3.900 miljardów zł., co wówczas dawało ok. 49% majątku światowego. Wedle obliczeń szacunkowych za r. 1928 w Europie 1-sze miejsce pod względem wielkości majątku narodowego zajmuje W. Brytanja (ok. 1.000 miljardów zł.), 2-gie Francja (ok. 650 miljardów zł.), 3-cie Niemcy (ok. 550 miljardów zł.).

Polskie nazwy w geografji świata.

W geografji opisowej świata znajduje się szereg nazw polskich. W ich rzędzie oprócz nazw ponadawanych zwłaszcza miejscowościom przez polskich osadników z pietyzmu dla kraju ojczystego, jest na karcie świata szereg nazw nadanych *przez ciała naukowe na cześć odkrywców Polaków*, albo dla ich zasług naukowych. Nazwy te są wobec świata *wskaźnikami terenów działania polskich badaczy*, a zarazem wymownym *dowodem ich zasług* przy odkrywaniu nieznanych lądów i mórz.

W rzędzie nazw polskich wymienić należy następujące:

Góry Czerskiego. W r. 1926 badacz rosyjski Obruczew zawiadomił, że w dorzeczu Indygirki w półn. Syberji odkrył rozległe i wysokie pasmo górskie (między 140° a 150° dł. wsch. i między 62° a 70° szer. płn.). Na podstawie uchwały rosyjskiego towarzystwa geograficznego, góry te otrzymały nazwę gór Czerskiego, gdyż okazało się, że już poprzednio *odkrył je i pierwszy zbadał Jan Czerski* (1845—1890), Polak, zesłany na Sybir w r. 1863.

Potężne to pasmo górskie jest 1000 km. długie, 300 km. szerokie i posiada łańcuchy wysokie na 3000—3300 m. n. p. m. Obruczew komunikuje ciekawe dane co do zaśnieżenia tych gór. Góry Czerskiego pokryte są wiecznym śnięgiem, którego granica w sierpniu i wrześniu wznosi się na około 1600 m. n. p. m. Mimo to *nie znaleziono tam lodowców*. Natomiast stwierdzono *pokaźne zlodowacenie* tych gór. Pasmo Czerskiego posiada wszelkie *cechy krajobrazu lodowcowego*, jak doliny korytarzowe, moreny (wznoszące się niekiedy do 400 m nad dno dzisiejsze dolin), jeziora lodowcowe, doliny wiszące i t. p.

Wodospad Czerskiego, jest na Syberji, na rzece Chorak, która po złączeniu z Chonszonem tworzy rzekę Uryk w dorzeczu Angary. Wodospad ten ma 10 m szerokości, 7 m wysokości i nazwany jest na cześć Jana Czerskiego, który badał te okolice.

Góry Przewalskiego w Tybecie, między 37° i 36° dł. pn. a 87° do 92° szer. wschodn. od Greenwich, nazwane na cześć światowej sławy polskiego podróżnika, generała Mikołaja Przewalskiego, który będąc w służbie rosyjskiej, badał wschodnią Azję. Góry te dochodzą do 7.000 m. n. p. m.

Przewalsk. W r. 1888 gen. Przewalski, wyruszywszy w piątą podróż odkrywczą do Azji, zmarł w mieście powiatowem Karakoł w Turkiestanie. Na cześć podróżnika Karakoł przemianowany został na Przewalsk.

Góra Kościuszki. Jest to najwyższe wzniesienie w Australji, 2.240 m. n. p., w Alpach australskich, na terytorjum Nowej Południowej Walji, w pobliżu granic z Wiktorją. Nazwę nadał odkrywca tej góry, polski podróżnik, Edmund Strzelecki.

Wyspa Kościuszki, koło Alaski, przy zachodniem wybrzeżu Ameryki Pn., pod 56° szer. pn., górzysta, poszarpana fjordami, ma około 46 km. długości. Nazwę nadał badacz Alaski W. H. Dall w r. 1879.

Kościuszko. 1) Miasto w Stanie Missisipi, na płn. zach. od Jakson. 2) Gmina w stanie Indiana. 3) Gmina w stanie Teksas. 4) Osada w stanie Indiana. — Wszystkie miejscowości są w St. Zjedn. A. P.

Fort Sulkowskiego. W Kairze, w północno-zachodniej części miasta, na placu Midan El Zehir. Nazwany przez Francuzów na cześć pułkownika ks. Sułkowskiego, poległego pod Napoleonem w walkach na ulicach Kairu.

Pułaski, miasto w stanie Pensylwanja pod 80½° dł. zach. i 41° szer. płn. Nazwa kilku gmin w stanie Teksas w Ameryce Płn. Nazwy te zostały nadane na cześć Kazimierza Pułaskiego.

Fort Pułaskiego. W stanie Georgja pod 81° dł. zach. i 32° szer. płn., przy ujściu rzeki Savannah.

Sobieski. Gmina w stanie Wisconsin w St. Zjedn. A. P. (Wśród mieszkańców jest 600 Polaków).

Poniatowski. Gmina w stanie Wisconsin w St. Zj. A. P. (Wśród mieszkańców jest 550 Polaków).

Lodowiec Romera. W Alasce. Nazwę nadano w Stanach Zjedn. na cześć współczesnego polskiego geografa prof. E. Romera.

Wyspa Maurycego Beniowskiego. Pod 58° dł. wsch. i 20° szer. poł. Nazwa nadana ku czci zdobywcy Madagaskaru.

Góry Domejki, między 25° a 22° szer. płd. i między 70° a 67° dł. zach.

Domejko. Miasto w Ameryce płd., pod 70° dł. zach. i pod zwrotnikiem Koziorożca. (Obie nazwy ku czci Polaka Ignacego Domejki, badacza Chile. (Zob. Kalendarz I. K. C. r. 1929).

Rzeka Strzeleckiego. W płd. Australji. Wpada do rzeki Coopera, wypływającej z jeziora Erye.

Góra Strzeleckiego. W Australji, pod 134° dł. wsch. i 22° szer. pł.

Góra Arctowskiego. W pobliżu Szpicbergu, pod 16½° dł. wsch. i pod 78° szer. płn.

Fort Motylińskiego. W Afryce centralnej, w górach Ahaggar pod 23° szer. pł. i 15° dł. wsch.. ku czci badacza polskiego, tam zmarłego w r. 1906.

Wyspa Wojewódzkiego. Pod 133° dł. zach. i 58° szer. pł. — Wojewódzki i Zaremba byli kapitanami marynarki rosyjskiej w pierwszej połowie XIX w.

Wyspa Zaremby. Pod 132½° dł. zach. i 57½° szer. pł.

Miasto 3 Maja. W Ameryce Pł. pod 52° dł. zach. i 25½° szer. pł.

Warszawa. Gmina w stanie Dakoty, w St. Zjedn. A. P. (Wśród mieszkańców jest 1600 Polaków). — W stanach Kentucky i Wirginja znajdują się miasta pod nazwą „*Warsaw*".

Miasto Baranówka. W Ameryce Płd. pod 50° dł. zach. i 26° szer. poł.

Z nazw geograficznych przypuszczalnie polskiego pochodzenia wymienić należy *Wyspy Przybyłowskie* na oceanie Spokojnym, oraz *wyspy Bogusławskiej* na morzu Beringa. Geneza tych nazw wymaga jednak jeszcze zbadania.

Płaskowyż Kościuszki w Alpach australskich.
W głębi góra Kościuszki, najwyższy szczyt Australji. — Na pierwszym planie widoczne ślady posuwania się lodowców dyluwjalnych.

Świat w liczbach.

Ziemia po stworzeniu.
(Według Sebastjana Münstera, z 1550 r.).

Elementy kuli ziemskiej.

Promień równika	6,377'397 km
½ osi ziemskiej	6,356'079 „
Obwód równika	40,070'368 „
Obwód południka	40,003'423 „
Obwód zwrotnika	36,778'000 „
Obwód koła polarnego	15,996'280 „
Średni stopień południka	111'121 „
Objętość ziemi	1,082,841,315.400 km³
Powierzchnia ziemi	509,950.714 km²
Średnia gęstość ziemi (woda = 1)	5'6
Odległość od słońca w perihelium	146,504.000 km
„ „ „ w afelium	151,496.000 km

Długość ekliptyki		936,250.000 km
Stopień równoleżnika	na równiku	111'307 „
„ „	na zwrotniku	102'129 „
„ „	na 45° szer. geogr.	78'8 „
„ „	na kole polarnem	44'508 „
„ „	na biegunie	0'0 „

Podział na strefy.

Strefa gorąca	202,960.000 km² tj.	39'7%
Strefy umiarkowane	265,179.000 „ „	52'0%
Strefy zimne	41,816.000 „ „	8'3%

Lądy i morza.

Wedle dzisiejszego stanu wiedzy powierzchnia kuli ziemskiej wynosi 509,950.000 km². Z tego przypada na obszar lądów 149,000.000 km² (29'4% całej powierzchni ziemi), na obszar mórz 360,250.000 km² (70'6%).

Obszar lądów	tyś. km2	0/0 lądu	średnia wys. w m.
Europa	10.029	6'7	300
Azja	43.865	29'7	950
Afryka	30.312	19'9	650
Ameryka płn. . .	24.476	16'2	715
„ pd. . .	18.155	12'0	580
Australja	8.973	6'0	350
Antarktyda . . .	14.000	9'5	2.900

(Liczby procentowe lądów i mórz oznaczają procent w stosunku do całej powierzchni ziemi).

Najwyższe wzniesienie na ziemi — Mt. Everest 8.882 m.

Średnia wysokość lądów na całym globie 825 m.

Średnie wzniesienie Polski 223 m.

Najgłębsze wiercenie na ziemi — w Wirginji (St. Zjedn.) 2.526 m.

Najgłębsze wiercenie w Europie — w Czuchowie (koło Gliwic) 2.240 m.

Obszar oceanów	tys. km2	0/0 mórz	śr. głęb. w m.	Największa głęb. w m.
Spokojny . .	180.000	49'8	4.282	10.793
Atlantycki . .	105.250	29'5	3.926	8.526
Indyjski . . .	75.000	20'7	3 963	7.000

Największa dotąd znana głębokość oceanów 10.793 m, wysondowana została w rowie filipińskim, na płn. wschód od Mindungo.

Średnia głębokość oceanów 3.800 m.

Podział według półkul.

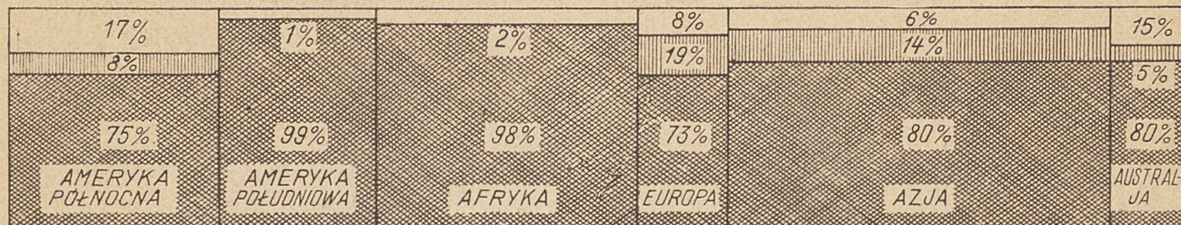

Półkule	Ląd	Morze
	0/0 całej powierzchni	
Północna	39·0	61·0
Południowa . . .	19·0	81·0
Lądowa	49·0	51·0
Morska	9·0	91·0

(Wykres na lewo — półkula lądów, na prawo — półkula mórz).

Podział części świata.

Wyspy. Półwyspy. Kontynent.

Długość wybrzeży.

(Zestawienie według części świata).

AMERYKA PÓŁN. 75,200 km.
(bez Grenlandji)

AZJA 69,600 km.

EUROPA 37,800 km.
(bez wysp arktycznych)

AFRYKA 30,400 km.

AMERYKA POŁ. 28,800 km.

AUSTRALJA 19,600 km.

Zaludnienie ziemi.

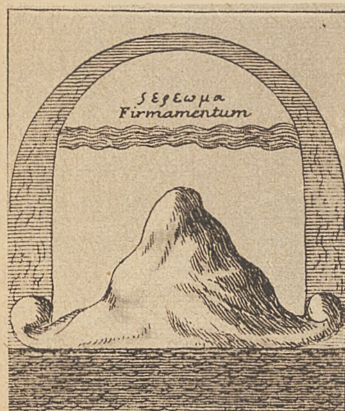
(Liczby ludności zestawione szacunkowo).

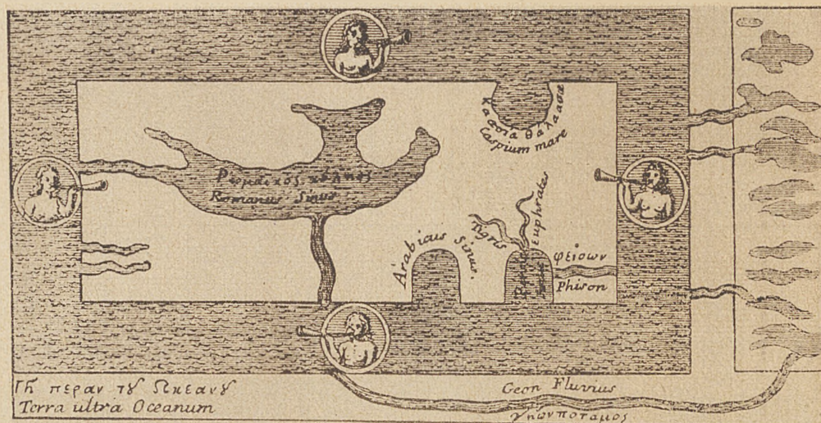
	Stan z pocz. r. 1927	Stan z pocz. r. 1928	Na 1 km²
Europa	480,000.000	484,000.000 . . .	48
Azja	1,039,000.000	1,045,000.000 . . .	24
Afryka	138,000.000	139,000.000 . . .	4'6
Ameryka Płn.	158,000.000	160,000.000 . . .	6'5
Ameryka Płd.	74,000.000	75,000.000 . . .	4
Antarktyda	1.340	1.340	
Australja i Oceanja	9,300.000	9,500.000 . . .	1
Razem (okrągło)	1,898,000.000	1,912,000.000	

Średnia gęstość zaludnienia ziemi: 12'6 mieszkańców na 1 km². (Inne zestawienia szacunkowe podają średnią gęstość zaludnienia na 14'2, bez uwzględnienia Antarktydy).

Zamieszkuje:

	ogółem	% ogółu	na 1 km²
Półkulę płn.	1,751.000.000	91'3 . . .	18'0
Półkulę płd.	161.000.000	8'7 . . .	4'3

Ziemia wedle pojęć starożytności.

Na lewo: Ziemia otoczona murami niebios, wedle poglądów starobabilońskich. Nad ziemią firmament, oddzielający górną część gmachu, gdzie jest siedlisko błogosławionych. — Na prawo: Mapa ziemi, ułożona na wzór stołu w Mojżeszowym namiocie przymierza. Raj ziemski mieści się na prawo od Oceanu.
(Rysunki według Kosmasa Indikopleustesa, mnicha z VI w. po Chr., autora „Chrześcijańskiej topografji").

Rozwój ludności ziemi.

Liczby oznaczają ilość mieszkańców w miljonach.

Naturalny przyrost ludności.

(Na 1000 mieszkańców w roku)

Urodzenia:

Najwyższy % — Hongkong (r. 1925) . . . . . 46'4

Najniższy % — Szwecja (r. 1926) . . . . . 16'9

Polska (r. 1927) — 31'6%, tj. 16-te zkolei miejsce.

Śmiertelność:

Najwyższy % — Malakka bryt. (r. 1926) . . . 33'0

Najniższy % — Australja (r. 1926) . . . . 9'4

Polska (r. 1927) — 14'2%, tj. 27-e zkolei miejsce.

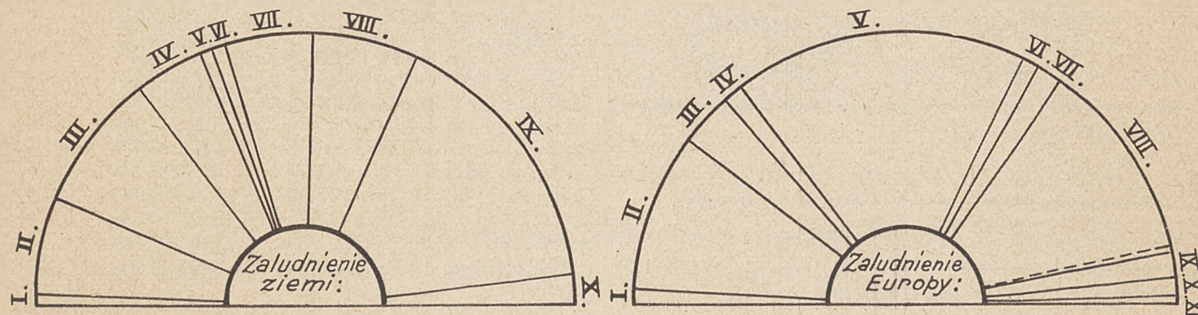
Naturalny przyrost:

Najwyższy % — Hongkong (r. 1925) . . . . . 27'4

Nadwyżka śmiertelności — Meksyk (r. 1922) . 2'0

Nadwyżka przyrostu w Polsce (r. 1927) — 14'2%, tj. 12-te zkolei miejsce

Ludność ziemi według wyznań.

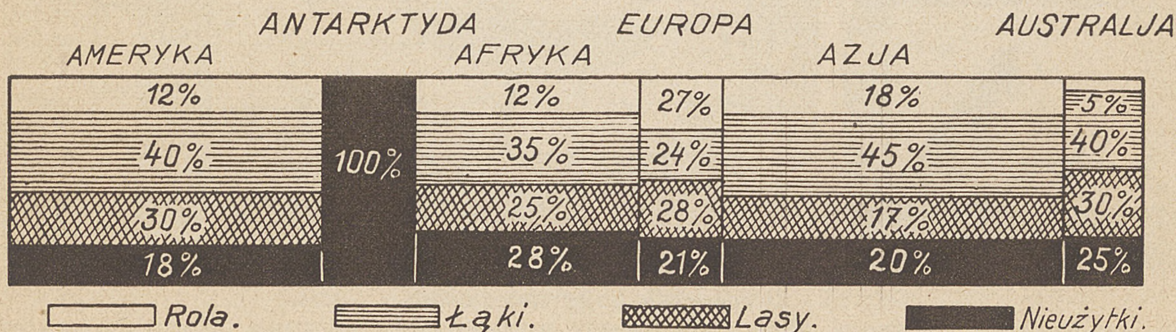

Podział wyznań na ziemi. (Stan z pocz. r. 1927).

I.	Bezwyznaniowi	35	milj.	1'8%	
II.	Ewangelicy	200	„	10'5%	Chrześcijan 710 milj., 37'4%
III.	Katolicy	360	„	19%	
IV.	Prawosławni	140	„	7'4%	
V.	Inni chrześcijanie	10	„	0'5%	
VI.	Żydzi	14'2	„	0'7%	
VII.	Mahometanie	235	„	12'4%	
VIII.	Mazdeiści i Bramini	241'1	„	12'60%	
IX.	Wyznawcy wschodn. azjatyckich religij.	590	„	31'1%	
X.	Wyznawcy wierzeń pierwotnych	75	„	4%	

Podział wyznań w Europie. (Stan z pocz. r. 1927).

I.	Bezwyznaniowi	9	milj.	1'9%	
II.	Luteranie, Kalwini, Unitarzyści i i.	82	„	17'1%	Chrześc.-ewang. 119 milj., 24'8%
III.	Anglikanie	27	„	5'6%	
IV.	Inni ewangelicy	10	„	2'1%	
V.	Rzymsko-katolicy	193	„	40'2%	Chrześc.-kat. 209 milj., 43'6%
VI.	Unici i Ormianie	6	„	1'3%	
VII.	Rosyjscy katolicy	10	„	2'1%	
VIII.	Prawosławni, w tem 525.000 wyzn. kość. czesko-słow.	121	„	25'2%	
IX.	Żydzi	9'65	„	2'0%	
X.	Mahometanie	12	„	2'5%	
XI.	Inne religje	0,3	„	0'06%	

Zużytkowanie ziemi w częściach świata.

Pasma górskie według części świata.

Najwyższe góry.

Europa: Mont Blanc	4.810 m	Ameryka Płd.: Aconkagwa	7.035 m
Azja: Everest	8.882 „	Australja: Victoria (Nowa Gwinea)	5.100 „
Afryka: Kilimandżaro	5.893 „	Australja: Góra Kościuszki	2.196 „
Ameryka Płn.: Mac Kinley	6.240 „	Antarktyda: Markham	4.600 „

Najwyższe góry w Europie.

Francja: Mont Blanc	4.810 m	Rumunja: Negoi	2.536 m
Szwajcarja: Dufour Spitze, Monte Rosa	4.601 „	Polska: Rysy	2.503 „
Włochy: Gran Paradiso	4.061 „	Szwecja: Kebnakaisse	2.135 „
Austrja: Gross Glockner	3.798 „	Islandja: Hvannadalshnukr	2.120 „
Hiszpanja: Mulhacen	3.481 „	Portugalja: Sierra de Estrella	1.991 „
Niemcy: Zugspitze	2.963 „	Rosja: Toell-pos-is	1.688 „
Bułgarja: Muss Alla	2.930 „	Anglja: Ben Nevis	1.343 „
Grecja: Olympos	2.918 „	Finlandja: Haltiotunturi	1.256 „
Jugosławja: Ljubetrn	2.700 „	Irlandja: Carrantuohill	1.040 „
Albanja: Maja Dżaravisa	2.677 „	Węgry: Matra	1.010 „
Czechosłowacja: Gerlach	2.663 „	Estonja: Munnamaeggi	324 „
Norwegja: Galdhoppigen	2.560 „	Łotwa: Gaising	313 „

Wulkany na Jawie.

Panorama wulkanów na wyspie Jawie, wyróżniająca się fantastycznością i dzikością krajobrazu. W głębi dymiący wulkan Semeroe, 3.676 m wysoki, na pierwszym planie foremny stożek wulkanu Batok, obok na lewo szeroko otwarty krater wulkanu Bromo, w którym niegdyś składano ofiary z ludzi na cześć boga ognia.

Czynne wulkany.

(Wysokość w metrach).

Misti (Peru)	6.100
Św. Piotra i Pawła (Chile) .	6.000
Cotopaxi (Ekwador)	5.943
Św. Józefa (Chile)	5.830
Antisana (Ekwador)	5.734
Pico de Orizaba (Meksyk) . .	5.500
Popocatepetl (Meksyk) . . .	5.452
Wrangel (Alaska)	5.390
Sangay (Ekwador)	5.325
Maipó (Chile)	5.290
Tunguragua (Ekwador) . . .	5.089
Kluczewskaja (Kamczatka) .	4.917
Meru (Afryka)	4.730
Mt. Rainier (Ameryka) . . .	4.375
Mauna Loa (Hawaj)	4.170
Kamerun (Afryka)	4.075
Erebus (Antarktyda)	4.054
Acatenango (Gwatemala) . .	3.960
Colima (Meksyk)	3.940
Korintji (Sumatra)	3.805
Fudżiyama (Japonja) . . .	3.778
Agua (Gwatemala)	3.750
Pico de Teyde (Teneryfa) . .	3.730
Smeru (Jawa)	3.676
Etna (Sycylja)	3.274
Sziwelucz (Kamczatka) . .	3.200
Lassen Peak (Ameryka) . .	3.188
Llaima (Chile)	3.060
Mayon (Filipiny)	2.990
Fogo (w. Zielonego Przyl.) .	2.975
Kirunga (Afryka)	2.960
Merapi (Jawa)	2.870
Villarica (Chile)	2.840
Tambora (Sumbawa)	2.760
Awacza (Kamczatka) . . .	2.600
Bory (Reunion)	2.515
Assamayama (Japonja) . . .	2.480
Osorno (Chile)	2.250
Calbuco (Chile)	2.015
Bandaisan (Japonja)	1.965
Klut (Jawa)	1.730
Hekla (Islandja)	1.560
Soufrière (Gwadelupa) . . .	1.484
Mont. Pelée (Martinika) . . .	1.350
Kilauea (Hawai)	1.220
Katla (Islandja)	1.200
Wezuwjusz (Włochy) . . .	1.186
Sakuraszima (Japonja) . . .	1.130
Stromboli (W. Liparyjskie) .	926
Krakatoa (Cieśn. Sunda) . .	816
Vulcano (W. Liparyjskie) . .	499
Monte Santorin (Arch. grecki)	127

Wybuch wulkanu Popocatepetl.

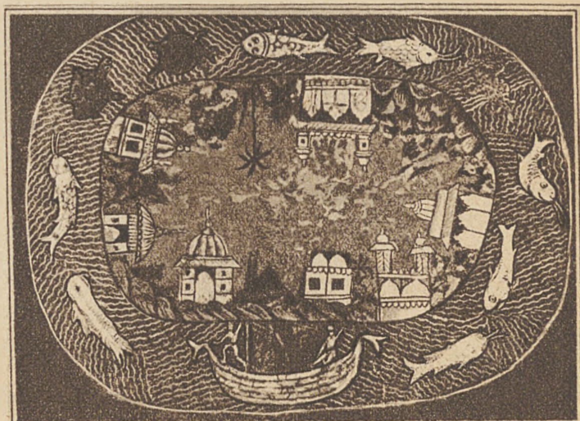
(Zdjęcie od strony Tlamacas, Meksyk).

Największe wyspy.

Grenlandja .	2,174.000 km²	Hondo	226.600 km²
N. Gwinea .	786.000 „	Celebes . . .	170.000 „
Borneo	735.000 „	Jawa	126.200 „
Madagaskar .	620.000 „	Kuba	114.524 „
Kraj Baffina .	467.000 „	N. Funlandja	110.679 „
Sumatra . . .	410.000 „	Luzon	106.000 „
N. Zelandja .	265.000 „	Islandja . . .	102.846 „
W. Brytanja .	229.840 „	Mindanao . .	96.300 „

Najdłuższe tunele.

Simplon	19.803 m	Giovi	8.260 m
St. Gotthard . . .	14.990 „	Hauensteinbasis .	8.134 „
Loetschberg . . .	14.536 „	Andy	8.100 „
Mont Cenis . . .	13.636 „	Col di Tenda . . .	8.080 „
Arlberg	10.270 „	Karawanki	8.016 „
Tauern	8.550 „	Hoosac (St. Zj.) .	7.645 „
Ricken	8.520 „	Pirenejski	7.600 „
Otira (N. Seland.)	8.450 „	Severn (Anglja) .	7.250 „

Tarcza ziemska pływająca po wodzie.

(Średniowieczne wyobrażenie ziemi, wedle orjentalnych kosmografij Ahmada z Tuz i Quazwini, XII i XIII w.).

Najważniejsze wodospady.

Nazwa wodospadu	Wysokość w m.	Nazwa wodospadu	Wysokość w m.
Wielkie Wodospady (Labrador)	610	Stirling (N. Zelandja)	153
Sutherlandzki (N. Zelandja)	581	Yosemita dolny (Kalifornja)	122
Yosemita górny (Kalifornja)	438	Wiktorja (Afryka)	122
Gawarnie (Francja)	422	Yellowstone dolny (Montana)	122
Mbwilo (Tanganika)	389	Tivoli (Włochy)	110
Takkakaw (Bryt.-Kolumbja)	366	Montmorency (Quebec)	81
Staubbach (Szwajcarja)	305	Iguassu (Brazylja)	64
Vettis (Norwegja)	290	Twin (Idaho)	55
Multnomah (Oregon)	259	Niagara (Ameryka)	50
Rjukan (Norwegja)	238	Yellowstone górny (Montana)	34
Yosemita środkowy (Kalifornja)	191	Szafuza (Szwajcarja)	31
Voring (Norwegja)	183	Missouri (Montana)	27
Skjaeggedal (Norwegja)	162	Minnehaha (Minnesota)	15

Wodospady Niagary.

Oryginalne zdjęcie wodospadów na granicy Stanów Zjedn. i Kanady. Prawy wodospad należy do Kanady lewy do Stanów Zjedn. Most na pierwszym planie jest międzynarodowy.

Średnie okresy zamarzania rzek.

(Liczby oznaczają ilość dni zamarznięcia w roku).

Lena koło Kireńska	203
Dźwina k. Archangielska	199
Ob k. Tomska	179
Jenissej k. Jenissejska	170
Ural k. Orenburga	155
Wołga k. Kazania	147
Newa k. Petersburga	147
Św. Wawrzyńca k. Quebec	141
Wołga k. Astrachania	111
Amur k. Nikołajewska	96
Hudson k. Albany	92
Wisła k. Warszawy	60
Łaba k. Hamburga	39
Dunaj k. Gałaczu	37
Ren k. Kolonji	21

Koniec świata w astrologicznem ujęciu.
(Z Reymana „Praktyk" astrologicznych na r. 1524).

Kanały międzymorskie.

Kanał Sueski: Port Said-Sues, długość 160 km, szerokość w zwierciedle 70—110 m, u podstawy 38'5 m, głębokość 9'5—10'5. Rok otwarcia 1869.

Kanał Panamski: Colon-Panama, długość 81'2 km, szer. u podstawy 91'4, głębokość 12'5—13'7 m, 6 śluz. — Rok otwarcia 1914.

Kanał Kiloński: Brunsbuettel-Holtenau, dł. 99 km, szer. w zwierciedle 102 m, u podstawy 44 m, głęb. 11 m. Rok otwarcia 1895.

Kanał Koryncki: Poseidonia-Isthmia, dł. 6'3 km, szer. w zwierciedle 21—25 m, głęb. 8 m. Rok otwarcia 1893.

Najdłuższe mosty.

Na Dunaju koło Czerny Wody (Rumunja)	3.850	m
Na Lagunach (Wenecja)	3.500	„
W zatoce Galweston (St. Zjedn.)	3.400	„
Na Hoangho koło Tsinan (Chiny)	3.245	„
Na Ohio koło Cairo (St. Zjedn.)	3.220	„
Na Frith of Tay (Szkocja)	3.214	„
Na Godawari (Indje)	2.775	„
Na rzece św. Wawrzyńca k. Montrea	2.622	„
Na Firth of Forth (Szkocja)	2.466	„
Na East River w N. Yorku	1.818	„
Na Dunaju w Belgradzie	1.280	„
W Sydney	1.149	„

Most w Sydney jest mostem o największej rozpiętości: jego łuk środkowy ma 502 m.

W N. Yorku jest w budowie na rzece Hudson most o długości 2.031 m.

Średnie roczne temperatury.

(W stopniach C. Liczby rzymskie oznaczają miesiące).

Ziemi +14'3, półkuli płn. +15'2, półkuli pd. +13'4. W styczniu +12'6, w lipcu +16'4.

Na równiku +26'3, na biegunie płn. —22'7. na biegunie pd. —25'0.

Na 50° szer. płn. (Polska) +5'8.

Średnia 0° w punktach: Śnieżka (—7'3, I +8'3, VII), Haparanda (—11'9, II +15'0, VII), Archangielsk (—13'7. I +15'8, VII), Winnipeg (—21'7, I +15'8, VII).

Najniższa: Framheim (Antarktyda), —25, (najzimniej VIII, średnio —44'8, najcieplej XII, śr. —6'7).

Najwyższa: Massaua (Morze Czerwone) +30'2 (najzimniej I, śr. +25'0. najcieplej VII. śr. +35'2).

Najniższa notowana —67'8, Wierchojańsk, I 1892.

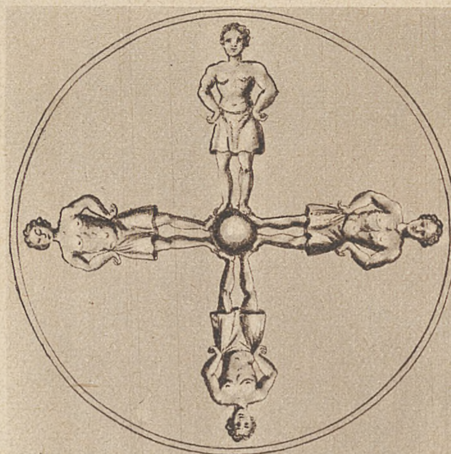
Najwyższa notowana +58'0, oaza Azizia (Trypolis), wrzesień r. 1922.

Wykorzystanie energji.

Obliczenie za r. 1925, w miljardach kilowattgodzin (kWh).

Energja węgla	1.220 tj.	81%
Energja ropy	115 „	8%
Siły wodne	165 „	11%
Razem	1.500	

Wedle obliczeń wszystkie znane dotąd na ziemi pokłady węgla, szacowane na ok. 45.000 miljardów q, przy dotychczasowem równomiernem tempie eksploatacji byłyby wyczerpane w ciągu ok. 3.300 lat, natomiast zasoby ropy już w ciągu ok. 250 lat. — Jest jednak prawdopodobne, że zużytkowanie tych trzech form energji zwiększy się, o ile nie powiedzie się zużytkować do celów praktycznych nowych źródeł energji, jak wiatru, promieni słonecznych, ciepłoty ziemi, oraz przypływów i odpływów morza.

Starożytny „dowód“ przeciw kulistości ziemi.
(Według rysunku z VI wieku).

Te nowe siły wchodzą już od dłuższego czasu w program zagadnień techniki, dotąd jednak wynalazczość nie przyniosła wyników, pozwalających rokować szerokie korzystanie z nich.

Siły wodne świata, nadające się do zużytkowania, mogą dostarczać rocznie energji w ilości 2.250 miljardów kWh, tj. mogą pokryć ok. 15% obecnego czerpania energji ze wszystkich trzech dotychczasowych najważniejszych jej źródeł.

W wykorzystaniu źródeł energji pierwsze miejsce w świecie zajmują Stany Zjedn. A. Płn., u których konsumpcja wynosi (liczby oznaczają miljardy kWh):

energji węgla	520
energji ropy	95
sił wodnych	53

Światowa produkcja.

Produkcja roślinna.

Pszenica	(r. 1927/28)	1.185	mil. q
Jęczmień	„	355	„ „
Żyto	„	470	„ „
Owies	„	660	„ „
Kukurudza	„	1.115	„ „
Ziemniaki	„	1.920	„ „
Len	(r. 1927)	590	mil. kg
Konopie	„	935	„ „
Chmiel	„	56	„ „
Ryż	(r. 1927/28)	1.160	mil. q
Kawa	(r. 1925/26)	1.360	mil. kg
Herbata	„	670	„ „
Bawełna	(r. 1927/28)	4.865	„ „
Oliwa	(r. 1925)	437'3	„ „
Wino	(r. 1927)	149	mil. hl
Kakao	(r. 1926/27)	513	mil. kg

Produkcja zwierzęca.

Masło	(r. 1927)	442'6	mil. kg
Ser	„	308'6	„ „
Surowy jedwab	(r. 1927)	50	mil. kg
Wełna	(r. 1926)	1.388	„ „

Produkcja górniczo-hutnicza.

Ołów	(r. 1926)	1.603	mil. kg
Nikiel	„	36	„ „
Aluminjum	„	200	„ „
Miedź	„	1.459	„ „
Cyna	„	144	„ „
Siarka	„	23	mil. q
Ruda żelazna	„	ok. 1.550	„ „
Rtęć	„	3.929	ton
Złoto	„	601	„
Srebro	„	7.557	„
Djamenty	„	5.600	karat

Produkcja przemysłowa.

Cukier buraczany	(r. 1927/28)	89	mil. q
Cukier trzcinowy	„	153	„ „
Piwo	(r. 1926)	172	mil. hl
Sztuczny jedwab	„	100	mil. kg

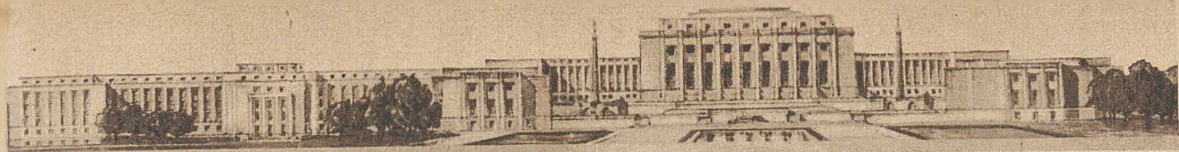
Liga Narodów.

Siedzibą Ligi Narodów jest Genewa.

Członkami Ligi jest obecnie 53 państw, t. j.:

1) Pierwsi członkowie założyciele z roku 1919: Anglja, Afryka płd., Australja, Belgja, Boliwja, Chiny, Czechosłowacja, Francja, Grecja, Gwatemala, Haiti, Honduras, Indje, Japonja, Jugosławja, Kanada, Kuba, Liberja, Nowa Zelandja, Nikaragwa, Panama, Peru, Polska, Portugalja, Rumunja, Siam, Urugwaj, Włochy.

2) Państwa neutralne zaproszone na członków: Argentyna, Chile, Danja, Holandja, Kolumbja, Norwegja, Paragwaj, Persja, Salwador, Szwajcarja, Szwecja, Wenezuela.

Nowy gmach Ligi Narodów w Genewie, w parku Ariana.
(Położenie kamienia węgielnego pod budowę tego gmachu odbyło się we wrześniu 1929 r.).

3) Przyjęte w roku 1920: Albanja, Austrja, Bułgarja, Finlandja, Luksemburg.
4) Przyjęte w roku 1921: Estonja, Litwa, Łotwa.
5) Przyjęte w roku 1922: Węgry.
6) Przyjęte w roku 1923: Abissynja, Irlandja.
7) Przyjęte w roku 1926: Niemcy.

Z Ligi Narodów wystąpiły: Brazylja, należąca do grupy pierwszej—zgłosiła wystąpienie 11 czerwca 1926. Hiszpanja, należąca do grupy drugiej — zgłosiła wystąpienie 11 września 1926. Kostaryka, należąca do grupy trzeciej — zgłosiła wystąpienie 24 grudnia 1924.

Wedle statutu Ligi Narodów wystąpienie z Ligi następuje w 2 lata po zgłoszeniu odnośnej deklaracji.

Organami Ligi Narodów są: 1) Zgromadzenie Ligi Narodów, 2) Rada Ligi Narodów, 3) Generalny Sekretarjat Ligi Narodów.

W Radzie Ligi Narodów Anglja, Francja, Japonja, Niemcy i Włochy posiadają miejsca stałe, Polska od r. 1926 posiada miejsce półstałe, pozatem 8 miejsc obsadzanych jest z wyboru. Na jesiennej sesji Ligi Narodów we wrześniu r. 1929 Polska wybrana została ponownie do Rady Ligi na dalsze 3 lata.

W skład instytucyj Ligi Narodów wchodzi Stały Międzynarodowy Trybunał w Hadze, oraz Międzynarod. Biuro Pracy w Genewie.

Budżet Ligi Narodów w r. 1928 wynosił w dochodach i rozchodach 25'3 miljonów franków w złocie.

Polityczny podział świata.

Nowy powojenny podział polityczny świata, ustalony różnemi traktatami, przedstawia się w liczbowem ujęciu następująco:
1) Państwo kościelne.
2) Monarchje: absolutne — 2, konstytucyjne — 22 (w tem 3 cesarstwa, 18 królestw, 3 księstwa).
3) Republiki — 38, republiki sowieckie — 6.
4) Dominja — 5.
5) Kolonje — 103.
6) Terytorja mandatowe — 9.
7) Inne formy rządów — 36 (sułtanaty, emiraty, kondominja, terytorja pod nadzorem Ligi Narodów, terytorja pod opieką, sfery wpływów).

Ogółem 225 ustrojów politycznych.

Święta narodowe obcych państw.

Argentyna 25 maja (wojna o niepodległość w r. 1810). Austrja 12 listopada (rocznica ogłoszenia republiki w r. 1918). Belgja 27 listopada (dzień imienin króla Alberta I). Brazylja 15 listopada (rocznica ogłoszenia republiki w r. 1889). Bułgarja 3 października (rocznica wstąpienia na tron króla Borysa III, w r. 1918). Chile 18 września (rocznica ogłoszenia niepodległości, w r. 1810). Czechosłowacja 28 października (rocznica ogłoszenia niepodległości, w roku 1918). Danja 26 września (dzień urodzin króla Krystjana X, w r. 1870). Estonja 24 lutego (rocznica ogłoszenia niepodległości, w r. 1918). Finlandja 6 grudnia (rocznica ogłoszenia niepodległości, w roku 1917). Francja 14 lipca (święto narodowe). Grecja 25 marca (rocznica ogłoszenia niepodległości, w r. 1821). Hiszpanja 17 maja (dzień urodzin króla Alfonsa XIII, w r. 1886). Holandja 31 sierpnia (dzień urodzin królowej Wilhelminy, w r. 1880). Japonja 29 kwietnia (dzień urodzin cesarza Hirohito). Jugosławja 17 grudnia (dzień urodzin króla Aleksandra I, w r. 1888). Łotwa 18 listopada (rocznica ogłoszenia niepodległości, w r. 1918). Niemcy 11 sierpnia (rocznica ogłoszenia konstytucji, w r. 1919). Norwegja 17 maja (rocznica ogłoszenia konstytucji, w roku 1814). Persja 24 kwietnia (rocznica koronowania cesarza Réza Schah Pahlavi, w r. 1926). Peru 28 lipca (święto narodowe). Portugalja 5 października (rocznica ogłoszenia republiki, w r. 1910). Rumunja 10 maja (święto narodowe). Stany Zjednoczone A. P. 4 lipca (rocznica ogłoszenia niepodległości, w roku 1776). Stolica Apostolska 12 lutego (rocznica koronowania papieża Piusa XI, w r. 1922). Szwajcarja 1 sierpnia (rocznica utworzenia federacji, w roku 1291). Szwecja 16 czerwca (dzień urodzin króla Gustawa V, w r. 1858). Turcja 29 października (rocznica ogłoszenia republiki, w r. 1923). Urugwaj 25 sierpnia (rocznica ogłoszenia niepodległości, w roku 1809). Węgry 20 sierpnia (święto św. Szczepana, króla Węgier). W. Brytanja 3 czerwca (dzień urodzin króla Jerzego V, w r. 1865). Włochy 11 listopada (dzień urodzin króla Wiktora Emanuela III, w r. 1869). Z. S. R. R. 7 listopada (rewolucja paźdz., w r. 1917).

Prognozy meteorologiczne u zwierząt.

Ciele: Matuś, czy będzie pogoda?
Krowa: Nie, gospodarz wraca pijany, zanosi się na burzę.

Koń (do kolegi): Widzisz, jak dryndziarz benzynowy popija? Będziemy sami wozić gości. Będzie gorący dzień!

Z życia człowieka.

Raj ziemskich rozkoszy.
Drzeworyt z „Kroniki wszytkiego świata" Marcina Bielskiego (r. 1551), przedstawiający ideał szczęśliwego życia wedle ówczesnych wyobrażeń.

Temperatura ciała.

Temperatura *skóry człowieka* zależna jest od temperatury zewnętrznej. Temperatura *człowieka dorosłego*, normalnie ubranego, t. j. temperatura pod ubraniem, przy ciepłocie otaczającego powietrza 17'5° wynosi 32°C. *Człowiek nagi*, znajdujący się na otwartem ale zupełnie spokojnem, bezwietrznem powietrzu, o temp. 18° ma temperaturę ciała 29°C.

Noworodek bezpośrednio po przyjściu na świat ma ciepłotę około 38°C. W pierwszych czterech godzinach po urodzeniu spada ciepłota o jakieś 2 stopnie, by jednak zaraz potem wrócić do właściwej noworodkowi normy 36'6°C. W czasie snu spada ciepłota noworodka o ćwierć do pół stopnia, podczas krzyku zaś może podnieść się o kilka dziesiętnych stopnia.

Ciepłota *jamy ustnej*, odbytnicy i moczu wynosi średnio 36'5—37'5°C, przyczem ciepłota odbytnicy jest przeciętnie o 0'26° wyższa, niż ciepłota moczu, zaś o 0'65° wyższa niż ciepłota jamy ustnej.

Ciepłota *żołądka* jest bardzo nieznacznie wyższa niż ciepłota odbytnicy.

Ciepłota *płuc* jest mniejsza niż ciepłota ciała, wynosi bowiem zaledwie 35'2—35'6°C.

Ciepłota *krwi żylnej* jest w wewnętrznych częściach ciała wyższa, niż krwi tętniczej, w zewnętrznych zaś częściach ciała naodwrót.

Chemiczne składniki organizmu.

Z pośród *pierwiastków chemicznych* w organiźmie ludzkim znajdują się następujące:

Chlor znajduje się przeważnie w płynach organizmu, a jako kwas solny w soku żołądkowym. Poza tem wszystkie komórki zawierają jako nieodzowny składnik chlor, bez którego życie byłoby niemożliwem.

Brom znajduje się w bardzo nieznacznych ilościach we wszystkich prawie komórkach gruczołowych.

Jod znajduje się w organicznem połączeniu w wydzielinie tarczycy.

Siarka znajduje się w organiźmie przeważnie w połączeniach organicznych.

Fosfor znajduje się również jako konieczny składnik w każdej komórce żyjącej.

Mieszkańcy egzotycznych krain.
Rysunki ze wschodnich kosmografij z XII i XIII w., odzwierciedlające średniowieczne wyobrażenia o ludziach zamieszkujących dalekie lądy.

Sód, potas, wapń i magnes są koniecznemi składnikami nietylko komórek, ale i soków tkankowych. Są one także składnikami, bez których życie byłoby niemożliwem.

Z gazów znajdują się w organiźmie:

Tlen, przeważnie chemicznie związany, znajduje się we krwi, w innych zaś płynach organizmu występuje w bardzo małych ilościach. — Organizm posiada tak urządzone ściany, wyścielające jamy ciała, że tlen ewentualnie tam się znajdujący, zostaje przez nie wyssany.

Azot jest fizycznie absorbowany w nieznacznych ilościach we krwi i w innych płynach ciała. Organicznie zaś związany azot ciał białkowych odgrywa wybitną rolę w przemianie materji.

Wodór powstaje wśród procesów gnilnych w przewodzie pokarmowym, znajduje się w gazach jelitowych, ewent. w żołądku, skąd może się dostać do krwi i do powietrza wydechanego.

Amonjak powstaje jako produkt pośredni przy przemianie materyj białkowatych. — Większość amonjaku zostaje w wątrobie pod wpływem kwasu węglowego zmienioną na mocznik.

Siarkowodór powstaje tylko jako produkt fermentacji w jelicie.

Dwutlenek węgla jest produktem końcowym spalania wszystkich organicznych substancyj. Znajduje się on w dużych ilościach, związany jednak głównie chemicznie, we krwi i w innych płynach naszego organizmu.

Uczta czarownic.
(Według drzeworytu Hansa Baldung Griena, z początku XVI w.).

Woda w organiźmie człowieka.

Średnia zawartość wody w całym organiźmie człowieka dorosłego wynosi 58'5%. Płód zawiera aż 97'5% wody, noworodek 66'4%. Ilość wody wraz z wzrostem dziecka zmniejsza się stopniowo aż do 58'5% u człowieka dorosłego. — Przy dobrym stanie odżywienia zawiera ciało mniej wody, niż przy złem odżywieniu; główną rolę odgrywa tu tłuszcz, który zawiera mało wody.

Najwięcej wody zawierają płuca (78%), następnie krew, jelita, nerki (77%), mózg 76%) i mięśnie (73%); najmniej wody zawierają kości (34%) i zęby (10%). Prawie połowa wody organizmu znajduje się w mięśniach.

Woda posiada *ogromne znaczenie* dla organizmu ludzkiego. Mianowicie dla procesów trawienia i przyswajania konieczne jest rozpuszczenie produktów żywności w wodzie. Z drugiej strony wszelkie substancje szkodliwe opuszczają organizm rozpuszczone we wodzie, czy przez wydaliny, czy przez skórę i płuca. Woda jest zatem kapitalnym, nieodłącznym warunkiem życia.

Powstanie rasy białej i czarnej.
Wedle średniowiecznych pojęć rasy powstały w ten sposób, że człowiek, którego oświetliły promienie słońca, stał się białym, a człowiek pozostający w cieniu, stał się czarnym.
(Ze wschodniej kosmografji z XII w.).

Czynniki trawienia.

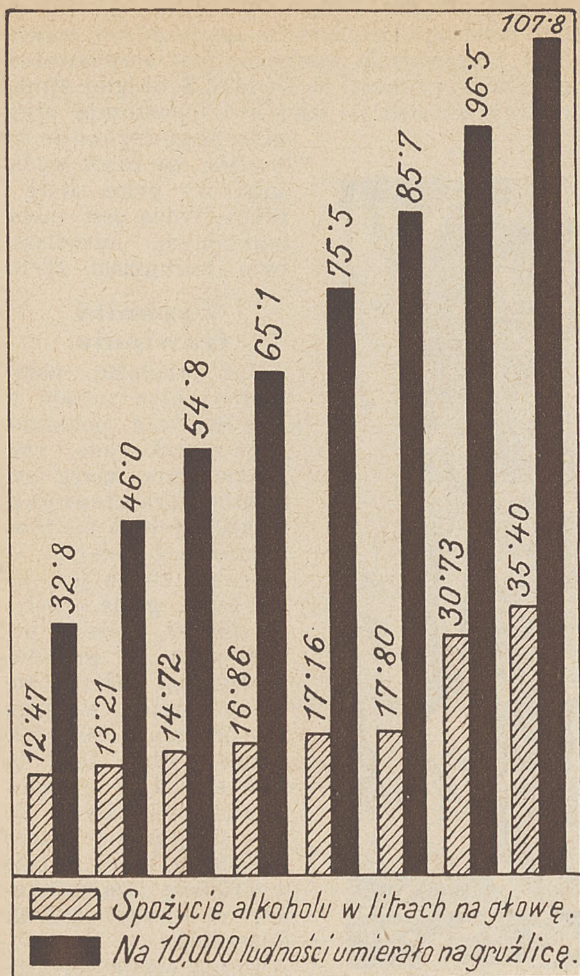
Jak wiadomo, pożywienie nasze zostaje w przewodzie pokarmowym zaatakowane i rozłożone przez szereg fermentów trawiennych, działających na nie równocześnie i kolejno. — Pierwszą stacją jest jama ustna, gdzie *gruczoły ślinowe*, które w sumie ważą 66 gramów, wydzielają podczas żucia pokarmów w ciągu 30—58 minut 500—700 gramów śliny. Ilość ta zawiera 4—5 gramów składników stałych, do tego dołącza się jeszcze ilość śliny, która zostaje wydzielaną poza posiłkami, w niezbyt jednak dużej ilości.

Drugą stacją jest żołądek, w którym pokarm zaatakowany zostaje przez *sok żołądkowy*. — Ilość soku żołądkowego wydzielanego w czasie trawienia jest stosunkowo bardzo duża — zależy od rodzaju pokarmów.

W dalszym ciągu pokarm jest atakowany przez *wydzielinę wątroby i trzustki*. Jest to trzecia stacja. Ilość wydzieliny trzustki nie jest jeszcze dokładnie ustalona. Jak jednak badania zdają się wykazywać, trzustka wydziela dziennie ½—¾ l. soku trawiennego, na czczo 15 do 18 cm^3 na godzinę, w czasie przyjmowania posiłku 30—50 cm^3 na godzinę. Sokiem trawiennym wątroby jest *żółć*. — Ilość dziennie wydzielanej żółci waha się prawdopodobnie w granicach 1 litra na dobę.

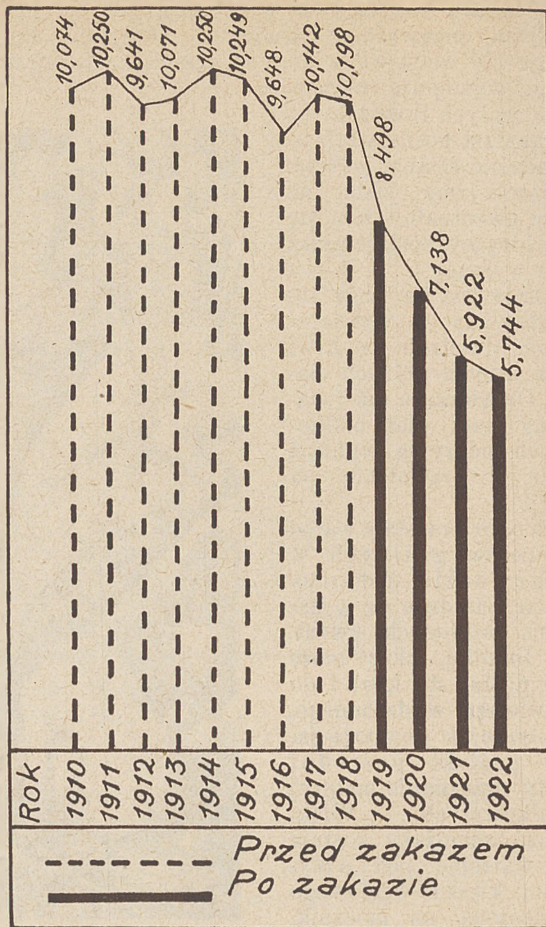
Wreszcie *błona śluzowa jelit* wydziela sok trawienny. Oznaczenie jednak doświadczalnie ilości wydzielania tego soku napotyka na duże trudności. W laboratorjum udało się uzyskać z małego odcinka jelita ludzkiego 17'0 cm^3 wydzieliny w ciągu doby.

Z dziejów walki z alkoholem.

Alkohol a gruźlica.

Wykres wykonany na podstawie statystyki Braudrana, przeprowadzonej w różnych okolicach Francji

Prohibicja a gruźlica.

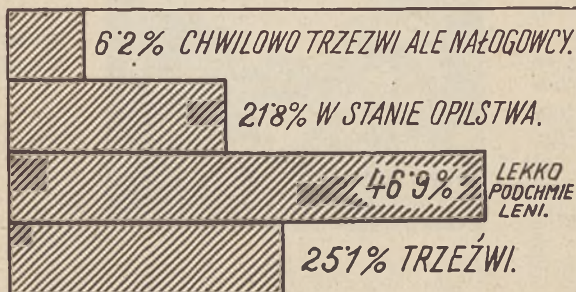
Wykres obrazuje zmniejszenie się w N. Jorku śmiertelności z powodu gruźlicy, przez wprowadzenie prohibicji.

Wpływ alkoholu na organizm.

Zgubny wpływ alkoholu na zdrowie człowieka znany jest dziś dostatecznie wszystkim, nawet pijakom. Alkohol jest jadem zatruwającym najszlachetniejsze komórki organizmu, spełniające kapitalną rolę i warunkujące należyte funkcjonowanie naszego organizmu. W pierwszym rzędzie *alkohol atakuje system nerwowy, komórki wątrobowe i komórki najważniejszych organów.*

Skutki picia nawet małych ilości alkoholu, ale co najgorsze, stale, odbijają się *bardzo szybko* nietylko na fizycznem zdrowiu człowieka i na jego *odporności na choroby infekcyjne,* zmniejszając ją wydatnie, ale i na jego charakterze, który wykazuje *zmiany na niekorzyść.*

Zamieszczone tutaj wykresy (według publikacji Mikołaja Skiby „Wykłady o alkoholiźmie") obrazują zgubny związek między alkoholem, a najczęstszemi w państwach cywilizowanych chorobami zakaźnemi, zwłaszcza gruźlicą.

Alkohol a choroby płciowe.

Liczby na polach wykresu oznaczają stan procentowy podczas zarażenia, w stosunku na 200 chorych (Wykres wedle zestawienia prof. Forela).

Walka społeczna z alkoholizmem.

Prohibicja, wprowadzona *w Stanach Zjednoczonych* Ameryki Płn. w dniu 16 sierpnia 1920 r., była *punktem zwrotnym pod względem zdrowotności,* a nawet i *dobrobytu* biedniejszej zwłaszcza ludności.

Zakazem picia i sprzedawania alkoholu *zaoszczędzono płody rolne, siły ludzkie, kapitał, podniesiono wydajność pracy ludzkiej.* — Zaoszczędzono *kapitał wyrażający się w 177.790 domach,* w których dawniej mieściły się wyszynki. — Fabryki alkoholowych napojów przekształcono na wytwórnie

środków spożywczych, czy artykułów pierwszej potrzeby, przez co *zwiększył się rynek pracy*. Tak np. wielka firma „United States Food Products Company“ przekształciwszy swych 13 gorzelń na fabryki mąki, syropu, marmolady i t. d., zatrudniła w tych fabrykach 4.000 ludzi, podczas gdy przedtem w gorzelniach zatrudniała tylko 1.000 robotników.

Interesującą jest statystyka Zakładów Forda, która wykazuje, że przed wprowadzeniem prohibicji, w poniedziałki, nie zgłaszało się do pracy przeciętnie 2.500 robotników. Po wprowadzeniu prohibicji, ilość ta spadła do kilkuset.

W okręgach przemysłowych *zmniejszyła się ilość lombardów* o 45%.

Z drugiej zaś strony stwierdzono wzrost spożycia cukierków (o 50%), masła i sera (o 100%), kawy (o 25%), mleka (o 40%) i t. p.

Prohibicja posiada oczywiście do dziś dnia wielu przeciwników. Nie mniej ludzie światli, rozumni, widzący okropną klęskę społeczną, jaką wyrządza alkohol, są bezwzględnie za wprowadzeniem prohibicji i w Europie, choć może w innej, łagodniejszej formie, niż w Ameryce.

W Polsce może każda gmina wprowadzić u siebie prohibicję na podstawie powszechnego głosowania. Ruch w tym kierunku jest jeszcze bardzo słaby, jednakże zaczął się już zaznaczać i niewątpliwie zwiększy się zczasem ze wzrostem oświaty.

Luetyk w astrologicznem ujęciu.

(Drzeworyt Albrechta Dürera z r. 1496, z przepowiedni Ulseniusa).

Produkcja i spożycie alkoholu

Światowa produkcja wina (r. 1927) wynosiła 149 milj. hl, piwa (r. 1926) — 172 milj. hl, czystego alkoholu — ok. 1.200 milj. l.

W produkcji wina I-sze miejsce zajmuje Francja, w produkcji piwa i alkoholu — Niemcy.

Pod względem spożycia wina I miejsce zajmuje Francja, gdzie (r. 1925) na głowę wypada 178 l, co do spożycia piwa — Belgja, na głowę 190 l.

W Polsce produkcja piwa (r. 1927) wyniosła 2,097.000 hl, produkcja surowego spirytusu (rok 1926—1927) 579.000 hl.

Zestawienia statystyczne Stanów Zjedn. A. Płn. wykazują, że w r. 1915 wydano tam na alkohol 2,411,858.678 dol., podczas gdy na szkolnictwo publiczne przypadła prawie piąta część tej sumy, bo 555,077.146 dolarów, a wszystkie dochody z podatków wyniosły 1 miljard 7 miljonów 646 tys. dol.

W Polsce podatek od *wina* wypitego w r. 1926 wyniósł 2,668.000 zł., wydano w tym roku *za wypite piwo* (ostrożnie rachując) 168,522.000 zł., *za wypitą wódkę* co najmniej 486,922.000 zł.

Wedle danych Dyrekcji Monopolu Spir. spożycie wódki w r. 1926 wynosiło w Polsce na głowę 1'64 l. (Najwyższa konsumpcja przypadała na wojew. warszawskie, 2'56 l na głowę, najniższa na woj. tarnopolskie, 0'88 l).

Ogółem w r. 1926 wydano w Polsce *za wypity alkohol 658,112.880 zł.*

Ruch prohibicyjny w Polsce.

(Uchwały gmin w sprawie sprzedaży alkoholu, powzięte do dn. 1 I 1929).

Wyszczególnienie	Ogółem	Warszawa	Kielce	Lublin	Białystok	Poznań	Pomorze	Kraków	Lwów	Stanisławów	Tarnopol
Gminy w których przeprowadzono głosowanie	272	3	3	2	1	2	8	41	147	50	15
Wprowadzono zakaz	165	1	2	—	1	—	4	7	108	38	4
Odrzucono zakaz	43	1	1	2	—	1	4	1	25	5	3

W ogólnej liczbie 272 gmin przeprowadzających głosowanie było 64 gmin, które oświadczyły się za wprowadzeniem zakazu sprzedaży alkoholu, lecz zakaz nie został wprowadzony z powodu wniesionych odwołań.

Bliźniacze uwłosienie.

W których polskich miastach muszą być ludzie o tej samej ilości włosów na głowie?

Na pierwszy rzut oka wydaje się, że na takie pytanie nie można ściśle odpowiedzieć, bo jakże udowodnić, że istnieje dwoje ludzi jednako uwłosionych, bo jakże policzyć ich włosy. A jednak wystarczy logiczne wnioskowanie, aby zadanie rozwiązać! Oprzemy się tutaj na wywodach znanego francuskiego moralisty z XVII wieku, teologa Piotra Nicole, który zajął się rozważaniem, czy w Paryżu znajdą się przynajmniej dwie osoby o jednakiej ilości włosów na głowie.

Problem przedstawia się następująco:

Najsilniej uwłosiony człowiek nie posiada na głowie więcej jak 80.000 włosów. To są rzeczy znane, bo włosy na głowie liczono już i szacowano i w podręcznikach lekarskich oraz w encyklopedjach znajdują się odnośne informacje.

Para bliźniaczo uwłosiona.

(Najgęściej rosną włosy blond, potem ciemne, najrzadsze zaś uwłosienie występuje u brunetów). Dla uproszczenia rachunku zaokrąglimy najgęstsze uwłosienie do liczby 100.000 włosów. Weźmy teraz z jakiegoś miasta sto tysięcy mieszkańców i przyjmijmy, że każdy z nich ma inną ilość włosów. Każda zatem głowa mieć będzie ilość włosów w granicach od jednego do stu tysięcy. Jeżeli weźmiemy jeszcze jednego mieszkańca z tego samego miasta, to o ile nie ma on głowy świeżo i bardzo dokładnie wygolonej, musi posiadać ilość włosów także w granicach od 1 do 100.000, a zatem musi nosić ilość włosów taką samą, jak jeden z owych poprzednio wybranych stu tysięcy.

Z tego wynika, że w mieście, które liczy 100.001 mieszkańców, musi się znajdować para ludzi o jednakiej liczbie włosów. Ile zatem jest w Polsce miast liczących ponad sto tysięcy ludności, w tylu miastach teoretycznie musi się znajdować minimalnie jedna para bliźniaczo uwłosiona. Warszawa, licząca ponad miljon mieszkańców, posiada naturalnie dużo takich par bliźniaczych, albo nawet całe grupy jednakiej ilości włosów. Miasta: Łódź, Lwów, Poznań, Kraków, Wilno, Katowice, Bydgoszcz, Lublin, Sosnowiec, mogą się także szczycić podobnym stanem posiadania, choć już w znacznie mniejszych ramach.

W rzeczywistości jest niewątpliwie znacznie lepiej, gdyż uwłosienie głowy ludzkiej waha się w znacznie mniejszych granicach, w każdym jednak razie miasto, które liczy mniej mieszkańców niż najbujniejsza blondynka albo blondyn włosów na głowie, nie ma udowodnionego tytułu zaliczenia się do kategorji tak uprzywilejowanych miast. Chyba, że lokalny patrjota wykaże to porachowaniem włosów.

Nowy małpolud.

W mało dostępnych okolicach Wenezueli, w dziewiczych lasach koło Rio Catacumbo, członkowie bawiącej tam ekspedycji geologicznej upolowali niesamowitą małpę. Małpa ta swojemi kształtami przypomina w wielu szczegółach człowieka, natomiast nie przypomina zupełnie żadnych znanych dotąd odmian małp, zbliżonych budową do budowy człowieka. Najciekawsze zaś

Antropoid z Wenezueli

jest miejsce pobytu owej małpy, prawie zupełnie niespodziewanie z punktu widzenia antropologji, tembardziej, że w z. r. koło Pekinu znaleziono szkielet, mający być owem poszukiwanem ogniwem przejściowem wedle teorji Darwina, że zatem w Chinach trzebaby szukać kolebki człowieka.

Ponieważ zarówno nowo-odkryty okaz jak i miejsce jego przebywania rzucić mogą nowe światło na teorję o pochodzeniu człowieka, dla przeprowadzenia dalszych badań i poszukiwań na miejscu ma być zorganizowana w Stanach Zjedn. nowa wyprawa naukowa, finansowana przez jedno z muzeów przyrodniczych N. Jorku.

zapewne silnie przemawiający do wyobraźni ówczesnych czytelników:

Uźrzał człowieka nagiego
Przyrodzenia niewieściego
Obrazą (twarzą) wielmi (bardzo) szkaradego
Łoktuszą (płachtą) przepasanego,
Chuda, blada, żółte lice
Lści się (lśni się) jako miednice,
Upadł ci jej koniec nosa
Z oczu płynie krwawa rosa,
Przewiązała głowę chustą
Jak sawojedz krzywousta.
Nie było warg u jej gęby
Poziewając skrzyta zęby,
Miece oczy zawracając
Groźną kosę w ręku mając,
Goła głowa, przykra mowa,
Z wszech stron szkarada postawa,
Wypięła żebra i kości,
Groźno siecze bez lutości (bez litości).

W dalszym djalogu śmierć opowiada o swojem pochodzeniu od chwili, gdy Adam w raju zjadł kawałek jabłka, a następnie chwali się wyliczaniem tych, których „zbawiła żywota". Nikt się jej nie oprze, ani kanonicy, ani „plebani z tłustą szyją, którzy bardzo piwo piją", ani panie i rozpustne niewiasty, ani nawet sędziowie.

Na zapytanie zaś mistrza Polikarpa, na co wobec jej wszechwładzy zdadzą się lekarze i zachwalane przez nich zioła, śmierć odpowiada:

Otoć każdy lekarz faści (łże),
Bowiem przeciw śmiertnej szkodzie,
Nie pomogą jego maści.
Nie znajdzie ziela w ogrodzie.

Ówczesny sąd o lecznictwie nie był pochlebny.

Z pojęć o śmierci w średniowieczu.

Charakterystycznym dokumentem średniowiecznych pojęć o śmierci, panujących u nas, a analogicznych zresztą do powszechnie wówczas panujących wyobrażeń, jest *poemat polski z XV wieku*, p. t. „*Rozmowa Mistrza ze śmiercią*", nieznanego autora, liczący około 500 wierszy, a utrzymany w formie djalogu między mistrzem Polikarpem a śmiercią.

W poemacie tym mistrz Polikarp prosił Boga, by mógł zobaczyć śmierć we właściwej jej postaci. Bóg wysłuchał prośby, i gdy Polikarp modlił się raz w kościele, śmierć ukazała się mu w swoich prawdziwych kształtach.

Otóż autor opisuje jej wygląd (niewątpliwie zgodnie z przedstawieniem śmierci przez średniowieczną ikonografję) w następujący realistyczny sposób.

U góry: Nadejście Antychrysta. U dołu: Taniec śmierci.
(Drzeworyty wedle rys. M. Wohlgemutha z Schedla „Liber chronicarum", r. 1493).

Chirognomja.

Dłoń i palce człowieka, ich kształt i proporcje, odzwierciedlają w pewnej mierze charakter i usposobienie danego osobnika, są one bowiem tak samo, jak cały organizm i różne jego części składowe, modelowane w ogólnych zarysach przez nasze instynkta i skłonności. Wyszukiwaniem tego związku między charakterem człowieka a kształtem jego ręki. t. j. *obserwowaniem ręki i wysnuwaniem odpowiednich wniosków* z jej formy i cech charakterystycznych, zaczęto się poważnie zajmować w najnowszych czasach i w ten sposób powstaje *nowoczesna właściwa chirognomja.*

Termin ten był dawniej poniekąd równoznaczny z chiromancją, t. j. oboma słowami określano sztukę wróżenia z ręki. W takiem znaczeniu jednak chirognomja, jak i chiromancja opierała się na astrologicznych założeniach, wprowadzonych przez starożytnych Chaldejczyków i żydów, że gwiazdozbiory i planety oddziaływują na człowieka i części składowe jego organizmu. Dzisiaj natomiast chirognomja opiera się na zasadzie, że *konstrukcja psychiczna człowieka wybija swe piętno na jego organiźmie,* a zatem *także i na jego ręce.*

Dotychczasowe wyniki studjów chirognomicznych streszczają się w następujących tezach:

Cechy ręki.

Naogół *wielka dłoń z krótkiemi palcami* oznacza przewagę cielesności, a *wielka dłoń z długiemi palcami* — przewagę uduchowienia.

Ręka *szeroka* oznacza ideologję, energję, żywość i pewną popędliwość. Ręka *wielka* jest ręką ludzi pozytywnych, małodusznych, bez wyobraźni. Ludzie wrażliwi i nonszalanccy mają rękę *miękką*, ręka *twarda* oznacza wielką aktywność. Ręka *pomarszczona* jest znakiem życzliwości i towarzyskości. Ręka *wklęsła* oznacza, że dany osobnik nie dojdzie do celu bez trudu i walki. Ręka *wypukła* zapewnia powodzenie, zwłaszcza finansowe. Jeżeli jest *prawie gładka* i bez linij, cechuje osoby posiadające zimną krew i mało wrażliwe, jeżeli zaś *bardzo polinjowana* — jest dowodem nadzwyczajnej nerwowości i skłonności do samoudręki.

Typy palców.

Rozróżniamy głównie *cztery typy palców:* śpiczaste, czworoboczne, łopatkowate i stożkowate.

Palce *śpiczaste* posiadają poeci, szaleńcy, pozerzy, ludzie zmanierowani, palce bardzo silnie śpiczaste cechują fanatyków religijnych, utopistów, bohaterów romantycznych, oraz blagierów. Po palcach *czworobocznych* można rozpoznać skłonność do jasności sądów, sprawiedliwości, porządku, prostoty i poczucia obowiązku aż do najwyższej skrupulatności. Palce *łopatkowate* oznaczają zamiłowanie do ruchu, sportów, zdolność do wynalazków mechanicznych i wojowniczość, a nawet rewolucyjność. Palce *stożkowate* łączą w sobie własności palców śpiczastych i czworobocznych; są to palce osób harmonijnych, miłych, wyrozumiałych.

Naogół palce *krótkie* cechują dobrych włodarzy i organizatorów, palce *długie* charakteryzują osoby posiadające dobry smak, zręczność, dokładność i zamiłowanie w etykiecie, znamionują one osoby wrażliwe, które się łatwo byle czem zrażają. Palce *węzłowate,* t. j. nieco zgrubiałe w stawach, są właściwością ludzi zastanawiających się nad wszystkiem. Ludzie posiadający palce *gładkie,*

Charakterystyczne typy ręki, palców i paznokci.

bez węzłów, nie lubią długich kalkulacyj i rozważań, szybko i odruchowo decydują o wszystkiem. Wreszcie palce *grube u podstawy* cechują ludzi zmysłowych, zamiłowanych w wygodach i uciechach życia, silniejsze zaś zgrubienia charakteryzują rozpustników.

Poza tem każdy palec wzięty osobno odpowiada różnym właściwościom. I tak: Jeżeli *falanga wielkiego palca z paznokciem* jest *długa*, oznacza energję i wolę posuniętą aż do ostateczności. Jeżeli ta falanga jest *średniej długości*, oznacza bierność, jeśli jest *krótka* — brak zdecydowania, nierówność nastrojów, brak woli i łatwe popadanie w rozpacz, gniew lub melancholję, jeżeli wreszcie jest *nabrzmiała*, oznacza człowieka impulsywnego.

Druga *falanga* jest oznaką rozumu, jeżeli jest *długa*, nielogiczności — jeżeli jest *krótka*.

Wielki palec odwrócony w tył oznacza szczodrobliwość aż do rozrzutności.

Palec *wskazujący długi* jest cechą ambitnych, pysznych, protektorów, zwolenników wystawności. Palec *środkowy długi* oznacza smutek, spleen, trwogę połączoną z dumą i chorobliwą obawą śmieszności, nadto charaktryzuje brak zaufania w siebie. Palec *środkowy szeroki* albo *łopatkowaty*, oznacza skłonność do rewoltowania i sceptycyzmu. Palec *serdeczny długi* jest palcem artysty. Jeżeli jest *dłuższy niż palec wskazujący*, mówi, że zamiłowanie do sztuki jest większe od ambicji. Jeżeli jest równie długi *jak palec środkowy*, oznacza zamiłowanie do ryzyka i niezwykłych przygód. Wreszcie palec *mały długi* jest palcem ludzi sumiennych i żądnych nauki, obdarzonych zdolnościami w pojmowaniu i przyswajaniu sobie wiedzy, wielką naogół zręcznością w prowadzeniu interesów,, wymową i zmysłem handlowym.

Paznokcie.

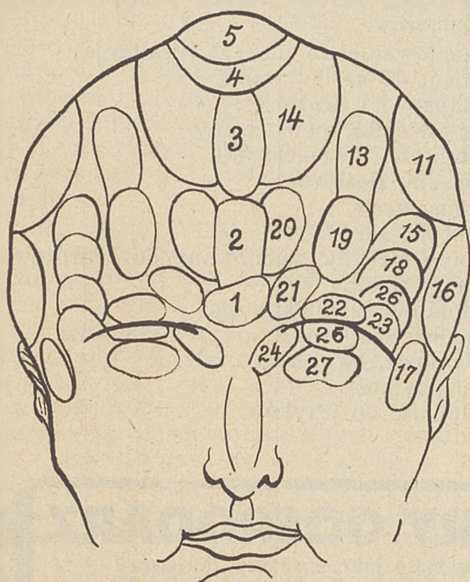
Paznokcie *proste* oznaczają pewność siebie i stałość, *skręcone i tępe* — nieuznawanie zależności i drapieżne instynkty, *krótkie* — lubowanie się w ironizowaniu, skłonność do szykanowania i gniewliwość, a poza tem wróżą długowieczność. *Małe* oznaczają zmysłowość, *miękkie* — słabość, pokryte *białemi punktami* cechują nerwowość i wróżą szczęście. Jeżeli są *twarde i skrzywione*, to znak ambicji i złośliwości, jeżeli *śpiczaste*, to dowód lenistwa. *Płaskie* i *szerokie*, jakoteż *nieco przypłaszczone* cechują człowieka podstępnego. *Stożkowate* oznaczają zamiłowanie do piękna, prawdy i dobra. *Rowkowane* są paznokciami nerwowców, *bardzo wypukłe* są charakterystyczne dla ludzi cierpiących chronicznie na płuca, wreszcie *długie* należą do ludzi skrupulatnych i trwożliwych.

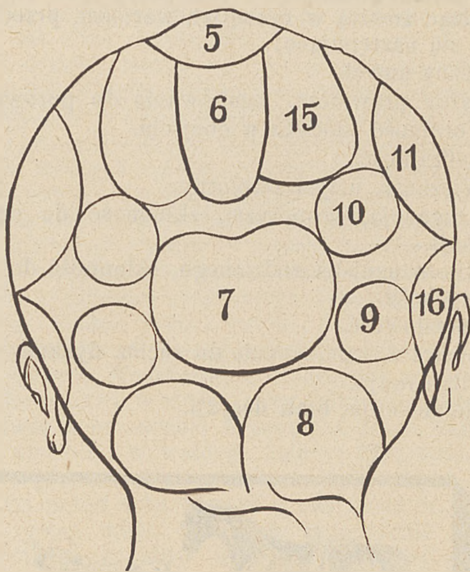
Dodać jeszcze należy, że ozdrowieńcy mają paznokcie *kruche i łamliwe*, paznokcie *z delikatnemi kreskami* powierzchownemi, ścieśnionemi są charakterystyczne dla artretyków, a *silniejsze bruzdy* są oznaką trwałych cierpień fizycznych.

Ludzi mających paznokcie *ciemne i długie*, albo *szare i blade*, należy unikać: są niebezpieczni.

Zasady frenologji.

Od wieków już starają się ludzie dopatrywać w budowie czaszki śladów związku z inteligencją czy poszczególnemi uzdolnieniami. Zbudowano w tym kierunku szereg różnych teoryj, popartych mniej lub bardziej zasłużonemi nazwiskami ich twórców, wszystkie one jednak nie przyniosły dotąd rzeczywistych wartości.

Założeniem frenologji jest teza, że w wyraźne wysklepienie kostne jakiegoś miejsca na czaszce powoduje równolegle dobre wykształtowanie mózgowe odnośnych cech psychicznych. Z wypukłości zatem na czaszce, zależnie od ich położenia, można wysnuwać odpowiednie wnioski o uzdolnieniu, o właściwościach charakteru oraz przyrodzonych skłonnościach danego osobnika.

Na zamieszczonym tutaj rysunku różne części czaszki oznaczone są liczbami, którym odpowiadają charakterystyki zestawione na poniższej ta-

Zmartwychwstanie na sąd ostateczny.
Fresk Łukasza Signorellego (r. 1441—1523) w katedrze w Orvietto we Włoszech.

belce frenologicznej. — Charakterystyki te, nie wchodząc zresztą w ocenę ich wartości, przedstawiają się następująco:

1) Jasny umysł.
2) Żyłka prawnicza, zamiłowanie do porównań.
3) Moralność, słodycz w obejściu.
4) Religijność.
5) Wierność, umysł rezolutny.
6) Arogancja, despotyzm, skłonność do egzaltacji.
7) Miłość ogniska rodzinnego, skłonność do melancholji.
8) Zmysłowość.
9) Brawura, zamiłowanie do ruchu, dyskusyj.
10) Filantropja.
11) Melancholja, brak decyzji.
12) Próżność, miłość własna, chęć zaszczytów i honorów.
13) Zamiłowanie do piękna, egzaltacja.
14) Talent do naśladowania.
15) Skąpstwo i zazdrość.
16) Umysł dziki, nieokiełzany.
17) Zdolności do mechaniki.
18) Finezja, złośliwość.
19) Zimna krew.
20) Głęboki umysł.
21) Umysł niestały, zamiłowanie do podróżowania.
22) Dobry smak.
23) Zdolności matematyczne.
24) Pamięć mimiczna twarzy i miny ludzi.
25) Wymowa, łatwość retoryczna.
26) Muzykalność.
27) Zdolność do języków.

Adam Obrubański.

Sport polski w r. 1929.

Sport na Powszechnej Wystawie Krajowej.

Zorganizowana w r. 1929 Powszechna Wystawa Krajowa w Poznaniu była potężnym bodźcem do urządzenia na jej terenach szeregu imprez sportowych. — Na zdjęciu naszem samochody zebrane na arenie P. W. K., które brały udział w konkursie elegancji, zorganizowanym przez Wielkopolski Automobilklub.

Po pierwszym udałym występie naszych reprezentantów w sporcie na Olimpjadzie w Amsterdamie 1928 r. musiały przyjść owoce ich pracy w następnych latach. I właśnie pierwszy rok poolimpijski, t. j. 1929, można nazwać okresem, który przyniósł nam już piękne wyniki na arenie międzynarodowej *w całym szeregu gałęzi sportów*, dzięki przygotowaniom, poprzedzającym nasz występ na ostatniej Olimpjadzie. Kiedy jednak w poprzednich latach zwycięstwo naszych reprezentantów w konkurencji zagranicznej było *rzadko notowanem zjawiskiem i to w nielicznych* tylko gałęziach sportu (najczęściej hippika lub piłka nożna), to obecnie możemy stwierdzić pod tym względem ogromny postęp we *wszystkich* dziedzinach.

W hockeyu lodowym jesteśmy w stanie konkurować *z najlepszymi nawet w Europie*, podobnie i w *narciarstwie*, a w *hippice* rywalizować możemy *z każdą narodowością świata*. Wybijamy się *na pierwsze miejsce z pośród zespołów amatorskich w piłce nożnej Środkowej Europy;* w lekkiej atletyce, wioślarstwie i szermierce stajemy *na pierwszem miejscu wśród Słowian*, powoli prześcigamy naszych dotychczasowych rywali *Rumunów i Jugosłowian, a równamy się z naszymi, niedawnymi mistrzami, Czechosłowakami.*

Również w dziedzinie *organizacyjnej* możemy się poszczycić nie byle jakimi sukcesami. Dzięki zaszczytnym wynikom, uzyskanym na Olimpjadzie w Amsterdamie, powierzono nam organizację międzynarodowych zawodów o *mistrzostwo Europy w narciarstwie i wioślarstwie.* Już w tych dwu gałęziach sportu *oficjalnie zadokumentowano naszą legitymację do urządzania wielkich zawodów międzynarodowych.* Trzeba przyznać, iż wywiązaliśmy się ze swego zadania *znakomicie*, co stwierdziły tak liczne głosy prasy zagranicznej i przedstawiciele międzynarodowych związków sportowych. W ślad za temi dwoma gałęziami sportu przyjdzie kolej na inne; już teraz przesądzonem jest, iż w najbliższym roku doczekamy się powierzenia nam organizowania zawodów o mistrzostwo Europy w hockeyu lodowym, gdzie dzięki naszej reprezentacyjnej drużynie zajmujemy tak silne stanowisko.

Z drugiej strony nie wolno nam niezauważyć, iż w pierwszym rzędzie doskonałych zawodników europejskich mamy tylko *bardzo nieliczne jednostki*. Lista najlepszych naszych reprezentantów, których zaliczyć można do czołowych w Europie, jest jeszcze niestety *bardzo szczupła*. Winno to być tylko bodźcem dla nas do dalszej pracy, jeśli się zmierzyć chcemy z innemi państwami, które rozporządzają olbrzymimi rezerwoarami doskonałych, wieloletnią pracą wyprodukowanych zawodników. Dalsze przeto wyniki, poparte przez *Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego*, wciągający masowo całe społeczeństwo w szeregi zawodników i sportowców ułatwią nam odrobić w szybkim czasie zaniedbania niewoli i wywalczyć należne nam stanowisko w międzynarodowym świecie sportowym. Praca ta ma przed sobą jeszcze u nas *wiele* do zdziałania, gdyż mimo wszystko zagadnienie rozwoju fizycznego znajduje jeszcze stosunkowo za mało zrozumienia wśród szerszego społeczeństwa.

Prowadzona jednak w całym kraju intensywnie akcja w kierunku wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego narodu daje jak najlepsze rezultaty i pozwala dobre na przyszłość rokować nadzieje.

Narciarstwo.

Po pięknych sukcesach naszego sportu na Olimpjadzie zimowej w St. Moritz w r. 1928 ożywiło się niezwykle w naszem narciarstwie w kraju, zwłaszcza, iż spotkał je zaszczyt tego rodzaju, jak *powierzenie mandatu organizowania mistrzostw Europy w r. 1929 w Zakopanem.*

Prezydent Rzpltej na zawodach narciarskich.

Znaczenie sportu i rozwoju wychowania fizycznego dla społeczeństwa docenia w całej pełni Głowa naszego państwa, P. Prezydent Rzpltej, prof. Ignacy Mościcki, który interesuje się najważniejszymi zawodami w kraju. — W szczególności P. Prezydent, sam będąc narciarzem, brał żywy udział w zeszłorocznych, międzynarodowych zawodach narciarskich w Zakopanem.

Te fakty spowodowały, iż sport narciarski wzniósł się w ciągu ubiegłych miesięcy na niebywałe wyżyny i śmiało nazwać można rok 1929 *przełomowym* w tej gałęzi naszego sportu. Obok poważnych już centrali sportów zimowych, jak *Zakopane, Krynica, Lwów, Bielsko, Wilno* itp. słyszało się w ub. roku też o nowych silnych środowiskach tego sportu, jak *N. Targ, Żywiec, Barania Góra, Zwardoń, Jordanów, Gorlice* itd. — Nawet *Poznań,* dzięki wyjątkowym w roku ub. warunkom śnieżnym oglądał zawody narciarskie, biegowe. To też obok mistrzostwa Polski, rozgrywanego corocznie w Zakopanem w konkurencji międzynarodowej od r. 1926 dał się spostrzec niezwykle żywy ruch w kraju, wyrażający się m. in. w mistrzowskich zawodach także i w innych ośrodkach, które miały również swoich mistrzów, jak *Br. Czech* (Zakopanego), *Żytkowicz* (Krynicy), *Król* (Lwowa), Z. *Rajski* (N. Targu) i t. p.

Również i pod względem występu na terenie zagranicznym nie pozostaliśmy w tyle. I mimo, iż uwaga naszych władz i towarzystw narciarskich była pochłonięta międzynarodowemi zawodami o mistrzostwo Polski w Zakopanem, to jednak starczyło czasu i funduszów na obesłanie *sześciu poważnych imprez zagranicznych,* gdzie nasi reprezentanci zdobyli dwa mistrzostwa i świetne nast. wyniki niekiedy w najpotężniejszej konkurencji świata.

21 stycznia w biegu 18 klm. zwycięża *Br. Czech* w czasie 1:07,44 Ottokara Nemeckyego

Na historycznej mecie.

Jest nią „Wilcznik" w Zakopanem, skąd następował start najważniejszych konkurencyj w zawodach narciarskich naszego kraju, tam zarazem znajdowała się i meta. Z okazji mistrzostw Europy zebrały się na „Wilczniku" odpowiednio urządzonym (trybuny, loża dla P. Prezydenta Rzpltej, przedstawicieli dyplomacji i t. d.) tłumy widzów, a zawodnicy wjeżdżali jakby w barwną aleję przybraną we flagi wszystkich państw, których przedstawiciele brali udział w zawodach.

Patrol polski narciarski na międzynarodowych zawodach w Zakopanem.

Piękną niespodziankę zrobił na międzynarodowych zawodach narciarskich nasz patrol wojskowy (pod dowództwem por. Kasprzyka, 21 p. a. p.). Na zdjęciu moment zjeżdżania patrolu ze stoków Kopy Królewskiej na Halę Gąsienicową.

i Norwega Ruuda. W biegu złożonym znalazł się Br. Czech na drugiem miejscu po Ruudzie a przed O. Nemeckym.

Nie poszczęściło się naszym narciarzom 17—18 II. na mistrzostwach republiki Czechosłowackiej w Strbske Pleso, gdzie wyniki ich wypadły całkiem nieszczególnie, ale zato rewanż ich wypadł znakomicie w dn. 26—28 lutego *na mistrzostwie H. D. W.*, które zdobył *Br. Czech*, bijąc tegorocznego mistrza Niemiec, Muellera i wielokrotnego mistrza Czechosłowacji, Burkerta.

Dn. 22 lutego w Brasso zdobywa utalentowany narciarz Krynicy, *Żytkowicz Władysław tytuł mistrza Rumunji*, a drugie po nim miejsce w biegu złożonym *Lankosz* (K. T. N.), mimo silnej konkurencji czeskiej, jugosłowiańskiej i rumuńskiej.

Godnem zakończeniem naszego sezonu był start naszych wybrańców w Finlandji, która po raz pierwszy zobaczyła u siebie przedstawicieli naszego narciarstwa. Wyniki takie, jak dn. 9—12 III. w Lathi dziewiąte miejsce w biegu 15 klm. Br. Czecha, a jedenaste Karola Szostaka, siódme Czecha w skoku a dziewiąte Szostaka, dalej piąte miejsce w konkursie otwartym Czecha, a przedewszystkiem *drugie miejsce Czecha w konkursie skoków w Helsingforsie* (przyczem zawodnik nasz otrzymał za swój skok, jako najpiękniejszy dnia, najlepszą notę w stylu) *to największy triumf naszego narciarstwa na zagranicznej skoczni.*

Mistrzostwa narciarskie Europy w Zakopanem.

Największem jednak bezsprzecznie wydarzeniem sportowem w Polsce były w ciągu ub. roku międzynarodowe zawody narciarskie o mistrzostwo Europy w Zakopanem. Wprawdzie oficjalnie nie noszą one tytułu mistrzostw, tylko zawodów Międzynarodowej Federacji Narciarskiej, jednakowoż odgrywają w zupełności rolę tego rodzaju konkurencji i za taką są *powszechnie w świecie sportowym uważane*. O rozmiarach tej gigantycznej imprezy świadczy fakt, iż na starcie zjawili się przedstawiciele *15 państw* tj. *Anglji, Austrji, Czechosłowacji, Finlandji, Francji, Jugosławji, Łotwy, Niemiec, Norwegji, Polski, Rumunji, Szwajcarji, Szwecji, Węgier i Włoch,* przyczem ilość samych zawodników zagranicznych dosięgła imponującej liczby *200!* Gdy weźmiemy pod uwagę jeszcze, iż równocześnie stawili się i nasi zawodnicy niezwykle licznie, a łącznie z tem nastąpił zjazd wielkiej ilości widzów i gości do Zakopanego, tak z kraju jak i zagranicy (przedstawiciele prasy zagranicznej, związków międzynarodowych itp.), a także i reprezentantów władz, to nie będzie przesadą stwierdzenie, iż impreza ta *przewyższyła wszystkie, dotychczas urządzane w kraju zawody sportowe.*

Nie zawiedliśmy się i na naszych zawodnikach; strona sportowa bowiem, jeśli idzie o naszych wybrańców, przewyższyła pod każdym względem nasze oczekiwania. Pierwsze miejsce *Br. Czecha w biegu zjazdowym* (w którym Skandynawowie jeszcze udziału nie biorą) i jego zwycięstwo nad wybitnymi przedstawicielami Szwajcarji i Anglji, zwycięstwo *Bronisławy Staszel-Polankówne*j w biegu pań nad zawodniczkami Czechosłowacji (startowały tylko Polki, Czeszki i jedna zawodniczka szwajcarska), a przedewszystkiem *czwarte miejsce Br. Czecha* w biegu złożonym o mistrzostwo Polski jest *sukcesem olbrzymim.* Nabiera on dopiero znaczenia, jeśli się zważy, iż przed Czechem było tylko *dwóch Norwegów i jeden Finlandczyk.* Br. Czech znalazł się w kolejności państw *na trzeciem miejscu, a na pierwszem wśród państw Środkowej Europy.* Poza Czechem znalazł się jeszcze długi szereg Skandy-

nawów, Niemcy, Szwajcarzy, Szwedzi, Czechosłowacy, Włosi i Rumuni. Również i w ostatniej konkurencji, tj. w otwartym konkursie skoków dziesiąte miejsce Br. Czecha jest pięknym wynikiem.

Na zakończenie wreszcie wspomnieć musimy, iż w ramach międzynarodowych zawodów odbył się także *międzyarmijny bieg patrolowy* na przestrzeni 28 klm. przy udziale patrolów czechosłowackiego, fińskiego, francuskiego, jugosłowiańskiego, polskiego i rumuńskiego. Zawody te zakończyły się *pełnym powodzeniem* naszych wybrańców, którzy w składzie *por. Kasprzyk Artur* (21 pap.) jako komendant, *kpr. Pawluśkiewicz Jan* (3 psp.), strzelec *Skupień Jan* (3 psp.), szer. *Kuraś Józef* (5 dyon samochodowy) i strzel. *Hrywniak Józef* (1 psp., jako strzelec zapasowy) zdobyli zaszczytne, *drugie miejsce*, po zwycięskim patrolu fińskim. Wynik dla nas bardzo pomyślny, ponieważ naszymi przeciwnikami byli narciarze armji, gdzie sport ten jest uprawiany oddawna, jako dział wyszkolenia wojskowego.

Naogół impreza ta, pierwsza pod względem rozmiarów w sporcie polskim, *udała się znakomicie* i miała wielki sukces propagandowy, popularyzując szeroko w świecie sport narciarski jak i centralną siedzibę jego, Zakopane, co nie pozostanie bez dodatniego wpływu na dalszą pracę P. Z. N.

Fragment z biegu zjazdowego na międzynar. zawodach narciarskich.
Bieg zjazdowy był jedną z konkurencyj, w której odnieśliśmy piękne sukcesy. — Na zdjęciu naszem widzimy drugiego po Czechu, najlepszego zawodnika w tym biegu, Andrzeja Krzeptowskiego I (Nr. 38) na terenie Hali Gąsienicowej.

Zaszczytny debiut polskiego narciarza w Finlandji.
Najzaszczytniejszym występem naszego narciarza na terenie zagranicznym i zarazem pierwszym na terenie Finlandji były wyniki uzyskane tamże przez Br. Czecha w r. 1929. — Zdjęcie nasze przedstawia powyższego zawodnika w konkursie skoków w Lahti (Finlandja).

Najdłuższy skok na Krokwi.
Najlepszy wynik, jeśli idzie o długość skoku (choć z upadkiem), osiągnął Zygmunt Ruud (Norwegja) na międzynar. zawodach narciarskich w Zakopanem. — Na zdjęciu widzimy Ruuda w powyższym skoku długości 71 i pół mtr.

Program zawodów narciarskich na rok 1930.

26 i 28 XII 1929 konkursy skoków w Zakopanem; 1 I 1930 sztafeta 5×10 km w Zakopanem; 4—6 I pokaz sportów zimowych w Krynicy; 4 I międzynarodowy konkurs skoków w Zakopanem; 6 I międzynarodowy konkurs drużynowy skoków w Krynicy; 12 I konkurs skoków w Zakopanem; 18 i 19 I zawody o memorjał śp. Woycickiego w Zakopanem; 18 i 19 I mistrzostwa okręgu Krynickiego w Krynicy; 23—26 I mistrzostwa okręgu Podhalańskiego w Zakopanem; 23—26 I mistrzostwa okręgu Lwowskiego i Warszawskiego; 26 I zawody lokalne w Krynicy; 1—2 II mistrzostwa młodzików w kraju; 6—9 II mistrzostwa okręgu Śląsko-Krakowskiego; 8—9 II zawody międzyklubowe w Zakopanem; 9 II bieg turystyczny Krynica-Żegiestów; 11—16 II międzynarodowe mistrzostwa Polski w Zakopanem (bieg 50 km, zjazdowy, pań, 18 km i skoki); 22—23 II międzyklubowe zawody w Zakopanem; 22 II—3 III zawody FIS. w Oslo; 2 III bieg tatrzański w Zakopanem.

Wicemistrz Polski w hockeyu na lodzie.
Drugą drużyną najsilniejszą w Polsce została w ub. roku lwowska Pogoń, która potrafiła się wysunąć przed Legję.

Z międzynar. turnieju hockeyowego w Krynicy.
Fragment z turnieju, który zakończył się zwycięstwem AZS. (Warszawa) w finale nad B. K. E. (Budapeszt).

Hockey na lodzie.

Druga najpoważniejsza u nas gałąź sportów zimowych, t. j. hockey na lodzie, może się poszczycić, podobnie jak i narciarstwo, największymi bodaj sukcesami w ciągu swych lat istnienia. Dzięki mocniejszym, jak w latach ubiegłych, podstawom organizacyjnym, zdołał Polski Związek Hockeya na lodzie przeprowadzić w tym roku składnie mistrzostwa Polski w Krynicy na torze Krynickiego Towarzystwa Hockeyowego oraz zorganizować *pierwszy na ziemiach polskich, międzynarodowy turniej* z udziałem Pogoni, Legji, Teamu wiedeńskiego i mistrza Węgier B. K. E. (Budapeszt) oraz AZS. (Warszawa). Turniej ten zakończył się zaszczytnem *zwycięstwem naszego mistrza AZS-u,* drugie miejsce zajął BKE, a trzeciem podzielili się wiedeńczycy i Pogoń.

Największym triumfem naszego hockeyu był udział i wyniki naszej drużyny *w mistrzostwach Europy w Budapeszcie.* Poprzedziła je nieszczęśliwa wyprawa do Szwajcarji, gdzie nasi hockeyiści ponosili jedną porażkę za drugą. Był to jednak dobry dla nich trening do mistrzostw Europy w Budapeszcie. Tu zwyciężają oni *Szwajcarję 2:0, Austrję 3:1* i dostają się do finału z *Czechosłowacją,* której ulegają dopiero po przedłużeniu i przy mało szczęśliwej grze w stosunku *1:2.*

Dzięki tym rezultatom Polska została po raz pierwszy w hockeyu *wicemistrzem Europy,* co świadczy wymownie o wysokim poziomie gry naszych reprezentantów. Poczynione w ciągu ub. roku wstępne prace organizacyjne, celem urządzenia odpowiednio toru w Krynicy, jak i budowa toru sztucznego w Katowicach rokują tej gałęzi sportu u nas piękną przyszłość.

Kalendarzyk zawodów hockeyowych w sezonie nadchodzącym przedstawia się nast.: od 28 grudnia 1929 r. do 3 stycznia 1930 r. międzynar. turniej w Krynicy. — W styczniu (10—12) turniej hockeyowy w Zakopanem, następnie tournee drużyny polskiej na mistrzostwa Europy w Chamonix. W lutym od 1—8 międzynar. turniej hockeyowy w Zakopanem, od 17—23 II-gie mistrzostwa Polskie w Krynicy.

Z międzynar. turnieju hockeyowego w Krynicy.
Moment z meczu Legja (Warszawa)—B. K. E. (Budapeszt).

Wioślarstwo.

Obok narciarstwa i wioślarstwo może się u nas szczycić, iż jest *drugą* gałęzią sportu, które doczekało się takiego uznania ze strony zagranicznych związków państwowych, iż przypadł mu zaszczyt urządzenia w r. 1929 *mistrzostw Europy*. Regaty powyższe odbyły się na torze w *Brdyujściu* przy udziale osad *Włoch, Szwajcarji, Holandji, Belgji, Czechosłowacji, Francji, Danji, Hiszpanji, Jugosławji* i *Polski*. Wynik ich był dla nas *pomyślny*, gdyż zajęliśmy w tak silnej konkurencji międzynarodowej w ogólnej klasyfikacji *czwarte miejsce* po Italji, Szwajcarji i Holandji. Organizacyjnie zdaliśmy egzamin znakomicie, albowiem o naszej imprezie jak i przygotowaniu tejże wyrażała się zagranica z bardzo wielkiem uznaniem.

Drugim sukcesem międzynarodowym jest zwycięstwo naszej *czwórki pań* (Warszawski Klub Wioślarek) nad osadą londyńską „Ace Ladies Rowing Club" odniesione w Warszawie, osada angielska jednak nie należy do najsilniejszych w swoim kraju.

Obok regat wioślarskich o mistrzostwa Europy odbyły się także doroczne *mistrzostwa Polski* również w Bydgoszczy. Przyniosły one pełny triumf osadom *poznańskim*, które wydarły supremację z rąk dotychczas bezkonkurencyjnego *Warszawskiego Towarzystwa Wioślarskiego*. W biegu jedynek dominowali krakowianie.

Na zakończenie wspomnieć musimy o torze regatowym w Brdyujściu. Po dokonanem powiększeniu zezwala on obecnie na równoczesny start 6 łodzi i zaliczany jest do *najwspanialszych torów Europy*. Posiada on szereg nowoczesnych urządzeń, jak np. schron dla łodzi, szatnie i t. p.

Z międzynar. regat wioślarek w Warszawie.

W dn. 15 września ub. roku odbyły się po raz pierwszy w Warszawie międzynarodowe regaty wioślarek z udziałem jednej z osad londyńskich. W regatach tych wyróżniła się osada czwórki z Kalisza, którą przedstawia nasze zdjęcie. — Na sterze Jadwiga Kraucka, dalej siedzą: Anna Bencke, Anna Hemplówna, Jadwiga Zawadzka i Hilda Messówna.

Kalendarz międzynar. regat wioślarskich na r. 1930.

Dotychczas ustalono nast. program regat na r. 1930: 15 maja wyścigi ósemek na Dunaju w Wiedniu; 15 i 16 czerwca regaty w Budapeszcie, Frankfurcie n. Menem albo w Duisburgu; 21 i 22 czerwca międzynarodowe regaty w Berlinie (Grünau); 28 — 30 czerwca regaty niemieckie w Frankfurcie n. Menem albo w Duisburgu; 5 i 6 lipca międzynarodowe regaty we Wiedniu, Lipsku i Mannheimie; 12 i 13 lipca wyścigi ósemek w Hamburgu; 19 i 20 lipca międzynarodowe regaty w Moguncji oraz w Velden i Gmunden regaty wioślarskie o mistrzostwo Austrji; 3 i 4 sierpnia regaty w Lundenburg. W połowie sierpnia mistrzostwa Europy i 7-go września jesienne regaty w Wiedniu.

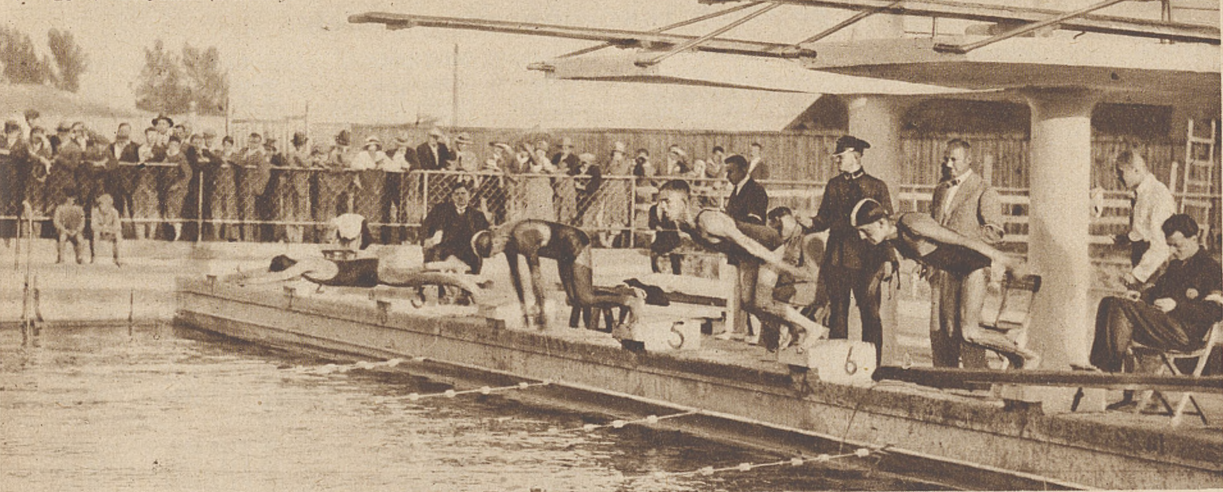

Z regat wioślarskich o mistrzostwo Europy.

Największą imprezą wioślarską w kraju były regaty wioślarskie o mistrzostwo Europy, urządzone w dn. 17 i 18 sierpnia 1929 r. w Bydgoszczy na torze w Brdyujściu. Zdjęcie nasze przedstawia (u góry) zwycięską dwójkę włoską, oraz widzów na trybunach, mieszczących 3.000 widzów, jakoteż tłumy publiczności, obserwujące z brzegu przebieg regat.

Mecz pływacki Belgja—Polska.

Urządzony w nowowybudowanej w roku 1929 pływalni w Warszawie. — Zdjęcie przedstawia fragment z powyższego meczu, a mianowicie start biegu na 1.500 m. Skaczą (od lewej ku prawej): Boone (Belgja), Kot, zwycięsca (Polska), Couvert (Belgja), Matysiak (Polska).

U góry:
K. Bocheński
(AZS. Warszawa), najlepszy pływak polski i rekordzista na 100 i 200 m. stylem dowolnym.

Na prawo:
K. Nowakówna
(Cracovia), mistrzyni Polski w pływaniu i rekordzistka na 100 mtr. w pływaniu na wznak.

Pływanie i piłka wodna.

Pod chlubnym znakiem postępu upłynął ubiegły sezon pływacki w naszym kraju. Tylu rekordów (26) i tak licznego startu pływaków nie zanotował dotąd żaden rok w naszym ubogim jeszcze sporcie pływackim. Mimo bowiem porażki w *„Trójmeczu Słowiańskim"*, gdzie ustąpić musieliśmy nietylko *Czechom*, ale nawet *Jugosłowianom*, przyszła następnie przegrana w meczu z Belgją, ale w tak małym stosunku 96:79, iż ta sukcesem naszych pływaków musi być już nazwaną.

Na czoło naszych pływaków wybił się bezkonkurencyjny *Bocheński* (AZS. Warszawa), który przebywa na studjach w Belgji, gdzie czyni ciągłe postępy i bije raz po raz rekordy krajowe.

Jeśli idzie jednak o ilość rekordów, to na pierwszem miejscu trzeba postawić Kota (AZS. Lwów) z ilością 10, atoli pod względem wartości wyżej cenić trzeba wyniki Bocheńskiego.

W konkurencjach kobiecych rok ubiegły nie przyniósł większych postępów, wprawdzie przybyły nowe rekordy *Schmidtówny, Reicherówny* i *Nowakówny*, ale zato zawiodły tak znane zawodniczki, jak *Kajzerówna, Fitzówna, Tratowa i i.*

Zato w skokach wybiły się szczególnie w ub. roku dwie doskonałe zawodniczki, jak *Schnatzkówna* (B. B. S. V. i *Schlesingerówna* (Cracovia).

W roku ubiegłym zakończyła się wreszcie pięcioletnia walka o puhar M. S. Wojsk, które ufundowało go dla tego klubu, który w okresie lat 1925—1929 poszczyci się najlepszymi wynikami w sporcie pływackim. Puhar zdobył *AZS. Warszawa)*, na drugiem miejscu znalazł się Klub Pływaków Giszowiec - Nikiszowiec z Górnego Śląska.

Gorzej zato przedstawia się nasza *piłka wod-*

na, tu mamy mało ośrodków tego sportu, a zarazem klubów, któreby się tą gałęzią zajmowały. Mistrzem Polski została ponownie krakowska *Makkabi*. Nasza reprezentacyjna drużyna jest bardzo słabą, ilustruje to choćby jej porażka 1:8 poniesiona w meczu międzypaństwowym z drużyną *austrjacką* w Krakowie.

Kalendarz zawodów pływackich w r. 1930.

Terminarz zawodów pływackich, ustalony przez Polski Związek Pływacki, przedstawia się następująco: od 29 czerwca do 13 lipca — mistrzostwa okręgowe, 20 lipca długodystansowe mistrz. Polski na morzu, 27 lipca — zawody międzynarodowe, 9—11 sierpnia mistrzostwa Polski, 16 i 17 sierpnia mecz Polska—Austrja w Wiedniu, 23 i 24 sierpnia słowiańskie mistrzostwa w Lublanie, 26—31 sierpnia mistrzostwa Europy w Wiedniu, 6—8 września mistrzostwa Polski w water-polo.

Tabela polskich rekordów pływackich.

a) Panowie:

Dystans.	Zawodnik.	Klub.	Wynik.	Miejscowość.	Data.	Tor.
50 m. dow.	I. Szrajbman	Z. A. S. S., Warszawa	0:29,4	Warszawa	29 VI 1929	50 m.
100 m. dow.	K. Bocheński	A. Z. S., Warszawa	1:03,6	Gand, Belgja	28 X 1929	25 m.
200 m. dow.	K. Bocheński	A. Z. S., Warszawa	2:29,8	Gand, Belgja	27 IX 1929	25 m.
300 m. dow.	J. Kot	A. Z. S., Lwów	4:28,5	Warszawa	8 VII 1928	50 m.
400 m. dow.	K. Bocheński	A. Z. S., Warszawa	5:32,8	Warszawa	25 VIII 1929	50 m.
500 m. dow.	J. Kot	A. Z. S., Lwów	7:30,4	Warszawa	5 VIII 1929	50 m.
800 m. dow.	J. Kot	A. Z. S., Lwów	12:17,4	Warszawa	24 VIII 1929	50 m.
1000 m. dow.	J. Kot	A. Z. S., Lwów	15:26,4	Warszawa	24 VIII 1929	50 m.
1500 m. dow.	J. Kot	A. Z. S., Lwów	23:10,0	Warszawa	24 VIII 1929	50 m.
3000 m. dow.	J. Matysiak	A. Z. S., Warszawa	57:56,5	Bydgoszcz	17 VII 1927	500 m.
5000 m. dow.	J. Jurkowski	Polonia, Warszawa	1:38:42,6	Bydgoszcz	17 VII 1927	500 m.
100 m. klas.	J. Jurkowski	Polonia, Warszawa	1:27,8	Warszawa	6 VII 1929	50 m.
200 m. klas.	J. Jurkowski	Polonia, Warszawa	3:12,0	Warszawa	18 VIII 1929	50 m.
400 m. klas.	J. Jurkowski	Polonia, Warszawa	6:48,1	Kraków	11 VIII 1929	50 m.
500 m. klas.	J. Jurkowski	Polonia, Warszawa	9:00,4	Król. Huta	13 VIII 1928	50 m.
100 m. nawzn.	H. Karliczek	E. K. S., Katowice	1:24,0	Warszawa	25 VIII 1929	50 m.
200 m. nawzn.	K. Trytko	Cracovia, Kraków	3:20,0	Cieszyn	5 VIII 1928	50 m.
400 m. nawzn.	H. Weigman	E. K. S., Katowice	7:11,4	Kraków	31 VIII 1924	45'7 m.

b) Panie:

Dystans.	Zawodnik.	Klub.	Wynik.	Miejscowość.	Data.	Tor.
50 m. dow.	H. Schönfeldówna	Makabi, Kraków	0:38,8	Cieszyn	5 VIII 1928	50 m.
100 m. dow.	M. Iżycka	A. Z. S., Warszawa	1:33,4	Król. Huta	15 VII 1928	50 m.
200 m. dow.	L. Reicherówna	Hakoah, Bielsko	3:34,2	Warszawa	25 VIII 1929	50 m.
300 m. dow.	A. Tratowa	A. Z. S., Warszawa	5:44,2	Warszawa	1 VII 1928	25 m.
400 m. dow.	R. Kajzerówna	Giszowiec	7:40,4	Król. Huta	14 VII 1928	50 m.
500 m. dow.	R. Kajzerówna	Giszowiec	10:05,4	Król. Huta	13 VII 1928	50 m.
800 m. dow.	H. Schmidtówna	Giszowiec	16:33,6	Warszawa	5 VIII 1929	50 m.
1000 m. dow.	H. Schmidtówna	Giszowiec	20:42,4	Warszawa	5 VIII 1929	50 m.
1500 m. dow.	M. Fitzówna	Giszowiec	30:46,2	Król. Huta	13 VII 1928	50 m.
3000 m. dow.	F. Schreiberówna	Makabi, Kraków	1:16:01,0	Bydgoszcz	17 VII 1927	500 m.
5000 m. dow.	F. Schreiberówna	Makabi, Kraków	2:07,59,3	Bydgoszcz	17 VII 1927	500 m.
100 m. klas.	L. Reicherówna	Hakoah, Bielsko	1:39,3	Kraków	11 VIII 1929	50 m.
200 m. klas.	L. Reicherówna	Hakoah, Bielsko	3:34,2	Warszawa	25 VIII 1929	50 m.
400 m. klas.	R. Kajzerówna	Giszowiec	7:42,0	Warszawa	17 VIII 1929	50 m.
500 m. klas.	rekordu niema.					
100 m. nawzn.	K. Nowakówna	Cracovia	1:39,6	Warszawa	3 VIII 1929	50 m.
200 m. nawzn.	rekordu niema.					
400 m. nawzn.	rekordu niema.					

Sztafety.

5× 50 m. dow. panów	A. Z. S. Warszawa	2:40,0	Warszawa	6 VIII 1929	50 m.
4×100 m. dow. panów	rekordu niema.				
10× 50 m. dow. panów	A. Z. S. Warszawa	5:39,0	Warszawa	5 VIII 1929	50 m.
4×200 m. dow. panów	A. Z. S. Warszawa	11:48,0	Warszawa	4 VIII 1929	50 m.
4×200 m. dow. panów	Reprezentacja Polski (Kot, Szrajbman, Matysiak, Bocheński).	10:51,0	Warszawa	18 VIII 1929	50 m.
5× 50 m. dow. pań	A. Z. S. Warszawa	3:39,4	Warszawa	3 VIII 1929	50 m.
4×100 m. dow. pań	A. Z. S. Warszawa	6:53,3	Warszawa	4 VIII 1929	50 m.
4×100 m. dow. pań	Reprezentacja Polski (Nowakówna, Reicherówna, Schönfeldówna, Iżycka)	6:23,4	Warszawa	25 VIII 1929	50 m.
10× 50 m. dow. pań	rekordu niema.				
4×200 m. dow. pań	rekordu niema.				

Fragment z biegu myśliwskiego w Poznaniu.

W październiku ub. roku odbył się staraniem korpusu oficerskiego 14 p. a. p. w Poznaniu bieg myśliwski na drodze z koszar pułkowych do hangaru dla balonów sterowych. — Na zdjęciu fragment z tego biegu.

Hippika.

Po szeregu triumfów, jakie święcił nasz sport hippiczny w latach 1926—1927, częściowo i 1928, przyszły następnie pewne niepowodzenia, z jednej strony jeźdźcy zagraniczni czynili coraz większe postępy, a z drugiej znów nasi zawodnicy rozporządzają ciągle jeszcze materjałem końskim, pozostającym znacznie w tyle w porównaniu z innemi krajami. — Dowodem tego była porażka w Ameryce w r. 1928, kiedy najważniejsza nagroda „International Military Trophy“ t. zw. puhar Narodów, który dotąd był dwukrotnie w naszem ręku, przeszedł w ręce reprezentantów Niemiec. Również w r. 1929 ponosimy naogół porażki na terenie krajowym, na międzynarodowych konkursach hippicznych, w *Poznaniu* i *Warszawie*, gdzie zadowolić się musieliśmy w „Puharze Narodów“ drugiem miejscem, a pierwsze odstąpić jeźdźcom włoskim.

Dopiero w roku 1929 jeźdźcy nasi napowrót imię polskie okrywają sławą, drużyna nasza, złożona z por. *Gzowskiego*, por. *Starnawskiego* i por. *Zgorzelskiego po raz trzeci zdobywa to najcenniejsze trofeum* w postaci srebrnej tacy. Zwycięstwo to jest tem cenniejsze, iż zadecydowało o *definitywnem* zdobyciu tej nagrody wędrownej, przypadającej na własność 3-krotnemu zwycięzcy; w rzędzie zaś pokonanych jeźdźców byli m. in. Włosi i Amerykanie.

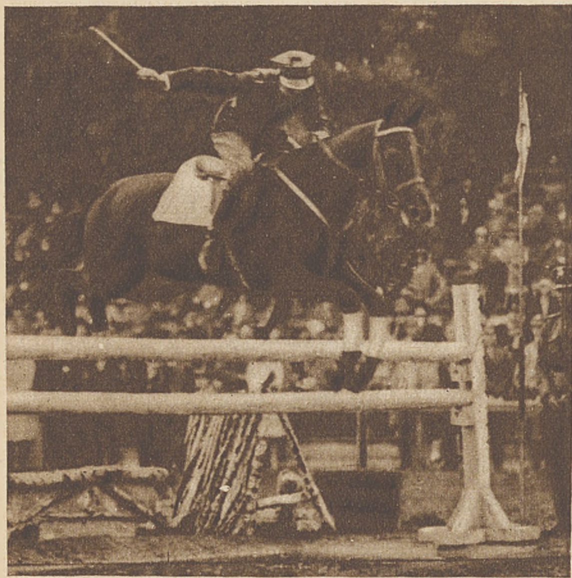
Nie można pominąć milczeniem, iż młody nasz sport hippiczny pozwolił sobie na nowość, którą można obserwować tylko w jednej miejscowości w Europie, t. j. w *St. Moritz*, gdzie na tafli tamt. jeziora odbywają się w porze zimowej zawody hippiczne. Podobną imprezę, a mianowicie konkursy hippiczne na śniegu specjalnie do tego celu przygotowanym, urządziło Zakopane, dzięki staraniom Małopolskiego Klubu Jazdy. Palmę pierwszeństwa w tych konkursach dzierżyli oficerowie 20 p. uł. (por. Szumski). Same zawody wzbudziły wielkie zainteresowanie w Zakopanem, które myśli o powtórzeniu ich w nast. latach w konkurencji międzynarodowej.

Amazonki na międzynar. konkursach hippicznych w Warszawie.
W m. czerwcu ub. roku odbył się w ramach programu międzynarodowych zawodów konkurs amazonek. — Zdjęcie przedstawia chwilę wręczenia zwycięskim jeźdźczyniom nagród przez generała Rómmla.
Na koniach znajdują się od lewej ku prawej: Chodkiewiczówna, Dembińska, Sulewska i Kucińska.

Kalendarz zaw. hippicznych w. r. 1930.

Terminy międzynarodowych turniejów hippicznych na rok 1930 ustalono w następujący sposób: 18—30 kwietnia — Nizza; 1—15 maja — Rzym; 2—5 maja — Antwerpja; 7—20-go maja — Bruksela; **6—18-go czerwca — Warszawa**; 14—22-go czerwca — Hilversum; z początkiem czerwca — Wiedeń; 5—13 lipca — Lucerna; 15—30 lipca — Kolonja; sierpień — Akwizgran; 21—24 sierpnia — Leodjum; 6—17-go listopada — Genewa.

Z międzynar. konkursów hippiczn. w Warszawie.
Rotmistrz Trenkwald (8 p. uł.), który na powyższych zawodach zdobył w konkursie im. „Armji Zagranicznej“ drugie miejsce.

Pierwsze w Polsce konkursy hippiczne na śniegu.
W lutym ub. roku odbyły się w Zakopanem po raz pierwszy u nas konkursy hippiczne na śniegu. Najlepszym jeźdźcem okazał się por. Szumski (20 p. uł.).

Z turnieju polo w Poznaniu.

Z okazji P. W. K. w Poznaniu odbył się z inicjatywy gen. Sochaczewskiego turniej gry w polo o nagrodę P. Prezydenta Rzpltej. — Na zdjęciu moment z turnieju.

Tenis.

Biały sport nie może się doczekać u nas lepszych warunków rozwoju (krytych hal), któreby umożliwiały uprawianie go przez cały rok a nie jedynie w porze letniej, co oczywiście nie może pozostać bez ujemnego wpływu na formę naszych zawodników. — Ale mimo to i tu możemy zanotować pewne sukcesy, do jakich należą głównie zwycięstwa naszych pań, t. j. mistrzyni Polski, Jadwigi *Jędrzejowskiej* (AZS Kraków) i eksmistrzyni Wandy *Dubieńskiej* (Kraków) na terenie zagranicznym na turniejach tenisowych w *Meranie* i *Czechosłowacji*. Godnym podkreślenia jest także zwycięstwo naszych tenisistów w Warszawie w meczu międzypaństwowym z *Finlandją* w stosunku *6:1*, oraz nikła porażka w Budapeszcie w meczu z *Węgrami 3:4*. Zato w spotkaniu z *Anglją* o puhar Davisa ponieśliśmy tradycyjną porażkę w stosunku *0:5*.

Mistrzem Polski w grze pojedynczej ponownie został *Maks Stolarow* (Łódź), zaś mistrzem drużynowym został *Łódzki Klub Lawn Tennisowy*, po zwycięstwie nad AZS-em (Poznań) 4:3.

Program zawodów tenisowych w r. 1930.

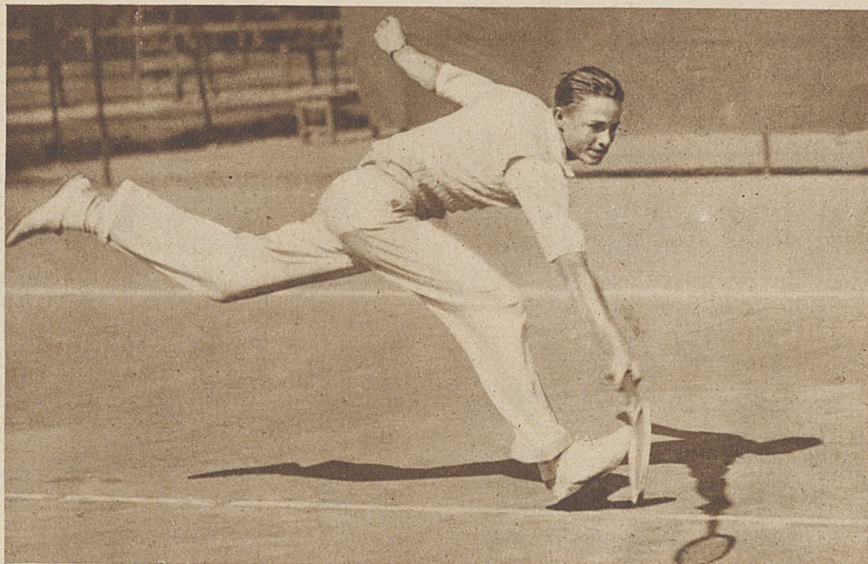
Aczkolwiek kongres Międzynarodowego Związku Tenisowego odbędzie się dopiero w marcu 1930 roku, to jednak już zostały terminy najważniejszych zawodów mistrzowskich ustalone:

Przedstawiają się one następująco: 15—27 stycznia mistrzostwo Australji, 16—27 marca mistrzostwo Egiptu, 12—21 kwietnia mistrzostwo połudn. Afryki, 21—28 kwietnia mistrzostwo Grecji, 18 maja do 1 czerwca mistrzostwo Francji, 23 czerwca do 3 lipca turniej tenisowy w Wimbledonie, 6—11 lipca mistrzostwa Belgji, 28 lipca do 3 sierpnia mistrzostwa Holandji, 3—10 sierpnia mistrzostwa Niemiec w Hamburgu, z końcem sierpnia i początkiem września odbędą się mistrzostwa Ameryki, 27 VIII do 1 IX mistrzostwa Jugosławji, 1 VIII mistrzostwa Węgier.

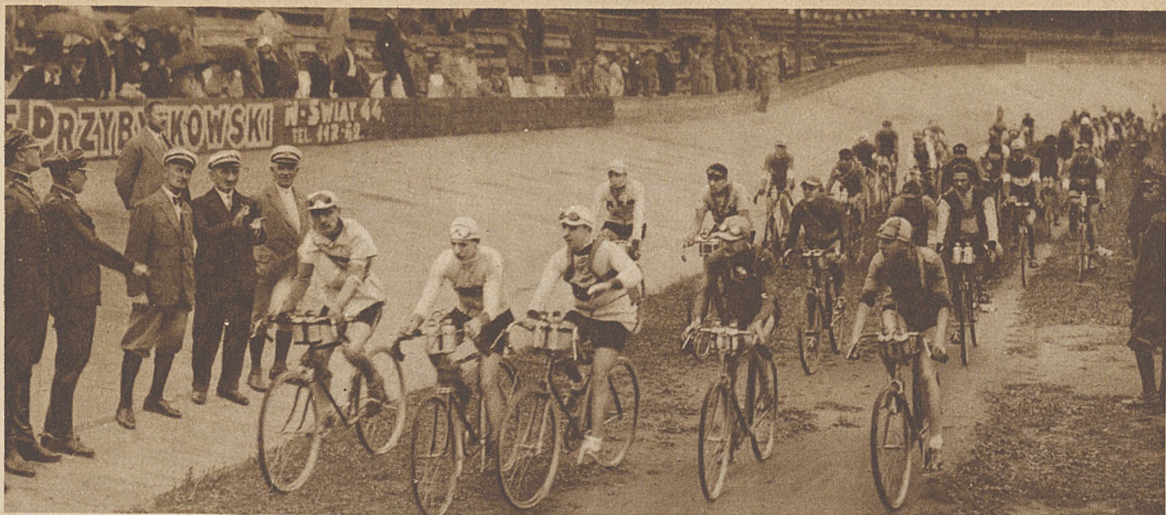
Jadwiga Jędrzejewska

(AZS. Kraków), mistrzyni Polski w tenisie.

Przemysław Warmiński

(AZS. Poznań). „as" tenisowy Wielkopolski na turnieju warszawskiej Legji o mistrzostwo stolicy. w momencie odbicia piłki.

II Bieg kolarski dokoła Polski największą imprezą kolarską.
Zdjęcie przedstawia moment z tej imprezy, gdy uczestnicy zjeżdżają z toru kolarskiego na Dynasach w Warszawie.

Kolarstwo.

Poważnemi rezultatami pracy może się poszczycić kolarstwo polskie w roku ubiegłym. *150 klubów* i zrzeszonych w nich *16.000 kolarzy*, oraz przeszło *600 wyścigów torowych i szosowych*, to cyfry świadczące wymownie o tem, jak sport ten toruje sobie drogę do szerokich warstw naszego społeczeństwa za wzorem sąsiednich państw. Najsilniej jest on rozpowszechniony w *Wielkopolsce*, która liczy ponad połowę wszystkich rowerów, jakie posiada nasz kraj i gdzie przypada jeden rower na *14 mieszkańców*.

Zawody szosowe stały na niezwykle wysokim poziomie, a na czoło imprez wysunęły się *II bieg dokoła Polski, mistrzostwo Polski na szosie i w wyścigu na przełaj* (Cyklopedestre), wyścig górski *Kraków—Zakopane, wyścig Kraków—Lwów*, oraz wyścig *Kraków—Katowice—Kraków*, organizowany przez redakcję „Ilustr. Kuryera Codz." w Krakowie. Mistrzem Polski szosowym jest *Józef Stefański* (Amatorski Klub Sportowy Warszawa), który też był zwycięzcą w całym szeregu najważniejszych biegów.

Kolarstwo torowe, jeśli idzie o ilość imprez, zaprezentowało się *mizernie*, ale zato pod względem jakościowym *pierwszorzędnie*. Najważniejsze nasze placówki kolarstwa torowego *Dynasy* w Warszawie i *Helenów* w Łodzi oglądały pierwszorzędnych jeźdźców zagranicznych, m. in. i mistrza świata *Mazairaca* (Holandja). Mistrzem Polski został po licznych perypetjach zasłużenie *Szamota* (WTC), przebywający stale w Paryżu. W drugim rodzaju kolarstwa torowego, t. j. za prowadzeniem motorów, niedoścignionym mistrzem pozostał Józef Lange (WTC. Warszawa). Do największych sukcesów naszego kolarstwa torowego należą zwycięstwa Szamoty nad olimpijczykiem Beaufraudem (Francja) i Mazairacem na Dynasach w Warszawie.

U góry:
Józef Stefański
(Amatorski K. S. Warszawa), kolarski mistrz szosowy Polski.

U dołu:
Henryk Szamota
(WTC. Warszawa), kolarski mistrz torowy Polski.

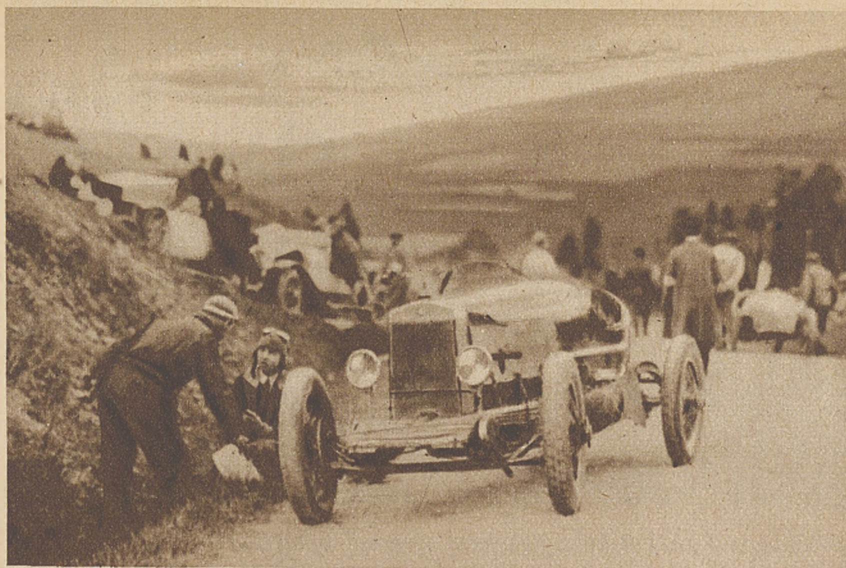

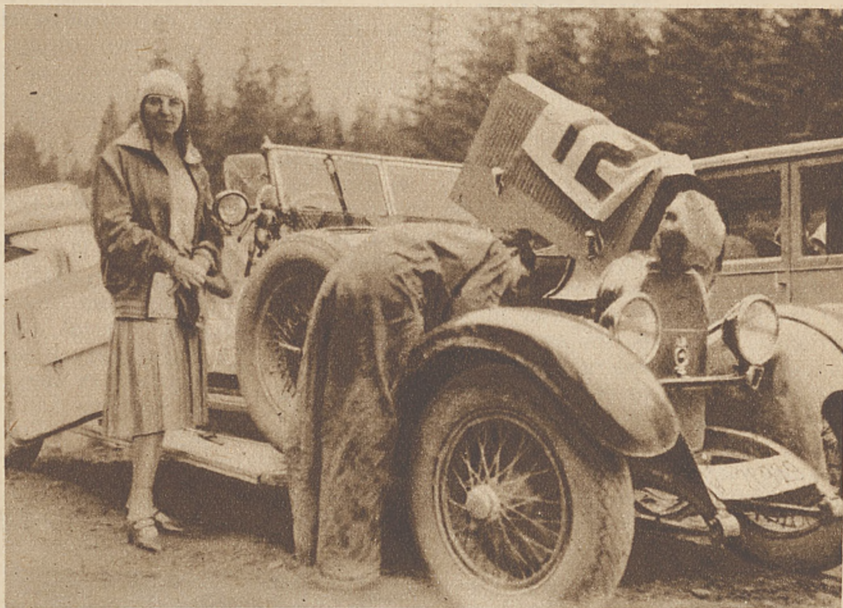

Z wyścigu kolarskiego Kraków—Katowice—Kraków.
Najmłodszą ale udałą imprezą kolarską był wyścig „Ilustr. Kuryera Codz." na drodze Kraków—Katowice—Kraków. — Na zdjęciu fragment z wyścigu, przedstawiający kilku uczestników na trasie biegu.

członkom *Krakowskiego Klubu Automobilowego* (K. K. A.), który liczy najlepszych kierowców w kraju. Mistrzem Polski w tej gałęzi sportu został Jan *Ripper* (K. K. A.), który miał godnego rywala w osobie dyr. Szwarcensztejna (K. K. A.). Dawna jednak supremacja K. K. A. została poważnie zachwiana, albowiem obok sekundującej stale grodowi Podwawelskiemu *Warszawy*, na czoło wybijają się *Poznań*, a przedewszystkiem *Łódź* i *Lwów*.

Coraz większy rozwój automobilizmu w naszym kraju objawia się nietylko we wzroście imprez, ale też w coraz większej ilości startujących *dobrych kierowców* oraz *maszyn wyścigowych*. Licznym jest udział także *zagranicznych* zawodników zwłaszcza z *Czechosłowacji, Austrji* i *Niemiec*.

U góry:
Marja Tarnowska
(K. K. A.) na starcie wyścigu górskiego na Krzyżowej.

U dołu:
Marja Koźmianowa
(Warszawa), jedyna zawodniczka, która wzięła udział w zeszłorocznym Wyścigu Tatrzańskim.

W owalu:
Jan Ripper
(K. K. A.), mistrz Polski w jeździe automobilowej.

Automobilizm i motocyklizm.

Coraz silniejsze zainteresowanie naszego społeczeństwa problemami motoryzacji przyczynia się zarazem walnie do spopularyzowania w naszym kraju także i sportów motorowych, wzrastającego u nas z każdym rokiem i objawiającego się w postępie na wszystkich polach.

Sezon samochodowy obracał się w ramach wypróbowanych już w poprzednich latach imprez, których najważniejsza grupa — to zawody o *mistrzostwo Polski w jeździe automobilowej*. Dla zdobycia tego tytułu trzeba osiągnąć najlepsze wyniki we wspomnianej grupie zawodów, do których należą: dwa wyścigi płaskie, jeden w *Łodzi* a drugi we *Lwowie*, dwa wyścigi górskie, t. j. Tatrzański w *Zakopanem* i na *Krzyżówce* pod Krynicą, oraz *międzynarodowy raid Automobilklubu Polski* (A. P.). Zwycięstwa w większości imprez zeszłorocznych przypadły w ub. roku przeważnie członkom Krakowskiego Klubu Automobilowego.

Również i bardzo nisko jeszcze stojący w naszym kraju ruch motocyklowy może się poszczycić pewnymi sukcesami odniesionymi w ub. roku. Polegają one nie na wynikach, ale na rozwoju *wszerz;* powstaje nowa placówka w postaci *Krakowskiego Klubu Motocyklowego*, Mysłowice przygotowują się do budowy nowego *toru motocyklowego* pod względem wielkości *trzeciego w Europie*, nasza największa impreza motocyklowa *„Grand Prix“* aczkolwiek kończy się zwycięstwem niemieckiego zawodnika, to jednak *organizacyjnie* wystawia naszemu młodemu sportowi motocyklowemu piękne świadectwo i stanowi dowód żywotności Pol. Związku Motocyklowego.

Kalendarz międzynar. zawodów automobilowych na r. 1930.

Marzec: 23 — Wyścigi (kilometr lancé) Genewa.

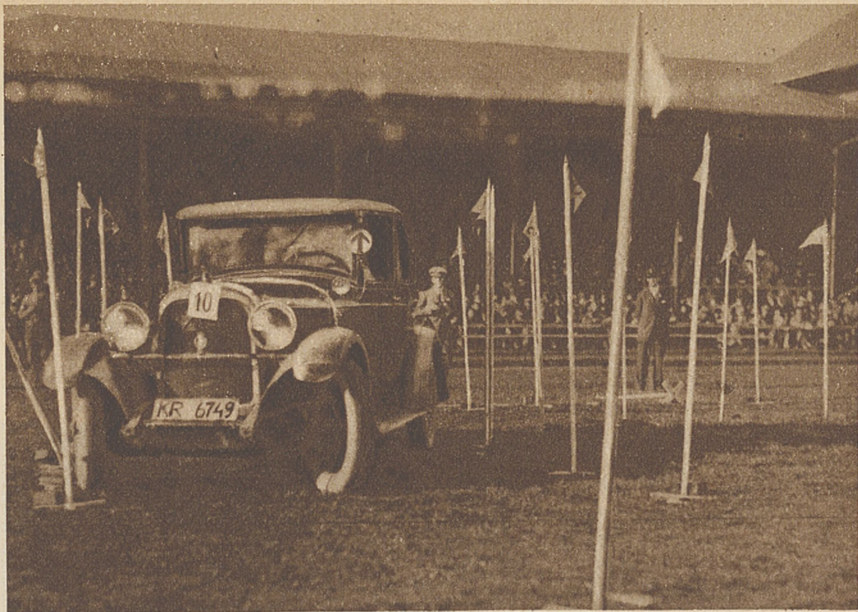
Kwiecień: 13 — Wielka nagroda Monako.

Maj: 4 — Targa Florio (Sycylja), 9 — Dwunastogodzinny wyścig na torze Brooklands, 23 — Wielka Nagroda Irlandji, 25 — Nagroda króla włosk. (Rzym), 25—29 — Turniej automobilowy w Wiesbadenie, 30 — wyścigi w Indianapolis.

Czerwiec: 15 — Wyścigi w Kesellberg i Wielka Nagroda Lyonu, **22—29 międzynarodowy raid Automobilklubu Polski,** 25—29 — Turniej automobilowy w Baden-Baden.

Lipiec: 13 — Wielka nagroda Niemiec, 20 — Wielka Nagroda Europy w Spa, 25 — Wielka Nagroda San Sebastjan, 28 — Wielka Nagroda Hiszpanji, 30—4-go sierpnia — międzynarodowy wyścig alpejski.

Sierpień: 10 — Wyścigi „Klausen", 17 — wyścig górski A. D. A. C. pod Freiburgiem, 17—23 — Międzynarodowy tydzień zawodów w St. Moritz, 24 — Angielskie Tourist Trophy, **24 — wyścig Tatrzański,** 31 — wyścig w Gais.

Z gymkhany automobilowej w Krakowie.

W czasie Zielonych Świąt ub. r. zorganizował Krakowski Klub Automobilowy na boisku „Wisły" gymkhanę automobilową (konkurs jazdy zręcznościowej), z której dajemy zdjęcie, przedstawiające jeden z samochodów, biorących udział w konkursie.

Program międzynar. zawodów motocyklowych na r. 1930.

Międzynarodowy Związek Motocyklowy ustalił na przyszły rok następujący kalendarz sportowy: w kweitniu Targa Florio.

Maj: 3—16 niemieckie mistrzostwa krajowe; 4 — węgierskie „Tourist-Trophy" i sześciogodzinne wyścigi w Barcelonie; 11 — wyścig górski Zbraslav—Jiloviste; 18 — o nagrodę królewską w Rzymie i austrjackie „Tourist-Trophy".

Czerwiec: 1 — wielka nagroda Czechosłowacji; 8 — wielka nagroda Polski; 9, 11 i 13 — angielskie „Tourist-Trophy" na wyspie Man; 15 — wielka nagroda Austrji; 22 — wielka nagroda Węgier i wyścig w Kołobrzegu; 29 — wielka nagroda Niemiec i wyścig Guggerberg (Węgry).

Lipiec: 5 — niemieckie Tourist-Trophy; 6 — dokoła jeziora Como; 13 — wielka nagroda FICM w Francochamps w pobliżu Spa (Belgja); 20 — wielka nagroda San Sebastian; 21 lipca do 2 sierpnia — międzynarodowa sześciodnowa jazda FICM w Grenoble (Włochy—Szwajcarja—Francja).

Sierpień: 9—10 — wyścig Klausen; 17 — rekord górski w Freiburgu; 24 — wielka nagroda Szwecji; 31 — wyścig Gaisberga (Austrja).

Wrzesień: Wielka nagroda Ulsteru (Irlandja); 14 — wielka nagroda narodów w Monza; 21 — wyścig Schwabenberg (Węgry) i wielka nagroda Francji.

Październik: 8—9 — „Trials" Szwedzkiego Związku Motocyklowego.

Z wyścigu motocyklowego o „Grand Prix" w Katowicach.

Wargin, zdobywca I miejsca w kat. 250 ccm.

Z zawodów motocyklowych Warszawa—Radzymin.

Oprócz największej imprezy, jaką były mistrzostwa Polski, zorganizowane przez P. Z. M. na G. Śląsku, słyszało się w ub. roku i o innych ciekawych zawodach, z których specjalnem zainteresowaniem wyróżniły się wyścigi motocyklowe na drodze Warszawa-Radzymin.

W imprezie tej wyróżnił się zdobywca I miejsca, motocyklista Jakubowski, którego oglądamy na finishu.

Lekka atletyka.

Usilna praca Polskiego Związku Lekkoatletycznego, Związków Okręgowych oraz poparcie, jakiem darzy Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego lekkoatletykę, będącą podstawą przygotowania zawodniczego do wszystkich gałęzi sportów, wydają z każdym rokiem coraz większe owoce. Jednak trzeba z całym naciskiem podkreślić, iż piękne rezultaty naszych, czołowych zawodników, któremi jest cały świat zaskoczony, są wynikiem tylko pracy *jednostek*, że jeszcze jest nam daleko do tego, abyśmy mogli powiedzieć, iż sport ten opiera się u nas na szerokich podstawach.

Przy omówieniu bilansu rocznego tego sportu w pierwszym rzędzie wspomnieć musimy o nazwisku *St. Petkiewicza*, naszego rekordzisty w biegach długodystansowych. Jego zwycięstwa nad największym biegaczem świata *Nurmim* (Finlandja), nad najlepszymi długodystansowcami *Francji* w stadjonie olimpijskim Colombes (Paryż), oraz nad mistrzami *Szwecji* na bieżni Sztokholmu rozsławiły polską lekkoatletykę w całym świecie.

Nazwisku Petkiewicza odpowiada w naszej kobiecej lekkoatletyce nazwisko *Walasiewiczówny*, naszej rodaczki, zamieszkałej w Ameryce, która, przybywszy do kraju z okazji wycieczki na Powszechną Wystawę Krajową, wzięła udział w naszych zeszłorocznych meczach lekkoatletycznych, będąc w nich *najlepszą zawodniczką*.

Nasz bilans lekkoatletyczny przedstawiał się w ub. roku *pomyślniej*, jak w latach poprzednich; zwyciężyliśmy bowiem w konkurencji męskiej *Czechosłowację* w Warszawie stosunkiem 84½—73½ punktów, *Rumunję* we Lwowie 126—41 punktów, zaś w konkurencji kobiecej *Czechosłowację* 72½ na 32½ punktów i *Austrję* 62:44 punktów. Oba ostatnie mecze rozegrano na stadjonie w Królewskiej Hucie.

Nie obeszło się jednak i bez porażek, do jakich należało zajęcie drugiego miejsca *w Trójmeczu Bałtyckim* w Rydze, gdzie daliśmy się wyprzedzić Łotwie (114.5 pkt.), a wysuwając się z 112.5 punktami przed Estonję (109 pkt.), tu zaliczyć należy przegraną w Budapeszcie w meczu z *Węgrami* w stosunku *27:54 pkt.*

W domu rok ubiegły stał pod znakiem zażartej walki (o rozstrzygnięcie) dwu najsilniejszych naszych klubów lekkoatletycznych w stolicy i zarazem w kraju, tj. AZS-u

U góry:

Historyczny bieg.

Zdarzeniem historycznej doniosłości w naszym sporcie było zwycięstwo Petkiewicza odniesione nad fenomenalnym lekkoatletą Finlandji, olimpijczykiem Nurmim w dn. 7 IX 1929 w biegu 3 klm. na bieżni w Agrykoli w Warszawie. Na zdjęciu na przedzie Nurmi, za nim Petkiewicz (Nr. 27). Czas zwycięzcy 8:51.6, czas Nurmiego — 8:52.

U dołu:

Z lekkoatletycznych mistrzostw Polski.

Zeszłoroczne mistrzostwa Polski w lekkoatletyce odbyły się w lipcu z. r. na nowowybudowanym stadjonie w Poznaniu. Na zdjęciu moment z biegu na 800 mtr. po wyjściu zawodników ze startu.
W środku zwycięzca biegu i wielokrotny mistrz Polski Stefan Kostrzewski (x).

i Polonji o nagrodę prof. Wittiga w postaci „Łucznika“. Nagrodę tę zdobyła ostatecznie *Polonia,* uzyskując w roku bieżącym po pięcioletniej walce 263 punkty, o jeden zaledwie więcej od swego rywala — akademików warszawskich. Na trzeciem miejscu znalazł się następny najsilniejszy klub lekkoatletyczny *Warszawianka,* rozporządzający najlepszymi długodystansowcami.

Do zilustrowania postępów naszej męskiej lekkoatletyki przyczyni się niewątpliwie wykaz wyników, uzyskanych przez 3 najlepszych, pierwszych naszych lekkoatletów, a dla lepszej orjentacji podajemy w nawiasach rekord światowy:

100 mtr.: Szenajch, Sikorski, Dobrowolski po 11 sek., (rekord światowy 10.4 sk.).

200 mtr.: Sikorski 22.2, Szenaich 22.3, Dobrowolski 22.6, (20.6).

400 mtr.: Kostrzewski 50, Piechocki 50.3, Żuber 51.2 (47 sek.).

800 mtr.: Kostrzewski 1:55 min., Żuber 1:59.8, Mędrzycki 2:00.4, (1:50.6).

1500 mtr.: Petkiewicz 4:00.2 min., Jaworski i Mędrzycki 4:08, (3:51).

500 mtr.: Petkiewicz 15:02.26 min. Sawaryn 15:56.2, Sarnacki 15:56.8, (14:36).

10.000 mtr.: Petkiewicz 32:09 min., Sawaryn 33:30.6, Kusociński 33:41.8, (30:06.6).

110 mtr. płotki: Trojanowski 15.5 sek., Kostrzewski 15.6, Nowosielski 15.8, (14.6 sek.).

400 mtr. płotki: Kostrzewski 54.2 sek., Malanowski 58.4, Drozdowski 59.1, (52 sek.).

Skok wdal: Nowak 729 cm., Sikorski 726, Nowosielski 693, (793 ctm.).

Skok wwyż: Nowosad 178 ctm., Nowak 176, Wróbel 175.5, (203 ctm.).

Skok o tyczce: Adamczak 364 ctm., Majtkowski 352.5, Wieczorek 350, (432 ctm.).

Bieg Maratoński w Krakowie.

Po raz pierwszy odbyła się ta najcięższa konkurencja lekkoatletyczna na dystansie ponad 42 klm. w październiku zeszł. roku w. Krakowie. — Na zdjęciu na przedzie zwycięzca biegu Milcz (AZS. Warszawa), czas biegu 2 g. 27 m. 55 i 4/10 sek. W głębi dalsi zawodnicy, widoczni na trasie na tle klasztoru Kamedułów na Bielanach.

Z lekkoatletycznych mistrzostw kobiecych w Warszawie.

W programie zawodów lekkoatletycznych kobiet o mistrzostwo Polski w Warszawie odbył się bieg 80 mtr. z płotkami. Na zdjęciu m. in. zwyciężczyni Schabińska z warszawskiej Legji (druga od lewej strony).

Heljasz
(Warta), mistrz Polski w rzucie kulą.

Lonka
(Cracovia), mistrzyni Polski w rzucie oszczepem.

Trójskok: Sikorski 13.83, Cejzik 12.90, Luckhaus 12.69 (15.64 m.).

Kula: Heljasz 14.43 m., Górski 14.07, Puchalski 13.80, (16.11 m.).

Dysk: Górski 43.69 m., Baran 43.05, Cejzik 42.17, (49.90 m.).

Oszczep: Mikrut 57.48 Dobrowolski 54.60, Dobek 54.24, (71.01 m.).

Młot: Więckowski 32 m. 77 ctm., Miller 36.75, Kiełbkowski 32.77 mtr. (57.77 mtr.).

Pięciobój: Cejzik 3483 pkt., Wieczorek 3335, Mieczkowski 3039 pkt., (4325).

Dziesięciobój: Cejzik 7232 punkty, Wieczorek 7040, Meyro 5999.15 (8742).

Sztafeta 4×100 mtr.: AZS. (Warszawa) 44.5 sek., AZS. (Poznań) 44.8, Polonia Warszawa) 45 (40.8 sek.).

Sztafeta 4×200 m.: Polonia 3:29.5 m., AZS. Warszawa 3:32, AZS. (Poznań) 3:33.4 m. (3:13.6 mtr.).

Cejzik
(Polonia), w skoku wwyż, zdobył on tytuł mistrza Polski w dziesięcioboju, w której to konkurencji postawił w ub. roku rekord polski, wynoszący 7,232 punktów.

Bieg z przeszkodami na przestrzeni 3 klm.: Kostrzewski 10:58.8, Maszewski, Wituch.

Maraton (42,250 m.): Milcz 2:57:55.4, Buczyński 3:03.10, Nowakowski 3:05.59, (2:32.25.0).

Bieg na przełaj o mistrzostwo Polski na przestrzeni około 8.000 m.: Petkiewicz 23:12.6 mtr., Kusociński, Sarnacki.

W kobiecej lekkoatletyce, która jest znacznie młodszą od męskiej, nasze zawodniczki robią znacznie większe postępy w porównaniu z zagranicą. Zaniedbanie nasze bowiem w sporcie, spowodowane latami niewoli, jest tutaj już znacznie mniejsze i łatwiejsze do odrobienia. Dla zobrazowania stanu tej gałęzi sportu podajemy wyniki najlepszych zawodniczek w sezonie 1929, oraz tabelę, ilustrującą rozwój tego sportu w ostatnich 6 latach, uwzględniającą najlepszy wynik.

Oryginalny bieg atletyczny.

Jedną z niezwykle interesujących konkurencyj lekkoatletycznych jest bieg z przeszkodami na dystansie 3 klm., który się odbył w ub. roku w Agrykoli w Warszawie. Na zdjęciu oglądamy fragment tego biegu, jak zawodnicy borykają się z przeszkodami.

Wykaz najlepszych wyników w kobiecej lekkoatletyce w latach 1924—1929.

60 mtr.: 7.6 Walasiewiczówna, 7.9 Hulanicka, 8 Breuerówna, 8.2 Orłowska, Gędziorowska, Sadkowska, Freiwaldówna i Turecka.

100 mtr.: 12.4 Walasiewiczówna, 12.9 Breuerówna, Sadkowska, 13.1 Hulanicka, Gędziorowska, 13.2 Turecka.

200 mtr.: 26.6 Walasiewiczówna, 27.7 Schabińska I. 27.8 Czajówna, 28 Orłowska, 28.2 Breuerówna, 28.4 Metzendorfówna.

800 mtr.: 2:30.3 Kilosówna, 2:30.8 Orłowska, 2:35.2 Wieczorkiewiczówna, 2:42 Sawczak-Fiszerowa, 2:44 Rytlówna, 2:45 Peronówna.

4×100 mtr.: 53.4 Grażyna, 54.8 Rożdzień, 56 Makkabi (Kraków) i Cracovia, 56.2 AZS (Warszawa), 56.6 Warta.

4×200 mtr.: 1:57.2 Grażyna, 2:01.6 Cracovia, 2:02 Rożdzień, 2:04.2 Legja, 2:04.6 Warszawianka i Makkabi (Kraków).

80 mtr. płotki: 12.8 Schabińska, 13 Freiwaldówna, 13.8 Wajsówna, 14.4 Rakoczanka, 14.8 Musielewska i Gorloffówna.

Skok wdal z miejsca: 245 Czajówna i Hulanicka, 233 Jankowska, 231 Pirowska, 229 Brylantówna, 225 Sadkowska i Szkudlarska.

Adamczak

(AZS. Warszawa), mistrz Polski w skoku o tyczce zdobywa nowy rekord polski 3.64 mtr.

Skok wdal: 550 Walasiewiczówna, 514 Sadkowska, 506 Freiwaldówna, 500 Lubecka, 492 i pół Hulanicka, 485 Breuerówna.

Skok wwyż: 150 i pół Krajewska, 146 Janowska, 140 Czajówna, 137 i pół Freiwaldówna, 136 Hulanicka, 135 Pirowska, Wajsówna, Szubrzykówna, Gruszecka i Bogdanówna.

Rzut kulą: 11.07 Lewinówna, 10.81 Jasna, 10.71 Konopacka, 10.69 Kraśnicka, 10.06 Jasieńska, 9.69 Schabińska II.

Rzut dyskiem: 37.15 Konopacka, 33.55 Kobielska, 33.43 Jasna, 33.17 Mierkisówna, 32.70 Gorazdowska, 32.04 Bergsonówna.

Rzut oszczepem: 35.11 Lonka, 32.24 Konopacka, 31.66 Lanżanka, 30.43 Kobielska, 30.18 Lewinówna, 29.77 Czerska.

Trójbój: 153 Hulanicka, 136 Walasiewiczówna, 133 Lonka, 112 Jasna i Musielewska, 107 Gędziorowska.

Pięciobój: 3691 Konopacka, 3364 Hulanicka, 3149 Lubecka, 3122 Jasna, 2981 Kobielska,. 2942 Schabińska II.

Męskie rekordy polskie w r. 1929:

na 200 mtr. — Sikorski 22,2 s., 800 m. — Kostrzewski 1 m. 55,2 s., 1.500 m. — Petkiewicz 4 m. 2,2 s., 5.000 m. — Petkiewicz 15 m. 2,2 s., 400 m. płotki — Kostrzewski 54,2 s., skok w dal — Sikorski 726 ctm.

Tabela najlepszych wyników
w kobiecej lekkoatletyce w latach 1924-1929.

Konkurencje	1924	1925	1926	1927	1928	1929
	1-sza	1-sza	1-sza	1-sża	1-sza	1-sza
60 m.	8.4	8.4	8.4	8.2	8	7.6
100 m.	14.9	13.9	13.6	13.1	12.9	12.4
200 m.	30.5	29.3	29	28.1	26.8	26,6
800 m.	—	—	—	2.34,2	2:28	2.30,3
80 płotki	–	—	—	13.2	13.2	12.8
4x100	60.4	61.5	56	56.4	53.6	53.4
4x200	—	—	—	2:01	1.57,4	1.57,2
w dal z m.	—	—	230	229	238.5	245
w dal	448	473	481	488.5	525	550
w wyż	132	135	140	141	141.5	150.5
kula	7.87	8.18	8.59	10.12	10.95	11.07
dysk	23.45	33.40	37.71	39.18	39.62	37.15
oszczep	25	27.87	28.50	33.30	36.90	35.11
trójbój	—	—	—	—	—	153
pięciobój	2604	2779	—	3350	4065	3691

Z największej imprezy lekkoatletycznej w Małopolsce.

Jest nią doroczny bieg okrężny „Ilustrowanego Kuryera Codziennego" w Krakowie. — Na ilustracji moment z zeszłorocznego biegu, jak zawodnicy przebiegają przez plantacje miejskie w pobliżu Bramy Florjańskiej.

Program imprez lekkoatletycznych w r. 1930.

Komisja sportowa Polskiego Związku Lekkoatletycznego (P. Z. L. A.) ułożyła nast. kalendarzyk ważniejszych zawodów lekkoatletycznych w roku 1930: 15-go czerwca: wielkie jubileuszowe zawody międzynarodowe P. Z. L. A., 21 i 22 czerwca: trójmecz bałtycki Polska—Łotwa—Estonja w Tallinie, 11—13 lipca: męskie mistrzostwa główne, 25—27 lipca: kobiece mistrzostwa główne, 27 lipca: mecz z Węgrami, 30 i 31 sierpnia: mecz z Czechosłowacją w Pradze, 13 i 14 września: mecz z Włochami.

Pozatem odbędzie się najprawdopodobniej mecz z Danją, natomiast mecz z Rumunją nie dojdzie pewnie do skutku. Lekkoatletki rozegrają mecz z Austrją w Wiedniu 10 sierpnia, zaś w Pradze od 6—8 września wezmą udział w III. kobiecych igrzyskach. Na jesieni rozegrane zostaną dalsze imprezy o mistrzostwa Polski.

Piłka nożna.

Osią całego zainteresowania zwolenników naszego piłkarstwa są rozgrywki o *mistrzostwo Ligi Polskiego Związku Piłki Nożnej*, które trwają rok cały z małą przerwą zimową. — Udział w tegorocznych rozgrywkach brało 13 klubów, t. j. *Polonia*, *Legja* i *Warszawianka* z Warszawy, *Cracovia*, *Garbarnia* i *Wisła* z Krakowa, *Czarni* i *Pogoń* ze Lwowa, *Ł. K. S.* i *Turyści* z Łodzi, *I. F. C.* z Katowic, *Ruch* z Wielkich Hajduków i *Warta z Poznania*. Klasa drużyn wyrównała się już dość znacznie, a wyniki rozgrywek ligowych były często wielkiemi niespodziankami, przez co zainteresowanie niemi jeszcze się bardziej wzmagało. Mistrzem Ligi została *Garbarnia*, co było *największą rewelacją*, albowiem nikt nie przypuszczał, aby najmłodsza drużyna ligowa (która weszła do Ligi dopiero w r. 1928) tak szybko zaawansować mogła. Po Garbarni na dalszych miejsach znalazły się dopiero tak silne i stare drużyny, jak Warta, Legja, Wisła, ŁKS., Cracovia itd.

Kontakt z zagranicą był w porównaniu do lat ubiegłych niezbyt żywy i mało odbiegał od lat 1927—1928, kiedy to ilość spotkań międzypaństwowych czyteż międzynarodowych była minimalna. Najważniejszą konkurencją międzynarodową, w której braliśmy udział, był turniej amatorów o puhar *Środkowej Europy*. Obok naszej reprezentacyjnej drużyny współzawodniczyły w tej konkurencji drużyny *Austrji*, *Czechosłowacji* i *Węgier*. Udział naszej reprezentacji w tej konkurencji nie był powitany naogół przychylnie przez opinję kraju, gdyż drużyna nasza przez rozgrywki z amatorami niczego się nauczyć już nie może, a w razie zwycięstw nie podniesie prestige'u naszej piłki nożnej zagranicą; ewentualna natomiast przegrana mogłaby nas narazić tylko na kompromitację.

Na szczęście przebieg dotychczasowych rozgrywek w pierwszej kolejce był dla nas *pomyślny*, wygraliśmy w Poznaniu z *reprezentacją Węgier 5:1*, *z Czechosłowacją* uzyskujemy na własnym gruncie w Krakowie wynik *1:1*, co już nie jest bynajmniej sukcesem i wreszcie uzyskujemy najpiękniejszy wynik, bo zwycięstwo *3:1 nad Austrją w Gracu* i dzięki niemu dostajemy się *na pierwsze miejsce* w tej konkurencji, spychając na drugie Austrję, na trzeciem znalazła się Czechosłowacja, zaś na czwartem Węgrzy.

Pozatem nasz bilans spotkań międzynarodowych w piłkarstwie ograniczył się do *kilku spotkań* z klubami zagranicznymi i meczu międzymiastowego *Budapeszt—Kraków*, zakończonego *świetnem zwycięstwem reprezentacyjnej drużyny krakowskiej* w stosunku *7:2*. — Nadto

Z zawodów ligowych Warta—Polonia.

Na zdjęciu: fragment z meczu ligowego między temi drużynami w Poznaniu, zakończonego zwycięstwem Warty 3:1, chwila, gdy Przybysz (w jasnej koszulce) strzela bramkę, której bramkarz Polonji Kisieliński nie potrafił obronić.

U góry:

Z zawodów ligowych Czarni—Wisła.

W głębi „zielone trybuny", przed bramką Chmielowski (Czarni) w energicznym podskoku oddaje daleki wykop, oswabadzający bramkę własnej drużyny.

Na lewo:

Sukces Wisły w Niemczech.

Wielkie znaczenie propagandowe miały zwycięstwa Wisły nad najsilniejszemi zespołami Niemiec Środkowych (Lipsk) i Guts Muts (Drezno), 2:1. — Na zdjęciu bramkarz Wisły, Koźmin, z piłką w sytuacji podbramkowej.

U dołu:

Z zawodów międzypaństwowych.

Fragment z międzypaństwowych zawodów Czechosłowacja—Polska na boisku Cracovii w Krakowie w z. r. Wynik 2:2.

na szczególne podkreślenie zasługuje wyprawa mistrzowskiej drużyny ligowej *Wisły do Niemiec*, gdzie w spotkaniu z dwoma najsilniejszymi zespołami Niemiec Środkowych, a mianowicie z *V. f. B.* Lipsk) i *Guts Muts* (Drezno) uzyskała dwa zwycięstwa w identycznym stosunku *2:1*, mające dla propagandy sportu polskiego w Niemczech *niezwykle doniosłe znaczenie*.

Na podkreślenie zasługuje jeszcze jeden szczegół z zeszłorocznej historji tego najpopularniej-

Z meczu Cracovia—Legja w Krakowie.
Moment z powyższych zawodów ligowych, rozegranych na boisku Cracovii z wynikiem 2:2. Obrona bramki przez Skwarczyńskiego, bramkarza Legji.

Hakoah (Wiedeń) pokonany w Polsce.
Znana w kraju drużyna wiedeńska Hakoah doznała porażki 1:4 w spotkaniu z Legją dn. 14 VII b. r. — Fragment z powyższych zawodów na boisku Legji w Warszawie.

szego sportu, a mianowicie w roku ubiegłym doszedł do skutku pierwszy po kilkuletniej przerwie występ polskiego arbitra na *terenie zagranicznym.* Było nim prowadzenie zawodów Czechosłowacja—Węgry o puhar amatorów środkowej Europy w Bratysławie przez dra *Lustgartena* z Krakowa.

Bilans naszych spotkań międzynarodowych.

Polska piłkarska reprezentacja rozegrała w latach od 1921—1929 r. 40 spotkań międzypaństwowych (w tem 23 zagranicą). Wygrano **14** meczów (7 zagr.), nierozegrano 9 meczów (5 zagranicą), a przegrano 17 meczów (**11** zagranicą). Stosunek bramek **78:86.**

Z Węgrami grano 7 razy (1 wygrana i 6 przegranych); ze Szwecją 7 razy (2 wygr., 1 rem. i 4 przegrane); z Czechosłowacją 5 razy (1 remis, 4 przegr.); z Finlandją 4 razy (2 wygr., 1 rem. i 1 przegr.); z Estonją 4 razy (3 wygr., 1 rem.); z Turcją 4 razy (3 wygr., 1 remis); z Rumunją 3 razy (3 rem.); z Jugosławją 2 razy (1 wygr., 1 przegr.); z USA 2 razy (1 rem., 1 przegr.); z Norwegją 1 raz (wygr.) i z repr. Rennes 1 raz (wygr.).

Ogółem w reprezentacji grało **105 graczy,** przyczem **z Krakowa 44, z Warszawy — 17, ze Lwowa — 16, z Łodzi — 11, z Poznania — 10 i ze Śląska — 7 graczy.**

Najwięcej graczy dała **Cracovia — 26;** potem **Wisła — 15; Pogoń — 11, Warta — 10, Ł. K. S. — 8, Po-**

Pierwsza drużyna „Garbarni“ (Kraków).
Mistrzowska drużyna Polski na rok 1929/30, która zdobyła I-sze miejsce w Lidze po rocznym zaledwie pobycie w tejże.

lonia — 7, Legja — 5, Warszawianka, IFC i Policyjny K. S. po 3.

Najwięcej razy grali: **Kuchar** 29, potem Kałuża 21, Sperling 20, Staliński i Spojda po 17, Bacz 13, Hanke 13, Karasiak i Gerlitz po 12, Gintel i Adamek po 11, Reymen I, Fryc i Zastawniak po 10.

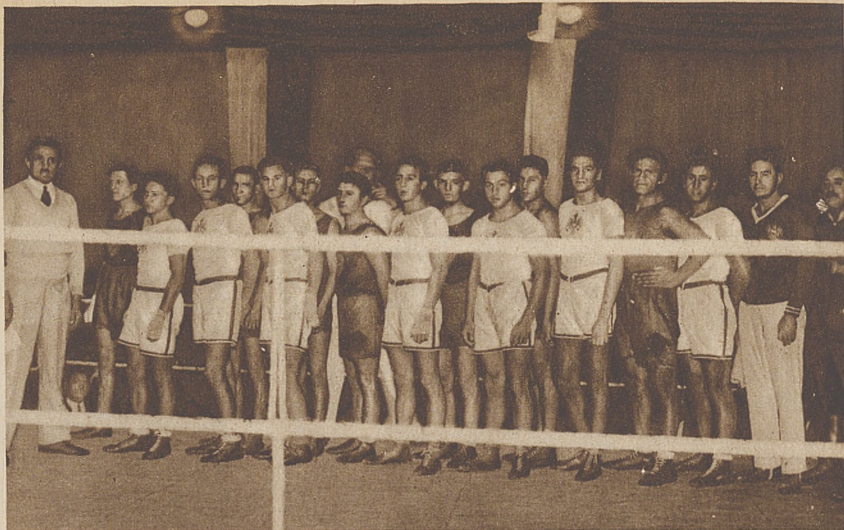
Bramek zdobyli najwięcej: **Staliński** 12, Batsch i Kałuża po 10, Kuchar 8, Reyman I 6, Steuerman i Balcer po 4.

Kalendarz zawodów piłkarskich w r. 1930.

Kalendarz meczów międzynarodowych na przyszły rok został już prawie w zupełności ustalony; w następującej liście podajemy najważniejsze spotkania:

5. I. — Paryż — Berlin, Hiszpanja—Czechosłowacja.
9. II. — Włochy—Szwajcarja.
23. II. Portugalja-Francja.
23. III. — Belgja—Holandja, Niemcy—Włochy, Francja—Szwajcarja, Czechosł.—Austrja, Wiedeń—Praga.
6. IV. — Holandja—Włochy, Szwajcarja—Węgry.
13. IV. — Francja—Belgja, Francja (B)—Luksemburg.
20. IV. — Austrja—Niemcy południowe.
1. V. — Czechosłowacja—Węgry.
4. V. — Holandja—Belgja.
18. V. — Francja—Czechosłowacja.
25. V. — Belgja—Francja, Szwajcarja—Austrja.
15. VI. — Holandja—Danja, Niemcy poł.—Węgry.
24. VI. — Bułgarja—Grecja.
15. VII. — Szwecja—Szwajcarja, Bułgarja—Rumunja.
18. VII. — Norwegja—Szwajcarja.

Gospodarze wymienieni są na pierwszem miejscu.

Sport w Policji Państwowej.

Główna Komenda naszej Policji Państwowej darzy ruch sportowy wśród podległych jej organów wielkiem poparciem. Nie ograniczając się tylko do wewnętrznych zawodów o mistrzostwo zorganizowała ona mecz bokserski Policji austrjackiej i naszej w Katowicach z wynikiem 7:7. Zdjęcie nasze przedstawia obie drużyny.

Inne działy sportów.

Jak już wspomnieliśmy i na innem miejscu, sport polski, od chwili odzyskania niepodległości, rozwija się żywiołowo we wszystkich dziedzinach, aczkolwiek ciężkie stosunki ekonomiczne temu niezbyt sprzyjają. Oprócz wymienionych już gałęzi sportów, którym poświęciliśmy więcej nieco miejsca, są też i inne, gdzie postęp ten dał się także zaznaczyć.

I tak w *boksie*, który liczy swych najlepszych przedstawicieli w *Poznaniu (Warta)*, a następnie na *G. Śląsku* do zanotowania mamy zwycięski

AZS. (Kraków) posiada najlepsze zawodniczki we florecie.

Na zdjęciu moment z zawodów o mistrzostwo Polski między zawodniczkami tego klubu: p. Münnichówną (pierwsza od lewej strony) i p. Jopkówną.

Łucznictwo rozwija się coraz lepiej w Polsce.
Znajdujący się do niedawna w powijakach sport łuczniczy toruje sobie u nas drogę do coraz lepszego rozwoju, stając się coraz bardziej popularnym wśród szkół średnich. — Na zdjęciu naszem widzimy żeńską drużynę łuczniczą, w skład której wchodzą uczenice państw. gimn. żeńsk. w Kielcach.

wynik meczu międzymiastowego *Poznań—Wrocław 8:6*. W meczu z *Niemcami* ponosimy coprawda porażkę we Wrocławiu *6:10*, ale wobec wysokiego poziomu boksu w Niemczech nie jest ona bynajmniej kompromitującą.

W *hockeyu na trawie* mamy do zanotowania w ub. roku *pierwszy* występ naszych reprezentantów zagranicą, gdzie w meczu międzypaństwowym z *Węgrami* w *Budapeszcie* doznają porażki *0:6*. Klęska ta obok drugiej w stosunku *0:4*

Pierwszy międzynarodowy mecz hazeny.
Fragment z międzynarodowego spotkania reprezentacyjnej drużyny Łodzi i Czechosłowacji (z wynikiem 2:10) na boisku Agrykoli w Warszawie.

Z zawodów w siatkówce.

Z okazji święta wych. fiz. i p. w., obchodzonego w Spale, odbył się szereg zawodów sportowych, m. in. mecz siatkówki żeńskiej, z którego fragment przedstawia nasze zdjęcie.

z *Czechosłowacją* w Poznaniu jest zrozumiała, gdyż sport ten znajduje się u nas jeszcze *w powijakach.*

W *szermierce* wobec rozpadnięcia się najsilniejszej drużyny w Polsce *Akademickiego Związku Sportowego (Kraków),* na skutek wyjazdu kilku jej członków do innych miast naszego kraju, nastąpił pewien *zastój.* Wyrazem tego jest choćby zeszłoroczna przegrana z *Czechosłowacją* w *Pradze,* poniesiona we wszystkich 3 broniach w stosunku 17:31 tuszów.

W *strzelaniu,* gdzie *Warszawa* i *Kraków* są najpoważniejszymi i najruchliwszymi ośrodkami w całej Polski, mimo niezaprzeczonych postępów, jesteśmy jeszcze daleko w tyle w porównaniu z zagranicą, toteż udział nasz w tegorocznych mistrzostwach świata w Sztokholmie wypadł nieszczególnie.

Rycerski sport, jaki jest *łucznictwo,* zyskuje sobie coraz więcej zwolenników; odbywają się tu corocznie, podobnie jak w strzelaniu, „Narodowe" zawody. Przyniosły one w ub. roku tytuł „Króla" kurkowego Polskiego Związku Łuczników na r. 1929 kobiecie, *Janinie Kurkowskiej* (Klub Sportowy „Rodziny Wojskowej").

Natomiast charakterystycznem jest, iż w *łyżwiarstwie* nie idziemy naprzód mimo, iż jest to sport, będący swego rodzaju przygotowaniem do hockeyu, gdzie przecież tak piękną pozycję zajmujemy w międzynarodowej rywalizacji.

Żywem zainteresowaniem cieszyły się w roku ubiegłym także i *gry ruchowe,* z których *siatkówka* oraz *koszykówka* wybijały się na pierwszy plan. Zorganizowany w Krakowie turniej o mistrzostwo Polski przyniósł tytuł mistrza w koszykówce drużynie *Cracovii.* Również i *hazena* zyskuje zwolenniczki głównie w *Łodzi* i *Warszawie,* gdzie mamy najlepsze nasze kluby. Poziom ich jest jeszcze bardzo niski w porównaniu z zagranicą, a dowodem tego są wysokie porażki hazenistek łódzkich i warszawskich poniesione w spotkaniach w ub. roku z reprezentacją Czechosłowacji w Warszawie i Łodzi.

Nie pozostały w tyle i doroczne, wielkie imprezy, mające obok sportowego swoje jeszcze odrębne znaczenie, jak np. *„Marsz szlakiem kadrówki"* na drodze *Kraków—Kielce,* dalej *Bieg Korpusu Ochrony Pogranicza* wzdłuż granic naszego państwa, *Bieg okrężny „Ilustrowanego Kuryera Codziennego"* i t. p.

Zakończenie.

Krótki ten bilans wyników pracy naszych sportowców wykazuje we wszystkich dziedzinach *nieustanny postęp* i rokuje na przyszłość coraz lepsze nadzieje. W szczególności wobec zwrócenia uwagi na ten potężniejący ruch w naszem życiu społecznem ze strony władz rządowych, okazujących mu opiekę, jak zarówno wobec coraz czynniejszego zajęcia się nim ze strony społeczeństwa, przed sportem polskim otwierają się coraz lepsze horoskopy na przyszłość.

Ułatwi im to z jednej strony budowa potężnych inwestycyj sportowych, z których do skutku doszła już w ub. roku piękna pływalnia Polskiego Związku Pływackiego w *Warszawie* i kryta hala pływacka w *Siemianowicach,* w toku zaś są prace nad budową stworzenia *reprezentacyjnego stadjonu Legji w Warszawie* (obejmującego m. in. tor kolarski, boisko do piłki nożnej, bieżnię, trybuny kryte na 5.000 osób i t. d.), dalej jednego *z największych torów motocyklowych*

w Europie pod Mysłowicami, sztucznej ślizgawki i boiska hockeyowego w *Katowicach, pierwszego boiska do gry w golfa w Giszowcu* (Górny Śląsk), *stadjonu zimowego w Zakopanem,* ulepszenie *boiska hockeyowego w Krynicy, toru bobsleighowego w Kuźnicach* i t. d.

Obok tak poważnego pola do pracy dla naszych sportowców, jakiemi są bezsprzecznie powstające ustawicznie coraz to nowe placówki sportu na terenie naszego kraju, przybywa nowa pomoc w postaci odpowiednio kwalifikowanych *instruktorów wychowania fizycznego.* Będą oni w ilości około *150 osób* opuszczać corocznie mury *Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego na Bielanach pod Warszawą,* który dzięki wielkiej pracy *Państwowego Urzędu Wych. Fiz.* otworzył w ub. roku dla studjujących swoje podwoje.

Niewątpliwie tak dalece idące poparcie ze strony władz i społeczeństwa pozwoli szybko naszemu sportowi zająć *należne* stanowisko w wielkiej rodzinie narodów.

Organizacja sportowa i wychowania fizycznego w kraju.

Związek Polskich Związków Sportowych i Komitet Olimpijski, Warszawa, ul. Wiejska 11.

Związek Młodzieży Chrześcijańskiej Y. M. C. A. Biuro główne: Warszawa, ul. Marszałkowska 81a.

Y. M. C. A. Dział chłopców, Warszawa, Aleje Ujazdowskie 22.

Y. M. C. A. Ognisko Akademickie, Warszawa, ul. Krucza 29.

Y. M. C. A. Kraków, ul. Krowoderska 8.

Polski Związek Towarzystw Gimnastycznych „Sokół", Warszawa, ul. Szopena 3.

„Sokół", Dzielnica Małopolska, Lwów, ul. Sokoła 7.

„Sokół", Dzielnica Krakowska, Kraków, Wolska 27.

„Sokół", Dzielnica Wielkopolska, Poznań, Zielone Ogródki.

„Sokół", Dzielnica Mazowiecka, Warszawa, ul. Śniadeckich 10.

„Sokół", Dzielnica Śląska, Katowice, Załęże, ul. Ligonia 20.

Żydowski Związek Towarzystw Gimnastycznych i Sportowych, Warszawa, ul. Szopena 3.

Związek Harcerstwa Polskiego, Warszawa, Aleje Ujazdowskie 37, m. 12.

Oddział w Krakowie, ul. Szewska 12, I p.

Polski Związek Lawn-Tenisowy, Warszawa, Pl. Małachowskiego 2.

Polski Związek Lekko-atletyczny, Warszawa, Wiejska 11.

Polski Związek Towarzystw Wioślarskich, Warszawa, ul. Foksal 19.

Polski Związek Piłki Nożnej, Warszawa, ul. Wiejska 3.

Liga Polskiego Związku Piłki Nożnej, Warszawa, ul. Wiejska 3.

Polski Związek Narciarski, Warszawa, ul. Żórawia 23, m. 5.

Polski Związek Motocyklowy: Katowice.

Polski Związek Towarzystw Kolarskich, Warszawa, Oboźna 1—3.

Polski Związek Łyżwiarski, Warszawa, ul. Szopena 3.

Polski Związek Pływacki, Warszawa, ul. Wiejska 11.

Związek Strzelecki (Komenda główna), Warszawa, Al. Jerozolimskie 27 m. 3.

Polski Związek Szermierczy, Warszawa, ul. Górnośląska 13, prof. Fiedorowicz.

Polski Związek Hockeya na lodzie, Warszawa, ul. Wiejska 11.

Polski Związek Hockeya na trawie, Poznań, ul. Łąkowa 10.

Polski Związek Żeglarski, Warszawa, ul. Marszałkowska 136.

Polski Związek Jeździecki, Warszawa, Al. Szucha 23.

Polski Związek Łuczników, Warszawa.

Polski Związek Bokserski, Katowice.

Polski Związek Gier Sportowych, Warszawa, Krucza 29.

Rocznica Jordanowska.

Czterdziestolecie założenia parku dra Jordana było obchodzone uroczyście przez młodzież krakowską, która zgromadziła się na boisku Cracovii, biorąc udział w szeregu zawodów sportowych. — Na zdjęciu widzimy moment podniesienia sztandaru w chwili rozpoczęcia uroczystości.

Założenie obozu Strzeleckiego im. Z. Lewakowskiego na Podkarpaciu.
Uroczystość poświęcenia kamienia węgielnego pod obóz Strzelecki w Zakrzowie odbyła się dnia 14-go lipca z. r. Na zdjęciu widzimy dowódcę O. K. V., gen. Wróblewskiego, podpisującego akt erekcyjny. U góry: portret fundatora obozu, ś. senatora Zygmunta Lewakowskiego.

Międzynarodowe organizacje sportowe.

Międzynarodowy Komitet Olimpijski: (Comite Internationale Olympique) Lausanne (Szwajcarja).

Automobilizm: Association Internationale des Automobiles Clubs Reconsius Paris, 8 Place de Concorde.

Boks: Federation Internationale de Boxe Amateur, London E. C. 2. Valentine Barker 69, Bishopsgade.

Dźwiganie ciężarów: Federation Internationale Halterophile, Paris rue Etienne Dolet.

Gimnastyka: Federation Internationale de Gymnastique, Bordeaux (France) M. Charles Cazalet, 8 rue Reignier.

Hippika: Federation Internationale Equestre, Paris 33, Avenue Montaigne.

Jachty: Internationale Yacht Cacing Union, Carls brook. Ile de Wight (Anglja).

Kobiece Sporty: Federation Sportive Feminine Internationale, Paris 17, Maubourg Montmartre.

Kolarstwo: Union Cycliste Internationale, Paris 24 Boulevard Poissonniere.

Lawn Tennis: Federation Internationale de Lawn Tennis, Paris 76, Avenue Wagram.

Lekka Atletyka: Internationale Armateur Athletic Federation Vesteras (Szwajcarja).

Obóz przysposobienia wojsk. w Rytrze.
Ogólny widok obozu, zorganizowanego staraniem Okręg. Urzędu Wychowania Fizycznego i P. W. w Krakowie.

Lotnictwo: Federation Aeronautique Internationale, Paris, 5 rue Francois 1ver.

Łyżwiarstwo: Internationale Skating Union, Stockholm, Major General P. B. Balck.

Myślistwo: Federation Internationale de Tir de Chasse. Paris 21 rue de Clichy.

Narciarstwo: Federation Internationale de Ski Stockhelm, Strandwagen 65.

Pływanie: Federation Internationale de Natation Amateur, Kent (Anglja), Tudor House Eltham Road, Lee.

Piłka nożna: Federation Intern. de Footbal Association, Secr, C. A. W. Hirschmann, Amsterdam (Holandja), Nic. Maestraat 67.

Saneczki Federation Internationale de Bobsleigh et de Tobagganing, Paris 1, Place d'Iena.

Strzelanie: Union Internationale de Tir, Paris 46 rue de Provence.

Szermierka: Fed. Internat. d'Escrime, 172 avenue Parmentier, Paris.

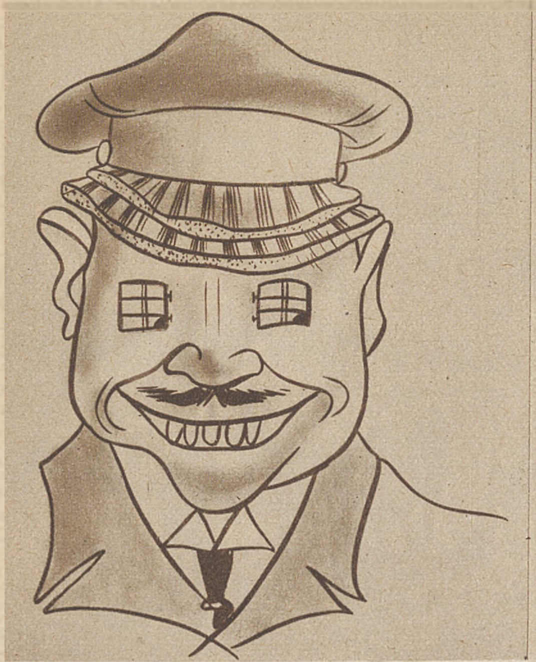
Wioślarstwo: Fed. Intern. des Socíętes d'Aviron, Lausanne (Szwajcarja) 14, av. de 1 Eglise Anglaise.

Wychowanie fizyczne: Fed. Intern. de Gymnastique Educative — Bruxelles 33, Av. Haversherke, Forest.

Zapaśnictwo: Fed. Intern. de Lutte (Greco romaine, lutte libre, Surey (Anglja), Gailock Wellington.

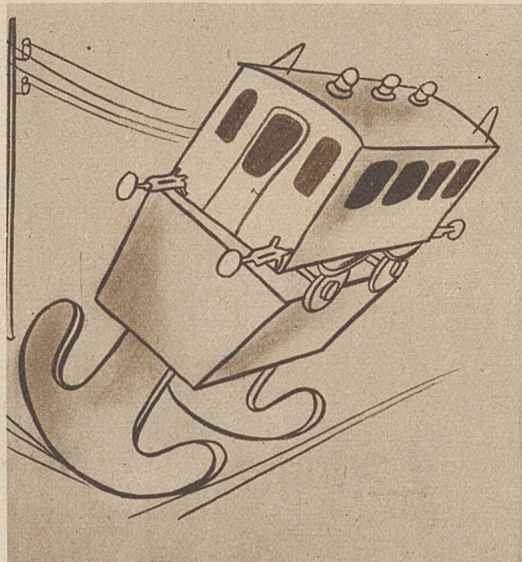
Najnowsza poezja polska w rysunku.

Rysował A. Wasilewski.

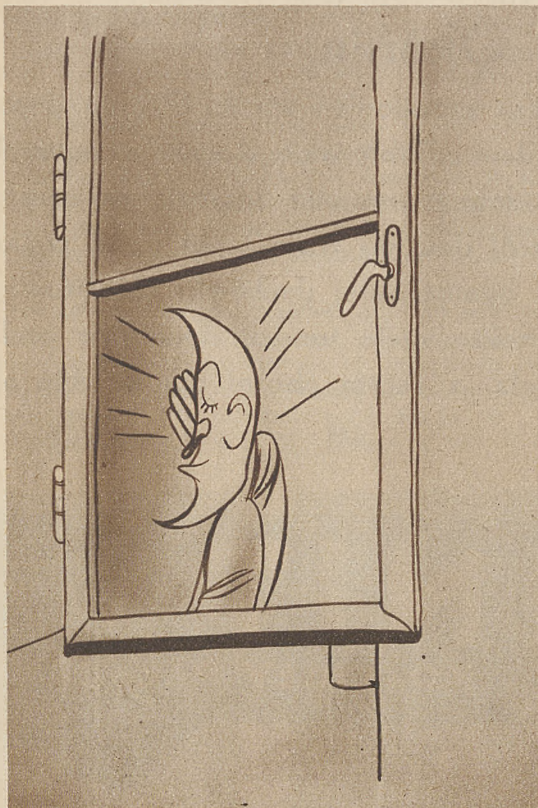
Popatrzy na mnie ciepło z pod czapki swej strzechy,
Uśmiechnie się znajomo okienek oczyma.

Stanisław Ciesielczuk.

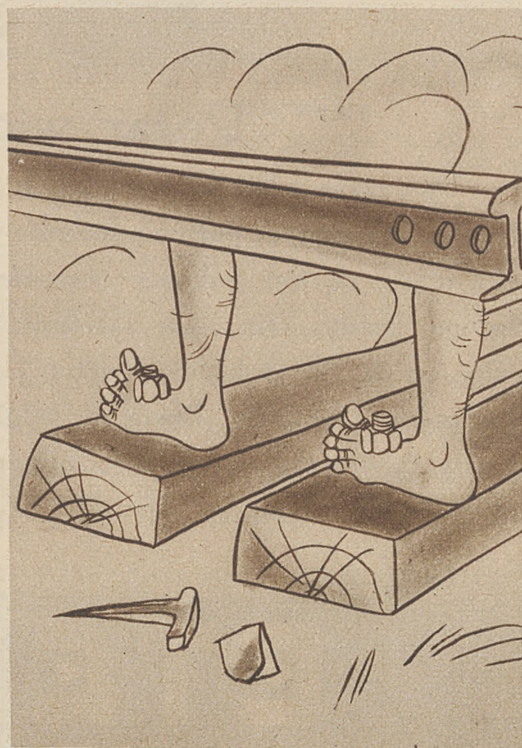
Rytmicznie, jednostajnie, wagon się kołysze.

Wiesław Gorecki.

Księżyc się przytulił do szyby i zasnął.

Maurycy Schimmel.

W każdy próg przybite męką czarnych śrub
jęczymy my, kolejowe szyny.
Każą nam piersią niby nożem
rozkrawać białe ciało dróżyn,
przecinać wciąż kwadraty zbóż
i łykać kurz na drogach...
I w dzień i w noc musimy być na nogach
nie wolno schylić barków.

Michał Rusinek.

Pożar wioski Okónin.

Powyższe zdjęcie przedstawia zgliszcza zabudowań wioski Okónin, pozostałych po ogromnym pożarze. Jedynie tylko dom p. Jabłońskiego ocalał z pogorzeli dzięki temu, że był pokryty eternitem. Podobne wypadki zdarzają się często i dlatego każdy, kto chce zabezpieczyć swój dom od zniszczenia przez pożar, używać musi do pokrycia dachu jedynie ogniotrwałej dachówki eternitowej, która posiada oprócz pięknego wyglądu, także wiele innych dodatnich cech, jest ona bowiem złym przewodnikiem ciepła, a zatem chroni tak w lecie od upałów, jak w zimie od zimna.

119

Mieczysław Gałuszka.

Przegląd szachowy.

W ubiegłym roku aktywność świata szachowego zaznaczyła się poważną liczbą imprez, trzymających w napięciu szerokie masy miłośników gry królewskiej. Z powodzi turniejów i innych zawodów najciekawszymi i najsilniej obsadzonymi był międzynarodowy turniej w Karlowych Varach i Budapeszcie, jak również pojedynek o mistrzostwo świata Alechina z Bogolubowem. — *Polscy mistrzowie Rubinstein i dr. Tartakower odznaczyli się świetnymi sukcesami.* Mistrz Przepiórka zapewne skutkiem dłuższej przerwy w grze nie okazał pełni swej formy. Z mistrzów zagranicznych nadzwyczajne rezultaty osiągnęli: *Niemcowicz, Capablanca, Spielmann, dr. Vidmar, dr. Euwe i Becker. Alechin* w większych turniejach nie brał udziału, wykazując swą *bezsporną przewagę właściwie jedynie w pojedynku z Bogolubowem. Dr. Em. Lasker* wycofał się już definitywnie z życia szachowego.

W tym roku *teorja szachów* uczyniła ogromny postęp zwłaszcza *w wyświetleniu obrony indyjskiej i gambitu damy.* I w dziedzinie *kompozycji* element twórczy wyraził się szeregiem znakomitych prac, odznaczających się nie tyle oryginalnością idei, co *koronkowem i niezwykle subtelnem opracowaniem tematów.* Z polskich autorów prócz *Przepiórki* wymienić należy *Wróbla,* młodego bardzo utalentowanego kompozytora, który ma już za sobą *dużo świetnych nagród na międzynarodowych konkursach.*

Literatura szachowa wydała mnóstwo nowych dzieł. Najznakomitszemi i najwięcej godnemi studjowania są prace ostatnich lat: *Dr. A. Alechin:* Meine besten Partien, Das New Yorker Grossmeisterturnier 1927; *Dr. S. G. Tartakower:* Das grosse internationale Schachmeisterturnier in Bad Kissingen 1928; *A. Niemcowicz:* Mein System; Die Praxis meines Systems; *Dr .Em. Lasker:* Lehrbuch des Schachspiels; *J. Capablanca:* Grundzüge der Schachstrategie.

Polska nie posiada rozwiniętej literatury szachowej, *o silnie rozbudzonem życiu* szachowem świadczą *jedynie czasopisma,* jak np. *„Świat szachowy"* w Warszawie, oraz *działy szachowe* w pismach codziennych i tygodnikach, m. in. w „Il. Kuryerze Codziennym" i w „Światowidzie".

Przegląd turniejów w r. 1929.

I. Europa.

POLSKA.

Warszawa. Turniej o mistrz. miasta: I. **Kremer 8,** II. Blass 6, III—IV. Łowcki i Makarczyk po 5 p (6 uczestn.).

Łódź. Turniej o mistrz. miasta: I. **Regedziński 9½,** II. Appel 9, III. Rozenbaum 8, IV—V. Kremer i Frydman po 7½, VI. Mund 7 p. (13 uczestn.).

Kraków. Turniej o mistrz. klubu krakowskiego: I. **Październy,** II. Żukowski, III. Gałuszka, IV. Bilski Turniej o mistrzostwo miasta dotychczas nie odbył się.

Lwów. Turniej o mistrz. miasta: I. **Friedman 13,** II. Piotrowski 11½, III. Kaufman i Tuchlewicz po 11, V—VI. Homme i St. Popiel 10½, VII. Pomohaczi 10, VIII. Kikinis 9 p.

Bielsko—Biała. Turniej o mistrz. okręgu: I. **Fussgänger 13½,** II. Klar 10½, III—IV. Karfiol i Rakower 10, V. Janosz 9½ p. (15 uczestn.).

Katowice. Turniej Związkowy: I—II. **Sojka** i **Goldminc po 6 p.,** Mróz 5½, Palik 4½, Kotula 4, Teichman 3½ p (9 uczestn.).

Turniej o **mistrzostwo drużynowe Polski: I. Warszawa 23,** II. Łódź 19½, III. Kraków 15½, IV. Lwów 13, V. Śląsk 10½, VI. Poznań 8½ p.

Poznań. Turniej o mistrz. miasta: I. **Wojciechowski 13,** II. Steifer 12, III. Kwaśniewski 11, IV. Mięsowicz 11, V. Zaleski 10½, VI. Gaworski 10 p.

W tym roku **śmierć wydarła** Polsce kilku wybitnych szachistów, a to: **Żabińskiego, Wasilewskiego, Potemskiego (Warszawa), inż. Kopę i inż. Drosio (Poznań).**

CZECHOSŁOWACJA.

Praga. V turniej Kautsky-Memorial: I. **Flohr 11½,** II. Richter 11, III. Dr. Jandera 8½, IV. Opočeński 8, V., VI. i VII. Dobiasz, Haszek i Thelen po 7½ p. (14 uczestn.).

Turniej o mistrz. miasta: I. **Opočeński 9,** II., III., IV. Flohr, Fricz i Grgurzicz po 7½, V., VI. Dobiasz i Maksymowicz po 6½ p. (12 uczestn.).

Mor. Ostrawa. Turniej o mistrz. miasta: I. **Gilg 14½,** II. Salomonowicz 11, III. Gentner 10 p.

Brno. Turniej o mistrz. Czechosłowacji: I. **Opočeński 9,** II. Schulc 7½, III—IV. Pokorny i Rejfirz 6½. V. Haszek i Szery 5½ p. (12 uczestn.).

Turniej o mistrz. miasta: I. **Teller 12,** II. Pitschak 11½, III. Pokorny 11 p.

Karlove Vary. Wynik **turnieju międzynarodowego:** I. **Niemcowicz 15,** II—III. Capablanca i Spielmann po 14½, IV. Rubinstein 13½, V., VI i VII. Becker, Dr.

A. Alechin.
Mistrz świata.

A. Niemcowicz.
Mistrz duński.

J. R. Capablanca.
Mistrz kubański.

A. Rubinstein.
Mistrz polski.

Euwe i Dr. Vidmar po 12 p., VIII. Bogolubow 11½, IX. Grünfeld 11 p. (22 uczestn.).

Czesi **stracili** w tym roku **słynnego mistrza R. Retiego.**

ROSJA.

Moskwa. Turniej o mistrz. miasta: I. **Panow 11,** II. Rjumin 10½, III. Lewin 9, IV. Grigorjew 8½ p. (16 uczestników).

Leningrad. Turniej o mistrz. miasta: I. **Ilijn Genewski 5½,** II—III. Model i Romanowski po 4½ p. (8 uczestn.). — Championat: I. **Ostrowski 11,** II—III. Romanowski i Sosin po 10½, VI. Lisiczyn 7½, VII—VIII. Gothilf i Czechower po 7 p. (15 uczestn.).

Mińsk. Turniej o mistrz. Białej Rusi: I., II., III. **Model, Silicz i Wygodczikow** po **9½,** IV. Rosenthal 9 p. (14 uczestn.).

Kijów. Turniej o mistrz. miasta: I. **Bogatyrczuk 10½,** II. Rajzer 10, III. Zamichowski 9½ p. (14 uczestn.).

Kaukaz. Championat: I. **Makagonow 14,** II—III. Bondarewski i Sokołow po 12 p. (16 uczestn.).

AUSTRJA.

Wiedeń. Pojedynek Spielmann—Hönliger + 5, — 2, = 3.

NIEMCY.

Wiesbaden. Pojedynek o mistrzostwo świata pomiędzy Dr. Alechinem a Bogolubowem zakończył się zwycięstwem pierwszego w stosunku 11 wygranych, 5 przegranych i 9 nierozstrzygniętych partyj.

Berlin. Turniej Związkowy o mistrzostwo: I—II. **Ahues** i **Richter** po **6½,** III—IV. Koch i Rellstab po 5 p.

Duisburg. Turniej o mistrz. Niemiec: I. **Ahues 9,** II. Leonhardt 8½, III—IV. Helling i Sämisch po 8 p. (14 uczestn.).

Hamburg. Turniej o mistrz. D. Łaby: I. **Heinicke 7,** II. Wagner 6½, III. Schönmann 5 p. (10 uczestn.).

Hannower. Turniej o mistrz. miasta: I. **Eppers 8½,** Hunte 7½, III—IV. Gigas i Möller po 7 p. (12 uczestn.).

Lipsk. Turniej o mistrz. miasta: I. **Gebhardt 8½,** II., III., IV., V. Laubmann, Rothballer, Haresser i Otto po 7 p.

Monachjum. Turniej o mistrz. miasta: I. **Blümich 10,** II. Schroeder 8, III. Fajarowicz 7½ p. (12 uczestn.).

Niemcy ponieśli w tym roku dwie bolesne straty w osobach: **Dr. Hartlauba i Gebhardta.**

FRANCJA.

Paryż. Turniej o mistrz. miasta: I. **Baratz 12,** II—III. Cukierman i Szwarcman 10, IV. Snoskoborowski 9, V. Monosson 8½ p. (15 uczestn.). — Turniej „Cercle d'Echecs de la Rive Gauche": I. **Cukierman 6,** II—III. Betbeder i v. Halberstadt po 5, IV. Szwarcman 3½ p. (6 uczestn.).

Turniej międzynarodowy: I. **Dr. Tartakower 8,** II., III., IV. Baratz, Colle i Snoskoborowski po 7 p., V—VI. Cukierman i Thomas po 6 p.

St. Claude. Turniej o mistrz. Francji: I. **Cheron 7½,** II. Gromer 6½, III., IV., V. Barthelemy, Betbader i Gibaud po 6 p. (10 uczestn.).

BELGJA.

Gandawa. Turniej o mistrz. Belgji: I. **Colle 5,** II. Koltanowski 4½ p. (4 uczestn.).

Bruksela. Turniej o mistrz. miasta: I. **E. Lancel 7½,** II. R. Ellinger 6, III. P. Limbos 5½ p.

ANGLJA.

Hastings. Turniej świąteczny: I., II., III. **Colle, Marshall** i **Takacs** po **6,** IV. Koltanowski 5½ p. (10 uczestn.).

Ramsgate. Turniej międzynarodowy: I. **Capablanca 5½,** II., III. Menchik i Rubinstein po 5, IV—V. Koltanowski i Maroczy po 4½ p. — Anglicy wyszli nienadzwyczajnie: I. **Thomas 3½,** Yates 3 p.

Turniej o mistrz. Anglji: I. **Sultan Khan 8,** II—III. Price i Michell po 7 p. (12 uczestn.).

Mistrzostwo pań zdobyła: **Gilchrist.**

Scarborough. Turniej międzynarodowy: I—II. **Saunders i Dr. Tartakower** po **6,** III. Thomas 5½ (7 uczestn.)

Londyn. Turniej o mistrz. klubu lond.: I. **Thomas 11½** II Michell 10, III. Sergeant 9½ p. (15 uczestn.).

Turniej klubu The Gambit Chess R.: I. **Yates 5,** II. Winter 4, Conde i Sultan Khan po 1½ p.

HOLANDJA.

Pojedynek Bogolubow—Dr. Euwe 5½:4½.

Amsterdam. Turniej **o mistrz. Holandji:** I. **Dr. Euwe 8½,** II—III. Landau i Weenink po 7, IV. van den Bosch 6½, V—VI. Davidson i Loman po 4 p. (10 ucz.).

Haga. Jubileuszowy turniej Klubu „Discendo discimus": I. **Kroone 3½,** II. Key 3, Goud i Wertheim po 2½.

SZWECJA.

Västeras. Turniej **o mistrz. Szwecji:** I. **Petterson 4½,** II. Stoltz 4, III. Lundin 3½ p.

Göteborg. Turniej **o mistrz. Skandynawji: I. Stahlberg 7½,** II. Lundin 6, III—IV. Karlin i Kinnmark po 5½ p. (10 uczestn.).

Sztokholm. Turniej **międzynarodowy:** I. **Reti 6½,** II—III. Lundin i Stoltz po 3, Stahlberg 1½ p.

DANJA.

Kopenhaga. Championat: I. **Andersen 6,** II—III Cruunsberg i Enevoldsen po 5 p.

ISLANDJA.

Rejkjawik. Turniej **o mistrz. Irlandji:** I. **Berndtsson 2½,** II. Gudmundsson 2, Stefannsson po 1½ p. (5 uczestników).

FINLANDJA.

Wyborg. Turniej **o mistrz. miasta:** I. **Krogius 8,** II. Colliander 7½, III. Rasmussen 7 p.

Mistrzostwo Finlandji zdobył **Czepurnow** zwyciężając w pojedynku Lindrossa 5:3.

SZWAJCARJA.

Bazylea. Turniej o mistrz. Szwajcarji: I. **H. Johner 10½,** II. Dr. Naegeli 9, III. Gygli 7½ p.

WŁOCHY.

Florencja. Pojedynek o mistrzostwo Włoch: **Monticelli—Rosselli** + 6, —4, = 4.

Wenecja. Turniej międzynarodowy: I. **Pitschak 8½,** II. Ahues 8, III—IV—V. Hellmann, Naegeli i Rejfirz po 7½ p. (10 uczestn.).

HISZPANJA.

Barcelona. Turniej międzynarodowy: I. **Capablanca 13½,** Dr. Tartakower 11½, III. Colle 11, IV—V. Monticelli i Dr. Rey po 8½, VI. Golmayo 8, VII. Yates 7½, VIII—IX. Menchik i Villardebo po 7 p. (15 uczestn.).

WĘGRY.

Budapeszt. Jubileuszowy turniej klubu miejscowego: I—II. **Havasi** i **Leich** po **6½,** III—IV. A. Steiner i Szekely po 6 p. (10 uczestn.).

Turniej międzynarodowy: I. **Capablanca 10½,** II. Rubinstein 9½, III. Dr. Tartakower 8, IV—V. Thomas i Dr. Vajda po 7½, VI. A. Steiner 7, VII. Colle i Havasi po 6½ p. (14 uczestn.).

RUMUNJA.

Jassy. Turniej o mistrzostwo Rumunji: I. **Tyroler 5,** II—III. Dr. Balogh i Gudju po 4 p. (7 uczestn.).

Bukareszt. Turniej o mistrz. miasta: I. **Mendelssohn 4½,** II. Wechsler 4½, III—IV. Dr. Balogh i Löwenton po 3½ p.

JUGOSŁAWJA.

Belgrad. Turniej o mistrz. miasta: I. **Nedeljkowicz 13,** II. Poljakow 13, III—IV. Szwekow i Toth po 11 p.

Raguska Slatina. Turniej międzynarodowy: I. **Rubinstein 11½,** II. Flohr 10½, III—IV—V. Maroczy, Pirc i Takacs po 10, VI. Przepiórka 9½, Canal i Grünfeld po 9, Brinckmann 8, Sämisch 7½ p. (16 uczestn.).

II. Ameryka.

STANY ZJEDNOCZONE.

Nowy Jork. Turniej o mistrz. „Marshall Ch. Club": I. **Bigelow 11,** II—III—IV. Santasiere, Smirka, Tholfsen po 10½, V. Reinfeld 10 p.

Turniej o mistrz. „Manhattan Ch. Club": I. **Khevitz 8,** II. Kupchik 6½, III. Kashdan 6 p.

Chicago. Turniej o mistrz. miasta: I. **Isaacs 7,** II. Factor 6½, III. Jensen 6 p.

St. Louis. Turniej o mistrz. „Western Chess Assoz.": I. **Hahlbom 8,** II—III—IV. Anderson, Whitaker i H. Steiner po 7½ p. (11 uczestn.).

Pensylwanja. Mistrzostwo Pensylwanji zdobył **Whitaker.**

Bradley Beach. Turniej międzynarodowy: I. **Dr. Alechin 8½,** II. L. Steiner 7, III—IV. Kupchik i Turower po 5½, V. Fox 5 p. (10 uczestn.).

KANADA.

Montreal. Turniej o mistrz. Kanady: I. **Fox 10½,** II. Eastman 9, III. Belson 8 p. (12 uczestn.).

ARGENTYNA.

Buenos Aires. Turniej o mistrz. miasta: I. **Pleci 11,** II. Madenna 10½, III—IV. Villegas i Cristia po 8 p. Turniej o mistrz. **„Club Argentino de Ajedrez":** I. **Lynch 13½,** II—III. Villegas i Dr. Querenco po 10½ p.

Rosario. Turniej o mistrz. Argentyny: I. **Grau 11½,** Cristia 10 p.

KUBA.

Hawanna. Turniej o mistrz. tut. klubu: I. **Planas 11,** II. Blanco 7 p. (4 uczestn.).

URUGWAJ.

Montevideo. Turniej **o mistrz. Urugwaju:** I. **Anayo Oger,** wygrywając pojedynek z Drem Gabarain w stosunku + 4, — 1, = 5.

BRAZYLJA.

Mistrzostwo Brazylji zdobył **Dr. Mendez,** obroniwszy tytuł mistrza w pojedynku z Cruzem, z wynikiem + 5, — 5.

III. Afryka.

KONGO.

Elisabethville. Turniej o mistrz. Konga: I. **Jentgen 19½,** II. Gernay 17, III. Philoche 14½, IV. Mathieu 11½ p.

Południowa Afryka.

Natal. Mistrz. klubu „Natal Ch. Club": I. **Hunt 11,** II. Gibbs 9½ p.

IV. Australja.

QUEENSLAND.

Brisbane. Turniej o mistrz. Q.: I. **Francis 9,** II. Calame 7½ p., III. Thomson.

VIKTORJA.

Viktorja. Turniej o mistrz. miasta: I. **Gundersen 6,** II. Rosenblum 4½ p.

Turniej o mistrz. kraju: I. **Gundersen 11½,** II. Francis 9, III. Rosenblum 8½ p. (8 uczestn.)

Melbourne. Turniej o mistrz. miasta: I—II. **Watson i Crowl po 4,** Gundersen, Kosznicki i Purdy po 2, Faul 1.

TASMANJA.

Turniej o mistrz. Tasmanji: I. **Tregear 4,** II. Vince 3½, III. Ingleden 3 p.

Perth. Turniej o mistrz. Australji: I. **Cracanthorp 8½,** II. Younkman 8, III. Purdy 7½ p. (10 uczestn.).

NOWA ZELANDJA.

Wellington. Turniej o mistrz. N. Zelandji: I. **Erskine 8,** II. Gyles 7, III. Severne 4½ p. (9 uczestn.).

Najpiękniejsza partja z r. 1929.

Białe: **R. Spielmann.** Czarne: **B. Hönlinger.**

Grana w Wiedniu dn. 1 lutego 1929 r. jako **ósma partja pojedynku,** zakończonego zwycięstwem pierwszego w stosunku +5, —2, =3.

OBRONA CARO-KANN.

1. e4 c6 2. d4 d5 3. S—c3 d×e4 4. S×e4 S—f6 **(1)** 5. S—g3 e6 **(2)** 6. S—f3 c5! **(3)** 7. G—d3 S—c6 8. d×c5 G×c5 9. a3! **(4)** 0—0 10. 0—0 b6 11. b4! **(5)** G—e7 12. G—b2 D—c7 **(6)** 13. b5 S—a5 **(7)** 14. S—e5 G—b7 15. S—g4 D—d8 **(8)** 16. S—e3 S—d5? **(9)** 17. D—h5 g6 **(10)** 18. S—g4! G—f6 **(11)** 19. S×f6+ S×f6 **(12)** 20. D—h6! W—c8 21. Wa—d1 D—e7 22. Wf—e1 S—e8 23. S—f5! **(13)** D—c5 **(14)** 24. W—e5 G—d5 25. S—e7+!! **Czarne poddały się. (15).**

Uwagi:

(1) 4... G-f5 wystarczało do wyrównania partji.

(2) Blümich uważa to posunięcie za słabe zalecając 5... G—f5. Becker jest przeciwnego przekonania twierdząc, że z czterech możliwości ten sposób gry jest najlepszym. Gdyby Białe grały 5. S×f6+, to po g×f6 Czarne mogły mieć dużo kontrszans.

(3) Czarne odrazu burzą centrum. Otwarcie linji w dalszej części gry okaże się niebezpiecznem.

(4) Nietylko celem uniknięcia S—b4 lecz także jako przygotowanie fianchetta gońca.

(5) Wygląda na pierwszy rzut oka paradoksalnie, gdyż stwarza przyzostałego piona c2, jednak wobec silnego ataku na skrzydło króla ta okoliczność niema wielkiego znaczenia.

(6) Czarne powinne były grać 12... G—b7.

(7) Jeśli 13... S—b8, to 144. G—e5! z silną groźbą: 15. G×f6 G×f6 16. G—e4!

(8) Ta obrona wydaje się konieczną, gdyż grozi: 16. S×f6+G×f6 17. G×f6 g×f 18. D—h5 f5 19. G×f5 e×f 20. D—g5+ K—h8 21. D—f6+K—g8 22. S×f5 zrujnowaniem pozycji Czarnych. Jednak Hönliger miał jeszcze możliwość odparcia ataku przeciwnika, jak to wykazał Kmoch i 15... D—f4! 16. S×f6+G×f6 17. S—h5 D—g5 18. S×f6 g×f6 i t. d.

(9) 16... W—c8 należało grać. Teraz Spielmann w niezrównanie mistrzowski sposób rozbija pozycję Czarnych.

(10) 17...h6 18. G×g7! K×g7 19. S×f5+ e×f 20. S×f5+ rozstrzygałoby ewentualnie 17... f5 18. S×f5! e×f 19. S×f5!

(11) Jeżeli: 18... S—f6, to: 19. D—e5! K—g7 20. S—h5+! lub: 19... D—d5 20. D×d5!

Jako motyw dominujący w tej partji występuje osłabienie przekątni a1—h8 wspaniale wyzyskane przez Spielmanna.

(12) 19... D×f6 20. G×f6 (20. D×d5? D×b2) g×h5 21. S×h5 Białe zdobywały piona. Hönlinger powinien wybrać raczej tą alternatywę, lecz prawdopodobnie nie przewidział przepięknego zakończenia partji.

(13) Gdyby teraz: 23... g×f, to 24. G×f5 f6 25. G×e6+ lub 24. **W—e3 poczem W—g3+.**

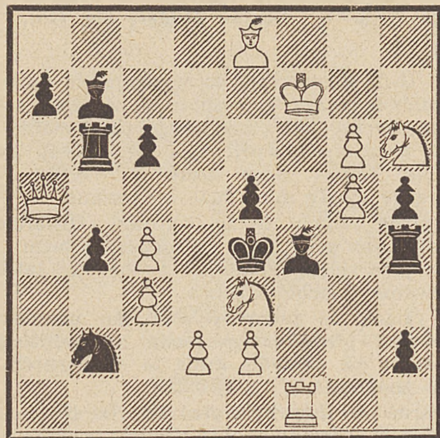
(14) To posunięcie przyśpiesza tylko pewną przegraną Czarnych. Nie ratowało już gry: 23... D—c7 24. W—e3! (e×f? 25. W×e8).

(15) Następuje mat: 26. D×h7+ K×h7 27. W—h5+ K—g8 28. W—h8×.

ZADANIE NR. 1.

J. Paluzie (Hiszpanja).

Czarne: Ke4, Wb6 h4, Gb7 f4, Sb2, piony: a7, b4, c6, e5, h5 h2, (12).

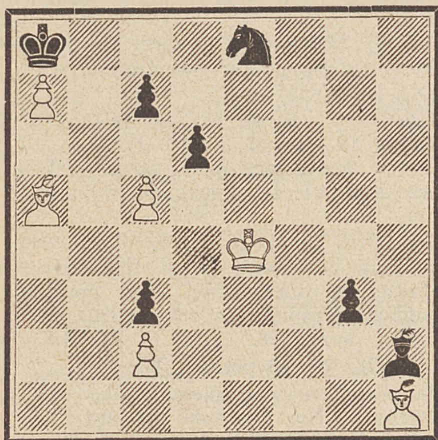
Białe: Kf7, Da5, Wf1, Ge8, Se3 h6, piony: c3, c4, d2, e2, g5, g6. (12).

3-chodówka. 12+12=24.
Mat w 3 posunięciach.

ZADANIE NR 2.

K. A. L. Kubbel (Rosja).

Czarne: Ka8, Gh2, Se8, piony: c7, d6, c3, g3. (7).

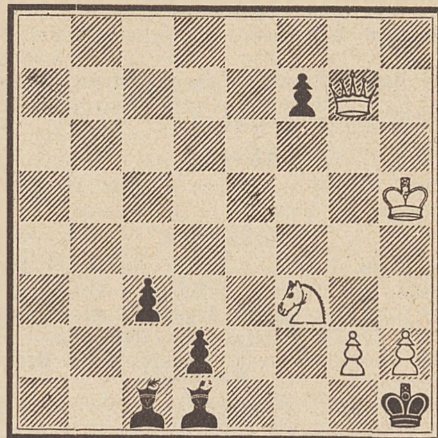

Białe: Ke4, Ga5 h1, piony: a7, c2, c5. (6).
Końcówka. (+). 6+7=13.
Białe zaczynają i wygrywają.

ZADANIE NR. 3.

W. Koroljkow (Rosja).

Czarne: Kh1, Gc1 d1, piony: c3, d2, f7. (6).

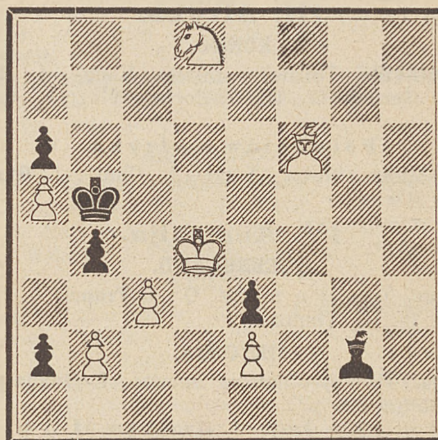

Białe: Kh5, Dg7, Sf3, piony: g2, h2. (5).
Końcówka. (+). 5+6=11.
Białe zaczynają i remisują.

ZADANIE NR. 4.

W. Koroljkow (Rosja).

Czarne: Kb5, Gg2, piony: a2, a6, b4, e3 (6).

Białe: Kd4, Gf6, Sd8, piony: a5, b2, c3, e2. (7).
Końcówka. (+). 7+6=13.
Białe zaczynają i remisują.

ROZWIĄZANIA ZADAŃ:

Nr. 1. (Paluzie) 1. D—c5.
I. 1... G—a8 2. G—d7 i 3×.
II. 1... G×g5 2. Se—f5 i 3×.
III. 1... G—g3 2. Se—g4 i 3×.
IV. 1... W—h3 2. Sh—f5 i 3×.
V. 1... G—c8(a6) 2. D ew. G×c6+ i 3×.

Nr. 2 (Kubbel): 1. G—b6! a×b6 2c×b6 g2! 3. G×g2! S—c7 4. b×c7 d5+ 5. K×d5 G×c7 6. K—c6! G—a5 (lub —d8) 7. S—b5+ lub: S—d7+ i Białe wygrywają.

3... d5+ 4. K×d5 S—d6. 5. K—c5+ (K—c6) S—b7+ 6. K—b5 poczem K—a6 i 9. G×b7×.

1... c6 2. c×d g2 3. G×g2 S×d6 4. K—d3 K—b7 5. G—e3 K—a8 6. G×c2+ S—b7 7. —10 Kc4—b5—a6 i G×b7×.

Nr. 3 (Koroljkow): 1. D—g3 c2 2. h4! G×f3 (3. g×f? d1 D 4. D—h3+ K—g1 i t. d.) d1 D 4. g4+! D×f3 pat.

4... K—g1 (—h2) 5. D—g2+

3... d1 D 4. g4× K—g1 5. D—g3+ K—f1 6. D—f3+ K—e1 7. D—e4+ wieczny szach.

3... G—b2 4. D—f1+ K—h2 5. D—f4+ K—g1 6. D×d2 c1 D 7. D×c1 G×c1 8. g4 G—b2 9. g5 G—g7 10. g6 f6 11. K—g4 K—f2 12. K—f5 K—g3 13. h5 remis.

Nr. 4 (Koroljkow): 1. c4+ K×a5 2. b3! a1 D+ 3. K—c5 D×f6 4. S—b7+ G×b7 pat.

3... D—d1 4. S—b7+ G×b7 8. G—d8+ D×d8 pat.

2... a1 G 3. K—c5 G×f6 4. S—c6+! G×c6 5. K×c6 poczem K—b7—c6 remis.

„NA SZEROKIM ŚWIECIE"

NAJCIEKAWSZY TYGODNIK
NAJTAŃSZY OBRAZKOWY

ZAŁOŻYCIEL
REDAKTOR NACZ.: MARJAN DĄBROWSKI

WYDAWNICTWO: KONCERN PRASOWY „I. K. C."
KRAKÓW, PAŁAC PRASY, WIELOPOLE 1.

Rozmaitości.

Z dziejów ustalania granicy polsko-rumuńskiej.

W zeszłorocznym Kalendarzu I. K. C. omawiając sprawę wytyczenia w terenie granic Polski, wskazaliśmy na szczególnie trudne warunki, wśród jakich pracują nasi technicy pomiarowi na granicy polsko-rumuńskiej (zob. także w niniejszym Kalendarzu dział „Przegląd statystyczny Polski"). Trudy i wysiłki polskich inżynierów zna i ocenia ludność pograniczna, mogąca bezpośrednio obserwować ich pracę w dzikim i przeważnie trudno dostępnym pasie granicznym, a tak samo w Śniatynie, gdzie mieści się podstawa polskiej komisji granicznej, członkowie tej komisji cieszą się dla swej pracy popularnością i uznaniem ze strony miejscowej ludności.

„Dogodne" warunki pomiarowe nad Czeremoszem.
Przeciąganie taśmy pomiarowej przez rzekę.

Wyrazem tej sympatji jest napisany przez p. Zieniewicza ze Śniatyna wiersz, który pod nazwą „Marsz polskiej komisji granicznej" spopularyzował się lokalnie, a który w prostych słowach ocenia trud pracy naszych inżynierów i znaczenie linji granicznej. Wiersz ten przytaczamy poniżej jako charakterystyczny przyczynek do dziejów wytyczania granicy polsko-rumuńskiej. Opiewa on:

Czy burza huczy w koło nas,
Czy śnieżna zamieć dmie,
Dla sprawy Polski każdy czas
Przy pracy szybko mknie,
Ojczyźnie my stawiamy próg,
By zdradny w nią nie wkroczył wróg,
A pracy naszej ślad
Tysiące przetrwa lat.

Czy biegiem rzek, czy szczytem gór
Przez step, przez gęsty las,
Graniczny my stawiamy mur,
Graniczny tworzym pas,
A Moskal, Litwin, Czech, czy Szwab,
Niech nie wysuwa swoich łap,
Bo tam, gdzie jest słup nasz,
Wciąż czuwa polska straż.

Od Dniestru aż po Karpat grzbiet
Nas wiedzie pracy szlak,
Tam każdy z nas piechotą szedł,
Wytyczał granic znak,
Pośród bezludnych, dzikich stron,
Gdzie tylko niedźwiedź ma swój schron,
Tam ślady naszych stóp,
Gdzie tkwi graniczny słup.

Następca Edisona.

Wielki wynalazca Edison jest już starcem, to też z niepokojem rozmyślał, kto po jego śmierci będzie mógł dalej prowadzić jego wielkie laboratorjum, w którem powstały tak doniosłe dla naszej cywilizacji wynalazki. Ażeby znaleźć następcę, wpadł na pomysł czysto amerykański: oto ogłosił konkurs na drugiego Edisona. Zwycięzcą konkursu miał być ten, kto najlepiej odpowie na kilkadziesiąt najrozmaitszych pytań, dotyczących zarówno nauk ścisłych, jak i życia praktycznego. Nagrodę zwycięstwa osiągnął młody gimnazjalista amerykański Wilbur B. Huston z Seattle, który odpowiadając na pytania kwestjonarjusza, okazał wiele wiedzy i trzeźwego sądu w pojmowaniu życia. Laureat ma teraz odbyć na koszt Edisona studja techniczne, poczem stanie na czele jego zakładów.

O ile pomysł tego konkursu uznać można za także pewnego rodzaju wynalazek Edisona, to jednak może być jeszcze wątpliwem, czy wyszukany tą drogą następca okaże się umysłem wynalazczym. W interesie rozwoju cywilizacji życzyć sobie należy, aby następca Edisona okazał się godnym swego pierwowzoru.

Na zamieszczonej tutaj fotografji zdjętej po zakończeniu konkursu, widzimy (kolejno od lewej): Edisona, Hustona, Henryka Forda i płk. Lindbergha.

Gruszki na wierzbie są rzeczywistością.

Wbrew przysłowiowej mądrości narodów, gruszki na wierzbie rosną już. Tego rodzaju eksperyment udał się po raz pierwszy w parku p. Kościelskiego w Miłosławie, gdzie rośnie wierzba, rodząca od dłuższego czasu gruszki.

Podobnie też powiodło się w ub. roku profesorowi Uniw. Jag. Brzezińskiemu otrzymać owoce gruszki na wierzbie, zaszczepionej przed 9-ciu laty.

Postęp w sadownictwie obalił sens starego przysłowa, dziś nie można obiecywać gruszek z wierzby.

Królowe piękności w roku 1929.

Zeszłoroczne konkursy piękności, urządzane jak zwykle dla celów reklamy filmowej, obdarowały każdy kraj, w którym urządzano konkurs, jedną królową piękności, a choć o tem wyróżnieniu decydować miały w pierwszej linji warunki fotogeniczne kandydatek, niemniej jednak plon konkursowy ukazał światu szereg uroczych twarzyczek, odznaczających się urodą i wdziękiem.

U nas jako Miss Polonia kreowana została warszawianka, panna Władysława Kostakówna, a równocześnie w Ameryce druga Polka, panna Jurczakówna, obrana została królową piękności przez Polonię amerykańską.

Wedle założeń konkursowych z pośród królowych piękności wszystkich krajów wybierana jest przez specjalny sąd konkursowy królowa piękności świata na dany rok, Miss Universum. Jest naturalne, że przy tym wyborze odgrywają rolę także różne uboczne momenty, jak np. zabiegi czynników zainteresowanych czyto ambicjami narodowemi czy nawet momentami politycznemi, interesy przedsiębiorstw filmowych, a także względy międzynarodowej kurtuazji. Toteż patent na Miss Universum nie jest jeszcze patentem na najpiękniejszą na świecie, tembardziej, że samo pojęcie piękna jest pojęciem indywidualnem.

W roku 1929 jako Miss Universum wybrana została na międzynarodowym konkursie piękności w Galvestone (stan Teksas) panna Goldarbeiter z Austrji.

Na obok pomieszczonych zdjęciach reprodukujemy portrety trzech laureatek ubiegłego roku.

Sam w łodzi dookoła świata.

W r. 1922 znakomity tennisista francuski Allain Gerbault wpadł na zuchwały pomysł przepłynięcia na łodzi żaglowej z Europy do Ameryki. Udało mu się to istotnie, po przezwyciężeniu trudów i przeszkód, na jakie zdałoby się, jeden człowiek nie śmiałby się poważyć. Swą epopeję zmagania się z żywiołami opisał Gerbault następnie w książce p. t. „Sam w łodzi przez Atlantyk".

Sądzono wówczas, że jest to szczyt możliwości tego rodzaju. Tymczasem Gerbault postanowił pobić swój własny rekord. Oto w r. 1922 wyruszył z Francji na tej samej co poprzednio łodzi „Firecrest", z zamiarem opłynięcia całego świata. I ta podróż powiodła się. Trwała ona 5 lat i zakończyła się dn. 29 lipca 1929 r. Gerbault zdołał szczęśliwie pokonać niebezpieczeństwa oceanów, natomiast omal nie zginął na progu Europy, w zatoce Biskajskiej, gdzie wśród gwałtownej burzy uratował go przypadkowo przepływający tamtędy statek. Już we Francji i w świecie opłakiwano śmierć Gerbaulta, gdy niespodzianie „Firecrest" dotarł do Hawru.

Niesamowity wprost wysiłek sportowy Gerbaulta wywołał w świecie niezwykłe wrażenie. Na Gerbaulta zaś owa pięcioletnia podróż oddziałała o tyle ujemnie, że — odzwyczaiła go od europejskiego stroju. W drodze nie krępował się strojem, to też, przybywszy do Francji, nie mógł się pogodzić z ubraniem, a zwłaszcza dłuższy czas nie uznawał butów. Było to zresztą naturalne następstwo kilkuletniej samotności i swobody w ubiorze.

Panna Jurczakówna.
Miss Polonia
w Ameryce w r. 1929.

Elżbieta Goldarbeiter.
Miss Universum
w. r. 1929 (Austrja).

Władysława Kostakówna.
Miss Polonia
w r. 1929 (Warszawa).

Samotnie łodzią naokoło świata.
Motorówka, w której Gerbault odbył podróż. W owalu portret Gerbaulta.

Czy istnieją syreny.

„Żeglarze Odysseusza napotkali w swoich morskich podróżach syreny, półryby-półkobiety, które tak pięknie i tak zwodniczo śpiewały, iż Odysseusz, aby uchronić swoich ludzi od niechybnej zagłady, musiał im uszy zalepiać woskiem. Od tego czasu syrena stała się piękną przenośnią poetycką, ale w rzeczywistości nikt jej inaczej nie traktował, jak tylko jako przenośnię.

Tymczasem w ub. roku schwytano na wodach angielskich morskiego potwora, który — jak widać z zamieszczonej tu reprodukcji — wystarcza w zupełności by stworzyć mit o syrenach.

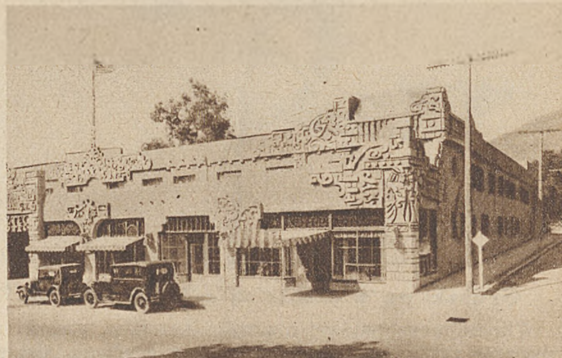

Osobniki tego gatunku muszą być niezmiernie rzadkie, gdyż pierwszą taką rybę złapali włoscy rybacy przed 40-tu laty na zachodniem wybrzeżu Sycylji.

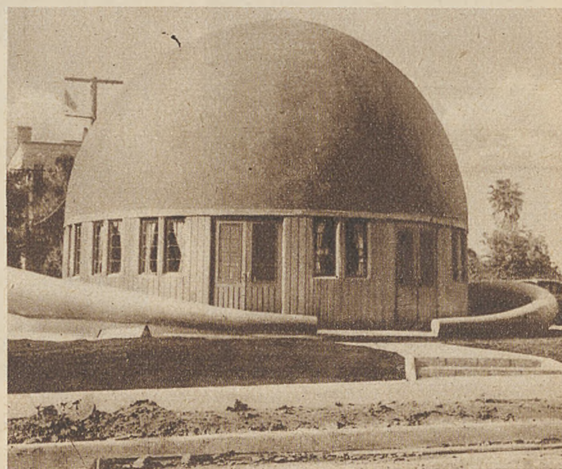
Osobliwości w budownictwie amerykańskiem.

W mieście Monrowia w Kalifornji wybudowano hotel pod nazwą „hotel Azteków". Fasada tego budynku jak i wewnętrzne urządzenie jest nietylko osobliwością, ale wprost unikatem w całym świecie. Dom wzorowany jest na starych budowlach azteckich, znanych dziś ze szczątkowych ruin, a w motywach ornamentacyjnych zużytkowane zostały dawne podania i wierzenia owego wymarłego indyjskiego szczepu.

„Hotel Azteków" wywołał wielkie zainteresowanie nawet w Ameryce, gdzie wysilanie się na oryginalność jest na porządku dziennym. Przykładem takiej ekstrawagancji w architekturze jest dom w Los Angeles, wybudowany na kształt kapelusza melonika, naturalnie wedle pomysłu właściciela, chcącego być oryginalnym. Tak samo koło Los Angeles pomysłowy restaurator wybudował sobie pawilon restauracyjny w kształcie monstrualnego mopsa. Zapewne dla skuteczniejszego przyciągania gości i dla popisania się pomysłowością.

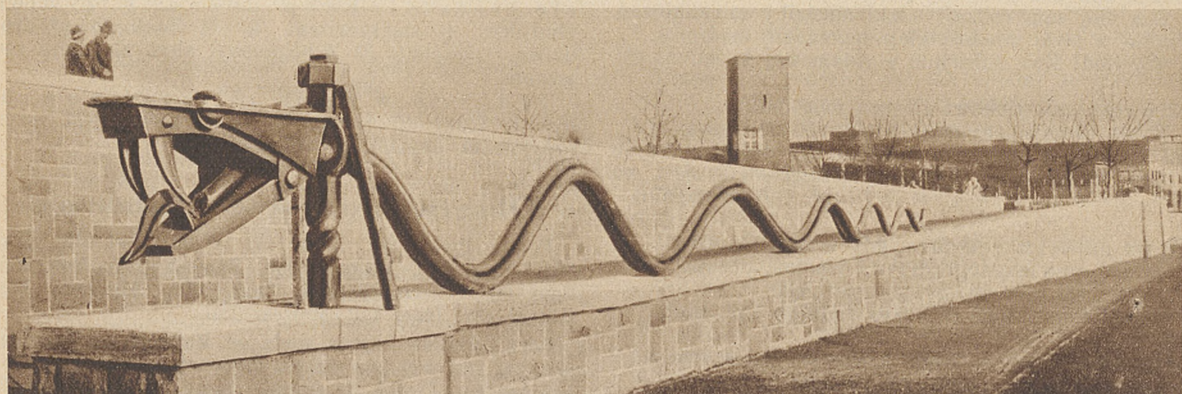

Osobliwe pomniki.

Zwierzęta odgrywały dotychczas w dziedzinie pomników i grobowców rolę tylko symboliczną, użyte natomiast jako tematy do pomników stanowią pewną osobliwość. Taki oryginalny pomnik, przedstawiający węża w okowach, wzniesiony został w Duesseldorffie. Tę formę wybrano dla upamiętnienia daty ukończenia budowy olbrzymich tam, zabezpieczających miasto od wylewów. Wąż w okowach — to obraz poskromienia wrogich sił przyrody, pomnik zatem, aczkolwiek uderza niezwykłością, ma pewne umotywowanie. — Natomiast wprost kurjosalnie wygląda pomnik wzniesiony w Seatle w Ameryce Płn. Tam na jednym z najpiękniejszych placów postawiono ogromnych rozmiarów pomnik... krowy, przedstawiający „portret“ takiej bohaterki, która potrafiła sama dostarczać tyle mleka, ile dostarczyłoby dziesięć zwykłych śmiertelniczek krowiego rodu. „Cześć zasłudze“ — powiedzieli sobie Amerykanie i unieśmiertelnili krowę, dając pokoleniom „wzór do naśladowania“.

Najnowsza poezja polska w rysunku.

Rysował A. Wasilewski.

Oplotłaś mi usta wężem.

Ronard Bujański.

Pan Ernest Brządc obnosi wielce strapioną minę.

Anatol Krakowiecki.

Ze starych kalendarzy.

Gospodarstwo białogłowskie.

(Rymami, ponieważ ta płeć z natury poetyczną delektuje się weną).

(Z „Książki gospodarczej" na r. 1750).

Dlategoć Wszechmocny Bóg z prowidencji
Przedziwnej tak sporządził, że swojej profesji
Mężczyzna bez płci białej nie może pilnować.
Bez niej sam rodzaj ludzki musiałby szwankować.
Przeto z swej niedościgłej sporządził mądrości:
Wywiódł Ewę subtelnie z Adamowej kości.

Albowiem człowiekowi źle bez pomocnika,
Biada samemu, niemasz większego nędznika,
Na świecie w spólnym bowiem być stowarzyszeniu
Czy w szczęściu, czy w nieszczęściu — jest ku pocieszeniu.

To też najwyższy Stwórca, gdy w raju skusili
Jabłka z zakazanego drzewa i potem poszyli
Sobie z liści rogóżki, by pokryli ciała,
Rzekł: „Ponieważ respektu żadnego nie miała,

Przestroga moja: w pocie krwawym czoła swego
Pożywać sztuki chleba aż do Dnia Sądnego
Będziecie, ziemię orząc". Okropne to słowa.
Wnet po nich łagodniejsza nastąpiła mowa:
„Roście, pomnażajcie się, napełniajcie ziemię,
I luboście zgrzeszyli, przecieście me plemię".

Tegoć i ja przezacne wam życzę Matrony,
Abyście tym sposobem Ojczyźnie obrony
Dodawały; gdy się tak (wróże wam) sprawicie,
Gospodarskie fatygi sobie osłodzicie.

Ekonomika polityczna.

To jest o rzeczach do obyczajów należących.

„Ekonomika Ziemiańska generalna", z połowy XVIII w., podaje pod wyżej przytoczonym nagłówkiem następujące wskazania:

Trzy rzeczy śmierci się równają: 1) Czekać a nie doczekać się. 2) Służyć bez nagrody. 3) W nocy w łóżku leżeć, a nie spać.

Trzy kondycje dla konserwacji przyjaźni ludzkiej: 1) Beczka wina na utraktowanie. 2) Czapka dla uszanowania ludzi. 3) Papieru libra dla korespondencji.

Trzy rzeczy gości z domu wyganiają: 1) Gdy komu za szyję kapie. 2) Dym gdy oczy kąsa i dusi. 3) Zła i swarliwa żona trajkotka.

To troje nadaremno się i niepotrzebnie czyni: 1) Gdy kto sitem czerpa wodę. 2) Gdy kto goni ptactwo latające. 3) Gdy kto płacze nad umarłym, bo go tem nie wskrzesi.

Próżne rzeczy i niepożyteczne: 1) W piecu suszyć lody. 2) Umywać cegłę albo Murzyna. 3) Babę starą naganiać do tańca.

Z temi trzema dobrami pokazywać się rzecz niebezpieczna: 1) Z winem słodkiem i smakowitem. 2) Z białogłową urodziwą i nadobną. 3) Z bogactwy, abyś złodzieja nie zwabił.

Troje to w domu zostawać powinno: 1) Kury. 2) Kotka. 3) Żona, której jest rzecz przyzwoita domem zawiadować.

Obserwacje w życiu ludzkiem.

Podług Pisma Św. Adam żył lat 931, Set 912, Enos 995, Kain 910, Matuzal 969, Zamech 777, Noe 950, Sem 600, Orphaxad 338, Thare 205, Abraham 175, Ismael 137, Józef 110, Mojżesz 120.

Lecz przebież jeszcze wieki od Mojżesza do Dawida, przeciąg jest 446 lat, ujrzysz znowu inną odmianę. Powie ten św. Prorok, iż ludzkie życie jest jak teraz 70 lat, a bardziej podeszłe do 80, a czasem nieco dalej zachodzi.

Wielu autorów uważało i za prawdę mieć chcą tę obserwację ogłoszoną, iż siódmy każdy rok, który oni zowią klimakterycznym, ma coś bardziej niebezpiecznego dla człowieka, niżli inne lata. A ten, kto dojdzie dziewiątego klimakteryku, jak mówią, najniebezpieczniejszego, to jest 63 roku życia, taki może niechybnie spodziewać się długiej, zdrowej i miłej starości.

Na łysienie sposób pewny.

Weźmij sadła komarowego uncyj 20, namieszaj ususzonej krwi koguta czarnego, jako żeby włosy czarne były i dodać krzynę ususzonego mózgu wisielca powieszonego w pierwszy piątek miesiąca o godzinie piątej rano. Wszystko to dać do tygielka wytoczonego z kości gamratki, może też być czerep z gołębicy i uprażyć na wolnym ogniu, w którym trzeba naprzód spalić koszulę stuletniego dziada. Gdy ostygnie maść, smaruj łysinę, lub tam gdzie chcesz aby włos urósł, a czynić trzeba o pełni księżyca, ale zaczynać dopiero gdy pies wyć zacznie na księżyc. Toż czynić trzeba przez trzy pełnie zkolei.

Włosy przyrodzone ktoby chciał odmienić na czarną farbę.

Dostać jaja kruczego i rozbić je na miednicy mosiądzowej, ogoliwszy te miejsca, gdzie kto chce mieć czarne włosy i tym one nasmarować, a póki nie uschnie, póty też mieć i trzymać zawsze w uściech swoich oliwę, żeby z tego i zęby nie zczerniały. A czynić w cieniu jakim przez trzy dni.

Tanecznikom i tym coby radzi daleko chodzili, sposób do chodu.

Niech sobie każdy taki w obuwie pod same podeszwy pokrzywianego albo olszowego nakładzie liścia; wiele chodzącego i tańcującego trud żaden nie będzie molestował. Pewniejsza pokrzywa, bo zaraz skutkuje.

Znaki, poznać wino z wodą mieszane.

1) Wrzucić gruszki lub jabłka dzikie do wina, skoro po wierzchu pływają, czyste jest wino.

2) Włożyć jaje do wina, skoro się zaraz ponurzy, wino mieszane jest z wodą; lecz jeśli nie zaraz na dno idzie, ale nieco pływa, czyste jest wino.

3) Wlej nieco wina na wapno niegaszone, skoro wino jest mieszane z wodą, wapno rozsypie się, lecz gdy wino jest czyste, zachowa swą formę i trwałość wapna.

4) Weź kilka kropel wina na rękę, potem trzyj dłoń jedną o drugą; jeśli wino stanie się lepkie i do rąk lgnąć zacznie, znak jest, iż wino nie jest mieszane.

5) Zdziebło słomki nasmaruj oliwą i zanurz do beczki. Gdy je wyjmiesz z wina, jeśli będą krople przylgnięte do słomki, znak, że przymieszana jest woda.

Dziewczęta, jakie być mają.

Zalecenia trafne wielce.

(Wedle kalendarza z początku XIX w.).

Dziewczęta powinny być jak kwiaty, czyste i czułe. I nie powinny być jak kwiaty, bo powinny unikać motylów.

Dziewczęta powinny być jak opłatki do pieczętowania, t. j. wiernie zachowywać tajemnicę. I nie powinny być jak opłatki, bo nie powinny być tak często na ustach ludzkich.

Dziewczęta powinny być jak arfy, urocze i miłe. I nie powinny być jak arfy, które miewają wydymane kształty.

Dziewczęta powinny być jak słońce, jedyne w swoim sposobie. I nie powinny być jak słońce, bo nie powinny rumienić się z rana i wieczór.

Dziewczęta powinny być jak księżyc, przychylne ku kochaniu. I nie powinny być jak księżyc, który wedle dostrzeżeń gwiaździarzy prawie codziennie z toru zbacza.

Dziewczęta powinny być jak gwiazdy, tak wzniosłe i tak łagodne. I nie powinny być jak gwiazdy, bo nie powinny uśmiechać się do każdego.

Dziewczęta powinny być jak kościół, tak uroczyste i święte. I nie powinny być jak kościół, bo nie powinny zwoływać wszystkich głośnem dzwonieniem na nabożeństwo do siebie.

Dziewczęta powinny być jak jagody, piękne i słodkie. I nie powinny być jak jagody, które lada swawolny ptaszek dziubie.

Kronika w obrazach.

U góry:
Z pobytu pierwszej polskiej pielgrzymki narodowej w Jerozolimie. Uroczysta procesja do Grobu Św. w dniu 23 IV z. r. prowadzona przez ks. bisk. Okoniewskiego.

Na lewo:
Leopold Staff, laureat nagrody literackiej miasta Lwowa, za rok ub. (Nagroda przyznaną była dn. 25 X, t. j. już po zamknięciu redakcyjnem naszego działu laureatów).

Na prawo:
Pomnik Elizy Orzeszkowej w Grodnie, odsłonięty dn. 20 X z. r.

Uroczysty pogrzeb Jacka Malczewskiego w Krakowie.
Moment wnoszenia trumny do krypty Zasłużonych na Skałce dn. 12 X z. r.

W rocznicę manifestacji na pl. Grzybowskim w Warszawie.

Manifestacyjny pochód na pl. Grzybowskim dla uczczenia 25-tej rocznicy wszczęcia zbrojnej walki o Niepodległość.

W 11-tą rocznicę odzyskania Niepodległości.

Kompanja góralska Zw. Strzeleckiego, otwierająca defiladę oddziałów Strzelca na pl. Marsz. Piłsudskiego w Warszawie.

OPERATOR FILMOWY

w roli

czarnoksiężnika

Podejrzliwość Lapończyków jest powszechnie znana; szczególną obawę wywołuje u nich zwłaszcza aparat fotograficzny. Również znaną jest zrodzona ze sprytu kupieckiego pomysłowość Anglików. Prasa szwedzka opisuje zabawną historję, wykazującą, jak prostemi bywają częstokroć podstawy tej pomysłowości i jak wielki wpływ może ona wywrzeć nawet na podejrzliwych Lapończyków.

Mr. Hart i Mr. Clowes, dwaj angielscy operatorzy filmowi, uzbrojeni we właściwą ich rasie wytrwałość i aparaty filmowe, żyli, a raczej leżeli już od 3-ch miesięcy w północnej Laponji. Celem ich wyprawy było dokonanie zdjęć z trybu życia tamtejszych mieszkańców. Wspomniana jednak podejrzliwość Lapończyków utrudniała to w znacznym stopniu i synowie Albjonu musieli szukać sposobów dla przezwyciężenia tej obawy przed kamerą fotograficzną. Otóż Mr. Hart posiadał talent pokazywania sztuk magicznych, dzięki któremu pozyskiwał sobie naiwnych Lapończyków, wydobywając im ku ich wielkiemu zdumieniu n. p. monety z nosa. Nic więc dziwnego, że obu Anglików uznano za lekarzy i w ten sposób w wolnych chwilach zmuszeni oni byli do leczenia chorych. Jedynym uniwersalnym środkiem, który nasi operatorzy mieli ze sobą i który podawali Lapończykom, były oryginalne tabletki ASPIRIN.

W ten sposób zdobyli oni szybko zaufanie Lapończyków i umożliwili sobie dokonanie pożądanych zdjęć, które natrafiało początkowo na tak trudny do przezwyciężenia opór.

Z dużą ilością zdjęć filmowych i pełni słusznej dumy z osiągniętych wyników — powrócili nasi mistrzowie do stolicy Szwecji, gdzie z nieco mniejszą obawą, niż ich nowi przyjaciele, poddali się szturmowi aparatów fotograficznych reporterów. 98

Część informacyjna.

Miary.

Miary długości.

a) metryczne:

Metr *(m)*	= 10 dm = 100 cm = 1000 mm
Kilometr *(km)*	= 1000 m
Decymetr *(dm)*	= 0‘1 m
Centymetr *(cm)*	= 0‘01 m
Milimetr *(mm)*	= 0‘001 m

b) niemetryczne:

Mila geograficzna	= 7420‘4 m
Mila morska	= 1852 m
Yard	= 3 stopy ang. = 36 cali = 91‘43992 cm
Mila angielska	= 1609 m
Sążeń austrjacki	= 6 stóp austr. = 72 cali = 1‘8965 m
Toise	= 6 stóp franc. = 72 cali = 72‘12 linij = 1‘94909 m
Sążeń polski	= 3 łokcie = 6 stóp = 1‘728 m
Mila polska	= 8534 m
Sążeń rosyjski	= 3 arszyny = 2‘1336 m
Wiorsta	= 500 sążni = 1066‘8 m

Miary powierzchni.

a) metryczne:

Metr kwadratowy *(m^2)*	= 100 dm^2 = 10.000 cm^2 = 1,000,000.000 mm^2
Ar *(a)*	= 100 m^2
Hektar *(ha)*	= 100 a = 10.000 m^2
Kilometr kw. *(km^2)*	= 1,000,000 m^2

b) niemetryczne:

Morg austrjacki	= 57‘546 a
Morg pruski	= 25‘532 a
Akr angielski	= 40‘569 a
Morg polski	= 55‘987 a
Dziesięcina	= 109‘25 a
Włóka = 30 mórg	= 16 ha 79‘61 a

Miary objętości.

b) metryczne:

Metr sześcienny *(m^3)*	= 1000 dm^3 = 1,000.000 cm^3 = 1,000,000.000 mm^3

b) niemetryczne:

Litr *(l)*	= 1.000027 dm^3
Hektolitr *(hl)*	= 100 l
Gallon amerykański	= 3‘7854 l
Gallon angielski	= 4‘5435 l
Korzec	= 32 garnców = 128 l
Garniec	= 4 l
Beczka rosyjska	= 40 wiader = 491‘96 l

Miary masy.

a) metryczne:

Kilogram *(kg)*	= 100 dkg = 1000 gr
Tonna *(t)*	= 1000 kg
Cetnar metryczny *(q)*	= 100 kg
Dekagram *(dkg)*	= 0‘01 kg
Gram *(g)*	= 0‘001 g
Decygram *(dg)*	= 0‘1 g
Centygram *(cg)*	= 0‘01 g
Miligram *(mg)*	= 0‘001 g

b) niemetryczne:

Funt angielski	= 16 uncyj = 7000 gramów = 453‘5926 g
Funt austrjacki	= 560‘01 g
Funt polski	= 32 łutów = 405‘5 g
Funt pruski	= 467‘711 g
Funt rosyjski	= $^1/_{40}$ puda = 409‘511 g
Karat holenderski	= 0‘2051 g

Taryfa pocztowo-telegraficzna.

I. Obrót wewnętrzny.

(Wraz z Gdańskiem).

Listy prywatne: do wagi 20 g. — 25 gr.; ponad 20 g. do 250 g. — 50 gr.; ponad 250 do 500 g. — 80 gr.

Listy urzędowe: do wagi 20 g. — jak za listy prywatne; ponad 200 do 250 g. — 50 gr.; ponad 250 do 2.000 g. — 70 gr.

Kartki pocztowe: pojedyncze — 15 gr.; z odpowiedzią — 30 gr.

Druki: do wagi 25 g. — 5 gr.; ponad 25 do 50 g. — 10 gr.; ponad 50 do 100 g. — 15 gr.; ponad 100 do 250 g. — 25 gr.; ponad 250 do 500 g. — 50 gr.; ponad 500 do 1.000 g. — 60 gr.; tylko pojedynczo wysyłane tomy — 70 gr. Druki urzędowe do 250 g. — jak za druki prywatne; ponad 250 do 2.000 g. — 40 gr.

Druki dla ociemniałych: do wagi 5.000 g. — 5 gr.

Próbki towarów: do wagi 250 g. — 25 gr.; ponad 250 do 500 g. — 50 gr.

Papiery handlowe: do wagi 250 g. — 25 gr.; ponad 250 do 500 g. — 50 gr.; ponad 500 do 1.000 g. — 60 gr.

Przesyłki mieszane: do wagi 250 g. — 25

gr.; ponad 250 do 500 g. — 50 gr.; ponad 500 do 1.000 g. — 60 gr.

Listy wartościowe: za listy wartościowe pobiera się, oprócz opłaty jak za list polecony odpowiedniej wagi, należytość asekuracyjną: do 1.000 zł. podanej wartości — 50 gr.; do 5.000 zł. podanej wartości — 100 gr.; do 10.000 zł. podanej wartości — 200 gr.; za każde dalsze 10.000 zł. — 200 gr., oraz dopłatę dodatkową, bez względu na wagę lub wysokość podanej wartości — 10 gr.

Paczki: (w obrocie z W. M. Gdańskiem obowiązuje taryfa zagraniczna). Opłata za paczki prywatne i urzędowe zwykle wynosi: do wagi 1 kg. — 100 gr.; ponad 1 do 5 kg. — 200 gr.; od 5 do 10 kg. — 300 gr.; od 10 do 15 kg. — 500 gr.; od 15 do 20 kg. — 600 gr., oraz opłata dodatkowa bez względu na wagę paczki — 10 gr.

Przekazy: do 10 zł. — 15 gr; ponad 10 do 25 zł. — 30 gr.; od 25 do 50 zł. — 45 gr.; od 50 do 100 zł. — 65 gr.; od 100 do 250 zł. — 90 gr.; od 250 do 500 zł. — 130 gr.; od 500 do 750 zł. — 175 gr.; od 750 do 1000 zł. — 215 gr. Za przekazy telegraficzne, oprócz należytości powyższych — należytość manipulacyjna za sporządzenie telegramu przekazowego 20 gr.; należytość za telegram i należytość za pośpieszne doręczenie (o ile nie chodzi o przekazy, adresowane poste-restante, lub do miejscowości należącej do zamiejscowego okręgu doręczeń).

Należytości dodatkowe: za przyjęcie przez listonosza wiejskiego: listu wartościowego, przekazu pocztowego lub przekazu P. K. O. (w obrocie wewnętrznym i zagranicznym) — 20 gr.; paczki za każde 5 kg. wagi (w obrocie wewnętrznym i zagranicznym) — 30 gr.

Po nadaniu: zmiana adresu lub zarządzenie zwrotu wynosi w Warszawie do 5 kg. — 50 gr.; do 10 kg. — 60 gr.; do 15 kg. — 100 gr.; do 20 kg. — 120 gr.; w innych miejscowościach: do 5 kg. — 40 gr.; do 10 kg. — 50 gr.; do 15 kg. — 80 gr.; do 20 kg. — 100 gr. Za doręczenie przez listonosza wiejskiego paczki za każde 5 kg. — 30 gr.

Telegramy: miejscowe i zamiejscowe zwykłe, opłata od wyrazu — 15 gr.; Pilne: opłata od wyrazu — 45 gr. Oprócz opłat, wyszczególnionych w taryfie, pobiera się ponadto za każdy telegram w obrocie wewnętrznym opłatę dodatkową — 50 gr.

II. Obrót zagraniczny.

Listy: do wagi 20 g. — 50 gr.; za każde dalsze 20 g. — 30 gr.; do Austrji, Czechosłowacji, Rumunji i Węgier: do wagi 20 g. — 40 gr.; za każde dalsze 20 g. — 30 gr. Najwyższa dopuszczalna waga: 2 kg.

Kartki pocztowe: pojedyncze lub za każdą część kartki z opłaconą odpowiedzią — 30 gr., do Austrji, Czechosłowacji, Rumunji i Węgier — 25 gr.

Druki: za każde 50 g. — 10 gr. Najwyższa waga 2 kg. Waga pojedynczo wysyłanych tomów może wynosić 3 kg.

Druki dla ociemniałych: za każde 1000 g. — 5 gr.; najwyższa waga 3 kg. Do Austrji, Czechosłowacji, Rumunji i Węgier do wagi 3000 g. — 5 gr.

Próbki towarów: za każde 50 g. — 10 gr., najmniej 20 gr. Najwyższa waga 500 g.

Papiery handlowe: za każde 50 g. — 10 gr., najmniej jednak 50 gr. Najwyższa waga 2 kg.

Przesyłki mieszane: za każde 50 g. — 10 gr., najmniej jednak 20 gr., jeśli przesyłką składa się z druków i próbki towarów. W innych wypadkach najmniej 50 gr. Najwyższa waga 2 kg., warunki — jak w obrocie wewnętrznym.

Listy wartościowe: jak za list polecony odpowiedniej wagi i ponadto należytość od deklarowanej wartości za każde 300 zł. lub części tychże — 50 gr. Podana wartość nie może przekraczać 5.000 franków w złocie.

Paczki: opłaty różne — zależnie od kraju przeznaczenia i od drogi przewozu — oznaczone szczegółowo w zagranicznej taryfie paczkowej.

Przekazy: tylko do Francji, obszaru Saary, Stanów Zjednoczonych i Kanady. Kwota przekazu nie może przekraczać: do Francji i terytorjum Saary — 250 zł., do Kanady — 500 zł., do Stanów Zjednoczonych — 1000 zł. Należytość za każde 100 zł. przekazanej kwoty — 80 gr.

Należytości dodatkowe: polecenie przesyłki pocztowej — 50 gr.; zwrotne poświadczenie odbiorów, żądanych przy nadaniu — 50 gr.; żądane po nadaniu — 100 gr.; zwrotne poświadczenie wypłaty, żądane przy nadaniu — 50 gr.; za listy — 100 gr.; za paczki — 80 gr.

Telegramy: opłaty różne (zależnie od kraju przeznaczenia i od drogi) oznaczone szczegółowo w zagranicznej taryfie telegraficznej.

Opłaty stemplowe.

Czeki: jeżeli wystawca wręczył go innej osobie przed dniem oznaczonym datą wystawienia, albo jeżeli w czeku wystawca jest zarazem trasatem . . . . 0'3%

Jeżeli nie zachodzą powyższe warunki, albo gdy na czeku wystawcą i trasatem są dwa oddziały tego samego przedsiębiorstwa — wolne są od opłaty.

Obligi, skrypta dłużne, rewersy: zasadniczo od sumy . , ... 0'5%

Pełnomocnictwa: zasadniczo . . . . . . zł. 3.—

Upoważniające do zastępstwa w sprawie należącej w I. instancji do sądu pow. (pokoju) przem. lub kupieck., do 100 zł., wolne od opłaty

Ponad 100 zł. . . . . , . zł. 1.—

Upoważniające do zastępstwa w sprawie należącej w I instancji do urzędu rozjemczego do spraw najmu . . . . zł. 1.—

W sprawach karno-sądowych, karno-admin. lub karno-skarb. — wolne od opłaty.

Substytucyjne — wolne od opłaty.

Do odbioru sumy do 500 zł. — wolne od opłaty.

Powyżej tej sumy . . . . zł. 1.—

Pocztowe — wolne od opłaty.

Do odbioru sumy powyżej 500 zł., należnej ze stosunku służb., lub z tytułu zwrotu wkładki w P. K. O. — wolne od opłaty.

Poza wypadkami wspomnianemi powyżej 500 zł. . . . . zł. 1.—

Podania: do urzędów państwowych od I-go arkusza zasadniczo . . . . zł. 3.—

Od dalszego arkusza, jakoteż od załączników zł. —.50

Podania: od każdego załącznika . . . . zł. —.50

Papiery wartościowe, jako załączniki — wolne od opłaty.

Dodatkowe, z przedłożeniem załączników . zł. —.50

Gdy petent żąda zmiany decyzji w przedmiocie daniny publicznej, przy sumie spornej do 50 zł. — wolne od opłaty.

Przy sumie spornej ponad 50 do 100 zł. . zł. 2.—

Pokwitowania: z odbioru pieniędzy, papierów wartościowych i innych przedmiotów zasadniczo do wartości 50 zł. — wolne od opłaty.

Powyżej tej wartości . . . . zł. —.20

Umieszczone na rachunkach, a tyczące się należności stwierdzonej rachunkiem — wolne od opłaty.

Wydane w obrocie wewnętrznym jednego i tegosamego przedsiębiorstwa — wolne od opłaty.

Stwierdzające odbiór pensji służb. lub poborów — wolne od opłaty.

Stwierdzające uiszczenie sumy należnej z weksla, czeku i inne mniej ważne — wolne od opłaty.

Z przyjęciem podania przez urząd . . . zł. —.20

Rachunki: do kwoty 20 zł. — wolne od opłaty.

Ponad 20 zł. — do 50 zł. . . . . zł. —.10

Za każde dalsze 50 zł. . . . . zł. 10.—

Zagraniczne podlegają opłacie jak krajowe.

Świadectwa: zasadniczo . . . . zł. 3.—

Szkolne — wolne od opłaty.

Wydane przez sądy, podlegają opłatom sądowym.

Weksle: in bianco (bez wymienienia sumy) zł. 30.—

Wtóropis weksla, oraz odpis weksla zaopa-

trzony bądź w indos, bądź w poręką wekslową, podlega opłacie, jak weksel.

Wtóropis weksla, na którego przedniej stronie zaznaczono, że służy celem przesłania do przyjęcia, a odwrotną stronę przekreślono — wolny od opłaty.

Wystawione zagranicą podlegają opłacie jeżeli: miejsce płatności lub miejsce wymienione obok nazwiska trasata (przekazanego) znajduje się w Polsce,

gdy weksel opiewa na walutę polską przy wekslu wystawionym zagranicą,

gdy weksel jest zaskarżalny w Polsce.

Weksel zagraniczny należy ostemplować przez przedłożenie go kasie skarbowej. Dodatkowo ostemplować weksla nie wolno. Karę opłacają ci, którzy podpisali weksel przed jego należytem ostemplowaniem. Kara wynosi przy wadliwem ostemplowaniu lub nieostemplowaniu 25-krotną należność.

Skala wekslowa.

Weksle wystawione w Polsce — zasadniczo:

		do	50 zł.	. . . . . zł.	—.20
ponad	50 zł.	„	100 „	. . . . . „	—.30
„	100 „	„	200 „	. . . . . „	—.60
„	200 „	„	300 „	. . . . . „	—.90
„	300 „	„	400 „	. . . . . „	1.20
„	400 „	„	500 „	. . . . . „	1.50
„	500 „	„	600 „	. . . . . „	1.80
„	600 „	„	700 „	. . . . . „	2.10
„	700 „	„	800 „	. . . . . „	2.40
„	800 „	„	900 „	. . . . . „	2.70
„	900 „	„	1.000 „	. . . . . „	3.—
„	1.000 „	„	2.000 „	. . . . . „	6.—
„	2.000 „	„	3.000 „	. . . . . „	9.—
„	3.000 „	„	4.000 „	. . . . . „	12.—
ponad	4.000 zł.	do	5.000 zł.	. . . . . zł.	15.—
„	5.000 „	„	6.000 „	. . . . . „	18.—
„	6.000 „	„	7.000 „	. . . . . „	21.—
„	7.000 „	„	8.000 „	. . . . . „	24.—
„	8.000 „	„	9.000 „	. . . . . „	27.—
„	9.000 „	„	10.000 „	. . . . . „	30.—
Ponad 10.000 zł. od każdego zaczętego tysiąca				„	3.—

Kalendarzyk rybacki.

Czas ochrony.

1) Dla łososiów od 16 września do 15 marca;
2) dla troci od 16 września do 15 marca;
3) dla pstrągów od 16 września do 15 marca;
4) dla jaziów od 1 kwietnia do 31 maja;
5) dla lipieni od 1 marca do 31 maja;
6) dla głowacic od 16 marca do 15 maja;
7) dla świnek od 1 kwietnia do 15 maja;
8) dla wyrozubów od 1 kwietnia do 31 maja;
9) dla czopów od 1 kwietnia do 31 maja;
10) dla sandaczów od 16 kwietnia do 15 czerwca;
11) dla cyrt od 16 maja do 30 czerwca;
12) dla brzan i brzanek od 16 maja do 30 czerwca;
13) dla leszczów od 1 maja do 15 czerwca;
14) dla jesiotrów od 1 marca do 31 grudnia;
15) dla szczupaków od 1 marca do 15 kwietnia;
16) dla raków: a) dla samca od 1 października do 15 maja; b) dla samicy od 1 października do 31 lipca.

Nie mogą być sprzedawane, ani podawane w jadłodajniach: gatunki ryb i raki, wyszczególnione pod pozycjami 1—16, podczas oznaczonych czasów ochrony, z wyjątkiem pierwszych trzech dni tychże.

Nadto nie mogą być sprzedawane ani podawane:

jesiostry	niżej	100	ctm	jazie	niżej	25	ctm
łososie	„	50	„	lipienie	„	25	„
trocie	„	50	„	świnki	„	25	„
sandacze	„	40	„	klonki	„	20	„
głowacice	„	40	„	pstrągi	„	20	„
wyrozuby	„	40	„	cyrty	„	20	„
węgorze	„	40	„	brzanki	„	16	„
czeczugi	„	30	„	czopy	„	16	„
brzany	„	30	„	raki	„	8	„
leszcze	„	30	„				

Miara od początku głowy do końca pletwy ogonowej.

Czas ochronny nie jest jeszcze ustalony dla wszystkich ziem Rzpltej. Powyższy kalendarzyk obowiązuje dla Małopolski, dla ziem b. zaboru pruskiego są normy według dawnego ustawodawstwa niemieckiego, dla obszarów b. zaboru rosyjskiego niema jeszcze przepisów.

Kalendarzyk myśliwski.

(Ciemne pola oznaczają czas ochrony).

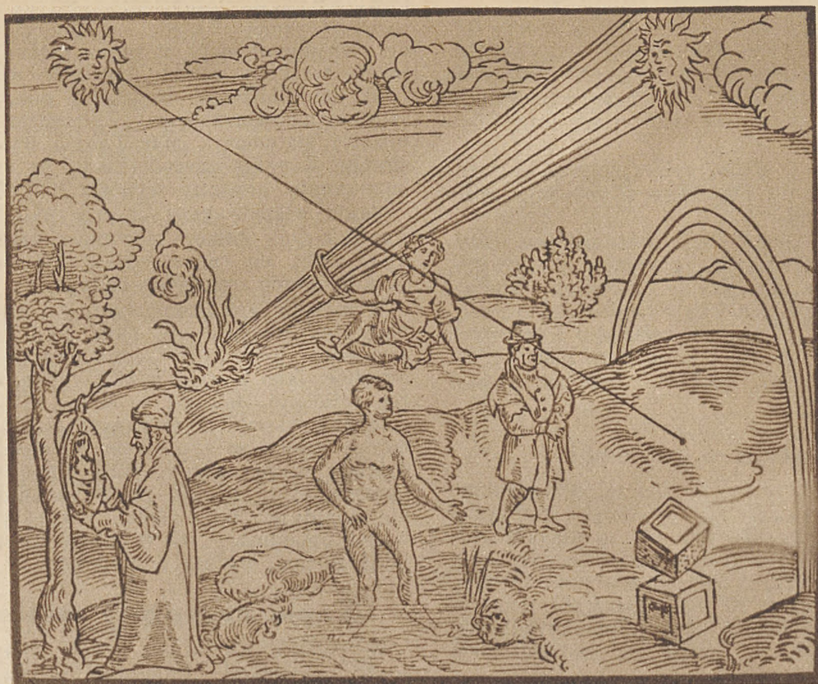
ZWIERZYNA		Styczeń	Luty	Marzec	Kwiecień	Maj	Czerwiec	Lipiec	Sierpień	Wrzesień	Październik	Listopad	Grudzień
Łosie-byki		■	■	■	■	■	■	■	■			■	15 ■
Jelenie-byki, daniele, rogacze		■	■	■	■	■	■	■	■			■	■
Sarny-kozły	woj poznańskie i pomorskie	■	■	■	■	■ 15							
	reszta województw		■	■	■ 20								
Zające szaraki	woj. pozn.-ńskie i pomorskie	15 ■	■	■	■	■	■	■	■	■			
	inne województwa		■	■	■	■	■	■	■	■			
Zające bielaki			15 ■	■	■	■	■	■	■	■	■		
Borsuki		■	■	■	■	■	■	■	■				
Wiewiórki				■	■	■	■	■	■	■	■		
Głuszce koguty		■	■	■ 5		15 ■	■	■	■	■	■	■	■
Cietrzewie koguty							■	■	■ 15				
Cietrzewie kury w województwie wileńskiem, nowogrodzkiem, białostockiem, poleskiem i wołyńskiem		■	■	■	■	■	■	■	■			■	■
Jarząbki			■	■	■	■	■	■	■ 15				
Pardwy			■	■	■	■	■	■	■ 15				
Bażanty koguty			■	■	■	■	■	■	■				
Kuropatwy	w woj. wileń-kiem, nowogrodzkiem, białostockiem, poleskiem i wołyń.	■	■	■	■	■	■	■	■			■	■
	w innych województwach	■	■	■	■	■	■	■	■				■
Przepiórki		od przylotu do 31 sierpnia											
Słonki						15 ■	■	■	■ 15				
Dzikie kaczory							■	■ 10					
Dzikie kaczki (samice i młode) oraz inne ptactwo wodne i błotne				■	■	■	■	■ 10					
Dzikie łabędzie i dzikie gęsi						15 ■	■	■					
Dropie, dropie kamionki, dzikie gołębie, drozdy, kwiczoły, paszkoty			■	■	■	■	■	■	■ 15				
Ptaki krukowate i drapieżne (z wyjątkiem jastrzębi gołębiarzy, krogulców, wron i srok)			■	■	■	■	■	■	■ 15				
Żubry, bobry, kozice, świstaki. Samice i cielęta: łosia, jelenia i daniela. Sarny, [illegible] i koźlęta. Niedźwiedzice od niedźwiedziątek. Głuszce-kury, b[illegible]anty-kury, czarne bociany.		■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Przez cały rok wolno polować na wilki, wydry, kuny domowe (kamionki), tchórze, gronostaje, łasice, króliki, jastrzębie, gołębiarze, krogulcę, sroki, wrony, oraz podbierać jaja, wybierać pisklęta i niszczyć gniazda wymienionych ptaków.

Kto wbrew przepisom poluje na żubra, karany będzie grzywną do 5.000 zł., oraz aresztem do 6 miesięcy, na samicę łosia, na bobra lub kozicę grzywną do 2.500 zł., oraz aresztem do 6 miesięcy, na inne zwierzęta wyżej wymienione — grzywną do 500 zł., oraz aresztem do 6 tygodni.

Po upływie 10 dni od rozpoczęcia czasu ochronnego sprzedawanie, kupowanie, przewożenie i przenoszenie objętej ochroną zwierzyny, oraz świeżych jej skór, jakoteż podawanie tej zwierzyny w jadłodajniach jest zabronione karą grzywny do 500 zł., lub aresztem do 6 tygodni, nadto zwierzyna lub świeże jej skóry ulegają konfiskacie.

Dział rozrywkowy.

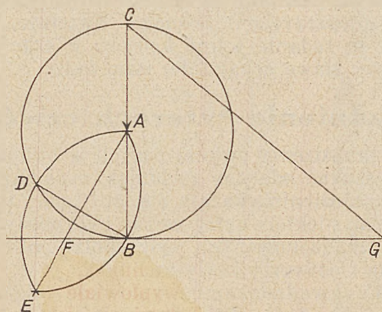

Drzeworyt z 1535 roku.

Karta tytułowa dzieła Witelliona o optyce, wydanego po raz pierwszy w Norymberdze w r. 1535. Witellion, polski optyk, o nazwisku Ciołek Erazm (ok. 1220—1270) odbywał studja w Rzymie i Padwie, poczem osiadł w Krakowie. Zajmował się badaniami zjawisk optycznych i napisał o optyce 10-tomowe dzieło, będące pierwszem syntetycznem ujęciem tej nauki. Praca ta wydana została drukiem po raz pierwszy w Norymberdze, a następnie w Bazylei, przyczem wydawca określił autora jako właściwego twórcę optyki. Ciołek swe doświadczenia optyczne prowadził w Krakowie na górze Lasoty koło Krzemionek, stąd też niektórzy badacze przypuszczają, że w związku z nim mogło powstać podanie o Twardowskim..

Kwadratura koła.

Dawne to zagadnienie, które już w starożytności dręczyło umysły matematyków, polegało jak wiadomo na tem, aby wykreślić kwadrat, którego powierzchnia byłaby równa powierzchni danego koła. W zadaniu tem chodziło pośrednio o ustalanie stosunku długości obwodu koła do jego średnicy, t. j. o liczbę oznaczoną w początku XVIII w. grecką literą pi i w tej formie używaną obecnie w matematyce. Tę liczbę zwaną także Ludolphiną od nazwiska matematyka (z końca XVI w.), który obliczył ją w 20 cyfrach dziesiętnych, ustalano stopniowo od starożytności aż do najnowszych czasów w coraz to dokładniejszych granicach. Tak np. badania piramidy Cheopsa wykazały, że jeśli sumę dwóch boków podstawy piramidy podzielić przez wysokość piramidy, otrzyma się liczbę 3'1416, t. j. liczbę dopiero w czwartej cyfrze dziesiętnej różniącą się od Ludolphiny. Widać więc z tego, że już w starym Egipcie

zajmowano się z dodatniemi rezultatami zagadnieniem stosunku średnicy do obwodu koła. Dziś liczba Ludolpha obliczona jest już w 707 cyfrach dziesiętnych, t. j. z dokładnością wprost wyjątkową. Obliczenia tego dokonał w r. 1873 matematyk Shanks, który 20 lat przed tem obliczył tę liczbę w 530 cyfrach dziesiętnych, ale widocznie to mu nie wystarczało, skoro stworzył później tak niezwykły rekord i to zdaje się już bez konkurencyjnie.

W XIX wieku udowodniono ostatecznie, że zagadnienie kwadratury koła jest nierozwiązalne ani wykresem ani rachunkiem, tem samem zatem wszelkie poprzednie próby rozwiązania tego zadania nabrały w historji matematyki znaczenia tylko o tyle, że pośrednio zmierzały do określenia stosunku średnicy koła do obwodu.

W rzędzie takich prób, obliczań i wykreślań, nieraz nader pomysłowych, niewątpliwie pierwsze miejsce zajmuje sposób podany przez polskiego matematyka, Jezuitę ks. Adama Kochańskiego, bibljotekarza w Wilanowie za czasów króla Jana Sobieskiego. W jednej z wydanych przez siebie książek p. t. „Observationes cyclometricae" (r. 1685), podał on zreprodukowany tutaj na rysunku, nader interesujący i prosty sposób wykreślenia cyrklem odcinka koła w linji prostej, o wymiarze bardzo zbliżonym do wartości Ludolphiny.

Postępowanie jest tu następujące: Z punktu A zakreślamy koło o promieniu r=1. W punkcie B kreślimy styczną i z tego punktu promieniem r zakreślamy łuk od środka koła. Ten łuk przetnie obwód koła w punkcie D i z tego punktu promieniem r kreślimy drugi łuk od środka koła przez punkt B. Oba łuki przetną się w punkcie E, który łączymy ze środkiem koła, otrzy-

mując w ten sposób punkt F na stycznej. Z tego punktu odcinamy na stycznej długość 3 r i uzyskujemy punkt G, który łączymy z punktem C. Otóż linja CG jest w przybliżeniu równa połowie obwodu koła.

W trójkącie FBC kąt przy $C=30^0$. $FB:BC=\text{tang } 30^0$, a ponieważ $BC=1$, zatem $FB=\text{tang } 30^0$, czyli $CG=CB^2+BG^2=CB^2+(FG-FB)^2=2^2+$ (3—1 podzielone przez drugi pierwiastek z $3)^2$, zatem po wyciągnięciu z tej liczby drugiego pierwiastka otrzymamy CG= 3‘14153334...

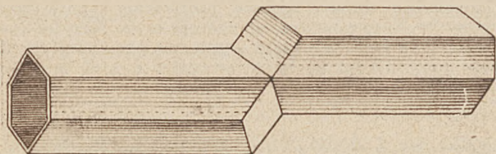
Ta liczba dopiero w piątej cyfrze dziesiętnej różni się od Ludolphiny, ale błąd wynosi zaledwie około 1/10.000 promienia koła.

Powyższy pomysł znakomitego polskiego matematyka zasługuje na podniesienie i pokazanie go w szkołach, tembardziej, że rozwiązanie to ocenione zostało w publikacjach niemieckich jako świetne i jedno z najdokładniejszych, a w niektórych książkach francuskich i włoskich albo nazwisko ks. Kochańskiego zostało przekręcone, albo autorzy tych książek podali jego pomysł jako — swój własny.

Geometrja u pszczół.

Komórki woskowe pszczół w ulu są jak wiadomo sześcioboczne i mieszczą się w dwóch warstwach stykających się dnami. Te dna nie są płaskie, lecz uformowane z trzech równych rombów. Szersze kąty rombu mają, jak to ustalił paryski astronom Maraldi, 109° 28‘, mniejsze kąty 70° 32‘, głębokość komórki wynosi 11‘3 mm, szerokość każdej ścianki komórki 2‘71 mm, grubość ścianki równa się grubości zwykłego papieru do pisania.

Taka budowa komórek już w starożytności zwróciła uwagę myślicieli, już Arystoteles i Plinius Starszy zajmowali się rozważaniami, dlaczego pszczoły obrały sobie takie właśnie graniastosłupy, a nie

Kształt komórek w ulu.

inne, np. czworoboczne i dlaczego dna komórek nie są płaskie. Zagadnieniem tem zajmował się także szereg wybitnych matematyków i fizyków XVIII i XIX wieku.

Rozpatrując te problemy pod względem celowości, trzeba wyjść z założenia, że dla skonstruowania najpraktyczniejszej komórki jest wskazane najekonomiczniejsze wykorzystanie ciasnego miejsca w ulu, przy równoczesnem najmniejszem zużyciu wosku. Chodzi więc w pierwszej linji o wybór takich graniastosłupów, które zgrupowane obok siebie nie pozostawią żadnych szczelin, czyli że z całej przestrzeni wnętrza ula nic nie zostanie zmarnowane na szpary. Otóż wiadomo już od Pitagorasa, że warunkom tym odpowiadają graniastosłupy o przekroju tylko trójkąta, kwadratu i sześcioboku. Jeżeli dla tych trzech brył przyjmiemy równe powierzchnie przekroju i obliczymy obwody, to okaże się, że stosunek obwodów trójkąta, kwadratu i sześcioboku wynosi 1:0‘905:0‘816, t. j. że graniastosłup sześcioboczny posiada najmniejszy obwód, czyli że na jego ściany zużyje się najmniej wosku.

Drugie pytanie dotyczy kwestji, jakie w danych warunkach zakończenie graniastosłupa odpowiada najlepiej celowi, t. j. najlepszemu wykorzystaniu miejsca i największej pojemności komórki, przy najmniejszem zużyciu wosku. Proste obliczenie wykazuje, że gdyby dno graniastosłupa było płaskie, to przy tej samej objętości komórki wyszłoby na jej zasklepienie więcej wosku, niż przy zakończeniu jej trzema denkami rombowemi. Głośny fizyk Reaumur, który zajmował się zagadnieniem budowy komórek pszczelnych, zaproponował niemieckiemu matematykowi Koenigowi obliczenie, jaki narożnik rombowy, przy tej samej objętości ma najmniejszą powierzchnię. Koenig obliczył wówczas rachunkiem różniczkowym, że kąty rombu powinny wynosić 109° 26‘ i 70° 34‘. Obliczenie to prawie pokrywało się z obserwacjami Maraldiego. Tymczasem w kilka lat później matematyk Mac Laurin wykazał, że w rachunku Koeniga zaszedł błąd i że w rzeczywistości kąty rombu powinny wynosić 109° 28‘ i 70° 32‘.

Takie właśnie kąty stosują pszczoły przy budowaniu swych komórek, zamiast używania płaskiego dna, przez co zaoszczędzają 2% wosku, czyli na 54 komórkach oszczędzą budulec na jedną komórkę.

W świetle tych geometrycznych rozważań komórka pszczelna ukazuje się nam jako istne arcydzieło, a zarazem jako wprost zdumiewający objaw z życia owadów jako niesamowita zagadka, nasuwająca szereg refleksyj. Jak się to stało, że pszczoły tę właśnie najdoskonalszą w danych warunkach formę komórki wzięły za typ swego warsztatu pracy, jakie działały tu przyczyny, jaka siła czy rozum? — to pytania, które sięgają już w zagadkę bytu, a które nie znajdując odpowiedzi, mogą tylko utwierdzać w nas przekonanie, że w przyrodzie istnieje i rządzi jakiś Rozum, wyższy a niepojęty.

Napis nagrobny matematyka.

W połowie XV wieku żył w Aleksandrji wybitny grecki matematyk Diofantes, uchodzący za twórcę algebry, od którego pochodzą w matematyce m. in. równania nieoznaczone, nazwane jego nazwiskiem. — Po śmierci Diofantesa na jego kamieniu nagrobnym wyryty został następujący napis:

„W tym grobie spoczywa Diofantes. Kamień nagrobny arytmetyczną sztuką mówi o jego latach życia: dzieckiem był przez 1/6 część swego życia, młodzieńcem przez 1/12 część. Potem po siódmej części życia ożenił się i w 5 lat później miał syna, który zmarł dożywszy połowy wieku ojca. Po czterech latach, w których swą boleść łagodził znajomością liczb, Diofantes doszedł do kresu swego życia“.

Wyrachujcie teraz, w jakim wieku zmarł Diofantes. Obliczenie nie trudne, rozwiązanie można znaleść bez znajomości równań, a w każdym razie nie potrzeba do tego równania Diofantesa.

Para nie para.

Weź do jednej ręki dowolną parzystą ilość piór, zapałek itp., do odrugiej zaś dowolną ilość nieparzystą, pomnóż liczbę piór w prawej ręce przez dowolną liczbę nieparzystą, a liczbę piór w lewej ręce przez dowolną parzystą, dodaj oba iloczyny i wymień sumę, a wtedy zaraz ci powiemy, w której ręce jest parzysta, a w której nieparzysta ilość piór.

Np. prawa 5, lewa 4. Pr. $5 \times 3 +$ lew. $4 \times 2 = 23$

Np. prawa 2, lewa 7. Pr. $2 \times 3 +$ lew. $7 \times 2 = 20$

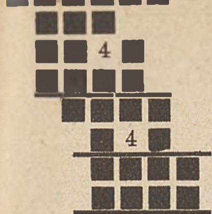
Odgadnienie polega na tem, że jeżeli otrzymana suma jest liczbą parzystą, to w prawej ręce jest parzysta, a w lewej nieparzysta ilość piór i odwrotnie.

Stosując to zadanie wśród kolegów w szkole możecie sobie zyskać sławę conajmniej jasnowidza.

Zagadnienie czterech czwórek.

Celem sprawdzenia pewnej pozycji w bilansie kupiec musiał wyszukać odnośny rachunek w dawnych papierach. Po znalezieniu okazało się, że papier tak wypłowiał, iż tylko niektóre cyfry można było odczytać. Mimo to kupiec ze zachowanych cyfr zdołał obliczyć cyfry wypłowiałe i odtworzyć cały rachunek.

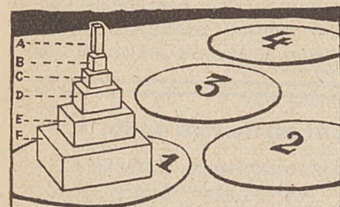
Oznaczmy kwadracikami wypłowiałe miejsca cyfrowe, wówczas zadanie przedstawi się, jak tu obok podano. Zadanie to przytaczają amerykańskie podręczniki

matematyczne, w których problem ten ze względu na ujawnione w nim cyfry nazywany jest zagadnieniem czterech czwórek. Spróbujcie zrekonstruować cały rachunek przez obliczenie brakujących cyfr. Dla objaśnienia dodajemy, że nie należy on do zbyt łatwych, jednakże daje się w cztery sposoby rozwiązać. Podobne zadanie, tylko o nieco większej ilości znanych cyfr podał Kalendarz „I. K. C." w r. 1929.

Przenoszenie wieży.

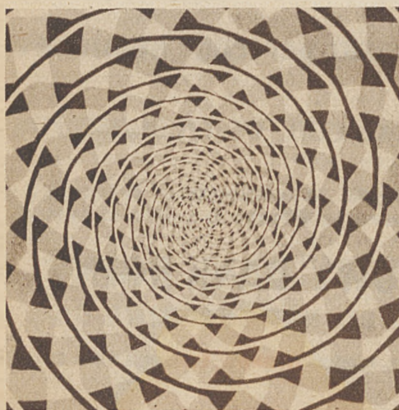
Z sześciu kostek (pudełka, kawałki drzewa i t. d.), różniących się między sobą wielkością, ustawcie wieżę, układając kostki od dołu ku górze od największej do najmniejszej. Obok tej wieży wyznaczcie trzy pola i przenieście całą wieżę na jedno z nich, ale w ten sposób, że zdejmując kolejno kostki z wieży, począwszy od góry i rozmieszczając je na wolnych placach, nigdy kostki większej nie można umieścić na mniejszej. Dla ułatwienia rozwiązania dobrze jest oznaczyć kostki literami, a pola liczbami (jak na rysunku) i kombinacje zapisywać.

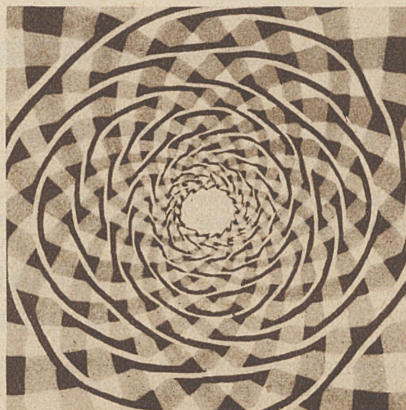

Zadanie to jest bardzo uproszczoną formą zagadnienia znanego pod nazwą „Piramida Brahmy" (zob. Kalendarz I. K. C., r. 1928), do rozwiązania jednak wymaga pewnego wysiłku kombinacyjnego.

Złudzenia wzrokowe.

Patrząc na zamieszczone niżej figury odnosimy wrażenie, że na jednej z nich nakreślone są linje spiralne, a na drugiej zamknięte linje krzywe. Wrażenie to jest tak silne, że utrzymuje się stale, czy spoglądamy na rysunki z bliska czy z daleka, czy wprost czy ukośnie. W rzeczywistości jednak mamy tu wprost nieprawdopodobne złudzenie optyczne, na obu bowiem rysunkach znajdują się zupełnie prawidłowe koła współśrodkowe. Złudzenie pochodzi stąd, że każde koło wygląda tak, jakgdyby było zrobione ze splecionej nitki czarnej i białej, co właśnie powoduje przerwę w ciągłości całej linji i wywołuje wrażenie, że to nie są koła, lecz linje krzywe. Kto zaś nie wierzy, niech cyrklem zmierzy.

Odgadywanie wieku.

Osobie, od której chcesz się dowiedzieć, ile lat liczy, pokazujesz zamieszczoną tutaj tabelkę, z prośbą, aby wskazała kolumny, w których znajduje się liczba jej lat. Otrzymawszy te informacje dodajesz liczby umieszczone na czele odnośnych kolumn (uwidocznione grubszym drukiem), a uzyskana suma jest liczbą lat danej osoby.

1	**2**	**4**	**8**	**16**	**32**
1	2	4	8	16	32
3	3	5	9	17	33
5	6	6	10	18	34
7	7	7	11	19	35
9	10	12	12	20	36
11	11	13	13	21	37
13	14	14	14	22	38
15	15	15	15	23	39
17	18	20	24	24	40
19	19	21	25	25	41
21	22	22	26	26	42
23	23	23	27	27	43
25	26	28	28	28	44
27	27	29	29	29	45
29	30	30	30	30	46
31	31	31	31	31	47
33	34	36	40	48	48
35	35	37	41	49	49
37	38	38	42	50	50
39	39	39	43	51	51
41	42	44	44	52	52
43	43	45	45	53	53
45	46	46	46	54	54
47	47	47	47	55	55
49	50	52	56	56	56
51	51	53	57	57	57
53	54	54	58	58	58
55	55	55	59	59	59
57	58	60	60	60	60
59	59	61	61	61	61
61	62	62	62	62	62
63	63	63	63	63	63

Np. ktoś ma 27 lat, wskazuje zatem kolumny: pierwszą, drugą, czwartą i piątą. Ich nagłówkowe liczby są: 1, 2, 8, 16, tj. suma wynosi 27.

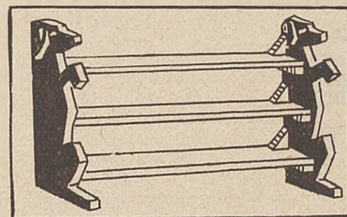
Tabelka obejmuje liczby tylko do 63, jeżeli więc chodzi o osobę starszą, np. 70-letnią, to powinna ona od swego wieku odjąć 63 i resztę, tj. 7 wskazać w odnośnych kolumnach, a odgadujący ma do uzyskanej sumy dodać potem liczbę 63.

Taki sposób odgadywania wieku stanowi miłą rozrywkę towarzyską, która jednak może się czasem okazać niedyskretną w stosunku do osób nie chcących zdradzić się ze swym wiekiem. Ale te osoby mogą także ochronić się przed niedyskrecją tabelki, o ile tylko połapią się w porę. Jak to zaś zrobić, nie trzeba pouczać; zainteresowani sami to wynajdą.

Etażerka dla dzieci.

Miłe zadanie dla dzieci zajmujących się wycinaniem piłeczką, stanowi wykonanie następującego dzieła:

Na dwóch deseczkach szerokości 15 cm., długości 60 cm., należy wyrysować tę samą sylwetkę psa (jak na rycinie, albo innej rasy) i następnie wyciąć piłeczką te sylwety. — Ta część pracy jest najtrudniejsza. Następnie na wyciętych sylwetach trzeba przybić albo przylepić 3 poprzeczne listewki, położyć na nich półeczki i oto etażerka gotowa.

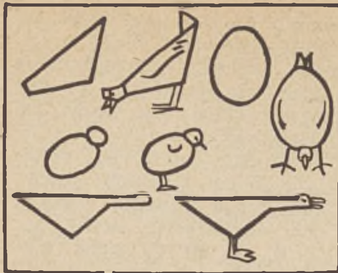

Aby jej nadać większą wytrzymałość, wskazane jest wzmocnić półki u góry trójkącikami, jak to wskazuje rycina. Wszystko to można jeszcze pomalować, zwłaszcza psią fizjognomję, w miarę uzdolnień artystycznych wykonawcy.

Naturalnie taką samą półkę można sporządzić z trwalszego materjału dla celów praktycznych, np. dla rozmieszczenia przyborów i trofeów myśliwskich i t. d.

Zainteresowanie dziecka w zakresie sporządzenia takiego „mebla" pobudzi je niewątpliwie w kierunku „wynalazczości" i przy pewnych zdolnościach rysunkowych dziecko zacznie potem sporządzać sobie półeczki, posługując się motywami ze świata zwierzęcego wedle własnego ujęcia.

Do praktycznych celów oprócz psa służącego, najlepiej nadawać się może niedźwiedź w pozycji stojącej i małpa siedząca na podwiniętych nogach, a dalej, w miarę poznawania obcej fauny, także pingwin i kangur.

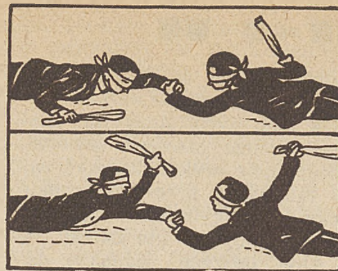
Młodocianym rysownikom.

Wzorki zamieszczone obok pouczają, w jaki sposób można prostemi pociągnięciami ołówka czy pióra narysować krowę, słonia, kotka i t. d. Są to wprawdzie zwierzęta trochę stylizowane, jednak nie budzą wątpliwości co do nazwy. Przerobiwszy kilka razy takie ćwiczenie, można potem z pamięci odtworzyć dany rysunek.

Takie zwierzątka narysowane na materji przez dzieci, można wyszyć i ozdobić niemi pokoik dziecięcy, ku wielkiej radości autorów, dumnych ze swych rysunków.

Amerykański pojedynek.

Jest to najsympatyczniejszy z pojedynków, który nie naraża przeciwników na szwank, doprowadza do starcia, a zawsze kończy się wielkim śmiechem. Kodeks tego pojedynku jest następujący:

Sekundanci wręczają przeciwnikom po rulonie z twardego papieru, zawiązują oczy, każą położyć się na brzuchu i trzymać się wzajemnie lewemi rękami. Na komendę „gotów" każdy pojedynkowicz stara się przeciwnikowi wymierzyć „maczugą" największą ilość razów, równocześnie osłaniając się nią od ciosów przeciwnika, przyczem jednak lewe ręce nie mogą być rozdzielone. Obecni przy pojedynku „lekarze" rachują ciosy, a sekundanci, którzy poprzednio ustalili, do „której krwi" (liczba powinna być dość wysoka) ma trwać pojedynek, ogłaszają koniec pojedynku oraz jego wynik.

A tajemnica całej zabawy polega na tem, że obecni przy pojedynku uzbrajają się potajemnie w podobne maczugi i także operują niemi niczego nie podejrzywających przeciwników, ku szczeremu zdumieniu każdego z nich, w jaki sposób zadał drugiemu tak dużo cięć.

Od Redakcji Kalendarza I. K. C.

W czasie opracowywania niniejszego Kalendarza otrzymaliśmy od naszych czytelników wiele listów, w których obok gorących uznań dla stworzonego przez nas nowego typu Kalendarza, były także wypowiadane różne życzenia. Niektóre z nich uwzględniliśmy już w tym roczniku, inne uwzględnimy w przyszłym roku, o ile tylko zezwolą na to ramy naszego rocznika.

Spis rzeczy.

Część astronomiczno-kalendarzowa.

Opracował **dr. Jan Gadomski**, adjunkt Obserwatorjum astronomicznego w Warszawie.

(1 reprodukcja). Str.

Kalendarjum.

(25 reprodukcyj).

Gwiazdy i ludzie.

(35 reprodukcyj).

Schematyzm państwa polskiego.

(3 reprodukcje, 1 mapka).

Kronika roku 1929.

(190 reprodukcyj, 1 wykres, 3 mapki). Str.

Część literacko-naukowa.

(39 reprodukcyj, 3 mapki, 12 rysunków).

Przegląd statystyczny Polski.

(17 repr., 10 wykresów).

Polska w statystyce światowej.

(1 repr., 18 wykresów).

Świat w liczbach.

(10 reprodukcyj, 8 wykresów).

Z życia człowieka.

(13 reprodukcyj, 3 wykresy, 4 rysunki).

Sport polski w roku 1929.

Opracował Adam Obrubański.

(59 reprodukcyj).

Przegląd szachowy.

Opracował Mieczysław Gałuszka.

(4 reprodukcje, 4 diagramy).

Rozmaitości.

(12 reprodukcyj).

Ze starych kalendarzy.

Kronika w obrazach.

Dział informacyjny.

Dział rozrywkowy.

(1 reprodukcja, 10 rysunków).

Humor i satyra.

Ogłoszenia.

Sprostowania.

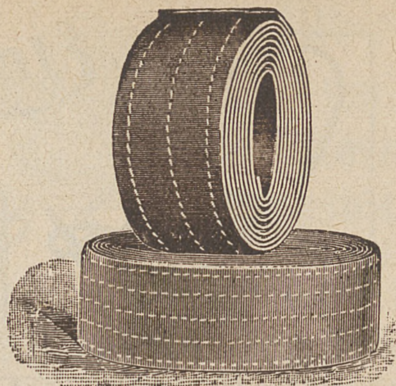
Na str. 37 w podpisie pod fotografją pomnika Mickiewicza w Paryżu imię rzeźbiarza Bourdelle‘a należy poprawić na Antoni.

Na str. 141 i 142 podpisy pod fotografjami należy przestawić.

Na str. 210 w podpisie do ilustracji dolnej (z lewej) ma być: Jadwiga Jędrzejowska.

CZĘŚĆ REDAKCYJNĄ KALENDARZA OPRACOWAŁ JAN GRZYWIŃSKI.

Zdjęcia fotograficzne reprodukowane w niniejszym roczniku Kalendarza „I. K. C.“ pochodzą w przeważnej części z Agencji Fotograficznej „Światowid“, Warszawa (Nowogrodzka 26) — Kraków (Wielopole 1).

Kalendarz drukowano farbą wklęsłodrukową Fabryk Farb Drukarskich „PIGMENT" Sp. Akc. w Warszawie.

ROK ZAŁOŻENIA 1888. TELEFON NR. 62.

Od 25 lat

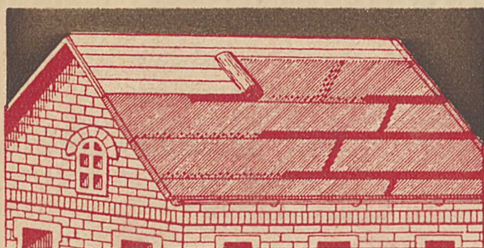
Z NAJLEPSZYM WYNIKIEM ZASTOSOWANA

SPECJALNA PAPA ASFALTOWA

„KORIOLIT"

DO KRYCIA DACHÓW

wszelkiego rodzaju także starogontowych. „KORIOLIT" nie zawiera smoły, jest dwukrotnie impregnowany, nie wymaga smołowania przy wykonaniu pokrycia ani konserwacji przez długie lata. „KORIOLIT" jest odporny na ogień przenośny, a Towarzystwa Ubezpieczeń stosują dla dachów krytych „KORIOLITEM" taką samą taryfę premjową jak dla materjałów ogniotrwałych.

„KORIOLIT" wyrabia wyłącznie firma:

EMIL KUŹNICKI S. A.

Fabryka Tektury Dachowej, Produktów Chem. i Asfaltu

OŚWIĘCIM (Małopolska)

Przestrzegamy przed małowartościowemi naśladownictwami!

Przy zakupnie prosimy bacznie zważać na markę ochronną (orzełek) i nazwę „KORIOLIT".

Oferty, próbki i prospekty na żądanie gratis. 78

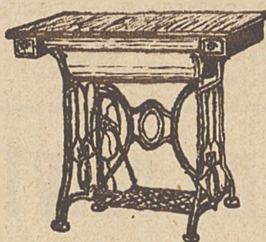
OMEGA

Zegarek na całe życie.

80

Najtańszy i największy

Skład maszyn do szycia w Polsce.

280 zł.

sprzedajemy obecnie maszyny system Singer pierścieniowo bębenkowe, które haftują, cerują, mereżkują, endlują, gufrują, pikują, tamborują, szyją wstecz i wprzód, przez co nadają się do każdego rzemiosła!

Do każdej maszyny dołączamy należne przybory zupełnie bezpłatnie. — Oferowane powyżej maszyny są przedwojennego, dobrego gatunku! Za każdą maszynę udzielamy pełnej wieloletniej pisemnej gwarancji. Prowincja może się do nas zwracać z pełnem zaufaniem, jako do ścisłej, fachowej i sumiennej firmy. Na prowincję wysyłamy maszyny po otrzymaniu zadatku zł. 20, resztę przy odbiorze na stacji. Opakowanie i dostawa do kolei zupełnie bezpłatnie. — Oferowane maszyny sprzedajemy tylko za gotówkę. — Żądajcie ilustrowanych katalogów, które wysyłamy każdemu zupełnie darmo. 65

DOM WYSYŁKOWY MASZYN DO SZYCIA

Kraków, ul. Zwierzyniecka L. 6.

65

KAŻDA DOBRA GOSPODYNI

powinna mieć maszynę do szycia syst.

„SINGER"

tembardziej, że firma nasza, chcąc udostępnić każdemu nabycie tak niezbędnego przedmiotu, postanowiła sprzedawać, a na prowincję wysyłać koleją do najbliższej stacji kolejowej

na 12 równych rat miesięcznych

po cenie konkurencyjnej gotówkowej, a mianowicie Zł. 360.—. (Centr. bębenkowa z pudełkiem).

Nasze maszyny wykonane są z najlepszych materjałów precyzyjnie. Szyją wprzód i wstecz, haftują, cerują i mereżkują. Gwarant. lekki chód. Piękne i równomierne ściegi tak na cienkich jak i na grubych materjałach. — Meble naszych maszyn pierwszorzędne.

Taka sama maszyna gabinetowa kryta z 4 szufladami **480 zł. płatne w 12 ratach miesięcznych.**

Zamówienia na prowincję wysyłamy po otrzymaniu pierwszej raty. Za przewóz (do 8 zł.) płaci kupujący.

Za nasze maszyny wydajemy pisemną gwarancję na 15 lat. 62

Dom Towarowy „UNIWERSAL"

Lwów, Kołłątaja 3. — Telef. Nr. 74-80

FABRYKA DYKT KLEJONYCH

pod firmą:

A. MERCIER w PIŃSKU

UL. WODOCIĄGOWA Nr. 1.

wyrabia ogólnie znane i cieszące się wielkim popytem dykty klejone od 3 do 40 mm. Formaty: 200 cm × 156 cm, 156 cm × 120 cm. i mniejsze. Fabryka egzystuje od 1923 r.

Marka fabryczna „Merco". 67

P. T. Publiczność

zawiadamiam, iż moje od lat wypróbowane

„Glazial Pastylki"

prawnie chronione i dyplomowane, działające bardzo skutecznie przy kaszlu, zakatarzeniach i chrypce, obecnie po przeprowadzonej analizie zostały uznane jako środek leczniczy dla dorosłych i dzieci przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych.

W interesie P. T. Publiczności leży, by się wystrzegała małowartościowych naśladownictw.

Żądajcie wszędzie **„Pastylki Glazial".** 68

Jedyny wytwórca:

JAKÓB PASTERNAK, BIELSKO.

PIERWSZA MAŁOPOLSKA FABRYKA WYROBÓW CEMENTOWYCH

Klemens Jura przedtem Józef Jura

KĘTY (koło Bielska) — ul. Kościuszki telefon Nr. 27.

POLECA POLECA

Dachówkę cementową, Posadzki, Pustaki, Kanały, Słupy, Płyty chodnikowe, Krawężniki, rury kanałowe i studzienne oraz wszelkie inne wyroby cementowe, według nadesłanych rysunków.

Rok zał. 1892. 35 **Rok zał. 1892.**

GRAND HOTEL

w Krakowie, ul. Sławkowska 5-7

Apartamenta i pokoje z łazienkami, ciepłą i zimną wodą bieżącą, oraz telefony w każdym pokoju.

69

ODLEWNIA DZWONÓW

BRACI FELCZYŃSKICH

w Kałuszu, ul. Siwiecka 12 i

w Przemyślu, ul. Krasińskiego L. 63.

Jedyna firma w Polsce odznaczona za swoje wyroby na Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu w r. 1929.

WIELKIM ZŁOTYM MEDALEM

dostarcza najlepsze dzwony kościelne oraz dzwonnice żelazne najtaniej i na dogodnych warunkach.

72

„W CZTERY OCZY".

SZKOŁA MAŁŻEŃSKIEJ MIŁOŚCI. Prof. Kehren. Obszerne dzieło, zawierające liczne kolorowe ilustracje i rysunki. Zł. 7.—.

„ŻYCIE PŁCIOWE NASZYCH CZASÓW": Prof. I. Bloch. Wielka Uniwersalna Księga Mężczyzny, i Kobiety. — 500 stron dużego formatu. Zł. 15.—.

Na przesyłkę i opakowanie załączyć zł. 1.50.

Wpłacać można przekazem lub na poczcie przy odbiorze paczki. **BEZPŁATNIE!**

Każdemu wysyłamy bezpłatnie obszerny ilustrowany katalog ciekawych i pożytecznych książek. 32

KSIĘGARNIA WYSYŁKOWA. Dział K. 30. JĘDRZEJÓW ul. Piłsudskiego 1. P. K. O. 65.703.

KOMUNALNA KASA OSZCZĘDNOŚCI
POWIATU RÓWIEŃSKIEGO W RÓWNEM

ul. Słowackiego L. 2 — Telefon 3

Konto czekowe w P. K. O. Nr. 81271. 95
Rachunek żyr. w Banku Polskim oddz. Równe
R-k bieżący w Banku Gosp. Kraj. w Równem

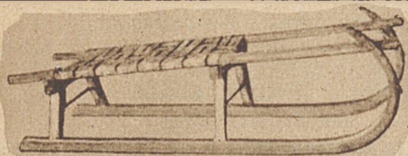
Kasa prowadzi wszelkie operacje w zakres bankowości wchodzące. — Operacje inkasowe załatwia na warunkach najdogodniejszych, pobierając tylko 50 gr od weksla niezależnie od sumy

— Zainkasowane wpływy przekazuje natychmiast. —

JEDYNE,
rzeczywiście
urzędowo wypróbowane
antyseptycznie spreparowane

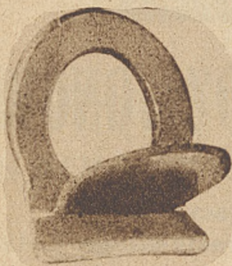
Do nabycia we wszystkich aptekach, składach aptecznych i perfumerjach. 77

FABRYKA WYROBÓW DRZEWNYCH

Hr. Larisch-Mönnicha, Jaworze, Śląsk

poleca swe wyroby znanej jakości jak: Sanki sportowe i dla dzieci solidnie budowane, we wszelkich wypróbowanych typach. — Tace dla gospodarstwa i do salonów pierwszorzędnych. — Deski klosetowe (sedesy) z drzewa bukowego, dębowego, jesionowego i w wykonaniu luksusowem. Krzesła składane dla dzieci lakierowane w naturze i na biało. — Piórniki szkolne różnych sort, kałamarze, bibularze. — Leżaki z płótnem, krzesełka polowe (taboretki). — Wieszadła dla ubrań, pralki (maszynki do prania). — Podstawki do lamp elektrycznych i t p. wyroby drzewne. — Na Powsz. Wystawie Krajowej w Poznaniu otrzymaliśmy

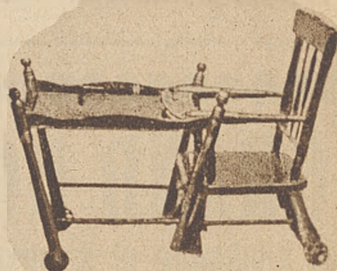

odznaczenie

za solidne i praktyczne wykonanie naszych wyrobów!

Żądajcie oferty i ilustrowane cenniki!

Próbne zamówienie przekona wszystkich o solidności i bezkonkurencyjnych cenach towarów naszych. 85

KILKASET SZTUK BRONI NA SKŁADZIE.

WŁADYSŁAW SKĄPSKI

SKŁAD BRONI I AMUNICJI • • KRAKÓW, RYNEK GŁ. L. 9.

POLECA BROŃ I AMUNICJĘ W NAJWIĘKSZYM WYBORZE. 109

Organizacja „Singer” w Polsce.

64

ZARZĄD WARSZAWA
ODDZIAŁY (MAGAZYNY)
PODODDZIAŁY (MAGAZYNY)

Firma „Singer Sewing Machine Company“ posiada własne magazyny we wszystkich miastach Polski, oznaczonych na tej mapie.

Do każdego z powyższych magazynów należy po kilka lub kilkanaście przedstawicielstw w pozostałych znaczniejszych miejscowościach, nieoznaczonych na mapie. W ten sposób jest umożliwione nabycie maszyny do szycia „Singer“ w każdym zakątku naszego kraju.

Jednak nietylko samo sprzedawanie swoich maszyn jest troską firmy „Singer“. W większym stopniu zależy jej na tem, aby klijentela z zakupionych maszyn do szycia była rzeczywiście zadowolona, co jest możliwe tylko wówczas, gdy nabywca ma możność poznania, jak posługiwać się maszyną do szycia i jakie roboty, oprócz prostego szycia, mogą być na niej wykonane.

W tym celu w każdym z powyższych magazynów udziela się nauki szycia, cerowania i haftów bezpłatnie. Ponadto przy każdym z tych magazynów są zatrudnione specjalne panie instruktorki, które rozjeżdżają po okolicy i prowadzą organizowane dla klijenteli dwutygodniowe bezpłatne kursy „Singer“, gdzie uczą szycia, cerowania, haftów na maszynie i kroju.

Do nabycia wszędzie. 100

Wyroby marki „BLASK" nagrodzone zostały na

P. W. K. złotym medalem.

Płaski zegarek!

z wiecznem nietłukącem się szkłem.

NOWY WYNALAZEK XX. WIEKU

Płaski zegarek!

Tylko zł. 5.93

(zam. 25)

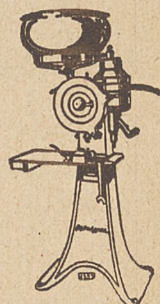
Wysyłamy pocztą za zaliczeniem, elegancki zegarek niklowy. Chód dźwięczny, na kamieniach. — Wyregulowany do minuty, z gwarancją za dobry chód na 8 lat, 2 szt. 11.60, 4 szt. 22.68, 6 szt. 33.60, **Lepszego gatunku** 7.75, 9.50, 11.50, 15, 18, 21, 25 30, 37, 45, 51, 60 i 70 Zł. na rękę z paskiem 10.50, 14, 17, 20, 23, 25, 30, 45, 52, 60, 65, 75 i 80 Zł. **Z francuskiego nowego złota,** niczem się nie różni od prawdziw. Złota 14 kar. **„Placke", „d'or"** 15.50, 2 szt. 30, 3 szt. 44 zł., lepszego gatunku: 20. 25, 30, 40, 50, 65 i 75. **Budziki stołowe** 11, 15, 17, i 20 zł. Łańcuszki z nowego złota po Zł. 1.85, 2.50, 3.50, 4.75, 5.50, 7, 8.50 i 10 zł. — **Maszynki** do strzyżenia włosów, z zapasowemi grzebieniami Zł 8.50, 10, 12, 15 i 18 Zł. — **Brzytwy** z angielskiej stali z eleganckim futer. 5.50, 7, 9, 12 i 15 Zł. — Za kosztą przesyłki i opakowania płaci kupujący.

Adres: Fabr. Skład Zegarków JÓZEF JAKUBOWICZ Warszawa. Sienna 27, Oddz. 312.

Ostrzeżenie: W ostatnich czasach pojawiło się kilka firm konkurencyjnych, do których przez nieświadomość zgłaszają się nasi klijenci. Wobec całego szeregu zażaleń, jakie otrzymujemy na firmy powyższe, oświadczamy, że żadnej filji nie posiadamy, z firmami nowopowstałemi nie mamy nic wspólnego. Firma nasza egzystuje od roku 1900. Nagrodzona wieloma złotemi medalami i krzyżami. Za dobroć naszych zegarków otrzymujemy setki listów dziękczynnych.

WSZYSTKO DLA HODOWLI I MLECZARSTWA

Dojarki mech. wirówki, maselnice, wygniatacze, konwie, kadzie, oziębiacze, pasteryzatory i t. p.

Parniki „ALFA" do okopowych, motory spalinowe „ALFA" kompletne urządzenia mleczarń

poleca

Tow. ALFA-LAVAL Sp. z o. o.

WARSZAWA	**POZNAŃ**
Tamka 3	**Gwarna 9**
(dom własny)	

108

PRZEPUKLINĘ

u mężczyzn, kobiet i dzieci 44

usuwa w całości bez bólu zapomocą opatentowanych bandaży własnego wynalazku

ZAKŁAD M. FREILICHA

LWÓW, UL. GRÓDECKA L. 35.

Firma ta, pierwsza i najstarsza nietylko w Polsce, lecz także i zagranicą, odznaczona została krzyżami honorowemi na Wystawie Hygjenicznej w Wiedniu w r. 1907, na Wystawie w Rzymie w r. 1908, a na Pierwszej Międzynarodowej Wystawie Hygjenicznej w Karlsbadzie w r. 1908, wielkim medalem. — Właściciel Firmy, M. Freilich, uzyskał za swoją 62-letnią pracę dla dobra ludzkości doktorat honorowy, jakoteż mnóstwo pochwał w kraju i zagranicą, ponadto niezliczoną ilość listów dziękczynnych od Profesorów, Lekarzy, Dygnitarzy i ogromnego zastępu ludzi pracy.

Opaski brzuszne najlepszej jakości dla kobiet i mężczyzn można zamawiać pocztą. Natomiast opaski przepuklinowe dostosowuje się tylko osobiście, przeto przyjazd do Lwowa jest konieczny.

Chcesz otrzymać posadę?

17

MUSISZ UKOŃCZYĆ

KURSY FACHOWE

Korespondencyjne

prof. SEKUŁOWICZA

Warszawa, Żórawia 42 Dep. I.

KURSY WYUCZAJĄ LISTOWNIE buchalterji, rachunkowości kupieckiej, korespondencji handlowej, stenografji, nauki handlu, prawa, kaligrafji, języków obcych, angielski, francuski, niemiecki, pisania na maszynach, pisowni i gramatyki polskiej Po ukończeniu

EGZAMIN I SWIADECTWO.

ŻĄDAJCIE PROSPEKTÓW.

Chcesz otrzymać posadę?

Największe Składy w Polsce

firm

„EBECO" Katowice, ul. 3-go Maja 34

Wł. Strzałkowski, Bielsko, Zamkowa 2.

polecają praktyczne podarunki po najtańszych cenach, **gramofony, płyty**, krajowe i zagraniczne: Ebeco, Elektrola, His Masters Voice, Parlophon, Columbia, Odeon Syrena — oraz **wszelkie instrumenta muzyczne.** — Oryginalne maszyny do pisania UNDERWOOD. — Rowery, maszyny do szycia.

Za gotówkę! **Na spłaty!**

PP. Urzędnikom Państwowym i Komunalnym znaczne ulgi. 1

BEZPŁATNIE!

Czytelnikom Kalendarza „Ilustr. Kurjera Codzien.". Jeżeli ci brak energji, równowagi, jeżeli cierpisz moralnie i nie znasz wyjścia — napisz imię, nazwisko, rok i miesiąc urodzenia, kawaler, żonaty, wdowiec, ilość osób najbliższej rodziny — napisz również szczerze i otwarcie, co jest główną przyczyną twoich cierpień, a otrzymasz bezpłatnie od uczonego psycho - grafologa Szyllera - Szkolnika, autora prac naukowych, redaktora pisma „Świt", analizę charakteru, określenie zalet, wad, zdolności i przeznaczenia, szereg rad i wskazówek, jak żyć, czynić i postępować, aby zwycięsko przeciwstawić się losowi, poznasz kim jesteś, kim być możesz! Adresuj: **Warszawa, Psychografolog Szyller - Szkolnik, Redakcja „Świt", Nowowiejska 32—6.** — Ogłoszenie niniejsze i 75 gr. — znaczkami pocztowemi na przesyłkę, załączyć do listu. — Przyjęcia osobiste płatne godz. 11—3 i 4—7. w. 22

MIEJSKIE ZAKŁADY CERAMICZNE

Kraków 14, Lwowska 2.

polecają na sezon bieżący

WAPNO

do bielenia, budowy, nawozu, przemysłu

najwyższej jakości. 18

DOM MUZYCZNY

IGNACY CYPRES

Kraków, Szewska L. 15/K. K.

wysyła mandoliny włoskie po 25—30 zł., koncertowe ozdobne 35—45 zł., skrzypce szkolne ze smyczkiem 22 zł., koncertowe 30, 40 i 50 zł., klarnety 8 klap 38 zł., 10 klap 45 zł., 12 klap 50 zł., gitary koncertowe 40—45 zł., kornety 120 zł., Harmonje 2 registry 25 zł., wiedeńskie 1 rzędowe 35 zł., dwurzędowe 50 zł. dwurzędowe 12 basów. 75 zł., heligonki 8 basów. pierwszorzędne 130 zł. Niklowy „Gre Roskop" patent. z łańc. 13 zł., nikl. płaski zegarek słynnej marki „Emgma" 22 zł., budzik 14 zł., brzytwy „Solingen" po 6, 8 i 10 zł., maszynki do włosów 9—12 zł., diamenty do szkła po 7, 9 i 12 zł. — Cennik ilustr. zegarków i instrum. muzycznych darmo i opłatnie.

RESTAURACJA-DANCING „ARTELE“

Równe Woł. ul. 3. Maja 74.
Telef. Nr. 354.

CODZIENNIE DWA RAZY

KONCERT

KWARTETU SMYCZKOWEGO

Pierwszorzędna kuchnia.
Grzeczna i sumienna obsługa.
Ceny umiarkowane.

46

TOWARZYSTWO BROWARÓW I FABRYKI DROŻDŻY SPIRYTUSOWYCH

„BERGSZLOS”

W RÓWNEM, SPÓŁKA AKCYJNA

POLECA
SWE ZNAKOMITE WYROBY

Rok założenia 1891.

Medale złote: Wiedeń, Paryż, Liege 1907

Pierwszorzędny krajowy

Skład wszelkich przyborów uniformowych

wojskowych i urzędniczych, oraz
Galanterja męska i skórzana

J. Kasesnik, Kraków, Florjańska 20

Telefon Nr. 1509.
Konto czekowe w P. K. O. Nr. 400 932.

PANOWIE

dbający o swoje zdrowie kupują najświeższe i najpewniejsze prezerwatywy, tylko w znanym ze solidności specjalnym składzie

PERFUMERJA FEDERA

Lwów, Sykstuska 7.

Tuzin po 4·—, 6·—, 8·—, 9·—, 12·—.

Uwaga!! Każdemu

kto powoła się na niniejszy anons, wysyłamy odwrotnie **zupełnie dyskretnie 5 wzorów** wszystkich powyż. gatunków celem przekonania o niezrównanej jakości z zajmującym cennikiem zamiast Zł. 3.50 **tylko Zł. 2.50** w znaczkach poczt. lub przekazem poczt.

Perfumerja Federa, Lwów, Sykstuska 7
(dom własny).

Niebywałe i niewidziane dotychczas Nowości w tej dziedzinie.

JAKÓB GROSS, KRAKÓW, RYNEK GŁÓWNY 8 TELEF.: 4761, 0244

LAMPY, ŚWIECZNIKI KRYSZTAŁOWE, ŻYRANDOLE PIERWSZORZ. FABRYK KRAJOWYCH I ZAGRANICZNYCH, **KRYSZTAŁY** „MOSER“ KARLSBAD, „DAUM“ NANCY, FRANCE, „GALLÉ“ NANCY, FRANCE, „G. ARGY ROUSSEAU“ PARIS **PORCELANA** KARLSBADZKA — FRANCUSKA — ĆMIELOWSKA

ZASTAWA KRYSZTAŁOWA MARKI „MOSER“ KARLSBAD

Dar firmy Jakób Gross dla użytku Rezydencji Pana Prezydenta Rzeczypltej Polskiej w Zamku królewskim na Wawelu.
24

Leopold Hutterer
KRAKÓW Grodzka 43.
Największy wybór: gramofonów z tubą kuferkowych i szafkowych

1) **Gramofony tubowe** po zł. 150.— i 190.—, **kuferkowe** od zł. 100.—, 120.—, 175.— do zł. 210.—, **skrzynkowe** od zł. 175.—, 200.— do zł. 250.—, **szafkowe** od zł. 350.—, 475.— do zł. 650.—; 2) **Płyty krajowe „Syrena“** zł. 6.—, **zagraniczne „Polydor“, „Brunswick“, „Columbia“** od zł. 9.— do 25.—; 3) **Igły** po 1.—, 2.—, 3.— i 5.— zł. za 200 szt; 4) **Skrzypce** od zł. 22.—, 25.— do zł. 50.—, **mandoliny** od zł. 22.—, 25.— do zł. 50.—, **gitary** od zł. 30.—, 35.— do 70.—; 5) **Smyczki** od zł. 3.— do zł. 5.—, **brazyljowe** od zł. 6.— do 12.—; 6) **Klarnety** od zł. 20.— do 45.—, **hebanowe** od zł. 75.— do 150.—; 7) **Flety** od zł. 60.— do 160.—, **cytry** od zł. 50.— do 75.—; 8) **Kornety** zł. 100.—, **skrzydłówka** zł. 105.—, **altówka** 160.—, **tenor** zł. 200.—, **baryton** 230.—, **waldhorn** 260.—, **puzon** zł. 200.—, **helikon** F lub Es 3/4 zł. 300.—, B 4/4 zł. 600.—; 9) **Harmonje ręczne** od zł. 22.— do 30.—, **model wiedeński** I. rzęd. od zł. 38.— do 45.—, II. rzędn. od zł. 65.—, 80.— do zł. 120.—, **„Helikonki“** i **„Senora“** od zł. 175.— do zł. 300.—; 10) **Bębny małe mosiężne** lub **niklowane** od zł. 65.— do 125.—, **duże** od 150.— wzwyż; 11) **Czynele imitacja chińskie lub tureckie** od zł. 45.— do 75.—, **prawdziwe** od zł. 80.— do 350.—; 12) **Struny, futerały** oraz wszelkie przybory posiadam na składzie — i komplety jazzbandu! 88

LEOPOLD HUTTERER KRAKÓW Grodzka 43.

Najtańsze źródło!!

NAUKA W DOMU
PRZEZ KORESPONDENCJĘ!

I. **Kursa gimnazjalne klasy 4 gimn. — wzgl. 7 klas powsz.**
II. **Kurs gimn. klasy 5—6, 7—8**
III. **Matura gimn. lub sem. naucz.**
IV. **Skrócona służba wojskowa**
V. **Języki obce (ang., niem., franc.)** pod kier. sił zagran.

Próbne lekcje na 8 dni po nadesłaniu zł. 3.50. Na odpowiedź znaczki za 30 gr.

Również nauka zbiorowa w naszej szkole w Krakowie. 89

Instytut Naukowy „MATURA“
Kraków, Karmelicka L. 35.

POLSKA SPÓŁKA MASZYN DO POWIELANIA

SP. Z O. O.

JEDYNE PRZEDSTAWICIELSTWO W POLSCE FIRMY

D. GESTETNER LTD. LONDON

WARSZAWA, ZGODA 9

RACHUNKI BIEŻĄCE:
POWSZECHNY BANK ZWIĄZKOWY
W POLSCE S. A.
P. K. O. Nr. 12.588

ADRES TELEGR.:
GESTETNER — WARSZAWA

TELEFONY:
145-15 i 145-25

ODDZIAŁY:
KATOWICE, KOPERNIKA 18
TEL. 8-84
POZNAŃ, STARY RYNEK 84
TEL. 80-87
LWÓW, BIELOWSKIEGO 6
TEL. 89-88
KRAKÓW, PODWALE 7
TEL. 18-04
GDAŃSK, HOLZMARKT 17—I
TEL. 288-18

dnia 24 czerwca 1929 roku.

Do
Ilustrowanego
Kurjera Codziennego,
K R A K Ó W .

Uprzejmie dziękując za łaskawe zainteresowanie się naszemi maszynami do powielania, mamy zaszczyt zaofiarować:

model G/6 o płaszczyźnie druku 21x34 cm. Ł 80 = Zł.3480.-

i nadmieniamy, że cena ta rozumie się za kompletną maszynę wraz ze stołem, licznikami, automatem do podawania papieru oraz materjałami do pisania, kreślenia i rysowania.

Za dokładne działanie GESTETNERA udzielamy pięcioletniej gwarancji. W ciągu tego czasu maszyna pozostaje bezpłatnie pod naszym technicznym nadzorem, przyczem personelowi obsługującemu powielacz udzielamy chętnie i bezinteresownie dowolnej ilości instrukcyj, wyuczamy linjowania, kreślenia i rysowania na szablonach, a nasze biuro porad fachowych pozostaje zawsze do dyspozycji Szanownych Klijentów.

GESTETNER drukuje szybko, czysto i sprawnie wszelkiego rodzaju OKÓLNIKI, STATYSTYKI, ODEZWY, KOMUNIKATY, DRUKI, NAGŁÓWKI, LINJATURY, INSTRUKCJE, FORMULARZE, WYKAZY, RYSUNKI itp., a pracując bez czcionek, nie wymaga żadnego fachowego wyszkolenia i może być przez każdego obsługiwany.

GESTETNER jest znacznie tańszy w pracy i wydatniejszy od drukarni, amortyzuje się więc w najkrótszym czasie.

Załączamy różne wzory jak również małe obliczenie osiąganych oszczędności i pozostajemy, zawsze gotowi do usług.

z poważaniem

POLSKA SPÓŁKA MASZYN DO POWIELANIA
Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością

ŻYCIE PŁCIOWE

Do Czytelników Kalendarza „Ilustr. Kuryera Codzien."!

Wobec braku gotówki i wielkiego zapasu książek na składzie, dajemy 10 cennych i pożytecznych książek tylko za 5 zł. — 1) Dr. Jozan: „Życie płciowe kobiety". Poradnik lekarski; 2) Dr. Werner: „Lekarz domowy — masaż". Leczenie wszelkich chorób wewnętrznych i zewnętrznych z 14 rysunkami; 3) Dr. Braun: „Samogwałt u mężczyzn i kobiet"; 4) Dr. Surbled: „Sekretne sposoby małżeńskie"; 5) Dr. Korabiewicz: „Choroby weneryczne" i 5 innych ciekawych i pożytecznych książek tylko za 5 złotych. Wysyłamy za gotówkę lub za zaliczką pocztową, na wydatki załączyć zł. 1.50 (można w znaczkach pocztowych). — Niniejsze ogłoszenie koniecznie załączyć do listu. Warszawa, Redakcja „Świt", Nowowiejska 32 m. 6. 23

Fabryka zegarków szwajcarskich

wysyła za zaliczeniem

Zegarek z sekundnikiem

z dewizką

marki Chronometre za zł. **5·85**
(zamiast zł. 28.—)

Chronometre

Zegarek płaski wyregulowany do minuty, z 10-letn. gwarancją za zł. 5.85, 2 szt. 10.30, 3 szt. 15.25, w lep. gat. fantazyjny zł. 6.85 i 7.50. „CHRONOMETRE PRIMA" zł. 9.50 i 12.75. Ze świecącym cyferblatem i wskazówkami lub z nowego fr. złota 8.90, 12.— i 14.50. Kryty ankier 14.95, 17.50, 22.28. Znany, marki „A. MOSER" z długoletnią gwar. 17.35, 19.50, 23.—, 25.—. Na ręce z paskiem zł. 9,50 11.75, 13.—. Ze świecącym cyferblatem 15.50 i 17.50 i 19.25. Budziki 10.50, 11.75, 13.—, 15.— i 17.50. — Dewizki z n. fr. złota dopłata 1.50, 2.50, 3.—, 5.—. Adresować:

M. POZNAŃSKI — WARSZAWA, NOWY ŚWIAT 12/kal.
Za koszta przesyłki płaci kupujący. 75

PROTEZY

SZTUCZNYCH NÓG I RĄK

Dla amputowanych. Aparaty podtrzymujące i dla koregowania wyrabia 37

M. L. POLACZEK
W SAMBORZE Nr. 26a
CENNIKI DARMO.

FOTOGRAF KIESZONKOWY

i niespodzianka 2 zł.
(Znaczkami lub przekazem)

Pobranie wykluczone.

Dokonywa zdjęcia w minucie.

Sensacja Towarzyska.

ON-ONA

i niespodzianka tylko dla dorosłych 2 złote znaczkami lub przekazem.

FOTO-AKTY

Kolekcja od 5—50 zł.

Za pobraniem.

Na koszta przesyłki załączyć zł. 1·50.

WYTWÓRNIA NOWOŚCI
Warszawa Karmelicka 15K. 1. 84

przemawia za radjosprzętem wyrobu firmy

Marconi

111

z nadejściem sezonu przygotowaliśmy dla naszej Szanownej Klijenteli

ZNAKOMITE GŁOŚNIKI

OCTAGON zł. 125·—
MARCONIVOX zł. 120·—

UNIWERSALNY APARAT ANODOWY zł. 350·—

WZMACNIACZE GRAMOFONOWE

dla kin, klubów, sal balowych i t. p.

oraz

RADJOODBIORNIKI WSZELKICH TYPÓW

POLSKIE ZAKŁADY MARCONI S. A.

Do nabycia w salonach demonstracyjnych:

Warszawa, Marszałkowska L. 142
Łódź ul. Piotrkowska L. 84
Katowice, Dworcowa L. 16

i u wszystkich większych firm radjowych.

Czy chcecie zostać zdrowymi?

Prawdziwe tylko w tym opakowaniu!

Czy chcecie ochraniać się przed

Reumatyzmem, gośćcem, bólem krzyża, bólem głowy i zębów, przesileniem, zaziębieniem i różnemi innemi chorobami?

Wtedy używajcie nasz

„SALVIOL"

niedościgły hygjeniczno-kosmetyczny ziółkowy środek domowy.

Tysiące podziękowań! Prospekty darmo i franko! *Tysiące pochwał!*

„SALVIOL" jest do nabycia w aptekach i drogerjach. Gdzie go niema, zamawiajcie u firmy:

WYTWÓRNIA „SALVIOLU", CIESZYN

19 Skrzynka pocztowa 48.

Niżej umieszczamy kilka listów, które otrzymujemy codziennie. O prawdziwości tychże może się każdy przekonać.

Jestem zobowiązanym złożyć niniejszem szan. „Wytwórni Salviolu" tysiące podziękowań za przesyłkę „Salviolu", którą ku największemu memu i znajomych zadowoleniu otrzymałem. „Salviol" okazał się tak skutecznym, że po otrzymaniu przesyłki zaraz musiałem się podzielić ze znajomymi i stale mnie jeszcze niepokoją prośbą o sprowadzanie większej przesyłki, wobec czego upraszam o rychłe nadesłanie 100 flaszek tego doskonałego „Salviolu".

Fr. Domagała
Gdańsk, Neufahrwasser.

Uznając „Salviol" za bardzo skuteczny środek przeciw wszystkim dolegliwościom, proszę o ponowne nadesłanie mi takowego.

M. Szczepaniak
Kościan, Staromłyńska.

Zasyłam serdeczne podziękowania za tak doskonały środek „Salviol". Cierpiałem przez 3 lata na zaziębienie nóg (Reumatyzm) lecz żadne używane środki mi nie pomagały. Od znajomego otrzymałem 2 fl. „Salviolu" i po użyciu tegoż czuję się zupełnie zdrowy, chociaż mi mówiono, że już na nogi chodził nie będę. Teraz chętnie podzielam „Salviol" znajomym, gdyż jestem zdrów. Jedna znajoma była opuchnięta i też jej „Salviol" dałem, po czem się wyleczyła.

Jan Piwoński
Zakrzów, p. Milejów
woj. Lubelskie.

Uprzejmie prosimy wytw. „Salviolu" o przesłanie nowego transportu „Salviolu". Za poprzednie bardzo dziękujemy, gdyż „Salviol" jest niezrównanym środkiem przeciw różnym dolegliwościom, jak reumatyzm, ból gardła, głowy, zębów i t. d.

Stow. Spożywcze „Zgoda"
Milejów p. Piotrków Tryb.

Kilka lat panował w mojej głowie reumatyzm, lecz nie mogłem znaleźć środka, któryby mi ulgę przyniósł, aż pewnego dnia znajomy mi zaradził używanie „Salviolu" i ten właśnie środek cudownie podziałał i już w ciągu 2 tygodni te straszne cierpienia się skończyły. Nakoniec wyrażam serdeczne podziękowania szan. Wytw. „Salviolu" za tak doskonały środek. Pozatem rekomenduję ten środek wszystkim cierpiącym i napewno nikogo nie zawiedzie. — Pełen życzliwości

W. Skurjat
Brasław, Kresy wschodnie.

Przekonałem się, że „Salviol" jest bardzo skuteczny na wszelkiego rodzaju dolegliwości, wobec tego upraszam o rychłe nadesłanie mi 6 fl.

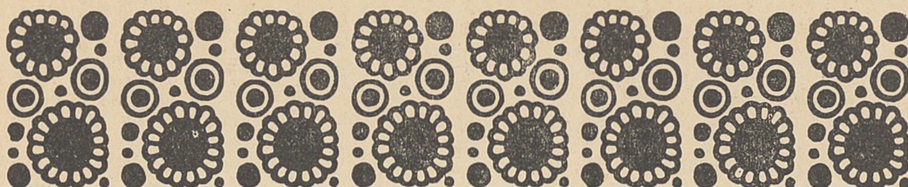
N. Smoktunowicz
Supraśl, woj. Białostockie.

Uprzejmie proszę szan. Wytwórnię „Salviolu" o nadesłanie mi 6 fl. „Salviolu", gdyż się już doświadczyłem, że „Salviol" jest najdoskonalszym środkiem ze wszystkich, jakie dotąd używałem, gdyż skutkuje na wszelkie dolegliwości, wobec tego proszę o rychłe nadesłanie, bo czekam z niecierpliwością.

Stanisław Owczarek
Zawyki, p. Suraż
woj. Białostockie.

Czuję się w obowiązku złożyć szan. Firmie „Salviolu" serdeczne podziękowanie za tak skuteczny środek, jakim jest „Salviol". Ja będąc od dłuższego czasu chorą na reumatyzm nie pomagały mi wszelkie kuracje, jednak po użyciu kilku flaszek „Salviolu" czuję się zupełnie zdrową, za co składam serdeczne podziękowania, również w imieniu moich znajomych, dla których „Salviol" sprowadzałam.

W. Gmurczyk
Bliżyn woj. Kieleckie.

Stare przysłowie mówi:

„Kto naśladownictwa poleca, sprzedaje łuski zamiast ziarna."

Przed zakupem domieszki do kawy prosimy zważać, czy na jej opakowaniu widnieje **młynek do kawy** i nazwa **„Franck"**. Jedynie te znaki ręczą za prawdziwość towaru.

PRAWDZIWA „FRANCKA"

DOMIESZKA DO KAWY

